NOTA BENE

BİR PROLETER DİKTATÖRLÜĞÜN İMTİYAZLARI

Karl Korsch Kitabı

Editör: Vefa Saygın Öğütle

KARL KORSCH KİTABI

Bir Proleter Devrim Teorisyeninin Yazıları

Editör
Vefa Saygın ÖĞÜTLE

Çeviri
Kolektif

Çeviri Koordinatörü
Ersin Vedat ELGÜR

NOTA BENE

1. Baskı
Aralık 2011

İçindekiler

Önsöz 9

1.Bölüm - Karl Korsch üzerine metinler 19

Hedda Korsch ile Görüşme: Karl Korsch'un Anıları 21
Hedda Korsch

Marksizmin, Devrim Felsefesinden Proleter Eylemin Bilimsel Kuramına Doğru Geliştirilmesi Yolunda Karl Korsch'un Yeri 41
Erich Gerlach

Karl Korsch'un Devrimci Marksizme Katkısı 69
Paul Mattick

Karl Korsch: Tarihselleştirilmiş Diyalektik 95
John Rundell

Karl Korsch: Gelişme ve Diyalektik 129
James Watson

Karl Korsch'ta Marksizm ve Sosyal Bilimler: Bir Paradoks İması mı? 159
Vefa Saygın Öğütle

Korsch İspanya'da 185
Paul Piccone

2.Bölüm -Karl Korsch Metinleri 215

A- Temel Marksizm Kavrayışı 217

Sosyalizasyon Nedir? 219

Marksist Diyalektik 257

Materyalist Diyalektik Üzerine 265

Niçin Bir Marksistim? 273

Marksizm'in Başlıca İlkeleri 291

Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı 327

Bugün İçin Marksizm Üzerine On Tez 341

B- Marksizm'de Kriz 345

Marksizm'in Krizi 347

Kriz Teorisinin Materyalist Bir Müzakeresi İçin Bazı Asli Önvarsayımlar 357

Marksçı Ortodoksinin Geçip Gidişi: Bernstein-Kautsky-Luxemburg-Lenin 369

Marksizm ve Proleter Sınıf Mücadelesinin Güncel Görevi 377

C- Lenin ve Sovyetler Birliği 389

Lenin ve Komintern 391

Rusya ve Komünist Parti Üzerine Görüş 405

Rusya'da Marksist İdeoloji 409

Bir Filozof olarak Lenin 421

D- Fransa, Almanya ve İspanya: Devrimci Pratikler 435

Almanya'da Politik İşçi KonseyleriSorununun Evrimi 437

Devrimci Komün 449

İspanyol Devrimi 471

Devrimci İspanya'da Ekonomi ve Siyaset 491

E- Faşizm ve Karşıdevrim 505

Faşist Devlet Kavrayışının Eleştirisine Yönelik Tezler 507

Devlet ve Karşıdevrim 511

Faşist Karşıdevrim 523

İşçilerin Faşizme Karşı Mücadelesi 539

Britanya için Savaş, Demokrasi için Savaş ve İşçi Sınıfının Savaş Hedefleri 565

Çeviri Ekibi 577

Kavram Dizini 583

Adlar Dizini 605

Önsöz

Burada, Karl Korsch külliyatının felsefî, politik ya da sosyalbilimsel muhtevasına ve içerimlerine dair yapılacak her düşünüm ya da saptama, bu derlemenin 1. Bölüm'ündeki makalelerde yer alan argüman ve tartışmaları tekrarlama riski taşıyacaktır. O yüzden, böylesi bir yola gitmek yerine, kısmen spekülasyona girmeyi göze alarak, o makalelerde yapılmayan bir şey üzerine, yani Korsch'u Korsch eden temel motivasyon üzerine fikir yürütmeye çalışacağım.

Bu derleme, Marksist düşünce tarihinin en özgün, en nevi şahsına münhasır kişiliklerinden birisi üzerine yapıldı. Kuşkusuz Korsch, bu payeyi, sıradışı bir Marksist 'politikacı' olduğu için kazanmadı; hattâ hayatına dair (başta eşininkiler olmak üzere) tanıklıklara bakılırsa, kötü bir politikacı olduğu dahi söylenebilir. Ama hemen şunu eklemek gerekir: Korsch, bana öyle geliyor ki, asla iyi bir politikacı olmak istemedi. Buna karşı olduğu için değil; Lenin'in politik dehasına hep saygı duydu örneğin. Ama sadakat gösterdiği tamamen başka bir şeydi.

Korsch, Marksizm'in ve hattâ Marx'ın taviz vermez, sadık bir izleyicisi olmak da istemedi. Ama burada işler biraz farklı: Çünkü Korsch bunu sadece istememekle yetinmedi, kendisini bizzat bunun tam karşısına yerleştirdi. Entelektüel dogmatizmin sağladığı huzurlu limanlardan oldum olası işkillendi. Spinoza'yla birlikte bütün duygulanımlarımızın neşe ve hüznün türevleri olduğunu kabûl edersek (basit olduğu kadar sarsıcı bir argüman!), Korsch, bana öyle geliyor ki, huzurun hüznün türevi bir duygulanım, belki bir arzu olduğunu fark etti: Huzur, ölüm arzusundan başka bir şey değildi. Oysa sahip olduğu vasıflarla, Marksizm kilisesine piskopos bile olabilirdi; bir huzurlu olabilseydi!

Acaba, sağlam ve güvenilir bir Marksolog mu olmak istedi? Hani Alman felsefe geleneğinde çok karşılaşılan, *pek konuşmayan ama ihtilâf çıktığında son sözü söylesin diye ağzına bakılan, tevazu timsali şu kuyumcu karakterli püriten skolastik*lerden? 19. yüzyıl Rus romancısı, bu tipolojiyi, benim tanımımdan bağımsız olarak ama sanki aynı şeyi anlatırmış gibi sert fırça darbeleriyle şöyle ölümsüzleştiriyor: "...sessiz sedasız, asil ve çalışkan, biraz sınırlı olan ama son derece gayretli bilimsel-pedagoji faaliyetleri ile kendinden geçen, mutlu olan, gene de oldukça sınırlı bir aile çevresi içinde yaşayan, cana yakın germen usulü insan (...) Yirmi yıl geçtikten sonra koca hâlâ aşıktır karısına, karısı ise her anlamlı şakadan, bir genç kız gibi kızarır. Bunlar Almanya'nın ufak pederşahi Üniversite şehircikleri harcıdır, hani Pastör efendinin düzenli küçücük evi, seminer öğretmenlerinin tertemiz, üstün ahlaklı ve kendi çevresinde asla göze çarpmayan yapıları, hayatları..."[1]

[1] Alexander I. Herzen, *Kabahat Kimde?*, çev. Güneş Bozkaya, Yar Yayınları, İstanbul, 1973, s. 86.

Paul Mattick bize, bu derlemedeki makalesinin başlarında, Marksist külliyata engin hâkimiyeti dolayısıyla Korsch'un kimi zaman çevresinde buna benzer bir etki yarattığını söylüyor (kuşkusuz Pastör'vari iç bayıltan bir şey mertebesinde değil tabiî ki). Ama hemen can alıcı önemde bir şey ekliyor: "Ölümünün neredeyse hiç farkına varılmamış olması, devrimci Marksizm'in yalnızca çalışan nüfusun devrimci hareketi ile birlikte var olabileceğine ilişkin inancının son bir doğrulaması olarak görülebilir". Bu oldukça önemli; şimdilik mim koyalım.

Belki de, tam ters bir mekanizma işliyordu. Öyle ya, tevazu, su katılmamış kibrin nişânesi de olabilir: Şu dünyada Papa'dan daha mütevazı bir insan olabilir mi! Dolayısıyla belki de Korsch, katıksız bir eleştirici, bir saf eleştirmen olmak istemişti. Buna karşı, Korsch'un bu derlemede de yer alan iki önemli yazısına dikkat çekeceğim.

Korsch'un "Marksizm'in Krizi" ve "Zürih Tezleri" olarak da bilinen "Bugün İçin Marksizm Üzerine On Tez" adlı yazıları, diğer yazılarına nazaran çok daha büyük ve haklı bir ilgiyle karşılandı. Bu ilgi haklıydı çünkü sözkonusu yazılar, Marksizm'in, *devrimci bir teori olarak*, artık hiçbir ayrıcalığa sahip olmadığını anlatıyordu. Kendini Marksist olarak tanımlayan birisinden bunları duymak, kuşkusuz oldukça çarpıcıydı: Korsch, son derece kendine güvenli, saf hakikati dile getirir bir üslûpla, Marksizm'in geçmişe ait bir olgu olduğunu ve dolayısıyla bilhassa 20. yüzyıl Marksizmi'nin yapısal bir sakatlıkla malûl bulunduğunu söylüyordu. Ne kadar kibirli değil mi!

Peki, 1931'de kaleme alınan "Marksizm'in Krizi"nin ancak 1974'te gün yüzüne çıkıp yayımlanmasına ve "On Tez"in de tâ 1950'de, o da yayımlanmamak üzere yazıl-

masına ne demeli! Oysa kibirli tevazu, ifşaat icap ettirirdi. Nitekim Korsch'un bu yazıları yayımlatmamış olması, başka türden bir sorumluluk taşıdığını gösteriyor. Mattick bu sorumluluğu oldukça açık bir biçimde anlatıyor: "Şartlar batıda bir devrim umudunu mümkün kıldığı sürece (...) alınması gereken tavır açıktı. O zaman mevcut koşullar altında Bolşevik rejime karşı çıkmak sadece Rusya'da değil, her yerde karşıdevrime katılmak demekti. Aklın çekinceleri ne olursa olsun Rus Devrimi'nin desteklenmesi Alman devrimciler için bir zorunluluktu. Bolşevikler ne zaman ki bizzat kendilerine ve batının devrimcilerine sırt çevirdiler –ve dolaylı da olsa fiilen kapitalist dünya ile barış istediler– ancak o zaman uluslararası karşıdevrime destek olmaksızın Bolşevik rejime karşı çıkmak mümkün hale geldi".

İyi bir politikacı, bir dogmatik, bir Marksolog ya da bir saf eleştirmen olmak Korsch'un temel motivasyonunu teşkil etmediğine göre, o hâlde Korsch'un yapıp ettiklerinin altında yatan neydi? Bana öyle geliyor ki Korsch, bir tek, işçi sınıfının devrimci eylemine, Badiou'nün terimlerini kullanırsak, proleter-devrimci "olaya sadakat" gösterdi. Bu yüzdendir ki dikkatini sözgelimi Rus Devrimi'nin korunmasına değil, bizzat devrimci olayın kendisine ve bu olaya yol açan formlara odakladı. Bolşevik rejimin devrimci özü yitirmeye başladığını büyük bir berraklıkla ilk fark edenlerden birisi olması da bundandı.

Demek ki Korsch, iyi bir *proleter devrim teorisyeni* olmak istedi. Çünkü 20. yüzyılın en büyük sorununu, proletaryanın devrimci praksisine uygun bir *devrimci teorinin eksikliği* olarak saptamıştı. Bu saptama, Korsch'u bilim teorisi açısından, Marksizm'in şeylerin kozmik düzenini açıklayan bir "pozitif bilim" olamayacağını,

sadece "burjuva toplumunun sözüm ona normal işleyişiyle değil, tersine, bu tikel sosyal sistemin gerçekteki normal durumu olarak gördüğü şeyle, yani krizle" ilgilenebileceğini söylemeye götürdü.[2] Korsch'a göre Marx'ın "eleştirel-devrimci bilim"inin temel içeriği, modern burjuva toplumuna uygulanabilecek devrimci diyalektik yönteminden ibaretti. Ve o diyalektik, devrimci kalmaya devam edecekse, şeylerin nesnel düzenini açıklamak gibi devrimci-olmayan bir hedefe değil, tarihsel öznenin (özgün anlamıyla, proletaryanın) eylemine, "bilinçli insanî-sosyal eylem"e kilitlenmeliydi.

Korsch'un devrim teorisi açısından Marksizm'e yönelttiği eleştiri ise çok daha köklüydü. Çünkü Korsch, bizzat Marksist bir yöntem işleterek, Marx-Engels ve ilk Marksistler kuşağında ifadesini bulan klasik Marksizm'in, *Jakobenizm'in doğum lekelerini* üzerinde taşıdığı sonucuna ulaştı ve bunu da defalarca ifade etti. Dolayısıyla Korsch'a göre 20. yüzyılın devrimci teorisinin dayanacağı temelleri sadece Marksizm'le sınırlamak mümkün değildi. Nitekim bu kavrayışı, onu, işçi sınıfının Marksist olmayan (anarşist, sendikalist vs.) deneyimleri, sonrasında sömürge uluslardaki deneyimler ve buralardan şekillendirilecek bir devrimci teori üzerine düşünmeye sürükledi.

Korsch'un pek çok teorik açmaza düştüğü doğrudur ve zâten elinizdeki derlemenin 1. Bölüm'ünde bu hususta önemli saptama ve tartışmalar bulunmaktadır. Gerçekten de Korsch, *proleter devrime sadakat* uğruna onulmaz çelişkilere düşmüştür; hattâ bu uğurda, Marksist olmaklığı bile problematik hâle gelmiştir. Yine de burada, tüm

[2] Korsch şöyle der gibidir: Bırakın burjuva toplumunun nasıl bir düzenlilik olduğuna dair burjuva bilimciler kafa patlatsın; bizim işimiz, burjuva toplumunun yapısı içersindeki tutarsızlıkları, çatlakları, yetersizlikleri ve uyumsuzlukları ifşâ etmektir.

bu tartışmalara girmeksizin, sadece şunu söylemekle yetinelim. Korsch, bir Lukacs da olmak istememiştir: Lukacs olmak kötü bir şey olduğu için değil; somut proletaryanın somut eyleminden kopmak demek olduğu için... Bana öyle geliyor ki Korsch, bir teoriye ya da pratiğe aslolarak, mantıksal vs. tutarlılığı yönünden değil, proleter-devrimci içerik taşıyıp taşımadığı, proleter-devrimci içerikten soyundurmaya hizmet edip etmediği yönünden bakmıştır. Marksizm'in yeniden inşasına girişmemesi bir eksiklik olarak zikrediliyor: Bu kuşkusuz doğrudur. Ama aynı şekilde kuşkusuz bir doğru var ki o da, Korsch'un, döneminin *mevcut* Marksizm'inde hiçbir devrimci ışık görememesidir. Tüm bunlardan hareketle, Korsch'un bir tür *proleter-devrimci içerik detektörü* olduğunu söylemek isterim.

Öte yandan Korsch, bilimlerdeki gelişmelere de dikkat göstermiş ve hattâ "Bir Filozof Olarak Lenin" adlı makalesinde, Leninizm'i, yeni bilimsel gelişmeleri bir tehdit olarak algıladığı için eleştirmiştir. Buradan hareketle ve Marksizm'e de maalesef damgasını vurmuş şu kısır bilimcilik-tarihselcilik tartışmasından bakarak, Korsch'u bilimci ve hattâ pozitivist olarak yaftalamak kolaydır ve bu sözüm ona eleştiri, 1. Bölüm'deki bazı makalelerde de zikredilmektedir. Ne mutlu ki sosyal bilimler, "bilim" sözünü duyar duymaz "pozitivizm" kartını öne süren zayıf düşünceyi artık çoktan aştı [aş(a) mayanların bunu aş(a)mamalarının, ya da daha doğrusu aşma konusundaki isteksizliklerinin sebepleri, muhtelif sermayeler biriktirdikleri entelektüel habituslarında gayet sabittir]. Kuşkusuz Korsch, yeni bilimsel gelişmeleri ve bunların yarattığı teorik implikasyonları titizlikle ve tüm sonuçlarına dek izleme hususunda pek de iyi bir örnek

değildir: Fragmanter yazım tarzının yarattığı devasa boşluklar bir yana, diyalektiği hâlâ *bilimsel bir yöntem* olarak zorlaması da bence bunun bir göstergesidir (bu meseleye, derlemede yer alan makalemdeki bir dipnotta değindim). Ama yine de, ne kadar çelişkilerle malûl olsa da, bilimlerdeki gelişmeler üzerine bu vurgusunun, işçi sınıfının somut, empirik deneyimlerine yaptığı vurguyla birlikte ele alındığında, Korsch'un *proleter devrime olan sadakatini bilimsel hakikate sadakatle bağdaştırmaya çalıştığına* delâlet olduğunu düşünüyorum. Bunların bağdaşması buradan bakıldığında mümkün görünmüyor kuşkusuz; ama felsefenin bir işi de zâten, bu iki sadakat biçimini bağdaştırmak değilse de, bunlar arasında ortak bir dil kurmak değil midir? Ve Korsch'un bu dili (kendi teorik çerçevesi yüzünden) *umutsuzca* aradığı söylenemez mi?

İşçi sınıfının devrimci eylemine koşulsuz bir bağlılık gösteren Korsch'un en önemli özgünlüklerinden birisi de, son olarak, bana öyle geliyor ki, Stalinizm'in gadrine uğramış pek çok Marksist'in aksine, buradan hareket ederek Mesihçi bir yönelime girmemiş olmasıdır. O, işçi sınıfına, ya da herhangi bir büyük harfle Özne'ye asla messiyanik bir misyon atfetmemiş, tam tersine sürekli somut deneyimlere odaklanan empirik bir bakış açısı geliştirmeye çalışmıştır. O daima, dünyanın 'olması gereken" değil 'mevcut' işçi sınıflarına bakmış ve bu yönde her bakışında, tekrar tekrar, devrimci imkânları aramıştır. Ve nihayetinde, mevcut işçi sınıfının hiçbir ülkede devrimci eylemini göremediği an, Mesihçinin hep kaçtığı çünkü yüreğinin kaldıramayacağı bir şeyi yapmış; hâlâ ve daima yeni günü bekleyen bir ömrün son nefeslerine dek, sadece *susmuştur*.

...

Elinizdeki derlemenin 1. Bölüm'ü, Korsch üzerine kaleme alınmış metinlere ayrılmıştır. Bu metinlerin seçiminde temel kriter, Korsch'un hayatını ve teorisinin muhtelif boyutlarını ele alan metinleri bir araya getirmek olmuştur. Bu sayede okur, Korsch'un biyografisinden felsefesinin temel kavramlarına, diyalektik kavrayışından sosyal bilim anlayışına ve politik yönelimlerine kadar pek çok bilgi ve tartışmayı bir arada izleme fırsatını yakalayacaktır.

2. Bölüm'de Karl Korsch'un kendi yazıları tasnif edilirken, kısmen de olsa, Douglas Kellner'ın "Karl Korsch: Revolutionary Theory" (University of Texas Press, Austin & London, 1977) adlı edisyonundan yararlanılmıştır. Korsch'un yazıları, beş başlık altında sınıflandırılmıştır: "Temel Marksizm Kavrayışı", "Marksizm'de Kriz", "Lenin ve Sovyetler Birliği", "Fransa, Almanya ve İspanya: Devrimci Pratikler" ve "Faşizm ve Karşıdevrim". Korsch'un metinleri bu başlıklar altında sınıflandırılırken, düşünce çizgisinin güzergâhlarının net bir biçimde görülebilmesi adına, kronolojik bir sıralama yoluna gidilmiştir. Öte yandan bu sayede okur, ilgili başlıklar altındaki metinlerin yazım tarihlerini karşılaştırarak, Korsch'un eşzamanlı olarak hangi konular üzerine kafa yorduğunu da görebilecektir (örneğin, her biri farklı başlıklar altında sınıflandırılan "Marksizm'in Başlıca İlkeleri: Bir Yeniden İfadelendirme", "Marksçı Ortodoksinin Geçip Gidişi", "Rusya'da Marksist İdeoloji", "Devrimci İspanya'da Ekonomi ve Siyaset" ve "Devlet ve Karşıdevrim" adlı makaleler, bir yıllık bir periyot içersinde kaleme alınmış olup, Korsch'un teorik derdinin çok-yönlülüğünü net bir biçimde göstermektedir).

Korsch'un temel çalışmaları olan "Marksizm ve Felsefe" (çev. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, 1991) ile "Karl Marx: Marksist Kuram ve Sınıf Hareketi"nin (çev. Mehmet Okyayuz, Doruk Yayınları, 2000) daha önce Türkçe'ye kazandırıldıkları düşünülürse, bu derlemeyle birlikte, Türkçe'de Karl Korsch külliyatının (buradaki makalelerde bulamayacağınız yeni argümanlar üretmeyen birkaç yazı dışında) tamamlandığını söylemek, bizler için gurur ve mutluluk vesilesidir. Batı Marksizminin bu özgün ve önemli figürünün teorik külliyatı, artık ilgili Türkçe okurun bütünüyle elinin altındadır.

Derleme, hatırı sayılır bir çevirmen grubunun kolektif emeğiyle şekillenmiştir. İsimleri geçen tüm çevirmen dostlarımıza, titiz emeklerinden dolayı teşekkürü bir borç biliriz. Bunun dışında, derlemedeki iki metne ulaşmamızı sağlayan Ali Rıza Taşkale ve Metin Bal'a ve ilgili yerlerde katkıları belirtildiği üzere sırasıyla redaksiyon ve dizgi aşamalarında yardımda bulunarak yükümüzü hafifleten dostlarımız Aydın Gelmez, Onur Kartal ve Ayşe Küçükkırca'ya; Eylem Ekin Elgür, Onur Uca ve Hüseyin Etil'e teşekkürlerimizi sunarız. Tabiî ki en büyük teşekkür, bu çalışmanın her satırında emeği olan ve çalışmayı birlikte kotardığımız sevgili dostum Ersin Vedat Elgür'e ve tüm NotaBene çalışanlarınadır.

Vefa Saygın Öğütle

İzmir – Aralık 2011

I. Bölüm

Karl Korsch üzerine metinler

Hedda Korsch ile Görüşme: Karl Korsch'un Anıları
Hedda Korsch

Marksizmin, Devrim Felsefesinden Proleter Eylemin Bilimsel Kuramına Doğru Geliştirilmesi Yolunda Karl Korsch'un Yeri
Erich Gerlach

Karl Korsch'un Devrimci Marksizme Katkısı
Paul Mattick

Karl Korsch: Tarihselleştirilmiş Diyalektik
John Rundell

Karl Korsch: Gelişme ve Diyalektik
James Watson

Karl Korsch'ta Marksizm ve Sosyal Bilimler: Bir Paradoks İmâsı mı?
Vefa Saygın Öğütle

Korsch İspanya'da
Paul Piccone

Hedda Korsch ile Görüşme: Karl Korsch'un Anıları

çev. İclal Ayşe Küçükkırca

New Left Review'un (No.76, 1972) Notu

Son on yılda Marxist kurama artan ilgiyle birlikte Karl Korsch'un kuramsal çalışmalarına da ilgi artmıştır. Korsch, Lukacs'la olan kuramsal benzerliği birçok kez Lukacs'ın gölgesinde kalmasına neden olmasına rağmen Macar kuramcıdan önemli noktalarda ayrılır. En derin ayrım 1920'lerin ortasında yaptıkları farklı siyasi seçimlerdir: Lukacs Komintern'e sadık kalırken, Korsch Komünist Parti'den ayrılmıştır. Sözkonusu ayrım, bu iki kuramcının yazılarının sonradan nasıl 'yeniden keşfedildiğini" de etkilemiştir. Lukacs Macar Partisi'nin tartışmacı olsa da önde gelen bir üyesi olarak yazmaya, yaşamaya ve kendini 1971'deki ölümüne dek birçok teorik ve politik meselede ifade etmeye devam etmiştir. Özellikle 1936'da Amerika'ya göçmesinin ardından Korsch'un sonraki kuramsal ve siyasi durumu çok bilinmiyordu, dolayısıyla bu dönemde düşüncesinin aldığı

yönü haritalandırabilmek zordur. Son dönem çalışmalarındaki bu görece belirsizliğe ek olarak ona olan ilgi artmadan 1961'de gelen ölümüyle birlikte ilk dönem çalışmalarına dair entelektüel ve biyografik geçmişinin de fazla araştırılmadığı görülür.

Dr. Hedda Korsch ile yaptığımız bu görüşme Korsch'un siyasi ve kuramsal kariyerinin kişisel geçmişine ve ait olduğu Alman kültürel bağlamına yalın bir şekilde hatırlatarak ışık tutar. Hedda ve Korsch Birinci Dünya Savaşı'ndan önce evlenmişler ve 1920'de KDP'ye katılmışlardır. Hedda Korsch, Weimar Dönemi sırasında deneysel okullarda ve Korsch'la evliliği yüzünden KDP liderleri tarafından atılana dek Berlin'deki Sovyet Ticaret Heyeti'nde çalışmıştır. 1920'lerin sonlarında ve 1930'ların başlarında Berlin'de Karl Marx Okulu'nda çalışmış ve 1933'te Naziler iktidarı ele geçirdikten sonra Almanya'yı terk etmiştir. Bu görüşme Eylül 1972'de, onun şu an yaşadığı Fort Lee, New Jersey'de yapılmıştır.

Röportaj Metni

Karl Korsch 1886'da Hamburg'a yakın olan Todstedt'te doğmuştur. Aile geçmişi nasıldı?

Korsch karakteristik bir orta sınıf aileden gelmektedir. Babası orta okulu bitirmiş, Abitur[1] sınavını geçmiş ve entelektüel olarak çok hırslı bir adamdı. Felsefeye çok ilgiliydi ve Leibniz'in monad teorisinin gelişimi üstüne basılmamış oldukça büyük bir eser yazmıştı. Tüm kozmosu felsefi sistemine dahil etmeye çalışmıştı. Tamamen kuramsal olan bu kitap yaşamının en büyük eseriydi. Aile Doğu Prusya'dan gelen çiftçi bir aileydi. Ama babası daha kentli ve ente-

[1] Almanya'da lise bitirme ve üniversiteye giriş sınavı (ç.n.).

lektüel bir yaşam istiyordu. Korsch'un annesi olan Teresa Raikovsky ile evlendikten hemen sonra, Batı'ya Todstedt'e gittiler. Babası batı kültürüne daha yakın olmak istiyordu, ve yaşadıkları kırsal gezi ve eğlence ortamını sevmiyordu. Korsch ailesinin mütevazi bir çiftlikleri olmasına rağmen, etrafları büyük arazilerle çevrilmişti ve babasının tarıma hiç ilgisi yoktu. Annesinin ise entelektüel meselelerle hiç ilgisi yoktu ve hiçbir şey okumazdı. Güzel ve aşırı duygusal bir kadındı: İyi zamanlarında çok iyi yemek yapar, sinirli olduğunda ise her şeyi yakardı. Karl'ın bu denli düzenli olmasının bir nedeni varsa o da annesinin korkunç derecedeki düzensizliğidir. Mesela, okulun son yıllarında bahçenin altında bir barakası vardı. Bir keşişin hücresi gibi, yerde halı olmayan, sadece masa ve birkaç sert sandalyeden başka bir şey olmayan bir yerdi ve bana bu şekil bir yaşamdan hoşlandığını söylemişti. Bütün kalemleri masada düz bir şekilde dururdu. Bu düzen ve netlik tercihi büyük oranda annesinin bu konudaki eksikliğinden kaynaklanmaktaydı.

Lüneburg Heath'in yakınında küçük bir kasabada geçirdiği ilk 11 yılın Karl üzerindeki etkisi çok büyüktü. Kuzey Almanya ağzını konuşabiliyordu ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar mesela *sprechen* ve *stehen* gibi sözcüklerin ilk harfi 's'yi Kuzey Almanlar gibi okumaktaydı. Bunlardan savaş sırasında kurtuldu çünkü onun alayındaki herkes Meiningen'dendi ve onun söylediğini anlamıyorlardı; sıradan insanlar –askerler– tarafından anlaşılabilmek için aksanını değiştirdi. Ama onun her zaman o taraftan, kuzeyden, hikâyeleri, atasözleri ve sözü olurdu.

11 yaşındayken ailesi taşındı çünkü orda lise, ortaokul yoktu, ve Karl öyle yetenekli gözüküyordu ki ailesi daha iyi bir okula gitmesi gerektiğini düşündü. Meiningen o za-

manlar hâlâ krala bağlıydı, neden orayı seçtiklerini bilmiyorum. Belki de en özgürlükçü ve aydın eyaletlerden biri olduğu içindir. Çok daha tepkisel olan Prusya'nın tersine, Meiningen'de bir sürü reform yapılmıştı. Şehir, Almanya'da ilk kez realist oyunlar oynayan ve hitabete dayalı klasik rolleri tekrarlamayan bir tiyatroya, bir *Hoftheater*'a sahipti. Oraya taşındıklarında Korsch'un babası bir bankada çalışıyordu; sonradan Meiningen'de bu bankanın müdürü oldu. Korsch ailesi yakında bir köy olan Obermassfeld'de yaşıyordu ve Karl her gün gidiş-geliş birer saat okula gidip gelmek için yürüyordu. Bazıları Korschların varlıklı olduğunu düşünüyordu, ama aslında, yoksul olmamalarına rağmen altı çocuk olduğundan (dört kız, iki oğlan), çok sade bir yaşamları vardı. Bu köyde yaşama nedenleri de kiranın kasabadan daha ucuz olmasıydı, çok tutumlu bir hayat sürdürdüler.

Korsch *Abitur*'u geçene kadar Meiningen'deki okulda kaldı; öğretmenlerinin birçoğu öğrencilik dönemlerinde aşırı içki alışkanlığı edinmiş alkoliklerdi. Alman edebiyatı dersinde okutulan Schiller'in kuramsal makalelerine ek olarak kendi kendine felsefe okumaya başladı. Karl'ın babası da kendi monad kuramı üzerine çalışıyordu ve Korsch'u felsefe okuması konusunda o da destekledi. Bana daha sonra Alman öğrencilerin tipik zamane ahmaklıklarından – bitmez tükenmez içki içmelerden, ortak törenlerden ve daha fazla bira için köy barına yapılan Pazar günü gezilerinden– okul sırasında paçayı kurtardığını söyledi. Bunları kendi yaşamından atması okulun son iki yılında olmuş ve ondan sonra da en ufak bir tekrarlama eğilimi göstermemiş.

Sonra üniversiteye gitti ama birçok kurumda da çalıştı. Öğrenciyken ne gibi etkinliklere katılırdı?

Abitur'u geçtikten sonra, okulunu bitirdiği yer olan Jena'da üniversiteye gitti. Bir dönem de Münih'te geçirdi çünkü sanattan anlaması gerektiğini düşünüyordu ve Münih yapılan resimleri görüp, iyi müzik dinlenecek yerlerden biriydi. Sonra İsviçre'de biraz zaman geçirdi ve akıcı Fransızca konuşmayı orada öğrendi. Öğrenciler ve siyasi sürgünlerden oluşan Fransa'daki uluslararası toplumla arası iyiydi. Çarlıktan kaçan –ünlü olmasalar da– bir çok Rus'la tanışmıştı.

Babası zeki ve genç bir adam için tek çalışılacak şeyin hukuk olduğunu düşündüğü için Karl hukuk okudu ve en başından uluslararası hukuk ve hukuk felsefesinde uzmanlaştı. Bütün sınavlarını başarıyla geçti. Aynı zamanda Özgür Öğrenci Birliği'nin de [*Freie Studentenschaft*] üyesiydi, bir grup öğrenci olarak Öğrenci Birliği'ne [*Bunde*] muhalefet yaptılar. Korsch'un bu harekette öncü bir rolü vardı ve tüm Almanya'yı bu çalışma için dolaştı; ben de onu bu zamanda tanıdım. Resmi bir üyelik yoktu. Özgür Öğrenci Birliği birçok hiyerarşik ritüel sürdüren, sürekli içki içen ve üye listeleri oluşturan, gerici anti-semitizm ve militarizmi temsil eden, *Burschenschaften* ve *Studentenkorps*'a[2] karşı tarihsel olarak ortaya çıktı. *Özgür Öğrenciler*'in listeleri yoktu; açık grupları vardı; spor grupları, felsefe grupları, karşılıklı yardım grupları. Katılmak isteyen herkese açıktı. 1900'lerde oluşmaya başladı ve geleneksel Alman davranış kodlarına karşı açıkça muhalefet ediyorlardı. Bireysel özgürlük isteğinden başka siyasi bir içerikleri yoktu. Merkezin soluna doğru hafif bir eğilimleri vardı ama kesinlikle sosyalist değillerdi.

[2] Burschenschaft ve Studentenkorps milliyetçi ve kimi kaynaklarda Nazizm'in ön tarihi olarak tanımlanan, ortak bir Alman vatanı kurmak peşinde olan öğrenci birlikleri (ç.n.).

Okuldaki felsefi ilgisinden söz etmiştiniz. Bunlar daha sonra aldığı siyasi konumlarıyla nasıl ilişkilendirilebilir?

Babası Leibnizçi olmasına rağmen, o kendini Kantçı olarak görüyordu. Genelde bir çok konuda konuşmalar yapardı ve onun Kantçı olduğunu her zaman fark edebilirdiniz. Yeterince zeki olduğuna inandığı herkesin sadece *Saf Aklın Eleştirisi*'ni değil Kant'ın diğer eserlerini de okuması gerektiğini düşünürdü, özellikle de *Ahlak Metafiziği*'ni. Okulun son yıllarında inançlı bir sosyalist olmuştu. Öğrenci arkadaşları arasında başka sosyalist var mı diye sürekli etrafına bakınırdı; ama hiç bulamadı. Çok okurdu... Marx'ı ilk ne zaman okuduğunu bilmiyorum ama sanırım o okulda okudu; çünkü orada öğrenciyken, hiçbir örgüte üye olmasa da inançlı, lâfını esirgemez bir sosyalistti. Özellikle Jena'da SPD'den arkadaşları olsa da asla SPD'ye katılmadı. İşçiler ve sosyalistlerle buluşabilmek için Özgür Öğrenciler'i tercih etti ve arkadaşı olan Heidemann (ki babası Mecklenburg'daki yerel meclisten bir SPD üyesi idi) aracılığıyla akşam toplantıları düzenledi. Akşamları kadın ve erkeklerin beraber oturduğu yemek gibi toplantılar düzenleniyordu; bu toplantılarda işçiler ve öğrenciler beraber oturuyordu.

Jena üniversitenin ve Zeiss'ın hüküm sürdüğü küçük bir kasabaydı. Bir kültür merkeziydi. Schiller de orada yaşamıştı. Goethe'nin Weimar'ı hemen yanı başındaydı ve oradan gelen bir gelenek vardı. Zeiss şirketi Zeiss ve Abbé tarafından yönetiliyordu, onların da kendilerince sosyal reformcular oldukları söylenebilirdi. Zeiss işletmenin teknik ve optik kısmını, Abbé de sosyal kısmını yönetiyordu. Baştan beri bayağı gelişmiş bir kar paylaşımı sistemleri vardı ve her şeyi işçilerden çıkarmaya çalışıyorlardı—ama işçiler bunu istemiyordu. Zeiss aynı zamanda üniversitenin mas-

raflarının yarısını ödüyordu, devlet de diğer yarısını ödüyordu: Zeiss toplantı ve tiyatro odalarına sahip bir *Volkshaus*[3] kurmuştu. Jena'nın nüfusunun yarısı işçiydi diğer yarısı ise öğrenci; insanlar her gece nüfusun bir yarısının diğerlerine konferans verdiğini anlatırdı. Jena, o zamanlar Almanya'da emek ilişkilerinde bu çeşit bir deneyim yaşanan tek yerdi ve aslında Korsch'un Zeiss İşletmesi'yle ilişkisi olmamasına rağmen, ortamdan etkilenmiş ve *Volkshaus*'taki toplantılara gitmeye başlamıştı. Savaştan sonra bu meseleyle çok fazla ilgilenmeye başladı ve siyasi liderlerden biri oldu.

Aynı zamanda milliyetçi ve siyasi olmayan insanların bir gençlik grubu oluşturduğu Diederichs çevresine de girdi. Diederichs'in Jena'da bir yayınevi vardı ve *Die Tat* dergisini basıyorlardı. Korsch etrafında yaz tatillerinde yakılan ateşler ve söylenen şarkılar gibi, caddelerde dans edenler, ateşin üzerinden atlayan sevgililer gibi olayların yaşandığı bir ortamda beraberce geleneksel tatilleri kutladığı bir grup öğrenci toplamıştı. Gençlerin çoğu yakasız ve kolsuz *Schauben* denen Ortaçağ Alman ceketlerinden giyiyordu, 19. yüzyılın sıkıcı ve bunaltıcı erkek kıyafetlerine karşıydılar. Bu kıyafetlerin yakası ya da manşetleri yoktu, yakası açık bol gömlekler, fotoğraflardan Korsch'un taktığı büyük fular da görülebilir. Renkli kıyafetler giyerlerdi ve Diederichs oldukça yaratıcı ve keyifli bir şekilde eski geleneklerle burjuva toplumuna olan karşı çıkışı birleştiriyordu. Sanırım bu gençler arasında cinsel ilişkiye pek de izin yoktu ama yine de zamanın geleneksel ilişki kalıplarından daha özgürdüler.

Jena'da okulu bitirdikten sonra Korsch 1912-14 arasında yaşamış olduğu İngiltere'ye gitti. Erken yazılarından anlıyoruz ki İngiliz yaşamının birçok farklı yanına ilgi du-

[3] Bir çeşit halkevi (ç.n.).

yuyordu: Fabianlar, Galsworthy, kadınların oy kullanma hakkı, üniversiteler. İngiltere'de neler yapıyordu?

Bazılarının yazdığı gibi İngiltere'de okula gittiği doğru değildi. Sör Ernest Shuster adlı hukuk profesörüyle beraber çalışıyordu. Stephen Spender'in dedesi olan Shuster İngiliz medeni kanunu ve usul hukukuyla ilgili bir kitap yazmıştı ve bu kitap için hem çevirmen hem de editör arıyordu ve bu bir Alman hukuk öğrencisi için makul bir işti. O da Jena'da okumuştu ve Korsch ona üniversite tarafından önerilmişti. Korsch ve Shuster öyle iyi anlaştılar ve o kadar çok sohbet ettiler ki kitap çok yavaş ilerledi ve 1914 baharında anca bitmeye yaklaştı. Ben onunla İngiltere'deydim: Kendi hocamdan *British Museum*'daki bir ortaçağ İngiliz elyazmasını kopyalama işini kopardım. O sırada İngiliz yaşamının birçok yönünü gözlemledik ve Fabian Topluluğu'na katıldık; bu, onun katıldığı ilk örgüttü. Fabian Gençlik Kolu toplantılarına düzenli katılıyorduk ve özelikle Almanya'ya dair sorularla ilgili raporlar veriyorduk.

Korsch ve Shuster sonunda elyazmasını bitirdiklerinde 1914 yazı gelmişti ve Karl, Meiningen'deki birliğinden sıradışı manevralarda görev yapmak için çağrıldı. Bana bunun savaşın acil olduğu anlamına geldiğini söyledi çünkü gerekli ordu manevralarını zaten yapmıştı.[4] Uzun uzun Almanya'ya dönüp dönmemek konusunda tartıştık çünkü 'anavatan' için savaşmak gibi bir isteği yoktu ama gitmeye karar verdik; çünkü başka bir yerde hiçbir harekete bağlı olmadan yabancı düşman olarak hapse girmeyi hiç istemediğini söyledi. Kitlelerle olmak istiyordu ve onlar da ordudaydı.

[4] Buradaki "ordu manevraları" ve "sıradışı manevralar" deyimlerini Türkiye koşullarına tercüme edersek: Bu, daha önce askerliğini yapmış birisinin, seferberlik vb. durumlarda tekrar askere çağrılmasına tekabül eder (editörün notu).

Savaşa ve Avrupa'daki daha genel çalkalanmalara nasıl tepki verdi?

Korsch daha önceden eğitim görmüş olduğu alaydaydı ve subaylarından birçoğu Meiningen'den eski okul arkadaşlarıydı. 32. piyade alayıydı ve oradakilerin çoğu kırsaldan insanlardı. Savaşa giderken kutlama yapılmadı. Müzik ve çiçekler resmi olarak getirilmişti, gruplar müzik çalmak zorundaydı ve kadınlar çiçek attılar. Ama erkekler aksi, somurtkan ya da ağlamaklıydı. Korsch'un babası ve ben onu istasyondan ayrılırken gördük; annesi bu olayı görmek bile istemiyordu. Korsch ve alayı Belçika'ya yollandı ve Korsch durmaksızın tarafsız bir ülkeye girmenin uluslararası hukuk ihlali olduğunu söyledi. Bunu ateşli bir şekilde eleştirince savaşın ikinci haftası rütbesi teğmenden çavuşa indirildi. Ama Belçika'da subaylara ve askerlere yağma yapmamaları ve yiyeceklere el koymamaları için baskı yapmak gibi kendini faydalı hissedeceği işler yaptı. Resmi olmasa da bir nevi vardiya çavuşluğu yaptı ve askerlerin aldıkları yumurta ve tavuklar için para ödemelerini sağladı.

Savaşa karşı olduğundan hiçbir zaman tüfek ya da kılıç kullanmadı. Silahlı ya da silahsız aynı derecede güvenli olunduğunu iddia ettiği için bunun fark etmediğini söylerdi: Asıl önemli nokta hiçbir şekilde güvende olunamayacağı idi. O kişisel olarak kimseyi öldürmemeyi ve kendi birliğinden eve mümkün mertebe çok canlı insan götürmeyi kendine görev bellemişti.

Savaştaki amacı buydu. Devriye gezmek için gönüllü oluyordu ve özel bir görevden dolayı değil ama açılan o kadar ateşten sağ kurtulduğu için birçok kere kahramanlık nişanı aldı. Bizim evde anlamadığımız nokta nasıl askeri mahkemeye çıkarılmadığı idi, o daha sonra bunun iki muhtemel

nedeni olabileceğinden söz etti: Birinci neden, devriyeye gitmesi, iyi raporlar yazması ve subaylara nasıl ilerleneceği ve geri çekilineceği konusunda iyi fikirler vermesiydi. İkinci neden ise herkesin onu okulundan hep biraz deli ama zararsız biri olarak tanımasıydı. Yabancı bir birlikte olsaydı askeri mahkemeye hemen götürülürdü. 1917'de ölümlerin artmasıyla birlikte askerler arasında grevler ve hareketlenme başladı ve o bu sırada tekrar terfi etti ve yüzbaşı oldu. Kendi 'kızıl birliklerini' tanımlamak için 'W' harfini kullandılar çünkü hepsi devrimin peşindeydi ve artık savaşmak istemiyorlardı. Daha sonraları asker sovyetleri kurulduğunda o ilk seçilenlerden oldu ve otoriteler onlardan korktukları için Ocak 1919'da birçok birlik terhis edilene kadar onları terhis etmediler. Terhis Berlin yakınlarında yapılıyordu fakat onlar Meiningen'den olduklarından Berlin'deki devrimcilerle bir bağlantıları yoktu ve o zamanki Spartakist ayaklanmaya katılmadılar. Savaşın son altı ayında Korsch çok umutsuzdu.

Bir el bombası onun birliğine rast geldi ve ilk müfreze son adamına değin öldürüldü. Bana sonraları ağlama krizlerine girdiğini ve acıyı kaldıramadığından sık sık sarhoş olduğunu söylemişti. Onun 1914'te beraber başladığı insanların çoğu ölmüştü ve o katliamlardan dolayı berbat hissediyordu. Ama sonra 'Kasım Devrimi' olunca canlandı ve daha iyi bir Almanya'nın kurulabileceğine dair umutlandı.

Savaşın bitimiyle 1926'da Komünist Parti'den ihracı arasındaki dönem politik olarak onun yaşamındaki en aktif zamandı. Savaştan döndükten sonra ne yaptı?

Geri geldikten sonra, benim, Zimmerwald'e delege gönderdiklerini ve savaşa karşı olduklarını duyduğumda katılmış olduğum USPD'ye girdi. 1920'de USPD konferansına katıldığında parti bölünmüş ve çoğunluk komünistlerin

birleşmesini ister durumdaydı. Komintern'in belirlediği 21 maddeye katılmasa da orada çoğunluğa uydu. Ama yine Londra'dan Almanya'ya gidiş zamanındaki tartışmamız gibiydi: Küçük bir grubun üyesi olmak istemiyordu, kitlelerin yanında olmak istiyordu ve Alman işçilerin komünistleştiğine inanıyordu. İlgili 21 maddeye dönük karşı çıkışı, en çok Moskova'dan belirlenen merkezi disiplin ve Rus Partisi'ne olması istenen bağlılık derecesi ile ilgiliydi. Her konuda –öğrenciler meselesinde olmuş olduğu gibi– sorumluluğun dağıtılmasından yanaydı ve işçi sovyetleri ilkesinin doğruluğuna inanıyordu.

Savaştan sonra hemen Jena'ya öğretmenlik yapmaya döndüyse de ve bir süre için yerel KPD gazetesi olan *Die Neue Zeitung*'un binasında yaşadık ve bir süreliğine de Berlin'de Kamulaştırma Komisyonu'nda çalıştı. Komisyon sosyal demokrat üyeleri olan bir burjuva kurumuydu. Alman ekonomisinin 'kamulaştırması' için uygulanabilir planlar yapıyorlardı. Asıl 1919 hükümetinde SPD ve USPD üyeleri vardı ve sosyalist ekonominin ve beklenen geçişin örgütsel sorunlarıyla ilgilenmek istiyorlardı. Karl ne olması gerektiği kadar şüpheci ne de o kadar zekiydi. Aynı zamanda çok hevesliydi ve kamulaştırma/toplumsallaştırma üzerine bir yıl boyunca yazdıkları bu hevesi yansıtır. Rus Devrimi'nin üstündeki etkisi büyüktü ve hepimiz yeni bir dönemin başladığını düşünüyorduk.

1921'den itibaren temel metinlerinden biri olan "Marksizm ve Felsefe" üzerine çalışıyordu. "Tarih ve Sınıf Bilinci"ni aynı yıl çıkarmış olan Lukacs'la o sıralar ortak çalışıyorlar mıydı?

Marksizm ve Felsefe üzerine çalıştığı zamanlar Lukacs'ı tanımıyordu. Kendi kitabı basıldıktan sonra Lukacs'ın var-

lığından haberdar oldu. Bana kendi kitabıyla birçok açıdan benzer düşünceler içeren başka bir kitabın çıktığından söz etti. Sonraları Korsch Marksizm dersleri verirken 1920'lerde ve hatta 1933 Şubatına kadar Lukacs da sık sık ve düzenli şekilde bu derslere katılırdı. Ders çıkışlarında Alexenderplatz'taki Kafe Adler'de tartışmalar olurdu ve Lukacs da sık sık katılırdı. 1930'da Felix Weill şimdi atölye çalışması diyebileceğimiz bir *Sommerakademie* düzenledi ve bir haftayı Thüringen'de bazı yazıları okuyarak ve tartışarak geçirdik. Lukacs'ın Komünist Parti'de oluşu ve Korsch'un partiyi bırakmış olması ilişkilerini etkilemedi; ikisi de kendilerini eleştirel komünistler olarak tanımlıyorlardı. *Marksizm ve Felsefe*'ye 1929'da yazdığı yeni girişte Korsch Lukacs'la ortak noktalarının düşündüğünden daha az olduğunu söyledi. Rusya'ya karşı olan farklı tutumlarından söz etti. Felsefi ayrışmalardan çok Rusya'ya karşı olan farklı tutumları ikisi arasındaki ana ayrım nedeniydi. Korsch ayrıca Lukacs'ın kendisinin yaptığından daha fazla idealist felsefe zeminini koruduğunu düşünüyordu. Bütün bunlara rağmen Lukacs SSCB'ye gidene kadar birbirlerine dostça yaklaştılar ve ondan sonra bağlantıları koptu.

Korsch 1923'te Thüringen'deki İmparatorluk Ordusu'nun müdahalesiyle dağıtılmış olan KPD-USPD birleşik cephe hükümetinin başkanıydı. Korsch'un bu olayda rolü neydi?

Korsch, 1920 ile 1923 arasında Jena'da hukuk dersleri veriyordu, bu işi, Thüringen *Landtag* ya da devlet meclisinde çalıştığı zamanlarda dahi sürdürdü. Birçok yerde siyasi konuşmalar veriyordu ve KM siyasetinde aktif rol alıyordu. Thüringen'de insanların birçoğu ya sol kanat sosyal demokrat ya da komünistti, Eylül 1923'te bu iki partiden bir koalisyon hükümeti kuruldu.

KPD iyi eğitimli kadrolara destek çıktı. Korsch da adalet bakanı oldu ve altı ay görev yaptı. Koalisyon hükümetinin bölgesel olarak hazırlayacak olduğu devrimci ayaklanmanın olasılığı konusunda şüpheleri vardı ama yine de başarı şansı varsa katılmak gerek düşüncesiyle aktif olarak çalıştı. Onun asıl görüşü Hitler'in darbesinin Münih'teki yenilgisinden sonra Nazilerin Thüringen'e girmek isteyeceği idi ve işçilerin devrimi, iktidarı ele geçiremeyecek olsa bile, en azından Nazilerin zorla hükümete el koymalarına karşı gelebilirdi. Korsch ordu deneyiminden dolayı para-militer hazırlıkları yapıyordu ama yapacakları çok şey de yoktu. Yüksek rütbeli bir Rus subayın önerileri üzerine talim yapmaya ve uzun yürüyüşler yapmaya başladılar ve Nazi işgali sırasında hangi tepeleri elde tutacaklarına karar verdiler.

Thüringen'de planlanan ayaklanma olmadı çünkü *Reichswehr*[5] ayaklanma planları daha bitmeden orayı işgal etti. Federal Berlin hükümeti Thüringen'de düzenin kalmadığını, kitlelerin orayı ele geçirdiğini ilan etti, tabii ki de aslında huzurlu günlük yaşam devam ediyordu ve oraya gelen askerlerin kimse onlara saldırmayınca ve bir düzensizlik göremeyince kafaları karıştı. Bölgesel hükümet üyeleri yeraltına inmek zorunda kaldılar ve yabancı ve yerli basın onların Hollanda ve Danimarka'ya kaçtığını yazdılar. Aslında Leipzig'e kadar gidebilmişlerdi, yavaş trenle Jena'dan bir saat ancak çekecek uzaklıkta bir yer. Korsch kaçaklık yaşamak zorunda kaldı ve ben de tutuklandım, ama dört ay sonra Thüringen hükümeti dağılınca bir af çıktı.

1924'te olağanüstü yönetim sırasında yeni seçimlere başlandı ve Berlin yönetimi sosyalist ya da komünist bir hükümetin kurulmamasını sağladı. Aslında Thüringen son-

[5] Alman İmparatorluk Ordusu (ç.n.).

radan Almanya'daki ilk Nazi hükümetlerinden biri oldu ve o zaman Karl'ın Jena Üniversitesi'nde ders vermesini de engellediler. Ama 1924'te *Landtag*'a[6] yeniden seçildi, aynı zamanda *Reichstag*'a[7] da seçildi ve Berlin'e taşındık.

Bir yıl boyunca partinin kuramsal dergisinin editörlüğünü yaptı ve KPD siyasetinde merkezi bir konumdaydı. Ama partiye en çok etkisi olduğu zamanlarda, partinin baskın çizgisini de eleştirmeye başladı. O zamanlar Komintern'deki değişikliklere tepkisi neydi?

Özellikle Lenin'in ölümünden sonra Rusya'daki gelişmelerden ciddi bir biçimde endişelenmeye başlamıştı. Kuşkusuz her zaman şüpheleri vardı. Ama Thüringen'de KPD güçlü ve büyüktü ve yerel yoldaşlar kişisel rahatlarını, para ve zamanlarını, işlerini sınıf mücadelesi için feda edebilecek türden çok iyi insanlardı. Birçok toplantı ve komisyon vardı. Sonraları ne konuşulacağına ve ne kararlar alınacağına dair Moskova'dan talimatlar gelmeye başladı. 1920'lerin başlarında erler kendi eylemlerini yönettiklerini düşünürlerken, uluslararası liderlik müdahale etmeye ve her şeyi yönetmeye başladı. Ama Karl hâlâ KPD'nin bir biçimde *savaşmaya* çalışan tek parti olduğunu düşünüyordu. Sosyal Demokratların ise böyle bir meseleleri yoktu. Oldukça erken atılacağını fark etmiş olmasına rağmen partide kaldı. 1924'te Moskova'daki Komintern'in 5. Kongresi'ne katıldı ve orada tehlikede olduğunu düşünmeye başladı. Sovyet önderliğine karşı sapmalar ve kışkırtıcı konuşmalar konusunda ondan şüphelenildiği için bazı yoldaşlar onu önünün kesilebileceği konusunda uyardı. Sovyetler Birliği ile ilgili ciddi bir izlenim oluşturamadan ayarladığı tarihten

[6] Bölgesel meclis (ç.n.).

[7] Genel meclis (ç.n.).

erken ayrıldı. Sadece konferansla ilgilenebilmişti.

Diğer muhalif gruplarla bağlantıları vardı. Moskova'daki İtalyan lider Amadeo Bordiga'yla buluştu. Sonra Rus İşçi muhalefetinden Sapranov ile buluştu ve onun gelişi büyük olasılıkla 1925 sonrasında olan gizli bir seyahatti. Çok konuştular, birbirlerini iyi anladılar ve muhalefet konusunda dayanışmaya karar verdiler. Sapranov ve Korsch daha fazla güç dağılımı için önlemler alırlarsa ve farklı grupların özgürlüklerine dair önlemler alınırsa anlamlı bir şeyler yapmış olacaklarını düşündüler. Aptalca bir şekilde birbirleriyle yazışabilecekleri bir kod üzerinde anlaştılar ve bu kod daha sonra Rusya'da bulunduğunda Sapranov'un ölümüne neden oldu. Almanya'dan kodlu bir mektup almak tehlikeli bir işti ve deşifre etmesi zor bir şifre değildi çünkü Karl bana nasıl yapıldığını öğretmişti. Bildiğim kadarıyla Troçki'yle ilişkisi yoktu. Troçki'nin sürekli devrimle birlikte daha birçok fikrine katılıyordu ama Korsch'un desteklemediği Troçki'nin de müttefiklerle milliyetçi bir güç oyunu oynadığı düşüncesiydi. Troçki aynı zamanda sınıf mücadelesine farklı bir şekilde yaklaştığı konusunda birçok şey söyledi ve yazdı: Troçki sınıf bilincine Korsch'tan daha az, parti liderliğine ise daha fazla vurgu yapıyordu.

1925'te Die Internationale'nin editörlüğünden, 1926'da ise KPD'den atıldı: Bu atılmalardan sonra, Naziler gücü ellerine geçirmeden önce ne gibi siyasi etkinlikleri vardı? Brecht'le ilişkisi nasıldı?

KPD'den atıldıktan sonra iki yıl boyunca *Kommunistische Politik* adlı dergiyi çıkardı, masraflarını *Reichstag'ın* vekil maaşından ödüyordu, biz de Jena'dan gelen maaş ve benim kazandıklarımla geçiniyorduk. Dergi, gazete formatındaydı ve ancak kendi masraflarını çıkarıyordu. 1933'e

kadar olan o dönemde Korsch belirli önemli konularda yoğunlaştı ve Marksizm dersleri vermeye devam etti. Jeopolitika, dünya tarihi ve matematik okudu. Daha sonraları Naziler tarafından öldürülen Berlin Üniversitesi'ndeki bir matematikçiyle modern matematik düşüncesi çalışıyordu. *Gesellschaft für empirische Philosophie'nin* [Empirik Felsefe Topluluğu] üyesiydi. Şu anda Üçüncü Dünya dediğimiz konu üzerine de kafa yoruyordu. Birçok sömürge ülkesinin gelişimini çalıştı çünkü sömürgelerin özgürlüğünün acil olduğunu ve dünya siyasetini tamamen değiştirebileceğini düşünüyordu. O dönemde biz, babası yayınevine ve Frankfurt'taki Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'ne bağışta bulunan milyonerin oğlu, Feliz Weill da dahil olmak üzere *Malik Verlag* etrafındaki bütün grupla yakındık. Bizim evin de peşinatını ödemiş olan yakın bir arkadaştı. 1928'de birgün bizi *Üç Kuruşluk Opera*'nın galasına davet ettiler ve hep beraber gittik, ardından bazı solcu sanatçılarla beraber Brecht'i görmeye gittik. O gece Georg Grosz da oradaydı ve hepimiz çok heyecanlıydık: bize çok yeni ve değerli görünüyordu. O zamandan sonra Korsch'la Brecht sık sık buluştular ve Brecht Karl'ın Berlin'de verdiği bir dizi konferansa katıldı. Ama kısa süre sonra bu görüşmeler ikisini de tatmin etmemeye başladı ve ikisinin de dört-beş yoldaş getirdiği özel toplantılar düzenlemeye başladılar. 10-12 kişi buluşmak oldukça tehlikeli bir hale gelinceye kadar da buluşmalara devam ettiler.

Korsch benim de ders verdiğim Karl Marx Okulu'nda ders veriyordu. Anaokulundan tutun da lise öğretmenlerini doktoraya hazırlamaya kadar her şeyi içeren oldukça radikal ve deneysel bir okuldu. Biz, çocukları 'beşikten mezara kadar' alıyorlar derdik. Oldukça heyecanlı bir durumdu. Müdür bir sosyal demokrattı ve okuldaki bazı yaşlıca öğret-

menler her şeyi sabote etmeye çalışıyorlardı. Ama veliler arasında bir sürü komünist vardı çünkü okul Berlin'in bir işçi banliyösü olan Neukölln'deydi. Dört kısım vardı; üçü normal lise çağı olan 10 yaşlarında başlıyordu. Bir tanesi beşeri bilimler ve antik diller için, bir tanesi matematik ve bilim, bir tanesi felsefe, edebiyat ve tarih ağırlıklı beşeri bilimlerdi. Dördüncüsü ise özel yeteneğe sahip çocuklar içindi. Bir anda tüm Alman eğitim sistemine devrimci bir değişim getiremiyorduk ama çocukları devlet okullarından 13-14 yaşlarında alıp *Abitur* seviyesine kadar yetiştiriyorduk. Okulun adının Karl-Marx-Schule olmasının nedeni öğretmenler ya da öğrencilerin talebi değil KPD belediyesiydi. Dışarıdan gelenlere Karl Marx ruhuna yaraşır olmak kaydıyla konferans verme şansı tanıyorduk, Karl da sık sık konuşmalar yapardı.

28 Şubat 1933'de verdiği son konferansı hatırlıyorum. *Reichstag*'ın yandığını duyduğumuzda hepimiz bir kafede oturuyorduk. Birkaç katılımcı o gece eve gitmedi. Kalanlar gitti ve tutuklandılar. Devlet memurunun siyasi güvencesiyle ilgili kanun o yıl Nisan'a kadar geçmedi ve o zamana kadar Korsch'la ben maaş alamadık. 1 Mayıs'ta ben bankadaki işimden atıldım ve banka hesabımıza el konuldu. Beş kuruşsuz kalmıştık ve ben çalışmak için İsveç'e gittim. O önce evde kaldı ve evde uyumadan yeraltı anti-Hitler etkinlikler düzenliyordu. Hâlâ bir sürü insan böyle devam etmemesi gerektiğini düşünüyordu ve baharda o ve benim eski öğrencilerimden biri Berlin'in dışındaki ormanlardan birinde Hıristiyanların, sendikaların, komünistlerin, sosyal demokratların ve *Gesellschaft für Aesthetische Kultur* gibi başka dağınık grupların temsilcilerinin katıldığı oldukça büyük bir toplantı düzenledi. Hitler tarafından kontrol edilemeyen konferansların en uzunlarından birini düzenlediler. Alman-

ya içinde savaşmanın yollarını bulmaya çalışıyorlardı ama çoğu kısa sürede yakalandı, hapse girdi ya da öldürüldü. Korsch yakalanmadı ve 1933 sonbaharının sonuna kadar, artık işçi evlerinde[8] uyumak bile imkansızlaşıncaya kadar Almanya'da kaldı. Arkadaşlarının üstünde bir yükümlülük haline gelmeye başlamıştı. Brecht onu Danimarka'ya çağırdı ve o da gidip orada onunla kaldı.

Avrupa'yı savaş sonrasında ziyaret etmiş olmasına rağmen 1936 yılından vefat ettiği 1961 yılına kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşadı. Yazıları bu zaman içinde daha karamsarlaştı ve zaman zaman Marksizm'den tamamıyla koptuğu bile söylenebilir. Bu yıllardaki siyasi ve kuramsal etkinlikleri nelerdi?

Önce Danimarka'ya sonra da hâlâ bağlantılarının olduğu İngiltere'ye gitti. Shuster ölmüştü ama eşi hâlâ hayattaydı ve İngiltere'de, Spender ve Isherwood gibi, Weimar Dönemi zamanında orası özgürlük ve deneyime odaklı gözüktüğünden Almanya'ya gelmiş ve Berlin'de bizi de ziyaret etmiş birkaç genç İngiliz tanıyordu. Karl İngiltere'de iş bulmaya çalıştı ama oradaki komünistler onu İçişleri Bakanlığı'na ihbar ettiler. Yahudi olmadığı için Almanya'yı o şekilde terk etmesine ve öyle garip davranmasına lüzum olmadığını, bu yüzden de büyük olasılıkla Nazi ajanı olabilecek şüpheli bir karakter olduğunu söylüyorlardı. İngiltere'de kalmasının iyi sonuçlarından biri ondan bir Karl Marx kitabı yazılmasının istenmesi oldu ve kitap *London School of Economics* tarafından düzenlendi. Kendi *Karl Marx* kitabını Marksist araştırmanın gelişimi ya da siyasi eylem olarak değil ama yorumunu kattığı bir ders kitabı ve güvenilir bir iş olarak gördü.

[8] İşçilere verilen kent kenarlarındaki küçük araziler (ç.n.).

1936'da Amerika'ya gitti ve vardığında buradaki olası gelişmelere kendini açık tuttu. Ama bu uzun sürmedi çünkü işlerin nasıl işlediğini erken kavradı. Öte yandan Amerikan kapitalizmindeki güçler öyle farklı ve güçlüydü ki yönelimlerini kesin olarak tahmin etmek imkansızdı. Burada ayaklanmalar *olabilir*, diye düşündü, ama durum öyle kötüydü ki değişim ancak kötü yönde olabilirdi. Arada bir küçük siyasi gruplarda konuşma yaptıysa da ya da savaş sırasında askeri okullarda konuşmalar verdiyse de, Amerika'da önemli bir siyasi etkinliğe katılmadı. Amerika Birleşik Devletleri'nde asıl işi yazmaktı.

Son yıllarında dünya devrimci hareketi ve özellikle Sovyetler Birliği hakkında çok karamsardı. Stalin öldükten sonra bile umutsuzdu. Çin'de ne olduğuyla çok ilgili olmasına ve ta Almanya'dan beri Çan-Kay-Şek'in eski bir düşmanı olmasına rağmen Çin Devrimi hakkında fikir geliştirmesine sağlığı izin vermedi. (1957'de hastalanmaya başladı). Avrupa'ya son ziyaretinde Yugoslavya'ya gitti ve orası çok hoşuna gitti ama ülkenin çok ilkel olduğunu ve daha ne kadar böyle gidebileceğini ve süreçte nasıl değişeceğini düşünüyordu. Asıl umudu sömürge uluslarındaydı; onların gittikçe güçleneceğini, Avrupa'nın da gitgide önemsizleşeceğini düşünüyordu.

1950'de yazdığı *Marksizm Üzerine 10 Tez* başlıklı metin yanlış anlaşılmaya açık ve bir Marksizm reddiyesi değil. Bu tezler yayımlanmak için yazılmadı ama ben daha sonra basılmalarına izin verdim. İlgisinin merkezi en başından beri Marksizm'di. Ama Marksizm'i yeni gelişmelere özellikle iki şekilde adapte etmeye çalışıyordu. İlki, belirttiğim gibi, sömürge dünyası çalışmalarıyla: Erken Marksizm'in doğru nedenlerle Avrupa'ya odaklandığını, ama şimdi daha ileri

bakılması gerektiğini düşünüyordu ve bu ilgisi onu dünya tarihçileriyle ilişkilendiriyordu. 1946'da Filipinler üzerine yazdığı makalede açıkça sömürge bağımsızlığı denen şeyin doğasını görmüştü. Diğer temel derdi ise Marksizm'in diğer bilimlerdeki gelişmelerle başa çıkmaya çalışarak genişlemesiydi. Kapitalist toplum Marx'ın zamanından beri geliştiğine göre Marksizm'in de onu anlayabilmesi için geliştirilmesi gerekirdi. Yarım kalmış metni '*Manuscript of Abolitions*', toplumumuzu kuran farklı sınıflar gibi, kır/kent ayrımı gibi, zihinsel/fiziksel emek gibi bölünmelerin gelecekte ortadan kalkması için Marksist bir tarihsel gelişim kuramı geliştirme girişimiydi.

Marksizmin, Devrim Felsefesinden Proleter Eylemin Bilimsel Kuramına Doğru Geliştirilmesi Yolunda Karl Korsch'un Yeri*

Erich Gerlach

çev. Yılmaz Öner

Korsch'un ilkin İngiltere'de 1912-14 yıllarında kaleme aldığı çalışmalarında onun daha ilerdeki görüşleri bir çekirdek halinde yer alıyor: İşçi hareketinin bütün ortaya çıkış biçimleriyle ilinti kuran, dogmalar-dışı ve ampirik düşünüş tarzı, düşüncelerin oynadığı aktif rolün vurgulanışı, kurumsallaşmanın önemi ve sosyalizmin insancıl açıdan savunusu.

---

* Daha önce Karl Korsch'un "Marksizm ve Felsefe" (Belge Yayınları, 1991) adlı eserinin sunuş yazısı olarak basılan bu metni burada yeniden yayımlamamıza izin veren Belge Yayınları Genel Yayın Yönetmeni Ragıp Zarakolu'ya, metni tekrar dizen Eylem Ekin Elgür'e ve dizgiyi kontrol ederek düzeltilerde bulunan Hüseyin Etil'e teşekkür ederiz. Tabiî en büyük teşekkür, bu makaleyle birlikte *Marksizm ve Felsefe*'yi ve daha birçok klasik eseri Türkçe'ye kazandırmış olan, ülkemizin değeri pek anlaşılamamış sıradışı bilim insanlarından müteveffa Yılmaz Öner'edir. Öner'in çevirisine, dizgi yanlışlarını düzeltmek ve metni ad ve kavram dizinleriyle uyumlulaştırmak için köşeli parantez içinde eklemeler yapmak dışında dokunulmamıştır (editörün notu).

Alman sosyalist literatürü açısından alışılmadık bir karakter taşıyan bir makalesinde[1] Korsch, daha 1912'de "Marx ortodoksluğu" denen sistemin çatlak, çapaklı ve kırılgan altyapısını büyük bir saydamlıkla göstermektedir: Sosyalist öğretinin yapısında "pratik görüş açısından" bir "gedik" vardır. Sosyalizm kapitalist üretim tarzının kaldırılması olarak alındığında sadece "negatif" bir anlam taşırken, "pozitif" yönüyle boş bir formül olarak belirmektedir. Buna karşılık Korsch Fabian Topluluğu'na ve sendikalizme gönderme yaparak Marksizme burada "iradeyi yönlendirme" momentinin eklendiğini söylüyor. Eğer sosyalizm "insanlık idealini geliştirecekse" Fabian Topluluğu sosyalizm yolunda "herkesin eğitilmesini" gerekli saymaktadır. Ve Fabian Topluluğu, "sanayiyi kontrol etme" sorununu bilimsel olarak araştırmak suretiyle "sosyalizmi pozitif olarak kuracak bir formül"[2] geliştirebilir. Bunun yanında, Korsch, sendikalizmi tam proletaryaya özgü bir sosyalizm anlayışı olarak niteliyor.

Üretim sürecindeki pratik deneyimlerle bağıntılı olarak kendi sınıfsal hedefleri için mücadele veren bilinçli işçilerin düşünüşü daima sendikalisttir, diyor. 1950 sonrası yaptığı bir açıklamada Korsch, bu kanıya daha I. Dünya Savaşı öncesinde varmış olduğunu söylüyor. Sendikalistlerin "ekonomik" eylemini hiç onaylamadığı halde, sendikalizmi sosyalist kuram ve pratik alanında temel öğe kabul ediyordu. Bu hareket noktası, bir kaç yıl sonra—1917-18 devrimci olaylarından etkilenerek—Marksizme yöneldiğinde, onun Marx-anlayışındaki özgül noktayı oluşturdu. Kısacası bu, tarihsel dünyaya Marx paralelinde materyalist ve diyalektik bakışın içinde yer alan öznel ve eylemci momenti ön plana çıkarmak demekti.

---

[1] Die sozialistische Formel für die Organisation der Volkswirtschaft, bkz. *Die Tat*, 1912.

[2] Fabian Society, bkz. *Die Tat*, 1912.

Pratiği, reel ilişkileri tartışan yüksek bilimsel kuramlar düzeyine oturtma çabaları, yani "sosyalleştirme" [sosyalizasyon] yazıları[3] Korsch'un sosyalist kuramlara ilk sistematik katkısı sayılır. İşçilerin şûralar [konseyler] hareketinde ifadesini bulan kendiliğindenci eylemini, sendikalist özyönetimle ve sosyalist toplumsal eleştirme ve planlamayla bağdaştıran Korsch, sosyalizmin yanyana, ama birbirinden kopuk duran öğelerini bir araya getirmekte, yani gerek hedefi, gerekse hedefe yönelik "pratiği" kapsayan bir ve aynı anlayış altında toplamaktadır ki bu anlayış, onu "doğrudan" ve "sanayici" demokrasinin en parlak kuramcılarından biri düzeyine yükseltiyor.[4] Korsch'u, şûralar sisteminin ütopistler gibi en kusursuz modelini, örneğin "küçük çaplı kastlardan oluşan bir sistemi" tasarlayıp duran kuramcılar arasına koyamayız. O işçi şûrasında [işçi sovyetleri] işçilerin özerk davranışlarının ifadesini görüyordu. Bu davranış, mevcut tarihsel duruma özgü örgütsel biçimin "pratikte" ulaştığı ve aldığı biçimdi.[5] O, 1919'da sosyalleştirme [sosyalizasyon] programı derken Marksizmin "uygulanması"nı anlamaktadır. Teoriden pratiğe geçişi işçi hareketi böyle gerçekleştirmeliydi. Ama 1918/19 devrim hareketinin olumsuz gidişi, güçlü sosyalist işçi hareketinin, Marksizm'den yana olmasına rağmen, Marksizmin kendisine yüklediği ve kendisinin

[3] Was ist Sozialisierung? (1919) ve Das Sozialistische und syndikalistische Sozialisirungsprogramm, bkz. *Der Sozialist,* 1919 ["Was ist Sozialisierung?" adlı makale, "Sosyalizasyon Nedir?" başlığı altında bu derlemede yer almaktadır (editörün notu)].

[4] "Üreticiler ve işçi sınıfının çıkarlarına uygun düşecek her sosyalleştirme hangi şekle bürünürse bürünsün şu gereği yerine getirmek zorundadır: İşçilerin yönetime kendi meselelerini yönetircesine katılması ve dolayısıyla toplum tarafından verilen üretme görevini yerine getirecek tarzda birlikte çalışmaları," bkz. *Sozialisierung und Arbeiterbewegung* (Özgür Almanya Yayınları) Hannover 1919.

[5] bkz. Revolutionare Kommune *(Die Aktion,* 1929 ve 1932) ve *Arbeitsrecht für Betriebsrate,* 1922) ["Revolutionare Kommune" adlı makale, "Devrimci Komün" başlığı altında bu derlemede yer almaktadır (editörün notu)].

de "kuramsal" olarak kabul ettiği tarihsel rolü üstlenecek durumda olmadığını gösteriyordu.

Korsch'un getirdiği sorunsal işte bu tespitten kaynaklanıyor ve onun tüm eseri boyunca bir kılavuz ipliği gibi uzanıp gidiyor. İşçi hareketinin uğradığı başarısızlığın nedenini o, "öznel bilinç"in "nesnel" tarihsel durumun gerektirdiği anlayışın gerisinde kalmasında görüyordu. 1918'de sosyalizme geçiş yolunda hiçbir engel yoktu, ama fırsatlar kullanılamamıştı, "çünkü kullanılabilmesi için gereken sosyal psikolojik koşullar hepten eksikti. Büyük çoğunluğun sosyalist bir ekonomik sistemin gerçekleşebileceğine inancı kesin değildi. Bu inanç, atılacak ilk adımların niteliği konusunda hiçbir zaman saydam bilgilerle donatılmış sayılamazdı". Kısacası başarısızlığın nedeni, her şeyden önce Marksizmin "bilimsel bir bilgi sistemine doğru geçirdiği biçim değişikliğinin sınıf mücadelesiyle kuracağı doğrudan birtakım bağlardan yoksun oluşuydu." Marx'ın diyalektik bakış açısını, yani gerçekliği "kavramak" ile "değiştirme"nin devrimci bir pratik sırasında birbirine denk düştüğü görüşünü İkinci Enternasyonal'de hiçbir Marksist kavrayamamıştı.[6] O nedenledir ki, "Bilinç"in (*Bewusstsein*) ve Varlığın (*Sein*) tarihsel süreç içindeki ilişkisini aydınlığa kavuşturmak—ve bunu Marksizm doğrultusunda yapabilmek—işçi hareketinin ilerleyişi açısından en önemli görevdi! Sınıf mücadelesinin 1920 başlarındaki "pratik" düzleminde bunun anlamı şuydu: Marx'ın öğretisini "aktivist" biçimiyle yeniden üretmek ve bunu, öğretiyi yayarak işçilerin "öznel" bilincini "nesnel" durumun düzeyine yükseltmek amacıyla yapmak. İşte bu girişime Korsch yazdığı

[6] Korsch, Grundsatzliches über Sozialisierung (bkz. *Die Tat*, 1920) başlıklı makalede 1918 devrimci hareketinin ayrıntılı eleştirisini yapıyor.

bir dizi çalışmalarla[7] ve "pratik siyasal" faaliyetiyle önayak oldu. Bu çabalar çerçevesinde yer alan ve önemli olduğu kadar, Korsch'a uluslararası düzeyde bir kuramcı niteliğini kazandıran yazıları "Marksizm ve Felsefe"dir. Marx'ın tarihsel ve diyalektik yöntemi Marksizmin tarihinde ilk kez burada Marksizmin kendisine uygulanıyor. Bu eserdeki konuları şöyle sıralayabiliriz:

1) Marx'ın aslında öznel olan devrimci kavramının sadece nesnelci bir gelişim kuramına doğru geriye düşüp yok olması veya gerilemesine yol açan gerçekçi (reel) tarihsel nedenler.

2) Bu "biçimsel yapı dönüşümü"nün üstyapı kategorileri içinde düşünce tarihi açısından analizi ki Marksizmin felsefeyle ilişkisi burada somut bir "aracı" rolünü oynuyor ve ilişkinin anlamı böylece sergileniyor. Korsch, Marksizmin felsefi içeriğini kavrayamamanın onu törpüleme veya yavanlaştırmanın aracı haline geldiğini gösteriyor.

Böylesine değişikliğe uğratılmış bir Marksizm açısından bakılınca teori ile pratik arasındaki gerçek bağlamı görmenin de olanağı kalmıyor. İşte Marksizmin felsefeyle gerçek ilişkilerini berraklaştırmaya bunun için gerek var, yani "sahteleştirilmemiş veya saptırılmamış" Marksizmi yeniden kurmak için!

3) Marx'ın öğretisinin yeniden inşası ve Marx'ın "düşünce dünyası"nın oynadığı, ama Marx'ın çömezlerinin anlayamadığı rolün vurgulanması.

Marx'ı anlamaktaki büyük önemi açısından, eser klasik Alman felsefesine, özellikle Hegel'e başvuruda bulunuyor.

---

[7] bkz. Die Quintessenz des Maxismus, Kernpunkte der materialistisc-hen Geschichtsauffassung ve Marx'ın Randglossen zum Programm der deutschen Arbeiterpartei yazısına giriş (hepsi 1922 tarihli. Ayrıca Die Mancsche Dialektik *(Inprekor,* 1923) ve Über materialistische Dialektik *(Die Internationale,* 1924). Bu son iki yazı ile "Kernpunkte..." burada Marksizm ve Felsefe adlı kitapta yer alıyor.

Dünya tarihi, Hegel felsefesinde dünyanın "içindeki hazır" (*immannent*) mantığın gerçekleşmesi anlamına geliyor. Bu gerçekleşme "fikir" (*Ide*) ile bu fikrin kendisiyle bağdaşmayan "belirme biçimleri" arasında kendini durmadan yeniden üreten "çelişki"nin koşulladığı düzenli bir gelişme süreci içinde oluyor. Bu açıdan yola çıkan düşünme yöntemi eleştiren ve devrimci bir yöntemdir; "pozitivistler" gibi doğruyu ve hakikati doğrudan verilenlerin dünyasında buluyor değildir. Tam tersine bunu—gerçekliği daha derinden kavramaya yönelik spekülasyonları kullanarak—kavramın kendisinde arayıp bulur; çünkü "kavram" varlığın (*sein*) doğasındaki nesnel olanakları ifade etmektedir.

Eğer "varlık" kendi "kavramı" ile özdeş değilse, henüz "hakiki varlık" değildir. İşte felsefe de böylece "siyasal", yani "pratik"e dönük bir çehre kazanıyor. Hegel'in radikal öğrencileri felsefeden bunu anladılar ve felsefeyi, böylece "kendisi ile çakışan (*Wahre*) gerçeklik (*Wirklichkeit*) şeklinde, geri kalmış Alman sosyal ilişkilerinin karşısına oturttular. Çünkü felsefe burjuvazinin devrimci hareketiydi ve ifadesini "düşünce biçimi" olarak buluyordu.

Burjuva sınıfı geçen yüzyılın kırklı yıllarında devrimciliğini yitirince bu düşünce tarzı terk edildi. Burjuvazinin devrimci eğilimi ve yöntemleri, bu kez Marx ve Engels'in, yine burjuva toplumunun bağrından çıkan işçi sınıfının çabalarında ifadesini bulan bilimsel sosyalizmi çerçevesinde sürdürüldü. Ama "fikrin veya düşüncenin kendinden kaynaklanan diyalektik hareketi" yerine Marx ve Engels, tarihin—üretici güçlerin gelişmesinden ve bu güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişkilerle koşullanan—gerçek hareketini koydular. Onlar kendi öğretilerini artık felsefe olarak görmüyor, sadece maddeci

bir bilim olarak anlıyorlardı. Bu bilime kendi "özgül biçimi"ni ancak Hegel'den aldıkları idealist diyalektikle verdiler. Bu özgül biçim ne mekanikçi [mekanist] ya da doğa bilimci (materyalist) bir materyalizmden ne de *pozitivizmden* kaynaklanıyordu. "Fikir" bu sürecin dışına çıkarılmadı. "Toplumsallaşmış" insanın, tarihsel süreçte reel "nesne olan öznenin" düşüncesi olarak fikir, şimdi gerçekliğin "nesnelleşmiş" parçası olarak "materyalist" bir kılığa bürünmektedir. O bakımdan üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki "çelişki" de aynı zamanda "nesnelleşmiş olarak" belli bir biçimde ortaya çıkıyor ki bu biçim, toplumun ekonomik yapısıyla koşullanmış antagonist sınıfların birbiriyle çelişen düşünce tarzlarında ve sınıf mücadelesinde beliriyor. İdealist diyalektiğin, gerçeklik ile kavram arasında sadece saptamakla yetindiği "çelişki" bu kez düşünen öznenin bu kendi çelişkisinin toplumsal temeline karşı yönelttiği "faaliyet" ile artık gerçeklik düzeyinde yok edilebilir. Proletarya denen tarihsel bir öznenin *düşüncesi ile eylemin* birbiriyle muhtemel çakışma ya da özdeşleşmesi Marx diyalektiğinin özüdür ve bu diyalektiği devrimci ve aktivist (eylemci) bir yöntem haline getirir. Proletarya kapitalizmde, daha ileri bir toplum doğrultusunda nesnel olarak mevcut olanakları tanıdığında ve bu olanakları, kendi öznel eylemiyle gerçeklik haline getirdiğinde, "klasik Alman felsefesinin mirasçısı ve icracısı" olmuş olacaktır.

Korsch şunu gösteriyor: "Bilinç diyalektiğinden, doğanın ve toplumun materyalist diyalektiğine geçişin" özünü (Engels) "Marksistlerin çoğu" anlayamadı. Felsefeyi reddetmekle Marx ve Engels, onu—çömezlerinin sandıklan gibi—içi boş bir düşünceymiş gibi kenara itmediler. Tam tersine onların bu reddiye ile yaptıkları şey, "felsefenin

eleştirel" bakış açısından proletaryanın "pratik-eleştirel" bakış açısına yönelmekti, ama bu eninde sonunda "felsefenin iptali" anlamına gelecekti. Ancak buradaki amaç bu felsefenin yerine diyalektik-olmayan ve soyut bir pozitif bilim sistemi koymak değildi.[8]

Öte yandan Marx bilinci hiçbir zaman salt-yansıma veya gerçekliğin yansıması olarak görmüyor. Diyalektik Materyalizm açısından aslında "Bilinç ile Gerçekliğin çakışması" önem taşıyor. Örneğin, kapitalist çağın materyalist üretim ilişkileri, ancak bunların... bu çağın bilincine yansıdıkları bilinç biçimleriyle çakışırlar ve bu bilinç biçimleri olmadan gerçeklik kazanamazlar.[9] Toplumdaki ekonomik tabana yönelik hareket nedeniyle "zihnin ideolojik alanda meydana getirdiği hareket" fuzuli olmaktan kurtuluyor. Buna göre, felsefenin (bu arada tüm burjuva bilimi ve ideolojilerinin toptan) "iptalini" Marx'da olduğu gibi, toplumsal mücadelenin bütün bir çağı kapladığı bir süreç olarak anlamak gerekiyor. Ama felsefe, bu süreç boyunca gerçekliğin, ekonomik ilişkiler gibi, gerçek bir parçası olmaya devam edecek.[10]

Bütün bilinç biçimleri "kendi özgül tarzlarınca burjuva toplumunun bütününü oluşturuyor... Hepsi bu toplumun ekonomik yapısına tekabül eden zihin yapısını meydana getiriyorlar. Toplumun hukuksal ve siyasal üstyapısı da aynı şekilde bu ekonomik yapı üzerine kuruluyor."[11]

Buradan Korsch şu sonucu çıkarıyor:

---

[8] bkz. aşağıda *Marksizm ve Felsefe,* Dipnotlar 43-45.

[9] bkz. a.g.e. Dipnot 69 bağlamında.

[10] *Materyalist Tarih Anlayışı* (Korsch'un 1924-32 arası çalışmaları)'ındaki ana teze uygun olarak felsefe gerçekliğin ekonominin daha az "etkin" bir öğesidir.

[11] bkz. "Marksizm ve Felsefe"nin son sayfaları.

Proletarya kendini "ekonomik" ve "siyasal" eylemlerle sınırlayamaz. Proletaryanın "felsefi" eylemini de içeren "zihinsel" eylemiyle aynı zamanda burjuva bilinç biçimlerine karşı da mücadele vermesi gerekir. "Bu biçimler, şimdiye kadarki toplumun pratik olarak tümüyle altüst oluşu paralelinde ancak o zaman, hatta kuram düzeyinde bile aşılıp geçilebilir ve iptal olurlar"[12] İşte proletaryanın görüş ve yöntemlerinin birleşimi olarak Marksizm bile o zamana kadar taşıdığı "felsefi karakteri" korumadan edemez. İşte meselenin bu hâlâ felsefi olan yönünü anlamamanın, gerek reel gerekse kuramsal tarih açısından olağanüstü önemi var. Marksizmin "öznel" ve "eylemsel" yanı Marksizmin içinden felsefe ile birlikte atılmış bulunuyor. Bilinç de bu arada, tek başına bir "gerçeklik" sanılan maddesel yaşama sürecinin bağımsız olmayan bir yansıması haline indirgenmiş oluyor. "Gerçeklik" olarak kabul edilen "zihin dünyası"nın toplumsal gerçekliğin bütünüyle olan diyalektik ilişkisini kavramak olanaksız hale gelmiştir.

Korsch'un önce sadece fikirlerin tarihselliğinden çıkarsadığı bu gelişmenin gerçek temeli, gerçi burjuvazinin Hegel felsefesine *sırt çevirmesi paralelinde yer alıyor*; ama bu temel, aslında İkinci Enternasyonal'in parladığı dönemde onun devrimcilikle ilgisi olmayan karakterinde yatıyor. İncelediği soruna bağlı olarak Korsch Marksizmi üç gelişme safhasına ayırıyor. Tarih sahnesine çıktığı 1840'lı yıllardaki yapısal biçimiyle Marksizm, "canlı bir bütün olarak kavranan ve eyleme giren sosyal devrimin"[13] felsefi düşüncelerle—felsefeyi reddetmesine rağmen—tıka basa beslenmiş bir teorisiydi ve bu, onun devrimci genç işçi hareketiyle ilişkilerinden kaynaklanıyordu. Hızlı ekonomik

[12] *Marksizm ve Felsefe*, son sayfa.

[13] *Marksizm ve Felsefe*, Dipnot 31 bağlamında.

gelişmenin bundan sonraki evresinde Korsch, bu biçimi korumanın artık mümkün olmadığını belirtiyor. Hatta Marx ve Engels bile, pratiği vurgulamaktan çok bilimsel kuram çalışmalarına ağırlık vermişlerdi, ama onların sistemi sosyal devrimin kapsamlı bir teorisi olarak kaldı. Marx'ın epigonları, onun öğretisini mekanikçi [mekanist] bir gelişim kuramı haline getirdiler ki, bu mekanikçi kuram revizyonistlerin eleştirel savunmalarında, Marx-ortodoksluğu halini aldı, dogmalaştırıldı.

20.yüzyılın başından beri yeniden güçlenen devrimci hareket Marksizmin üçüncü safhasını başlatmış bulunuyor. Bu safha Marksizmin baştaki ilk şekliyle bağlantı kurarken, onun başlıca temsilcileri de bu safhayı Marksizmin "yeniden inşası" olarak anlıyorlar. Marksizmin felsefi yanına yeniden ağırlık veren kendi girişimini de Korsch bu safhanın içinde görüyor.

İşte Marksizmin "felsefi yanını" vurgulamasından ötürüdür ki Korsch'un bu eseri—yani Marksizm ve Felsefe—Marksizmin yeni baştan Hegel felsefesine doğru yönlendirilmesi olarak yorumlandı. Habermas[14] derinlere uzanan Marx analizinde şöyle yazıyor. "Marksizmin felsefi öğelerini Korsch, bunları daha çok Hegelcileştirme pahasına kurtardı." Buna karşılık biz şunu vurgulamak istiyoruz: "Korsch'un, Marksizmin felsefi yanını yeniden inşası veya yeniden-üretmesi eninde sonunda felsefi bir çerçevede değil, ampirik-bilimsel bir çerçevede gerçekleştirilmiştir. "Zihinsel dünya", pozitivizme boğulmamış bir deneyime açıldığı şekliyle, tüm mantıksal sonuçları açısından nesnel bir gerçeklik olarak ele alınmalıdır. Korsch'un attığı yeni adımlar, özellikle sonradan geliştirdiği Hegel analizi de

[14] J. Habermas, *Theorie und Praxis*, 1963, S.330.

bunu kanıtlıyor. Marksizmin, "Marksizm ve Felsefe"de girişilen yeniden inşa ediliş tarzını "pratik" uygulamaların "deneysel olarak" yeniden sınanması ve eleştirel bir Marx analizinin başlangıcı olarak görmek, Korsch'un düşüncesine daha yakın düşüyor.

Burada Marksizmin tarihsel düzeyde özgül yapısal biçimi, tarihsel düzeyde özgül (yani devrimci) bir durumla bağlantısı oranında yeniden inşa ediliyor. Marksizmin, Marx-yorumlu bir kapitalizm çağını kapayan büyük bunalımı içinde, Marksizmin proletaryanın eyleme dönüşmüş bilinci haline gelmeyişi, bizi, "Marksizm ve Felsefe"de savunulan tarihsel ve eleştirel açılardan muhakkak ki değişik bir Marksizm anlayışını ele almaya götürecektir.

1923'deki devrimci partinin pratiği Korsch açısından Marksizmin kuramsal olarak "yeniden inşasının" doğrudan sonuçları idi. Rosa Luxemburg'un öğrencilerinin abartarak savundukları "kendiliğindenlik"e (spontanlık) karşı Korsch o zamanlar Lenin'in görüşünü destekliyordu. Devrim gündemde ise, "parti de sınıfsal duruma uygun bir düşüncenin gözle görülür yapısal biçimi" olacaktı. "İnsanın siyasal eylem ve pratiğini" Lenin de böyle "pratiğe özgü nesnel gerçeklik içindeki" bir eylem olarak anlıyordu.[15]

Ama Korsch bir parti aygıtının egemen olmasını hiçbir zaman haklı görmüyordu. Parti, onun için, işçi şûralarının [işçi sovyetleri] "doğrudan" demokrasisini gerçekleştirme yolunda bir araç olmaktan öteye gidemezdi. Devrim dalgasının tavsamasıyla birlikte anlaşıldı ki, Avrupadaki *Sol-Marksizmin* şûralar demokrasisine özgü fikirleri Bolşevik parti görüşüyle bağdaşamazdı. Ayrıca Rusya'da

[15] bkz. Lenin und die Komintern (*Die Internationale*, 1924) [Bu makale, "Lenin ve Komintern" başlığı altında bu derlemede yer almaktadır (editörün notu)].

devrim-sonrası devletin düştüğü özgül zorunluluklar da ön plana geçiyordu. Orada olan şeyler, Korsch açısından, yanlış bir sosyalist politika değil, Batı-Avrupa işçi hareketiyle ortak bir çizgiye getirilmesi olanaksız tarihsel bir takım gelişmelerin ifadesiydi. O bakımdan 1917 Rus İhtilalinden [Rus Devrimi] yana olduğunu inkâr etmese bile Korsch Batı Avrupa sosyalizminin sovyetlerle kurduğu sıkı bağları sürdüremeyeceği sonucuna vardı. "Kararlı solcular"ın önderlerinden biri olarak 1926'da Alman Komünist Partisi'nden (KPD) atıldı. Görüşlerini, kendi yayınladığı ve *Reichstag*'tan, tam aldığı ödenekleriyle finanse edilen "Komünist Politika"da savunmaya (1926/27) başladı. Nedir ki Moskova'dan bağımsız bir Marksist parti yaratma çabaları başarısız kalacaktı.[16] Kırklı yılların sonunda anlaşıldı ki, *aktivist* (eylemci) Marksizmi işçi sınıfı içinde yalnızca bir azınlık, o da ancak kısa bir süre için kabul ediyordu. Korsch, kendini tıpkı 1850'de Marx ve Engels'in karşılaştıkları, yani bir devrimin bastırılıp kapitalizmin yeni bir tırmanış evresine girdiği koşullarda görüyordu.

Korsch şimdi Marx ve Engels'in çabalarının bu ikinci safhasında, yani onların öğretilerini—pratikteki o doğrudan bağlar içinde olmaksızın—genelde daha çok eleştirel bir kuram ve bilim olarak geliştirmeyi sürdürdükleri safhada yerini alacaktı, çünkü onun sorunsalları artık tarihsel koşullarla birlikte değişmişti.

Gelişmekte olan kapitalizmi derinlemesine analizlemek ve bunu, proletaryanın hak ve eşitlik hareketini sürdürebileceği nesnel koşulları aydınlatma amacıyla

[16] Korsch, USPD'nin (Bağımsız Alman Sosyalist Partisi) KPD ile birleşmesine daha baştan beri karşıydı. Bunun nedeni, özellikle partinin yanıbaşında konspiratif bir örgütsel aygıtın kurulmasını Moskova'nın "21. maddeyle" talep etmesiydi. O bunu parti demokrasisini çökertici bir tahrik olarak görüyordu. Bkz. "Revolution for what?" *(Living Marxism,* 1941).

yapmak Marx için ön planda geliyordu. Oysa Korsch için birincil konu, doğru dürüst bilgilenme ve davranmanın yoluna set çeken "Marksist" ideolojilerdi ve çalışmalarının ilerdeki seyri içinde, Marksist sistemdeki ideolojileri veya bu arada sistemin ideoloji halinde taşlaşmış bölümlerini irdelemek istiyordu. O nedenledir ki bu çizgi en başta yöntemin teoriye ve teori ile gerçeklik arası bağlamalara uygulanması doğrultusunda gelişti.[17] Ama bunun yanında, bastırmakta olan "pratik" bir görev de vardı: Yeni bir toplumsal fenomen olarak teori açısından önemli sonuçlar doğuran "devletçi" karşıdevrimi püskürtmek.

Korsch, kapitalizmin I. Dünya Savaşından sonra uğradığı derin sarsıntıyı izleyen karşıdevrimin, geçmişteki klasik karşıdevrimlerden farklı bir nitelik taşıdığını açıkça görüyordu. Bu, bağımsız her işçi hareketinin ulusal ve uluslararası düzlemde boynunu uzun bir süre için sakat bırakacak "önleyici" bir karşıdevrimdi ve bunun siyasal biçimi "totaliter" rejimdi, ekonomik tabanda ise "tekelci sermayenin devletçi tekel sermayesine dönüşümüydü."[18]

Emperyalist totalitaryenizm Korsch açısından (İkinci Dünya Savaşından sonra da) çağımızın belli bir karakteristiğidir.[19] Kapitalizmin yapısındaki yeni eğilimlerle

---

[17] Korsch 22.3.1930 tarihli bir mektubunda, "Varlık (-olgusu) (*Sein*) ve Bilinç (-olgusu) (*Bewusstsein*)" konusunda materyalist tarih açısından kapsamlı bir kitap hazırlamakta olduğunu yazıyor. "Burada sanıyorum senin şu problemini çözebileceğim: Bilinci, öteki toplumsal gerçeklikler bağlamında toplumsal bir gerçeklik olarak ele aldığımızda, "doğru" ve "sahte" bilinçten [yanlış bilinç] ve de bir ideolojiden, üstelik biçim ve içerik mistiğini veya "ebedi değerler" metafiziğini karıştırmadan, nasıl söz edilebilir problemini".

[18] bkz. State and Counterrevolution (Modern Quarterly, 1930) [Bu makale, "Devlet ve Karşıdevrim" başlığı altında bu derlemede yer almaktadır (editörün notu)].

[19] O zamanlar eğilim halinde görülebilen ve ulusal bağımsızlık hareketlerinin sonuçları karşısında yer alan "yeni-sömürgeci" karşıdevrimleri de Korsch Filipinler örneği bağlamında ana çizgileriyle sergilemektedir. bkz. "Independence comes to the Philippines" (1947), Yeni Baskı, "Alternative", 1965.

Faşizm tam bir bağdaşma içindedir. "Faşist devlet modern bir devlettir", "sınıflı devletin sınıflı devlet biçiminde (yeniden, Y.Ö) üretilmesidir."[20] Rusya'daki gelişim Korsch için uluslararası düzlemdeki *bu karşıdevrimin bir parçasıdır.* Eğer Sovyetler Birliğinde, Marksistlerin Fransız İhtilaline [Fransız Devrimi] benziyor diye bekledikleri "termidor" olmadıysa, bunun nedeni, burjuva egemenliğinin "klasik biçimi"nin artık dünya ölçülerinde köhnemiş kalmasından kaynaklanıyor. Restorasyon, Rusya'da yeni, yani totalitaryenizmin gençleştirdiği bir biçimde gerçekleştirildi.[21]

Bu analizi elbette bunun karşıdevrimi pratikte siyasal sonuçlarıyla etkilemek istediği tarihsel bağlam içinde kavramak gerekiyor. Karşıdevrimlerin Korsch tarafından betimlenen ilk safhasını bir ikincisi izliyor ve bu safhada, *kapitalizmin siyasal güçlenişi* ileriye doğru yeni bir gelişme doğrultusunda sürüyor. Korsch bu safhanın analizini daha fazla geliştiremedi. Ama görünüşe bakılırsa bu safha onun analizine ters düşüyor. Çünkü bu güçlenişin veya yeniden yükselişin temeli hiç değişmiyor, bu temel yine devlet olanaklarının ekonomide ve toplumda onun gösterdiği biçimde yaygınlaşması olarak sürüp gidiyor. Bu olanakların kullanılışı gerçi değişik koşullarda; ama daha az barbarca oluyor. Tarihsel maddeci [tarihsel materyalizm] eleştiriden ayrıca Sovyetler Birliğindeki ilişkilerde meydana gelecek değişiklikleri hesaba katması da istenmektedir.

Korsch'un eleştirel makaleleri ise ilkin "Marksizm ve Felsefe"de başlatılan çalışmayı sürdürüyor. Kautskyanizm'i

[20] bkz. Thesen zur Kritik des faschistischen Staatsbegriff (Der Gegner, 1932) [Bu makale, "Faşist Devlet Kavrayışının Eleştirisine Yönelik Tezler" başlığı altında bu derlemede yer almaktadır (editörün notu)].

[21] bkz. Restoraiton or Totalisation? (Internaional Correspondence, 1946). Korsch ile Bercht'in uzlaşamadıkları noktalardan biri Rusya'daki gelişmelerin değerlendirilmesi konusundaydı.

inceleyen kesin hükümlü bir makalesinde, Alman Marx-ortodoksluğunun beyni sayılan Kautsky, son aşamasında yöntem olarak hepten *natüralist bir materyalizme* ve [doğalcı materyalizm] içerik olarak *erken-liberal burjuvazinin konumuna* düşmüş olarak sergileniyor.[22]

Korsch bu çerçevede ilerleyerek tarihsel materyalist bir *ideoloji kuramı* geliştiriyor ve bunu, sonradan Marx'a uyguluyor ve kendi görüşleri ile "pragmatizm" arasına sınır çekiyor: Marksizm'in, *İkinci Enternasyonal* partilerince ve onların diyalektik-dışı sahte devrimci gelişme kuramlarına özgü güdük biçimde kavranması ilkin olağanüstü pozitivist bir işlev gördü deniyor. Marksizm, ilk baştaki yapısal biçimiyle, 1860'dan beri yeni yeni gelişen işçi hareketlerinden hiçbir şey edinemezdi ve üstelik "sınıf bilincini geliştirici bir araç ve ideolojik bir bağ" olma işlevini yerine getiremedi. Oysa pratiğe daha uygun bir kuram geliştirmek o zaman bile mümkündü ve bu, hareketi daha geliştirebilirdi. Üstelik Sahte-devrimci ideoloji I. Dünya Savaşı sonrası bunalım sırasında, proletaryanın gerçekteki olgunluk derecesini bile abarttı ve Sol'u yanlış bir pratiğe sürükledi. Bu pratik gelişmenin sonraki aşamasında vahim sonuçlara yol açacaktı!

Korsch herşeyden önce Sovyet Marksizmi[23] ve onun felsefi temelleriyle, Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryokritisizm"ini tartışıyor. Marksizmin Rus Marksistlerince yeniden inşası, diyor, Marx'la değil, "Ortodoks Marksizm'le bağ kurmaktadır. Marksizmin Rusya'da bambaşka bir işlevi vardır: Orada ideoloji halini almıştır ve siyasal bürokrat yönetici tabakası geri-kalmış bir ülkenin

[22] bkz. Materialistisch Geschichtsauffassung, 1929.

[23] bkz. Marksizm ve Felsefe'nin ilk sayfaları.

sanayileşme ve modernleşmesini ve kendi önderlik taleplerini bu ideoloji altında gerçekleştiriyor.[24] Marksizmi kavrama biçimleri arasında "Antonio Labriola"nın kavrayışı "sanayi proletaryasının devrimci kuramsal taleplerine" en uygun düşenidir. Fransa ve İtalya'daki işçi hareketinin ulaştığı yüksek düzey yansımasını bu kavrayışta buluyor. Alman Marx-Ortodoksluğunun Plehanov'a yaslanması ise "özündeki burjuva-devrimci karakteriyle geri kalmış sayılan doğuya yaslanmak" demektir. Bu yaslanmış "sanayi proletaryasının kuramsal ve pratik talepleri karşısında tabanı yağlayıp sıvışmaktır" (Labriola'yla ilgili değerlendirme, 1920, yayınlanmadı).

Yirminci yılların sonunda yayınladığı *Marksist Tarih Anlayışı* giderek Marx eleştirisi haline geliyor.[25] Korsch için Marksizm, artık burjuva devriminden proleter devrimine giden dönemeçte yer alan bir "geçiş olayı"dır, "proletaryanın bilinçlenmesini başlatan (ve burjuva bilinç içeriklerinin sayıca ağır bastığı) geçici bir bilinçleştirme biçimidir."[26]

Korsch eleştirilerinin ilkin Marx'ın devlet öğretisini, dolayısıyla onun siyasal pratik yöntemini hedef alması,

---

[24] Marx'ın kavramlarının Rus toplum sistemine göre yeniden yorumlanması konusunda bkz. Paschukanis, *Allgemeine Rechtslehre des marxismus* (Grünbergs Archiv, 1930).

[25] "Devrimci teorinin ilgili dönemde ideoloji olarak büründüğü yapısal biçim işçi hareketinin gelişen pratiği arasındaki ilişki" açısından da geçerli olan "diyalektik, üretici güçler ile toplumsal üretim ilişkileri arasındaki ilişki açısından genelde geçerli olan diyalektiktir ve bu, üretici güçlerin belli bir gelişme aşamasında mevcut üretim ilişkileriyle düştüğü çelişkide yatar". bkz. Korsch, *Materialistische Geschichtsauffassung* (1929), son sayfalar.

[26] Benim için Marx aslında bir geçiş olayı, burjuva ve proleter devrimleri arasında 1850'li yılların dönüm noktası. Ama burjuva hareketinin 1850 sonrası bir art-tarihi de var elbette, üstelik işçi hareketinin kendi içinde. Aynı şekilde işçi hareketinin de 1850 öncesi bir ön-tarihi de var. Üstelik burjuva hareketinin kendi içinde. En önemli sorun bu iki hareketi birbirinden ayrıştırma sorunudur ki aradaki ayrım çizgisi de Marx'ın eserinin tam ortasından geçiyor" (7.12.1929 tarihli mektup).

kapitalist ülkeler ve Sovyetler Birliğindeki devletçi karşıdevrimlerle ilgilidir. Korsch bu iki gelişmenin de, Marx'm kuram ve pratiği dolayısıyla, engellenecek yerde hızlandırılmış olduğunu savunur. Bunun nedeni de Marksizmin bağrında yaşayagelen burjuva "jakobenist" [Jakoben] öğelerde yatıyor.[27] Bu öğeler, devletin sosyalizm içinde oynayacağı role birincil bir tercih tanınmasına neden olmuşlardır ve bu rolü, sonradan faşist totalitaryenizm üstlenip bilinçli bir anti-sosyalist ideoloji haline getirmiştir. Bu tehlikeden kaçınmak içindir ki özgürlükçü sosyalist bir hareket devletin işlevini kısıtlamak zorundadır. Komünler bile özünde bir burjuva devlet biçimi sayılırlar. Oysa eğer Marx, sendikalara "işçi sınıfının örgütlenme odakları olma" (Cenevre Sendikalar Kararı, 1866)[28] işlevini verseydi—tıpkı ortaçağ cemaatlerinin burjuvazinin odakları olması gibi—Burjuva içerikli bir perspektif de aşılmış olacaktı. Bu nedenledir ki, Korsch işçi sınıfının özerk eylem ve yaratısını, özellikle o zamanlar Avrupa'daki biricik kitle hareketi olan ve sınıf bilincinin Korsch anlamında canlı olduğu İspanyol Sendikalizmini büyük ilgiyle izliyordu. Cumhuriyetçi İspanyanın 1936'da giriştiği kollektifleştirmeler onun için özgürlükçü işçi eyleminin örnekleriydi.[29] Bakunin'in "Devlet ve Anarşi"sini çevirip yorumlaması da bu bağlamda ele alınmalıdır. Korsch, yeni örgütlenme biçimlerinin sadece sınıf mücadelesi pratiği

[27] bkz. Thesen über Hegel und die Revolution *(Der Gegner,* 1932) [Bu belge, "Hegel ve Devrim Üzerine Tezler" başlığıyla, "Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı" adlı makalenin içersinde bu derlemede yer almaktadır (editörün notu)]. Burada Marx'ın "proletaryanın devrim teorisini" yarattığı, ama "bu teorinin kendi temellerinden değil, burjuva devriminden hareketle nasıl gelişeceğini gösterdiği" belirtiliyor.

[28] bkz. *Revolutionare Kommune.*

[29] bkz. Die Spanische Revolution *(Die neue Rundschau,* 1931) ve Collections *(Zeitschrift für Sozialforschung* 1938). S.469. Korch 1931'de Madrid"teki Uluslararası İşçi Federasyonu kongresine konuk olarak katılmıştı.

bağlamında geliştirebileceğini söylüyor, bu ilkesini "işçi şûraları"nda [işçi sovyetleri] gerçekleştirmiş görüyordu. Bu şûralar [konseyler], hem birer "yönetici organ" hem de Korsch'un dostu psikolog Lewin anlamında birer "kendini eğitme organı" idiler.

Korsch'un diyalektik yöntem karşısındaki tutumu da bir o kadar eleştireldir: Marx'ın diyalektik yönteme borçlu olduğu bunca önemli bilimsel görüşlerden bunlara ebediyen bağlı kalınması gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. "Yalnız o mistikleştirilmiş Hegelci biçimleriyle değil, Marx'ın bunları akılcı yoldan dönüştürdüğü biçimleriyle de olsa, diyalektikte, Marksizmin aslında o devrimci ve keskin deneyimci anti-metafiziksel temel eğilimleriyle tam örtüşmeyen çizgiler vardır."[30] Diyalektiğin—ampirik bilimlerdeki yöntem gelişmelerini izleyip—ayıklanmaya ve yeniden düzenlemeye ihtiyacı var. Yoksa Marx'ın kuramı geri kalmış sahte bilimlerle, mitolojinin ve sonunda reaksiyoner ideolojinin bulanık karmaşası olmaktan kurtulamaz.[31] Marx'ın 1850'li yılların sonunda Hegel'e ikinci kez "yönelişini" Korsch pek kritik bir görüş olarak değerlendiriyor. Burada söz konusu olan şey, diyalektiğin uygulanmasından çok, kategoriler arası bağlamı "sergileme tarzıdır" [serimleme]. Başka bir deyişle, bu, gelişmelerin gerçek seyrinden doğan hayal kırıklığının yol açtığı bir geriye yöneliş, burjuva devriminin geçmiş dönemlerine özgü felsefi bir yönteme dönüştür.

Marksizm, toplum bilimlerinin "nesnelci" sistemi haline bu felsefi yöntem sayesinde ulaşmıştır. İşte "Marksizmde

[30] bkz. *The Old Hegelian 'Dialektik and the New Materialistic Science (International Council... for Theory and Discussion,* Ekim 1937.)

[31] bkz. a.g. makale.

kalıntı olarak yer alan bu felsefi mutlakçılığı"[32] artık söküp atmanın zamanı gelmiştir.

Marksist araştırmaların tarihsel ufukta sınırlı kalan sonuçlarını dogmalaştırmak, Korsch'a göre, işte bu felsefi mutlakçılıktan başlıyordu. Gelişmeyi ampirik veriler yerine spekülatif verilere dayandırmak ve Marksizmle proletarya bilincinin—şimdi değil, en azından gelecekte—kaçınılmaz olarak özdeşleşmesini mistikleştirmeye kalkmak, işte bütün bunların nedeni hep bu mutlakçılıktı! O nedenle Korsch, Marksizmin felsefi yorumlan karşısında, onun kesin deney-bilimsel yönünü, aynı zamanda aktivist ve parti-yönlü tutumunu vurgular.

"Hegel'de Ampirizm" konulu (Ampirik Felsefe Derneği, 1931) yayınlanmamış bir konferansında, Hegel'in Marx açısından özel önemini, onun ampirik toplum araştırmaları alanında yaptığı öncü çalışmalara bağlar ve Hegel yöntemi, der, modern doğa bilimlerindeki aksiyomatik yöntemlerden temelde hiç de o kadar farklı değildir. Diyalektik olarak kavramlaştırdığı her belirlemeyi Hegel, belli bir ampirik olay paraleline oturtmaktadır. Korsch, biçimsel mantığa benzer şekilde *diyalektik bir hakikat* kavramının olabileceğini kabul etmez. Ama Hegel'in *deneyim* kavramına verdiği yönü ve bu kavrama sağladığı korkunç açılım veya genişlemeyi su yüzüne çıkarır. "Hegel'in deneyim kavramı, günümüzdeki doğabilimci deneyim kavramından sadece çok daha açılımlı ve geniş olmakla kalmıyor, aynı zamanda ampirizmin [empirizm] gelecekteki gelişme açısından öznele doğru, yani bir davranış olarak, insanın ve toplumun pratiği anlamındaki deneyime doğru çok ama çok önemli bir yönelime işaret ediyor." Korsch, Hegel'i "düşünen ve

[32] Berlin Dersleri, 1930.

davranan öznenin" kesin ampirik (deneyime dayalı) dünyası yolunda belirleyici bir öncü olarak görüyor.

Materyalist diyalektiğin, Marksizmin kendi görüşleri çizgisinde yürüttüğü bu gelişmenin sonuçları "A Non-dogmatic Approach to Marksizm"[33] adlı makalede büyük bir açıklıkla sunuluyor. Marksizm burada proletarya görüşlerinden kaynaklanan toplumsal bir eylem olarak sergileniyor. Tarihin koşulladığı -ve sınırlı- ampirik bir fenomen bile etkinliğini işçi sınıfının pratiğinde ispatlamalıdır. Çünkü bu görüşler bu sınıfın hedeflerini ifade ederler. "Marksizmin dogmatik ele alınışı Avrupa'da bu sistemi -kısa birkaç dönemi göz ardı edersek- yüzyıl boyunca kısır bırakmış ve ABD'ye yayılmasını engellemiştir. O nedenle bu dogmalaştırmaya karşı, Marx'ın teorisinden tam olarak yine de dışlanmayan ve teoriyi, ön plana geçtiği kısa aralıklarda sınıf mücadelesinin en etkin silâhı haline getiren eleştirel, pragmatik ve eylemci öğelere yeniden haklılık kazandırmak gerekiyor." Makaleye eklenen dört "belge" Marksizmi dogmalara saplanmadan kullanma talimatı niteliği taşıyor. Diyalektik burada, adi mantık kullanır gibi kullanılacak bir "süper mantık" gibi değil, "öznelci" ve "aktivist" bir mantık olarak açıklanıyor. Bu mantık devrimci bir çağda sınıfların, grupların ve bireylerin yeni fikirleri yaratma şeklidir; mevcut bilgi sistemlerini çözüştürme ve bunları, "daha esnek bir sistemle, daha iyisi, başka hiçbir sistemle değiş tokuş etmeksizin ve düşünceleri gelişmelerin sürekli değişen seyrine hiçbir komplekse kapılmaksızın serbestçe uygulama tarzıdır."

[33] İlkin 1946'da Politics'de yayınlanan bu makale Korsch'un 1931'de Almanya'da çalışma arkadaşlarıyla birlikte yürüttüğü bir araştırmanın sonuçlarını ele almaktadır [Bu makale, "Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı" başlığı altında bu derlemede yer almaktadır (editörün notu)].

Korsch'un eleştirel çalışmalarının sonuçları "Karl Marx" (Almanca elyazması 1936, düzeltilmiş İngilizce baskısı 1938) ve daha dar bir çerçevede özellikle "Why I am a Marxist" (Niçin Bir Marksistim) (*Modern Monthly* 1935)* adlı eserlerinde yer alır ve Marx sisteminin yeni yorumları halinde derlenmiştir. Proletarya bilinci ile Marksizmin felsefi-ontolojik özdeşliği açısından burada artık hiçbir dayanak noktasına rastlanmıyor. Marksizm, sadece "materyalist toplum bilimidir, belirli toplumsal ilişkilerin kesin ampirik incelenişi olarak artık felsefi dayanaklara ihtiyacı yoktur."[34,35] Materyalist-diyalektik yöntem, "davranma deneyimi ya da davranış yoluyla deneyim" kategorisiyle genişletilmiş olan ve tarihi özgülleştiren ampirik bir yönteme doğru geliştiriliyor. Bu geliştirilmiş yöntem, toplum bilimlerinin konusunun doğabilimleri karşısındaki özgüllüğünü açıklar. Bu yöntem "eylemsel" yanıyla tarihsel nesnede, yani proletaryada nesnelliğine kavuşur. Çünkü proletarya kendini, tarihsel sürecin ürünü olarak, sınıf mücadelesindeki parti olarak, toplumsal ilişkileri kendi çıkarları doğrultusunda değiştirerek kavrayabilir. Özne rolündeki proletarya, teoriden bir düşünme ve davranma (eylem) aracı olarak, ama kendi araçları için yararlanabilir.

* Bu makale, "Niçin Bir Marksistim?" başlığı altında bu derlemede yer almaktadır (editörün notu).

[34] Buradaki alıntılar "Karl Marx" başlıklı makalenin Almanca müsveddesinden yapıldı.

[35] Başka bir deyişle, Korsch "nesnelliğini Marksizm ve Felsefe adlı kitabında sergilediği felsefeyi" şimdi "bir kenara itiyor". Ama felsefe Herbert Marcuse'nin üstlendiği ilerici işlevine ancak, "son sanayi toplumu... sosyalizmi berbat bir tarzda geride bıraktığı" ve proletaryanın "pratik" eleştirisinin yerini bir süre için sanatçı ve entelektüellerin yapacağı sadece "teorik" eleştiri aldığı zaman sahip olabilir. Gerçekliğin değiştirilmesine yönelik bir işçi hareketinin aslında keskin bilimsel bir teoriye ihtiyacı var. Adım adım gelişen yapısal reformların eklemlenmesi ancak bu bilimsel zeminde radikal bir eleştiriyle mümkündür. Ama bu eleştiri Marcuse'nin felsefe ile gerçekliği yüzleştirmesine varan gösterişli bir kötümserlikten kaçınmalıdır.

Korsch, teorinin proletaryanın görüşleriyle bilinçli bağlar kurması, "parti öğesinin materyalist bilime" katılması[36] sonucunda (teorinin) nesnelliğini yitiremeyeceğini vurguluyor. "Kesin bir bilimin doğru bir ifadeden beklediği biçimsel gereklerin çapını, materyalist bir doğruluk (hakikat) kavramına geçtiğimizde daraltmaya kalkmamak tam tersine genişletmek lazım."

Doğabilimlerindeki keskin araştırma yöntemleri örneğine uyarak tarih ve toplum araştırmaları için de özgül yöntemler, yani "toplum araştırmasına... 'ideolojik' cübbelerin içinden çıkılmaz karmaşası ardında yatan gizli nesnel özü, doğabilimcileri nasıl yapıyorsa öyle olduğu gibi saptamak olanağını veren yöntemler geliştirmeli."[37] Kesin bilimsel yöntemleriyle Marksizm de sınıf mücadelesinin amaçlarına hizmet etmek istediği içindir ki Marksizm çerçevesindeki kuramsal genellemelerle varılan yeni teorilerin her biri yine pratik etkinlik kriterine aynen bağımlı kılınmalıdır. Teoriyi böyle pragmatik açıdan ele alırken elbette Doğruluk (Hakikat) kriterine uymak zorunludur. Korsch bunu söylerken, özellikle, kendisi gibi Marksizmin aktif yanına ağırlık veren Sorel ve Lenin'i kast ediyor.

Sorel'in, sınıf mücadelesini irrasyonel bir teori yoluyla ayakta tutma deneyi proletaryayı faşist bir mitos uğrunda hazır ve istekli hale getirdi, diyor. Lenin'e gelince, onun, teorileri proletaryaya yararlı ve zararlı olanlar diye yaptığı ayrım, Marksizmin Sovyetlerde buz tutmasına neden oldu. Proletaryanın yanlış ve doğru teorileri birbirinden

[36] bkz. A Non-dogmatic Approach.

[37] Kurt Lewin'in psikolojide geliştirdiği alan teorisini Korsch bu doğrultuda atılmış bir adım olarak görüyor: Sosyal bilimlerin amaçlarına uyarlandığında bu teoriden tarihsel özgüllükteki diyalektik süreçleri de nicel olarak kesin biçimde kavraması bekleniyor. bkz. Kurt Lewin ve Karl Korsch, Mathematical Constructs in Psychology and Sociology *(Journal of Unified Sciences,* cilt IX).

ayırma özgürlüğü elinden alınamaz, yoksa bunun bedelini yenilgiyle öder, diyor Korsch.

Marx'ın kavramları "dogmatik zincirler" olmayıp "araştırma ve davranma yolunu gösteren tam anlamıyla anti-dogmatik birer kılavuzdur". Şu "genel" teoremlerin— örneğin üretici güçler ve üretim ilişkileriyle ilgili yasaların— bile tarihselliği ve özgüllüğü vardır.[38]

Marx, toplumun gelişmesini hem üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin gelişmesi hem de sınıf mücadelelerinin tarihi olarak göstermektedir. Ama sınıf mücadelesi derken bunu, üretici güçlerin zaman-dışı genel diyalektiğinin yavan bir görüntüsü olarak anlamak yanlıştır. Burada daha çok, Marx'ın öğretisindeki aynı kökten gelen *iki ayrı biçim* söz konusudur, yani "Marx'ın hem nesnel hem öznel materyalist öğretide kuramsal ve pratik kullanım açısından işlediği biçimler ki proleter sınıf, bunları, herhangi bir anda göze aldığı görevi elverdiğince kesinlikle çözmek için araç olarak kullanabilsin."[39] Bu açıdan bakarsak, Marksizmden hareketle sosyalizmin galebe çalmasının gerektiği sonucunu diyalektik olarak çıkarmak olanaklı değildir. Marksizm, ancak işçi sınıfının eylemiyle ilişkili olup bu sınıfın kuramsal analiz ve pratikteki altüst edim yolunda yararlanabileceği bir toplumbilimidir [sosyolojidir]. "Proletaryanın sosyal devrimi, toplumun belli bir sınıfı halinde öbür sınıflarla mücadele veren insanların davranışıdır. Bu davranışın içinde

[38] bkz. Karl Marx: *Das Kapital* adlı esere Korsch'un yazdığı önsöz (Kiepenheuer, 1932).

[39] Engels'ın Marx öğretisinin sözde tek-yönlülüğünü karşılıklı *etkileşim* kategorisi yoluyla giderme girişimini Korsch bilimsel bir gerileme olarak reddeder; çünkü der, Engels'i uğraştıran sorun nesnelliğini şu koşullarda yitirmektedir: Genelde ekonominin politikaya etkisi sorunu yerini ekonominin hukuka, sanat ve kültüre etkisi konusuna bıraktığı veya tersine bu sorunun yerini tarihsel gelişmenin belli bir aşamasında, belirli ekonomik fenomenler ile aynı zamanda ya da sonradan politik, hukuksal ve entelektüel gelişmenin öteki alanlarındaki belli fenomenler arasında ortaya çıkan belirli ilişkilerin ayrıntılı yorumu aldığı zaman...

böyle reel ve pratik çabayla bağlantılı olan tüm olanaklar ve riskler yer alıyor."[40] "Stratejik Oyun" teorisi bu görüşlerin bilimsel ve modern bir ifadesi sayılır.

Korsch, Marx'ın temel—ama ilerletilmesi gereken—kapitalizm analizini doğru buluyor. İşçi sınıfı—19. yüzyıldakine oranla daha değişik görünümde olmasına rağmen—durmadan gelişiyor; o nedenle "karşıdevrim"in son bulması ve işçi hareketinin yeniden yükselmesi kaçınılmazdır diyor. Ama Korsch gelecekteki hareketin Marksizmin şimdiye kadarki anlamında bir hareket olacağını sanmıyor. Marksizmin gelecekteki rolüyle ilgili ayrıntıları "Marksizm Üzerine On Tez" (1950) adlı[41] Zürich yazılarında ortaya koyuyor.

İşte Korsch, Marksizmin proletaryanın teorisi olmayı gelecekte de sürdüreceği görüşünden burada radikal olarak kopuyor. "Devrimci hareketin yeniden-inşası yolundaki ilk adım, Marksizmin kuramsal ve pratik önderlik alanında tekelcilik yapma iddia ve talebini kırmakla başlar". Bugünkü görüşüne bakılırsa, diyor, Marx "işçi sınıfının sosyalist hareketindeki öncü, kurucu ve geliştirici kişilerden yalnız biri olarak" yer alıyor Bu hareket içinde Thomas Morus'tan [Thomas More] tutun günümüze kadarki bir sürü "ütopik sosyalistler", Blanqui gibi rakipler, hatta Proudhon ve Bakunin gibi can düşmanları, ayrıca Alman revizyonizminin, Fransız sendikalizminin ve Rus

[40] bkz. "Karl Marx", 1963, S.210.

[41] "Nihai" bir yargıya varmak ancak bayan Hedda Korsch'un toparladığı "evrak-ı metruke" değerlendirildiği zaman mümkün olacak. "On Tez" *Arguments*'da (Paris, 1959) ve *Alternativ*'de—yukarda belirtmiştik— yayınlandı. Yapılan eleştirilere rağmen Marksizm Korsch için —tıpkı felsefe gibi— "nesnel" bir gerçekliktir. "Marksizme tarihsel anlamda bakmamız gerektiği... aşikârdır. Yine aşikârdır ki, tarihsel anlamda baktığımız bir şey bu yüzden bizim için bugün teorik ve pratik düzeyde mevcut ve anlamlı olmaktan geri kalmaz" (7.12.29 tarihli mektup).

bolşevizminin getirdiği sonraki gelişmeler de bir o kadar önemli diyor.

Korsch'un Marksizmin karşısına koyduğu başlıca itirazları şöyle sıralayabiliriz:

1. Etkilediği ülkelerdeki geri kalmış ekonomik ve siyasal koşullara bağımlı oluşu.
2. Burjuva devrimlerinin siyasal biçimlerine tutunup kalması.
3. İngiltere'deki ilişkileri gelecekteki gelişmelerin modeli imiş gibi sosyalizme geçiş yolunda nesnel bir ön koşul olarak kayıtsız şartsız kabullenmesi.
4. Devletin rolüne aşırı ağırlık tanıması.
5. Kapitalist ekonomideki gelişmeyi işçi sınıfının sosyal devrimiyle özdeş tutarak mistikleştirmesi.
6. İşçi sınıfının özgürlük veya hak eşitliğini belirsiz bir geleceğe erteleyerek sosyalizmi iki safhaya bölmesi.

"Marksizmin Rusya'ya ve Asya'ya aktarıldığı şu yeni biçimi"nin temelinde proletaryanın eşitlik hareketi açısından yetersiz kalan böyle bir tutum yer almaktadır.

Oysa Marksizm bu arada devrimci bir teori olmaktan çıkıp bir *ideoloji* haline gelmiştir; hem sömürgelerdeki devrimlerin hem de geri kalmış ülkelerdeki sanayileşme sürecinin yararlandığı bir ideoloji.

Korsch, Marksizmin bu değişik işlevini eleştirel düzeyde ele alıyorsa bu elbette Rusya, Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki devrimci hareketleri proletaryanın "inançlı" hareketi düzleminde kınamak demek değildir. O bu hareketlerle sadece *modern* işçi sınıfının bu hareketlerle

doğrudan özdeşleşmeyen eşitlik hareketini aynı kuramsal çerçeveye oturtma girişimlerini ve bu girişimlerin modern işçilerin tarihteki özgül durumunu gözönüne alamamasını eleştiriyor. O nedenledir ki Korsch, teori ve pratiğinin birliğini tarihin her anında ve yerinde gerçekleştirebilecek "Plüralist" bir materyalizm istiyor.

"Karşıdevrimci çağın" henüz kapanmamış oluşu ve işçi hareketinin ileri kapitalist ülkelerdeki güçsüzlüğü, sosyalizme geçiş sorununun soyut düzlemde ele alındığı "On Tez" yazılarında ifade ediliyor. Korsch şu saptamayla yetiniyor: "İşçilerin, üretim araçları üzerindeki tekelci mülkiyetin kendini tasfiye edercesine giriştiği serbest rekabet sonunda terk ettiği konumlara yerleşecek olması, onların *yaşamlarını yeniden-üretmelerini belirleyecek koşulları* yaratmaz... Bu belirleyici koşullar, ancak, bütün dışlanmış sınıfların bugün her yerde tekelci ve düzenli biçimde yönlendirilen üretime planlı müdahalesinden doğabilir."

Bu, bir yandan işçi hareketi içinden yandaşlar bulan Yeni-Liberalleşme'ye karşı kesin bir reddiyettir, öte yandan da sosyalizme geçiş yolundaki klasik tasarımların geçerliğini tekelci kapitalizmden memnun olmayan tüm katmanların birlikte davranışı sonunda kuşkulu hale getirmektedir.

Sonuç olarak "Zürich Tezleri" Marksizmi eleştiri yolunda atılan en uç adımları oluşturuyor. 1956 tarihli mektuplar aynı çizgiyi izlemiyor. Korsch bunlarda, Marx-Lenin-Stalin çağının yaşanıp gitmesiyle birlikte yok edilmiş görünen "Marx düşüncesini" kuramsal olarak yeniden-inşa etme planından söz ediyor. Üstelik Korsch yalnız Rusya, Polonya, Macaristan ve Yugoslavya'daki "köklü değişmelere" değil, henüz sınırına varmaktan çok uzakta

olan Asya[42] ve Afrika'daki gelişmelere de büyük ümitler bağlıyor. "Önderlerinin (Stalin) yok olup gitmesiyle birlikte o çetenin de sonu geldi ve yarattıkları her şey çok kısa zamanda ve hızlanarak parçalanıp gidecek". Zürich tezleriyle Korsch şu doğruyu vurguluyor: Geleceğin sosyalist teorisi, Marksizmin geçmişteki yapısal biçimlerinden birinin yeniden inşası olmayacak; tam tersine, Marx'ın tüm felsefi spekülatif geleneğinden arındırılarak geliştirilecek olan yöntemini uygulamakla yola çıkacak. Onun için 1950'de Hannover'deki bir konferansta "Bugünkü deneyimlerle artık çakışmayan ne kadar görüş varsa hepsine hakkını vermeye hazır olmalıyız" diyordu. Onun genç kuşaklara vasiyeti buydu, yani Marksizmin özü!

42 Çin Devrimi'nin başarıya ulaşmasından çok önce Korsch, Mao Çetung'tan seçilmiş bazı yazılara giriş olarak kaleme aldığı bir çalışmasında, bu liderin eserini Marksizmde önemli bir gelişme olarak niteliyordu.

Karl Korsch'un Devrimci Marksizme Katkısı *

Paul Mattick

çev. Kemal Özdil

Karl Korsch 1886'da Lunenburg Heath'teki Tostedt'te doğdu ve 1961'de Cambridge, Massachusetts'te öldü. Orta-sınıf bir ailenin oğlu olarak Meiningen'deki *Gymnasium*'a* katıldı ve Jena, Münih, Berlin ve Cenevre'de hukuk, iktisat, sosyoloji ve felsefe okudu. 1911'de Jena Üniversitesi'nde Doctor Juris** olunca 1912 ile 1914 arasını İngilizce ve uluslararası hukuk öğrenimi görmek ve pratik yapmak için Büyük Britanya'da geçirdi. Birinci Dünya Savaşı onu Almanya'ya ve sonraki dört yıl için Alman ordusuna geri getirdi. İki kez yaralanmış, değişen siyasal sahne uyarınca

* **Orijinal Eser:** "Karl Korsch: His Contribution to Revolutionary Marxism", in *Anti-Bolshevik Communism*, Merlin Press, 1978.

* Lise (ç.n.).

** Hukuk fakültesini tamamlayanlara verilen derece (ç.n.).

rütbesi düşürülmüş ve terfi etmiş birisi olarak kendi savaş karşıtı tutumunu Almanya'daki Bağımsız Sosyalist Partisi'ne katılarak açığa vurdu.

Karl Korsch hukuk öğrenimi görürken, onun altında yatan maddi gerçeğe, yani toplumun incelenmesine yönelme ihtiyacının farkına vardı. Savaş öncesi bir sosyalistken, yenilgi sırasında bir devrimci sosyalist oldu. 1921'de bağımsız sosyalistlerin Komünist Parti ile birleşmeleriyle Korsch, Thüringen Meclisi'nde (*Thuringian Diet*) komünist bir temsilci, Thüringen eyaletindeki kısa ömürlü İşçi Hükümeti'nin adalet bakanı ve son olarak, 1924'ten 1928'e kadar Alman Reichstag'ının*** üyesi oldu. Bu süre içinde kapsamlı olarak savaş sonrası radikal işçi hareketini heyecanlandıran güncel siyasal ve teorik konular üzerine yazdı. Komünist Parti'nin teorik organı *Die Internationale*'nin editörü oldu ve bundan kısa süre sonra muhalif gazete *Kommunistische Politik* için editörlük yaptı ve yazılar yazdı.

1921'den sonra Komünist Enternasyonal'in artan biçimde izlediği oportünist tutuma karşı duyduğu hoşnutsuzluk ve önde gelen parti teorisyenlerinin çoğununkinden üstün olan Marksist teori bilgisi ve kavrayışı, Korsch'u resmi Bolşevik parti ideolojisiyle erkenden anlaşmazlığa sürükledi ve 1926'da yolunu ayırmasına neden oldu. Böylece Komünist Parti'nin halen partide yer alan, ama karakterinden dolayı artık Üçüncü Enternasyonal'in düşmanı olarak görülen radikal sol kanadının (*Entschiedene Linke*) sözcüsü durumuna geldi. 1928'den sonra Korsch politik faaliyetlerini herhangi bir belirgin örgütsel çerçevenin dışında sürdürdü. Erişebildiği yayınlar için yazmaya devam etti, Marx'ın

*** Hitler iktidara gelene kadar Almanya Parlamentosu'nun toplandığı yer (ç.n.).

Kapital'inin ilk cildinin yeni bir basımını hazırladı, çeşitli ülkelere seyahat edip dersler verdi ve bir İngiliz yayıncının modern sosyologları ele alan kitap dizisi için Karl Marx ile ilgili bir inceleme kaleme aldı.[1]

Hitler'in 1933'te iktidara gelmesiyle Korsch Almanya'yı terk etmeye zorlandı. İngiltere'ye, kısa bir süre için Danimarka'ya gitti ve sonra 1936'da Birleşik Devletler'e göç etti. New Orleans'ta bir ders yükümlülüğünden başka Amerika'daki yıllarını Marksist teorinin izinde geçirdi. Almanya'da olduğu gibi Amerika'daki asıl etkisi, arkadaşları tarafından saygıyla nitelendirildiği biçimiyle öğretici, yani *Lehrer* ile ilgili olanıydı. Her ne kadar "şeylerin ortasında", kendini tanımladığı biçimiyle işçi sınıfının refah ve kurtuluşu için fiili mücadeleler içinde olmayı tercih edecek olsa da, ansiklopedik bir bilgi ve keskin bir zekâ onu bu özel role yöneltti. Kafa yapısı ve ahlaki dürüstlüğü onu hem akademik dünyada, hem de resmi işçi hareketinde mevki ve göze çarpan vasıflar elde etmeye dönük fırsatçı koşuşturmadan ayırdı ve uzak tuttu. Ölümünün neredeyse hiç farkına varılmamış olması, devrimci Marksizm'in yalnızca çalışan nüfusun devrimci hareketi ile birlikte var olabileceğine ilişkin inancının son bir doğrulaması olarak görülebilir.

Bir Kautsky Eleştirisi

Birinci Dünya Savaşı'nın etkisi ve dahası Rus Devrimi, Marksizm ve Batılı işçi hareketlerinin uzun süreli krizinin şiddetli biçimde patlamasına yol açtı. Teorik çizginin Eduard Bernstein'ın önderlik ettiği "revizyonist" denilen kanat ile Karl Kautsky tarafından temsil edilen "ortodoks" adı

[1] Chapman ve Hall, 1938 [Türkçesi: *Karl Marx: Marksist Kuram ve Sınıf Hareketi*. çev. Mehmet Okyayuz, Doruk Yayınları, 2000 (editörün notu)].

verilen kanatlar arasında bölünmesine rağmen savaş, her iki sosyal-demokrat eğilimin benzer reformist, sınıf-işbirlikçisi ve sosyal-yurtsever faaliyetler barındırdığını açığa çıkardı. Uluslararası sosyalist harketin marjinal sol-kanat unsurları ve onların en yüksek sesli temsilcileri olan Rusya'daki Lenin ve Almanya'daki Rosa Luxemburg, sosyalist teori ve pratiğin uzun zamandır var olmayan birliğinde ısrar ederek Marksist "ortodoksinin" gölgesi altında faaliyet yürütmeye son verdiler.

Marksizmi bütünüyle reddetmesinden dolayı "revizyonizm" radikal sosyalistler için sorun olmasa da, sosyal-demokrasi ve onun görünüşte Marksist terimlerle haklılaştırılması karşısında Kautsky'nin "ortodoksisi" ikili bir mücadeleye girmeyi gerektiriyordu. Canlanmış bir işçi hareketine yönelik yeni çabalar için sosyalizmin radikal geleneğine yarar sağlamak yolunda "Marx'a dönüş", bu mücadelenin sloganı oldu. Ancak Kautsky'nin "ortodoksisinin" hem taraftarları hem de düşmanları Marx'ın çalışmalarına başvurdukları sürece "Marksizm nedir" meselesi de geçerliliğini koruyordu. Ayrıca Marx'ın zamanındaki Marksizm nereye kadar ve ne bakımdan yeni yüzyılın değişen şartlarında geçerliydi? Savaşın ardından gelen devrimci koşullar, yeni bir ilgiyle Marksist teori içersine dâhil edildi.

1922'den 1925'e kadar Korsch, Kautsky'nin "ortodoksisine" karşı bir dizi makale[2] yazdı ve Marksizmin devrimci içeriğinin yenilenmesinde ısrarcı oldu. Korsch, Kautsky'nin bizzat önceki "ortodoks" bakış açısını terk ettiği *Materyalist Tarih Anlayışı* adlı eserinin yayınlanması

[2] *Marxismus und Philosophie* başlığı altında toplanmış, Leipzig, 1930. (*Marxism and Philosophy*, ayrı olarak, ilk defa 1923'te basıldı) [Türkçesi: *Marksizm ve Felsefe*, çev. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, 1991 (editörün notu)].

üzerine tekrar "doktriner Marksizm"in sistematik, eleştirel bir analizine[3] girişti. Her ne kadar Kautsky'nin terminolojisi büyük ölçüde değişmemiş olarak kalmışsa da, Marksist metinleri yorumlaması şimdi açıktan sosyalist hareketin revizyonist zayıflatılmasına yardım ediyordu. Onun kalkınma, toplum, devlet, sınıf mücadelesi ve devrim hakkındaki görüşleri, Korsch'un ifade ettiği üzere işçi sınıfından çok burjuvaziye hizmet ediyordu. Bu, kesin teorik ifadesini Kautsy'nin materyalist tarih anlayışını proleter sınıf mücadelesiyle zorunlu olarak ilişkili olmayan bağımsız bir "bilim" olarak sunma girişiminde buldu. Korsch için bu, Marksizmin kendi önkoşullarının farkına varmaksızın kendini bir "saf bilim" olarak tahayyül eden salt bir ideolojiye dönüşümünü ima ediyordu.

Marx'ın diyalektik materyalizmi işte bu ideolojik biçim altında sosyalist harekete hâkim oldu ve devrimci anlamını da bu ideolojik biçim altında kaybetti. Ütopyacı sosyalistlere karşı geliştirilen "bilimsel sosyalizm" adlandırmasına karşın Marksizm, Korsch'a göre "bilim" değildi ve kelimenin burjuva anlamıyla "bilim" olamazdı. Marx'ın *Kapital*'i örneğin, politik iktisat değil fakat proletaryanın bakış açısından "politik iktisadın eleştirisiydi". Aynı şekilde *Kapital*, Marksist sistemin tüm diğer yönleri bakımından da, burjuva felsefesi, tarihi ve sosyolojisinin yerine yeni bir felsefe, tarih ve sosyoloji koymakla değil, fakat bütün burjuva teori ve pratiğinin eleştirisiyle ilgiliydi. "Saf bilim" olmaya dönük hiçbir niyeti yoktu fakat burjuva bilim ve felsefesinin ideolojik ve sınıf-temelli bulanık karakterini ifşa ediyordu.

Gençliğinde Marx, daha sonra gelişen bir terminoloji

[3] *Die Materialistische Geschichtsauffassung*, Eine Auseinandersetzung mit Karl Kautsky, Leipzig, 1929.

içinde bizzat kendisini kurtarmak zorunda olduğu ideolojik bir konum olarak nitelendirdiği felsefi bir bakış açısını benimsemişti. İdeolojik eleştiriden "ideolojinin eleştirisine" ve oradan da politik iktisadın "eleştirisine" yol aldı. Örneğin Marx'ın "toplumun iktisadi yapısı, üzerinde hukuki ve siyasal üstyapıların yükseldiği ve belirli toplumsal bilinç biçimlerine karşılık gelen gerçek bir temel meydana getirir" önermesindeki materyalist tarih anlayışına, "toplumsal değişimin genel yasalarını" keşfetmek üzere bilimsel ya da felsefi girişimlerden değil, fakat burjuva toplumu ve onun ideolojisinin materyalist eleştirisinden ulaşılmıştı.

Korsch'un düşüncesinde Marksizm, ne pozitif materyalist bir felsefe ne de pozitif bir bilim meydana getirir ve Marksizm'in bütün önermeleri, görünüşte evrensel olanları da dâhil olmak üzere spesifik, tarihsel ve somuttur. Marx'ın kendi gelişiminin başlangıç noktasını şekillendirmiş olan eleştiri, yani Hegel'in diyalektik felsefesi bile toplumsal devrimle bağlantısı dışında genel bir devrim felsefesi olarak değil, ancak ve sadece burjuva devriminin kavramsal ifadesi olarak tam anlamıyla anlaşılabilir. Bu anlamda söz konusu devrim sürecinin bütününü değil, fakat şimdide-verili gerçekliğe uygunluğunun gösterdiği gibi yalnızca kapanış safhasını yansıtır.

Devrimci süreç ile birlikte tarihe karışan, gerçek gelişme ile fikirlerin gelişimi arasındaki diyalektik ilişki burjuvazi için anlamını kaybeder; oysa onun yönetimine ve sömürüsüne tabi olan proleter sınıf için öyle değil. Burjuva teorisi, idealist-ideolojik biçimi hariç, nasıl ki burjuva toplumun sosyal pratiklerini aşamamışsa, aynı şekilde Hegel'in felsefesinin ötesine değil, ancak uzağına gidebilirdi. Ne Hegel felsefesinin esrarlı kabuğu altındaki

akılcı çekirdeğini keşfedebilir, ne de onu hâkim sınıf ilişkileriyle birlikte burjuva toplumunun tarihsel sınırlarını açığa çıkaran materyalist bir eleştiriye tabi tutabilirdi.

Bu yalnızca proletaryanın bakış açısından, onun burjuva sınıf toplumuna gerçek karşıtlığıyla mümkün olabilirdi. Diyalektik bakış açısı, bu durumda burjuva devrimiyle başlayıp Hegel'in idealist felsefesiyle doruğuna çıkan bütün tarihsel süreci, yalnızca işçi sınıfının devrimci mücadelesini ve onun Marksizm içindeki teorik ifadesini meydana getirmek üzere içine aldı. Bu, kendi temeli üzerinde gelişmiş bir proleter hareketin teorisi değil, fakat burjuva devriminden henüz ortaya çıkmış, bu yüzden de içerik ve biçim olarak hâlâ burjuva-devrimci teorinin doğum lekelerini taşıyan bir teoriydi.

Kendi materyalist teorileri ile burjuva felsefesi arasındaki bağlantıyı (ki aynı zamanda burjuva devrimi ile proleter devrimi de birbirine bağlamaktadır) ne Marx ne de Engels reddetmiştir. Fakat bu bağlantı, aynen Korsch'un *Marksizm ve Felsefe*'de belirttiği gibi, ne sosyalist teorinin ilerideki bağımsız gelişiminde bu felsefi niteliği muhafaza edeceği ne de burjuva-devrimci teorinin *Jakobenizminin* proleter devrimin bir veçhesi olarak kalacağı anlamına gelmez. İşin aslı, Marx ve Engels materyalist tavırlarını felsefi bir tavır olarak düşünmeyi bıraktılar ve bütünüyle felsefenin sonundan bahsettiler. Ancak Korsch'a göre bu suretle kastettikleri şey basitçe felsefe karşısında çeşitli pozitif bilimleri tercih ettikleri anlamına gelmiyordu. Kendi materyalist tavırları daha çok, ideolojik ifadesini burjuva bilim ve felsefesinde bulan maddi şartları ve toplumsal ilişkileri ortadan kaldırarak burjuva bilim ve felsefesini ortadan kaldıracak olan, fiilen gerçekleşmiş bir devrimci

sürecin teorik ifadesiydi.

Marx'ın *Feuerbach Üzerine Tezler*'inden birinde "filozoflar yalnızca dünyayı çeşitli biçimlerde yorumlamakla yetindiler; oysa mesele onu değiştirmektir" denilmekteyse de, bu değişimin kendisi hem teorik hem de pratiktir. Korsch'un yorumunda bu yüzden felsefeyi göz ardı etmek olanaksızdır ve Marksizmin felsefi unsurlarını ortadan kaldırmak da eşit biçimde olanaksızdır. Devrimci felsefenin mevcut dünyanın değiştirilmesine dâhil olmak dışında hiçbir işlevi olmasa dahi, burjuva topluma karşı mücadele aynı zamanda felsefi bir mücadeledir. Korsch, Feuerbach'ın soyut doğalcı materyalizminden farklı olarak Marx'ın materyalizminin, yani tarihsel olarak verili olan toplumsal koşulların toplamını içine alan, kavrayan ve değiştiren bir materyalizmin tarihsel, diyalektik bir materyalizm olduğuna ve her zaman öyle kalacağına inanıyordu. Olgun Marx'ın felsefeyi görece ihmal etmesi, onun ideoloji ve felsefenin hem kendi temelleri açısından hem de bağlı oldukları koşullardaki bir değişimle aşılması zorunlu olan gerçek toplumsal güçler oldukları kabulünü etkilemez.

Rus Devrimi ve Akıbeti

Karl Korsch'un Marksizm ve felsefe arasındaki bağlantıya olan canlı ilgisi felsefeye yönelik özel bir meraktan çok, geçerli olan Marksizmi ideolojik ve dogmatik külfetinden kurtarmaya dönük ihtiyaç ve arzudan kaynaklanıyordu. Marksizm için, toplumsal bilinç ile onun maddi temeli arasındaki diyalektik ilişkiyi aydınlatan, bizzat Marksizme ve işçi hareketine uygulanabilir olan savaşın ve devrimin açığa çıkardığı yeni devrimci eğilimin teorik bir sonucuydu bu. 1848 Marksizminin ve *Komünist Manifesto*'nun, yalnızca Birinci Dünya Savaşı'nın devrimci

çalkantılarıyla geçici sonucuna varan uzun süreli devrimci olmayan bir dönemde, genişleyen bir kapitalizmle birlikte şekillenen Marksist hareketten farklı bir şey olmasında şaşırtıcı olan hiçbir şey yoktu. Marksist "revizyonizm" sadece devrimci olmayan bir pratiğin teorisinden ibaretti ve Marksist "ortodoksi" de hür türlü pratikten kopmuş, bu sebeple de burjuva reformizminin dolaylı, ideolojik bir desteği gibi hizmet gören bir teoriydi.

Rus Devriminin ön ayak olduğu yeni devrimci hareket kendini orijinal Marksizmi restore ediyor olarak gördü. Korsch'a göre bu, devrimci hareketin kendini içinde bulduğu özel tarihsel durumla uyumlu bir Marksist teori ve pratiğin daha ileri bir gelişimine yönelik ihtiyacı gidermeyecek, görünüşte ve ideolojik bir restorasyondan ibaret bir şey olabilirdi sadece. Yine de reformist hareketin devrimci olmayan ve dolayısıyla karşıdevrimci pratiğiyle savaşıma yönelik ilk girişim olan Marx'ın Marksizmi, devrim ve proletarya diktatörlüğü sorununu tekrar canlandıran bir ilerlemeydi.

Devrimci hareket "bütün iktidar İşçi Konseylerine"* sloganı altında savaştı. Sloganın ardındaki fikirler ne kadar muğlâk olursa olsun, kapitalist toplumu sona erdirmek için sınıf bilincine ulaşmış proletaryanın devrimci iradesini ifade ediyordu. Rusya ile bağlantılı olarak, en başından beri sovyet/konsey ideali ile onun gerçekleşme olasılığı arasında geniş ve açık biçimde kapatılamaz bir uçurum sözkonusu olsa da, ülkelerde bu bakımdan devrimci bir çözüme kalkışmamak için bu bir sebep değildi. Eğer Batı'daki proletarya devrimi başarılı olsaydı, belki de endüstriyel olarak daha az gelişmiş ülkelerdeki sosyalist bir gelişim

* "Tüm İktidar Sovyetlere!" sloganına atıfta bulunuluyor (editörün notu).

için tam da gereken şartları sağlayacaktı. Zamanın bütün devrimcileri gibi Korsch da Almanya ve başka yerlerdeki devrimci işçilerin tarafını tutarak Bolşevik Devrimi'nin yanında yer alıyordu.

Ancak 1921 itibariyle savaş sonrası devrimci dalga ve onunla birlikte dünya devrimi umudu da geri çekilmeye başladı. Batıdaki karşıdevrimin Rus Devrimi'nin karakterini etkilemesi kaçınılmazdı; nitekim Rus Devrimi'nin ulusal kısıtlılıkları, daha önceki uluslararası özlemleri ne olursa olsun, devrimci potansiyellerini sınırlandırmış ve sonunda onu uluslararası karşıdevrimin belirli bir tarafı haline dönüştürmüştü. Rusya'daki Bolşevik rejim, ideolojik olarak reddetmeye mecbur olduğu şeyi, yani kapitalist üretim tarzının genişletilmesi ve yaygınlaştırılmasını somut olarak gerçekleştirerek kendini devam ettirebilirdi. Bolşevizmin asıl hedefi bu olmamakla birlikte, hedefin kendisi artık daha çok ülkenin ekonomik yapısı ve sınıfsal güçleriyle bağlantısız biçimde salt ideolojikti ve bu şekilde var olmaya devam eti. İdeoloji olarak Marksizm, Rusya'yı modern kapitalist bir ülkeye dönüştürmek biçimindeki Marksist olmayan bir pratiğe hizmet etti.

Bu koşullar altında Korsch'un *Marksizm ve Felsefe*'sinin yalnızca Kautsky ve taraftarlarını değil, Bolşevik ideologlarını da aynı derecede rahatsız etmesi gerektiği şaşırtıcı değildi. Materyalist tarih anlayışını bizzat Marksizme uygulamak, mevcut sosyalist hareketin bütününde kendini gösteren teori ve pratik arası farklılıkları açığa vurmak demekti. Korsch'un çalışmasına karşı hızlıca kurulan ortak cephe, Leninist hareketin hâlâ Kautsky'nin "ortodoksisinin" ayrılmaz bir parçası olduğunu ayyuka çıkarmıştı. Tıpkı sosyalizmin "nihai amaçlarına"

Kautsky'nin ideolojik bağlılığının, yalnızca Bernstein'in "amaçsız" reformizmine hizmet etmesi gibi, Lenin'in dogmatizmi de böylece karşıdevrimci bir pratiğin yanlış bilinci olarak işlev görebilirdi.

Üçüncü Enternasyonal'in ideologları *Marksizm ve Felsefe*'yi bir "revizyonist sapma" olarak ilan ettiler. Lenin ve Kautsky'nin "ortodoksisini" Marksizm olarak kabul ettikleri sürece doğru yoldaydılar. Tam anlamıyla teorik olan Korsch'un çalışması etrafındaki tartışma[4] kısa sürede daha politik bir karakter kazandı. Mümkün olduğu yerlerde sosyalist hükümetlere katılımı ve elverişli olduğunda devrimci başkaldırıları benimseyen savaş sonrası dünyanın Komünist stratejisi, 1923'te Almanya'daki siyasal olaylarda tam bir hezimete uğradı. Bu da Komünist hareket içinde yeni krizlere yol açtı. Hepsi de çeşitli ulusal örgütlerin ve Üçüncü Enternasyonal'in kontrolü için rekabet eden sağ ve aşırı sağ, sol ve aşırı sol eğilimler vardı. Sürekli değişse de resmi olan parti çizgisinden bir grup ya da diğerinin sapması yalnızca taktik bir farklılık olarak değil, bizzat Marksizm'den ayrılma olarak hücuma uğruyordu. 1923 olaylarından sonra Korsch'un Komünist politikalara yönelik eleştirisi, *Marksizm ve Felsefe*'de sergilenen "sapkın" tutumun sonucu olarak görüldü. Fakat 1926'dan önce Korsch ve ekibi gerçek anlamıyla kovulmadılar.

Kritik 1926 yılından geriye doğru bakıldığında Birinci Dünya Savaşı'nın devrimci ayaklanmaları gerçekte oldukları kadar dayanıksız görünüyorlardı. Fakat kapitalizm istikrarlı olmaktan uzaktı ve yeni bir devrimci

[4] Tartışma, Korsch'un çalışması gibi Marksizm'den ideolojik bir sapma olarak görülen George Lukacs'ın 1923 tarihli *History and Class Consciousness* adlı çalışmasını da içermektedir [Türkçesi: *Tarih ve Sınıf Bilinci*, çev. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, 1998 (editörün notu)].

dalga hâlâ imkân dâhilindeydi. Korsch'un düşüncesinde[5] buna hazırlanmak için sınıf mücadelesinin yumuşaması değil keskinleşmesi ve siyasal iktidar elde etmek için daha büyük bir kararlılık gerekiyordu. Ancak yeni bir yükseliş olasılığı dışta tutulmamakla birlikte karşıdevrim de güç kazanıyordu. Gerici *Sağ*'dan reformist *Sol*'a kadar bütün anti-komünist güçler, var olan kriz koşullarının devrimci çözümüne karşı birleşmişlerdi. Bütün dünyada istenmeyen fakat etkili bir müttefiki, Bolşeviklerin Rusya'da Parti'nin iktidarını sürdürme ve sağlamlaştırma gereksiniminde bulmuşlardı. Uluslararası komünist hareket Rus devletinin siyasal bir aracı durumuna gelmişti ve Marksist anlamda devrimci bir güç olmaktan çıkmıştı. Korsch'a öyle geliyordu ki uluslararası komünizmi Rusya'nın ulusal ihtiyaçlarına tabi kılmak, Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde İkinci Enternasyonal'in icraatını tekrarlamaktı; yani proleter enternasyonalizmi ulusal emperyalizme feda etmekti.

Şimdi artık Bolşevik politikasını ayrıntılı olarak eleştirmenin bir anlamı yok, çünkü bu politika ne proleter özlemler konusunda gerçek durumun bir yanlış okuması ya da bu tür özlemlerin yokluğu idi, ne de tartışarak düzeltilecek bir yanlış teori tarafından belirlenmişti. Daha ziyade, doğrudan kaynağını Rus devletinin, onun ekonomisinin, ulusal çıkarlarının ve yeni egemen sınıf olan Bolşevik kararmerciileri ve onların geniş bürokratik heyetinin özel ve somut gereksinimlerinde buluyordu. Proleter komünizmi, daha önce sosyal-reformizm ve İkinci Enternasyonal ile bağlarını koparmak zorunda kaldığı gibi kendini Rusya ve Üçüncü Enternasyonal'den de ayrıştırmak durumundaydı. Bununla birlikte ve tabii ki şimdilik, proleter komünizmi kaderine terk edilmişti. Geleneksel kapitalizmin, onun

[5] K. Korsch, *Der Weg der Komintern,* Berlin, 1926.

sosyal-reformist destekçilerinin ve Rusya'nın Marksist kılıktaki devlet kapitalizminin ideolojik ve fiili güçlerinin bileşimi, henüz yenilgiyi kabul etmemiş devrimci bir azınlığın tahrip edilmesi için yeter de artardı.

Korsch ya da sözde aşırı sol komünist gruplaşmalardaki[6] yeni arkadaşları, Üçüncü Enternasyonal'deki örgütlerin ele geçirilmesi ya da ıslah edilmesini savunmak ya da Bolşevik rejimi korumak için herhangi bir taktik hamleyi desteklemek noktasında Rusya devlet aygıtının denetimi için mücadele eden Bolşevik fraksiyonlardan herhangi birinin kuyruğuna takılmak yolunda hiçbir girişimde bulunmadılar. Bununla birlikte Korsch için önemli olan, sermaye üretiminin yeni Bolşevik devlet kapitalisti ya da devlet sosyalisti biçimine yönelik gelişen proleter direnişti. Rusya sözkonusu olduğunda Korsch'un bağlantı kurduğu, Rusya Komünist Partisi'ne karşı proleter mücadelenin sınıf karakterini vurgulaması dolayısıyla, kurucularından olan Sapranov'un adıyla bilinen *işçilerin direnişi* idi. Bu grup, mücadelesinin parti dışında, genel olarak işçiler arasında yürütülmesi gerektiğinin farkına vardı. Fakat bütün diğer direniş grupları gibi, *işçilerin direnişi* de Stalinist terörün kurbanı oldu.

Proleter Kendi Kaderini Tayin Hakkı

İkinci Enternasyonal'in tamamlamakta başarısız olduğu şey, yani işçi hareketinin işçileri kontrol eden örgütlere dönüştürülmesi şimdi Üçüncü Enternasyonal tarafından tamamlanmıştı. Proleter kendi kaderini tayin hakkı kendini, ister ekonomik ister siyasal nitelikte olsun bütün mevcut işçi örgütlerine karşı göstermek durumundaydı.

[6] Kommunistische Arbeiter Partei, Allgemeine Arbeiter Union, F. Pfempfert, O. Rühle ile bağlantılı siyasal gruplar ve *Die Aktion* dergisi.

Mesleki ya da endüstriyel biçimiyle sendikalizm kadar burjuva demokrasisinin geleneksel siyasi partisi de, özel çıkarlarını sosyal statükolarıyla tanımlayan ya da denetim ve bağımlılık açısından hükümet kuruluşları durumuna gelen büyük işçi sınıfı bürokrasilerinin ellerinde şimdi manipülatif araçlar olmuşlardı. Marx ve Engels'in, proleter sınıf bilincinin gelişimi için bütünüyle farklı koşullar altında umut bağladıkları örgütsel biçimlerin artık özgürleştirici güçler olarak görülemeyecekleri açıktı. Bunlar daha çok proletaryayı köleleştirmenin yeni ve ilave biçimleri haline gelmişlerdi. Korsch artık, yeni ve proleter sınıf mücadelesine daha uygun örgütsel yapıların yokluğu nedeniyle, gönülsüzce de olsa kapitalizmin sonunun geleneksel işçi örgütlerinin sonunu gerektirdiğini ve içerdiğini kabul etmeye varmıştı. Bu örgütler hâlâ işçilerin onayından yararlandıkları sürece bu, sadece proleter sınıf bilincinin ne ölçüde eksik olduğunun göstergesiydi.

İşçi sınıfının hedeflerine yönelik (ilk başta geçici ve yerel de olsa) doğrudan eylemlerde ortaya çıkan proleter bağımsızlık örneklerini şimdi Korsch, proleter sınıf bilincinin toplumsal hayatın sürekli genişleyen alanlarındaki otoriter denetimin totaliter yayılımı altında yeniden dirilişinin küçük ve çok sayıda işareti olarak algılıyordu. Bağımsız işçi sınıfı eylemliliğinin hâlâ var olduğu yerlerde devrimci Marksizm ölmemişti. Devrimci bir hareketin yeniden doğuşu için bir dönüm noktası sağlayan şey, Marksist doktrine ideolojik bağlılık değil, işçi sınıfının kendi adına yaptığı eylemlerdi. Bu eylem türü bir dereceye kadar hâlâ anarko-sendikalist hareket içindeki pratiğe işaret ediyordu. Korsch Marksist düşüncelerini terk etmeden anarşistlere yöneldi; *bırakınız yapsınlar (laissez faire)* ideolojisinin küçük burjuva anarşistlerine değil, fakat

şimdi sembolleri arasında aynı zamanda Marx'ın ismini de sayan ve uluslararası karşıdevrime henüz yenik düşmemiş olan İspanya'daki anarşist işçilere ve yoksul köylülere.

Anarşizm, bazen iddia edildiği gibi sadece Birinci Enternasyonal'in kuruluşuna katılan anarşist unsurları yatıştırdığı zaman Marksist doktrinde yerini buldu. Özgürlük ve kendiliğindenlik, kendi kaderini tayin hakkı ve dolayısıyla âdem-i merkeziyetçilik, ideolojiden çok eylem, ekonomik çıkardan ziyade dayanışma üzerindeki anarşist vurgu, genişleyen kapitalist ülkelerdeki siyasal etki ve gücünün artışıyla birlikte sosyalist harekette tam da kaybolan özelliklerdi. Yapmış olduğu anarşist-eğilimli devrimci Marksizm yorumunun Marx'a sadık olup olmadığı Korsch için çok önemli değildi. Önemli olan, yirminci yüzyıl kapitalizminin şartları altında, tam bir işçi hareketi yaratmak için bu anarşist düşünceleri gündeme sokmaktı. Burada Korsch'un dikkat çektiği, Rus totalitaryenizmi ile işçi sınıfının kendiliğindenliğinin beslenmesi değil, korkulması gereken bir şey olduğuna ilişkin Lenin'in inancı arasında oldukça yakın bir bağlantı bulunduğuydu -öyle ki kendi kendine sınıf bilincine ulaşmaktan aciz kitlelere devrimci bilinç taşımak toplumun proleter olmayan katmanlarının -entelijansiyanın- işiydi. Fakat Lenin, sosyalist hareket içinde sessizce de olsa uzun zamandır kabul edileni, yani örgütün örgütlü olan üstünde egemenliği ve örgütün liderlik hiyerarşisi tarafından kontrolü ilkesini yalnızca ayrıntılandırıp Rusya şartlarına uyarladı.

Burjuva ve Proleter Devrimleri

Burjuva devriminin fikirleri -özgürlük ve bağımsızlık, akıl ve demokrasi- burjuva sınıf toplumunda gerçekleştirilemezdi. Marx'ın politik iktisat eleştirisi bu yüzden ilk elde toplumsal

sınıf ilişkilerinin ortadan kaldırılmasına yönelik bir proleter devrim programıydı. Dünyanın büyük bir bölümünün hâlâ burjuva devrimlerini deneyimlemek ya da sancılarını çekmek zorunda olmasının bir önemi yoktu. Bu tür devrimler, başarılı oldukları yerlerde sanayi proletaryasının özlemlerinde kendi olumsuzlamasını da yaratıyorlardı. Burjuva devrimi bir toplumsal devrimin sonu değil, sınıfsız bir toplumda toplumsal gelişmenin aracı olmaktan çıkacak "sürekli" bir toplumsal devrimin sadece başlangıcıydı. Bu sürecin ne kadar uzun olacağı öngörülebilir değildi. Bu, sınıf bilincinin artışına ve proletaryanın fiili mücadelesinin yoğunluğuna bağlıydı. Fakat böyle bir bilinç ve işçi sınıfının hedefleri doğrultusunda proleter mücadele, burjuva devriminin sınırları içinde bile olsa, proleter devrimin kapitalist gelişmenin nihai ürünü olduğu öngörüsünü haklılaştırıyordu.

Fakat bu arada burjuvaziye ve proletaryanın devrimci işlevlerine misafirlik eden dünya, hem teori hem de pratik bakımından kesinlikle ve özellikle eleştirildi; kapitalizm sosyalizmin önkoşulu olarak düşünüldüğü için, burjuva devriminin yetersizlikleri karşısında dahi eleştirildi. Yine de işçi sınıfı inisiyatifinin ve proleter sınıf eylemlerinin eşzamanlı artışıyla birlikte kapitalizmin gelişimi hızlandırılmış ve ömrü kısaltılmış oldu. Ne zaman burjuva devrimlerini desteklemek icap etse, sadece proleter devrim amacında bir başlangıç noktası elde etmek içindi. Yalnızca burjuvaziye hizmet etmeksizin bunu yapmak, sosyalist hedefi gözden kaçırmayan kalıcı ve berrak bir sınıf bilinci gerektiriyordu. Bizzat Marx'ın ulusal ve demokratik nitelikteki burjuva hareketlerine bizzat yardım ve yataklık etmesi onun proleter devrim teorisiyle çelişmiyor, fakat daha çok burjuva ve proleter devrimleri arasında, işçi

sınıfının oluşumu ile kurtuluşu arasında halen var olan uçuruma işaret ediyordu.

1848 devrimlerinin başarısızlığı ve bunu müteakiben sermayenin karşıdevrimci himaye altındaki muazzam gelişimi, işçi hareketinin yükselişini durdurmadı. Burjuva devriminin bağrından doğan bu hareket, belirmekte olan kapitalist sınıfın hâlâ yarı-feodal olan devlet ile uzlaşmasından kaynaklanan karşıdevrimci koşullara kendini uyarladı. Fakat hükümetin yalnızca egemen kapitalist sınıfın yürütme organı olduğu ülkelerde bile, gelişmekte olan işçi hareketi Marx'ın beklentilerine uygun bir devrimci nitelik sergilemedi. Marx'ın 1848'deki siyasal programının ileri bir burjuva toplumdaki emek-sermaye ilişkileriyle gerçek bir ilişkisi yoktu. 1848'in gelenekleri her nerede karşılık bulsa, Marksçı ideoloji ile süslenmiş sosyal-reformist bir programa kapı aralıyordu.

Marx'ın burjuva devrimlerini desteklemesi, bu devrimlerin kontrolünü ele geçirmeye ve onları proleter devrimlerine ve sosyalizme dönüştürmeye yönelik taktik bir hamle değil, fakat ortaya çıkışıyla birlikte muadili olan proleter sınıfı meydana getirecek ve böylece kendi başarısı sayesinde yeni bir devrimi temin edecek olan gelecek yeni sınıfın içtenlikle desteklenmesiydi. Bu destek Kıta Avrupası'nın 1848'deki koşullarına bağlıydı ve bu koşulların dışında hiçbir anlamı yoktu. *Kapital*'in ve Birinci Enternasyonal'in Marx'ı artık işçi sınıfını burjuva devriminin öncüsü olarak görmüyor, fakat artık feodal tortunun karşısında değil denetiminde olan burjuvaziye karşı mücadelesinde kendi işçi sınıfı amaçlarıyla özel biçimde ilişkili görüyordu.

Görünüşte Rusya için bu doğru değildi. Buradaki toplumsal koşullar 1848'de Batı Avrupa'da hüküm

sürmekte olanlara benzer gözüküyordu. Hem burjuvazi hem de proletarya yalnızca Çarlık'ın yarı-feodal koşullarıyla değil, aynı zamanda köylü kitlelerin sosyalist olmayan özlemleriyle de yüzyüze gelmişlerdi. Her şeye karşın toplumsal bir devrimin eli kulağındaydı. Fakat bu ne Marksist anlamda bir proleter devrimiydi ne de Fransız Devrimi geleneği içindeki bir burjuva devrimiydi. İkisinden de unsurlar barındırmakla birlikte hepsinden önce, kapitalist açıdan geri olan fakat hâlihazırda kapitalist dünya pazarının denetiminde olan bir ülkede patlak vermiş bir köylü devrimiydi ve bu yüzden, ulusal ve uluslararası siyaseti meydana getiren hem sosyalist hem de kapitalist ve emperyalist tüm eylem ve ayaklanmalarla benzeşmekte ve onlardan izler taşımaktaydı

Lenin beklenen Rus Devrimi'ni burjuva-demokratik olarak kavramış olsa da, 1917'deki esas devrim "proleter" olarak isimlendirildi çünkü Bolşevikler devletin kontrolünü ele geçirmekte başarılı oldular ve Bolşevikler Marksist bir partiydi. İlkin baskın bir sınıf olarak proletaryanın geri kalmış Rusya'nın modern endüstriyel bir devlete zoraki dönüşümü tarafından yaratılması gerekmişse de, partinin bütün toplum üzerinde yavaşça tesis edilen totaliter düzeni "proletarya diktatörlüğü" olarak sunulmuştu. Devrimin patlak vermesi ile Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesi arasındaki süre, burjuva-demokratik devrimden proleter devrime geçiş olarak görülüyor ya da daha çok burjuva ve proleter devrimlerinin tek bir devrim içine sıkıştırılması, yani tüm bir toplumsal gelişim aşamasının politik araçlarla geçilmesi, proletaryanın ve sosyalizmin önkoşullarının kapitalist sınıf ilişkileri vasıtasıyla değil Marksist ideoloji ve devletin dolaysız iktidarı yoluyla yaratılması olarak düşünülüyordu. Bu, Rus Devrimi'ni ulusal bir

mesele değil ama başarılı olduğu takdirde, tıpkı bütün farklılıklarına rağmen kapitalizmin tüm ulusları kapitalist olarak belirlenmiş bir dünya ekonomisinde birleştirdiği gibi, sosyalist ülkelerle birlikte dünyanın daha azgelişmiş bölgelerini kucaklayacak olan dünya devrimi sürecinin bir parçası olarak kavramak yoluyla ancak haklılaştırılabilecek tamamen Marksizm-dışı bir pozisyondu.

Öyleyse batıya doğru uzanma olasılığı var olduğu sürece Rus Devrimi'ni nesnel sınırlarının ötesine götürmeye yönelik Leninist çaba, batıda bir proleter devrim olması gereğiyle uyum içindeydi. Gelgelelim bu devrim gündeme gelmediği için artık bunun bir gerçekliği yoktu. Oysa Bolşevik devriminin etki alanındaki hareketler yıkıma uğrayabilir, ancak geri çekilemezlerdi. Bir kez iktidar alınınca, ne pahasına olursa olsun muhafaza edilmeliydi, çünkü bunun alternatifi geri çekilmek değil, ölümdü. İktidarda kalmak da, toplumsal üretim güçlerinin toplumsal üretim ilişkilerini ve dolayısıyla siyasal üstyapıları belirlediğini ve tersinin doğru olmadığını söyleyen Marksist hakikati onaylamak demekti. Diğer ülkelerde burjuvazi tarafından tamamlanmış olan, yani "ilkel birikim" ve proletaryanın sömürüsü aracılığıyla sermayenin yaratılması işini şimdi Rus Marksistler gerçekleştirilmek durumundaydı. Bunun Marksist ideoloji terk edilmeden yapılmış olması hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü kapitalizmde de egemen ideoloji gerçekte var olan koşulları yansıtmaz. Yenilir yutulur olmayan toplumsal deneyimlerin üstünü örtüp onları haklılaştırmak ideolojilerin işlevidir.

Bu şekilde konu dışına çıkmamızın amacı; Rus, burjuva ve proleter devrimleri arasındaki ilişkilere dair Korsch'un bazı makalelerde dile getirdiği düşünce ve yaklaşımlarını

özetlemektir. Tıpkı Marx'ın kapitalizmi, çözümünü sosyalizmde bulacak olan devrimci bir süreçteki ara aşama olarak görmekle birlikte kendisini burjuva devriminin gerçekliği ve akıbetine uydurmak durumunda kalması gibi, Korsch ve başka herkes de Bolşevik devrimi ve onun alışılmışındışındaMarksistolmayankarakterininortayaattığı sorular karşısında bir tutum belirlemek durumundaydılar. Şartlar batıda bir devrim umudunu mümkün kıldığı sürece -Rus Devrimi'nin "kahramanısı" denilen döneminin savaş komünizmi ve iç savaşla çakıştığı bir dönemde- alınması gereken tavır açıktı. O zaman mevcut koşullar altında Bolşevik rejime karşı çıkmak sadece Rusya'da değil, her yerde karşıdevrime katılmak demekti. Aklın çekinceleri ne olursa olsun Rus Devrimi'nin desteklenmesi Alman devrimciler için bir zorunluluktu. Bolşevikler ne zaman ki bizzat kendilerine ve batının devrimcilerine sırt çevirdiler -ve dolaylı da olsa fiilen kapitalist dünya ile barış istediler- ancak o zaman uluslararası karşıdevrime destek olmaksızın Bolşevik rejime karşı çıkmak mümkün hale geldi.

Marksizm her ne kadar Bolşevizm-öncesi Rusya'da ve diğer kapitalist açıdan geri ülkelerde var olan türden koşulları açıklayabilirse de, onların devrimci hareketleri için bir toplumsal yeniden inşa programı sağlayamazdı. Marksizmin ilgisi kapitalist olarak gelişmiş ülkelerdeki proleter devrimlerle sınırlıydı ve devrim buralarda canlanmadı; canlandığı yerlerde de başarısız oldu. Ancak toplumsal bir devrimin başarılı olduğu yerlerde de, devrim proleter karakterde olmasa bile ideolojisini Marksizmden aldı, zira devrim düşüncesi telafi edilemez biçimde Marksist sosyalizm ile ilişkiliydi. Bu nedenle söz konusu devrimleri proleter sosyalizmden ayrıştırmak ve bu amaçla Marksist doktrinin hakiki ve sınırlı anlamını çevrelemek bir zorunluluk haline geldi.

Marksist Politik iktisat

Korsch'un ifade ettiği gibi, bütün Marksist önermeler "yalnızca Batı Avrupa'da kapitalizmin yükseliş ve gelişiminin tarihsel çerçevesini ifade eder ve doğal ve tarihsel formların her eksiksiz empirik bilgisinin hesaba katılan tekil olaydan daha fazlasına uygulanmasının ötesinde bir evrensel geçerliliğe sahiptir".[7] Marksizm bu açıdan "iki genelleme düzeyinde" iş görür; "tarihsel materyalizm denilen biçim altında tarihsel gelişmenin genel bir yasası olarak ve günümüzün kapitalist üretim tarzının ve ondan doğan burjuva toplumun belirli bir gelişim yasası olarak".[8] Marksizm bu ikinci genelleme düzeyinde, "olumlayıcı bir ifadeyle mevcut kapitalist toplum ile" değil, "açıkça işleyen parçalanma ve çöküş eğilimlerinin su yüzüne çıkardığı zayıflayan kapitalist toplum ile" ilgilidir.[9]

Politik iktisadın etkileyici bir eleştirisi olarak Marx'ın *Kapital*'i, tabii ki aynı zamanda iktisat bilimine bir katkıydı. Fakat tarihsel materyalizmin ışığında politik iktisat, sadece doğru veya yanlış önermelerden oluşan teorik bir sistem değil, fakat tarihsel gerçekliğin bir parçasını, yani burjuva toplumun bütünselliğini ve tarihini içine alır. Bu bütünselliğin *Kapital*'in asıl konusunu biçimlendirmesi dolayısıyla, iktisadi olduğu kadar tarihsel ve sosyolojik bir teoridir.

Rekabetçi piyasa mekanizmasına ve sömürücü emek-sermaye ilişkisine tabi olan burjuva iktisat biliminin yalnızca betimleyici ve ideolojik işlevleri vardır. Pratik olarak uygulanabilirlik için ne kadar çabalarsa çabalasın,

---

[7] *Das Kapital*'in Önsöz'ü, Berlin, 1933, s.33.

[8] *a.g.e.*

[9] K. Korsch, *Why I am a Marxist*, Modern Monthly, New York, Vol. IX, No. 2, s.88 [Bu makale, elinizdeki derlemede "Niçin Bir Marksistim?" başlığıyla yer almaktadır (editörün notu)].

tam da "bağımsız" bir bilim olarak yapısı onu başarıdan yoksun bırakmaktadır. Sosyo-ekonomik karakterine rağmen Marksist teori iktisat bilimini zenginleştirmek değil, fakat bu bilimin haklılaştırmaya ve savunmaya çalıştığı toplumsal ilişkileri parçalamak suretiyle onu yok etmek niyetindedir. Marksizm kapitalist ekonomiyi, yalnızca kapitalizmin yok olmasına yardımcı olduğu kadarıyla anlamak istemektedir; asla terimin burjuva anlamıyla "işlevsel" değildir. "Burjuvaziden proleter sınıfa miras kalan" bu iktisat bilimi, "özünde olan burjuva eğilimlerin elenmesi ve öncüllerinin tutarlı bir biçimde işletilmesi yoluyla, proleter devrim için teorik bir silaha dönüştürülemez".[10] Emeğin sömürüsünü sona erdirmek için "burjuva iktisadının farklı bir yorumunu kabul etmek değil, onun yerine, toplumda gerçek bir değişim yoluyla iktisadi yasaların geçerliliğinin kalmayacağı ve böylece iktisat biliminin içerikten yoksun kalarak nihai biçimde toptan yok olacağı pratik bir durum meydana getirmek gerekir".[11]

Korsch'a göre Marx'ın iktisadi analizi yalnızca burjuva koşullarına uygulanabilir. Sermaye üretimi insan ile doğa arasındaki bir ilişki değildir, "fakat insan ile doğa arasındaki ilişkiye dayanan insanla insan arasındaki bir ilişkidir." Marx'ın nihai olarak burjuva ekonomisinin bütün biçim ve safhalarının ötesine geçen iktisadi ve toplumsal incelemesi, "Politik İktisadın en genel düşünce ve ilkelerinin, daha ziyade sosyo-ekonomik formasyonun belirli bir tarihsel evresinde bireyler ile sınıflar arasında hâkim olan gerçek toplumsal ilişkileri saklayan fetişler olduğunu"[12] ortaya

[10] K. Korsch, *Karl Marx*, London, 1938, s.90.

[11] *a.g.e.*, s.91.

[12] *a.g.e.*, s.114.

koydu. Sermaye üretiminin fetişist toplumsal ilişkilerinin üstesinden gelmeden sınıfsız topluma ulaşmanın hiçbir yolu yoktu ve hakiki bir sosyalist toplum "değer yasası"na dayandırılamazdı. Marx'ın toplumsal ve iktisadi teorilerine ilişkin Korsch'un kesin tarifi, sosyalizm için "Marksçı iktisattan" faydalanmaya dönük çabalar kadar, Marksizmi iktisat teorisinin kesintisiz bir süreklilik içindeki salt bir evresi olarak gören girişimlere de başkaldırıyordu.

Marksist "Felsefe"

Spesifikleştirme ilkesi Marksist "felsefe" için de aynı biçimde geçerlidir. Dışsal doğanın bütün tarihsel ve insani olgulara kalıtsal önceliğinin Marx tarafından sorgusuz sualsiz kabulüne rağmen, Korsch'a göre Marksizm, öncelikli olarak yalnızca -pratik, etkili bir güç olarak katılabileceği- tarihsel ve toplumsal hayattaki fenomenler ve karşılıklı ilişkilerle ilgileniyordu. Engels'in başlattığı ve Lenin'in tamamladığı şekliyle, diyalektik materyalizmi kozmik gelişmenin ebedi yasası olacak biçimde şişirmek Marksizme tamamıyla yabancıydı. Fakat bunun Engels tarafından ileri sürülmüş olduğu gerçeği, proleter devrim teorisinin proleter sınıf mücadelesinden bağımsız bir *Weltanschauung*'a* önceden dönüştürüldüğüne işaret eder. Bu ideolojik biçim altında açıkça proleter amaçlar dışında kullanılabilirdi ve nitekim Lenin ve "entelijansiya" tarafından, Rus toplumunu modernize etme mücadelesinde bu şekilde kullanıldı.

Üstelik Marx'ın, kendi dönemindeki devrimci faaliyet içerisinde başlıca ilgisinin siyasal-devrimci bir partinin yaratılmasına odaklanmış olması dolayısıyla, Lenin'in proletaryaya kıyasla parti üzerindeki vurgusu devrimci Marksizmle uyumlu görünüyordu. Ayrıca Marx emeğin

* Dünya görüşü (ç.n.).

tam bilinçli ve doğrudan örgütlenmesi yoluyla fetişist sermaye üretiminin nihai yok edilişinden söz etse de, bununla ilgili beyanları muğlâk kalıyordu. Özellikle de Marx'ın kapitalizmden sosyalizme dönüşümü devrimci bir eylem olarak değil, ama bir süre için hâlâ burjuva toplumun birçok karakteristiğini sergileyecek devrimci bir süreç olarak görmesinden dolayı sözkonusu beyanlar muhtelif biçimlerde anlaşılabilirdi. Yukarıdan kontrol edilen planlı ekonomi, parti diktatörlüğünü cisimleştiren yeni devlet aygıtı; bunların hepsi, devletsiz ve kendi kendini belirleyen sosyalist topluma doğru geçiş aşamaları olarak görüldüğünde, Marksist teoriyle pekâlâ uyumlu görülebilirdi. İşte tam da bu noktadan itibaren, Marx'ın bilimsel materyalizmi ütopyacı beklentilere dönüştü.

Lenin'in "ortodoksi"sinin ve onun devrimci uygulanımının, tarihsel olarak değiştirilmiş de olsa kapitalist bir devrime hizmet edebileceği gerçeği, Marx ile Engels'in ve önceki işçi hareketinin yaydığı Marksizm'in burjuva mirasından kendini henüz kurtaramamış olduğunu gösterir. Marksçı teori ve pratikte çoğunlukla anti-burjuva görünmüş olan şeyin kapitalist üretim tarzı tarafından özümsenebilir olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyalizme giden yol olarak görünen şey yeni tür bir kapitalizmin yolunu açmıştır. Marksist perspektifte kapitalizmi aşıyor görünen şey kapitalist sömürü sistemini devam ettirmenin yeni yolu haline gelmiştir. Korsch'un Marksist "ortodoksi" ve özellikle Leninizm eleştirisi bu yüzden bizzat Marksizm'in eleştirisi ve bu münasebetle de kuşkusuz bir özeleştiri haline gelmiştir.

Akademik Marksistlerin Marksizm'in başarısızlığı karşısında genel olarak verdikleri tepki, Marksist olmaktan

vazgeçmekti. Bazıları Marksizm'in ayrı bir düşünce okulu olarak ortadan kayboluşunu ve özümsenebilir kısımlarının burjuva toplum bilimlerinin içinde kaynaşmasını Marx'ın dehasının bir zaferi olarak görerek kendilerini avuttular. Diğerleri bırakınız yapsınlar kapitalizmi ve Viktoryen çağın diğer bütün yönleriyle birlikte Marksizm'i adeta modası geçmiş ilan ettiler. Korsch'un ifade ettiği gibi gözden kaçırdıkları şey, kapitalist üretim tarzının işleyişlerinin ve bunun tarihsel gelişiminin analizinin her zamanki kadar geçerli olduğu ve Marx'ın dünyasını kuşatan toplumsal sorunların hepsinin bugün de dünyayı kuşatmaya devam ettiği ve dünyayı gözle görülür biçimde kendi yıkımına doğru sürüklemekte olduğudur. Onların tek yaptığı, bu safhada Marksist anlamda bir devrimci proletaryanın belirtisinin olmadığını ve sırf bu yüzden yarın da böyle bir proletaryanın olmayacağını ilan etmektir.

Ancak proletarya yalnızca var olmakla kalmayıp, bugüne dek azgelişmiş kalan ülkelerin kapitalist sanayileşmesiyle birlikte bütün yerkürede giderek çoğalmaktadır da. Sermayenin amansız ve siyaseten dayatılmış olan yoğunlaşma ve merkezileşmesinin sonucunda ortaya çıkan gelişmiş ülkelerdeki daha ileri sınıfsal kutuplaşmayla birlikte durmadan büyümektedir. Bu arada bazı ülkelerde bu sürecin toplumsal sonuçları, toplumsal istikrara yönelik üretimdeki aşırı artışla hafifletilecek olsa bile, bizzat bu üretim artışı hâkim sınıf ilişkileri tarafından sınırlanmıştır. Kısacası bütün kapitalist çelişkiler olduğu gibi durmakta ve kapitalist çözümler dışında çözümler gerektirmektedir. Mevcut karşıdevrim döneminin Korsch'un ilgilendiği kadarıyla kanıtladığı tek şey; liberal kapitalizm ve reformist sosyalizm evrimci olanaklarının sınırına ulaşmışken, kapitalist toplumun kesin tarihsel sınırlarına henüz ulaşmamış olduğudur.

Korsch açısından, Marx'ın devrimci teorisinin geriye dönüp bakıldığında içinden yükseldiği şartlar tarafından açıklanabilir olan bütün eksiklikleri, Marksizm'in, toplumsal bir hareket olarak görünüşteki başarısızlığına rağmen, bugün bile tüm sosyal teorilere üstün olduğu gerçeğini değiştirmez. Marksizm'in reddini değil, Marksizm'in Marksist eleştirisini, yani toplumsal devrim kavramının daha da proleterleştirilmesini gerektiren de işte bu başarısızlıktır. Karşıdevrim döneminin diğer her şey gibi tarihselliğiyle sınırlı olduğu hususunda Korsch'un aklında hiçbir şüphe yoktu. Korsch şundan emindi: Sosyalist bir devrimde somutlaşan yeni toplumsal üretici güçler kendilerini tekrar öne çıkaracak ve pratik görevlerine uygun devrimci teoriyi bulacaklardır.

1962

Karl Korsch: Tarihselleştirilmiş Diyalektik*

John Rundell**

çev. Abdurrahman Aydın

Bir Düşünüm: Tarih mi Teori mi?

Teorik Marksizm'in çok yönlü ve özgün fakat nihai olarak kendi kendini baltalayıcı bir yeniden-inşası, 'ideolojik alan'ın problematik doğasıyla bir hesaplaşma çabası içerisinde Karl Korsch tarafından önerilmiştir. Bu konu iki kitapta, *Marksizm ve Felsefe* (1923) ile *Karl Marx*'ta (1938), Marksçı sosyal teori ve felsefenin özgün diyalektik boyutlarını [teoriye] yeniden kazandırmak amacıyla, yenilenmiş (Hegelci) bir çözümleme çerçevesinde

---

* **Orijinal Eser:** "Karl Korsch: Historicised Dialectics", *Thesis Eleven*, May 1981, Vol. 3, 1, pp. 115-134.

** La Trobe Üniversitesi'nde felsefe ve sosyoloji okuyan Rundell, doktora derecesini 1985'te aldı. 1986'dan Ashworth Programına katıldığı 1993'e kadar Monash Üniversitesi'nde antropoloji ve sosyoloji dersleri verdi. 1982-2007 yılları arasında *Thesis Eleven* dergisinde editörlük yaptı. Halen Melbourne Üniversitesi'nde çoğulcu modernlikler ve sosyal teoride insani öz-imge sorunu üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

ele alınmıştır. Korsch'un önemi, ilk olarak, devrimci mücadelenin ideolojik ve nesnel önkoşullarının, genişletilmiş bir toplumsal üretim çerçevesinin içerisine sistematik olarak dâhil edilmesini sağlayacak bir teorik şema geliştirme ve böyle bir şemaya dikkat kesilme çabasında yatmaktadır. İkinci olarak da Korsch'un girişimi, onu, siyasal ve teorik olarak güdük kalmış İkinci Enternasyonal Marksizminin ve bunu takiben, Komintern'in evrimi de dâhil olmak üzere Savaş-Sonrası yıllardaki gelişmelerin sınırlarının dışına yerleştirmiştir. O halde Korsch'u tanımak, İkinci Enternasyonal'in mekanist ve evrimci eğilimlerinin ve Leninizm'in maruz kaldığı aksiyomatik gelişmeler ve siyasal indirgenişlerin[1] karşısına dikilen bir başka Marksist geleneğin önceden haber verilişinin de bir tanınması olacaktır. Bu anlamda, Korsch'u anlayabilmek için onun düşüncesini 1920'lerdeki sınıf mücadeleleri içerisinde konumlandırmak gerektiğini (Kellner için bu bir zorunluluktur) ileri süren Kellner'e hak verebiliriz. "Onun çalışmaları, Kasım 1918 Devrimi'nden devrimin, faşizmin yükselişi esnasındaki trajik yenilgisine kadarki devrim hareketinin iniş çıkışlarını olduğu kadar, Bolşevik Devrimi'nin yarattığı umut ve heyecanı; bunun ardından gelen hayal kırıklığını ve Bolşevik Devrimi'nin reddini yansıtır."[2] Korsch'un çalışmaları, iki savaş arası dönemi, bir sınıf mücadelesinin temel öğelerini öne çıkaran bir sisteme-özgü krizler ve toplumsal eylemlilikler konjonktürü ve bir o kadar da Leninizm-Stalinizmin yıkıcı etkilerinin dönemi olarak anlamamızı sağlamaktadır.

---

[1] Ferenc Feher ve Agnes Heller, "The Fear of Power: The Genesis of Eurocommunism", *Thesis 11* 2, 1981, 127-161; Fred Halliday, "Karl Korsch", *Marxism and Philosophy*'nin Giriş bölümü, NLB, 1970, 7-23; ve Paul Breines, Douglas Kellner ve Paul Mattick'in *Telos*'un 26'ıncı sayısındaki yazıları.

[2] Kellner, "Korsch's Revolutionary Historicism", *Telos* 26, 70.

Bununla beraber, bu durumu onaylarken, Korsch'a yönelik olarak tarihî-biyografik bir coşkunun tuzağına düşmemek gerekir; böylesi, bizzat Korsch'un tarihselciliğini fetişleştirmek olur. Çünkü eğer tarihselcilik, tarihsel olarak belirlenmiş eylem çerçevelerinin hizmetindeki bir teori anlamına geliyorsa, bu durumda, Korsch'a yönelen salt tarihsel bir bakış (tarihin lokomotifini devindiren örnek niteliğinde bir figür olarak Korsch), eleştirel ve düşünümsel bir açıklama olarak teorinin anlam ve değerini reddetmiş olacaktır. Korsch'un tarihselciliği, tarihin muhasebesini yapmaktan daha fazlasını söylemektedir; hızla "maddileşmekte" olan bir sınıf mücadelesiyle uğraşmaya dönük bir girişim içinde, bu tarihselciliğin bizzat *kendisi* bir toplumsal değişim teorisi olarak kavramsallaştırılmış olmaktadır. Marx'ın altyapı/üstyapı kavramı, bir doluluğa evrinir ve Korsch'un tarih ve teori anlayışına bir içerik kazandırır. Eylemci-doğrultusunda şekillendirilmiş bir antropolojinin tarihselciliği, bir sürekliliğe sahip olmakla birlikte çatlaklı da olan toplumsal yeniden-üretimin bütünselliğini *per se* bir üretim kavramıyla birleştiren altyapı/üstyapı modelinin yapısal epistemolojisiyle de zorlamasız bir biçimde uyumludur. O halde bu tarihsel onaylamanın arkasında bir yeniden-değerlendirme yatmakta, teori problemi ön plana çıkmaktadır.

Korsch'un Tarihsel Materyalizmi: Altyapı/Üstyapı

Marksist gelenek boyunca tarihsel materyalizm, toplumsal yapılar ile toplumsal bilinç arasındaki ilişkinin hareketini açık seçik belirtmek yönündeki modellere ve metaforlara yaslanmak zorundaydı. Üretim güçlerinin üretim ilişkileriyle bağlantısından ayrı olarak, en fazla kullanılan formülasyonlardan biri altyapı/üstyapı modelidir.

Bu okuma, ekseriyetle, Marx'ın *Politik iktisadın Eleştirisine Katkı*'ya yazdığı "Önsöz"den (1859) ve Engels'in *Anti-Dühring*'inden (1894) miras alınmış ve genel olarak tarihsel gelişmenin *tek* okunuşuna ve özel olarak da kapitalist üretim biçiminin kavramsallaştırılışına doğru ilerletilerek geliştirilmişti.

Bununla birlikte Marx ile Engels, kendi tarihsel analizleri içerisinde, toplumsal üretim (altyapı) ile maddi hayatın üretimine ilişkin bilinç (üstyapı) arasındaki diyalektik etkileşimi gözden kaçırmamaya çalışmış olabileceklerse de, görüşlerini, metaforik olarak; yani yapı iskelesinin somut varoluşun sıvasını ve tuğlalarını desteklediği biçimindeki bir bina inşaatı tesisi aracılığıyla, gerçeklikte var olması olanaksız bir model aracılığıyla ifade ederler. Bu durumda, "var olanı –eyleyen, deneyimleyen, düşünen ve yeniden eyleyen (insanları)– anlamaya"[3] girişen bir imge doğar ve öne çıkar. Böylelikle imgenin içeriği, tarihsel incelemenin tam da çekirdeğinde, *açıklama* peşindeki bir teorik aygıta, hatta teorik bir prosedüre dönüşür.

1938'de Stalin tarihsel materyalizmin ilkelerini bir sisteme bağladığı zaman[4], üstyapı, bir yarı-otomatik model üzerindeki mekanik operasyonlara benzeyen bir kavramsallaştırmaya dönüştü. Böylelikle, fikir ve inançların birleşmesine ve çarpışmasına dair bilinçli ve bilinçsiz süreçler, yalnızca 'iktisadi güçlerin peşinden sürüklenen yanılsamaların ya da kusurlu düşünümlerin can sıkıcı loşluğu'[5] olarak değil, fakat aynı zamanda, kendisi aracılığıyla toplumsal dönüşümün pek de öyle

[3] E. P. Thompson, "The Peculiarities of the English", *The Socialist Register*, 1965, s. 351.

[4] Stalin, *Dialectical and Historical Materialism*, Moscow Press, 1938.

[5] E. P. Thompson, *a.g.y.*

ziyadesiyle başarılamadığı (çünkü toplumsal dönüşüm, somut eylemleri ve önerileri ima eder) fakat meşru olan bir araç, şekil verilebilir camsı bir nesne olarak da görüldü. Tarihin oluşumunda ve hareketinde gerçekten yer alan gerçek özneler bir kenara bırakılmış, hadım edilmiş ve unutulmuştu.

Bu argüman, sadece, öznelliklerin tarih alanına yeniden sokulması talebi (E. P. Thompson'ın durumunda olduğu gibi) olarak okunmamalıdır; bu, daha çok, toplumsal hayatın üretimine ve yeniden üretimine ilişkin bir teorinin dayandırıldığı antropolojik ve epistemolojik temellerin yeniden incelenmesine yönelik bir talep olarak ele alınmalıdır. Başka bir deyişle, inşaat mühendisliğinden ödünç alınmış olup da araçsal akılsallık paradigmasına bağlı teknikler öneren (Habermas) metaforlara dayanan ve insanî öznitelikleri dışlayan bir model, toplumsal değişimin diyalektiğiyle bir mutabakat içerisinde olabilir mi? İnsanlık tarihinin incelenişi, eklemlenmiş ihtiyaçların ve sembolik olarak inşa edilmiş ihtiyaç-sistemlerinin incelenmesini dışlayabilir mi? Anlamın ve yorumun inşası biçimindeki önemli sorunsalı bir yana bırakarak, yalnızca maddi koşulların incelenmesiyle ilgilenen tek yönlü formülasyonları hâlâ kabul edebilir miyiz? Bunları söylerken, Marksist felsefenin ve toplum analizinin en zorlu veçhesi üzerine, yani diyalektik üzerine düşünüyoruz.

Korsch'un altyapı/üstyapı sorunsalını yeniden ele alışı, tarihsel özne ile toplumsal nesnenin birliğinin Hegelci bir yeniden-yorumunun ya da teorik yeniden-biçimlendirilişinin bir parçasıdır. Bu proje, tarihin nesnel koşulları ve öznel bilinç olarak tarif edilen şeyler arasındaki ilişkilerin etraflı bir biçimde ele alınmasını içermektedir;

Korsch'un *Marksizm ve Felsefe*'siyle aynı zamanda yazılmış olan *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nde Lukacs tarafından da yüklenilmiş bir iştir bu.[6]

Korsch'a göre; tesis edilmiş bir gerçekliğin devrimci dönüşümü, devrimci değişimin teorik ve pratik yönlerinin bütüncül bir birliğini varsayar. Maddi koşulların ve toplumun üyelerinin birbirleriyle ilişkilerinin dönüşümü, aynı zamanda o toplumun bilincinin dönüşümüne de neden olmalıdır. Dolayısıyla dönüşüm, "tek başına insan pratiğinde değil, yalnızca, insan pratiğinde ve bu pratiğin kavranışında yatmaktadır".[7] Bilinç ne boş bir yanılsama olarak ne de gelişmenin maddi sürecine bağlı düşünümsel bir form olarak görülmelidir. O, daha çok, tesis edilmiş bir gerçekliğin bizzat kendisinin gerçek ve bütünleyici bir parçasıdır ve gündelik hayatı, bilimselliği ve felsefi ya da teorik olanı peşinden sürükler. O halde –ki bu oldukça önemlidir– politik iktisadın eleştirisiyle ideoloji eleştirisi, artık, yalnızca devrimci mücadeleye yardım eden ve ona yanıt veren ikincil ve özerk görevler oluşturmazlar; daha ziyade tam da bu sürecin merkezî öğelerini teşkil ederler.

Korsch, Marx'ın "zihinsel ya da ideolojik gerçeklik olarak adlandırılan şeyler ve bunların pratikteki işleyişleri"[8] üzerine formülasyonlarına ilişkin kendi yeniden-yorumunu, bu çerçeve içerisine yerleştirir. Bu nedenle Korsch'un İkinci Enternasyonal'in teorisyenlerine ve Lenin'e karşıt argümanlarıyla ya da Marksist teorinin (ve devrimci

[6] Korsch'un aksine Lukacs, kendi yeniden-ele-alışını altyapı/üstyapı sorunsalının içerisine yerleştirmez; bunun yerine, "genç" Marx'ın yabancılaşma kavramı ile Weber'in akılsallaştırma kavramı arasındaki kritik bir konumda 'şeyleşme' kavramı sahneye çıkar.

[7] Korsch, *Marxism and Philosophy*, 43.

[8] *A.g.y.* 69.

pratiğin) içsel hareketine ve Devlet'in sönümlenmesine ilişkin yorumlarıyla, özel olarak ilgilenmeyeceğim. Benim ilgim daha çok, 1923'te *Marksizm ve Felsefe*'de bizzat Korsch tarafından sorulmuş olan soruya yöneliktir: "Marksist materyalizm, genel olarak ideolojiyle nasıl bir ilişki içerisindedir?"[9]

Korsch'a göre "ideolojik gerçekliklerin bilimsel, diyalektik materyalist bir kavramsallaştırılışına ve ele alınışına"[10] yönelik her yenileme girişimi, toplumsal formların vulger Marksist yorumu olarak adlandırılan şeyin yerleşikleşmiş konumunun üstesinden gelmelidir. Bu, kendisi aracılığıyla üç gerçeklik düzeyinin vazedildiği inşacı metafor içersinde ele alınır:

1. Ekonomik alan: son tahlilde bütünüyle ideoloji-dışı ve biricik nesnel gerçekliktir.
2. Hukuk ve Devlet: 'gerçek' kurumlara ilişkin olsalar da ideolojik olarak tasarımlandıkları/temsil edildikleri için daha az gerçektirler.
3. 'Saf' ideoloji ya da diğer daha yüksek ideolojik tasarımlar/temsiller (insanların dinsel, estetik ve felsefî kavramları): bunlar hiçbir gerçek nesneye tekabül etmezler.

Korsch bu formülasyonu, toplumsal formasyondan kaynaklanan bilinç biçimlerini genel ideoloji kategorisi –ki bu da (vulger Marksistler tarafından) iktisadi olarak belirlenmiş bir zemine bağımlı, yansıtmalı bir insan düşünceleri yığını olarak görülmektedir– içerisine hapsettiği için, kabul edilemez bulur. Korsch'a göre

[9] *A.g.y.* 63.

[10] *A.g.y.* 72.

altyapı/üstyapı modeli, içerisinde, "toplumsal yaşamın bütün kesimlerinin ve kesitlerinin kendi gelişimleri içinde birbirlerine bağlandıkları"[11] bir gidişatla ilgilenen diyalektik bir kavramsallaştırma olarak hareket etmelidir. Korsch için önemli olan –altyapı ile üstyapı arasında bir birliği ya da yapısal bir uyumu muhafaza etmenin ötesinde– bu modelin, kendisine bilinç (çağın tarihsel formunun gerçek dışavurumu) ile ideoloji ("toplumsal hayatın tikel fenomenlerine, yanlış bir biçimde, özerk bir karakter atfeden yanlış bilinç"[12]) arasında bir ayrımı yeniden ifade etme olanağını veriyor olmasıdır. Bir başka deyişle Korsch, bilinç-ideoloji ayrımını, içinde ideoloji kavramının bir "düzleme" aygıtı işlevi gördüğü, "aşırı vurgulanmış" bir üstyapı kavramını düzeltici bir şey olarak kullanmaktadır.

Bilinç ile ideoloji arasındaki ayrım, "saf özü içersinde sunulmuş bütünün yapısının",[13] bir dolaysızlık Kimera'sının* arkasındaki gerçek edimselliği açığa çıkarmasını sağlayan teorik incelemenin (bilimin) kesinliğine tabi olabilecek bir hakikat kategorisini içerimlediği için oldukça önemlidir.

Başka bir ifadeyle Marx, politik iktisadı, burjuva yaşamının dışavurumuna özgü ve bilim olarak formüle edilmiş bir bilinç formu olarak ele almak suretiyle –ki Korsch'un asıl ilgilendiği de budur– hakikati, yani bir bütün olarak toplumsal örgütlenmeyi biçimlendiren maddi temeli açığa çıkarır. Eleştiri, bir kimsenin bilinçle, zaten, yaşamın maddi koşullarına sıkıca bağlı bir öğe, bir form, bir üretim ilişkisi olarak ilgilenmesi anlamına gelir.

---

[11] Korsch, *Karl Marx*. Russell and Russell, New York, 1968, 85.

[12] Korsch, *Marxism and Philosophy*, 73.

[13] *A.g.y.* 79.

* Başı aslan, gövdesi keçi, kuyruğu yılan biçiminde olan mitolojik yaratık. Kuşku, vesvese, kuruntu gibi duyguları temsil eder (ç.n.).

Korsch, spesifik olarak, tarihsel materyalizm de dâhil olmak üzere, toplumsal koşulların bütün diyalektik formülasyonlarını karakterize eden 'mütekabiliyet'ten ya da 'bilinç ile gerçeklik arasındaki bir çakışma'dan[14] –ki bunun sonucu da maddi üretim ilişkilerinin yalnızca, o tarihsel döneme uygun bir bilinç formuyla bir bileşim içerisinde var olduğudur- söz etmektedir. Böylelikle kapitalizm için, sermaye/ücretli emek bağı, tarihsel yapıların işaret ettiği bir nesnel düalizm olarak değil, dönemin bilim-öncesi (ahlakî-protestocu) ve burjuva-bilimsel (araçsal akılsalcılık-empirist) bilinciyle ilişkisi içerisinde anlam kazanmaktadır. Bilinç ile yapı arasındaki içsel hareket, klasik Alman felsefesinin burjuva toplumuyla kendi özgül ilişkileri içerisinde, klasik Alman felsefesiyle başlayan bir gelişim çizgisini sonuçlandırarak tamamlanmıştır. Korsch'a göre bu, burjuvazinin devrimci döneminin teorik ifadesi olan Alman idealizminden proletaryanın devrimci hareketinin teorik ifadesi olan Marksist materyalizme doğru ilerleyen diyalektik bir yer değiştirme ilişkisine işaret etmektedir. Bu nedenle, burada, altyapının kendi üstyapısıyla birlikte modern çağ boyunca gerçekleştirdiği diyakronik harekette kendini gösteren ve ifadesini bulan, birbirinden ayrılamaz ve bütünüyle karşılıklı ve içsel dört eğilim söz konusudur: Devrimci burjuvazi, Kant'tan Hegel'e idealist felsefe, proletaryanın devrimci sınıf hareketi ve Marksizm'in materyalist felsefesi.

Bununla birlikte, insanın aklına, mütekabiliyet ya da çakışma kavramlarının uygulanabilirliği/yaşayabilirliği ile ilgili bir dizi soru gelmektedir. İlkin, Korsch, 'düşünümü' 'çakışma' ile ikame etmekle, diyalektik kisvesi altında durağan bir bilinç modelini vazetmekte değil midir?

[14] Ceppa, "Korsch's Marxism", *Telos* 26, s.77.

İkinci olarak, bilinç, maddi koşullarla aynı mekansal ve zamansal alanı mı paylaşıyor, yoksa bunlar bir başka form içerisinde mi uygunluk kazanıp eklemleniyorlar? Burada da kapitalizmin, kapitalizm öncesi toplumsal etkileşim ve bütünleşme formlarına bel bağlayışı geliveriyor akla. Bu, bir mütekabiliyet çerçevesi içerisinde açıklanabilir mi?

Tarihselciliğe Doğru: Korsch'un Sınıf Antropolojisi

Korsch'a göre bu ikili hareketin ve bu eğilimlerin antropolojik ve epistemolojik kavranışı, politik iktisada diyalektik bir yaklaşım içerisinde temellenmiştir. Öznelliğin transandantal formları içerisinde temellenen ve bilinen ya da bilinme kapasitesine sahip olan dünya-nesnelliği hususunda Hegel'in ve Kant'ın içinden geçen klasik epistemolojik sorunsal, sözkonusu yaklaşım vasıtasıyla, insanın "üretici" etkinliğinin –emeğin– deneyimsel dünyasında daha da köklenmiş bir biçimde yeniden keşfedilir. Bu gelenek içinde Akıl, Aydınlanma felsefelerinde olduğu gibi salt tözsel bir çözümleme aygıtı olarak değil, tam da insan varoluşunun ontolojik yapısının doğası aracılığıyla eleştiri kapasitesine sahip olan nesnel bir gerçeklik olarak vazedilmiştir. "Bu anlamda kuramsal kategoriler, 'bütünün soyut tek-yönlü ilişkileri', gerçekliğin varoluşsal öz-belirlenimleridirler"[15] (Bu bütün ya da gerçeklik, yalnızca teori, düşünce ya da genel bilinç aracılığıyla değil, ayrıca insanın üretim tarzı ve somut varoluşu aracılığıyla da geliştirilmektedir). Korsch'a göre bu, insan eylemini ve doğanın temellükünü yapılandırmaya ve somutlaştırmaya yetenekli bir bütünlük olarak görülen bir toplumsal pratik aracılığıyla dolayımlanmış olmasına karşın, nesnenin, hâlâ zihinden bağımsız ve ona dışsal olduğu anlamına gelmektedir.

[15] *A.g.y.*

Marksizm ve Felsefe'de, Korsch'a göre, Marx'ın (ve Engels'in) yüzleşmek zorunda olduğu tek sorun, Hegelci diyalektiği, dünyanın idealist (gizliden gizliye materyalist olmasına rağmen) bir kavranışına uygun bir yöntem olmaktan çıkarıp, "dünyaya ve tarihe ilişkin açıkça materyalist olan bir görüşün yol gösterici ilkesi"ne[16] dönüştürme sorunuydu. Hegel, diyalektik yöntemin, ayrımsız olarak her nesneye uygulanabilir bir felsefi ve bilimsel metodoloji olmaktan çok, "kendi özü içinde sunulmuş bütünün yapısı" olduğunu öğretmişti. Marksçı sorun, idealizmden koparak, bilincin bu dünya içerisinde ve "bu dünyanın gerçek ve nesnel bir öğesi olarak"[17] var olduğunu kavrayan, diyalektik içerikle öne sürülmüş bir materyalizme geçiş sorunudur.

Korsch'un, diyalektik materyalist yöntemi, salt felsefedeki bir şey olarak değil, dünyadaki bir şey olarak anladığı nokta budur. Korsch, pratik-nesnel bir ölçüte bağlanmış bir diyalektik yöntem olarak, yani eleştirel-devrimci projeyi eleştirel bir biçimde kavrayan bir bilinç olarak anlaşılan *Feuerbach Üzerine On Birinci Tez*'in yankılayıcısı olarak görür kendisini.

Böylelikle Korsch, birleştirici bir toplumsal eylem çerçevesi içerisinde kavramsallaştırılmış bir dizi soyutlama (toplumsal sistem, toplumsal değişme, emek, epistemoloji) sunar. Bu soyutlamaların etrafında döndüğü eksen ve çekirdek ise, teori ile pratiği birleştiren sınıf mücadelesi kavramıdır.

Korsch'un şu argümanını –biraz uzun da olsa– alıntılamaya değer:

---

[16] Korsch, *Marxism and Philosophy*, 79.

[17] *A.g.y.* 81.

> 1844 gibi erken bir tarihte, Marx, *Kutsal Aile*'de şunları söylüyordu: 'Komünist İşçiler mülkiyetin, paranın, sermayenin, ücretli emeğin vb. idealist fanteziler olmadıklarını, bizzat kendi yabancılaşmalarının pratik ve nesnel ürünleri olduklarını gayet iyi bilmektedirler; bu gibi şeyler pratik ve nesnel bir biçimde aşılmalıdır ki insan, yalnızca düşüncelerinde ve bilincinin içinde değil, toplumsal varlığında ve yaşamında insan olabilsin'.

Korsch için bunun anlamı şudur:

> "... bu biçimler, yalnızca, bugüne kadar bu biçimler altında kavranan maddi üretim ilişkilerinin eşzamanlı bir şekilde pratik ve nesnel olarak çökertilmesiyle düşüncede ve bilinçte ortadan kaldırılabilir. Bu, aynı zamanda, din gibi en yüksek toplumsal bilinç biçimleri için ve toplumsal varlığın ve bilincin aile gibi besi-yerleri için de doğrudur".[18]

Fakat Marksist projeyi ve onun teori ve pratikle içsel ilişkisini bu biçimde okumak, tarihteki hareketleri birbirinden koparan bir tarihselcilik tarafından damgalanmıştır. Korsch'a göre yalnızca devrimci alt-üst oluş dönemleri devrimci teoriler üretebilirler ve devrimci-olmayan konumlar içinde "olması gereken"i "olan"la üst üste bindirmek, metafizik yanılsamayla eşdeğerdir. Dolayısıyla Korsch, insanlık tarihi üzerine bir düşünüm ve bu tarihin bütüncül bir kuşatması anlamındaki bir insan praksisi kavramının üzerini tamamen karalamaktadır. Tarihsel bilinç tarafından yönlendirilen insanlığın-geleceği ile öz-bilincin herhangi bir verili zamandaki özdeşleşmesi, yalnızca, somut-empirik bir hareketin –ki bu da Korsch'a göre bütünüyle ve yalnızca sınıf politikasıyla tanımlanır– öz-bilinci aracılığıyla ya da bu öz-bilinç zemininde inşa edilebilir.

[18] *A.g.y.*: 81-82.

Tarihsel materyalizmin, tarihi, açık-uçlu süreçlerin bir dizisi olarak kavramsallaştırdığı yönündeki ısrarına karşın Korsch, gerçekte, onu bir kapalı formasyonlar dizisi olarak görür.[19] Toplumsal değişimin birleştirilmiş bir teorisini sunmaya dönük çabası içersinde Korsch, sözkonusu diyakronik çözümlemeyi senkronik bir çözümlemeyle birleştirir ve bu ikisini, politik çatışmanın arenasına fırlatır. Korsch'a göre burjuva toplumu, "hâlihazırda ulaşılmış bulunan bir geçiş aşamasıdır ve sadece bu tikel çağa özgü geçici bir geçerliliğe sahiptir ... O, aynı zamanda bir önceki aşamanın hâlihazırdaki sonucu olmakla kalmayıp, yeni bir aşamanın, toplumsal bir devrime doğru götüren toplumsal sınıf mücadelesinin başlangıç noktasıdır".[20] Tarihsel materyalizmin teorik bileşimi, ne eleştirel olarak ne de bütünüyle kavranmış olan bir tarihsel yapılandırmanın basit bir ifadesine indirgenmektedir.

Korsch'un teori, tarih ve politika arasında ve bilinç ile mücadele arasında yapmış olduğu belirlemeler, hâlihazırda inşa edilmiş ve tamama ermiş bir meta üretimi dünyasının içinde hareket eder. Proletarya kendine-yeterli ve birleşik olarak düşünülür; ona ifadesini veren formlar temel bir yeniden-incelemeye konu edilmez ve "nesnel koşullar"ın dönüşümü, üretime ve sınıf mücadelesine indirgendiği için, Korsch, farkında olmadan, bilinç kavramını bir düşünüm/

[19] "Burjuva toplum teorisyenleri tarafından uygulandığı biçimiyle, yanlış ve idealist evrim kavramsallaştırması, iki ucundan da kapalıdır ve bütün geçmiş ve gelecek toplum biçimlerinde yalnızca kendi kendisini yeniden keşfeder. Bunun aksine yeni, eleştirel ve materyalist Marksçı gelişim ilkesi, iki ucundan da açıktır; ...Marx, toplumsal biçimlenmeleri –bizzat kendi kategorileri içerisinde anlaşılması gereken birçok tarihsel biçimlenmeyle ilgili olarak yaptığı gibi- kendi bütünlükleri içinde göz önünde bulundurur. Aynı şekilde proleter devriminden yükselmekte olan sosyalist ve komünist toplumları, ...bundan böyle burjuva kategorilerine dayanarak basitçe açıklanamayacak yeni bir toplum tipi olarak tarif eder" (Korsch, *Karl Marx*, 52-53).

[20] Korsch, *Karl Marx*, 55-56.

yansıma formuna indirgeyerek, gerçekte bilinç kavramının temellerini oyar. Burjuva meta üretiminin mekanizması ve organik bileşimi, meydan okunmamış ve durağan bir halde kalır ve *Feuerbach Üzerine Birinci Tez*'de Marx'ın atıfta bulunduğu duyusal-pratik etkinlik, neredeyse bütünüyle yitirilir. O halde Korsch'un, esasen, "insan özü" olarak tarihsel-diyalektik özne kavramı konusunda bir eksikliği söz konusudur ve o, tarihsel sürecin insan ihtiyaçlarının (bu ihtiyaçlar kökten bir biçimde tasarlanıp talep edilmiş olsalar dahi) dinamik nesneleşimi olduğunu kavrayamamıştır.

Bu tarihselcilik, Korsch'un, insanlığın çeşitli tarihsel çağların içinden geçen yeni nesneleşme biçimlerini (bunlar yanlış yorumlanmış veya yabancılaşmış olsalar bile) üretmekte olduğunu hesaba katamadığı anlamına gelir. Onun kuramlaştırması, toplumsal formların kesintili yaşamının olduğu kadar devrimci hareketlerin kesintili ve kopuşlu yaşamının da sürekliliğini temsil eden dünya görüşlerinin sistematik bir biçimde tanımlanması ve çözümlenmesinden "daha fazla bir şey" içermemektedir. Vajda'nın belirttiği gibi, "Korsch, çeşitli düşünsel nesneleşimlerin (sanat, felsefe, ahlak ve hatta din gibi; ki bunların hiçbirinin kökenleri insanlığın edimsel tarihsel dönemlerinden koparılamaz), tarihsel bakımdan sınırlanmış formları içerisinde bile insanın bilincinin ve öz-bilincinin sürekliliğini cisimleştiren değerlerin taşıyıcıları olabildikleri ve oldukları gerçeğinin, temel önemdeki bu gerçeğin farkına varamamıştır".[21]

Süregiden toplumsal yeniden-üretim ve nesneleşim süreci hakkındaki düşünümün olanağını cisimleştiren bu formlardır. Bu anlamda ve Korsch'un aksine, *Feuerbach*

[21] Mihaly Vajda, "Karl Korsch's *Marxism and Philosophy* ", in *The Unknown Dimension*, (ed.) Dick Howard and Karl Klare, Basic Books. N.Y., 1972, 139.

Üzerine On Birinci Tez ve *Alman İdeolojisi*, bilincin, insan yaşamının formasyonunun tam da işleyişi içinde yatmakta olduğu biçiminde okunmalıdır. Bu anlamda, katı bir biçimde maddi olan koşullarla ilişkili (ama bağımlı değil) bir sembolik evren aracılığıyla telaffuz edilmiş olan insan ihtiyaçlarının "genişleyen" ve dinamik bir sürekli açığa çıkışı söz konusudur. Fakat Korsch bu antropolojiyi araçsal olarak ele alır (yani materyalizmi, dolaysız yarar ve doyum amaçlı somut nesnelerin üretimine indirger). Böyle yaparak da kendi teorisini, her biri farklı vurgu derecelerine sahip üç parçaya ayırmış olur: Antropoloji, bilim ve politika.

İlk olarak, sezgisel ve genişletilmiş bir materyalizmin öğeleri aşikâr olsa da, bu öğeler, hem toplumsal işlev hem de toplumsal evrim için [geçerli] genel bir model olarak altyapı/üstyapı kavramsallaştırması tarafından zaten damgalanmış ve önceden oluşturulmuşlardır. Böylelikle altyapı ve üstyapı, toplumsal ilişkilerdeki tikel ilişkiler değiştiğinde hareket eden şeyler olarak görülür ve buna bağlı olarak da altyapıyla üstyapı arasındaki 'uzlaşma' da 'uyuşmazlığın' alanına fırlatılmış olur. Öyle görünüyor ki Korsch'a göre toplumsal koşullar arasındaki bu ilişki, üretici güçlerin gelişimini engelleyen, ayak bağı durumundaki bir üretim ilişkisine demirlenmiştir. Bir devrimci değişim süreci esnasında iki cephede birden verilen bir savaş söz konusudur: Üretici güçlerin hızlı dönüşümü ve kavramsal bir deli gömleğini parçalamak yönündeki girişimler aracılığıyla bu değişimi kavrama mücadelesi.[22]

[22] Bu ikinci nokta, Korsch'un düşünsel alanın rolünün izahatını vermeye ilişkin girişimidir. Bilinci "biçimlendirici bir süreç" olarak, yani toplumsal değişimi yansıtan ya da bu değişimin bilgisini üreten bir süreç olarak vazederken, Korsch, neredeyse altyapı ile üstyapı arasındaki reel bağın ideolojiler aracılığıyla tesis edilmekte olduğunu söylemektedir (Bu, hem Kautsky hem de Habermas tarafından farklı biçimlerde ele alınmış bir noktadır). Fakat görmüş olduğumuz gibi onun tarihselciliği, onu, bunu söylemekten alıkoymaktadır.

O halde bu, Marksçı "Politik İktisadın Eleştirisi" içersinde ilk ve son kez çözümlenmiş olan kapitalist üretim biçiminin bilimsel çözümlemesine yönelik antropolojik zemin haline gelmektedir. Bu da ikinci öğedir. *Eleştiri*'nin amacı, "iktisadi kategoriler ve ilkeler ile, şimdiye dek bunların kisvesi altında sunulmuş güncel olgular arasındaki içkin çelişkileri açığa çıkarmak"tır[23] ve bu amacın başarıyla gerçekleştirilmesi için gerekli aygıt da değer teorisidir. Korsch'a göre fetişleştirilmiş "emek ürününün değer biçimi ya da bizzat metanın kendisinin biçimi", bu olguları açığa çıkarır ve bütünlüklü bir toplumsal sürecin terimleriyle açıklar. Başka bir ifadeyle "Marksçı teorinin bilimsel amacı... 'modern toplumun hareketinin iktisadi yasası'nı açığa çıkarmaktır ki bu da aynı zamanda, onun tarihsel gelişiminin yasası anlamına gelmektedir".[24]

Bu eleştirel bilim, ideolojik biçimlerin gerçek dünyaya dair düşünümlerin üzerine giydirdikleri kavramsal deli gömleğini gevşetmek yönünde işler. Korsch'a göre Marx tarafından gerçekleştirilmiş olan Fetişizm çözümlemesinin gizi; fetişizmin, toplumsal gelişmenin hakiki doğasının *ve* bu gelişmenin dönüşümü doğrultusundaki sınıf pratiklerinin ifşa edilmesini aniden ve geri alınamaz bir biçimde ortadan kaldıran bir Kimera ile olan bağıntısını oluşturmasıdır.[25] Politik İktisadın Eleştirisi, kendi teorik fetişizm çözümlemesini, açığa çıkarılmış sistemsel rasyonaliteyi pozitif bir biçimde anlayarak ve bu "gerçek bilgi"yi çağdaş toplumun materyalist

[23] Korsch, *Karl Marx*, 121.

[24] *A.g.y.* 154.

[25] "Benzer bir şekilde toplumun yaşam süreci, yani maddi üretim, özgür bir biçimde bir araya gelmiş insanların bilinçli ve öz-denetimli etkinliklerinin bir sonucu olma doğrultusunda dönüştürülmediği sürece, onun üzerindeki mistik perde kalkmayacaktır" (*A.g.y.* 161). Ayrıca bkz. özellikle Meta Fetişizmi başlıklı 7'inci bölüm (129-137).

bir incelenişi doğrultusunda kullanarak tamamlar. Böylelikle, "Kapitalist üretim biçiminin ve bu üretim biçimine dayanan toplumun asli yetersizliği"ne evrensel bir saldırı yöneltilebilir; "*bütün* iktisadi kategorileri açığa çıkararak mülkiyetin, sermayenin, paranın ve ücretli emeğin tek bir büyük fetişin sadece parçaları olduklarını ortaya koyan Marx, en nihayetinde, iktisadi ve sosyal teorinin daha önceki bütün biçimlerinin ötesine geçmiştir".[26]

Bu da Korsch'un teorik şemasının, en fazla vurgulanmış olan üçüncü parçasını oluşturmaktadır. Korsch'a göre Marksçı teori, etkin bir tarihsel teori olarak ifade edildiğinde *ve* savunulduğunda, bizzat kendisinin kullanım değeri dolayısıyla, her zaman bir sınıf mücadelesi teorisidir. Demek ki bu anlamıyla Politik İktisadın Marksist Eleştirisi, yaklaşan devrimin teorisidir. "Sözü edilen sınıf mücadelesinin teorik ifadesi ve aynı zamanda bu mücadelenin araçlarından birisidir"[27] ve klasik iktisat teorisini program niteliğinde bir eleştiriye dönüştürür. Bu, toplumsal gerçekliğin tipolojisini ve manzarasını ortaya çıkarır ve eleştiriyi, siyasal eylem doğrultusuna iter. Böylelikle *Kapital*'in gerçek teması, bir emek kavramı (hem bir antropolojinin terimleriyle hem de onun çağdaş tahakküm altına alınma biçimi içersinde) etrafında dönüyor olsa da gelişimi ve kapsamı, "proletaryanın devrimci mücadelesine ve doğrudan toplumcu ve sosyalist olan yeni bir geleneğe"[28] doğru yönlendirilmiştir.

Toplumsal dönüşüm süreci, yalnızca, çelişkili toplumsal yapıların nesnel bir oyunundan ibaret değildir. Devrimci dönüşüm halısının içine dokunmuş olan "tarihsel özne"dir.

---

[26] *A.g.y.* 135.

[27] *A.g.y.* 137.

[28] *A.g.y.* 128.

Korsch'un Hegelci özne-nesne birliği, toplumsal değişim ile toplumsal olarak ezilenlerin evliliği aracılığıyla sağlanır. Buradan hareketle de "öznel formül, nesnel formülü aydınlığa kavuşturur. Onu uygun adıyla çağırır: Nesnel gelişmeye pratik eylemle yol açan sınıf".[29] Ezilmiş emekçiler, Tarih'in çarklarını, 'Hakikat'i kavramış olduğu için kendisini kullanışlı kılan teorik bir söylem içinde tasarlanıp açıklanmış olan bir meydan okuma ve sınıf mücadelesi aracılığıyla birbirlerine tutturmaktadırlar. Politik iktisadın eleştirisinin 'teorik gerçeği', devrimci eylemin 'pratik gerçeği'yle çakışır. Korsch'a göre "Tarihsel gelişmenin tam ortasında yer alan ve bizzat kendi hareketiyle söz konusu gelişmeyi belirleyen sınıf, üretici güçlerin mevcut üretim ilişkileri içinde ulaşmış olduğu olgunluğu, kendi bilinçli etkinliği vasıtasıyla nihai olarak kanıtlamalıdır. Üretici güçlerin gelişimini engelleyen zincirleri bizzat kendi elleriyle parçalamalı ve toplumun yeni ve ilerici bir çağının daha üst düzey üretim ilişkilerini bizzat tesis etmelidir."[30] Marksizm, bu anlamıyla ve sınıf mücadelesini tanıdığı için hem çağdaş burjuva toplumunun materyalist bir bilimi hem de işçi sınıfı hareketi için pratik bir kılavuz haline gelir. Marksizm, kendisini bir teori olarak, daha da ötesi bir bilim olarak ortaya koyar; çünkü o, proletaryanın mücadelesinin arka yüzü olarak, epistemolojik bakımdan mücadele üzerine kurulmuş bir bilim olarak toplumsal ortamın bir parçası durumundadır.

O halde Korsch, Hegel diyalektiğini, bilinç formlarını rasyonel olarak eleştirirken maddi koşulların çökertilmesine dönük programlar vazeden bir yönteme dönüştürmektedir.

---

[29] Korsch, *Karl Marx*, 187.

[30] *A.g.y.* 213.

Fakat bu programlar, pragmatik bir biçimde ele alındıkları[31] için, bilinç eleştirisinin üzerinde atlarlar ve teoriyi, aslen eylemle ilgilenecek, açıklamaya ise sadece tali bir ilgi gösterecek tarzda tesis ederler. Böylelikle bir yandan teorik eleştiri ile pratik eylem, "herhangi bir soyut anlamda değil, burjuva toplumunun somut dünyasının somut ve gerçek başkalaşımları olarak birbirlerinden ayrılamaz etkinlikler"[32] şeklinde görülürken, öbür yandan bilim ile diyalektik arasında var olduğu ifade edilen şey de bir laf kaçamağından ibarettir. Korsch'un sorunsalı, epistemolojik bakımdan, yalnızca yanlış anlaşılmış bir diyalektik antropoloji olarak değil, aynı zamanda yanlış kavranmış bir bilgi teorisi olarak tezahür eder.

Marksizm ve Felsefe'den *Karl Marx*'a: Tarih ve Hakikat

Korsch'un çalışması, serimlemenin deneysel sentetik ve diyalektik soyut uğrakları arasındaki bir kafa karışıklığını yansıtmaktadır. Gerçekte bu, başka bakımlardan bütün olan iki metin arasındaki bir kopuşu temsil etmektedir: *Marksizm ve Felsefe*'de *teori ile pratik* arasındaki birlik olarak resmedildiği halde *Karl Marx*'ta *bilim ile sınıf mücadelesi*nin birliği olarak sunulmuş olan, gittikçe derinlemesine ilişkilenilmiş bir bilimcilik biçimine doğru bir kayma ya da gelişimsel bir vurgu (Bu bilimcilik biçimi, epistemolojik bakımdan, *Kapital*'in soyut formülasyonu ile empirik boyutu arasındaki bir laf kaçamağı içerisinde konumlanmaktadır). Korsch, tarihsel "inşa"ya ya da sınıf oluşumuna ilişkin diyalektik sorunsalı, empirik

[31] Terimi, Habermas'çı bir anlamda -yalnızca toplumsal koşulların başkalaşımı konusunda araçsal bir ölçüt olarak işe yarayan programlar anlamında- pragmatik bir biçimde kullanıyorum.

[32] Korsch, *Marxizm and Philosophy*, 83.

spesifikleştirme ya da sınırlandırmaya ilişkin pozitivist sorunsala dönüştürmektedir.

Bu kayma ya da geçiş, 1931 senesi civarına konumlandırılabilir ve Korsch'un Marksizm'in krizine ilişkin algısında, daha önceden hazır bulunmaktadır.[33] Kriz, Marksizm'in, işçi hareketlerinin gelişimleriyle (yenilgileriyle) tarihsel olarak aynı hızı tutturma konusundaki başarısızlığından ve yanı sıra, "saf bir teori"nin kırılgan çekirdeğini, Ortodoks bir yorumu ya da iktisat veya değer teorisi fetişizminden kaynaklanan revize edilmiş bir teori versiyonunu korumak üzere hatalı bir konuma doğru bir gerileme göstermeksizin işçi hareketlerinin hesabını teorik olarak verememesinden kaynaklanmıştır. Korsch'a göre bu dönem boyunca, "halihazırdaki Marksizm akımlarından hiçbiri, proleter sınıf mücadelesinin devam eden gereksinimlerinin teorik ifadesi olma konusunda yeterli değildir. Bugün, o, proleter sınıf mücadelesinin teori ve pratiğinin gelişimini bloke eden bir engelden başka bir şey değildir".[34] Artık, kendisini işçi sınıfının yeni sorunlarıyla merkezi bir biçimde ittifaka sokan devrimci bir teoriye ihtiyaç vardır. Bu yeni ilişki, "kendi özgürleşimi için mücadele eden proleter sınıfın yeni devrimci bilincinin klasik ifadesi"[35] olarak kaldığı için temel itkisini 19. yüzyıl Marksizm'inden alıyor olsa da, iki öğeyi kendisine katmalıdır: Bilim ve eylem.

Bu demektir ki Korsch, diyalektik problemine, kendi çağının tarihini yansıtan ya da onu bilmeye çalışan bir

[33] 'The Crisis of Marxism' (1929-1931 civarı) in D. Kellner, (ed) *Karl Korsch - Revolutionary Theory*, University of Texas, 1977, 171-176 [Elinizdeki derlemede, "Marksizm'in Krizi" başlığıyla yer almaktadır (editörün notu)].

[34] *A.g.y.* 174.

[35] *A.g.y.* 175.

felsefi sistem doğrultusunda (1923) değil, matematik ve fizik bilimlerinde geliştirilmiş olan aksiyomlara benzer bir metodoloji doğrultusunda yaklaşmaktadır. *Marksizm ve Felsefe*'deki sorunsal, Marksist kategorilerin içkin formunu devrimci bir hareketin tersyüz edilmesi olarak eleştiren bir tasarı olmaktan çıkıp, teoriyi (bilimi) sınıf mücadelesinin gereksinimleriyle ilişkilendiren bir tasarı olmaya doğru kaymıştır. Bilim ve hakikat, ilişkisel biçimlerin tarihsel sahnesi olmaktan çıkıp, Engels'in "Sütlü tatlının kanıtı, yenmesidir" biçimindeki önermesini yankılayan eylemci bir çerçeveye doğru ilerlemiştir. Hakikat; teori ve pratik ile ittifak halindeki felsefi bir sorun olmaktan çok eylemle ittifak halindeki empirik bir sorundur artık.[36]

Hegel şimdi, "empiristlerin en güçlülerinden biri"[37] olarak görülmektedir. Buradaki diyalektik, modern bilimin metodolojisine pek benzemektedir. Her ikisi de teoriden gerçek bir hareket noktasının ışığında faydalanır, yani bilimsel çalışma, ancak somut bir varoluş bağlamında var olur. Korsch'a göre Hegel, kavramsal belirlemeyi doğrulamanın daima ilgili deneyimler aracılığıyla vuku bulduğunu ileri sürmekteydi. Bir kavramın hakikati, o kavramın somut sonucundaydı. Bu, "modern bir deneysel bilim içerisindeki bilimsel bir teorinin biçimlendirilmesinde bugün otorite sahibi olan ilkeyle (eğer onu mistifiye edici formundan uzaklaştırır ve Hegel'in hakikate ilişkin üç kavramsallaştırmasından gereksiz olan üçüncüsünü iptal

[36] Bu konum, Ocak 1931'de Berlin Gesellschaft Fur empirische Philosophie'de (Berlin Empirik Felsefe Derneği) yapmış olduğu "Der Empirismus in Der Philosophie Hegels" başlıklı sunumda Korsch'un kendisi tarafından açığa vurulmuştur (Andrew Giles-Peters tarafından, "Hegel Felsefesinde Empirizm" başlığıyla İngilizce'ye tercüme edilmiştir; Yayımlanmamış Elyazması). Bu konuda ayrıca bkz. Andrew Giles-Peters, "Dialectics and Empiricism in Karl Korsch", *Mimeograph.*

[37] Korsch, *a.g.y.* 2.

edersek) hiçbir biçimde çelişik değildir".[38]

Fakat Korsch'un Hegel'i yeniden yorumlayışının odağı neden empirik bilim olmalıdır? Özel olarak, Korsch, bilgi sürecini, tarihin nesnel koşulları içerisinde yoğrulmuş işçi sınıfı hareketinin talepleriyle daha kökten bir biçimde bağıntılandırmaya isteklidir. Eğer "eski" diyalektik sistemde, hakikat, felsefi kategorilerin mantığı tarafından -gerisingeri- yutuluyor ve deneyim aracılığıyla doğrulanmıyorduysa, bu durumda, sınıf mücadelesi hakikatin aygıtı olmak durumunda da değildi. Bilgiyi, "bütün tikel bilimleri içeren, evrensel ve bütüncül bir felsefi bilim olmaya yönelimli"[39] bir biçim altında mutlaklaştırmaya dönük bir girişim olarak Hegel diyalektiği fikrini çürütmek (ya da hiç değilse bu fikri geride bırakmak) istiyordu. 1923'te olduğu gibi, diyalektiğin bu biçimi, tarihsel bakımdan, on yedinci ve on sekizinci yüzyıl burjuvazisinin devrimci hareketinin bir parçası olarak görülebilirdi; fakat 1923'ün aksine bugün, bu, "dolaysızca verili gerçekliği, o gerçekliğin kendisiyle bir uzlaşma olarak ve hâlihazırdaki koşulların bir yüceltimi olarak"[40] yeniden ifade eden yeniden biçimlendirilmiş ve göklere çıkartılmış bir ideolojiyle sonuçlanmaktadır.

Empirist bir konuma kaymakla Korsch, teori açısından, teorinin içkin yapısında değil de "orada dışarıda" yer alan bir rolü, yani işçi sınıfının yanında onun özgürleşme mücadelesi için savaşma rolünü daha açık bir biçimde görebilir bir konuma yerleşir. Bu durumda hakikat, işçi

---

[38] *A.g.y.* 14.

[39] *A.g.y.* 7.

[40] Korsch, "Theses on Hegel and Revolution", 1931, Kellner, *a.g.y.* 278 ["Hegel ve Devrim Üzerine Tezler" başlıklı bu metin, Korsch'un elinizdeki derlemedeki "Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı" adlı makalesinde yer almaktadır (editörün notu)].

sınıfı hareketinin başarısı ya da başarısızlığı aracılığıyla doğrulanır. Fakat Korsch'un çözüm girişimini aksatan bir unsur söz konusudur: Gündelik hayat deneyimi ve buna eşlik eden bilinç.

Korsch'a göre Hegel'in deneyim kavramı, hem gündelik hayatın ortakduyusunu hem de "hukukun, devletin ve ekonominin tarihsel-toplumsal-pratik gerçekliğini ve bunun üzerine temellenmiş olan toplumsal ilişki biçimlerini"[41] kuşatacak kadar geniştir. Düşünsel alanlara ve bunların Hegel'in nesnel tini aracılığıyla kurumsallaşmasına ilişkin Korsch'un açıklama girişimi buysa da, Korsch en nihayetinde bunları, bizzat deneyim sürecinin kendisine geri bağlar (Hegel'in mutlak tiniyle ilgili olarak yaptığı da budur). Ona göre "öznel olana, toplumsal insan pratiği ve eylem olarak deneyime özel bir dönüş söz konusudur"[42] ve bu görüş, 1923'teki tarihselci görüş açısından değil, *Karl Marx* aracılığıyla işler kılınmış olan eylemci bir perspektiften gelmektedir.

Korsch, soyut alan ile empirik alan arasındaki bu karışıklık aracılığıyla "düşünce ve gerçekliğine çakışması" olarak diyalektik kavramına ulaşmaktadır. Öyle görünüyor ki Korsch, bilinç bakış açısına yerleştiği için, sermayenin kendi kendisini yeniden üreten bir sistem olarak Marksçı "gerçek temsili"nin soyutlama düzeyini yanlış anlamıştır. Korsch didaktik bir biçimde "Politik iktisadın eleştirisi ... hiçbir zaman, burjuva toplumunun bütününün ve buna bağlı olarak da bu toplumun bütün bilinç biçimlerinin bir eleştirisi olmaktan çıkmaz"[43] diye yazdığında, soyut sermaye

[41] Korsch, *Empiricism*, 25.

[42] *A.g.y.* 27.

[43] Korsch, *Marxism and Philosophy*, 75.

formülasyonunun aynı zamanda kapitalizmin empirik formülasyonu olduğunu ileri sürerek sözü edilen yanlış anlamayı açığa vurur. Örneğin Korsch, yabancılaşmayı tartışırken, genç Marx'ın Hegelci-Feuerbachçı kendine-yabancılaşma açıklamasını, olgun Marx'ın fetişizme ilişkin bilimsel çözümlemesiyle karşılıklı olarak dengelemek istemektedir. Bu, Marx'ın çalışmalarının gövdesinde, (önceki) yabancılaşmış formları, empirik çözümlemeye imkan tanıyan "oldukça pratik, oldukça maddi şeyler"[44] olarak vazeden bir çözümleme biçimine doğru bir kaymanın bulunduğu anlamına gelir. Hegel'in nesnel biçimleri ve toplum durumunu bilinçli bir biçimde felsefi olarak iptal edişinin, kendine-yabancılaşmanın reel formlarına doğru bir soruşturmayla başa çıkmada yetersiz olduğu ilan edilmektedir. Böylelikle Korsch ilksel fetişizm kavramından hareketle, toplumsal ilişkilerin reel içeriğine –yani ifadesini meta formunda bulan emek gücüne– dönerek empirik olarak çalışmak istemektedir.[45] Ona göre fetişistik biçimlerin neden var olduklarını, neden anlamlı ilişkileri yüklendiklerini ve neden dolaysız sermaye oluşumu sisteminin akılsallığının ötesindeki empirik-olmayan işlevleri yerine getirdiklerini açığa çıkarmakta oldukça öğretici olabilecek olan "Hegel'in idealist diyalektiği",[46] pratik bir içerikten ya da açıklayıcı bir güçten yoksun ve yalnızca kavramsal ya da "tinsel" bir süreç olarak kabul edilip gereğince önemsenmemiştir.

Oysa ki değer-biçiminin Marksçı eleştirisi, "kapitalist toplumu ne bütün empirik belirlenimleriyle ne de bilincin

[44] Korsch, *Karl Marx,* 132.

[45] Bu düzeydeki *emek gücü metasının* fetişizmi, teorik amaçlar nedeniyle, *meta*'nın bizzat kendisinde içerilmiş olan daha genel fetişizmin yalnızca türetilmiş bir biçimi olarak kabul edilmiştir" (*A.g.y.* 135).

[46] *A.g.y.* 133.

göreli biçimlerinin tarihsel empirik ve psikolojik düzeyleri içersinde kuşatabilir; bunun yerine kendisini, sermaye kavramının soyut bütünselliğini sistematik bir biçimde geliştirmekle ve bundan hareket ederek, sentezini ünlü 'üçlü formül' bölümünde bulmuş zorunlu 'görünüş' biçimlerini mantıksal olarak çıkarsamakla sınırlandırır. Hegelci mantığın ilkesi –ki bu mantığa göre 'töz en çok kendisini dışlaştırır'– Marx için tarihsel düzeyde değil de mantıksal ve bilişsel düzeyde geçerlidir; yani Marx'a göre bu mantıksal ilke bütünün bilimsel temsili düzeyinde geçerliyken empirik ve reel oluşum düzeyinde geçerli değildir".[47]

Korsch, toplumsal gerçekliğin bakış açısından ise, asli ve biçimlendirici olan praksisi –ki bu toplumsal süreç ideolojik, siyasal ve kurumsal yabancılaşmanın tarihsel ve empirik düzeylerini içerir– sınıf mücadelesi düzeyiyle sınırlandırmaktadır. Korsch yetersiz bir yoruma ulaşır, çünkü teorik soyutlama ile empirik gerçekliği, tarihsel-ötesi dünya görüşlerinden "daha fazla bir şey"e ve Mutlak Tin'in Marksçı işletilişine göndermede bulunan bir mütekabiliyet kavramsallaştırmasında birleştirmekte, dolayısıyla bu ikisini birbirine karıştırmaktadır.

Daha da ötesi, bütünsel üretim biçiminin, bir sınıf mücadelesi gerçekliği etrafında dönen bir sınıf bilimine indirgenmesi, Korsch'un "Marksist teorinin ortaya çıkışı, Hegelci-Marksist terimlerle söylersek, gerçek proletarya hareketinin ortaya çıkışının yalnızca diğer yüzüdür; tarihsel sürecin somut bütünselliğini oluşturan şey, bu iki tarafın birlikteliğidir"[48] biçimindeki formülasyonunun açıklanmasına da yardımcı olmaktadır. Böylelikle "eğer

[47] Ceppa, *a.g.y.* 109.

[48] Korsch, *a.g.y.* 42.

düşünce olarak tarih, teorisyen Korsch'a gerçek hareketin bir yansıması olarak görünüyorsa, eylem olarak tarih de siyasetçi Korsch'a her zaman hazır bir şekilde verili bir şey olarak, emeğin kapitalist örgütlenişinin 'diğer yüzü' olarak görünmektedir"[49] ki bu sonuncusu, teorileştirmenin hakikat içeriğini ifade eder. Korsch için "hakikat somuttur";[50] o, "mevcut maddi üretim tarzına ve buradan türeyen sınıf mücadelesine dayanan"[51] empirik gerçekliğin soyut formudur.

Marx, yeni bir teorik prosedür geliştirmiş biri olarak kabul edilir; fakat Korsch'a göre bu prosedür, toplumun tikel tarihsel biçimini, genel ve sahih bir biçimde temsil edici kavramlara, gözlem ve deney aracılığıyla tercüme eden yeni bir empirizm biçimidir. Yasalar son derece açıktır ve değiştirilemezdir. Son noktada toplum kendi sözünün sahibidir; gözlemci geriye yaslanır ve gözlemler. Fakat daha önce de dile getirdiğimiz üzere, hakikat Korsch'a göre bir başka boyuta daha sahiptir. Tarihsel materyalizm, belirli bir üretim biçiminde zemin bulur ve tarihsel doğrulamayı hedeflerken, aynı zamanda, pratik bilginin ve eylemin dönüştürücü doğasına da dayanmaktadır. Dolayısıyla nesnel bir hakikat salt empirik olarak ne desteklenmekte ne de reddedilmekte; daha çok öngörülmektedir. Burjuva biliminin "varlığı", "toplumun yeni devrimci biliminin oluşu"yla karşı karşıya yerleştirilmektedir.[52] Bu nesnel hakikat kavramı, kendisinin ürettiği gerçeklik içinde, dolaysızca verili ve değişken koşulların içerisinde doğrulanır. "Nesnel hakikat kavramı, praksise olduğu

[49] Ceppa, *a.g.y.* 110.

[50] Korsch, *Karl Marx*, 74.

[51] *A.g.y.* 83.

[52] *A.g.y.* 76.

kadar devrimci teoriye de hayat veren gücü özsel olarak empirik ilişkiler belirliyor olsa bile, bu empirik ilişkiler tarafından kesinlikle çürütülemez",[53] yalnızca bütünlüğün parçalanması ve yanılsamanın dağıtılmasıyla çürütülebilir. Böylece sınıf mücadelesi zayıfladığında, daha az görünür olduğunda ya da biçim değiştirdiğinde, böylesine katı sınırlarla tarif edilmiş olan bir teori, kendi bilgi nesnesini ve var olma nedenini kaybeder. İşin doğrusu Korsch 1931'de *Marksizm'in Krizi*'nde ve 1950'de *Marksizm Üzerine On Tez*'de bu fikri dile getirir ve hatta yenilenmiş bir epistemolojik çalışmaya ya da bir özeleştiriye girişir.

Burada Marx, yalnızca, toplumsal gerçekliği kapitalist ilişkilerin bütünlüğünü ifade eden genellenebilir bir formüle tercüme eden biri olarak değil, aynı zamanda bu sürece, bu sürecin hakikat içeriği olarak edimselleşen bir öngörü yapısını zerk eden biri olarak da görülür. Dolayısıyla bu bağlamda emek kavramı (eylem kavramıyla ikame edildiğinde) daima devrimci bir kuvvetin dönüştürücü gücü olarak belirir. Sermaye tarafından metalaştırılarak değişim değerine indirgenmiş olan sınıf, bir anda, bilinçli öznellik olarak –ayrıcalıklı konumundan dolayı tarihin hâlihazırda "ulaşılmış" evresinde kapitalist sistemin karşısındaki başkarakter olarak– sınıf haline gelir. Fakat sorunun bu şekilde ele alınışı, şimdi de ekonomist bir tarzda türetilmiş tarihsel anlara indirgenmiştir.

Tarihselciliğin Ötesinde: Evrim, Sınıf ve Tarihsellik

Korsch kendi asli konusunu, durağan manevralarda bulunan bir sınıf kavramına indirgemektedir. Sınıfın tarihsel ilişkilerden ve mücadeleden bağımsız bir var

[53] Oskar Negt, "The Problem of Constitution in Korsch", *Telos*, No. 26, Kış, 75-76, s. 141.

oluşa sahip olmasını umarak, bir yandan sınıfı tarih-aşırı bir fenomen biçiminde abartırken, öte yandan da teoriyi tarihsel sınıf pratiklerinin salt bir yansımasına indirgeyerek ciddi bir hata yapmaktadır. Tarihselciliğin bu çifte yüzü, bu üst üste binme, tarihsel materyalizmin olduğundan eksik gösterilmiş (ve üretim ilişkileriyle üretim güçleri arasındaki diyalektikte kendini gösteren) evrimciliğinin ve Korsch'a göre yalnızca çatışmayı konumlandırmakla kalmayıp aynı zamanda evrimci itkiyi de meşrulaştıran bir sınıf mücadelesi teorisinin muhasebesini yapmaya dönük bir girişimdir. Korsch, erken dönem çalışmalarında bulunan bir sorunu; yani empirik fenomenler toplamı olarak tarihsel süreç ile bunların teorik yeniden inşası ve soyutlaması arasında bir ayrım yapma beceriksizliğini sonraki çalışmalarında da yineler. Ceppa'nın da işaret ettiği gibi, "üretici güçlerin nesnel büyümesi, sınıf mücadelesinin güncel ve pratik eylemi ve kapitalizm tasarımının teorik olarak geliştirilmesi; tüm bunlar, sınıf mücadelesi olarak reel zemine dair yetersiz bir kavrayıştan hareketle, kolaycı bir biçimde birbirlerine bağlanmıştır".[54] Böyle davranarak Korsch, Marksizm'in transandantal –"politik iktisadın çözümleme biçiminin ve inşasının, insan soyunun tarihsel öz-inşası üzerine Kantçı ve Hegelci düşünümlerden miras kalan tarz çerçevesinde kendi aleyhine döndürülmesi"– boyutunu kaybeder. "Korsch'un toplumsal çözümlemesi, pozitivist bir tarzda, yani düşünüm yeteneği olmayan empirik ve yapısal bir bilim olarak işler; çünkü içinde bulundukları eklemlenmiş dolayım ilişkileri içersinde kavranmak yerine bir tür 'koşutçuluk'la yan yana getirilen Marksist eleştirinin nesnel boyutlarının salt bir yansımasına indirgenmiştir".[55]

[54] Ceppa, *a.g.y.* 112.

[55] *A.g.y.*

Bu, dolaylı bir biçimde dikkatimizi Marksizm'deki basit bir soruna yöneltir: Bir teori nasıl olur da hem toplumsal değişimin sarih mantığını yeniden inşa ederken, hem de aynı anda toplumsal hayatın çatışmalı boyutlarının altında yatan özgürleştirici potansiyelleri açığa çıkarabilir? Aslında bu soru, insan türünün teşkil edilişinin ikili işleyişine işaret eden iki kavram olan tarihsellik ve evrim arasındaki ilişkiyi sorunsallaştırır. Dolayısıyla Korsch'un çözümlemesinde açığa çıkan sorun bir başka yerde yatmaktadır. Teşkil olma [*constitution*] kavramı, yalnızca sınıfa özgü terminoloji içinde değil, aynı zamanda insan türünün pratik-oluşumsal sürecinin terminolojisi içinde de kavramsallaştırılabilir. Bu, teorinin fiilen gerçekleşmesinin ve geçerliliğinin, yalnızca sınıf siyaseti aracılığıyla anlaşılmasının zorunlu olmadığı, toplumsal hareketlerin mücadeleci doğasıyla kesişen özgürleştirici bir potansiyele eklemlenen bir tahakküm teorisinin de işe yarayabileceği anlamına gelir.

Korsch'un özne-nesne birliği, ikili bir eleştiriyle yerinden edilir: Bir tarafta Habermas'ın felsefi antropolojisinden türeyen eleştiri, öbür tarafta ise Touraine'in eylem sosyolojisinden kaynaklanan eleştiri. Siyasal varlıklar olarak aktörlerin, çarpıtılmış toplumsal ilişkilerde yatan iletişimsel ve bilişsel potansiyeli inşa etmesi işinin, içinde gerçekleştiği özneler-arasılık kavramı, toplumsal değişimin birleştirici faili olarak işlev gören Korsch'un öznesinin ontolojisini yerinden eder. Türsel varlığa ilişkin bu antropolojik yeniden-düşünüş, yalnızca, bu yüzyılın son yarısında bir bütün olarak insanlığın mücadeleleri biçiminde tezahür eden yeni mücadele biçimlerinin fark edilmesinden değil, aynı zamanda bu mücadelelerin, hem içsel hem de dışsal doğanın sınırlamalarından kendisini özgürleştirmeye devam edegelen öz-inşa-edici bir tür olarak insanlığa ilişkin

kavrayışımızı radikalleştirmesinden de kaynaklanmaktadır. Öte yandan Touraine'in tarihsellik kavramı ise, toplumun işlevsel bütünlüğü olarak nesne imgesini parçalar. Daha önce de görmüş olduğumuz gibi, nesnenin bu şeyleştirilmesi, yalnızca birikime değil, ayrıca siyasete ve bilgiye de neden olan bir yapılandırmalar bileşimini gözlerden saklayan bir altyapı/üstyapı epistemolojisine ayrıcalık tanır.

Mücadele kavramı, türsel varlığın antropolojisiyle toplumun konfigürasyonlarının somutlaşmalarını birbirine bağlar. Tarihsellik, sınıf çatışmasını konumlandırır. Sınıf çatışması, tahakküm ve mücadelenin ikili diyalektiğini sahneye taşıyan toplumsal hareketlerin içersinde cisimleşmiş toplumsal eylem "alan"ıdır. Bu bakımdan çatışma hem açık uçludur hem de kısmen gizlenmiştir. Mücadelenin çeşitliliğine örüntü sağlayan yapılarda bir örtüşmezlik vardır. Bizzat örüntülerin üstü baskının ve şiddetin, yabancılaşmanın ve çarpıtmanın "gizli gündemi" tarafından kapatılmış olsa da toplum kendisine karşı bölünmüştür. Daha da ötesi bu açık ve aynı zamanda gizli olan sınıf çatışması bileşimi, yeni bir antropolojik imgeye –yalnızca ekonomik üretimden değil, aynı zamanda toplumsal yeniden-üretimden de söz eden çok boyutlu bir imgeye- işaret etmektedir. Tarihsellik iki temel önermenin kabulünü içerir: "İlk olarak, tarihsellik bir'deki iki'dir; hem toplumun kendisini üretmesi ile toplumun işleyişi arasındaki mesafe hem de yine bu ikisi arasındaki bağdır. İkinci olarak da tarihsellik hem pratik hem bilinç, hem iş hem bilgi ve hem ekonomik birikim hem de kültürel modeldir..."[56] Bu bakımdan "sınıf bilinci yoksa sınıf da yoktur... Bu bilinç, kendisini kolektif eyleme dönüştürmekte başarısız olabilir

[56] Alain Touraine, *The Self Production of Society*, Chicago University Press, 1977, 123.

ya da sözü edilen kolektif eylemlerin biçimleri tarafından bu bilincin gelişimi engellenebilir; fakat hep vardır".[57] Bu, sınıfların, daima başka sınıflarla ilişkileri içerisinde tanımlanan toplumsal ve kültürel oluşumlar oldukları anlamına gelir. Sınıf bir *şey* değildir; daha çok "toplumsal ilişkilerin bir uçtan diğerine bütün unsurları" içerisinde kalıtım yoluyla devralınıp geliştirilen deneyimlerden, geleneklerden ve değer-sistemlerden doğan bir "oluş"tur.[58] Nesnel belirlenimlere (Korsch'a göre spesifikleşmelere) ilişkin hiçbir çözümleme ve dolayısıyla da bundan türetilmiş hiçbir içgörü bir sınıfı, bir sınıfın bilincini ve bir sınıfa ilişkin bir teoriyi basit bir eşitliğe tahvil edemez. Thompson'ın bize hatırlattığı gibi, "reel tarihsel süreçte sınıf ve sınıf bilinci hiçbir zaman ilk değil, her zaman son aşamadır".[59] Dahası Thompson bize, teorik bir kategori olarak sınıfın yalnızca iki anlamda kullanıldığını öğretir: İlkin empirik olarak gözlemlenebilir bir mütekabil tarihsel içeriğe, bir gerçek içeriğe referansla ve ikinci olarak da tarihsel bulguyu, ona az çok tekabül eden bir tarzda organize ederek yeniden inşa eden keşifsel [*heuristic*] ve analitik bir kategori olarak. Tarif edilen olaylar, kapsanan ve işaretlenen mücadeleler, her zaman tikel bir tarihin anlatım çerçevesi içerisinde, tarihselliğin anlatısı içerisinde yeniden inşa edilirler.

Toplumlar, tarihsel eğilimlerin cisimleşmeleri değildirler; toplumlar, insan yaratıcılığını simgeleyen mücadeleler ve bölünmeler aracılığıyla tarihi yaratırlar. Toplumsal bilincin dile gelişi, praksisin yaratıcılığını çağırmak yoluyla toplumsal süreçlere hitap eden aktörler

---

[57] *A.g.y.* 137.

[58] E. P. Thompson, "Eighteenth Century English Society: Class Struggle without Class?", *Social History*, Vol. 3, No. 2, 150.

[59] *A.g.y.* 149.

ve gruplar aracılığıyla sahne alır. Sorunu bu şekilde anlamak suretiyle, Korsch'un (sınıf mücadelesinin stratejik veçhelerine öncelik veren) siyasal pratik kavramını, siyasal stratejilerin formülasyonuyla olduğu kadar eleştirel bir bilincin gelişmesiyle de ilgili olan özneler-arası uğrakları kapsayacak bir biçimde genişletebiliriz. Daha da ilerisi, radikal zorunlulukluların bu nesneleşimi ve bunların tanınması için verilen mücadele, sürekli olarak, evrensel insani yeteneklerin doğurgan paradigmalarını kuşatan, yarı-transandantal bir inşa edici eylem kategorisine göndermede bulunur. Yabancılaşmanın ve çarpıtmanın fark edilmesi ve parçalanması yönündeki talepler, evrensel bir biçimde erişilebilir olan bir yetenekler altyapısına bir başvuruyu içerimlemektedir. Bunun anlamı, siyasal etkinliğin artık yalnızca, siyasal erk için kurulmuş pragmatik stratejilerin terimleriyle değil, insani eylem yapılarının akılsallığının oluşturduğu çerçeve içerisinden de kavramsallaştırılacağıdır. Bu yolla, tarihsellikle yüklü bir çatışmadan türetilmiş bir özgürleşim teorisi, bir evrim ve toplumsal değişim teorisiyle buluşmuş olur.

Bu durumda bir yeniden-inşa-edilmiş tarihsel materyalizm projesi, bir yandan bizzat teorinin içindeki kısıtlamaları, yalnızca üretim alanından hareketle türetilmiş taleplere indirgenebilir olmayan, belirgin ve evrensel bir biçimde üretilmiş pratik davranış kurallarına doğru düzenlemek isterken, öbür yandan da bir toplumsal değişim teorisi için evrimci bir zemini açık kılmak (yani, yaşayanların omuzlarına yüklenmiş bir "ölü" tarih örüntüsü ile, mücadele yoluyla tarihselleşen ve bu tarihi değiştiren toplumsal hareketler arasında bir kesişim tesis etmek) istemektedir. Bu, insan olma durumunu işlevsel bir sistemin buyruklarına tabi kılma girişimlerini çatlatabilecek çoğulcu

bir antropolojiye dayanan bir özgürleşme kavramını geliştirmeye dönük bir girişimi yansılamakta ve öne çıkarmaktadır. Bu, talepleri eski "işçi adaleti" taleplerinden farklı olmakla birlikte, tikelleştirilmiş çıkarları yeniden evrenselleştirdikleri için hiç de daha önemsiz olmayan yeni çağdaş toplumsal hareketlerin –feminizm, nükleer karşıtı gruplar ve özyönetim mücadeleleri vs.– analizine (mümkünse radikalleştirilmelerine) ilişkin yolu açık kılarak, Korschçu bir "koşutluk"tan da sakınılmasını sağlar. Demokratik ilkelerin sistemleştirilip erozyona uğramasıyla ve teknokratik akılsallaştırmaların genişlemesi ve meşrulaştırılmasıyla yüz yüze geldiğimiz bir çağda, bu toplumsal hareketler, bir yandan Doğu Avrupa'nın totaliter yapısını çözülmeye uğratacak, bir yandan da Batı toplumlarında mevcut olan "uçurumların" daha da açılmasını zorlayabilecek olanaklara sahiptirler. Tarihselciliğin son sözü, yalnızca, ya tarihsel bir teleolojiye duyulan sarsılmaz inanca veya teori siyasal güçlere ayak uyduramadığı an beliriveren başka bir *telos* doğrultusunda yapılmış bir düzenlemeye veyahut da bizzat teorinin tarihin örüntülerini yeniden inşa etmeye dönük çabalarına sinmiş yadsıma ve tevekkül zihniyetli bir vazgeçişe varır. Kesin olarak söylenirse, Korsch'un tarihselciliği bu yollardan ikincisini tutmaktadır; asla vazgeçmemekte, bunun yerine sürekli olarak teoriyi, devrim için yeni güçlerin ve imkânların yerini saptayan gerçek tarihsel olaylarda ve mücadelelerde temellendirme girişimi içerisinde periyodik özeleştiri süreçlerinden geçmektedir. Fakat Marksizm'in gelişiminin Korschçu yeniden inşası, içindeki felsefi antropoloji dolayısıyla eleştirel ve özgürleştirici bir potansiyel barındıran teorinin ileriyi de kapsayan içeriğini hesaba katmamaktadır. Tarihselciliğin diğer

güzergahlarında olduğu gibi, sınıfın tarihselliği, yalnızca somut *maddi* gerçekliği yansıtan empirist formülasyonların lehine terk edilmiştir.

Karl Korsch: Gelişme ve Diyalektik *

James Watson

çev. Bekir Balkız **

Karl Korsch keskin, felsefi zihne sahip bir devrimciydi. Gelişimi hüzün verici, dolambaçlı ve düşündürücüydü. Marksçı teoriye ve diyalektiğe getirdiği yeni yorum, gelişim süreci kadar karmaşıktır ve bu çakışma tesadüf değildir. Korsch, teori ve pratiğin diyalektik birliğine dair kendi yorumunun ateşli bir savunucusuydu. Sözde ve fiiliyatta Korsch, tarihin canlı, somut dolayımı olarak gördüğü sınıfı, devrimci işçi sınıfını savundu. İzleyen sayfalarda, teori ve pratiğin diyalektik birliği ile Korsch'un neyi kastettiğine dair bir netleştirme çabasına girişilecektir. Bu netleştirme kökensel olarak Korsch'un gelişim süreci gözetilerek ve mücadeleci bir tavırla, onun son dönem eleştiricilerinden bazılarının karşısında durularak gerçekleştirilecektir. Bu çakışma, Korschcudur.

---

* **Orijinal Eser:** "Karl Korsch: Development and Dialectic", *Philosophy & Social Criticism*, October 1981; vol. 8, 3: s. 284-305.

** Bu çeviri metnin dizgisine yaptığı katkılardan dolayı Onur Uca'ya teşekkür ederiz (editörün notu).

1881'den 1922'ye kadar Korsch, işçi konseyleri hareketine aktif bir şekilde iştirak etmişti.[1] Gelişim süreci boyunca Korsch, radikal konseylerin demokratik biçiminin, teori ve pratik arasında temel politik dolayımı sağladığı yolundaki görüşünden asla vazgeçmeyecekti. Korsch, bu konseylerin çerçevesi içerisinde, işçilerin özbilincinin, bugünün gerçekliğini ve geleceğin *telos*unu etkili bir şekilde dolayımlayacağını düşünmekteydi. Ancak, onu 1920'de rahatsız eden husus, işçilerin özbilincinde –aynı yıl Jena'da kurduğu konsey okulunda açığa çıkan– bir eksiklik olarak idrak ettiği hususdu. İşçiler, Marksist teorinin esasları hakkında, hiç denilemese de, pek az şey biliyorlardı.[2] Bu yüzden Korsch, Marx ve Marksizm üzerine yoğun incelemelere girişti.

1920'de Korsch, kendi çizgisini komünist hareket içinde de oluşturdu. O Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi'ne (USPD) ve Almanya Komünist Partisi'ne (KPD) üye oldu. Politik anlamda aktif olmasına rağmen, Marksist incelemelerini sürdürdü. 1923 yılına gelindiğinde, Marx'ın materyalist diyalektiğinin esaslarına ilişkin kendi anlayışını formüle etmişti. 1923'den 1933'e kadar o, bu diyalektiği ortodoks Marksizm'in bütün temsilcilerine ve akabinde 1938'de Marx'ın kendisine uyarladı. Korsch'un teori ve pratiğin diyalektik dolayımı kavramını yeniden dönüştürerek sahiplenmesi, komünist hareket tarafından hoş karşılanmadı ve bu durum onu nihayetinde Marksizm'le

[1] Bkz. Fred Halliday'in *Marxism ve Philosophy* (New York, 1970) çevirisine yazdığı "Giriş", s. 9-12; Paul Breines'ın *Three Essays on Marxism*'e (New York, 1972) "Giriş"i, s. 5; *Schriften zur Sozialisierung*, Gerlach edition (Frankfurt am Main, 1968); ve *Arbeitsrecht für Betriebsräte*, Gerlach edition (Frankfurt am Main, 1968).

[2] Bkz. Michael Buckmiller, "Marxismus als Realität", in Claudio Pozzoli, ed., *Über Karl Korsch* (Frankfurt am Main, 1973), s. 35.

tam bir kopuşa sürükledi. *Marksizm ve Felsefe*[3], Korsch'un bu kopuş doğrultusunda attığı ilk adımı oluşturmaktaydı.

Ancak bu ilk adım, işçilerin Marksçı teoriyi neden pek az bildiklerine dair oldukça somut sebeplerden bazılarını Korsch'a gösteren bir dizi olayın cereyan etmesine yol açtı. 1924'te Kautsky ve Zinoviev, gerçek Marksizm'in ABC'sini kavramada başarısız kaldığı gerekçesiyle Korsch'a hücum başlattılar. İzleyen yıllarda Korsch, *Die Internationale*'nin editörlüğünden kovuldu. 1926'da KPD'den ihraç edildi. Kendini "Entschiedene Linke" olarak adlandıran bir grup oluştu ve Korsch tarafından yönetildi. Bu dirençli sol grup kendini *Kommunistische Politik* dergisi etrafında örgütledi, ancak bu derginin yayın hayatı 1928'de son buldu. Ardından 1933'te 37.000 başka Yahudi ile birlikte Almanya dışına sürüldü. Korsch'un son kitabı *Karl Marx*[4] beş yıl sonra ortaya çıktı.

Bahsedilen bu başlıca olaylar, 1923'den 1938'e kadar Korsch'un teorik gelişimi üzerinde etkili oldu. Bu dönemdeki orta ölçekli teorik çalışmaları, bilhassa onun *Anti-Kautsky*[5] ve *Anti-Eleştiri*'si[6], *Marksizm ve Felsefe*'deki materyalist diyalektik formülasyonunu, kendi radikal olarak değişen konumuna uyarlama girişimleridir. *Marksizm ve Felsefe* ve *Karl Marx* arasındaki teorik bağlantılar, bundan dolayı, teori ve pratiğe dair iki misli etkiyi ve Korsch'un diyalektik dolayımlarını yansıtırlar.

[3] Karl Korsch, *Marxismus und Philosophie*, Gerlach edition (Frankfurt am Main, 1966).

[4] Karl Korsch, *Karl Marx* (New York, 1938, 1963). Orijinal Almanca elyazmalarındaki her şeyi içeren Almanca baskısı için bkz. *Auftrag des Internationalen Instituts für Sozialgeschichte* (Frankfurt am Main, 1967).

[5] Karl Korsch, *Die materialistische Geschichtsauffassung und andere Schriften*, Gerlach edition (Frankfurt am Main, 1971), s. 03-130.

[6] "The Present State of the Problem of 'Marxism and Philosophy' – An Anti-Critique", *Marxism and Philosophy*'nin hem Almanca hem de İngilizce baskılarında mevcuttur.

Korsch'un Marksist teorinin muhtelif dönüşümlerine ilişkin izahatı, 1923'te Marx'ın tarihsel materyalizm ilkesini bizatihi Marksizm'in tarihine uyarlaması ile başladı. *Marksizm ve Felsefe*'de, Marksçı teorinin refleksif ve epigenetik olduğu öne sürülür. Marx'ın tarihsel materyalizm ilkesine dair kavrayışına uygun olarak Korsch, Marksçı teorinin, takipçilerin –ki onlar bu ilkenin kendi formülasyonlarına ve politik konumlarına uygulanmasına tâbidirler– süregiden kolektif bir teşebbüsü olduğunu ileri sürmekteydi. Tarihsel olarak gelişim hâlinde olan bir teori ile politik pratik arasındaki esas dolayımlayıcı bağ, bu yüzdendir ki, işçi sınıfıdır. Marksist teorinin belirli bir zaman ve mekândaki özgüllüğü, işçi sınıfının somut koşulları ve bileşiminden kaynaklanır. Bu Marksçı teori anlayışından hareketle Korsch, Marksizm'in gelişimini tarihsel olarak saptamaya yöneliyordu.

Marksizm ve Felsefe'de sunulan Marksizm dönemleştirmesine göre, Marksist teorinin gelişiminde üç temel safha mevcuttur: ilki, 1843'ten 1848'e; ikincisi 1848 Haziran'ından 19. yüzyılın sonuna; ve üçüncüsü 1900'den belirsiz bir geleceğe uzanır.[7] Korsch, Marx'ın kişisel gelişim sürecini, din ve felsefenin politik eleştirisini izleyen dinin felsefi bir eleştirisinden, din, felsefe ve politikanın iktisadi eleştirisine doğru bir dönüşüm olarak yorumlamaktaydı. Marx'ın fikirlerindeki bu dönüşüm, başka sözlerle, bütün ideolojilerin maddi temellerine doğru ilerici bir dönüşüm olarak yorumlandı.[8] Bu dönemleştirme ile Marx'ın bu yazıda vurgulanacak olan gelişimi arasında bir bağlantı mevcuttur. Marx'ın gelişiminin üçüncü safhası, bu dönemleştirmenin ilk aşamasında başlamış olsa bile, bu

[7] *Marxism and Philosophy*, s. 56-57.

[8] *Marxism and Philosophy*, s. 85, n. 66.

gelişim en kapsayıcı ifadesini bu dönemleştirmenin ikinci aşamasında (*Grundrisse* ve *Kapital*'de) bulur. Korsch'a göre, Marksizm'in gelişiminin ikinci aşaması boyunca Marksçı teori temel değişimlere maruz kaldığı için, bu hususa işaret etmek önemlidir.

Korsch'un daha sonra *Karl Marx*'da işaret edeceği gibi, klasik politik iktisattan politik iktisadın Marksçı eleştirisine geçiş,

> ...verili bir safhadan iktisat biliminin ileri derecede gelişmiş bir safhasına geçişten çok daha fazla bir anlama geliyordu. Bu geçiş, bugüne kadar bütün politik iktisadın teorik 'özne'si olduğu kadar tarihsel öznesi de olan bir sınıfın değişimini ifade etmekteydi. Önceki eleştiriciler, kendi pratik amaçları açısından, burjuva üretim tarzını daha ileri düzeyde "geliştirmek"ten yana olmuş oldukları hâlde, Marksçı eleştiri bu üretim tarzının bütünüyle alaşağı edilmesini amaçlar. Politik iktisadın 'eleştiri'si bu yüzden, yaklaşan devrimin teorisidir.[9]

İşçi sınıfının Marksizm'in ikinci aşamasındaki maddi koşulları, bundan dolayı, Marksçı teorinin bu dönemdeki dönüşümlerini kavramak açısından temel önemdedir. Marksçı teorinin bu dönemdeki reformist doğasının ardında teorinin işçi sınıfından, onun bileşiminden kopmuş olması yatmaktadır.

Korsch, üçüncü dönemi Marksizm'in ikinci döneminin reformizminden koparak yenileştiği bir dönem olarak görüyordu:

> Almanya'da Rosa Luxemburg ve Rusya'da Lenin'in Marksist teori alanında yaptıkları ve yapıyor oldukları şey, Marksist teoriyi, ikinci dönemin Sosyal Demokrasisinin kısıtlayıcı geleneklerinden özgürleştirmektir. Böylelikle onlar, bu gelenekler sosyo-ekonomik konumları artık bu evrimci öğretilere tekabül etmeyen işçi kitlelerinin beyini üzerine 'bir kabus gibi' çökmüş olduğu için, proleter

[9] *Karl Marx*, s. 108. Bundan sonraki tüm alıntıları sadece İngilizce baskıdan yapacağım.

> sınıf mücadelesinin yeni devrimci aşamasının pratik gereksinimlerini karşılıyorlar.[10]

Bununla birlikte, 1925'ten itibaren Korsch, bu "restorasyon"un fiili olarak ikinci dönemdeki revizyonizmin bir ters dönüşünden ibaret olduğunu ilk elden keşfetmişti.[11] Korsch, Marksçı teorinin restorasyonu için yapmaya çalıştığı şeyin, İkinci Enternasyonal ve işçi sınıfı hareketinin tepesinde teorik ve politik bir elit olarak duran Parti'yi aklamanın bir şeklinden öte hiçbir anlam ifade etmediğini düşünmeye başladı. Bazı entelektüellerin aksine Korsch, olayların kendi formülasyonlarını değiştirmesine olanak tanıyacaktı.

1930'da Korsch, 1923 yılındaki formülasyonlarının hangi bakımlardan dönüşüme uğradığını izah etti. Ancak onun " 'Marksizm ve Felsefe' Probleminin Bugünkü Durumu" adlı 1930 tarihli makalesi, (Kautsky'nin pre-diyalektik düşünceye geri dönüşü üzerine odaklanan) 1929 yılında yazdığı *Anti-Kautsky* başlıklı yazısı ile birlikte okunmalıdır. Kautsky'nin Marksizm'in tarihsel gelişimine dair formülasyonu, diye ileri sürmekteydi Korsch, bu dönemin "artık işçi hareketinin *pratiğiyle* doğrudan ilişkisi olmayan"[12] Marksçı teorisini geliştirdi. Kautsky, bu Marksçı teori safhasını inşa etmek suretiyle, teori ve pratiğin kurumsal kopuşunu, yani Parti'yi meşrulaştırdı. 1930 tarihli "Anti-Eleştiri"yi ikinci dönemdeki sözde gerçek Marksizm restorasyonunun, "*mevcut dönemde uluslararası sınıf mücadelesinin pratik ihtiyaçlarını* karşılamada"[13] teorik olarak yetersiz kaldığı şeklinde genel bir tespit izledi. Artık Korsch, Lenin'in

[10] *Marxism and Philosophy*, s. 67.

[11] *Marxism and Philosophy*, s. 113-44.

[12] *Marxism and Philosophy*, s. 117.

[13] *Marxism and Philosophy*, s. 130.

Marksçı teoride gerçekleştirdiği dönüşümün, Marx'ın Rusya'nın geri koşullarına salt bir adaptasyonu olduğunu düşünmekteydi. Bundan dolayı, uluslararası devrimci durumun diyalektik kavranışı adına 1923 yılında formüle ettiği fikirleri, şimdi artık 1919 Mart'ında Lenin tarafından kurulan Komintern'in dar görüşlü çıkarları lehine ideolojik bir örtü olarak görmekteydi.[14]

1923'ten sonra, Marksizm'in gelişimin ikinci ve üçüncü dönemlerine dair tespitlerini zorlayan olayların baskısı altında Korsch, Üçüncü Enternasyonal'in burjuva düşüncesinin politik kurumsallaşması olduğunu düşünmeye başladı. Teori ve pratiğin "eğilimsel birliği" diye isimlendirilen pre-diyalektik kavram, özerk bir partiyi ve onun –burjuva özne ve nesne ayrımına bariz bir şekilde denk düşen– demir disiplinini meşrulaştırmak için kullanılmaktaydı. Bunu idrak etmek Korsch için kolay olmadı.[15]

---

[14] 1920'lerde Korsch, Lenin'nin *State and Revolution*'ını –ki bu kitap onun 1914-15 yıllarında Hegel'in *Science of Logic*'i hakkındaki incelemesini takip etmiştir– Lenin'i kavramak için kendine model olarak aldı. Ancak 1926'dan sonra Korsch, *Materialism and Empirio-Criticism*'i okudu. Bu iki metin –sonuncusu Lenin'in 1902 tarihli *What Is To Be Done?* adlı çalışmasıyla aynı kategori içinde yer aldığı için– parti ve onun işlevine dair esastan farklı görüşleri ihtiva etmektedirler. Korsch'un 1923'te kavramayı başaramadığı şey, Sovyetler'in 1918'in başlarında bürokratik yozlaşmaya uğramasının ardından Lenin'in 1902'deki parti anlayışına geri dönmüş olmasıydı. Gerçek Lenin'i, böylelikle 1923 yılında Korsch fark edemedi. Ancak, Korsch'un 1920'lerin başlarında ortodoks bir Leninist olduğunu ileri süren eleştiricilere, Korsch'un 1922 tarihli *Arbeitsrecht für Betriebsräte* isimli çalışmasını –özellikle de onun 1917'den sonra Sovyetler'deki özyönetimi koruma başarısızlığının "hakiki bir konsey sisteminin pratik olarak tesisine yönelik çok daha onurlu bir adımı atmanın" (s. 111) önemine işaret ettiğini ileri sürdüğü bölümünü– okumaları tavsiye edilmelidir. Ve 1918 yılının sonundan itibaren Almanya'da gerici politikaların gelişimi ile işçi-dayanışma konseyleri arasındaki ilişkilere dair mükemmel bir açıklama için Korsch'un 1921 tarihli şu denemesine bkz. "Wandlungen des Problems der politischen Arbeiterräte in Deutschland", *Politische Texts*, eds., E. Gerlach and J. Seifert (Frankfurt am Main, 1974, s. 23-32.

[15] Bkz. 4. Bölüm ("Die geschichtliche Bedeutung des Kautskyanismus") in *Die materialistische Geschichtsauffassung*, özellikle s. 118-21.

Pravda'da *Marksizm ve Felsefe*'yle alay edilmesinden yaklaşık bir ay sonra[16], Korsch şöyle yazmaktaydı: "Sovyet Rusya'nın bütün tedbirleri ve uygulamaları, dünya proletaryasının özgürlüğü adına Komünist hareketin çıkarlarıyla belirlenecektir. Rusya'da, devlet ile proleter sınıf çıkarları arasında hiçbir ikilik mevcut değildir".[17] Ne var ki KPD'den ihraç edilmesinden ve akabinde "Entschiedene Linke"e katılmasından sonra Korsch, parti ve proletaryanın çıkarlarının özdeşliğini artık onaylamayacaktı.

Ancak Korsch'un Marksizm'in gelişimine dair anlayışındaki esas değişme, *Materyalizm ve Ampiryokritisizm*'i okuduktan sonra gerçekleşti. 1929 tarihli "Anti-Eleştiri"de Korsch, önceki yanılgısını ve naifliğini şöyle izah ediyordu:

> O vakitler (1923), bu görüşün [naif realizmin diyalektik reddinin] herhangi bir materyalist diyalektikçi veya devrimci Marksist için apaçık olduğunu düşündüğüm için, bilinç ve varlık arasındaki ilişkiye dair arkaik, pre-diyalektik ve hatta pre-transendental bir anlayışın bu eleştirisini telaffuz etmekten başka bir şey yapmadığımı sanıyordum. Ancak, o vakitler meğerse, Moskova'dan Batı Komünist dünyasının tümüne yayılmış bulunan bu 'felsefi' bakış açısının anahtarını bulmuşum. Gerçekten de bu görüş, yeni ortodoks teorinin, yani sözüm ona " Marksizm-Leninizm"in temelini oluşturdu.[18]

Başka bir ifadeyle Korsch, *Marksizm ve Felsefe*'nin temel teorik katkılarını, 1926'ya kadar içinde yer aldığı partinin faaliyetlerine layıkıyla tatbik etmekte başarısız kalmıştı. Teori ve pratik kopuşu, aslında tam da buydu. Bu kopuşa kazara denk gelmiş olsa da Korsch, devrimci

---

[16] *Pravda*, 25 Temmuz 1924; *Marxism and Philosophy*'de (s. 123) Korsch tarafından alıntılanmıştır.

[17] *Neue Zeitung* 123, 11 Ağustos 1924; alıntı için bkz. Douglas Kellner, "Korsch's Revolutionary Historicism", *Telos*, 26: 74, n. 16.

[18] *Marxism and Philosophy*, s. 122-23.

teorinin zaruretleriyle ilgili temel bir şeyi de keşfetmişti. Bu yeni keşfi, Mihaly Vajda'nın Korsch'un Marksizm'in gelişimine dair dönemleştirmesine yönelttiği eleştireler bağlamında tartışacağız.

Vajda, Korsch'un "Marksizm'in gelişimine dair 'Marksizm ve Felsefe'de sözde proleter hareketin somut gelişimine dayandırdığı dönemleştirmesini problematik olarak" değerlendirir. Problematik olmasının sebebi, teori ve pratiğin birliğine ilişkin yorumunun, Korsch'u "1848-1850 arasında yaşanan olayların" ardından "bizzat Marksist teorinin gelişiminde *radikal bir değişimi* varsaymaya sevk etmiş" olmasıydı.[19] Ancak Vajda'nın problematik formülasyonu yanıltıcıdır, zira Korsch'un varsaydığı şey şudur: *Şayet* burjuva felsefesinin ölümü ve 1830-1848 devrimci krizleriyle birlikte evrensel dünya tarihi teşebbüsünde burjuvazinin çöküşü proletaryanın zaferiyle sonuçlanmış olsaydı, ancak o durumda bu tür bir radikal değişim zorunlu olacaktı. Üstelik Korsch'un "Anti-Eleştiri"de Marksizm ve felsefe arasındaki bağlantı meselesine ilişkin kendi yaklaşımının, "yalnızca *Marksizm ve Felsefe*'nin tarihi açısından geçerli olduğu"[20] yolunda uyarıda bulunduğunu da vurgulamak gerekir.

Marksizm ve Felsefe, Marx-Engels'in ilk safhadaki birleşik toplumsal devrim teorisini, hâlâ felsefe olmaya devam eden bir "anti-felsefe" olarak tanımlamaktaydı. Burjuva felsefesinin çöküşü ve 1848'deki devrimci pratiğin ardından, Marksçı teorinin bu felsefi veçhesi *gerçekleştirilmemiş* hâlde kaldı. Bu birleşik teorideki anti-

[19] Mihaly Vajda, "Karl Korsch's 'Marxism and Philosophy'", in Dick Howard and Karl E. Klare, eds., *The Unknown Dimension: European Marxism since Lenin* (New York, 1972), s. 133. İtalikler eklenmiştir.

[20] *Marxism and Philosophy*, s. 104.

felsefe, ikinci dönem boyunca, tamamlanmış hâline *teori ve pratiğin birliğ*inde ulaşmadı. Bu, teorinin birliğinin felsefi olarak kalmaya devam ettiği anlamına gelir. 1830 ve 1848'in devrimci krizleri Prusya'da otokratik monarşinin restorasyonuyla, Fransa'da karşıdevrimle ve Avrupa'da proleter hareketin kanlı bir biçimde bastırılmasıyla sonuçlanmıştı. Fakat tam da bu sırada, teori ve pratiğin başarısızlığa uğramış birliğine, bir özgürlük vaadi olarak burjuva felsefesinin ölümü eşlik etti. Burjuva felsefesi, Marksçı teorinin felsefi birliğinin gerçekleşmesi başarısızlığa uğradığı sırada problematik hâle geldi.

Ne var ki, burjuva felsefesinin ölümü, burjuva toplumunun sonu değildi: Ah, keşke tarih faydalı fikirlerin ürünü olsaydı! Ancak, Marx-Engels'in birleşik toplumsal devrim teorisinin felsefi bir anti-felsefe olması ve Alman idealizminin[21] devrimci enerjisini bünyesinde ihtiva etmesi ölçüsünde, burjuva felsefesinin devrimci burjuvazi içindeki maddi temellerinden kopuşu, Marx ve Engels'e göre, felsefi ideolojinin 1848'den bu zamana kadar devrimci sınıf mücadelesinin perspektifinden hareketle analiz edilmesi gerektiği anlamına gelmekteydi. Ancak, ideoloji ile onun ekonomik temeli arasında işleyen materyalist diyalektiğin *biçimi* felsefi ideoloji incelemelerini "devrimci sınıf savaşının pratik görevleri"[22] açısından gereksiz hâle getirmişti. Öte yandan, devrimci proletaryanın pratik görevleri açısından temel arz eden meseleler üzerinde bilimsel mahiyetli bir odaklanmanın, dünya ve bilinç arasındaki gayri bilimsel bağlantıları körcesine görmezden gelmeyeceği de aynı ölçüde açık bir durumdu. Ne var ki, bu bağlantı, parçalı burjuva düşünce sistemleri ile

[21] *Marxism and Philosophy*, s. 74-76.

[22] *Karl Marx*, s. 235.

şeyleştirilmişti. Bundan dolayı, bilincin gerçeklikten kopmuş olmasından hareketle Marx ve Engels, tüm burjuva bilinç biçimlerinin ilgâsının "maddi üretim ilişkilerinin *pratik-nesnel anlamda yıkılışını*"[23] gerektireceği sonucuna varmışlardı. Marx ve Engels burjuva ideolojisinin ekonomik temelini kesin olarak zaten açığa çıkarmış oldukları için, 1848'den sonra, politik iktisadın ve dinsel düşüncenin bütün dünyevi biçimlerinin diyalektik incelemesine yöneldiler ve bulgularını **eleştiri tarzında** takdim ettiler: "bilinç ve gerçekliğin *bu* çakışması *olmaksızın*, politik iktisada yönelik bir eleştiri toplumsal devrim teorisinin ana bileşeni hâline asla gelemezdi".[24]

Fakat, 1848 sonrasında Marksçı toplumsal devrim teorisinin, burjuva toplumunun ekonomik temeline yönelik diyalektik bir eleştiri ortaya koymasına karşın, bu teorinin takipçileri reformist bir sendika hareketi artalanı karşısında salt *teorik* bir toplum eleştirisi gerçekleştirebildiler. Revizyonizm ve ortodoks Marksizm'in suç ortaklığı, bundan dolayı, her ikisinin, Marx-Engels *eleştirisinin birliğini* kavrama başarısızlığıyla sonuçlandı. Ve daha önemlisi, bu eleştirinin birliği, *değişen tarihsel koşullar altında başarılmış bir birlikti*:

> Burjuva toplumunun radikal bir eleştirisi, Marx'ın 1843'ün sonuna kadar inandığı gibi, ister teorik ister pratik bilincin 'herhangi bir' formundan hareketle artık başlayamaz. Bu eleştiri, bilimsel ifadesini burjuva toplumunun politik iktisadında bulmuş olan özel bir bilinç tarzından hareketle başlatılmalıdır.[25]

Buna göre, temel tarihsel spesifikleştirme ilkesi, burjuva toplumunun ekonomik temellerinden hasıl olan

[23] *Marxism and Philosophy*, s. 93.

[24] *Marxism and Philosophy*, s. 89.

[25] *Marxism and Philosophy*, s. 84-85.

kategorilerin, bu toplumda edinmiş oldukları özgül niteliklere uygun olarak analiz edilmelerini gerektirir.[26]

Burada, Korsch'un Marx-Engels'in gelişiminin ikinci safhasına dair yorumunda kritik bir noktaya gelmiş bulunuyoruz: Tarihsel spesifikleştirme ilkesi, her türlü transandantal kategorinin yadsınmasını gerektirir. Vajda'nın Korsch eleştirisinin odağında işte bu yadsıma bulunur:

> Ne var ki, Korsch'un perspektifini teorik olarak problematik kılan şey, her türlü mutlaklığın *meşru* reddinin, onun kendi konumunda olduğu gibi *tarihî sürecin fiili sürekliliğ*inde bir kopuşa yol açmış olmasıdır... Korsch için fiili tarihsel sürecin 'Öz'ü, herhangi bir andaki somut, empirik devinimlerin 'Varoluş'uyla son kertede özdeştir. Başka bir söyleyişle, o Marksçı tarihsel-diyalektik 'insan özü' kavramından yoksundur ve bundan dolayı, temel insanî güçlerin nesnelleşmesinin tarihsel sürecini kavrayamaz. Bu yüzden tarih, Korsch için, *birbirleriyle hiçbir organik ilişki içerisinde bulunmayan* devrimci kabarma ve alçalmaların *salt* ardışıklığından ibaret hâle gelir, ve *insanlığın geleceğe yönelik tarihsel bilinci somut-empirik devinimin bilinci ve özbilinciyle her an özdeşleşir*.[27]

Ne var ki, buradaki hayati soru, mutlakları (kendini tarihî olarak nesnelleştiren "insan özü" vb.) yadsımanın, tarihsel sürecin salt "devrimci kabarma ve alçalmaların ardışıklığı"na indirgenmesine yol açıp açmadığıdır.

İdeolojinin yaratıcı güçleri şeyleştirmedeki muazzam başarısı göz önünde bulundurulursa pek çok husus, Marksçı eleştirel teorinin mahiyeti, onun deşifre etme yöntemi ve ifşâ edilen spesifik özne ile ilgili soruna dayanır. Vajda'nın savı odur ki, 'özne' kendi somut-empirik temsillerinden herhangi biriyle *özdeşleştirilemez*. Vajda'nın vurgusu mantıksal bir vurgudur ve *hâlihazırda* geçerlidir. Bununla birlikte Korsch, bölümleme ve terkip etmeye dair bu oldukça temel

[26] Bkz. *Three Essays on Marxism*, s. 16-25.

[27] *Unknown Dimension*, s. 137-38.

hataya düşmüş değildir. Bilakis Korsch, diyalektik-eleştirel araştırma yönteminden türemeyen herhangi bir 'özne'ye *müracaat etme*yi reddetmekteydi. Korsch, Marksçı teorinin ilerlemesini felsefeden anti-felsefeye doğru karakterize ederken, eleştiri safhasını, 'özne'nin kapitalist şeyleştirmeden geri kazanılmasına felsefi olmayan bir *tarz*da olanak sağlayan bir yöntemin geliştiği safha olarak değerlendirdi. Bununla birlikte onun esas vurgusu, bu geri kazanma-ifşâ etmenin, eleştiri artık felsefi olmadığı için tamamen *spesifik* olduğu (yani, bir 'öz'ün ifşâsı olmadığı) yönündeydi. Bu vurguyu, Korsch'un Marksizm'in gelişiminin ikinci dönemindeki Marksçı teoriye dair kavrayışını takip etmek suretiyle daha ileride açımlayacağız.

Sivil toplumun anatomisi, bu toplumun özgül ekonomik kategorilerinin eleştirel, diyalektik incelenmesi yoluyla açığa çıkarıldı Bu somut-empirik kalkış noktasından hareketle eleştirel teoriyi ilgilendiren şey şudur: "Emeğin sermayeyle, ya da sermaye biçimini alan nesnel emek koşullarıyla girdiği ilişki, emekçinin mülk sahibi olduğu, ya da mülk sahibinin aynı zamanda çalışan kişi olduğu çeşitli biçimleri çözen belli bir tarihsel süreci *önvarsayar*".[28] Diyalektik olarak ortaya çıkarılan şey, buna göre, toplumsal anlamda üretici emek ile onun ürünü arasındaki fiili ilişkiyi her yerde tersine çeviren "mistik varlık"ın yani sermayenin[29] dibinde saklı kalan tarihî süreçtir. Bu tersine dönmüşlüğün kodifikasyonu içinde bireyler, –onları sermaye, ücretli emek ve toprağın kişileşmiş hâllerine indirgeyen– şeyleştirme süreciyle belirlenmiş sosyal yasalara göre davranıyor gibi görünürler.[30]

---

[28] Karl Marx, *Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy*, trans. Martin Nicolaus (New York, 1973), s. 497. İtalikler eklenmiştir.

[29] Karl Marx, *Das Kapital*, Vol. III (New York, 1967), s. 827.

[30] *A.g.e.*, s. 880.

Marksçı diyalektik yöntemin açığa çıkardığı şey, tarihin materyalist temelidir. Tarihî sürecin ve sürekliliğin bu temelden doğduğu varsayılsa bile, bu temel onu gizleyen sistem deşifre edilmeksizin açığa çıkarılamaz-gözler önüne serilemez.[31] Dahası: bu deşifre etme, gizlemenin vuku bulduğu koşullara karşı *eyleme* girişildiğinde ancak mümkün olabilir. Eğer yaratımın, yani insan etkinliğinin maddi temeli, insanlar üzerinde ve onlara karşı işleyen gizemleştirici bir güç hâline gelmemiş olsaydı, gizemli bir insan özünden bahsetmek için ortada somut herhangi bir neden olacak mıydı? Günümüzde, şimdiye kadarkinden çok daha fazla ölçüde, bu türden 'özlere' yönelik müracaatlar, deşifre etme ve açığa çıkarma çabalarına yardımcı olmayacaktır; tam aksine, bu müracaatlar, doğrudan doğruya kapitalist gizemselleştirme kodu dahilinde iş görürler. Diyalektik-eleştirel teori tam da bu tür bir (felsefi) dil ideoloji hâline geldiğinde gelişti, ve Korsch'un tarihsel özgüllük üzerindeki ısrarı, yalnızca, ideolojik araçların Marksçı eleştiri yöntemini fiilen geçersizleştirmesini engellemeye dönük bir çabaydı.

Öte yandan, şayet Marksçı diyalektik tersine dönmüş burjuva dünyasının salt kavramsal-felsefi bir dönüştürülmesinden ibaret olsaydı, o zaman bu dünyanın sakinleri, şüphesiz kendi Doppelgänger'leriyle [hayaletleriyle -ç.n.] savaşmaya hiç de ihtiyaç duymayacaklardı. Ancak böylesi bir durum söz konusu değildir; Marksçı diyalektiğin *maddi* temeli, tarihi yapma *süreci* içinde yer alan toplumsal olarak üretici insanlardır. Bu 'özne'nin bileşimi *değişir*. Ve 'Öz'den başka ne kastedilirse edilsin o,'değişime müsaade eden bir şey' olarak anlaşılamaz.

[31] Bu bağlamda, Marx'ın ilkel sermaye birikimi üzerine *Grundrisse*'deki yorumları belirleyicidir; bkz. s. 459-60.

Devrimci işçi hareketinin gelişimi, en azından materyalist diyalektik perspektiften bakılırsa, belli bir tarihsel zorunluluğun gerçekleşmesi olarak kavranamaz. Tarihin sürekliliği özcü felsefenin özel mülkü değildir. Korsch, tarihî sürekliliği devrimci *praksise*, yani baskı koşullarına karşı yürütülen *eylemlere* dayanarak şöyle olumluyordu:

> Proletarya sınıfının 'materyalist diyalektiği', proleter devrimin *praksisi* ve bu devrimci *praksisin* içkin, etkili bir bileşeni olan bir teori içinde ancak *somut bir şekilde* kullanılabilir...[32]

Bu yorum, diyalektiğin *praksis* için somut kullanımını sınırlar ve bundan dolayı, şeyleşmiş toplumsal yapılara ilişkin okumalardan (yani, kapitalist toplumun teknolojik yapılarının dinamikleri açısından yapılan emeğe ilişkin tanımlamalardan) hareketle proletaryaya dair girişilecek herhangi bir teorik inşayı engeller. 1930'da bu sınırlama, aynı zamanda Korsch'un Marx ve Engels'den dilediği bir şeydi.[33]

1923'te Korsch, Marksçı teorinin, felsefi anti-felsefesinin 1848'de uygulamada yaşadığı başarısızlığın ardından proleter hareketten koparak geliştiğini ileri sürmüştü. Bu noktada Korsch, kesin olarak ideoloji eleştirisine dönüldüğünü düşünüyordu. Ne var ki, 1930'da o, bu eleştirinin 'özne'sinin mevcut proletarya değil fakat aksine proletaryanın 'öz'ü, ya da Varlık'ı olduğunu idrak etti. Korsch'un 1848'den sonra Marksçı teorinin formunda esaslı bir değişim olarak kavramış olduğu şey, artık Hegel felsefesinin bir uzanımı olarak kavranıyordu. Formuna rağmen 1848'den sonraki Marksçı teori ideolojikti. Ve

---

[32] Karl Korsch, "Über materialistische Dialektik", in *Die materialistische Geschichtsauffassung und andere Schriften*, s. 136.

[33] Bkz. *Marxism and Philosophy*, s. 106.

bu teorinin ikinci ve üçüncü dönem boyunca takipçileri tarafından geliştirildiği durum tamı tamına böyleydi.

Dolayısıyla Korsch'un 1923 dönemleştirmesi, Marksçı teorinin formunda 1848'den sonra temel bir değişimin yaşandığını varsayıyordu. Ancak onun bu dönemleştirmeye ilişkin 1930'daki yeni formülasyonu, 1848'den sonraki politik iktisat eleştirisinin, tam da Marx ve Engels'in somut proleter hareketin diyalektiğinden ziyade Hegelci Varlık diyalektiğini benimsemelerinden dolayı, materyalist diyalektiği ihlâl ettiğini ileri sürüyordu. Korsch'un 1926'dan sonra devrimci teorinin zaruretine dair keşfettiği şey, hiçbir gerçek devrimci teorinin, proletaryanın *eylemler*inden bağımsız olarak devrimin *telos*unu garanti edemeyeceği ya da öngöremeyeceği yolundaydı. Bu zaruret vurgusu, Korsch'un 1923'teki materyalist diyalektik formülasyonunda örtük hâlde kesinlikle mevcuttu, fakat bu vurgu, baş gösteren bazı olaylar ve eylemler Korsch'a Marksist takipçilerin, Marksçı teorinin felsefi-Hegelci yanını *fiilen* geliştirmekte olduklarını hissettirdiği sırada ancak belirgin hâle geldi. Başka bir deyişle Korsch, Marx'ın politik iktisat eleştirisinin Hegelciliğini keşfettikten sonra ancak, Markçı teoriye ilişkin 1923 yılındaki yorumunun bütün içerimlerini epigenetik olarak kavradı.

Vajda'nın eleştirisindeki şu iğneleme, Korsch'un Hegelci Marksizm'i (1923'te örtük, 1930'da apaçık olarak) yadsımasına yöneliktir: "Korsch, *insan yetileri ve ihtiyaçlarının nesnelleşmesi olmaksızın, insan tarihinin vuku bulamayacağını* kavramaz". Ve kapitalizm koşullarında bu nesnelleşmeler insanlardan yabancılaştığı için Vajda, devrimci bilincin "kendiliğinden isyan hareketine, ancak *dışarıdan* getirilebileceğini" ileri sürer. Neden? Çünkü

"yabancılaşma koşullarında, gündelik bilinci kendiliğinden aşmak olanaklı değildir" de ondan. Bu yüksek noktadan Vajda *New Left*'e (Yeni Sol'a) saydırır: "eğer bugün Korsch, Yeni Sol hareketlere teorik bir dayanak olarak hizmet ediyor ise bu yalnızca eleştirimizin doğruluğunu ispat eder". Vajda'nın ortodoksluğunun dikenli koltuğu bariz şekilde ortadadır; fakat aşağıdaki sözler, Vajda'nın Korsch'a yönelik eleştirisinin tam kalbine uzanır:

> O [Korsch], Sovyetler Birliği'nde (Rusya'nın az gelişmiş durumundan dolayı) ortaya çıkan sürecin, esasen ve öncelikle sosyalist değil aksine kapitalist amaçlara ulaştığını idrak eder etmez, Komünist hareketin teorisinin gerçek anlamda devrimci bir teori *olamayacağı* sonucuna vardı. Rusya'nın içinde bulunduğu durumun kendine has özelliklerinin, Rus proletaryasının modern üretim güçlerine bütünüyle sahip olmadan önce, bu güçleri, ekonominin yapısal dönüşümünü tamamlayarak yani kaçınılmaz bir şekilde güç kullanarak *yaratmak* zorunda kalmış olduğuna işaret ettiğini ileri süreceğim. Bu amacın yerine getirilmesi için hiçbir alternatif yoktu; başka herhangi bir yol, bizatihi Sovyetler Birliği'nin varoluşunu tehdit edecekti.[34]

Hiçbir şey şundan daha açık olmayacaktır: Hegelci diyalektiğin Marksçı toplumsal devrim teorisi içinde dönüşüme uğraması, işçilerin mutsuz bilincinin, sistemin sırrını bilenlerce dolayımlandığı bir teknolojik teleolojiye yol açar. Korsch'un, bir teori ve pratik meselesi olarak pek iyi kavradığı, sözümona teorinin özerkliğinin asıl anlamı budur. Vajda oldukça haklıdır: Korsch, teori ve pratiğin polis zoruna dayalı birliğini bütünüyle reddetti.

Korsch'un 1923'ten 1930'a kadar çabaladığı şey, devrimci teori ve pratiği, mevcut proletaryadan kopuşta kapitalist gelişmenin mantığını izleyen felsefi anlamda kapalı bir önermeler sisteminden kurtarmaktı. Korsch'un tarihsel materyalizm ilkesini Marksizm'in gelişimine

---

[34] *Unknown Dimension*, s. 139-42.

uyarlaması, Marksizm'in, kapitalist çarklar için ideolojik bir unsura dönüşmesinin nedenlerini başarıyla ortaya koymuştu. Korsch'a göre devrim, kendi etkinliği üzerinde tefekkürde bulunan proletaryanın eyleminden başka bir şey değildi.

1930'lar boyunca ve 40'ların başında Korsch, *Marksizm ve Felsefe*'nin ana temalarını geliştirmeye devam etti: Marksizm ve felsefe sorunu, Marksizm ve devlet sorunudur. Korsch, proletaryanın özgürleşmesinin politik formunun, burjuva devleti değil aksine proleter işçi devleti olduğunu ileri sürmeye devam etmişti ve edecekti. 1926'dan itibaren Korsch, *Marksizm ve Felsefe*'deki formülasyonlarla ve işçi hareketi ile tutarlı sadece iki teorik-pratik seçeneğin bulunduğunu düşünüyordu: İlki, devrimin güncelliğini radikal işçi konseylerinin özerkliği bağlamında doğrulamak, ve/veya iki; *Marksizm ve Felsefe*'nin sorununu Sovyet Marksizmi'nin ideolojisine referansla yeniden açmak. 1930 tarihli "Anti-Eleştiri"de Korsch, her iki tercih lehinde karar verdi:

> *Marksizm ve Felsefe*'nin problemi, *ideoloji ve devrimci işçi hareketinin pratiği arasındaki ilişki*ye dair çok kapsamlı bir meseleyle birlikte yeniden gündeme getirilmelidir. Bu, Komünist 'Marksizm-Leninizm' karşısında somut bir görevi öne çıkartır. İkinci Enternasyonal'in 'Kautskyci' ortodoks Marksizm'inin karakterine ilişkin olarak materyalist, yani tarihsel, eleştirel ve dogmatik olmayan bir analiz zaten yapılmıştı. Bu analiz, şimdi artık kararlılıkla, Üçüncü Enternasyonal'in 'Leninist' ortodoks Marksizm'ine taşınmalı; ve bütün Rus Marksizmi tarihine ve onun uluslararası Marksizm'le ilişkisine uygulanmalıdır. Zira, günümüzün 'Marksizm-Leninizm'i, bu tarihin yalnızca en son koludur.[35]

1930'da Korsch, 'Marksizm ve felsefe' probleminin kapsam alanını, 'Marksizm ve Sovyet Devleti' spesifik problemini içine alacak şekilde genişletti. Fakat aynı

[35] *Marxism and Philosophy*, s. 139.

zamanda 30'larda Korsch, ideoloji ve teori arasındaki ilişkiyi, devrim ve karşıdevrimin tarihsel ve diyalektik gelişimi olarak kavradığı şey temelinde incelemeye başladı. Faşizm, Korsch'a göre, karşıdevrimin tam gelişmiş bir ifadesiydi.[36] Onun Marksçı teori ve 'Marksizm ve felsefe' problemi ile bağlantılı bir şekilde yaptığı faşizm incelemesinin, uzun erimli teorik sonuçları olacaktı.

"Devlet ve Karşıdevrim"de Korsch, "yarı-faşist karşıdevrimin ilk tarihsel suretinin, 1848 Fransız Devrimi yenilgisi"nden sonra ortaya çıktığını ileri sürdü. Bu yenilgi karşısında Marksçı teori, Hegelci diyalektiği tercih etti. Bu güven tazelemeden hareketle Marx, Louis Bonaparte sayesinde, devrimci ilerlemenin şimdiki durumda birleşik bir karşıdevrim yoluyla gerçekleşeceğine inandı. Diyalektik, devrimcilerin yenilgiye uğramalarına karşı birleşik karşıdevrimi çukura gömecek, devrimcileri çatışma esnasında çok daha güçlü hâle getirecekti. Şüphesiz, güçsüz devrimci taraf, kendi mücadelesinin bir sonucu olarak çok daha güçlü hâle gelerek ortaya çıkacaktı. Ne var ki, fiilen vuku bulan şey, karşıdevrimin, devrimci partinin diyalektik zorunlu-ilerici bir bileşeni olarak teorik düzeyde meşrulaştırılması oldu. Buradan hareketle Korsch şu sonuca varıyordu: "...Marksçı proleter devrim teorisinin bütün tarihsel karakteri, pek çok bakımdan hâlâ burjuva devrim teorisinin, yani Jakobenizm ve Blanquizm'in doğum lekelerini taşımaktadır."[37] Marksçı teorinin bu karşıdevrimci

---

[36] "Sosyal faşizm" tezinin Komintern'deki kökeni ve gelişimiyle ilgili olarak bkz. Theodore Draper, "The Strange Case of the Comintern", *Survey*, Vol. 18, No. 3 (Summer, 1972): 91-137. Korsch'un, KPD üyesi olduğu dönemlerde dahi bu teze itibar etmediğini vurgulamak gerekir; bkz. Buckmiller, s. 56-57.

[37] Karl Korsch, "State and Counter-Revolution", *The Modern Quarterly* (Winter, 1939): 64-65. Ayrıca bkz. "Marx' Stellung in der europaischen Revolution von 1848", in *Politische Texts*.

veçheleri, şöyle yada böyle örtük hâldedir ve şayet bu örtük öncüllerin diyalektik sonuçlarından kaçınılacaksa, o zaman "Marksizm ve Jakobenizm arasındaki göbek bağının" kesilmesi gerekir.

1935 yılının başında Korsch, faşizmin hem kapitalist devleti ve onun özel mülkiyetini krizlerden kurtarmaya hem de barış zamanlarında işsizliğe ve sadece savaş zamanlarında tam istihdama yönelik politik planlama yoluyla kapitalizmin üretim kapasitesini artırmaya yönelik bir teşebbüs olduğunu zaten ileri sürmüştü. Faşizm, bu nedenle, teknolojinin üretim ilişkileriyle ilişkisini totaliter politik bir idare yoluyla düzenleme girişimiydi. Bu totalitaryenizme karşıt olarak Korsch, kapitalist-faşist devletin temel çelişkisinin

> *üretim araçları (aygıtları) ile üretim ilişkileri* arasındaki ilişkinin maddi tarafından hareketle değil, *çalışan nüfus* içinde potansiyel olarak mevcut olan *üretim güçleri* ile (üretim aygıtlarıyla tam anlamıyla uyum içinde bulunan) mevcut *kapitalist üretim ilişkileri* arasındaki ilişkinin insanî tarafından hareketle...[38]

kavranılması gerektiğinde ısrar etti.

Bu nedenle, eğer Marksçı teorideki bu teknolojik hermeneutik kod kırılmaz ise, ondaki örtük karşıdevrimci öncüller, kapitalist devleti kurtarmaya dönük faşist teşebbüsün payandası hâline gelir.

Bu argüman, Korsch'un Amerikan İşçi Partisi'nin yeni programına yönelik eleştirisinde geliştirildi. Bu eleştiride Korsch, faşist düşüncenin başka bir yönüne karşı da uyarıda bulunmaktaydı. Bütün politik partilerin problemi, Korsch'a göre, onların, bütüne ilişkin teorik bir iddia ile ortaya çıkan "önüne geçilmez gelişmeci bir eğilim"e sahip olmalarıydı.

---

[38] Karl Korsch, "On the New Program of the 'American Workers' Party'", *International Council Correspondence*, No. 4 (January, 1935): 18.

Bu iddia başlangıçtan itibaren reddedilmedikçe, proletaryanın hiçbir politik temsilcisi, kendi işlevini, işçi sınıfı hareketinin spesifik bir *parti*si olarak kavrayamaz. Proletaryanın devrimci etkinliği, temsilci durumundaki partilerin somut mücadelelerinden ayrı olarak bütünlük taslayan politik bir parti tarafından 'temsil' edilemez.

> İşçilerin ekonomik ve politik sınıf mücadelelerinin başlangıç evresinde mevcut olan özdeşlik, öncelikle doğrudan doğruya devrimci mücadelenin tam gelişimiyle bütün olarak gerçekleşebilir. Bu özdeşlik sadece 'kitlesel sendikal örgütlenmeler'in devrimci bir partinin bakış açısına resmen 'tâbi kılınması'yla değil, daha ziyade diğer kamptaki tüm 'politikalar'ın resmen reddedilmesiyle sağlanabilir. [39]

Korsch, pek çok diyalektikçi düşünürün aksine, Marksizm'in, şayet politik ve teorik seçkinciliğinde ısrarcı olursa, Amerikan işçi sınıfına çekici gelmekte başarısız kalacağını kavramıştı.

Üç yıl sonra *Karl Marx*'da Korsch, tarihsel materyalizmin özerk bir tarihsel aktöre –devrimci proletaryaya– ilişkin tam anlamıyla empirik bir inceleme olduğunu ileri sürdü. Bu özerk özne, önceden tasarlanmış bir ilkeyle sınırlanamayacağı için, Marksist materyalist bilimin hiçbir felsefi dayanağa ihtiyacı yoktur.[40] 'Marksizm ve felsefe' probleminin çözümü, Marksist bilimi felsefeden özgürleştirmek ve onu proleter hareketin olgusallığı üzerine oturtmaktır. Bu çözümle birlikte Korsch, Marksçı teorinin 1848 sonrası gelişim evresinde politikaya atfettiği önceliğe son vermiş olduğuna inandı. Ancak, Korsch'un materyalist bilim formülasyonunu, 1) teorinin özerkliğinin yadsınmasına, ve 2) teorinin hâlihazırda yapılaşmış olana korelatif anlamda indirgenmesine yol açan yanlış bir Marx

[39] "On the New Program", s. 24.

[40] Bkz. *Karl Marx*, s. 168-69.

okuması olarak yorumlayan Vajda dışında başka eleştiriciler de mevcuttur. Bu ithamların her ikisi de, Korsch'un teori ve pratiğin diyalektik birliğinin kökeninin Marksçı teoride bulunduğunu kavrama başarısızlığı sergilerler ve aynı zamanda Korsch'un faşizm analizinin 1848 sonrası Marksçı teori bağlamında önemini kavrayamazlar.[41]

Grundrisse ve *Kapital*'de tarihin gerçek devinimine nüfuz etmek, kapitalist üretimi teşkil eden spesifik şeyleşmenin deşifre edilmesine dayandırılır. Bu şeyleşmenin, genel olarak meta değil, fakat aksine 'emek gücü'nün spesifik metalaştırılması olduğu gösterilir. Bu metalaştırmanın deşifre edilmesiyle birlikte kapitalizmin uzun bir sınıf mücadelesi süreciyle oluşmuş maddî üretim ilişkilerinin son aşaması olduğu gözler önüne serilir. Bu deşifre etme böylece, kapitalizmin, emek gücünü metalaştırmasının altında yatan tarihsel-gelişimsel niteliğini açığa çıkarır. Bu yüzden:

> ... soyuttan somuta yükselme yöntemi, düşünce için somutu kendine mal etmenin, onu zihinde somut olarak yeniden-üretmenin yegâne yoludur. Ama somutun kendisinin oluştuğu süreç bu değildir.[42]

Bu deşifre etme mantığı ve ifşâ sıralaması, fiili ifşâ etme süreciyle özdeşleştirilemez. Bu yüzden Marx, daha ilerde şu uyarıda bulunuyordu:

> en soyut kategoriler bile, her çağda –tam da soyut oldukları için– geçerli oldukları hâlde, gene de, bu soyutluğun özgül niteliği bakımından bizatihi tarihî ilişkilerin bir ürünüdürler ve tam geçerliliğe ancak bu ilişkilere göre ve bu ilişkiler çerçevesinde kavuşurlar.[43]

---

[41] Özellikle Leonardo Ceppa ("Korsch's Marxism") ve Oskar Negt'in ("Theory, Empiricism, and Class Struggle: On the Problem of Constitution in Karl Korsch") eleştirileri; her iki makale için de bkz. *Telos*, 26 (Winter, 1975-76.

[42] *Grundrissse*, s. 101.

[43] *Grundrisse*, s. 105.

Hem 'emek gücü'nün ifşâ edilme tarzı *ve hem de* 'emek gücü'nün kendisi tarihsel ilişkilerin ürünüdürler. Marksçı teorinin biçimi *ve* içeriği, bu yüzden tarihseldir ve makul iş görmeleri, onları ortaya çıkaran tarihsel ilişkilerin derecesi ve kapsamıyla sınırlanmıştır.

Ancak Korsch'un vurguladığı gibi Marksçı teorinin kategorileri, fiili sınıf mücadelesi sürecini yeniden gizleyen niyetli ya da niyet dışı sonuçlarıyla birlikte kapitalist üretim alanı içinde mutlaklaştırılabilir. Ne var ki bu yeniden gizleme, sınıf mücadelesinin üstünü sınıf mücadelesine ilişkin *mantıksal-teleolojik bir kavram* altında örter. Sınıf mücadelesinin Marksçı kategorilerin mutlaklaştırılması yoluyla bu tarzda yeniden gizlenmesi, tam da Marx, Hegel'in –tarihsel ve mantıksal boyutları asla uzlaşmayan– diyalektiğinden kopmayı yadsıdığı için Marksçı teoride temellenmiştir. Bu diyalektiğin etkisi altında Marx, sermayenin *mantıksal-tarihsel* hareketinin, soyut ekonomik kategorilerin –modern burjuva toplumunda bulundukları sıraya göre– mantıksal düzlemde açımlanmak suretiyle gösterilebileceğini ileri sürdü. Bu yapıldığında, sermayenin *mantıksal-tarihsel* hareketi aşağıdaki şemaya göre bir sıra izler: 1) toplumun genel, soyut belirleyicileri; 2) burjuva toplumunu bölen yapısal sınıf kategorileri; 3) burjuva devleti; 4) uluslararası üretim ve meta mübadelesi; 5) dünya piyasası ve krizler.[44] Krizler, burada salt soyut kategorilerin mantıksal-tarihsel açımlanması gereğince, kapitalist gelişmenin sınırını oluştururlar. Ne var ki, kapitalist gelişme sürecinin *telos*u, aynı kategoriler bizzat kendilerini ortaya çıkaran tarihî ilişkilerle sınırlandırıldığı vakit, özgülleştirilemez. Başka bir ifadeyle, fiili özne (proletarya), bu mantıksal-tarihsel projeksiyonun yüzeysel

[44] *Grundrisse*, s. 108.

(tasvirî) özerkliğine müdahalede bulunma imkânı elde ettiğinde, bu *telos* gerçekleştirilemez.

Fakat Korsch, Marx'ın bir *bütün* olarak kapitalist üretim sürecine ilişkin yorumunun bilinçli bir özneyi gerektirdiğini idrak etti. Problem, Hegelci diyalektiğin, bu bilinçli özneye herhangi bir eylem özgürlüğü imkânı vermemesiydi. Bundan dolayı, işçilerin kapitalist gelişim sürecine karşı eylemleri, özgürlüğün baskı koşulları altındaki tezahürleri olduğu için, *bir bütün olarak* kapitalist üretim sürecine dair Hegelci-Marksçı tarifin, *fiili* mücadeleyi, gerçek bir bütünlük ilgâsı olduğu için yadsıması gerekir. Kavram yönünden bakıldığında sistem ya da bütünlük, *telos*una, sistemin her bir öğesi kendi kavramlarını oluşturdukları vakit ancak ulaşır; yani tahakküm, gerçek ve aklî olan özdeş hâle geldiğinde ancak son bulur. Bu durum ne zaman ortaya çıkar? Evet, yalnızca eğilimler mevcuttur, ancak... gücün bazen gerekli olduğunu kavramanız gerekir!

Ne var ki Korsch, bu Kavramın direktörü değildi. Gerçek ve aklî olanın sihirli birliğini beklemek yerine o, materyalist diyalektiği fiilî sınıf mücadelesiyle sınırlayan bir pratik devrim teorisi formüle etti ve böylelikle dikkatini işçi sınıfının değişen koşullarına ve bileşimine yöneltti. 1930'lu ve 40'lı yıllarda bu tavır, Korsch'un faşizmin meydan okuyuşunu, totalitaryen kapitalist devletin taarruzu olarak kavramasını sağladı. Buna rağmen Leonardo Ceppa hâlâ, Korsch'u mantıksal olanı tarihsel olanla özdeşleştirmekle ve bu yüzden "öznenin düşünümünü tahrip etmekten ve hermeneutiği *işlevselci bir tarzda* teknolojiyle aynı düzeye getirmekten"[45] sorumlu olmakla suçluyor. Ceppa, bu suçlamayı, görünüşe bakılırsa, Korsch'un Marksizm

[45] "Korsch's Marxism", s. 113.

analizinin, özneyi gerçek bir düşünümden Hegelci Marx'ın alıkoyduğunu kanıtladığından en ufak bir şüphe duymaksızın yapmakta. Kavramsal bütünlüğü bütün olmaktan çıkaran özgür sesleri dışlamak suretiyle, hermeneutiği teknolojiyle eşitleyen, aslında tam da Marksçı bütünün bu gelişim sürecidir.

Benzer bir doğrultuda Oskar Negt şu iddiada bulunur:

> Korsch, sosyal gerçekliği oluşturan ilk iki düzeyi –yani *üretim* ve *sınıf mücadelesi*ni– birbirinden kopardığı için, tek bir sınıfın gerçekliği değişikliğe uğrattığı özgül *tarz* da ortadan kaybolur. Bu yüzden, tamamen niyetinin aksine Korsch'un teorisi, düşünüm teorisi özelliğine bürünür... Korsch'un teori ve empirizm, yani bilinç ve varlık arasındaki ilişkilere dair belirlemeleri, *hâlihazırda yapılaşmış olanın kapsamı içinde* işlerler. [46]

Bu eleştiri, Korsch'un yadsıdığı Hegelci Marksizm tarzından hareket eder. Gördüğümüz üzere Korsch, *kapitalist* üretim ilişkileri ve proletaryanın üretici güçlerinin, *–yalnızca* kapitalist üretim ilişkileri kapitalist üretim aygıtlarıyla bağdaştığı için– birbirinden ayrık *olduğu*nu ileri sürdü (yukarıya bkz.). Proletaryanın kapitalist sınıfa karşıt bir sınıf olmasının nedeni tam da budur. Bununla birlikte, çok daha önemlisi, proletaryanın yaratıcı gücü diyalektik olarak kapitalist üretim tarzıyla özdeşleştirilemez, çünkü proletaryanın yaratıcı gücünü israf eden, bu üretimin kendine özgü yapısıdır. Korsch'a göre diyalektik, proletaryanın kapitalist üretim tarzına *karşıt* tâbi-olmayan eyleminde mevcuttur. Proletaryanın sosyal gerçekliği bu yüzden, onu bir sınıf olarak meydana getiren tarihî ilişkilerle eş anlamlı değildir. Korsch ve Marx arasındaki temel farklılık noktası burasıydı ve bu, Korsch'un konseylere ve konsey komünizmine yönelik kararlı bağlılığının temelini oluşturuyordu. Demokratik işçi konseyleri perspektifinden

[46] "Theory, Empiricism, and Class Struggle", s. 138-39.

bakıldığında, –işçi hareketini sermayenin müsrif güçlerine tâbi kılmak suretiyle– kapitalizmi aksettiren ve teşvik eden tam da ortodoks Marksizm'dir.

Korsch'un diyalektik kavrayışının mevcut yapı içinde işlediği savı da doğru değildir. Aksine, Korsch'u derin bir sezgiyle, kapitalizmin evrimsel mirasçısı olarak faşizm yorumuna sevk eden şey, onun proletarya mücadelesinin özerkliğini tanımasıydı. 1940 yılında Korsch, bu gelişmeyi, kapitalizmin anarşik tarzdan, devlet tekeli tarzına doğru bir hareketi –kendi Ötekisine, yani proletaryaya karşı bir hareket– olarak gördü. Faşizm,

> ... verili bir toplumun belirli koşullar altındaki gelişimi içinde henüz kaçınılmaz bir adım hâline gelmekte olan bir devrim misali kaçınılmaz olarak değil, bütünsel gelişme sürecinin özel bir safhası olarak [ortaya çıktı]. Faşizm, bu zamana kadarki en kapsamlı ve önemli hâline, temel ekonomik görünümü bakımından rekabetçi kapitalizmin özel ve anarşik tarzından planlı ve örgütlü bir tekelci kapitalizm ya da devlet kapitalizmi sistemine geçiş olarak ortaya çıkan Avrupa'nın günümüzdeki faşist restorasyonu ve dönüşümü içinde erişti.[47]

Faşizmle birlikte ortaya çıkan şey, –boyunduruk altına girmeyen proletaryanın devrimci potansiyeline karşı geliştirilen– yeni bir devlet kapitalizmi tarzındaki karşıdevrimdi. Devrim ve karşıdevrimin diyalektik olarak iç içe geçirildiği Hegelci-Marksist teoriye karşıt olarak Korsch, bunları gelişmenin *kökten farklı* iki tarzı olarak değerlendirdi. Buna karşın Korsch'un, Marksizm'in karşıdevrimle teorik suç ortaklığına dair analizi, faşizmi Marksizm'i bozguna uğratma teşebbüsünden alıkoymadı. Aslında, Marksizm'e yönelik faşist saldırı, Korsch'un 1930'ların sonuna doğru, materyalist bilimin oluşumuna

[47] Karl Korsch, "The Fascist Counter-Revolution", *Living Marxism*, Vol. 5, No. 2 (Fall, 1940): 34.

Marx'ın yapmış olduğu temel katkılar diye değerlendirdiği katkılara sahip çıkma girişiminde bulunmasına yol açmıştır.

Paul Mattick'e 10 Mayıs 1935 tarihli bir mektubunda Korsch, eğitimli, burjuva kamuoyuna yönelik olarak Karl Marx hakkında bir kitap hazırlamakta olduğunu söylemekteydi. Üç yıl sonra bu kitap, Amerika'nın dünyanın "Marx'ın özgün ilkelerinin gerçek önemini günümüzde göreli bir özerklikle tartışmanın hâlâ olanak dâhilinde olduğu tek bölgesi"[48] olduğunu ifade ettiği bir "Giriş"le birlikte İngilizce olarak yayımladı. Avrupa'da Marksizm'e yönelik faşist saldırı, Rusya'da Marksizm-Leninizm'in hegemonyası ve Amerikan işçi sınıfının korporasyon düzeni içine çekilmesi karşısında Korsch, yalnızca sol bir hedef kitleye sahip olduğunu anlamıştı. Çok daha önemlisi, onun "burjuva entelektüellerinin işçi sınıfına karşı mücadelesi"ni[49] tahrik etmek istememesiydi. Bu kitleyle birlikte Korsch, Hegelcilikten tümüyle arındırılmış Marksçı bir bilim ortaya koymak ve bu bilimin kapitalist-faşist devlete karşı savaşında nasıl güçlü bir vasıta hâline gelebileceğini göstermek istiyordu. Ancak her şeyden çok daha fazla ölçüde Korsch, eğitimli burjuvaziyi insanlık tarihinin kapalı, zorunlu oluşumlar dizisinden ibaret olmadığına ikna etmek istiyordu.

Mevcut üretim tarzına ve onun politik temsiline *karşıt tek* üretici güç olarak proletarya yorumu, Korsch'un *Karl Marx*'daki argümanının temelini oluşturur. Proletarya, eylemi muhalif olan, ancak kapitalist oluşumlar tarafından belirlenmeyen özerk bir politik aktördür: "Yeni, eleştirel ve materyalist Marksçı gelişme ilkesi, her iki yöne [geçmişe

[48] *Karl Marx*, s. 11.

[49] Paul Partos'a mektup, 26-29 Temmuz 1939; in *Jahrbuch-Arbeiterbewegung. Theorie und Geschichte*, ed. C. Pozzoli, Vol. 2 (Frankfurt an Main, 1974), s. 225.

ve geleceğe] de *açık*tır..."[50] Hegel'siz Marx'ın durduğu yer burasıydı; yani Korsch, tam bu noktada duruyordu.

Gerici unsurların faşist örgütlerinin aksine, Korsch'un Hegel'den arındırılmış Marksizm'i, devrimci değişimin özerk politik aktörüne tâbidir. Bu itibarla materyalist bilim, faşizmin tahrip etmek istediği sınıf mücadelesinin parçası hâline gelir. Bu bilim, elbette eleştiriye açıktır, ancak ortada Korsch'un yanlış addettiği bir eleştiri tarzı mevcuttur ki, Marksçı bilimin bu tür eleştiricileri, bu bilimin geçerliliğini sınıfsal sınırlılığına dayanarak yadsırlar. Korsch, bu tür bir eleştiriyi, sınıf mücadelesi karşıtı hareketin parçası ve uzantısı olarak değerlendirir.[51]

Korsch'a göre sınıf mücadelesi bir gerçekliktir ve Marksçı bilimin geçerliliği bu gerçeklikte temellenmiştir. Marksçı bilimin ilkelerinin, bu ilkelerin geçerli olduğu koşullardan yalıtılması ya bu koşulları öteki sınıfa taşır ya da bilimin bir sınıf temeli olduğunu yadsır. Burjuvazinin kendi devrimci felsefesini hayata geçirme başarısızlığından bu yana, popüler burjuva seçenek ikincisi olmuştur. Ne var ki, bilimin sınıfsal sınırlanmışlığının bu şekilde yadsınması, sadece politik acizliğin bir ifadesi olmakla kalmaz; farkında olunmadan, sınıf mücadelesinin gerçekliğini tahrip etmeye yönelik faşist teşebbüse de destek sağlar. Bu suç ortaklığının tam kalbinde, ortodoks Marksizm'in proleter temelinin –bilimin sınıfsal sınırlanmışlığının burjuvaca reddine dayanak oluşturan– bütünüyle suni karakteri yatmaktadır.

Korsch'un 1930'lu ve 40'lı yıllarda Marksçı bilim tesis etme çabası, sınıf mücadelesini tahrip etmeye dönük faşist teşebbüsün burjuvazinin politik acizliğinden ve ortodoks

[50] *Karl Marx*, s. 52.

[51] Bkz. *Karl Marx*, s. 65.

Marksizm'in karşıdevrimci yönlerinden hayli destek bulduğu bir dönemde, Marksizm'i özerk politik bir aktöre geri döndürmeye yönelik bir girişim olarak okunmalıdır. Korsch, son kitabıyla bu hedef kitleye yöneldiğinde, zihni bu meselelerle meşguldü. O, asla eğitimli, burjuva kamuoyuna kendini sevdirmek istemedi. Kendi zamanının bağlamı içinde şayet dikkatli bir şekilde okunursa, *Karl Marx*, faşist hareket karşısındaki burjuva acizliği aleyhine bir ithamnamedir.

Karl Korsch'ta Marksizm ve Sosyal Bilimler: Bir Paradoks İmâsı mı?

Vefa Saygın Öğütle

Karl Korsch'un, Marksizm'i kökünden kavramaya ve eleştirel-bilimsel özü açığa çıkarıp ona işlerlik kazandırmaya dönük 20. yüzyıldaki ilk ciddi girişimi temsil ettiğini öncelikle vurgulamak gerekir kanısındayız. Bu girişim, Korsch'un da içinde bulunduğu ve "1931 Grubu" olarak tanımladığı hareketin, Almanya'da Karl Kautsky tarafından formüle edilen Ortodoks Marksizm'e ("bilimsel sosyalizm"e) karşı gerçekleştirdiği teorik taarruzun bir tezahürüdür. Sözkonusu teorik taarruzun temel motifi ise şudur: Ortodoks Marksizm, Marx ve Engels'in teorisindeki devrimci-eleştirel içeriği, politikadan bağımsız evrensel bir bilim sistemi oluşturma tutkusu yüzünden köreltmiş ve böylelikle de gerçek bilimin pratik eleştirisini imkânsızlaştırarak, yükselen reformizm karşısında kendi politik ve teorik durgunluğunu ehven-i şer saymıştır.

Böylesi bir girişim, –eğer Korsch'un yazım tarzını ödünç alırsak– birbiriyle bağlantılı iki veçheye açılacaktır:

a) Marksizm'in ve genel olarak toplumsal hareketlerin ve b) bir bütün olarak sosyal bilimlerin gündemine dönük köklü müdahale.

I

Korsch'un işçi sınıfı hareketi içersinde aldığı konum, çeşitli akımların en dinamik unsurlarını birleştirmeye yönelik son derece özgün bir tavra tekabül eder. Korsch, 1920'ler ve 1930'ların politik ortamı içersinde, kendini bir yandan Bernstein'ın temsil ettiği revizyonizme diğer yandan ise Kautsky'de cisimleşen Ortodoks Marksizm'e karşı konumlandırır. Bu iki anlayışı karşısına almasındaki temel amaç; "sosyalist teorinin temel odak noktasına, kapitalizmin nesnel gelişiminden ziyâde işçi sınıfının öznel eylemini yerleştirme[ktir]" ("Marksizm'in Krizi"). Zira Korsch'a sorarsak; birbirlerine zıt konumlar almalarına karşın her iki anlayış da, temel dikkatlerini nesnel süreçlere yöneltmek suretiyle devrimci pratiği sakatlamaktadır. Korsch, "Tarihin nesnel hareketi, Marksizm'in öngörülerini doğrulamakta mıdır yoksa doğrulamamakta mıdır?" sorusu çerçevesinde oluşan revizyonizm ve Ortodoks Marksizm mevzilerinin meşruiyetini, bizzat bu soruyu sorunsallaştırmak suretiyle tartışmaya açmakta ve temel konumlanmalar için başka bir eksen önermektedir. Nitekim Korsch'un hem V. I. Lenin'le hem de bir Devrimci Sendikalist olan Georges Sorel'le kurduğu bağ, tam da bu noktada anlam kazanır.

Genç Gramsci'nin Sovyet Devrimi'ni "'Kapital'e Karşı Devrim" olarak selâmlamasına benzer bir şekilde,[1] Korsch

[1] "Bu devrim, Karl Marx'ın Kapital'ine karşı bir devrimdir. Rusya'da Marx'ın *Kapital*'i proletaryadan daha çok burjuvazinin kitabıydı. Çünkü olayların önceden belirlenmiş bir yolu nasıl izlemesi gerektiğinin; proletaryanın kendi ayaklanmasını, kendi sınıf istemlerini, kendi devrimini düşünebilmesinden önce, Batı tipi bir uygarlığın kurulmasıyla Rusya'da bir burjuvazinin nasıl gelişmek ve bir kapitalist

da ortodoksinin karşısında, devrimden ve devrimin mimârı Lenin'den yana saf tutmuştur. Lenin'in ve Korsch'un ayrı yerlerden Kautsky'ye karşı giriştikleri şiddetli polemik, bu saflaşmanın temel nedenlerinden biri olarak gözükmektedir. Bir başka deyişle; ortodoksinin "soyut ve cansız objektivizmi" karşısında Lenin'in sergilediği "iradeci" tavır, tıpkı Gramsci gibi teorinin odağına öznel eylemi yerleştirmiş olan Korsch için ilham vericidir.

Korsch'un Sovyet Devrimi'yle bağ kurmasının bir diğer önemli sebebi ise "sovyetler" (ya da eşdeyişle "işçi konseyleri") deneyimidir. "Konsey komünizmi" olarak da adlandırılan tabandan yönetim ilkesine ya da kendisinin deyişiyle "endüstriyel otonomi"ye sonuna kadar bağlı olan Korsch, '30'ların başlarında kesin hayal kırıklığına uğrayana dek Sovyet deneyimini büyük bir dikkatle izlemiştir.

Nitekim nesnel ve öznel süreçler ekseninde oluşan bu konumlanma içersinde, Korsch'un 30'ların başlarındaki bir diğer müttefiki de Sorel'dir. Korsch Sorel'i, Lenin'le birlikte, Marksizm'in eleştirel-devrimci ilkesini yeniden canlandırmaya çalışan "işçi sınıfı hareketi içersindeki ilerlemeci eğilimler"in içinde görmektedir.[2] Gelgelelim,

çağın nasıl açılmak zorunda olduğunun eleştirel bir kanıtı olarak duruyordu *Kapital*. Ama olaylar, ideolojilerin üstesinden geldi. Olaylar, tarihsel maddeciliğin yasalarına göre Rusya'da tarihin nasıl gelişeceğini belirleyen eleştirel şemanın yanlışlığını kanıtladı. Bolşevikler, Karl Marx'ı reddediyorlar. Onların apaçık eylemleri ve fetihleri, tarihsel maddeciliğin yasalarının sanılabileceği ve sanıldığı kadar katı olmadığına tanıklık etmektedir" (Antonio Gramsci, "*Kapital*'e Karşı Devrim", çev. Ekin Taciser, *Teori ve Politika*, sayı 35–36, 2004).

[2] Sorel'de, işçi sınıfının iradî potansiyeline yönelik şöylesi pasajlar çok sayıda mevcuttur: "Sosyalistler, *daha kusursuz bir hukuksal sisteme geçişi* hazırlamak için aydınlanmış orta sınıfı ikna etmenin bir aracını bulmaya dönük (Ütopistler tarafından başlatılan) girişimi terk etmelidirler; onların yegâne görevi, proletaryaya oynamaları için çağrıldıkları devrimci görevin büyüklüğünü açıklamaktır. Sürekli eleştiriyle proletarya, örgütlerini mükemmelleştirmeye yöneltilmelidir; onlara, birlikleri içinde ortaya çıkan embriyonik formların nasıl geliştirilebileceği gösterilmelidir; ki sonunda orta sınıf tarihiyle bir koşutluk göstermeyen kurumlarını

Konsey komünizmine ve bir bütün olarak işçi sınıfının politik iradesine doğru yönelimini Devrimci Sendikalizm damarıyla da beslemeye çalışan Korsch'un, Sorel'i tüm yaşamı boyunca koşulsuzca desteklediği düşünülmemelidir. Zira Korsch'a göre Marksçı "eleştiri"nin gücünden ve etkisinden tam anlamıyla yararlanamamış olan "Sorel'in irrasyonelliği, bazı önemli Marksçı doktrinleri 'mitler'e çevirme işlevi görerek, taşıdıkları niyetlerin tam tersine, bu doktrinleri, devrimci proleter sınıf-mücadelesi üzerindeki pratik etkileri ne ölçüdeyse bir anlamda o ölçüde 'küçük düşürdü' ve ideolojik açıdan Mussolini Faşizmi'nin yolunu düzledi" ("Niçin Bir Marksistim?").

Her ne kadar bugün, Korsch'un "endüstriyel otonomi" anlayışını kendi gelenekleri içinde gösteren anarşist-otonom hareketler mevcutsa da, bunun aceleci bir yargıya dayandığı kanısındayız. Bu noktada Korsch'un, "devlet kapitalizmi"ni, esasen bürokratik devlet yapılanmasına atıfla açıklamadığını, ama bunu da önceleyen bir şey olarak onu "tüketici kapitalizminin bir biçimi" şeklinde tanımladığını özel olarak vurgulamak gerekir.[3] Zira Korsch'a göre tek başına bunun tam karşıtı, yani üretim ve sonrası süreçler üzerinde sadece emekçilerin söz hakkı olduğu bir yönetim tarzı uygulandığında, bu da kaçınılmaz olarak bir "üretici kapitalizmi"ne yol açacaktır. Nitekim Korsch, tüketiciler

---

inşa edebilsinler; büyük endüstrilerdeki üreticiler olarak sadece konumlarına bağlı olan ve orta sınıf düşüncesine hiçbir şey borçlu olmayan fikirler oluşturabilsinler; ve bugünlerde orta sınıfın artık haberdar edilmemesiyle *özgürlük alışkanlıklarını* kazanabilsinler" (Georges Sorel, "Şiddet ve Orta Sınıfların Çöküşü", çev. Kemal İnal, *Teori ve Politika*, sayı 21, 2001).

[3] Bu arada Korsch'un bu fikirlerini kaleme aldığı "Sosyalizasyon Nedir?" adlı makalesini 1919 gibi oldukça erken bir tarihte, yani Sovyetler'de bürokratikleşme ve resesyon olgusunun tam anlamıyla ortaya çıkmasından çok önce yazdığını vurgulamak gerekir. Dolayısıyla Korsch'un uyarısı, neredeyse kehânet düzeyindedir.

topluluğunun söz hakkını esas alan "millîleştirme" vs. şeklindeki sosyalizasyonlara doğrudan karşı olmadığını açıkça vurgulamakta; hem tüketici birliklerinin hem de işçi örgütlenmelerinin (işçi komisyonları, fabrika konseyleri vs.) karar ve bölüşüm süreçlerine bir arada katılımlarını sağlayacak mekanizmalar üzerine kafa yormaktadır. Korsch, bunun gerçekleşmesi için gerekli olan "topluluk duygusu"nu, sadece ekonomik / politik tedbirlerle değil, aslolarak "eğitimin sosyalizasyonu" adıyla özetlenebilecek bir dizi *kültürel / politik* tedbir aracılığıyla ikâme ve idâme edilebilecek bir şey olarak görmektedir: "Üretim araçlarının toplumsallaştırılması"ndan (yani "emeğin özgürleşmesi"nden) sonraki hedef olarak "emeğin toplumsallaşması", ancak bu sayede gerçeklik kazanacaktır ("Sosyalizasyon Nedir?").

Korsch, sendikalistlerin "ekonomik" eylemini asla onaylamadığı hâlde, "üretim sürecindeki pratik deneyimlerle bağlantılı olarak kendi sınıfsal hedefleri için mücadele veren bilinçli işçilerin düşünüşü daima sendikalisttir"[4] demektedir. Korsch'un buradaki özgünlüğü –ki ileride tartışacağımız üzere kuramsal karşılığını da bulacaktır–, konseyler hareketinin kendiliğindenci eylemini, sendikalist özyönetim ilkesiyle ve asıl önemlisi sosyalist planlamayla bağdaştırma girişimidir. Nitekim "Sosyalizasyon Nedir?", bir yanıyla tam da bu çabanın ürünüdür.

Korsch, proleter sınıfın yeni devrim teorisini inşâ etme amacında, Marksizm-dışı unsurları yardıma çağırmak gerektiğini düşünmektedir. Bu hususta, "Marksizm'in Krizi" adlı makalesinde yaptığı saptamalar oldukça çarpıcıdır. Bu

[4] Korsch'tan aktaran Erich Gerlach, "Marksizm'in Devrim Felsefesinden Proleter Eylemin Bilimsel Kuramına Doğru Geliştirilmesi Yolunda Karl Korsch'un Yeri"; bu derlemede yer almaktadır.

makalesinde Korsch, kısaca, Marksizm'in 19. yüzyılın ilk yarısındaki sınıf mücadelelerine dair bir teori olduğunu, dolayısıyla "günümüz sınıf mücadeleleriyle herhangi bir somut ilişkisi[nin] bulunma[dığını]" belirtmektedir.[5] Ancak bu noktada Korsch'un, Leninist Bolşevizm'i yine proleter sınıfın yeni devrim teorisine dönük arayışların arasında saydığını vurgulamak gerekir; Korsch Leninizm'i, *dönemsel olarak* ortodoksinin dışında görmektedir. Korsch'a göre Marksizm'in krizine delâlet olan hareketler; "revizyonizm", "ortodoksi" ve "orijinal devrimci Marksizm'i kendi saf biçimi içersinde 'restore etmeye' dönük periyodik çabalar"dır. Buradan açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki; Korsch, *hakikî Marksizm*'i tesis etmeye dönük çabalardan kendini açık bir biçimde ayırmakta ve dikkatini, proleter hareketin bilhassa 20. yüzyıldaki deneyimleri üzerinden, yeni devrimci teorinin inşâsına yöneltmektedir. Korsch'un bir yandan Lenin'le diğer yandan ise döneminin anarko-sendikalist hareketleriyle kurmaya çalıştığı bağ, kanımızca ancak bu perspektiften bakıldığında anlaşılır olacaktır.

1950'lere gelindiğinde Korsch, proleter sınıfın yeni devrimci teori ve pratiğini inşâ etme çabasında, Marx ve Engels'in yanı sıra, Ütopik Sosyalistlerden Blanqui'ye, Bakunin ve Proudhon'dan Rus Bolşeviklerine kadar uzanan oldukça geniş bir yelpazeyi seferber etmeye çalışmaktadır ("Bugün İçin Marksizm Üzerine On Tez"). Ancak bu figürlerin toptan bir arada bulunması, "imkânsızı iste"yen

[5] Marksizm'in krizini Marksist hareketin krizi olarak değil de bizzat Marksizm'in krizi, yani Marksizm'e *içsel* bir kriz olarak saptayan bu yazının, 1931'de kaleme alınmış olmasına karşın, ilk kez Korsch'un ölümünden on yıl sonra, yani 1971'de günışığına çıkmış olması, son derece dikkate değerdir. Zira Korsch'un 1930'larda kaleme aldığı diğer yazılarda, Ortodoksiye yönelik köklü eleştiriler bulunmakla birlikte, böylesi bir saptama sözkonusu değildir. Gelgelelim bu meselenin aydınlatılması, ayrıntılı bir biyografik inceleme gerektiriyor olup bu yazının kapsam ve niyetini aşmaktadır.

Korsch'u, kanımızca *devrim metafiziği* yaptığı eleştirisine açık hâle getirmektedir. Buna karşın, sözkonusu figürlerin bir arada bulunup bulunamayacağı meselesinden ayrı bir şey olarak, Korsch'un devrimci proletaryanın tüm deneyimlerini kucaklama çabası oldukça dikkate şayandır. Devrim metafiziğine kapı aralayabilecek yanlar eleştirel bir analize tâbi tutulduğunda (ki Korsch'un birazdan inceleyeceğimiz tarihselci tavrı, aslında bu kapıyı kapatmaktadır ve bu vurgulanmalıdır), Korsch'un "sınıf deneyimi"ne yaptığı aslî vurgunun hem teorik hem de pratik açılardan önemli imkânlar barındırdığı görülecektir.

Buraya kadar yaptığımız serimlemeler dikkate alındığında, birbiriyle bağlantılı iki sorudan söz edilebilir: Korsch, böylesi bir yeniden-inşâ ihtiyacına hangi analitik araçları kullanarak ulaşmaktadır? Sözünü ettiğimiz yönelim ve arayışlarına binaen, Korsch'un hâlâ bir Marksist olduğu söylenebilir mi? Bu soruların cevabı, Korsch'un eleştirel-devrimci bir sosyal bilim olarak Marksizm'e yaptığı vurguda açığa çıkacaktır.

II

Korsch'un Marksizm'le kurduğu ilişki, özgün bir gerilime işaret eder. Korsch, *bir Marksist olarak*, tarihsel materyalist yöntemi (ya da kendisinin deyişiyle Marksizm'in *eleştirel-devrimci bilim*ini) bizâtihi Marksizm'in kendisine uygular. Bir başka deyişle O, tarihsel materyalist bakış açısına dayanarak bizzat *Marksizm'i nesnelleştirir*, yani tarihselleştirir. Başlıkta bahsettiğimiz paradoks, bir yanıyla tam da bu noktada kendini gösterir: Korsch, kendi inceleme nesnesiyle aynı zamanda bir angajman ilişkisi içersindedir. Zira Marksizm, Korsch için asla *herhangi bir* inceleme nesnesi olmamıştır. Bu görünüşteki paradoksu çözmede

Korsch oldukça mâhirdir:

> Marksizm'e tarihsel anlamda bakmamız gerektiği... aşikârdır. Yine aşikârdır ki, tarihsel anlamda baktığımız bir şey bu yüzden bizim için bugün teorik ve pratik düzeyde mevcut ve anlamlı olmaktan geri kalmaz.[6]

Korsch, bizâtihi içinde bulunduğu şeyi kavramaya çalışmaktadır ve sıradan mantık kuralları içinde düşünen bir zihne, bu durum, Eagleton'ın benzetmesini kullanırsak,[7] insanın kendini kendi saçlarından kavrayıp havaya kaldırmaya çalışması gibi görünebilir. Oysa ki bu, salt paradoks imâsından çok daha fazla bir şey olup, bizzat teorinin devrimcileştirilmesine, yani Korsch'un deyişiyle *praksis ilkesi*ne tekabül eder. Ortodoks Marksizm'de bulunmayan şey, Korsch'a göre tam da budur.

Korsch'a göre Marksizm, "ne pozitif bir materyalist felsefeden ne de pozitif bir bilimden oluşmaktadır. Marksçı teori, A'dan Z'ye, mevcut toplumun hem teorik hem de pratik bir eleştirisidir" ("Niçin Bir Marksistim?"). "Değer yargılarından bağımsız" evrensel yasalara dayanan evrensel bir "bilimsel bilim" sistemi tesis etme çabası içersinde olan Ortodoks Marksizm, Korsch'a göre, Marksçı teorinin ilik-özü olan eleştirel öğeyi ya unutmuş ya da göz ardı etmiştir. Bunun dolaysız sonuçlarından biri; özne ile nesne arasındaki diyalektiğin sakatlanmasıdır: "[Pozitivist Marksistler –b.n.], diyalektiği tek yönlü olarak nesneye, doğaya ve tarihe kaydırırlar ve bilgiyi ise, bu nesnel varlıkların öznel bilinçteki sadece pasif bir yansıması ve kopyası olarak görürlerse, *Varlık* ile *bilinç* arasındaki bütün diyalektik ilişkileri de tahrip etmiş oluyorlar ve bunun mantıksal sonucu olarak teori ve pratik arasındaki diyalektik ilişkiyi

---

[6] Korsch'tan aktaran Gerlach, *a.g.m.*

[7] Terry Eagleton, *Marx and Freedom*, Routledge, 1999, s. 4.

de parçalıyorlar".[8] "Bilinç ile bilincin nesnesi arasında kesin bir ayrım çizgisi çeken" ve tamamen ortakduyu temelli (*doxa* niteliğinde) "çocuksu bir gerçeklik" kavrayışında direten[9] sözkonusu pozitivist anlayış, böylelikle nesnesini tam karşısına yerleştirmekte ve onu tüm evrensel-nesnel yasalarıyla birlikte zihnine yansıtmaktadır.

Nesnesini mutlaklaştıran bir bilim arayışının bizzat kendisini de mutlaklaştırması neredeyse kaçınılmazdır. Burada, meselenin her iki tarafının da *tarih-dışılaştırılması* sözkonusudur: Bir başka deyişle, nesnenin öznelliğiyle birlikte öznenin tarihsel anlamdaki nesnelliği de yitip gitmektedir. Sınıfların ve sınıf kesitlerinin eyleminden bağımsız şekilde ve kaçınılmaz olarak tecelli eden nesnel tarihsel evrime ve bu evrimin doğrudan bilince yansıdığı fikrine yönelik olarak Pozitivist Marksizm'in yaptığı "katıksız ve koşulsuz 'bilimsel bilim'"[10] atfına karşı Korsch, bilimin sınıfsal ve partizan karakterine vurgu yapar: "Bir doktrinin nesnelliğine, belirli sınıfların maddî çıkarları ve pratik faaliyetleriyle yöntemsel bağlantısı var diye halel geleceğini varsaymak için hiçbir neden yoktur" ("Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı").

Buradan çıkan bir diğer husus üzerinde Korsch, Gramsci'yle tamamen hemderttir. Bilindiği üzere, Buharin'in tarihsel materyalizmi bir sosyoloji sistemi olarak kurma,

---

[8] Karl Korsch, *Marksizm ve Felsefe*, çev. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, 1991, s. 121. Buna ve bununla bağlantılı önkabûllere dayanan arayışları, başka bir yerde "Pozitivist Marksizm" olarak adlandırmıştık. Sözkonusu Marksizm yorumunun tarihin nesnel hareketine ve bu hareketin evrensel yasalarına vâkıf olmaya dönük çabalarının sonuçları için bkz. Vefa Saygın Öğütle, "Pozitivist Marksizm ve Felsefi-Politik İçerimleri", *Praksis* (13), 2005.

[9] *Marksizm ve Felsefe*, s. 81.

[10] *a. y.*

böylelikle bir "proleter sosyoloji" tesis etme girişimine[11] karşı Gramsci, oldukça sert bir muhalefet sergilemiştir.[12] Gramsci'ye göre; *praksis felsefesi*nin 'tarihsel materyalizm' ve 'diyalektik materyalizm' olmak üzere iki bileşene ayrılması, bir yandan diyalektiği mantığın bir alt dalına[13] indirgerken, diğer yandan ise *tarihsel materyalizmin sosyolojikleştirilmesi* olarak adlandırılabilecek bir sürecin sonunda pozitivist bir sosyoloji pratiğine kapı açmaktadır.[14] Nitekim toplumların evrensel gelişim süreçlerine ve içinden geçtikleri nesnel aşamalara yönelik Pozitivist Marksist vurgu, kaynağını tam da bu sosyolojikleştirme sürecinden almaktadır. Korsch ise, bu hususta son derece nettir:

> Sosyalizmin bilimi, Marx'ın formüle ettiği şekliyle, Comte'un başlattığı ve Mill ile Spencer'ın yaydığı bu 19. ve 20. yüzyıl 'sosyoloji'sine hiçbir şey borçlu değildir. 'Sosyoloji'nin modern sosyalizme karşı bir tepki olduğunu söylemek daha doğru olacaktır ("Marksizm'in Başlıca İlkeleri").[15]

Tam da burada, hayatî bir ayrım su yüzüne çıkar:

---

[11] Nikolai Buharin, *Historical Materialism: A System of Sociology*, (Source: International Publishers, 1925), http://www.marxists.org/archive/bukharin/works/1921/histmat/index.htm, 2002.

[12] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, çev. Kenan Somer, Onur Yayınları, 1986, s. 273–305.

[13] Korsch'un deyişiyle "düşünme süreci içindeki birey düşünürlerin uyguladığı bir kurallar dizisi" şeklindeki "bir üst-mantık çeşidi"ne, bir çeşit "yüksek mantığa" ("Dogmatik Olmayan...").

[14] Yine Korsch'un deyişiyle: "yöntemsel ilke, en doğrusu genel sistematik sosyoloji diyebileceğimiz bir şeye dönüşüp donuyor" (*Marksizm ve Felsefe*, s. 60).

[15] Kuşkusuz ki Korsch, Marksist ve burjuva sosyal bilim anlayışları arasındaki karşıtlığı, tüm tarihsel tezahürlerinde aynı şekilde geçerli olan bir karşıtlık şeklinde görmemektedir: "Marksist teorinin genel ilkelerini burjuva bilimiyle karşılaştırırken, karşılıklı etkileşim sonucu inatçı ayrılıkları bugün belli bir ölçüde değişmiş olan çağdaş sosyal düşüncenin daha yakın dönemdeki tezahürlerine çok fazla atıfta bulunmayacağız. Burada daha ziyâde, altta yatan temel karşıtlığı, bir yanda 18. yüzyıl ve erken 19. yüzyıl klasik ve klasik-sonrası yazarları diğer yanda ise Marx ve Engels'in yazıları şeklinde kendini gösteren başlangıçtaki katıksız biçimiyle meydana çıkarmaya çalışacağız" ("Başlıca İlkeler").

Korsch, Marksizm'i, materyalist bir sosyal bilim olarak, sosyolojinin ve diğer burjuva sosyal bilimlerinin karşısında konumlandırmaktadır. Üstelik Korsch'a göre Marksizm, *bugün için* böylesi bir sosyal bilim olmaktan başka bir şey de değildir: "Marksizm, her ne kadar dışsal doğanın tüm tarihsel ve insanî olaylar karşısındaki genetik önceliğini (*prioritât*) tartışılmaz bir biçimde kabûl ediyor olsa da, aslolarak sadece tarihsel ve sosyal yaşamdaki fenomenler ve karşılıklı ilişkiler ile ilgilidir. Bu demektir ki o, kozmik gelişimin boyutlarıyla kıyaslandığında kısa bir zaman dilimi içersinde vukû bulmuş olan şeylerle ve pratik, etkili bir güç olarak devreye girebilecek bir gelişmenin içersindeki şeylerle, aslolarak sadece bunlarla ilgilidir" ("Niçin Bir Marksistim?"). Marksist sosyal bilimin görevi; "burjuva toplumunun yapısı içersindeki tutarsızlıklara, çatlaklara, yetersizliklere ve uyumsuzluklara özel bir dikkat göster[mek]" ve proletaryanın görüp eyleme geçmesi için tüm bunları ifşa etmektir. Şu hâlde Marksizm, tek kelimeyle, "burjuva toplumunun sözüm ona normal işleyişiyle değil, tersine, bu tikel sosyal sistemin gerçekteki normal durumu olarak gördüğü şeyle, yani krizle ilgilenir".

Nitekim Korsch, sadece ortodoksi açısından değil ama çeşitli Marksizm ekolleri açısından da karşı çıkılacak bir şey olarak, "sosyal-tarihsel bilimlerin, doğa bilimlerininkilerle özdeş problem ve yöntemlere sahip olmalarını ilkece olanaksız kılan bir özgünlüğe sahip olduğunu" düşünmektedir. Dolayısıyla o, tarih bilimlerinin nesne ve problemleri ile doğa bilimlerinin nesne ve problemlerini, kesinlikle ontolojik düzeyde değil ama metodolojik düzeyde birbirinden ayırmakta ve böylelikle, maddî yaşamın birliği ilkesini korumak suretiyle Marksizm içinde konumlanmaya devam etmektedir. Gelgelelim, bunun Marksizm-içi özgün

ama oldukça gerilimli bir konumlanma olduğunu itiraf etmek gerekir.

III

Korsch'un Marksist sosyal bilim anlayışını derinlemesine kavramanın en iyi yollarından biri, kanımızca onu Louis Althusser'le karşılaştırmaktır. Benzer meseleler etrafında dolaşan bu iki Marksist düşünürün benzerlikleri ve bunların altında yatan benzemezlikleri üzerinden karşılaştırılması, meselenin farklı boyutlarını kavramak açısından oldukça faydalı olacaktır.

Korsch, hangi açılardan Althusser'le benzeşir görünmektedir?

a) Korsch'un Marksist sosyal bilimi, "salt ideoloji" olarak gördüğü burjuva sosyal bilimlerinin karşısına koyması, Althusser'in "tarih kıtası" metaforunu oldukça andırmaktadır.[16] Nitekim doğa bilimlerini kapsayan bir Marksist bilim nosyonunu reddetmesi de, bu anıştırmayı arttırmaktadır.

b) Korsch'un Ortodoks Marksizm'e karşı yönelttiği, Marx'ın kuramının ideolojiye dönüştürüldüğü eleştirisi, Althusser'in ideoloji ile bilim arasına yerleştirdiği ayrım çizgisine benzer gibidir. Kuşkusuz Althusser'de Ortodoks

[16] Althusser'e göre; her "bilim kıtası"nın bir tarih-öncesi vardır ve bilim, bu tarih-öncesinden ilkin felsefî olarak, sonrasında da (bu tarih-öncesine "yanlış" diyebilecek olgunluğa eriştiğinde) bizzat bilim olarak çıkar. Burası, Althusserci "kopuş" nosyonunun anlamlandığı yerdir. Bilim tarihi içinde iki büyük kıtanın (matematik kıtası ve fizik kıtası) açıldığını belirten Althusser, Marx'ın tarih felsefesinden kopmak suretiyle üçüncü bilim kıtasını, yani "tarih kıtası"nı açtığını iddia etmektedir. Dolayısıyla Althusser, "nesnesiz bilimler" olarak nitelediği sosyal bilimleri, felsefî "Hakikat"ler tarafından işe koşulan ideolojiler olarak görmekte ve bunların tam karşısına, Marx'ın önayak olduğu *tarih bilimi*ni koymaktadır. Bu meseleye dair yaptığımız kapsamlı bir özet için bkz. Vefa Saygın Öğütle, "Disiplinlerarasılık İdeolojisi", *Felsefe Ansiklopedisi cilt IV* (ed. A. Cevizci), Ebabil Yayıncılık, 2006.

Marksizm'e yönelik böylesi bir itham yoktur. Ancak Korsch, ideolojik bir önermenin ne olduğuna ilişkin Althusser'in yaptığı tanımı[17], sanki Ortodoks Marksizm'e uyguluyor gibidir. Burjuva sosyal bilimlerinin muhtelif bilim dallarıyla bir "kuruluş ilişkisi", yani "içsel bir ilişki" değil de, bir "uygulama ilişkisi", yani araçsal, "dışsal bir ilişki" kurduğuna ve bunun da bir bilim ideolojisine tekabül ettiğine yönelik Althusserci vurgu, Korsch'un Ortodoks Marksistlere yönelttiği, "devletlerinin günümüzdeki avuntusunu sağlayan doktrinleri kutsamak için temel Marksist önermelerin genel ve evrensel geçerliliğini vurguladıkları" ("Niçin Bir Marksistim?") ve kendilerini meşrulaştırmak için bu temel önermelerle araçsal bir ilişki kurdukları eleştirisini kavramada oldukça işlevsel görünmektedir. Zira Korsch'un kuramında, ideoloji ile bilim arasında bir ayrım öngörüldüğü ve Marksist sosyal bilimin tam da bu ayrımın içersinde anlam kazandığı aşikârdır.

c) Althusser'in ideoloji ile belli bir felsefe tarzını özdeşleştiren tutumu, Korsch'ta hiçbir yoruma yer bırakmayacak şekilde yankılanmaktadır. Uzunluğu pahasına aktarma gereği duyuyoruz:

> Marksizm'i herhangi bir başka, materyalist olmayan, felsefî akımla revizyonistçe "tamamlama" denemelerine –onları Marksist materyalizmin sulandırılması olarak gördüklerinden– karşı mücadele veren "ortodoks" Marksistler, gerçek Marksist materyalizmi "yeniden inşa etmeye" çabalarken, Marksist toplum araştırmalarının yalnızca idealist felsefeyi değil, tüm felsefî düşünce tarzlarını aştığını görememişlerdir. Yapmak istedikleri, Marksist bilimin materyalist niteliğini, materyalist-felsefî yorumla netleştirmekti. Bunu yaparken, bilinçli olarak felsefeden bilime doğru gelişen Marx'ın kuramına, sonradan ve lüzumsuz olarak,

[17] "İdeolojik bir önerme, açıklamak istediği gerçeklikten farklı bir gerçekliğin belirtisi olmakla birlikte, açıklamak istediği nesneye ilişkin olduğundan yanlış bir önermedir" (Louis Althusser, *Felsefe ve Bilim Adamlarının Kendiliğinden Felsefesi*, çev. Ömür Sezgin, Verso Yayıncılık, 1990, s. 26).

> kendi felsefî geriliklerini taşımışlardır. Ve nihayet, Marksizm'in idealist revizyona tabi tutulmasına karşı çıkarken, tün ana noktalarda yeniden karşıtlarının anlayışına yaklaşmışlardır.[18]

Ancak Korsch'un, bu pasajın hemen akabinde Plehanov'a dair yaptığı bir saptama, doğrusu ya, kendinden sonra yaşamış olan Althusser açısından enikonu "grotesk bir biçim" almaktadır:

> Bu akımın önde gelen kişilerinden olan felsefî materyalist ve ortodoks Marksist Plehanov, hararetli bir biçimde Marksizm'i temellendiren "felsefe"yi ararken, sonunda Marksizm'i "(Feuerbach tarafından dinsel öğelerden) arındırılmış bir Spinozacılık" olarak betimlemeye kalkıştığında, Marx ortodoksluğu ile revizyonizm arasındaki ilişki için başka açılardan da karakteristik olan bu sonuç, iyice grotesk bir biçim aldı. (...) Marx'ın felsefî açıdan Spinoza'ya dayandırılması, Marksizm'i, burjuvaziyle proletarya arasındaki karşıtlığın henüz farkında olmayan ve gelecekteki idealist felsefenin yanı sıra geleceğin materyalist düşünce tarzının da nüvelerini içeren erken burjuva felsefesiyle birleştirmektedir.[19]

Korsch ile Althusser arasında bilhassa bu üç başlık altında kendini gösteren (Spinoza mevzuundaki ironi hariç) benzeşmeler, analiz derinleştirildiği vakit ayrışmalara dönüşmektedir. Şöyle ki:

a) Korsch, Althusser'in aksine, genç Marx ile olgun Marx arasında herhangi bir "epistemolojik kopuş" değil, bilâkis bir süreklilik görmektedir.[20] Althusser'in "tarih kıtasının açılması" metaforunun aslen bu kopuş varsayımına dayandığı göz önüne alındığında, Korsch'un ve Althusser'in sahip olduğu Marksist sosyal bilim kavrayışlarının

---

[18] Karl Korsch, *Karl Marx: Marksist Kuram ve Sınıf Hareketi*, çev. Mehmet Okyayuz, Doruk Yayınları, 2000, s. 184–185.

[19] *A.g.e.*, s. 185.

[20] "1848'e dek Marx ve Engels'in tüm yazılarında başat bir rol oynayan eleştirel eğilim, Marksçı teorinin sonraki gelişim safhalarında da canlılığını hep korumuştur. Marx ve Engels'in geç dönem iktisadî çalışmaları, önceki felsefî ve sosyolojik yazılarıyla, ortodoks Marksist iktisatçıların kabûllenmeye razı olduğundan çok daha yakın bir ilişki içersindedir" ("Niçin Bir Marksistim?").

arasındaki ilk temel fark açığa çıkmış olur.

b) Korsch'un Marksist sosyal bilimi, Althusser'inkinin tam aksine, yapısal süreçlere değil öznel süreçlerin üzerine yoğunlaşmaktadır.[21] Nitekim Korsch, Marksist sosyal bilimi, proletaryanın "kapitalist akıldışılığa" karşı gerçekleştireceği devrimci eylemi için gerekli donanımı sağlayacak aslen devrimci bir faaliyet olarak kavramakta ve dolayısıyla da vurgusunu, "öznesiz bir süreç olarak tarih"e değil, bizzat devrimci öznenin etkin varlığına, kendisinin deyişiyle "bilinçli insanî-sosyal eylem"e yapmaktadır. Bu vurgu, Marksist sosyal bilimin *devrimci pratik, yani praksis ilkesin*de hayat bulmaktadır.

c) Althusser, tüm toplumların tarihine uygulanabilecek bir tarih biliminden söz etmektedir. Oysa ki Korsch, Marksist sosyal bilimin nesnesini, açıkça burjuva toplumuyla ve onun da sadece belirli özgün görünümleriyle sınırlandırmaktadır.[22]

d) Son olarak; Korsch ve Althusser'in Hegel'le ilişkisi, oldukça ilginç biçimlerde cereyan etmekte olup, ayrıntılı

---

[21] Nitekim Korsch, eserinin bütününe bakıldığında, *ilişkisel süreçlerin yapısallığı* fikrini içermekle birlikte bunu yeterince vurgulamadığı ya da kuramsal düzeye net bir biçimde çıkartamadığı eleştirisine açıktır; her ne kadar Pozitivist Marksizm'le bir ömür boyu süren polemiği, onu sürekli olarak öznel süreçlerin önemini vurgulamaya sürüklemiş olsa da.

[22] Bkz. "Niçin Bir Marksistim?", III. Başlık. Yeri gelmişken belirtmek gerekir: Korsch'un çalışmalarının görebildiğimiz kadarıyla hiçbir yerinde, özellikle "sınıf" kategorisinin kapitalizm-öncesi dönemlere uygulanamayacağı söylenmemişse de, Korsch'un bu iddiasından (Lukàcs'ın yaptığına benzer şekilde) böylesi bir sonuç çıkarabilir kimileri. Marksist sosyal bilimin esasen burjuva toplumu üzerine yoğunlaştığına ilişkin Korsch'un yaptığı vurgunun, "sınıf" gibi kategorilerin geçmiş dönemlere uygulanabilirliğine dair imâlar taşıyıp taşımadığı meselesi, ayrıntılı bir sınıf analizi gerektirmektedir ve dolayısıyla burada ele alınmayacaktır. Burada, böylesi bir çıkarımın özellikle Marksist tarihyazımı açısından oldukça yüksek mâliyetler çıkaracağını söyleyerek bir şerh koymakla yetinelim. Tabi Korsch'un tarihyazımı gibi bir derdi varsa: bir sorun daha...

bir biçimde ele alınmayı hak etmektedir. Hegel felsefesinin, 19. yüzyıl burjuvazisinin önüne, "bir skandal ve menfur bir şey olarak", ya eski düzenin kurumlarını korumak ve sivil toplumu (dolayısıyla da burjuvazinin ekonomik etkinliğini) bu kurumlara tâbi kılmak ya da bir devrim tehdidinin habercisi olmak şeklinde iki seçenek koyduğu hususunda Korsch ve Althusser hemfikirdirler. Bu seçenekler, Hegelci felsefenin "mistikleştirilmiş" biçimi ile "rasyonel" çekirdeği arasındaki ayrıma tekabül etmektedir. Bizzat Marx'ın koymuş olduğu bu ayrım, her iki düşünürün de kabûlüdür: Marx, Hegel'in diyalektik yönteminin (felsefî amacının tam aksine[23]) taşıdığı devrimci özü yakalamıştır.

Althusser'e göre Hegel'in bu rasyonel yöntemi, Marx tarafından bilimsel sosyalizm düzeyine çıkarılmıştır.[24] Bunu, Althusser'in kavramsallaştırması içinden bakarak, "tarih kıtası"nın kendi tarih-öncesinden felsefî çıkışı olarak yorumlayabiliriz. Ancak Althusser'e göre; tarih kıtasının doğuşunda tarihsel bir rol oynamış olan Hegel, tarih biliminin kendi tarih-öncesinden bizzat bilim olarak kopuşunu gerçekleştirmesine müteakiben hızla terk edilmelidir. Althusser'in bu yargıya varmasında, Hegel'in 20. yüzyılda burjuvazi tarafından keşfedilmesinin ve bu keşfin faşist içeriğinin de kuşkusuz payı olsa gerektir: Gericileşen burjuvazi Hegel'i yeni keşfededursun, proletarya açısından Hegel sorunu çoktan çözülmüştür ona

[23] "...diyalektik yöntemi fiilen bir devrim aracı olarak kullanmaya çalışan sonraki bazı izleyicilerinin aksine Hegel, felsefesinin tüm amacını, 'her türlü incelik yoksunu bilincin hareket noktası olan' şu kanaati 'yeniden inşâ etmek' olarak saptamıştı: 'Aklî olan her şey gerçektir ve gerçek olan her şey aklîdir'" ("Başlıca İlkeler").

[24] Bkz. Louis Althusser, "Hegel'e Dönüş", çev. Kerem Atılgan, *Teori ve Politika*, sayı 35–36, 2004.

göre.[25] Kısacası Althusser, tarih biliminin doğuşunda tarihsel bakımdan önemli bir rol oynamış ama hâlihazırda aşılmış olan Hegel'i tekrar Marksizm'in içine sokmaya dönük her türlü girişimi, Marksizm'i ideolojikleştirme harekâtı olarak değerlendirmekte ve tarih biliminden tarih felsefesine geri dönüş olarak kavradığı bu türden tüm girişimleri şiddetle reddetmektedir.

Aslına bakılırsa 1930'lar ve sonrasının Korsch'u da oldukça benzer bir yerden konuşmaktadır. Hegel'in diyalektik yönteminin köklerini idealist felsefeden koparıp materyalist doğa ve toplum kavrayışına dikmeye dönük Marx ve Engels'in teşebbüsü, Korsch'a göre, Althusser'in de altına imza atacağı gibi, sadece geçici bir adım mâhiyetindedir. Bu adımı atmış olmakla proletarya, burjuva felsefesiyle ilişkisini henüz tamamen kesmiş değildir. Üstelik Korsch'a göre; "hem Marx hem de Lenin'in, eski Hegelci 'diyalektik'e dönük şiddetli bir eleştiri ve reddiyeden sonra, bir hayal kırıklığı ve kısmen hüsran ruh hâline bürünerek, sonraki bir aşamaya geçmişken, en iyi hâliyle erken bir dönemdeki burjuva devrimini yansıtmış olan aynı felsefî yöntemin az-çok kısmî kabûlüne geri dönmelerinde övünülecek hiçbir şey yoktur" ("Dogmatik Olmayan...").

Ancak buradan, bu dönemdeki Korsch'un, Althusser'in yaptığı gibi Hegel'i Marksist sosyal bilimden tamamen tahliye etmeye çalıştığı sonucu da çıkarılmamalıdır. Örneğin Korsch, Hegel'in, "kitabının geri kalanından keskin bir biçimde ayrılan 'sivil toplum'a dönük derinlemesine realist anlayışını" teslim etmektedir. Ama hemen ardından onu, "sadece 'toplum' terimini değil 'sivil toplum' terimini dahi

[25] Bkz. Althusser, *a.g.m.*

ebedî bir kavram olarak çocukça kullanmış olan 17. ve 18. yüzyıl burjuva sosyal biliminin büyük kurucularının ve onların takipçisi olan Alman idealist filozoflarının" arasında saymaktadır.[26] Nitekim Korsch'a göre:

> Marx, Hegel'in devleti idealistçe kutsamasına yönelik materyalist eleştirisini hâlâ resmen yine Hegel'in *Hukuk Felsefesi*'nde cisimleştiğini düşündüğü sivil toplumun doğasıyla ilişkili (bir idealist filozof için beklenmedik bir şey olan) realist sonuçlara dayandırıyor olsa da, artık Hegel'i ve onun tüm bir idealist felsefesini kesinlikle terk etmiştir ("Başlıca İlkeler").

Gelgelelim, 1920'lerin Korsch'u –ve özellikle de onun "Marksizm ve Felsefe" adlı temel eseri– açısından durum bir miktar farklılık arz etmektedir. Örneğin Habermas, bu esere yönelik, "Marksizm'in felsefi öğelerini Korsch, bunları daha çok Hegelcileştirme pahasına kurtardı"[27] yorumunda bulunmaktadır. Korsch'un bu eserde, Marksizm'in felsefî yanına yaptığı vurgu, kanımızca dönemsel birtakım sebeplere dayanmaktadır. İlk olarak; Marx'ın 1850'lerde yaptığı şeyin aynısını, yani kriz döneminde Hegel'e dönmeyi, bizzat Korsch'un da yaptığı söylenebilir. Ortodoksinin devrimci teoriyi taşlaştıran hegemonyası, Korsch'a göre, Marksizm'in içinde bulunduğu krizin temel göstergelerinden birisidir. Nitekim Korsch'taki bu kriz hissiyâtı, onu devrimci teorinin yeniden-inşâsına ve giderek de yeni bir devrimci teori arayışına sürükleyecektir. Korsch, Marksizm'in devrimci ilkesini tekrar açığa çıkarabilmek için onun köklerini yoklamaktadır.

Bununla bağlantılı bir diğer sebep ise; Marksizm'i dogmatikleştiren ortodoksinin, kendi pozitivist tahayyülüne binaen, felsefeye karşı sergilediği sığ reddiyedir. Ortodoksinin

[26] Yine Korsch'un önem verdiği şeylerden biri olan Hegel'deki "deneyim" kavramı, ileride ele alınacaktır.

[27] Habermas'tan aktaran Gerlach, *a.g.m.*

felsefe karşısındaki tutumu, Korsch'a göre, "sığ bir Aydınlanmacı"nın din karşısındaki tutumuna benzemektedir. Oysa ki Korsch'a göre felsefeler, "boş beyin safsataları" değil, tam tersine "nesnel birer gerçeklik"tir: "Modern diyalektik materyalizm için önemli olan şey, felsefeyi ve başka her ideolojiyi her şeyden önce birer gerçeklik olarak teorik düzeyde kavramak ve pratik düzeyde ele almaktır".[28]

Pozitivist Marksizm'in Hegel'le ilişkisi ise, tam bir paradokstur. Zira bir yandan burjuva materyalizminin dine karşı sergilediği tutumu felsefeye karşı sergileyen Pozitivist Marksizm, diğer yandan evrensel ilkeler şeklinde formüle edilmiş bir diyalektiği ve buna binaen toplumların evrensel gelişim seyrine ilişkin dogmatik bir anlayışı ise bizzat Hegelci mutlakçılıktan devşirmektedir. Bir başka deyişle Pozitivist Marksizm, pozitivist bir bilim pratiğini yaşama geçirirken paradoksal bir biçimde Hegel'in mutlak şemalarına yaslanan, tamamen kendine has bir Hegelcilik tarzına işaret etmektedir. Bu, Korsch'un kesinlikle farkında olduğu bir tarzdır: "'Ortodoks' olarak anılan Marksistler, bizzat Marx'ın –Hegel'e rağmen– katiyetle reddettiği ve gerçekte modern düşüncenin son yüz yıl boyunca geçirdiği tüm bir evrim tarafından düpedüz çürütülmüş olan 'soyut' ve 'metafizik' düşünme biçimine geri dönmüşlerdir" ("Niçin Bir Marksistim?"). Korsch, tarihsel gelişimi empirik veriler yerine spekülatif verilere dayandıran bu tarzın köklerini, tahmin edileceği üzere, bizzat Hegel'de bulmaktadır:

> Hegelci diyalektik, kendisinden önceki tüm saplantıları çözmesine karşın, eninde sonunda kendisi yeni bir saplantı yaratmıştır: O, bizâtihî mutlak hâle gelmiş ve aynı zamanda, bağlı olduğu Hegelci felsefe sisteminin tüm dogmatik içeriğini de 'mutlaklaştırmıştır' ("Dogmatik Olmayan...", Belge I).

[28] *Marksizm ve Felsefe*, s. 68.

Gerlach'ın oldukça yerinde bir biçimde ifade ettiği üzere; "Marksist araştırmaların tarihsel ufukta sınırlı kalan sonuçlarını dogmalaştırmak, Korsch'a göre, işte bu felsefî mutlakçılıktan başlıyordu".[29] 20. yüzyıl burjuvazisiyle birlikte resmî Sovyet doktrininin de Hegel'e ve onun mutlakçı evrensel diyalektik kategorilerine "dönüş" yapmış olması, her iki taraftaki *düzen tesis etme ve varlığını mutlaklaştırma sorunu* göz önüne alındığında, oldukça mânidardır.

Tüm bunlardan hareket edildiğinde, Habermas'ın da yaptığı üzere Korsch'un Marksizm'in birtakım felsefî öğelerini Hegelcileştirdiği ve bundan dolayı da bir Hegelci Marksist olduğu saptamasında bulunmak oldukça sorunlu gözükmektedir. Tam tersine Korsch, 1920'lerde dahi, tüm bir zihinsel dünyayı nesnel bir gerçeklik olarak kavramakla, *materyalist bir ideoloji teorisi*nin yolunu açmaktadır. Nitekim daha sonra Korsch, bu ideoloji teorisini bizzat Marx'ın kavram ve kategorilerine de' uygulayacaktır. *Marksizm ve Felsefe*, bu yolda atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmeli ve tek başına ele alınmasının yaratacağı yanılgılardan kaçınmak için Korsch'un sonraki çalışmalarıyla ilişkisi içersinde kavranmalıdır.

IV

Sözkonusu mutlakçılığın reddi, Korsch açısından, birbiriyle bağlantılı iki can alıcı sonuç doğurmaktadır. İlk olarak; böylesi bir reddiye sonucu Korsch, Marksizm'i ve dahi bizzat Marx'ı, materyalist ideoloji analizinin nesnesi hâline getirmektedir. Bu, Marksizm açısından, her ne kadar kimi

[29] Gerlach, *a.g.m.*

zaman yıkıcı boyutlara vardığı söylenebilecekse de,[30] bir öz-düşünüm olanağı demektir. Her şeye karşın, Korsch'un, tarihsel materyalist bakış açısıyla Marksizm'i tarihselleştirmeye dönük bugüne kadarki en radikal müdahalelerden birini ve belki de birincisini temsil ettiğini söylemek gerekir.

Bununla bağlantılı bir diğer önemli sonuç ise; işçi sınıfının bilinci ile Marksizm arasında Pozitivist Marksizm açısından öngörülen felsefî-ontolojik özdeşliğin dağıtılması, gelecekteki mutlak özdeşleşmeye dönük bu pozitivist mistifikasyonun ortadan kaldırılmasıdır. Bu, devrimci pratiği de kökten değiştirir: Korsch, sosyalistlere, "olması gereken bilinç"i işçi sınıfına dayatmak yerine, mevcut bilinci devrimcileştirmeye yönelen empirik bir program önermektedir. Zaten Marksist sosyal bilimin görevi de, nesnel anlamıyla modern burjuva toplumundaki çatlaklar ve kırılma noktaları üzerine yoğunlaşmak, öznel anlamıyla ise işçi sınıfının dolaysız eylemi ve bunlara dair geliştirdiği bilinç biçimleri üzerine kafa yormak, yani "işçi hareketinin bütün ortaya çıkış biçimleriyle ilinti kuran, dogmalar-dışı ve empirik bir düşünüş tarzı"nı[31] geliştirmektir.

Tam da bu noktada Korsch, diyalektik mutlakçılığını kıyasıya eleştirdiği Hegel'in, diyalektik olarak kavramsallaştırdığı her belirlemeyi belirli bir empirik olay temeline oturttuğunu vurgulamakta ve onun "deneyim" kavramına verdiği yönü ve sağladığı açılımı göklere çıkarmaktadır: "Hegel'in deneyim kavramı, (...) empirizmin gelecekteki gelişimi açısından öznele doğru, yani bir

[30] Özellikle "Marksizm'in Krizi"nin ve "On Tez"in, Marksizm açısından böylesi sarsıcı bir öz-düşünüm sağladığı görülmektedir. Zira Korsch, görüleceği üzere "On Tez"de, Marx'ın kuramını orijinal işleviyle yeniden inşâ etmeye ve devrimci teori ve pratiği Marksizm'in tekeli altına almaya yönelik tüm çabaları açıkça reddetmektedir.

[31] Gerlach, *a.g.m.*

davranış olarak, insanın ve toplumun pratiği anlamındaki deneyime doğru çok ama çok önemli bir yönelime işaret etmektedir"[32] Korsch Hegel'le, Pozitivist Marksistlerin tam aksine, mutlakçı diyalektiği açısından değil, empirik dünyaya verdiği önem açısından bağ kurmakta ve Marx'ın Hegel'le kurduğu bağın da aslolarak buna tekabül ettiğini iddia etmektedir.[33]

Sosyal bilim yöntemi açısından meseleye baktığımızda, burada, daha sonra Edward P. Thompson tarafından sistematik biçimde geliştirilecek olan "sınıf deneyimi"ne yönelik kapıların ardına kadar açıldığını görmekteyiz. Nitekim Korsch, Marksizm'e, sözkonusu mutlak özdeşliğin öznesi olan evrensel-bilimsel bir teori olarak değil, işçi sınıfının ve ezilen dünya halklarının deneyiminde içerildiği, onların muhayyilesini devindirdiği şekliyle yaklaşmaktadır. Böylesi bir yaklaşım, Korsch'un, işçi sınıfının deneyim alanına giren Marksizm-dışı unsurlarla da bağ kurmasına olanak vermektedir ki 'burası, tam da

---

[32] Korsch'tan aktaran Gerlach, *a.g.m.*

[33] John Rundell, "Tarihselleştirilmiş Diyalektik" adlı makalesinde (elinizdeki derlemede yer almaktadır), Korsch'un Hegel kavrayışının esaslı bir sorunla malûl olduğunu, Hegel'in deneyim kavramını hem gündelik hayatın ortakduyusunu hem de "hukukun, devletin ve ekonominin tarihsel-toplumsal-pratik gerçekliğini ve bunun üzerine temellenmiş olan toplumsal ilişki biçimlerini" kuşatacak denli geniş kavradığını ve dolayısıyla soyut alan ile empirik alanı birbirine karıştırarak, soyut sermaye formülasyonunu kapitalizmin empirik formülasyonu olarak görme yanlışına düştüğünü belirtmektedir. Kısacası Rundell'a göre Korsch, teorik soyutlama ile empirik gerçekliği birbirine karıştırmaktadır. Korsch'u buraya sürükleyen temel derdin meşrûyetini savunmakla birlikte, yine de bu eleştirinin önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bizce Korsch'un buradaki temel açmazı; diyalektiği bir bilimsel yöntem olarak ikame etmeye çalışması, dolayısıyla *empirik bir felsefe olarak diyalektik* kavrayışına yönelmesidir. Oysa ki bize göre diyalektik, bir bilimsel yöntem değildir, olamaz; diyalektik reel ya da empirik olana ilişkin değil, ancak ve sadece, bütüne ilişkin bir bilgi içeriğine sahiptir. Dolayısıyla diyalektiğin aslen bir *bilimsel metafizik* olduğunu düşünmekteyiz; ama kuşkusuz bunun temellendirilmesi, bambaşka bir çalışmanın işi olacaktır, şimdilik sadece belirtmekle yetinelim.

Korsch'un Marx'a dönük temel eleştirisini *Marksizm'in içinden* cisimleştirdiği yerdir.[34]

Korsch'u bu spesifik biçimiyle E. P. Thompson'la bağlantılandırma girişimimiz, Rundell'ın Thompson'ı Korsch'un karşına koyan bakış açısıyla tezat teşkil etmektedir. Bizce Rundell'ın Korsch'tan çıkarsadığı ve bir tür *özne metafiziği* denebilecek şey, fazla zorlama bir özelliğe sahiptir. Korsch'un teşebbüsünün bir *devrim metafiziği* gibi görülebileceğini daha önce ifade etmiştik; ama bunun, Rundell'ın atfettiği türden bir özcü antrolopolojiye dayandığını düşünmüyoruz. Korsch, tam tersine, mevcut, *empirik* devrimci işçi sınıfı deneyimlerini kapsayacak total bir devrim teorisi inşâ etmeye çalışmıştır. Bu tür bir teorinin, Korsch'un fragmanter düşünme ve yazım tarzıyla da bağlantılı olarak, eklektik kaldığı söylenebilir; ama özcü bir tutuma dayandığı bizce söylenemez. Kuşkusuz, öte yandan, Thompson'ın bu tür bir devrim teorisi derdinin olduğunu da iddia ediyor değiliz. Bizim iddiamız; Korsch ve Thompson'ın, *sınıfın empirik deneyimleri* ve ayrıca *sınıf mücadelesinin teorik önceliği* hususlarında ortaklaştırılabileceğidir. Nitekim Rundell'ın, Alain Touraine ile E. P. Thompson'ın bu hususta aynı temel kavrayışa sahip olduklarını iddia ederken, Touraine'in "sınıf bilinci yoksa sınıf da yoktur" deyişi ile Thompson'ın "reel tarihsel süreçte sınıf ve sınıf bilinci hiçbir zaman ilk değil, her zaman son aşamadır" sözünün birbiriyle tamamen tutarlı olduğunu düşünmesi; Thompson'ın bu alıntının da yapıldığı "Sınıfsız Sınıf Mücadelesi mi?" adlı makalesinde "sınıfsız, yani sınıf bilinçsiz bir sınıf mücadelesi"nin önceliğini teorileştirdiğini göz önüne alırsak, Rundell'ın Thompson kavrayışındaki sorunu bizce net bir biçimde gözler önüne sermektedir.[35]

---

[34] Bkz. "On Tez".

[35] Thompson'ın sınıf kavrayışına dair yaptığımız kapsamlı bir analiz için bkz. Vefa

"Sınıf deneyimi"ne yaptığı başat vurgu açısından meseleye baktığımızda Korsch, sosyal yaşamın ilişkiselliğine ve ilişkisel süreçlerin deneyimlenmesine dönük vurgu açısından, her ne kadar sistematik bir çaba göstermemişse de bir girizgâh olarak, Marksizm'in içinden açılan önemli bir kapıdır; ki bu kapıdan daha sonra şöyle ya da böyle pek çok Marksist geçmiştir.[36] Ek olarak şunu da vurgulamak gerekir ki; statik toplumsal yapılar lehinde kendini gösteren Marksizm-içi güçlü teamüller karşısında Korsch, günümüz sosyal bilimcileri açısından sağlam bir panzehirdir.

Şu hâlde son bir soru kalıyor geriye cevaplanacak: Marksizm'e ve bilhassa Marx'a yönelik bu denli köklü eleştiriler yöneltmiş olan Korsch'un hâlâ bir Marksist olduğu söylenebilir mi? Yazının muhtelif yerlerine yerleştirdiğimiz bazı muhalefet şerhleri ve tartışma noktaları bir yana, iki temel sebepten dolayı bu soruya Korsch'la birlikte olumlu yanıt vereceğiz.

Öncelikle Korsch, proleter harekete dönük aslî vurguyu yaşamı boyunca korumuştur. O, işçi sınıfının sınıfsal deneyimine, döneminin egemen Marksizm yorumuyla ümitsiz bir kavgaya girişecek derecede bağlı kalmıştır. Korsch, Marx'ı da, sendikalara "işçi sınıfının örgütlenme odakları olma"[37] işlevini vermediği ve burjuvazinin devlet temelli devrim modeline (Jakobenizm) bağlı kaldığı için eleştirmiştir. Korsch'un proletarya üzerindeki Marksist

---

Saygın Öğütle ve Güney Çeğin, *Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği: Sosyo-Tarihsel Teorinin 'Sınıf'la İmtihanı*, Tan Kitabevi Yayınları, 2010, s. 136-151.

[36] Korsch'un açtığı kapıdan girerek, "sınıf deneyimi"nin vurgulanmasını ve yeni bir sınıf kavrayışı içersinde kavramsallaştırılmasını hedef alan bir çalışmamız için bkz. Öğütle ve Çeğin, *a.g.e.*.

[37] Aktaran Gerlach, *a.g.m.*

vurgusu, yüzeysel olarak değerlendirildiğinde paradoks gibi görünen bir şey olarak, Marksizm'in politik vizyonunu karşısına almasıyla sonuçlanmıştır.

Korsch'un bilhassa İspanyol Sendikalizmine gösterdiği büyük ilgi, kanımızca bu bağlamda yorumlanmalıdır. Zira anarşist hareketleri sınıfsal bir kategorilendirmeye tâbi tutmuş olan Korsch'un, anfilere sıkışmış ve sonrasında daha da sıkışacak olan orta-sınıf anarşizminden ısrarla kaçındığı ve Marksizm'in akademikleştirilmesine –Frankfurt Ekolü'ne ve özellikle Horkheimer'a karşı gösterdiği üzere– şiddetle tavır almış olduğu özellikle vurgulanmalıdır. Birileri Korsch'tan "yeni toplumsal hareketler"e dönük bir vizyon çıkartmayı düşünecekse eğer, Korsch'un proletaryanın (ve yaşamının sonlarına doğru, üçüncü dünya halklarının) deneyimi üzerindeki inatçı ısrarını göz önünde bulundurması gerekir kanısındayız.

Son olarak Korsch, kapitalist toplumsal yaşama, yani modern toplumdaki sınıfsal konumlanışlara ve bunların ideolojik veçhelerine ve yanı sıra bir bütün olarak felsefeye ve sosyal bilimlere yönelik analizlerinde, doğrudan *Marksizm'i uygulamıştır*. Marx'ın tüm felsefî-spekülatif geleneğinden arındırılarak geliştirilecek olan yöntemi, Korsch'a göre, geleceğin sosyalist teorisi açısından olmazsa olmaz bir öneme sahip olacaktır. Zira bu yöntem, bizzat kendini dahi kökünden kavrama yeteneğini potansiyel anlamda *gerçekten* taşıyan tek yöntemdir. *Marksizm, kendi zaferini kendi ölümüyle kutlayacak olan tek gerçek devrimci teoridir.*[38]

[38] Eagleton'ın (*a.g.e.*, s. 16) deyişiyle, "tarihsel olmasının en derin anlamı da budur".

Korsch İspanya'da *

Paul Piccone

çev. Çiğdem Çıdamlı

Karl Korsch'un eserini ele alan akademik bir seçkinin İspanya'da mevcut diktatörlük koşullarında yayımlanabiliyor olması İber yarımadasında gelecekte meydana gelebilecek olan çarpıcı gelişmeleri haber veren önemli bir siyasal vakadır. Aslında, Vietnam savaşı karşıtı muhalefetin ve Yeni Solun 1960'lardaki yükselişinden kaynaklanan politikleşmenin peşi sıra Hegelci Marksizm konusunda yaşanan kısmi ilgi canlanması bir yana bırakılırsa, bu durumun bir benzerine İngilizce konuşan dünyada bile rastlanmaz.[1] İspanya'da Franco'nun, Avrupa'nın geri

---

* **Orijinal Eser:** "Korsch in Spain", *New German Critique*, No. 6 (Autumn, 1975), pp. 148-163.

[1] Elbette, bu türden bir seçkinin Rusya'da ortaya çıkma şansı hiçbir biçimde mevcut değildir. Böyle bir seçkinin, İspanya'da, en az Rusya'daki kadar katı diktatörlük koşullarında yayımlanabilmesinin nedenlerinden birisi, makalelerinin çoğu gibi, Korsch'un çalışmasının da şiddetli bir anti-Bolşevik niteliğe sahip olması olabilir. Yine de, 1930'larda İspanya'daki en önemli radikal gücün Bolşevizm değil, Korsch'un bakış açısına son derece yakın bir tür anarko-komünizm olduğu hatırlandığında, seçkinin yayımlanması siyasal bakımdan daha da çarpıcı bir vaka gibi görünmektedir. Yayımcı seçkiyi devam etmekte olan Franco-öncesi siyasal

kalanında çok uzun bir zaman önce sona ermiş olan bir çağın kalıntılarını da yanına alarak çekip gideceği zamanlar için yapılmakta olan teorik bir hazırlık sürecinin mevcudiyetini ima etmektedir. Bu durumsa askeri darbenin siyaseten hazırlıksız Portekiz'de yol açtığı keşmekeşe benzer bir keşmekeşin yaşanmasını engelleyebilir.

İspanya ve Portekiz'in, "yeni bir çağ doğuşunun" eşiğinde oldukları kuşkusuzken, bu yeni çağın karakterinin ne olacağı tümüyle belirsizdir. Birçok Marksist teori tarafından ortaya konulduğu üzere, *açık* faşizmin ve Stalinizm'in tarihsel anlamda *geçiş* fenomenleri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu geçiş, II. Dünya Savaşı sonrasında Batı'nın önemlice bir bölümünde baskıcı mekanizmaların ileri kapitalizme içselleştirilmesi ve kurumsallaştırılmasıyla; Doğu'da ise çok daha kaba saba ve çok daha az etkin bir bürokratik kolektivizmle sonuçlanmıştır. Yine de, bugün İber yarımadasındaki gerçek mesele, ekonomik ve politik anlamda Batı Avrupa'nın geri kalanıyla mı bütünleşileceği, yoksa 1930'larda konsey komünistleri ya da 1940'larda ve 1950'lerde *Socialisme ou Barbarie** grubu tarafından kabaca çizilmiş olan hatlara koşut yeni bir toplumsal örgütlenme tipinin; *bürokratik* hâkimiyetten olduğu kadar kapitalist hâkimiyetten de azade bir sosyalizmin mi geliştirileceği meselesidir.[2] Portekiz ordusunun Komünist Partisi'yle

sempatisi yüzünden yayımlamış, sansürcülerse genel anti-Bolşevik dürtüleri yüzünden onaylamış olabilirler. ABD'de Yeni Sol'un Marksizm'iyle Konsey Komünizmi arasında birçok temas noktası bulunmasına karşın, son dönemde *Council Correspondence*'ın bütün sayılarının, *Living Marxism*'in ve *New Essays*'in Greenwood Publishing Co. (Westport, Conn., 1971) tarafından yeniden yayımlanması bile pek de fark edilmeden kalmıştır. Bkz. Stanley Aronowitz, "Left-Wing Communism: The Answer to Lenin," Editörler, Dick Howard ve Karl Klare, *The Hidden Dimension: European Marxism since Lenin* (New York, 1971) içinde.

* Ya Sosyalizm Ya Barbarlık (ç.n.).

[2] Elbette, Bologna ve Cacciari'nin göstermiş olduğu gibi, konsey komünizmi

yaşadığı flört bir yana, bugün İspanya ve Portekiz'de Doğu Avrupa tipi bir bürokratik kolektivizmin gelişme şansı son derece zayıftır. Portekiz Komünist Partisi'nin diğer Batı Avrupalı Komünist Partiler *karşısında* bile ideolojik anlamda daha geri kalmış olması ve Rus devletçi modelinin; 1956 Macaristan'ı ve 1968 Çekoslovakya'sı gibi devrimci gelişmelerin ezilmesiyle birlikte dönemsel olarak dünyanın bilincine damgasını vuran topyekûn iflası, bu modeli günü geçmiş faşist devlet karşısında gerçek bir alternatif olarak tümüyle uygunsuz hale getirmektedir.[3]

---

yalnızca *özgün bir sınıf bileşiminin* karakterize ettiği bir toplumda anlamlıdır. Bu toplum, montaj hattının gelişimi ve zanaatkarların üretim sürecinden tasfiye edilmesi öncesindeki sanayi toplumudur. (Bkz. Sergio Bologna, "Class Composition and Theory of the Party," *Telos*, 13 [Fall 1972], s. 3-27; ve Massimo Cacciari, "Sul Problema dell'Organizazione. Germania 1917-1921," György Lukacs, *Kommunismus* 1920-1921 [Padova, 1972] içinde, s. 7-66.) O halde, sanayi sektörlerindeki en ileri üretim süreçlerinin kırsal bölgelerdeki yarı-feodal tekniklerle yan yana var oldukları çağdaş İspanya ve Portekiz gibi durumlarda, sosyalist bir alternatif meselesi, konsey komünizmi ya da *Socialisme ou Barbarie* grubunun yaklaşık yirmi yıllık mevcudiyeti boyunca geliştirdiği Troçkist versiyonların herhangi biri tarafından tüketilebilir bir mesele değildir. Marx'ın *Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire*'inde sözünü ettiği üzere, "Bütün ölü kuşakların geleneklerinin yaşayanların zihinlerine tıpkı birer kabus gibi" çökmesine izin verilmemelidir. "Hiç var olmamış olan bir şeyler" yaratılırken, "geçmişin ruhlarını hayal etmek... ve onlardan adlar, savaş naraları ve kostümler ödünç almak" yararsızdır. Yeni bir sosyal örgütlenme tipi yaratma sürecinde tasfiye edilmesi zorunlu olan şey, gerek konsey komünizminin gerekse *Socialisme ou Barbarie*'nin tarihsel başarısızlıklarını ifade etmekte olan *ruh* ve *erektir (telos)*.

[3] Yani en kötüsünün olması halinde, İspanya ve Portekiz bürokratik kolektivizmi kabul etmeden önce muhtemelen hızla felaketli iç savaşları tırmandıracaktır. Bu kez, Varşova Paktı birlikleri, herhangi bir Kadar ya da Husak tipi rejimi İspanya ve Portekiz'de derhal "meşru"laştıramayacak kadar da uzakta olacaklardır. CIA tarafından tertiplenen bir Yunan ya da Şili çözümü de, yalnızca CIA'in Vietnam sonrası yeniden değerlendirme dönemindeki mevcut zayıf konumu nedeniyle değil ama aynı zamanda hem Yunan hem de Şili çözümlerinin hiçbir biçimde çözüm olmadıklarının da ortaya çıkmış olması nedeniyle, hiç mi hiç muhtemel değildir. *Détente* [Ülkeler arası Huzur] çağında, artık, özellikle de İspanya ve Portekiz gibi tam da *bu* rejim tiplerinden uzaklaşmaya çabalayan ülkelerde sağcı çözümler elverişli değildir. 1970'lerde, kapitalistlerin dünya çapındaki ihtiyaçları, (bilgisayar ve tahıl gibi) belirli ürünler için Amerikan dünya hegemonyasının ve dolayısıyla da eşitsiz mübadelenin korunmasına olanak sunan mahreçler sağlamak yoluyla bürokratik kolektivist rejimler tarafından rahatlıkla yerine getirilebilir.

Bu kitabı* daha da anlamlı kılansa tam olarak bu gelişmelerdir, çünkü "sosyalist" oldukları iddia edilen toplumlarda iktidarda bulunan kurumsal taklitçilerine hiçbir biçimde indirgenemeyecek olan bir Marksizmi sunmaktadır. Korsch aslında, hem sosyal demokrat hem de Stalinist ya da bürokratik kolektivist model karşısında radikal bir alternatif ararken, Bolşevik modele güçlü bir Marksist perspektiften ciddi anlamda meydan okuyan ilk ve az sayıdaki kişiden biriydi. *Anti-Kautsky* isimli eseri ve *Marxism and Philosophy'e* yazdığı 1930 tarihli Giriş, Kautsky (sosyal demokrasi) ve Lenin (Bolşevizm) hakkında yapılan en sistemli ve derinlikli eleştiriler olmaya devam etmektedir. Korsch'un eleştirilerinde otantik olan, bu eleştirileri diğer hepsinden ayıran ve onun teorik mirasının köşe taşı olmaya devam eden şey, gerek sosyal demokrasinin gerekse Bolşevizm'in, bir burjuva bilinci madalyonunun temelde birbirlerinin benzeri zıt yüzlerinin temsilcileri olduklarını göstermek için tam da aynı tezleri kullanmış olmalarıdır. Kautsky, materyalist tarih anlayışını sınıfsal çıkarlar ve bölünmeler üstü *objektif* bir bilim gibi sunarak, yalnızca diyalektiğin devrimci anlamını çarpıtmakla ve Marksizmi depolitikleştirmekle kalmamış, aynı zamanda bunu, "proletaryanın mücadelesini burjuva sınıfının düşüncelerine ve hedeflerine" zincirlemek için de kullanmıştır.[4] Korsch'a göre *teori*, yalnızca insani

---

Emmanuel'in gösterdiği gibi, bu ekonomik hegemonya tipinin détante'la güvence altına alınması veri olduğunda, mübadele edilen *her ne* olursa olsun, bu mübadele bir aşırma biçimini alacaktır. Bkz. Arghiri Emmanuel, *Unequal Exchange: A Study of the Imperialism of Trade* (New York, 1972).

* Piccone'nin bu makalesi, "Karl Korsch o el Nacimiento de una Nueva Epoca" (Editorial Anagrama: Barcelona, 1973) adlı seçkiye değerlendirme yazısı olarak kaleme alınmıştır (editörün notu).

[4] Karl Korsch, *Die materialistische Geschichtsauffassung und andere Schriften*, editör, Erich Gerlach (Frankfurt, 1971), s. 130.

etkinliğin ve siyasal mücadelelerin dolayımı olduğu ölçüde *ideolojiye* dönüşmekten kaçınabilir. Teori, bir kez onu *praksis* olarak somut biçimde nesnelleştirecek olan tarihsel öznelerden ayrıldığında ve varlığın nesnel ve düşünsel bir yansıması olarak sunulduğunda, otomatik olarak, tam da yansızlığının ve nesnelliğinin kaçınmaya uğraştığı ideolojik bir mistifikasyon türüne dönüşür. Aynı şey, "diyalektiği evrensel düzeyde Nesne, Doğa ve Tarih'e havale eden ve bilgiyi yalnızca pasif bir ayna ve bu nesnel Varlığın öznel Bilinçteki yansıması olarak sunan" Stalin ve izleyicileri tarafından sunulduğu biçimiyle Lenin için de geçerlidir: "Böylece hem *varlık* ile *bilinç* arasındaki diyalektik ilişkiselliği hem de bunun zorunlu sonucu olarak, *teori* ile *pratik* arasındaki diyalektik ilişkiselliği imha etmektedirler." Bu ise, "Marx'ın diyalektik materyalizminin bütünüyle terk edilmesiyle ve hakikatleri keşfeden saf *teorinin*, topyekûn soyut bir biçimde, zahmetle keşfedilmiş olan bu hakikatleri hayata geçiren saf *pratiğin* karşısına konulması noktasına kaçılmasıyla" sonuçlanmıştır.[5]

[5] Karl Korsch, *Marxism and Philosophy*, çev. Fred Halliday (Londra, 1970), s. 117. Ayrıca bkz. Karl Korsch, "The Passing of Marxian Orthodoxy: Bernstein-Kautsky-Luxemburg-Lenin," *International Council Correspondence*, vol. III, no. 11-12 (December, 1937) içinde, s. 7-11. Korsch'un Lenin değerlendirmesinin dolayımı elbette Stalinizm olmuştur. Pannekoek'in *Lenin als Philosoph*'u hakkında yazdığı eleştiride alıntı yaptığına göre, 1930'ların ortasında, *Felsefe Defterleri*'nden ya da bunların 1932'de yayımlanmış olan biçiminden haberdar olmuş olmalıdır. Yine de Korsch'un varlık biçimlerini düşünce biçimleriyle yakından ilişkilendiren bakış açısı, onu Hegel'e yapılan bu geri dönüşü, Rus Devrimi'nin burjuva karakterinin entelektüel açıdan tamamlanması olarak yorumlamaya yöneltmiştir: "O halde yalnızca bütün bir burjuva materyalist düşünce çemberi değil, Holbach'tan Hegel'e dek uzanan bütün bir burjuva felsefi düşünce çemberi de Marksist hareketin, savaş öncesi dönemde 18. yüzyıl materyalizminin ve Feuerbachçı materyalizmin Plehanov ve Lenin tarafından benimsenmesinden Hegel'in ve diğer 19. yüzyıl burjuva filozoflarının 'akıllı idealizminin' daha eski 18. yüzyıl filozoflarının 'akılsız materyalizmi' karşısında Lenin tarafından takdir edilmesine kadar uzanan, Rus hakimiyeti altındaki evresince sahiden de tekrarlanmıştır". Bkz. Karl Korsch (I.h. sahte ismiyle), "Lenin's Philosophy," *Living Marxism*, vol. IV, no. 5 (Kasım, 1938) içinde, s. 141. Görünüşe göre, hem zamanın geçmesiyle birlikte, hem de Lenin'in

Korsch ayrıca Lukacs ile birlikte, *objektivizmin,* meta fetişizmi görüntüsünde, "çağımızın, modern kapitalizm çağının *özgün* meselesi" olduğu saptamasında bulunmuştur.[6] Ancak, Lukacs'ın tersine[7] sorunu, burjuva toplumunun evrenselleşmiş parçalanmışlığı içinde, yalnızca, önceliği ve *ikameci* karakteri bütün-parça diyalektiğinin zorunlu sonucu olan bir parti tarafından gerçekleştirilebilecek taraflı bir özne-nesne birliği sorunu olarak sunmamıştır: Nitekim Lukacs'ın bu bütün-parça diyalektiği uyarınca proletarya, insan türü bütününün *aktif* parçası olarak, o bütün adına hareket ederken, parti de bunun aynısını proletaryanın aktif parçası olarak proletarya için yapmaktaydı.[8] Korsch,

metinlerini daha fazla tanıdıkça, Korsch'un Lenin konusundaki değerlendirmesi oldukça gelişmiştir. Dolayısıyla, 1946'da *Politics*'de (Mayıs, 1946), "A Non-Dogmatic Approach to Marxism" içindeki dört belgesini yayımladığında, Lenin'in, objektivizme karşı, Marksizmin bakış açısının belirli bir sınıfsal bakış açısına dayandığını ilan eden çok erken (1894) bir polemiğinden alınan pasajları da buna dahil etmiştir. Bu Korsch'un kendisinin, örneğin Rudas ve Rus Marksistleri karşısında iddia etmekten asla yorulmadığı tezin ta kendisidir. Bkz. Karl Korsch, "Why I am a Marxist," *Modern Quarterly*, vol. IX, no. 2 (Nisan, 1935) içinde, s. 88-95. Ancak, Korsch, en anti-Leninist döneminde bile, diğer Hegelci Marksistlere koşut biçimde, daima, teorisyen Lenin'in karşısına konulan *pratik siyasetçi* Lenin'in hayranı olmaya devam etmiştir. 1930 gibi erken bir tarihteki yazılarında bile zaman zaman Lenin lehine kimi atıflar bulunabilmesinin nedeni budur: Bkz. Korsch, "Ueber einige grundsältzliche Voraussetzungen für eine materialistische Diskussion der Krisentheorie," orijinal olarak *Proletarier*'de Şubat 1933'de yayımlandı ve Korsch-Mattick-Pannekoek, *Zusammenbruchstheorie des Kapitalismus oder revolutionares Subjekt* (Berlin, 1973) içinde yeniden yayımlandı. Marramao'nun, Lenin'e yapılan bu olumlu atıfları, 1930'ların başındaki birleşik cephe siyaseti hayrına Ortodoksluğa karşı yapılan taktiksel bir sahte bağlılık gösterisi olarak açıklaması pek de inandırıcı görünmemektedir. Bkz. Giacomo Marramao, "Teoria della Crisi e Problematica della Costituzione," *Critica Marxista*, no. 2-3 (1975) içinde: İngilizce çevirisi *Telos* 26 (Kış 1975-76) için hazırlanıyor.

[6] Georg Lukacs, *History and Class Consciousness*, çev. Rodney Livingstone (London, 1971), s. 84.

[7] Korsch ve Lukacs'ın 1920'lerdeki yakınsamaları ve uzaksamaları hakkındaki mükemmel bir açıklama için bkz. Paul Breines, "Praxis and its Theorists: The Impact of Lukacs and Korsch in the 1920s," *Telos*, 11 (Spring, 1972) içinde, s. 67-104.

[8] Lukacs'ın tezi, elbette en gelişmiş biçimini, *Lenin: A Study of the Unity of his Thought* (London, 1970) isimli eserinde kazanmıştır. Ancak, açıklamanın tamamı

teoriyi, (Lukacs'daki gibi) nihai uzlaşıya doğru ilerleyen bütün önceki bilinçli adımlara tarihsel geçerlilik statüsü kazandıran müstakbel, her şeye kadir bir kolektif bilincin özniteliği olarak değil, *etkinliğe somut biçimde dolayımda bulunan bilgi* olarak değerlendirerek, bir yandan bütün *objektivist* versiyonları burjuva bilincinin karşısındaki teorik teslimiyetler olarak teşhir ederken, Marksizmi de, dolayımda bulunmak zorunda olduğu sınıf mücadelesine bağlamak suretiyle kuvvetli bir *öznel* temele yerleştirmeye çalışmıştır. Bu bakımdan, seçkinin editörü Eduardo Subirats, Korschçu proje hakkındaki bu yeniden incelemeyi, "öznel olandan başka hiçbir zaman ve mekân; insanın tarihin efendisi olma konusunda duyduğu okyanuslar kadar derin tutkudan başka hiçbir mecburiyet tanımayacak olan geleceğin devriminin şiiri" (s. 9) olarak sunmakta haklıdır. Mevcut İspanya ortamı gibi olasılıklarla dolu bir tarihsel bağlamda, "emek hareketinin Kronstadt'tan 1937 Devrimine uzanan lanetli tarihini" gizlerinden soymak yaşamsal öneme sahiptir. "Korsch'un eseri olumsuz anlamda, Avrupa emek hareketinin önceki yanlış bilincinin tasfiyesi olarak göründüğü" ölçüde, eserinin eleştirel bir şekilde alımlanması da "tarihsel alternatiflerin radikal özgürleşme üzerindeki yansımaları" (s. 12) için kaçınılmaz bir başlangıç noktası oluşturacaktır.

Vacca tarafından kaleme alınmış olan bir makale ve Korsch'un kendisinin iki metni haricinde seçkiye yapılmış olan diğer katkıların tamamı *Politikon*'un iki sayısından

---

1919 gibi erken bir tarihli, şimdi *Political Writings, 1919-1929: The Question of Parliamentarianism and Other Essays* (London, 1972), s. 3-36 içinde yer alan, "Tactic and Ethics"e kadar uzatılabilir. Burada Lukacs, yalnızca bütünün hakiki olduğunu ve bilincin öz-bilinç haline gelmesinin sosyo-ekonomik sınıf bölünmeleri nedeniyle engellendiği bir toplumda hakikatin, *kendi etkinliği* nedeniyle, bütünün ve dolayısıyla da öz-bilincin ve sınıfsız toplumun gerçekleşmesini hedefleyen parçanın özniteliği haline geldiğini ileri süren Hegelci mantığı basit bir biçimde Marksizme aktarmaktadır.

alınmıştır.[9] Mattick, Negt ve Rusconi'nin makaleleri özellikle anlamlıdır. Mattick'in sürgün yılları boyunca Korsch'un en yakın çalışma arkadaşlarından biri olması gerçeği veri alındığında, kendisinin neden Korsch'un eseri hakkında bütünsel bir açıklama sunmaya çalışan giriş makalesinin yazarı olduğu anlaşılacaktır. Mattick, Korsch'un "ortodoks" Marksizmden ve Leninizmden kopuş patikasının izlerini sürdükten sonra, devrimci "Marksizm yalnızca emekçi halkın devrimci hareketiyle birleştiğinde varolabilir" (s. 15) düşüncesine kuvvetle inanırken, hayatının geri kalan bölümünde böyle bir hareketin dışında çalışmaya zorlanmış olan bir düşünürün ve militanın trajedisini yerli yerine oturtmaktadır.

Mattick, bu tema hakkında birinci elden bilgiyle yazabilmektedir çünkü Korsch'un laneti *onun da* lanetidir. Yine de, oldukça farklı bir başlangıç noktasına ve sonrasında farklı bir Marksizm kavrayışına sahip olması, Mattick'in Korsch'un düşüncesinin gelişim mantığını, tam olarak kavramasını engellemektedir; bu da neden Mattick Marksist olarak kalırken, Korsch'un kalmadığını izah etmektedir. Tam da Korschçu söylemin mantığına uygun biçimde, konsey komünizmi, Korsch tarafından formüle edilmiş biçimiyle, Komünist Parti'yle yaşanan 1926 kopuşunun ardından zorunlu olarak ideoloji düzeyine gerilemiş ve konsey komünistlerinin teorik çabalarını Korsch'un bakış açısından meşru kılan da yalnızca *Linkskommunismus*'un teorisini işçi sınıfının pratiğiyle adım adım uzlaştırma

[9] No. 39, January-February 1972 ve no. 40, March-April 1972. Makalelerin çoğu daha sonra Claudio Pozzoli, ed., *Ueber Karl Korsch, Jahrbuch Arbeiterbewegung. Theorie und Geschichte* (Frankfurt, 1973) içinde elden geçirilerek yayımlanmıştır. Vacca'nın (*Ueber Karl Korsch* içinde yeniden yayımlanmayan) makalesi, *Lukacs o Korsch?* (Bari, 1969) isimli kitabının özetidir. Bkz. Paul Breines'nin Vacca'nın kitabı hakkındaki değerlendirmesi *Telos* 6 (Fall, 1970) içinde.

umudu olmuştur. Stalinist fenomeni devlet kapitalizminin bir türü ve faşizmin eşdeğeri[10] olarak analiz etme ısrarı, Marksizmin Komintern tarafından araçsallaştırılmış olan "dünya emek hareketi" içinde zemin bulmasını engellemiş ve Marksizm için ya yeni bir teorik zemin bulunmasını ya da Marksizmin terk edilmesini zorunlu kılmıştır. Korsch ve konsey komünistleri, elbette, Bolşevik fenomeni sosyal demokrasi denli geçici, ve yeni gelişen devlet kapitalizminin bir bütün olarak emekle karşı karşı gelmesinden, böylelikle de sınıf bilincini ve nihai kapışmayı tetiklemesinden sonra işçi sınıfı tarafından bir kenara atılacak bir şey olarak görmüşlerdir.[11] II. Dünya Savaşından sonradır ki Korsch,

[10] Bkz. Karl Korsch, "The Marxist Ideology in Russia," *Living Marxism*, vol. IV, no. 2 (March, 1938) içinde, s. 44-50. Ayrıca bkz. "The Struggle against Fascism begins with the Struggle against Bolshevism", *Living Marxism*,vol. IV, no. 8 (September,1939), s. 255. Burada "Faşizm basitçe Bolşevizmi kopya etmektedir" tezi ileri sürülmektedir. Mattick, elbette, hâlâ "devlet kapitalizmi" ve "devlet sosyalizmi" gibi kavramları korumaktadır. Bkz. Paul Mattick, *Marx and Keynes* (Boston, 1969),ch. XX, s. 278-291; ve "Der Leninismus und die Arbeiterbewegung des Westens", *Lenin: Revolution und Politik* (Frankfurt, 1970) içinde, s. 7-46. Bu kavramlar hakkındaki şiddetli bir eleştiri için bkz. Antonio Carlo, "The Socio-Economic Nature of the USSR", *Telos*, 21 (Fall, 1974), s. 2-86.

[11] Oldukça ilginç biçimde, son derece benzer bir pozisyon, II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Castoriadis ve en azından *Socialisme ou Barbarie* grubunun kimi üyeleri tarafından da benimsenmiştir. Castoriadis, Rusya'da bürokrasinin gelişiminin sınıfın düşmanını nihayet birleştirdiğini ve bunun da işçi sınıfının birbirini tamamlar biçimde birleşmesini tetiklemek, dolayısıyla da sahneyi nihai kapışmaya hazırlamak durumunda olduğunu ileri sürmüştür. Bkz. Cornelius Castoriadis, "Phenomenologie de la Conscience Proletarienne", *La Societe Bureaucratique*, vol. 1 (Paris, 1973) içinde, s. 115-129. İki grup özerk biçimde gelişmiştir ve birbirleriyle, Castoriadis'in, *Socialisme ou Barbarie*'nin bazı sayılarını Pannekoek'e gönderdiği 1950'lere kadar temas içinde olmamıştır. Rusya'nın devletçi kapitalist mi yoksa bürokratik-kolektivist mi olduğu konusuna odaklanan sonraki (ve pek de açık seçik olmayan nedenler yüzünden nihayet bozulan) yazışmalarda, bakış açılarındaki benzerlik çarpıcıdır. Bkz. "Reponse au Camarade Pannekoek," ve "Postface A la Reponse au Camarade Pannekoek", Pannekoek'in her iki mektubunun da yeniden yayımlandığı Cornelius Castoriadis, *L'Experience du Mouvement Ouvrier*, vol. 1 (Paris, 1974) içinde, s. 249-277. Görünüşe göre, konsey komünistleri *Socialisme ou Barbarie*'nin neredeyse 20 yıl önce vardığı sonuçlara ulaşmışlardır. Korsch'un 1940'larda adım adım Marksizmden uzaklaşması bile Castordiadis ve Lefort gibi kimselerin, kabaca aynı

"geçiş" beklenenden çok daha kalıcı olacak gibi görünmeye başladığında, Marksizmden, geçip gitmiş bir çağın düşünce biçimi olarak yavaş yavaş vazgeçmeye başlamıştır. Ancak önemli olan, Korsch'un Marksizmi, kendi bakış açısının en köklü temel ilkesine; yani *bilgiyi somut dolayım olarak* analiz etmeye sıkı sıkıya bağlı kalarak yavaş yavaş daha az vurgulamaya başlamış olmasıdır ki bu da çoğu eleştirmenin üzerinden atladığı bir noktadır. Tam da Marx'ın teorisinin gelişimiyle ilgili analizi, varlık biçimleriyle düşünme biçimlerinin birliğini ileri sürer ki bu onun teorik alamet-i farikası olmaya hep devam etmiştir. *Karl Marx* isimli eserinin en son sayfalarında, *Marxism ve Philosophy*'nin ana tezlerini yineleyerek ileri sürdüğü gibi: " Meseleyi kökten kavrayan bir sunum, toplumun gerçek tarihinin her yeni evresinin, proletarya mücadelesinin her yeni deneyiminin, Marx'ın doktrininin teorik gelişiminin her bir dönemecine hangi kesinlik ve aynı zamanda hangi ağırlıkla yansıtıldığını gösterecektir... Zamanımızın tarihsel hareketi açısından işe yarar olmak Marx'm büyük gayesiydi".[12] Başka bir deyişle, sahici teori *yalnızca* sınıf mücadelesi açısından işe yararlığıyla sahici teoridir. Zürih tezlerinde (1950) Korsch'u Marksizmden uzaklaştıran tam da bu önerme olmuştur: "Artık bu çağda Marx ve Engels'in doktrininin teorik açıdan ne ölçüde anlamlı ve pratik açıdan ne ölçüde uygulanabilir olduğunu sormak bütünüyle anlamsızdır... Devrimci bir teoriyle pratiği bir araya getirmek için atılması gereken ilk adım, Marksizmden kopuştan oluşur".[13]

---

sebeplerle ve tam da aynı tezlerle 1960'ların ortalarında ulaştıklarına benzeyen sonuçları en az 20 yıl öncesinden öngörmüştür. Castoriadis'in Marksizm eleştirisi için bkz. "An Interview with Cornelius Castoriadis", *Telos* 23 (Spring 1975), s. 131-155.

[12] Karl Korsch, *Karl Marx* (New York, 1963), s. 235.

[13] Karl Korsch,"Dix Theses sur le Marxisme aujourd'hui", *Marxisme et Philosophie* (Paris, 1964) Fransızca çevirisinin ekinde, s. 185-187. Şimdi ayrıca Karl Korsch,

Korsch kendi teorik perspektifinin mantığına sadık kalırken, bu teorinin temel varsayımlarını asla paylaşmamış ve asla Hegelci Marksist olmamış olan Mattick, yeni tarihsel olayların yarattığı erozyonun, temellerini uzunca bir zaman önce aşındırmış olduğu bir analize dayanarak kılını kıpırdatmadan durmakta zorluk çekmemiştir. İleri sürdüğü, "kapitalist çelişkilerin tümü yerli yerinde durmakta ve kapitalizm tarafından sunulandan bütünüyle farklı bir alternatifi zorunlu kılmaktadır" (s. 43) fikri pekâlâ doğru olabilir. Yine de, benimsediği *uvriyerist* perspektif, bütün önemli dolayımları gözden kaçırmakta, bu da ileri sürdüğü açıklamayı, basit bir biçimde, Keynesçi çözümün çöküşünün ardından ortaya çıkan çözümsüz kapitalist krizin yeniden adım adım kavranmasıyla birlikte harekete geçecek olan Rip van Winklevari bir proletaryaya duyulan inanç sınavı haline getirmektedir: "Devrimci bilinç sefalete bağlıysa, dünya nüfusunu bekleyen ızdırapların şu ana dek tecrübe edilmiş her şeyin ötesine geçeceğinden ve bu ızdırapların, nihayet, sınaî bakımdan ileri ülkelerin, kendilerini hâlâ faaliyetlerinin sonuçlarından muaf sanan ayrıcalıklı işçi azınlığını da kuşatacağından fazlaca kuşku duyulamaz".[14] Dolayısıyla Mattick, 1934'te *Council Correspondence*'a yazdığı ilk giriş makalesinden[15] *Marx and Keynes* isimli eserine kadar, *Komünist Manifesto*'nun, yoksullaşmanın ve sınıf kutuplaşmasının proleter devrimin temel belirleyenleri olduğu klasik Marksist perspektifine sadık kalmayı sürdürmüştür: "Egemen sınıf karar alıcı sınıftır; öteki sınıfsa, kendi iç farklılaşmaları ne olursa olsun, sermayenin özel ihtiyaçları noktasından alınan ve toplumun genel koşullarını

Politische Texte (Frankfurt and Köln, 1974) içinde, s. 385-387.

[14] Mattick, *Marx and Keynes*, a.g.e. s. 336. Aynı pasajlar için bkz. *Critique of Marcuse* (New York, 1972), s. 105.

[15] "What Is Communism?", *Council Correspondence*, no. 1 (October, 1934) içinde.

belirleyen bu kararların insafına terk edilmiştir".[16] Elbette Mattick, rekabetçi, girişimci kapitalizmden tekelci evreye doğru yaşanan kaymanın yol açtığı başlıca toplumsal gelişmelerin gayet iyi farkındadır, ancak bunların büyük bir fark yaratmadığına ve eski çelişkileri yatıştırmaktan çok yoğunlaştırdığına inanmaktadır: Buna göre, bugün "kapitalist dünya sözgelimi bundan elli yıl öncesinde olduğundan çok daha istikrarsız, örgütsüz ve parçalanmış durumdadır. Hâlihazırdaki serbest ve kontrollü piyasa ilişkileri bileşimi, daha fazla düzen sağlamak yerine, hem ulusal ekonomilerin hem de dünya ekonomisinin otomatik ve 'kontrollü' biçimde bütünleşmesini dışlamaktadır".[17] Bu açıklamada ne yabancılaşma, ne kültür, ne de gündelik hayatın yönetilmesi mevcuttur: Önemli olan tek boyut sadece ekonomik boyuttur.[18]

Korsch da, "Marx'ın materyalist sosyal bilimi sosyoloji

---

[16] Mattick, *Marx and Keynes*, a.g.e., s. 339; *Critique of Marcuse*, a.g.e., s. 96.

[17] *Critique of Marcuse*, s. 84.

[18] Mattick'in en son çalışması hakkındaki mükemmel bir açıklama için bkz. Russell Jacoby, "The Politics of the Crisis Theory: Towards a Critique of Automatic Marxism II," *Telos*, 23 (Spring 1975) içinde, s. 3-52. Nihayetinde, Mattick'in pozisyonunun Aşil topuğu kötü ünlü, sermayenin organik bileşimindeki sürekli yoğunlaşmanın bir sonucu olarak kâr oranlarının düşmesi yasası konusundaki inatçı ısrarıdır. Bu "yasa" Marksist eleştirmenler tarafından daha fazla çaba gerektirmeyecek kadar çok sıklıkla çürütülmüştür. Özetle, yasa kapitalizm açısından ne ölçüde geçerli olursa olsun, kuşkusuz kapitalizmin rekabet-sonrası (tekelci) evresi için geçerli değildir. Yasayla ilgili (kuşkulu olmakla birlikte) tipik eleştiriler için bkz. Paul M. Sweezy, *The Theory of Capitalist Development* (New York, 1968), s. 100-108; ve Geoff Hodgson, "The Theory of the Falling Rate of Profit," *New Left Review*, 84 (March-April, 1974) içinde, s. 52-82. Mattick, Grossman'ın Marksist kriz teorisi analizini takip ederken, Marramao'nun işaret ettiği gibi, "Grossman'ın çalışmasının sermaye tarafından 1929 krizi sonrasında gerçekleştirilecek olan köklü yapısal dönüşümlerden; yani tekelci ve devlet kapitalisti formunun 1940'larda daha da belirgin biçimde ortaya çıkması öncesinde yapıldığını" görmezden gelmektedir. "Bu da bizi çalışmasından ve rekabetçi mekanizmanın anarşisi ve 'piyasanın otomatik karakterinin' eski kontrol edilemez katılıkları tarafından yaratılan son aşırı üretim krizinden ayırmaktadır". Bkz. Giacomo Marramao, "Political Economy and Critical Theory," *Telos*, 24 (Summer, 1975), s. 65.

değil iktisattır"[19] diyerek bu perkspektifi paylaşmıştır. Yine de, *Zusammenbruchstheorie*'nin hâlihazırda var olan açıklamalarından hiçbirini kabul etmemiştir. Marksist çöküş teorilerinin daha eski bütün türlerini, önceki çatışmaların siyasal faaliyeti etkilemekte bütünüyle başarısız kalan pasif yansımaları olarak reddetmiş ve buna benzer her türlü teoriyi, aynı kurgusal pragmatik geçerliliğe sahip bir tür Sorelci mit olarak görmüştür.[20] Ancak, Rusconi'nin işaret ettiği gibi, çöküş teorisinin bir versiyonu, Korsch'da da, "sosyalizmin bilimsel zorunluluğu kapitalist bir ekonomiyle sosyalist bir siyasetin uzlaştırılmasının imkânsızlığından kaynaklanır" dediği konsey döneminin en başından itibaren mevcuttur.[21] Dolayısıyla aynı adı taşıyan bir makalede[22] ileri sürdüğü *"Praktischer Sozialismus"* [Pratik Sosyalizm], hem (Hilferding başta olmak üzere, Avusturyalı Marksistler gibi İkinci Enternasyonal düşünürleri tarafından etik bir ideal olarak Marksizmin karşısına konulan)[23] kapitalizmin, sosyalizmin yolunu doğal olarak açtığını düşünen saf bir bilim olarak sosyalizmin, hem de piyasa ekonomisi içinde sosyalist bir siyaset yürütmeye çalışan reformizmin karşısındaki somut bir alternatif olarak görülmektedir. Çöküş teorisinin, örneğin çöküşü kapitalizmin yayılabileceği alanların tükenmesinin sonucu olarak gören Luxemburg'unki[24] gibi daha eski versiyonlarının

[19] Korsch, *Karl Marx*, a.g.e., s. 234.

[20] Korsch, "Ueber einige grundsätzliche Voraussetzungen...," a.g.e.

[21] Gian Enrico Rusconi, "La Problematica dei Consigli in Karl Korsch," *Annali Feltrinelli*,vol. 15 (Milan, 1974) içinde, s.1205. Bu mükemmel makalenin bir bölümü *New German Critique*'in bu sayısında çevrilmiştir.

[22] Karl Korsch," Praktischer Sozialismus," *Die Tat*, vol. 11, no. 10 (1920) içinde.

[23] Korsch hayatı boyunca bu tür bakış açısıyla mücadele etmiştir. Bkz. Karl Korsch, "Why I am a Marxist," a.g.e.

[24] Bu sorunlarla ilgili mükemmel bir analiz için bkz. Lucio Colletti, "The Theory of the Crash," *Telos*, 13 (Fall, 1972), s. 34-46.

tersine, Korsch, çöküşü, kapitalist bir ekonomide *sosyal bir politikanın* kurumsallaştırılmasının imkânsızlığının sonucu olarak gördü.[25] Korsch (Gramsci ve Lukacs'a koşut biçimde) ekonomik yasalar gibi nesnel faktörleri vurgulamak yerine, kapitalizmin uzun vadede başka türlü kurumsallaştıramayacak olduğu sosyalizasyonu yaratacak irade ve bilinçli insan faaliyeti üzerine odaklanmıştır. Faşizm, Stalinizm ya da genel olarak devlet kapitalizmi, sosyalist sonucu en iyi durumda yalnızca geciktirebilecek *geçici* kapitalist çözümler olarak görülmüştür. Ancak, Mattick'in tersine, Korsch, bu sorunsalın tamamını, göreceğimiz gibi hiçbir radikal yeniden-inşaya izin vermeyen ve nihayetinde kendisini Marksizmi bütünüyle terk etmeye zorlayan dogmatikçe kabullenilmiş bir Hegelci Marksist çerçeve içinde ortaya koymuştur.

Korsch, 1919 gibi erken bir tarihte, devrim meselesini iktisadi bir mesele olarak değil, Gramsci gibi diğer konsey teorisyenlerine koşut olarak,[26] kültürel ve manevi anlamdaki bir "yeni insanlık" meselesi olarak sunmuştur.[27] Böylesi bir perspektife göre, devrimi meşru ve aynı zamanda zorunlu

[25] Yaklaşık yarım yüzyıl sonra, devlet müdahalesinin sınırlarına işaret etmek ve eski çöküş teorisine hak vermek üzere aynı tezin ünlü bir makalede yeniden ortaya çıkması ilginçtir. Wolfgang Müller ve Christel Neusiss, "Die Sozialstaatsillusion und der Widerspruch von Lohnarbeit und Kapital," *Probleme des Klassenkampfs*, Sonderheft 1 (June, 1971) içinde, s. 71-98 (İngilizce çevirisi *Telos*, 25 [Fall, 1975] içinde yayımlanacaktır). Eleştirel bir değerlendirme için bkz. Jürgen Habermas, *Legitimation Crisis*, çev. Tom McCarthy (Boston, 1975), s. 50-60.

[26] Bkz. Antonio Gramsci, *Prison Notebooks*, çev. Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell- Smith (London, 1971), s. 242.

[27] Bkz. Karl Korsch," Die Politik im neueren Deutschland," *Der Geist der neuen Volksgemeinschaft* (Berlin, 1919) içinde, s. 63-71. Korsch şöyle yazmaktadır: "Ekonominin sosyalizasyonu ve eğitimin sosyalizasyonu yalnızca, özel bir ekonomiden komünal sosyalist bir ekonomiye doğru yaşanan aynı geçiş sürecinin iki yüzüdür. Bu dönüşüm temelde yalnızca maddi malların üretimi ve tüketimi meseleleri açısından önemli değildir, aynı zamanda muazzam öneme sahip olan kültürel ve ruhsal bir meseledir".

kılan, sadece sefalet ya da sömürü ya da hatta aşılamaz iktisadi çelişkiler değildir; *Geist*'in *teleolojik insan etkinliği* (praksis) olarak tezahür etmesi gerçeği ve kapitalizmin de, bir yandan birikimi güvence altına almak için *işlevsel öznelliği* (canlı emeği) harekete geçirme ihtiyacı duyması yüzünden bu ruhaniyetin cisimleşmesini zorunlu kılarken, bir yandan da korunması burjuva devletinin başlıca amacı olan sınıf karakteri ve hâkimiyet ilkesi yüzünden bu ruhaniyetin öngördüğü özneler toplumunu hazmedememesidir. Daha önce de işaret edildiği gibi,[28] Korsch'un *Marxism and Philosophy*'nin yazılmasına kadarki konsey dönemi boyunca ortaya koyduğu sosyalizasyon sorunsalının tamamı fazlaca soyut ve teorik açıdan yetersiz olsa da, Hegelci Marksist bir yöne doğru nasıl hemen meyledebileceğini görmek için fazla hayal gücüne gerek yoktur. Böylesi bir gelişme ise epistomoloji meselesini neden zaten ortaya koymuş olduğu tarzda sunduğunu açıklamaktadır.

Hegelci Marksizm'de, bilgi, sınıfsız toplumda özne-nesne birliği formunda tezahür edecek kolektif öz-bilince yönelir ki burada tam da ortak çıkarları üreten ve dolayısıyla da paylaşan özneler oldukları için bu niteliğe sahip olan bütün somut *sosyal bireyler*, içinde, ilk kez özgürlüğün otomatik olarak zorunluluğa tercüme edilebileceği bir sosyal bütünün dinamiklerini kolektif olarak belirlerler. Ancak, sınıflı bir toplumda, bilgi, sınıf bilinci olarak özgün karakter kazanır ve evrensellik kisvesi altında özgün sınıf çıkarını ifade eder hale gelir. Proleter perspektifin tarihsel geçerliliği yalnızca

[28] Bkz. Rusconi, "La Problematica dei Consigli in Karl Korsch," a.g.e., s. 1202; ve Michael Buckmiller, "Observaciones sobre la Critica de Korsch de Oskar Negt," değerlendirilen seçki içinde, s. 117. Rusconi'nin belirttiği gibi, içlerinde Hegel'e yapılan hiçbir atfın olmadığını görmek için *Marxism and Philosophy*'den sadece birkaç ay önce yazılmış ve önceden yayımlanmamış olan "Fünfzehn Thesen über wissenschaftlichen Sozialismus" (şimdi *Politische Texte*, a.g.e. içinde, s. 51-56) isimli makaleye bakmak yeterlidir.

sınıfların tümüyle ortadan kaldırılması ve sonuç olarak, bir özneler toplumunun hayata geçirilmesi yoluyla sahici evrenselliğe ulaşma nesnel hedefinin bir sonucudur. Özgün geçiş bağlamları içinde, mesele, geçişin nasıl yürütüleceği (örgütlenme) ve burjuva hâkimiyetinin hızla çöktüğü bir ortamda hangi dolayımlarm (bilinç) geliştirileceği meselesi haline gelir. Ancak, Ceppa'nın işaret ettiği gibi,[29] Korsch'ta; gerek konsey döneminde gerekse Amerika sürgünü sırasında, ne bir ideoloji ne de bir örgütlenme teorisinin olması gayet tuhaftır ki bu da özgün diyalektik anlayışının sonucudur. Lukacs ve Gramsci gibi diğer konsey komünisti-dönmesi-Hegelci-Marksistler oldukça karmaşık yabancılaşma ve ideoloji teorileri geliştirirken, Korsch'ta bunun hiçbir karşılığı bulunmaz. Diyalektiği görüntü ile gerçeklik arasında kısa devre yaptırması, onu ideolojileri verili sosyo-tarihsel durumların dolaysız ifadeleri olarak analiz etmeye ve örgütlenme meselesini de, kapitalist emek örgütlenmesi tarafından otomatik olarak yaratılan daima önceden verili sınıf mücadelesine hapsetmeye yöneltmiştir. Ceppa'ya göre, "mantıksal-bilişsel uğrağın *soyut-reel* düzlemi ile genetik belirlenimlerin *empirik* düzlemi arasındaki karmaşa; yani sentetik-diyalektik serimleme uğrağı *(Darstellungsweise)* ile analitik empirik araştırma uğrağı *(Forschungsweise)* arasında ayrım yapılmaması, Korsch'ta *diyalektik* tarihsel 'kuruluş' sorunsalının *pozitivist* 'empirik' belirtim sorunsalına hapsolmasına yol açar ki bu da, Hegel ve Wittgenstein arasında, Kurt Lewin aracılığıyla, bir tür paradoksal ittifaka ulaşılmasıyla sonuçlanır".[30]

Korsch, 1924 gibi erken bir tarihten itibaren, "'bilimsel'

[29] Leonardo Ceppa, "La Concezione del Marxismo in Karl Korsch", *Annali Feltrinelli*, vol. XV (Milan, 1974), s. 1250.

[30] A.g.y., s. 1247.

yöntem meselesinin doğa bilimlerinin empirik yöntemi ve sosyal bilimlerin buna denk düşen tarihsel-pozitif yöntemi sayesinde tek bir vuruşta ve tastamam çözüldüğüne inanan" Thalheimer gibi insanlara karşı, bu yöntemin nasıl da "bilimsel araştırmanın *özgün burjuva yöntemi*"[31] olduğuna işaret ederek, diyalektiği kayıtsız şartsız savunmuş olsa da, kendi çalışmaları da radikal bir alternatif yaratmayı başaramamıştır. "Yalnızca idealist bir diyalektikçi; praksise, bilime ve felsefeye kısmen bilinçli bir biçimde uyguladığımız, ancak bilinçsiz ve öğretici bir biçimde ruhumuza da işleyen düşünce biçimleri (belirlenimler, kategoriler) bütününü, bunları sanki kendi başlarına özgün birer nesneymişler gibi ele almak için, onları genellikle içine gömülü oldukları sezgi, hayal gücü ve arzu nesnelerinden özgürleştirmeye çalışabilir"[32] iddiası, diyalektiği aşırı tarihselleştirmiştir. Bu iddia düşünme biçimleriyle varlık biçimleri arasında hiçbir boşluğa olanak vermemektedir. Evrensel olan ile özgül olan arasındaki diyalektikte, evrensel olan kendisini yalnızca özgül olan aracılığıyla, ancak, böylelikle ona indirgenmeden ifade edebilir. Adorno'nun özdeşlik teorisine karşı yürüttüğü haçlı seferinin[33] *leitmotifi* haline gelen, teorinin özerkliği ya da evrensel olanın tikel olana indirgenemezliği savunusu, tam da Korsch'un peşinden koştuğu türde bir teorinin tarihsel belirlenimi için önkoşuldur. Tarihsel belirlenim yalnızca herhangi bir aşkın

---

[31] Karl Korsch, "Ueber materialistische Dialektik," orijinal olarak *Die Internationale*, vol. VII, no. 10-11 (June 2, 1924) içinde, s. 376-379, yayımlanmış ve daha sonra *Marxismus und Philosophie*'nin bütün Almanca baskılarında yeniden yayımlanmıştır. Bu makale ne belirgin ne de meşru olan gerekçelerle *Marxism and Philosophy*'nin İngilizce çevirisinin dışında bırakılmıştır.

[32] A.g.y.

[33] Ne ilginçtir ki, Adorno, Marksist teorideki özdeşlik teorisini örneklemek istediğinde, özel olarak *Korsch and ...Diamatl*'ı örnek vermiştir. Bkz. Theodor W. Adorno, *Negative Dialektik* (Frankfurt am Main, 1966), s.144.

boyut barındırmayan, ama onu tam da kendi praksislerini somut biçimde belirlemek amacıyla sürekli olarak *yeniden kuran* öznelerle birlikte yaşayan ve nefes alan *kurulu* bir tarih-dışı çerçeve içersinde mümkündür. Tarihsel olan yalnızca, yeterli tarihsel belirlenime olanak sağlamak için sürekli yeniden kurulmaya muhtaç teorik bir inşa olan tarih-dışı içinde anlam kazanır. Bu Gramscici "mutlak tarihselcilik"[34] ne asla pratikten sakınır, yani, Adorno'da olduğu gibi, kendi siyasal kudretsizliğinin anıtsal bir meşrulaştırmasına dönüşür[35] ne de Korsch'ta olduğu gibi eşit ölçüde kudretsiz bir pragmatizme hapsolur, bunun yerine *nesnel tarihsel olasılıkları*[36] yerli yerine oturtmaya ve böylelikle de tarihsel sürece müdahalede bulunmaya çalışır.

Özdeşlik teorisi Korsch'un diyalektiğini tüketen kanserdir: Bilime dair eleştirel bir perspektif gibi herhangi bir önleyici teorik ilacın olmayışı, onu Marksist perspektifin topyekün değersizleştirilmesiyle sonuçlanan tuhaf ve nihayet utanç verici bir yoruma yöneltmektedir. 1920 gibi erken bir tarihte son derece pragmatik bir bilim anlayışı ortaya koyan Korsch, şöyle yazmıştır: "Bilim kendisini ifade etmekte olan sosyal gerçekliği öngörür ve tam da geleceğe dair bu entelektüel öngörü sayesinde, bireysel ve toplumsal varlığın eski biçimlerinin yeni biçimleri tarafından yaratıcı biçimde aşılmasının koşullarından birini sunar".[37] Bu tezin

[34] Bkz. Gramsci, *Prison Notebooks*, a.g.e., p. 465.

[35] Bkz. Theodor W. Adorno," Marginalien zu Theorie und Praxis", *Stichworte: Kritische Modelle 2* (Frankfurt am Main, 1970) içinde, s. 169-191.

[36] Bu durum birçok bakımdan, tam da Lukacs'ın da yapmayı denediği şeydir. Ancak başka yerlerde anlatılmış olan nedenler yüzünden Lukacs, Leninist sorunsalın tamamını Hegelci Marksist bir model içinde onarmaya çalışırken, Gramsci böylesi bir sonuçtan kaçınabilmiştir. Bkz. Bana ait "Dialectic and Materialism in Lukacs", *Telos*, 11 (Spring,1 972), s. 105-133.

[37] Karl Korsch, "Grundsätzliches über Sozialisierung," *Schriften zur Sozialisierung*

aynısı, "devrimci proleter praksisin içkin ve gerçek bir bileşeni"[38] olarak gördüğü materyalist diyalektik için de geçerlidir. Marksizm ve diyalektik, ayaklarını sonuç olarak praksise değil, tıpkı bilim gibi, belirli tarihsel koşullara basarlar: Nesnel olarak verili sosyo-ekonomik koşulların zorunlu yansımalarıdırlar. Dolayım dolayımda bulunmayı başaramadığında, Korsch onu terk etmek durumundadır. Diyalektiğe herhangi bir teorik özerklik tanıma konusunda gösterdiği yeteneksizlik ya da isteksizlik, Korsch'un tarihsel özgünlüğü sahiden de belirlemesini engellemek gibi diyalektik bir sonuç yaratmakta ve savunduğu Marksizm de dolayısıyla metafizik bir biçime bürünmektedir.

Mattick'in Ortodoks Marksist olarak kalması ve Korsch'un kalmaması gerçeği bir yana, her ikisi de, Oskar Negt'in ele almakta olduğumuz seçkideki muhtemelen en iyi makale olan makalesinde ortaya koyduğu gibi, "temel kategorileri değişmeyen anıtsal bir aşkın felsefe" (s. 103) haline dönüşmüş bir Marksist felsefe yorumunu paylaşmışlardır. Bir bilim teorisinin ve kuruluş sorunsalının olmayışı (ki bunlar birçok açıdan aynı şeylerdir) Korsch'u adım adım tarihsel materyalizmi "yansız araştırmanın yolunu tıkayan 'görüntüye' *(eidola)* nüfuz edilmesi ve 'ideolojik giysilerin'[39] sonu gelmez karmaşasının arkasına saklanmış olan gerçek meselenin 'doğa bilimi kesinliğiyle' belirlenmesi için kullanılacak empirik ve bilimsel bir yöntem" olarak sunmaya yöneltmiştir. Bu durumda, iddiaları da, tıpkı diğer herhangi bir bilimde olduğu gibi empirik anlamda doğrulanabilmelidir. Korsch'un daha sonraki yıllarında pozitivist unvanını kazanmış olması şaşırtıcı

(Frankfurt am Main, 1969) içinde, s. 73.

[38] Korsch, "Ueber materialistische Dialektik," a.g.e., s. 379.

[39] Korsch, *Karl Marx*, a.g.e. s. 230-231.

değildir. Bilimin ve bilginin tamamını muğlâk olmayan bir biçimde üstyapı düzlemine yerleştiren Gramsci'nin[40] ya da bilimi aynı muğlâk olmayan biçimde, tartışma götürür Stalinist "altyapı"nın içine koyan yaşlı Lukacs'ın[41] tersine, Korsch, bilim sorununu, önceden de belirtildiği gibi, teoriyle pratiğin birliğini ileri sürmenin ötesinde asla çözümlememiştir.

Marxism and Philosophy'de Marksizmin dönemselleştirilmesine yol açan ve Korsch'a Marksizmin 1848'den 1920'lere dek uzanan kazalarını yorumlamak için bir anahtar sunan da bu, teoriyle pratiğin birliği tezidir. Bu dönemselleştirmeye göre, Marksizm, 1850'de sona ermiş olan devrimci dalgaya siyaseten angaje olmuş olan çok sınırlı sayıdaki entelektüelin entelektüel üretimi olup, Marx ve Engels'in eserlerinde yüksek bir teorik düzeye ulaşmıştır. Bundan sonraysa, Marx ve Engels'in hızla gelişen teorisiyle işçi hareketinin kabarışı arasındaki mesafe, tabanın ancak daha düşük bir teorik düzeyle birlikte genişlemesiyle sonuçlanmıştır: Alman sosyal demokrasisi.[42] Yalnızca üçüncü evrede, işçi sınıfının olgunlaşması ve devrimci koşulların gelişimiyle birlikte, Marksist teorinin bir kez daha *somut dolayım* halini alması mümkün olmuştur. Korsch, 1926 öncesi dönemde İkinci Enternasyonal'in yozlaşmasını *doğru siyasal teorinin olmayışıyla* açıklayarak, teorinin siyasal pratik (Leninizm) karşısındaki önceliğini vurgularken, partiden kopuşundan sonra, muhtemelen yakın çalışma ilişkileri içinde olduğu konsey komünistlerinin etkisiyle, teorik eksiklikler *nesnel koşulların olgun olmayışıyla*

[40] Gramsci, *Prison Notebooks*, a.g.e, s. 468.

[41] Bkz. "Yeni Baskıya Önsöz (1967)", *History and Class Consciousness* içinde, a.g.e.

[42] Korsch, *Marxism and Philosophy*, a.g.e. s. 56-58.

izah edilmeye başlanmıştır. Ceppa'nın ileri sürdüğü gibi, partiden ayrılmasından sonra, "Kautsky ve Lenin karşısında yürüttüğü polemikler asla 'sahici' polemikler değildir, daha ziyade bunların ideolojik sınırlarının tarihsel zorunluluğunu güçlü biçimde göstermeye yöneliktir".[43] Ayrıca Korsch, Marx'ın kimi görüşlerini sorgulamaya başladığında bile, bu eksiklikler "Marx'ın materyalist sosyal araştırmasının ortaya çıktığı koşullarda kaçınılmaz olan"[44] [eksiklikler] olarak açıklanmıştır. Özetle, önceden de belirtildiği gibi, Korsch'un anlamlı bir ideoloji teorisi yoktur.[45] Bu da onu şeyleşmiş düşünce biçimleri ile şeyleşmiş varlık biçimleri arasında fazlaca yakın bir paralel çizmeye yöneltmiş, bu yüzden de, Negt'in işaret ettiği gibi, "niyeti bu olmasa da, yansıma teorisinin öğeleri" Korsch'un analizinde yeniden ortaya çıkmıştır (s. 99). Bakış açısı aslında fazlaca değişime uğramazken, "kesinlik", "doğrulama", "yasalar" gibi sözcükler sözcük dağarcığının parçası haline gelmiştir.

Sınıf mücadelesine artık, kendisinin Marksizm olarak anladığı ve köklerinin 19. yüzyıl sosyal bağlamına fazlaca güçlü biçimde dayandığına inandığı şeyle yeterli dolayımı sağlayamayacağı kendisi için açıklık kazandığında, nihayet Marksizmin büyüsü de bozulmuştur. Asla Hegelci

---

[43] Leonardo Ceppa, "La Concezione del Marxismo in Karl Korsch", a.g.e., s. 1250.

[44] Korsch, *Karl Marx*, a.g.e., s. 231.

[45] Korsch'un bitmemiş durumda olan birçok el yazması arasında, Karl Marx'ın 1967 Almanca baskısının editörüne göre, ideoloji ve Devlet doktrinini ele alan bütünlüklü bir cilt haline getirmek istediği bir el yazması mevcuttur. Görünüşe göre, bundan hiçbir şey çıkmamıştır ve geriye kalan az sayıdaki vurgu da basit bir biçimde değişmez hakikatler konusundaki metafizik tarihselci kavrayış retoriğini ima etmektedir. Korsch, son iki paragrafta, bütün hayatı boyunca ideolojileri, sosyal varlığın dolaysız uzantıları olduklarını söylemekten başka bir biçimde ele almasını engellemiş olan varlık biçimleriyle düşünme biçimlerinin özdeşliği tezini yeniden ifade etmektedir: "... burjuva üretim tarzında bir değişim olmadan bilinç biçimleri değişemez" Bkz. Karl Korsch, *Karl Marx*, ed. Götz Langkau (Frankfurt and Vienna, 1967) içinde, ek V.

olmamış ve bu yüzden de Korsch'un sosyal varlıkla sosyal düşüncenin birliği konusundaki teorik sadakatine sahip olmamış olan Mattick, Marksist olarak kalmakta hiçbir zorluk yaşamamıştır. Ancak Korsch'un siyasal trajedisinin kaynağı, resmi parti yorumlarını bilinçsizce takip eden bir açıklamayla, "işçi hareketinden yalıtılmış"[46] olmasında değil, Negt'in ileri sürdüğü gibi, "otantik Marksizm felsefesinin pratik-devrimci içeriğini, tarihsel materyalizmi kendi tarihine de uygulama programıyla onarmak" (s. 95) konusunda ısrar etmesine yol açan, yetersiz *objektivizm* eleştirisinde aranmalıdır. Hakkı verilmeyen teori özerkliği intikamını almaktadır. Dolayısıyla, Korsch, bizzat kendisine rağmen, işi, teorik dolayımları mekanik biçimde metafizik düzleme eleştirel olmayan bir tarzda aktarıp durmaya vardırmaktadır ki bu, Marksist teorinin orijinal karakterinin onarılmasında da kendi orijinal bağlamının bir ifadesi olmayı sürdürmüş, dolayısıyla da Korsch'u, ileri kapitalizmin yeni koşullarında siyasal anlamda çok az varlık gösterme şansına sahip bir perspektife hapsetmiştir.

Habermas'ın praksisi araçsal ve sembolik etkileşim olarak önemsizleştirmesi karşısında, fenomenolojik kuruluş sorunsalına hakkını veren Krahl'ı[47] izleyen Negt, Korsch'un kendisini "hâlihazırda kurulmuş olan"ın boyutuyla sınırlandırarak, dolayısıyla da Marx ve Engels'in ve hatta Kant'ın felsefesinin eleştirel dürtüsünü yitirerek, nasıl objektivizmin kurbanı haline geldiğini göstermektedir (s. 100-101). İktisadın anlamlı tek Marksist sosyoloji haline gelmesinin ve "teorisinin, Korsch'un çalışmasının içinde eşit olmayan bir önemle yan yana duran iki ayrı parçaya

[46] Örneğin bkz. Ceppa, a.g.e., s. 1259; ve Fred Halliday, "Karl Korsch: An Introduction", Korsch, *Marxism and Philosophy*, a.g.e. içinde, s. 22.

[47] Hans-Jürgen Krahl, *Konstitution und Klassenkampf* (Frankfurt, 1971).

bölünmesinin" nedeni budur. Buna göre, "bir yandan düşünsel materyalizmin öğeleri özgün empirik bilimlerle bağlantılı olarak ön plana çıkarken, öte yandan ve buna karşıt biçimde, Marksist teori sınıf mücadelesi teorisine dönüştürülmektedir" (s. 101).[48] Tarihsel materyalizmin şekilsel bir yöntem içersinde şeyleştirilmesi, yapısını tarihsellikten uzaklaştırmakta ve içeriğin de önceden kurulu ve daima verili bir şey gibi ele alınmasını dayatmaktadır. Korsch'un, "kendisini Marksist teoriyi canlı biçimde geliştirmeye yöneltebilecek olan yolu tıkamasının" (s. 103) nedeni budur ve her ne kadar "tarihsel belirlenim fanatiği" olarak sınıflandırılmış olsa da, Negt, Korsch'ta "teorik anlamda buna hakkını verdiğini gösteren özgün ve somut analizin" (s. 104) tek bir örneğine bile rastlanmadığı sonucuna varmaktadır.

Korsch, 1930'larda yeni sosyo-ekonomik gelişmelerin bir analizini sunmaya ve bunlarla başa çıkabilecek siyasal bir strateji oluşturmaya çalıştığında, bu teorik eksiklikler büyük siyasal sorunlara dönüşmüştür. Nitekim, gerek sosyal demokrasinin gerekse Bolşevizmin burjuva karakterinin kavranması, kapitalizmin bırakınız yapsınlarcı ya da rekabetçi evreyi aşmasını tematize etme girişimiyle birlikte,[49] onu ve öteki konsey komünistlerini devlet kapitalizmi tezini formüle etmeye ve dünyanın çok yakın bir gelecekte nihayetinde faşistleştirileceği öngörüsünü

[48] Rusconi Korsch'un daha eski çalışmalarıyla ilgili olarak çok benzer sonuçlara ulaşmaktadır: "aktif teorik dürtü bir tarafta diyalektik yöntemin empirik bilimselleştirilmesine, öte tarafta militan işlevine bölünmektedir". Bkz. Gian Enrico Rusconi, "Dialektik in pragmatischer Anwendung", Claudio Pozzoli,ed., *Ueber Karl Korsch*, a.g.e içinde, s. 156.

[49] Bkz. "Capitalism and Planning", *Council Correspondence*, no. 4 (January, 1935) içinde, s. 5-15.

geliştirmeye yöneltmiştir.[50] Ancak sosyo-ekonomik *içerikteki* bu değişimler, tam da bu değişimlere devrimci bir doğrultuda dolayımda bulunmayı hedefleyen teorik *formda* bu duruma denk bir değişim yaratmamıştır. Korsch, altyapı-üstyapı ayrımını örneğin rekabetçi kapitalizmden tekelci kapitalizme doğru yaşanan kaymanın teorik ifadesini, altyapı-üstyapı kavrayışının çöküşünde ve bunu takiben kültür endüstrisinin bütünleştirici fonksiyonunun[51] ya da kapitalist mekanizmaların kişilik yapısında içselleştirilmesinin[52] tematize edilmesinde bulduğu eleştirel teori çizgisi üzerinden yeniden incelemek yerine, Marksizmin rekabetçi kapitalizmde kök salmış olan şeyleşmiş bir versiyonuna sadık kalmayı sürdürmektedir. Sonuç olarak, 1930'lardaki sosyal gelişmelerle ilgili keskin önsezileri onu işçi sınıfının siyasal yeniden-toparlanışını ve nihai devrimci çatışmanın gelişimini öngörmeye yöneltmiştir.[53] Sonraki gelişmeler bu öngörüyü yanlışladığında, Korsch Marksizmin zorunlu teorik yeniden inşasını gerçekleştiremeyecek ve onu tamamen terk etmek zorunda kalacaktır.

O halde Korsch'un verdiği ders, temelde olumsuz bir derstir ve muhtemelen, mevcut İspanyol bağlamı içindeki işlevi de esasen geçmişin hatalarının tekrarlanmasını engellemektir. Marksizmin ayakları *praksise* basmalıdır, ancak aynı zamanda ne pragmatik dolayımcılıkla özdeşleştirilmeli ne de sosyo-tarihsel koşulların salt

[50] Karl Korsch, "The Fascist Counter Revolution", *Living Marxism*,vol. 5, no. 2 (Fall, 1940) içinde, s. 29-41; ve "The Workers' Fight against Fascism", vol. 5, no. 3 (Winter, 1941), s. 36-49.

[51] Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno, *Dialectic of Enlightenment*, çev. John Cumming (New York, 1972), "The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception" hakkındaki bölüm, s. 120-167.

[52] Bkz. *Studien über Autorität und Familie* (Paris, 1936).

[53] Bkz. Ceppa, a.g.e., s. 1254.

ifadesine indirgenmelidir. 1930'lardan ve faşizmin, Stalinizmin ya da daha genel olarak, topyekûn yönetim altına alınan toplumların daha yeni biçimlerinin gelişmesinden sonra, işçi sınıfının, kendisine Hegelci Marksistler tarafından atfedilmiş olan rolü gerçekleştirmesi sistemli biçimde engellenmiştir. İktisadın siyasallaştırılması ve II. Dünya Savaşı sonrası dönemin tamamına hâkim olan tipik sınıf uzlaşmasını güvence altına alacak şekilde araçsallaştırılması, Hegelci Marksizmin Marksizmi radikalleştirme ve onu İkinci ve Üçüncü Enternasyonal'in bürokratikleşmiş taklitçilerinden uzaklaştırma projesini mat etmiştir. Ayaklarını kolektif öznesi olarak proletaryaya yaslayacak olan radikal bir siyaset olanaksız hale gelmiştir. Kapitalist ilişkilerin gündelik hayatın bütün cephelerine nüfuz etmesi ve varlığın bütün boyutlarının bürokratik yönetime konu edilmesi, altyapı ile üstyapı arasındaki klasik ayrımın çökmesi ve Horkheimer'ın 1940 gibi erken bir tarihte gösterdiği gibi,[54] geleneksel parti siyasetinin sonu anlamına gelmiştir. Önceden sınıfları potansiyel anlamda birbirleriyle çatışan taraflar olarak bölen keskin sosyal çelişkilere, artık muazzam ekonomik ve kültürel devlet müdahaleleri dolayımda bulunulmakta; bu dolayım bütün geleneksel muhalefet biçimlerinin tam da mücadele ettikleri sistemi güçlendirmek üzere onunla otomatik olarak bütünleştirildiği bir noktaya ulaşmaktadır. Ancak temel çelişkiler yerli yerinde kaldığı ve sistemin başlıca dürtüsü hâkim sosyal egemenlik ilişkilerini değişmeden tutmak olduğu ölçüde, çelişki, yalnızca daha öncesinde sorunsuz olan diğer alanlarda yeniden ortaya çıkmakla kalmamakta, aynı zamanda sistemin istikrarını ve canlılığının devamını

[54] Max Horkheimer, "The Authoritarian State (1940)", *Telos*, 15 (Spring,1973) içinde, s. 3-20.

güvence altına almak için de zorunlu ve ortadan kaldırılamaz bir öğe olarak kabul edilmeye başlanmaktadır. Dolayısıyla, şeytani bir altüst oluşla, ileri kapitalizmin sürekli kriz hali ölümcül bir sosyal hastalık semptomu değil, daha derindeki bir canlılığın yeni bir ifadesi halini almaktadır. Yönetici aygıtın görevi artık krizleri *çözmek* değil, bunları yeni kapitalist gelişmeler bakımından işlevsel olacak şekilde *yönetmektir.*

İleri kapitalizmdeki bu gelişmeler daha önceki tüm Marksist teorinin devrimci görevlerini iptal etmektedir; ancak, Marksizmi tarihsel anlamda temellendirmeyi ve yeniden kurmayı başaramayan ve bu nedenle de devrimci teori için başka yerlere bakmak durumunda kalan Korsch'un ya da, geleneksel Marksist kategorilerin değişen kapitalist egemenlik koşulları karşısında uygulanamaz olduğunu fark etmek noktasında Korsch'un sahip olduğu sağlam sezgiye bile sahip olmayan ve bu nedenle de yeni bir gerçekliği gözden düşmüş eski şemanın terimleriyle zorla yorumlamaya 1970'lerde de devam eden Mattick'in aksine, bu durumun hiç de Marksizmin sonu anlamına gelmesi gerekmez. Sahiden diyalektik olan herhangi bir bakış açısının temel ilkelerinden birisi, biçimle içeriğin birbirinden ayrılmazlığıdır. Dolayısıyla, ileri kapitalizmin değişen koşulları Marksist teorinin radikal bir yeniden inşasını zorunlu kılmaktadır ki bunun bir örneği, Pollock'un planlama hakkındaki çalışmasının[55] ardından 1930'larda ve 1940'larda Frankfurt Okulu tarafından yürütülen ve ekonominin tam anlamıyla siyasallaştırılmasıyla birlikte, vurgunun kültüre ve bu yeni bağlamda ortaya çıkan yeni

[55] Pollock'un çalışmasıyla klasik Marksism ve eleştirel teori arasındaki ilişki hakkındaki mükemmel bir açıklama için bkz. Marramao," Political Economy and Critical Theory", a.g.e.

meşruiyet krizine kaydığı sonucuna varan yeniden inşa çabalarıdır.[56]

Kolektif özne sorunsalının gölgede bırakılması da, Hegelci Marksizmin tükenmesi anlamına gelmiştir. Bu bakımdan, Korsch, Lukacs, Gramsci ve Frankfurt Okulu'nun kaderi, yaşayabilir çağdaş bir Marksizm açısından geçerli olan çeşitli tarihsel seçenekleri ima etmektedir. Çok erkenden bürokratik çözümü tercih eden Lukacs ve kendi Marksizm türünün başarısızlıklarının sonuçlarıyla karşı karşıya kalacak kadar yaşamayan Gramsci hariç tutulursa, Korsch ve Adorno tipik örneklerdir. Korsch'un geri çekilişi, karakteri onu tümüyle bocalatmış olan Amerikan empirik biliminin yolunu takip ederken,[57] Adorno ileri kapitalizmin hızla yok ettiği ve daha sonraki çalışmalarında korunması en önemli kaygı konularından birisi haline gelen bir burjuva bireyselliğine geri çekilmiştir. Bu alternatiflerin ikisi de tatmin edici değildir.

Ancak, eğer illa bir geri çekilme yaşanacaksa, o halde, bu geri çekilme, Marcuse'un 1937'de, II. Dünya Savaşı soykırımının yaklaşmasından önce kendisinin hâlâ klasik Marksist çizgiye koşut radikal bir dönüşüm imkanı inancına sarılmakta olduğu bir dönemde alaycı bir biçimde son burjuva perspektifi[58] olarak adlandırdığı şeye doğru yapılabilir. Fenemenolojik sorunsala geri dönüş Hegelci Marksizmin ruhunu kurtaracak olan tek şeydir. Bu çerçevede, komünist özgür özneler toplumu

---

[56] Sosyal krizin yeni biçimlenişiyle ilgili iyi bir açıklama için bkz. Jürgen Habermas, *Legitimation Crisis*, a.g.e.

[57] Amerikan ve Avrupa bilimleri arasındaki farklar hakkında Korsch'un kendi değerlendirmesi için bkz. Paul Partos'a yazdığı mektup 30 Haziran 1939, *Alternative*, no. 41 (April, 1965) içinde, s. 76-77.

[58] Herbert Marcuse, *Negations*, çev. Jeremy Shapiro (Boston, 1968), s. 154.

ideali Adorno'da olduğu gibi ulaşılamaz bir Kantçı ideal niteliği kazanmaz, tersine mutlak tarihselcilik vasıtasıyla uzun erimli bir politik projeye dayandırılabilir. Ücretli emeğin herhangi bir yolla praksis haline dönüşmesinin ve dolayısıyla da "kendinde sınıf"ın "kendisi için sınıf"a dönüşmesinin mümkün hale gelmesinin sistemli olarak engellendiği bir bağlamda, praksisin kendisi anarşik bir şey haline gelmekte ve devrimci bilinç açısından uzunca bir zamandır pek de önem taşımamakta olan bu sınıf çizgilerini her zamankinden daha fazla aşmaktadır. Bunun İspanya ve Portekiz gibi büyük bir dönüşüm sürecinden geçmekte olan toplumlar gibi pratik bir sorun bakımından anlamı, eski üçüncü enternasyonalist Marksist retoriğinin siyasal ve toplumsal özgürleşmeye sadece engel olabileceğidir: Anlamlı çözümler eski projeksiyonlardan bağımsız olarak yaratılmak durumundadır. 1920'lerin Hegelci Marksizmini ortaya çıkartan gerçek tarihsel deneyim olan konsey fenomeni örneğinde olduğu gibi, yeni teorik perspektif, geçmişin teorik enkazıyla olan hesabını keserek, geçiş döneminin yeni deneyimlerinden doğmak zorunda kalacaktır.

Tam da tedavi edici teorik işlevleri nedeniyle, *Karl Korsch o el Nacimiento de una Nueva Epoca* gibi kitaplar, özellikle de yayımlandıkları yer veri alındığında kutlu birer işarettir. Elbette, makaleler daha iyi seçilebilirdi: Buckmiller'ın Negt'e karşı polemiği gerek Korsch'un anlaşılmasına gerekse mevcut teorik ve devrimci görevlere pek az katkıda bulunurken, Rusconi'nin Korsch'u Gramsci ve Bordiga ile kıyaslama girişimi, *Linkskommunismus* muhalefeti içinde, "[Korsch ve Bordiga gibi] olağanüstü kişiliklerin etkili bir eylemde bir araya gelmesini engelleyen" (s. 80) perspektif farklılıkları olduğunu göstermenin ötesine

geçmemektedir. Rusconi'nin, muhtemelen bu konuları ele alan en önemli çalışmalarının çok daha öncesinde yazılmış olan bu makalesi sol muhalefetin sahip olduğu ağırlığı tam anlamıyla araştırmaktan uzaktır ki bu iş hâlâ yapılmayı beklemektedir.[59] Yine de, Korsch'un "Crisis of Marxism" (1931)[60] ve "The Young Marx as an Activist Philosopher" (1934) makalelerinin seçilmesi, editörün buna benzer başka seçkilerde umarız tekrar edeceği mükemmel tercihler olmuştur.

[59] Bu yönde atılmış iyi bir adım için bkz. *Die Linke gegen die Parteiherrschaft*, ed. Fritz Kool (Olten, 1970).

[60] Bu makale yakın zaman önce İngilizceye çevrilmiş ve David Bathrick tarafından yazılan bir Girişle birlikte yayınlanmıştır: bkz. *New German Critique* içinde, 3 (Fall, 1974), s. 3-11.

II. Bölüm

Karl Korsch Metinleri

A- Temel Marksizm Kavrayışı

B- Marksizm'de Kriz

C- Lenin ve Sovyetler Birliği

D- Fransa, Almanya ve İspanya: Devrimci Pratikler

E- Faşizm ve Karşıdevrim

A

Temel Marksizm Kavrayışı

Sosyalizasyon Nedir?

Marksist Diyalektik

Materyalist Diyalektik Üzerine

Niçin Bir Marksistim?

Marksizm'in Başlıca İlkeleri

Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı

Bugün İçin Marksizm Üzerine On Tez

Sosyalizasyon Nedir?

Pratik Sosyalizme Yönelik Bir Program * †

çev. Vefa Saygın Öğütle

1. Sosyalizasyonun Amacı

Sosyalizmin talep ettiği sosyalizasyon**, özelci kapitalist ekonominin (*private capitalist economy* –ç.n.) bir sosyalist komünal ekonomiyle yer değiştirmesini amaçlayan, üretime

---

* **Orijinal Eser:** "What is Socialization? A Program of Practical Socialism", *New German Critique*, No. 6 (Güz, 1975).

† Korsch'un bu denemesindeki sosyalizasyon terimi, sosyalist bir toplum inşâ etmeye dönük aktif, bilinçli faaliyete ve dolayısıyla da rol davranışı, politik sosyalizasyon ve aile tarafından gerçekleştirilen sosyalizasyon, akran grupları, okul, medya vs. üzerine tartışan sosyal bilimcilerin gittikçe merkezî ilgi konusu hâline gelen burjuva toplumundaki sosyalizasyon sürecinden ayırt edilebilecek bir *sosyalist sosyalizasyon* sürecine atıfta bulunmaktadır. Korsch'un vurgusu, sosyal bilimcilerin kendi sosyalizasyon teorileri içinde tartıştığı ve Marksistler tarafından yanlış bilinç, yabancılaşma ve şeyleşme olarak eleştirilen şekliyle bireylerin önceden inşâ edilmiş roller, davranışlar, tutumlar vs. içindeki sosyalizasyonu üzerine değil, toplumsal üretim ilişkileri ve "toplumsallaşmış toplum" üzerinedir. Burjuva toplumundaki "sosyalizasyon", mevcut üretim sistemini sabitleştirme ve dolayısıyla bireyi sisteme uyum sağlamaya indirgeme işlevi görürken, sosyalist sosyalizasyon ise, Korsch'a göre, üretim araçlarının, onların toplumsal kullanımına karar verecek olan işçiler tarafından demokratikçe denetimi için çabalamaktadır. Korsch tarafından kullanılan sosyalizasyon kavramına ilişkin ilginç bir tartışma, 1921'de Korsch'un editörlüğünü yaptığı bir kitap dizisi içinde Berlin'de yayımlanan ve Underground Press (Berlin, 1968) tarafından yeniden basılan Felix Weill'ın *Sozialisierung* adlı çalışmasında bulunmaktadır.

dönük yeni bir düzenlemeye işaret eder. Bunun ilk evresi, üretim araçlarının sosyalizasyonundan (*Vergesellschaftung*) ve bunun sonucu emeğin özgürleşmesinden oluşur. İkinci evresi ise, emeğin sosyalizasyonundan müteşekkildir.

2. Üretim Nedir?

Sosyalizasyon görevi, üretimle ilişkilidir. Ancak "üretim", bu bağlamda, malların üretiminin teknik sürecine ve insanlar ile (doğallığında verili ya da insan eliyle üretilmiş olan) maddeler arasındaki ilişkilere işaret etmez. "Üretim" burada, daha ziyâde, her türlü teknik üretimle ilişkili olan birtakım insanlar arasındaki toplumsal ilişkilere, yani "toplumsal üretim ilişkileri"ne işaret eder yalnızca. "Sosyalizasyon"a dönük yeni düzenlemenin hedefi, *toplumsal ilişkilerin toplamı olarak üretim*dir.

"Üretim süreci içersinde insanlar, sadece doğa üzerinde değil ama aynı zamanda diğer insanlar üzerinde de emek harcarlar. İnsanlar ancak, belirli bir tarzda bir arada çalışarak ve kendi faaliyetlerini karşılıklı değiş-tokuş ederek

---

Weil, "*Sozialisierung*" terimi etrafındaki kafa karışıklığına dikkat çekmekte ve ardından, Korsch'tan oldukça etkilenmiş olan çalışmasında, gerçekten sosyalist ve dolayısıyla "toplumsallaşmış" bir toplum inşâ etme göreviyle bağlantılı olarak, sözkonusu kavramı aydınlatmaya çalışmaktadır. Korsch'un elinizdeki çalışması, şurada yayımlanmıştır: *Schriften zur Sozialisierung*, Erich Gerlach ed. (Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt am Main, 1969), s. 15-42. [İngilizce'ye çevirenlerin (Frankie Denton ve Douglas Kellner'in) notu]

** "*Socialization*" terimi, Türkçe'ye "toplumsallaş(tır)ma" olarak çevrilebilirdi. Nitekim kimi okura, Korsch'un verdiği anlam açısından böylesi bir karşılık daha uygun gibi görünebilir. Ancak, İngilizce'ye çevirenlerin de işaret ettiği üzere, sözkonusu terim, bir bakıma çağdaş sosyoloji literatürüyle karşıtlık temelinde kurulmuştur. Dolayısıyla sosyoloji literatüründeki Türkçe çevirilerde, "sosyalizasyon" karşılığı hususunda geniş bir mutabakat olduğu için, sözkonusu karşıtlığı dikkate alarak terimi bu şekilde çevirmeyi uygun bulduk. Böylesi bir tercih, kanımızca, terimin Türkçe'de dolaşımda olan anlamını genişletmek açısından da oldukça faydalı olacaktır. Diğer yandan terimin fiil kökünü ("to socialize") ve buradan türetilen isim ("socializing") ve sıfatları ("socialized"), yine Türkçe kullanımı dikkate alarak "toplumsallaş(tır)mak", "toplumsallaş(tır)ma" ve "toplumsallaş(tırıl)mış" olarak karşılamayı uygun gördük (ç.n.).

üretebilirler. Onlar, üretmek için, diğer insanlarla belirli bağlar ve ilişkiler içine girerler ve ancak bu toplumsal bağlar ve ilişkiler içersinde, doğa üzerinde etki yaratabilirler; bu demektir ki üretim, ancak bu şekilde vukû bulur." (Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye*).

Sosyalizmin karşısında savaştığı kapitalist toplumun yapısı şuna dayanır: Kapitalist bir ekonomik düzendeki toplumsal üretim süreçleri, esasen birey kişilerin özel meselesi olarak görülür. Bunun tam tersine sosyalizasyon, sosyalist bir komünal ekonominin; yani, toplumsal üretim sürecini, üreten ve tüketen bütünün kamusal bir işi olarak addeden bir ekonomik düzenin yaratılmasını amaçlar.

3. Üretim Araçları Nedir?

Sosyalizasyona yönelik ilk adım, üretimde kullanılan "üretim araçları" üzerindeki kapitalist özel mülkiyetin ortadan kaldırılması ve bunu toplumsal mülkiyetle yer değiştirmesidir.

"Üretim araçları", üretim amacıyla kullanılan tüm fiziksel nesneler ya da eşyalardır. Erfurt Programı'na göre bu, şunların hepsini içerir: "Toprak, madenler ve taş ocakları, ham maddeler, âletler, makineler ve nakliye araçları." Bir nesneyi bir üretim aracı hâline getiren şey, onun içsel karakteri değil, üretim amacıyla kullanılma biçimidir. Genel olarak konuşursak, doğallığında verili biçimi ve karakteri ile tüm bir yeryüzü (doğa), bu yeryüzünün altında ya da üstünde işleyen bilinçli insan faaliyetinin yol açtığı tüm değişim ve gelişmeler (fabrikalar) ile birlikte, bir "üretim aracı" olabilir.

Bir nesnenin kullanılmasından üretimsel bir başarı (*Leistung*) sağlanıyorsa, o nesne, üretim amacı açısından

kullanışlı bir hâle gelmiş demektir. Üretimsel başarılar, hâlihazırdaki bir ihtiyacın dolaysızca karşılanması anlamına gelen icrâlardan ya da hizmetlerden (örneğin konserdeki bir virtüözün, bir taksi şoförünün ya da trendeki bir kondüktörün gerçekleştirdiği icrâlardan) oluşabilir. Ancak bir kural olarak, üretimsel başarı, gelecekteki ihtiyaçları karşılamanın bir aracı (tüketim aracı) olarak hizmet gören malların üretilmesinden ibarettir. İlk durumda "üretim araçları", icrâ ya da hizmetlerde kullanılan nesnelerdir (bir kuyruklu piyano, bir taksi, bir lokomotif); ikinci durumda ise, tüketilecek malları üretmek için kullanılan nesnelerdir (ham maddeler, makineler vs.). Her üretimsel başarı, dolaylı ya da dolaysız olarak, tüketime hizmet eder.

Üretim araçlarının kullanımı aracılığıyla herhangi bir çeşitte üretimsel başarı yaratan bu insan faaliyeti, *emek* olarak adlandırılır. Bu yüzdendir ki emeğin kendisi, diğerleri gibi basit bir üretim aracı değil, üretim araçlarının her üretken kullanımının, dolayısıyla da genel olarak tüm bir üretimin evrensel ve zorunlu koşuludur.

Ekonomik gelişimin bugün vardığı düzeyde, üretim, yani üretim araçlarının üretimsel başarılar elde etmek için kullanılması, birey kişilerin kendi ihtiyaçlarını kendi emekleri aracılığıyla bağımsızca tatmin etmesinin bir sonucu olarak gelişmez (karş. madde 2). Bu, daha ziyâde, ortak bir üretimsel başarı yaratan pek çok insanın katıldığı işbölümünün birleşik etkisi sonucu gelişir. Ancak kapitalist ekonomik düzende, bu şekilde ortak üretim için kullanılan fiilî üretim araçları, üreten ve tüketen topluluğun ortak mülkiyeti değil, üretken emeğe iştirâk etmiş ya da etmemiş olan tekil insanların özel mülkiyetidir.

4. Sermaye Nedir?

Üretim araçlarının özel mülkiyeti, *ücretli emek*le birleştiği zaman, *sermaye* hâlini alır.

Üretim için zorunlu olan üretim araçlarının toplumun bir kesiminin özel mülkiyeti olarak varlığını sürdürdüğü, toplumun diğer kesiminin ise üretim araçlarının sahipliğinden dışlanarak yalnızca kendi emek-gücü üzerinde tasarruf hakkına sahip kılındığı bir toplumda, üretim araçlarının sahibi (kapitalist), toplumsal üretim koşulları üzerinde bir *denetim* gücü elde eder. Kapitalist ayrıca, üretim için zorunlu olan emek-gücünü satın almak için gerekli meblağın dışındaki tüm *hâsılatı* kendine mâl eder ve böylece, üretim süreci içindeki mülksüz üreticilerin (proleter ücretli emekçilerin) mecburen harcayacağı emeği de belirler. Tıpkı mülkiyet gibi, bir "iş sözleşmesi"nin neticesi olmazdan önce bizzat doğal taşıyıcısının kişisel hakkı olan emek-gücü, iş sözleşmesi aracılığıyla bir diğer insanın özel mülkiyeti hâline gelir. O, kapitalist üretim süreci esnasında, kendi doğal taşıyıcısına değil, üretimde kullanılan üretim araçlarının sahibine (kapitaliste) aittir.

"Bugünkü biçimiyle mülkiyet, sermaye ile ücretli emek arasındaki karşıtlıkta kendini gösterir." (*Komünist Manifesto*)

Kelimenin bu anlamıyla "sermaye", toplumsal üretim üzerindeki kişisel denetim ve kullanım (sömürü) hakkı olarak, üretimin mülksüz ücretli emeğin istihdamı aracılığıyla gerçekleştiği bir toplumda, üretim araçlarının ne olduğuna bakılmaksızın üretim araçları üzerindeki *her türlü* özel mülkiyeti içerebilir. "Sermaye", belirli tipteki maddî üretim araçlarına değil, belirli toplumsal üretim

ilişkilerine verilen addır. "Sermaye", burjuva iktisadının doğallığında verili olan toprağa karşıt olarak kullandığı kelime anlamında olduğu gibi, yalnızca önceden harcanmış emeğin ürünlerinden ("üretilmiş üretim araçları"ndan, yani "fabrikalar"dan) ibaret değildir. Bizzat toprak ("doğa") da sermaye olabilir. Mevcut özel mülkiyet yapısı içersinde özgürlüğünü yitirmiş ücretli emeğe dayanan bir üretim için maddî temel sağladıkları noktada, her iki "üretim aracı" da sermaye hâline gelebilir. Üretim araçlarının kapitalist sahibinin, sahip olduğu üretim araçları vasıtasıyla ama kendi emek harcamaksızın vukû bulan toplumsal üretimden sağladığı kazanç, şayet onun hâsılatı *(Rente)* olarak adlandırılacaksa, o hâlde kapitalistin emek harcamaksızın elde ettiği her türlü kazanç, toprak rantı (*Bodenrente*) denilen kazanç da dâhil, bu hâsılatın içersinde yer alır. Bu yüzdendir ki kapitalist, sadece toprağın üzerinde yükselen ve dar anlamıyla "sermaye biçimindeki hâsılat"ını elde ettiği üretim işletmesinin sahibi değil, ama aynı zamanda üretim işletmesinin üzerinde durduğu ve üzerindeki üretimden gelen kazancın bir kısmını "arazi rantı" (*Grundrente*) adı altında kendine mâl ettiği toprağın da özel mülkiyetine sahiptir. Toplumsal üretim ilişkileri olmaları bakımından, hem "arazi rantı" hem de "dar anlamıyla sermaye biçimindeki hâsılat", eşit derecede "sermayesel hâsılat"tır.

5. Kapitalist Toplumsal Düzen

Toplumsal bir üretim ilişkisi olan "ücretli emek" bir toplumdaki *toplumsal üretimin evrensel temeli* hâline geldiği zaman, kişisel olarak mülk edinilmiş her üretim aracı sermaye hâline gelir. Böylesi bir toplumsal düzenin üyeleri ise iki sınıfa bölünür: Bir yanda, sömüren ve üretimi kontrol altında tutan kapitalistler; diğer yanda ise sömürülen

proleter ücretli köleler. Yalnızca toplumsal üretimin doğrudan yöneticileri ya da yararlanıcıları değil, fakat daha genel anlamıyla, toplumsal üretimi denetlemek ve ondan kâr sağlamak suretiyle, *kişinin bizzat üretim sürecinde harcadığı üretken emekle kazanılmamış bir kazanca karşılık gelen herhangi bir payı* –dolaylı ya da dolaysız olarak– *bir biçimde alan* herkes, kapitalist sınıfa mensuptur. Kişinin (sözüm ona "işveren kârı" şeklinde) kısmen kendi üretken emeğine dayanan ya da üretim araçlarının özel mülküne sahip olmaksızın da (arazi rantını ve diğer sermaye hâsılatını toplayan kişi olarak) edinebileceği bir gelire *ek olarak* bir gelir elde edip etmediği meselesi, bu hususta hiçbir farklılık yaratmaz.

"Kapitalist" toplumsal düzendeki gelişimin erken aşamalarında tek bir kişinin aynı anda toplumsal üretimin hem yöneticisi hem de yararlanıcısı olması normal bir şey iken, bugün artık bu işlevler, hepsi de üretimin denetlenmesine ve ondan sağlanan kâra az-çok doğrudan iştirâk eden birtakım kişiler ya da kişi grupları arasında dağılmıştır. Kapitalist toprak sahibinin, üretim işletmesinin kapitalist sahibiyle, bu işletmede vukû bulan üretimin sömürüsünü paylaştığı yukarıdaki örneğimiz sonucu, bu durumdan zâten haberdârız. Böylesi bir kapitalist işlev bölüşümünün diğer iki tipik örneğinden ilki, gerçek mülk sahiplerinin üretimi bizzat yönetmediği ama bunu kendi çıkarları doğrultusunda yönetsin diye başka birine izin verdiği durumdur. Örneğin bir şirketin hissedarları, şirket meselelerini yönetmesi için yönetim kuruluna yetki verir. Daha yaygın olarak karşılaşılan ise, burada tartıştığımız meseleyle alâkalı bir diğer durumdur: Kredi vasıtasıyla işleyen bir üretim işletmesi. Bu iş tipinde de birtakım insanlar, "kapitalistler" olarak işin içine girer: İlkin işin

sözüm ona yasal "sahibi" ve ikincisi, kredi sağlayan kişi. Bu ikisi bir arada, sözkonusu üretimin denetimini ve kazancını (sömürüsünü) paylaşır.

Üretim araçlarındaki özel mülkiyetin toplumsal mülkiyetle yer değiştirmesi, yani üretim araçlarının toplumsallaştırılması demek, kapitalist ekonomideki üretim süreçleri boyunca hükmedilen emeğin, yabancı kapitalistin egemenliğinden ve sömürüsünden kurtulması demektir. Dolayısıyla üretim araçlarının toplumsallaştırılması demek, günümüzdeki kapitalist ekonomik düzende hâkim olan sermaye ile ücretli emek arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması ve ayrıca, sermaye ile emek arasındaki bu karşıtlıktan ileri gelen sosyal sınıf ayrımının, sınıfsal tahakkümün ve sınıf mücadelesinin de ortadan kaldırılması demektir.

6. Ekonomik Güç ve Politik Güç; Özel Hukuk ve Kamu Hukuku

Üretim araçlarının toplumsallaştırılması ve üretken emeğin özgürleşmesi talebi, tarihsel olarak ortaya çıkmış bir toplumsal üretim ilişkileri biçiminin, "yani "mülkiyet"in, ancak şimdi ortaya çıkmış bir diğer biçime dönüşmesi talebidir. Kapitalist özel mülkiyet, sermaye ile ücretli emek arasındaki karşıtlık temelinde kendini gösterdiği şekliyle, ilelebet geçerli bir toplumsal üretim biçimi değil, ama sadece belirli bir geçmiş dönem için geçerli olan geçici bir biçimdir.

Kapitalist özel mülkiyet sahibinin toplumsal üretimi denetleme ve buradan gelen kazancı kendine mâl etme gücü, *politik olarak* temellendirilmiş güç ilişkilerinin (örneğin, birey yurttaşları yönetmek ve vergilendirmek

için kullanılan hükümet hakkının) aksine, *ekonomik olarak* temellendirilmiş bir güç olarak kendini gösterir. Bununla birlikte, başlık 2'de gördüğümüz üzere, her iki güç biçimi de, aynı zamanda kişiler arası *toplumsal* ilişkilere tekabül eder. Onlar, sözkonusu toplumsal ilişkiler temelinde vardırlar ve varlıklarını da, bunu sürekli kılan ve destekleyen toplumsal ilkeler (bilhassa tanınma ve ayrıca da ihtiyaç duyulursa hukuk yasaları aracılığıyla zorlama) temelinde sürdürürler. "Bir nesnenin sahibi, ... bu nesneye *istediği gibi* davranabilir ve *başkalarından gelecek herhangi bir müdahaleyi kabûl etmeyebilir.*" (Alman Vatandaşlık Kanunnamesi'nin 903. maddesi) (*Deutsche Bürgerliches Gesetzbuch*).

Ekonomik ve politik güç arasındaki bu eşdeğerlik, kapitalist özel mülkiyetin damgasını vurduğu hukuk sistemine özgü olan ve günümüzde tüm bir hukuku ikiye bölen özel hukuk-kamu hukuku ayrımı aracılığıyla karartılmış hâldedir. "Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum, quod ad singulorum utilitatem." (Ulpian L 1 § 2 De justo er jure, p. 2) ("Kamu hukuku, tüm bir politik topluluğun refahına yöneliktir; özel hukuk ise, tek tek bireylerin çıkarlarına hizmet eder.")

Ekonomik yaşamdaki insan ilişkilerine özel hukukun alanı olarak davranmak, nihâyetinde devlet ve toplumu birbirinden ayrı düşüreceği için, hiçbir zaman ve hiçbir yerde tam olarak uygulanamaz bir şeydir. Üretim araçları sahibinin "sahip olduğu nesnelere istediği gibi davranma" hakkı, daima ve her yerde kamu hukuku (yani, ortak iyinin çıkarı için yürürlüğe konan yasalar ve kararnameler) aracılığıyla sınırlandırılmıştır. Benzer şekilde, toplumsal üretim süreçleri boyunca hükmedilen mülksüz ücretli emekçinin, kendi emek gücü üzerinde sahiplik ve tasarruf

hakkı veren salt biçimsel "özgürlüğünden" türetilmiş maddî *özgürlüksüzlüğü* de, haddi zâtında her yerde, iş sözleşmesi özgürlüğünün koyduğu mecburî sınırlamalar aracılığıyla ve işçilerin bir biçimde kamu tarafından hukuken korunması sonucu, kısmen hafifletilmiştir.

7. Sosyalizasyon ve Sosyal Politika

Önceki açıklamalardan hareket edildiğinde, "üretim araçlarını toplumsallaştırma"nın, yani üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyeti ortadan kaldırmanın temelde iki farklı yolu olduğu görülecektir. Üretim araçları, birey kapitalistlerin yetkisinden (sömürüsünden) alınarak ve (millîleştirme, kamulaştırma ve birazdan tartışacağımız diğer biçimlerle) kamu görevlilerinin yetkisine verilerek toplumsallaştırılabilir. Diğer yandan üretim araçları, sahiplerinden istimlâk edilmeksizin, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin içeriğinin *içerden dönüştürülmesi* aracılığıyla da toplumsallaştırılabilir. Önceden özel hukuka göre kapitalist mülk sahibinin özel mülkiyetine ait olan üretim, gittikçe kamu hukukunun bir meselesi olarak, yani artık özel haktan dolayı yalnızca özel mülk sahibine bağlı olarak kalmayan ama bunun yerine kamunun yasal organlarına bağlı olan bir düzenleme içinde ele alınabilir: Mesleklere ve bölgelere göre örgütlenmiş işçi federasyonları, işveren federasyonları ve işçi ve işverenlerden oluşan birleşik örgütlenmeler (iş ortaklıkları, emek meclisleri).

Bu ikinci "sosyalizasyon" biçiminin bugünkü başlıca temsilcisi, Eduard Bernstein'dır. Ona sorarsak, "sosyalizasyonun başlıca meselesi, üretimi ve ekonomik yaşamı, kamu refahının (*Allgemeinheit*) denetimi altına sokmaktır." Bernstein'a göre; ancak "kamu, yasalar ve

yönetmelikler yardımıyla ekonomik yaşamın denetimini daha da çok eline geçirdiği" zaman, sosyalizasyon meydana gelebilir. Ve o bugün, "iyi bir iş yasasının, birkaç yüz işyeri ve şirketin millîleştirilmesinden daha fazla sosyalizmi ihtiva ettiğini", otuz yıl önce yaptığından daha güçlü bir biçimde ilân etmektedir.

Bernstein'ın konumu, buradaki formülasyonu açısından, "sosyal politika" ile "sosyalizasyon"un tam eşitliğine dayanmaktadır. Özel mülk sahiplerinin taşıdığı imtiyazların (*Befugnisse*) sosyal politika aracılığıyla tedricen sınırlandırılması sonucu, özel mülkiyetin dönüştürüleceği ve yavaş yavaş kamusal mülkiyet içersinde gelişeceği varsayılmaktadır. Oysa ki gerçekte, – bizzat kavramsal içeriğinde dahi kapitalist özel mülkiyeti varsayan ve sadece kapitalistlerin bireysel hakları ile kamunun talepleri arasındaki çatışmayı hakemlik yaparak halletmek (*schlichten*) isteyen– *sosyal politika*, istikâmet yönünde *bir kopuş ve radikal bir değişim yaşanmadıkça*, gerçek bir sosyalizasyona doğru asla gelişemez. Gerçek sosyalizasyona dair –Bernstein'ın anlayışının, kapitalist düşünce tarzlarını kabûl etmesinden ayrı bir şey olarak, her şeye karşın içerdiği– önemli bir unsur, aşağıdaki başlıklarda tartışılacaktır. Burada şu nokta vurgulanmalıdır: İster derhâl ister tedricen olsun özel mülk sahibi denen şahıs toplumsal üretim sürecinden *tamamen* dışlanmaksızın, üretim araçlarının sosyalizasyonu diye bir şey sözkonusu olamaz!

8. Sosyalizasyon ve Mülkiyetin Dağıtımı: "Yarım Kalmış Tedbirler"

Herhangi bir gerçek sosyalizasyonun bu negatif koşulu, şundan ileri gelir: Özel mülkiyetin yalnızca eşit bir biçimde dağıtıldığı tüm bu prosedürlerde vukû bulan

şey, "üretim araçlarının sosyalizasyonu" değil, sadece özel mülkiyetin el değiştirmesidir. Mülkiyetin tekil bir kişiden özel hukuktaki sözüm ona "tüzel kişi"ye geçişi, tam da burada zikredilmelidir; örneğin, kişisel mülkiyete ait bir firmanın anonim şirketin ortak mülkiyetine geçişi. Böylesi prosedürlerde, sosyalizmin kötü bilgilendirilmiş karşıtlarının zaman zaman "sosyalizasyon" olarak adlandırdığı bazı basit bölüşüm tasarılarında (örneğin, geniş toprak arazilerinin küçük arsalar şeklinde çok sayıdaki tekil mülk sahiplerine paylaştırılması) olandan daha fazla sosyalizasyon yoktur. Ancak bu çeşit bir şey, burada dikkate alınmayacaktır.

Özel mülk sahibinin üretim sürecinden *tamamen* dışlanması talebi, nihâyetinde bir yandaki çalışmayan mülk sahipleri ile diğer yandaki mülksüz çalışanlar arasında bir güç ve kazanç paylaşımına varan tüm bu tedbirlerin yetersizliğini açığa çıkarır. Böylesi tedbirler aşağıdaki gibidir:

1. Kautsky'nin, "toprak, geniş sanayi işletmeleri tarafından yararlanılır hâle gelinceye dek, derhâl millîleştirilmelidir" ama toprağın devletten kiralandığı "toprağın altındaki ya da üstündeki işletmeler"in "özel çalışmalar" olarak varlığını sürdürmesine izin verilmelidir, şeklindeki önerisi.[1] Diğer tedbirler ise şöyledir:

2. Son yüzyıllar boyunca, toplam iş kârının bir kısmını kendi ücretli emekçileriyle paylaşmayı öneren iyi niyetli kapitalistler tarafından, başarıya ulaşsın ya da ulaşmasın, tekrar tekrar geliştirilen tüm "kâr paylaşımı" projeleri.

3. Son dönemlerde önerilen (ve sıklıkla yanlış bir

[1] bkz. Karl Kautsky, *Richtlinien für ein sozialistisches Aktionsprogramm* (Berlin, 1919).

biçimde "endüstriyel demokrasi" olarak adlandırılan) bir şey olarak, her bir işletme için o işletmelerin mensupları (işçi komisyonları, fabrika konseyleri, işveren komiteleri) tarafından seçilmiş işçi ve işveren temsilcilerinin, özünde hâlen kapitalist mülk sahibinin olan işletmelerin denetim ve yönetimine iştirâk etmesi önerisi.

Tüm bu "yarım kalmış tedbirler" –tıpkı Bernstein'ın planı gibi–, sosyalizmin bakış açısından meseleye bakıldığında, en iyi ihtimâlle taksitli ödemeler (*Abschlagszahlungen*) olarak görülebilir. En kötü durumda ise bunlar, kurtuluşa doğru ilerleyen işçi sınıfının gerçek çıkarlarına doğrudan karşıttırlar. Bu durum, sözüm ona "kâr paylaşımı" projeleri açısından bilhassa geçerlidir.

9. Sosyalizasyonun Görevi

Özel mülk sahibinin "üretim alanından tamamen dışlanması" talep edildiğinde, aslında, "sosyal politika" ile gerçek "sosyalizasyon" arasındaki fark korunmuş olur (karş. başlık 7). Ayrıca, sosyalizasyon ile basit bir özel mülkiyet dağıtımını ya da her türlü "yarım kalmış tedbir"i birbirine karıştırmaktan da kaçınılmış olur (karş. başlık 8). Ama tüm bunlar bir yana, sosyalizasyon görevinin gerçek içeriğini kesin bir biçimde belirleyen şey, kesinlikle bu talep değildir.

Kapitalist özel mülkiyet sahibi tamamen ortadan kaldırıldıktan hemen sonra, aynı üretim araçları, belirli bir zaman içinde, yalnızca belli sayıdaki üretken işçi tarafından *üretim için kullanılıyor* olabilir –tıpkı her *tüketim aracı*nın, aynı biçimde, kendi amaçlarına ulaşmış bir momentte, yalnızca belli sayıdaki insan tarafından tüketiliyor ya da kullanılıyor olması gibi.

Sosyalizmin talep ettiği anlamıyla "üretim araçlarının toplumsallaştırılması", bu fiilî gerçeği değiştiremez ve değiştirmek istemez de. Sosyalist bir komünal ekonomide, hangi insanların mevcut üretim araçlarını üretim için kullanabileceğine ve kullanması gerektiğine, üretimin ne tür çalışma koşulları altında sürdürüleceğine ve üretimden çıkan ürünlerin üretici ve tüketicilerin bütünü arasında nasıl dağıtılacağına da ayrıca karar vermek gerekir. Sosyalist komünal-ekonomide ayrıca, toplumsal üretim ilişkilerine dair bir düzenleme, bir mülkiyet düzeni de sözkonusudur. Bu düzeni tesis etmek, sosyalizasyonun görevidir.

Tamamlanmış bir sosyalizasyon planının bu görevi nasıl yerine getireceğine ve yukarıdaki sorunların nasıl hükme bağlanacağına bağlı olarak, ya gerçek bir komünal ekonomide az-çok tam bir ortak mülkiyet yaratılacak ya da aslında özel mülkiyet ortadan kaldırılırken onun yerine sadece bir çeşit *münhasır (*special –ç.n.*) mülkiyet* (*Sondereigentum*) konacaktır.

10. Üreticiler ile Tüketiciler Arasındaki Çıkar Çatışması

Gerçek ortak mülkiyeti yaratma görevinin, sosyalizasyon planının uygulanmasında her şeye karşın başarısızlıkla yüz yüze geleceği en büyük tehlike, kapitalist özel mülkiyetin üretimden dışlanmasından sonra dahi, insan topluluğunun ekonomik yaşamında iki karşıt çıkar grubunun varlığını sürdürecek olmasıdır: Bir tarafta, her bir ayrı üretim dalında çalışan üretken işçilerin çıkarları; diğer tarafta ise, geri kalan üreticiler ve tüketiciler bütününün çıkarları. Kısacası, üreticiler ile tüketiciler arasındaki çıkar çatışması...

Üretim araçlarının gerçek "toplumsallaşması"nı ("*Vergesellschaftung*") gerçekleştirmek yerine, toplumsal üretim ilişkilerinin düzenlenmesinde tüketicilerin ya da üreticilerin çıkarlarına öncelik verildiği durumda, hâlihazırda mevcut olan özelci kapitalizm yalnızca, sözüm ona "sosyalizasyon" aracılığıyla bir *yeni kapitalizm*e dönüştürülmüş olur. Bu yeni kapitalizm, koşullara bağlı olarak, bir tüketici kapitalizmi (ulusal, yerel ya da kooperatiflere dayalı bir tüketici kapitalizmi) olarak ya da bir üretici kapitalizmi olarak düzenlenebilir. Ancak ve ancak her iki tehlikeden de kaçınmak suretiyle, hem üreticilerin hem de tüketicilerin çıkarlarını eşit ve adil biçimde dikkate alarak, sosyalizasyon süreci içersinde bir sınıfın münhasır mülkiyeti yerine gerçek ortak mülkiyet geliştirilebilir.

Bir *tüketici kapitalizmi* tehlikesine en yakın olan sosyalizasyon biçimleri, millîleştirme, kamulaştırma ve üretim işletmelerini tüketici birliklerine bağlı kılma şeklinde yapılan sosyalizasyonlardır. Diğer yandan *üretici kapitalizmi* tehlikesi ise, İşçilerin Kooperatif Üretim Cemiyeti (*Workmen's Cooperative Production Society* –ç.n.) hareketi ve modern sendika oluşumu tarafından girişilen toplumsallaştırma teşebbüslerinde ("madenler madencilere", "demiryolları demiryolu işçilerine" vs.) baş gösterir. Ancak sosyalizmin ruhuna uygun olan sosyalizasyonun amacı, ne tüketici kapitalizmi ne de üretici kapitalizmidir; amaç, üreticilerin ve tüketicilerin tümünün gerçek ortak mülkiyetidir.

11. Toplumsal Üretim İlişkilerinin Düzenlenmesi Hususunda Üreticilerin ve Tüketicilerin Talepleri

Toplumsal üretim ilişkilerinin üreticiler ya da tüketiciler adına düzenlenmesinden doğan talepler ayrılığı, kendi bireysel imtiyazlarının peşindeki –ve sosyalizasyonu

yok etmekte olan– kapitalist özel mülkiyetin yarattığı bir parçalanmanın ürünüdür.

Günümüzdeki kapitalist ekonomik düzende hâkim olan "üretim araçlarının özel mülkiyeti", aşağıda işaret edilen şu iki unsuru içerir:

a) hammaddeler, ücretler, vergiler vs. için yapılan masraflar hâriç, sözkonusu üretim araçlarını kullanmak suretiyle gerçekleştirilen üretimin tüm hâsılatına sahip olma hakkı (Marx'a göre; ücretli emekçilerin özgür olmayan emeği tarafından sürekli üretilen "artık değer"in kapitalist tarafından gasp edilme hakkı);

b) sadece genel kamu hukuku bilhassa da sosyal yasalar denen yasalar tarafından sınırlandırılmış hâliyle, üretim süreci üzerindeki denetim hakkı.

Bunun tam tersine, üretken emekçi bakış açısından doğan "üretim araçlarının özel mülkiyetini ilgâ etme" ve "üretim araçlarını toplumsallaştırma" talebi ise, aynı şekilde iki şeye işaret eder:

a) emek ürününün işçi için kullanılma hakkı;

b) emeğin üretim süreci için taşıdığı öneme uygun olarak, işçilerin üretim sürecinin denetimine iştirâki.

Oysa ki aynı talepler, *tüketici*nin bakış açısından şunlara işaret eder:

a) tüm bir toplumsal üretimin yarattığı ürünlerin, tüketicilerin tümüne dağıtılması;

b) kapitalist özel mülk sahibinin sahip olduğu denetleme hakkının, bu tüketiciler bütünü tarafından oluşturulmuş organlara geçmesi.

12. Sosyalizasyonun İki Temel Biçimi

Bu perspektiflerin bir sonucu olarak, üreticiler açısından ve tüketiciler açısından çeşitli potansiyel "sosyalizasyon" biçimlerine yönelik farklı tutumlar ortaya çıkar. İlk tipte, tüketicilerin talepleri doğrudan karşılanırken, bunun tam tersine, üretken işçilerin taleplerinin karşılanması ancak dolaylı biçimlerde olur. İkinci sosyalizasyon tipinde ise bunun tam tersi bir durum sözkonusudur: Üretken emekçiler açısından bakıldığında dolaysız sosyalizasyon, tüketiciler bütünü açısından bakıldığında ise, dolaylı sosyalizasyon.

a) İşletmelerin millîleştirilmesi ya da kamulaştırılması ve yanı sıra üretim işletmelerini tüketici kooperatiflerine bağlı kılma biçimlerinde gerçekleştirilen sosyalizasyon, üretken emekçiler açısından dolaylı, tüketiciler bütünü açısından ise dolaysızdır. Bu üç durumun hiçbirinde üretken emekçi, üretimin denetiminden ve sağladığı kazançlardan doğrudan doğruya pay alamaz; bunun yerine, eskiden olduğu gibi bir ücretli emekçi olarak kalır. Bunun sebebi, kapitalist özel mülk sahibinin yerini devlet, topluluk ya da tüketici kooperatifi görevlilerinin almasıdır.

Mesele bu boyutta kalsaydı, bütünün toplumsal mülkiyeti, bu sözüm ona sosyalizasyon aracılığıyla gerçekte hiçbir zaman yaratılamaz, bunun yerine tüketici sınıfın *münhasır mülkiyeti* yaratılırdı. Yani özelci-kapitalizm, tüketici kapitalizmiyle yer değiştirmiş olurdu. Bu durum, yukarıdan zikredilen iki sosyalizasyon biçiminin yanı sıra, bilhassa millîleştirme için geçerlidir.

Sıklıkla eşanlamlı olarak kullanılan bu iki terim (sosyalizasyon ve millîleştirme) arasında gerçek bir ilişki

görülüyor olabilir. Hemen yukarıda gözlemlediğimiz üzere: Her sosyalizasyon, millîleştirme şeklinde vukû bulmaz. Ayrıca şimdi gözlemlediğimiz üzere: Salt millîleştirme, kendi başına ve kendinden menkûl bir biçimde, sosyalist sosyalizasyon [*sozialistische Vergesellschaftung* (*Sozialisierung*)] olarak kabûl edilemez.

b) Emekçiler açısından dolaysız, tüketiciler bütünü açısından dolaylı olan sosyalizasyon biçimi ise, bir işletmedeki (bir sanayi dalındaki) tüm üretim araçlarının mülkiyetinin, o işletmede emek harcayan iştirâkçilere (o sanayi dalının iştirâkçilerine) devredilmesinden ibarettir. Üretimdeki emekçi iştirâkçiler, bu devir teslimi aracılığıyla, tüm üretim süreci ve bu sürecin ürünleri üzerinde tam denetim elde ederler. Şüphesiz ki gerçek ortak mülkiyet, yukarıdaki (a) şıkkında tartışılan sosyalizasyon biçiminde olduğu gibi, tek başına bu süreç aracılığıyla da yaratılamaz. Daha ziyâde özelci kapitalist, bir üretici kapitalizmi aracılığıyla, belirli üretici grupları içersindeki münhasır mülk sahibiyle yer değiştirmiş olacaktır.

13. Her İki Temel Sosyalizasyon Biçimini Bir Diğeriyle Tamamlama İhtiyacı

Bu iki farklı "sosyalizasyon" tipinin ortak özelliği şudur: Her iki sosyalizasyon tipi de, daha önce temsil edildiği varsayılan özelci kapitalisti daima ortadan kaldırır:

a) tüketicilerin çıkarlarına karşı işçiler;

b) üreticiler olan işçilerin çıkarlarına karşı tüketiciler; ama aslında özelci kapitalist, emek harcayan işçilerin ve yanı sıra tüketiciler bütününün payını kısmak suretiyle,

toplumsal üretimin sağladığı kazançlardan zahmetsiz bir gelir ve bir toplumsal güç sağlamaktadır. Diğer yandan, sadece bu lüzûmsuz bağın ortadan kaldırılmasıyla yetinildiğinde, üreticiler ile tüketiciler, yani işçiler ile görevliler arasındaki zorunlu ve doğal çıkar çatışması fiilen yürürlüğe girmektedir. Eğer sadece tekil bir sınıfın münhasır mülkiyeti değil de ortak mülkiyet yaratılacaksa, sözkonusu "sosyalizasyon" biçimlerinin her biri açısından bu çıkar çatışmasının halledilmesi gerekir.

Bu sorunun çözümü, tüketici birliklerine bağlı kılınmış, millîleştirilmiş ya da kamulaştırılmış işletmelerde farklı, İşçi Kooperatifleri ve sendikalar aracılığıyla toplumsallaştırılan işletmelerde farklı biçimlerde olur. Bununla birlikte, eğer gerçek toplumsallaştırma yaratılacaksa, her iki durumda varılan nihaî sonuç aynı olmalıdır.

a) Aynı şey, *üretimden gelen kârlar*ın dağıtılması hususunda da geçerlidir. Görünen odur ki burada, birbirinden oldukça farklı iki soru sözkonusudur: İşçi Kooperatifleri ya da sendikalar aracılığıyla işletmeye iştirâk eden emekçilerin denetimine giren bir işletmenin (bir sanayi dalının) toplam hâsılatının ne kadarını, üreticilerin devlete, komüne ya da toplumun diğer organlarına bırakması gerekir ve bir devlete, komüne ya da tüketici-kooperatifine ait olan üretim işletmesindeki ücretlerin ne yükseklikte olması gerekir? Aslında her iki soru da, tek bir problemin evrensel anlamda zorunlu çözümünü amaçlamaktadır: Toplam hâsılatın yüzde kaçı başlı başına üreticilere, yüzde kaçı toplumun bütününe ayrılmalıdır?

b) Bu problem, üretim süreci üzerindeki *denetim*in

dağıtımı hususunda da aynen kendini gösterir. Toplumsal üretimin denetimi, farklı birtakım karar-alma süreçlerinden oluşur. Şöyle ki: 1) Neyin ne kadar üretilmesi gerektiğine, yani mal ya da hizmetlerin sözkonusu üretim dalı tarafından tüketicilere hangi kesin miktarda dağıtılması gerektiğine ilişkin verilecek karar; 2) Üretimin sürdürülmesi gereken tarza, yani malzeme ve çalışma metotları ile insanî emek gereçlerinin seçimine ilişkin verilecek karar; ve son olarak 3) Bu insanî emek gereçlerinin çalışması için gereken koşulların (ısı derecesi, ortam, sağlıkla ilgili düzenlemeler, emeğin süresi ve yoğunluğu, ücretler vs.) tesis edilmesi. Salt özelci kapitalist bir ekonomide tüm bu kararları, üretim araçlarının özel mülk sahibi "kendi kafasına göre" verir. İşçi sınıfı, bugüne dek, politik mücadele ve fiilî sınıf mücadelesi aracılığıyla, yani hukukî kararları ve toplu iş sözleşmelerini (sabit sözleşmeleri) yürürlüğe sokmak suretiyle, yalnızca çalışma koşulları (yukarıdaki 3) hususunda ve belki de çalışma koşullarını etkiledikleri ölçüde çalışma metotlarının seçimi (yukarıdaki 2) hususunda dolaylı bir etkide bulunabilmiştir. İşletmenin dışarısında bir vatandaş ve sendika üyesi olarak işçi, işverenle eşit mesafede durmaktadır; işletme içindeyse işveren efendi, işçi ise onun kölesidir. Ancak 1916'daki Gönüllü Hizmet Yasası'ndan (*Hilfsdienstgesetz*) sonradır ki, işletmeler içersindeki seçilmiş emek temsilcilerinin, emek komisyonlarının ("*Arbeiterausschüsse*") ve fabrika konseylerinin ("*Betriebsräte*") varlığını, kamu hukuku tarafından garantiye alınan yönetime katılma hakkı (*Mitbestimmungsrechte*) ile birlikte ilân eden ve Kasım devriminden bu yana gitgide hız kazanan gelişmeler olmaya başladı.

Açıktır ki; gerçek ortak mülkiyeti yaratmayı amaçlayan bir "sosyalizasyon" biçimi, salt özelci kapitalist ekonomi içersinde özel birey tarafından kullanılan çeşitli imtiyazları, tüketiciler bütünü (devlet, komünite vs.) tarafından yetkilendirilmiş kamu görevlilerine; yani çalışanlar olarak gördükleri işlevlerde özgür olmayan ama üretimde en baştaki konumu işgâl eden *işçilere* asla devredemez. Bunun yanı sıra sözkonusu "sosyalizasyon" biçimi, eğer tüketiciler bütününü tek bir işletmede (tek bir sanayi dalında) çalışan işçilerin insafına bırakmayı düşünmüyorsa, tüm bu kararları alma hakkını bir işletmede (bir sanayi dalında) çalışan emekçilere de tahsis edemez. Üreticilerin hakları ile tüketiciler bütününün hakları arasındaki sınırı çizmek için hangi araçlar kullanılırsa kullanılsın, şurası kesindir ki, şayet çatışan çıkarlara ilişkin tam bir çözüme ve dolayısıyla da üretim araçlarının gerçekten toplumsallaşmasına ulaşmak isteniyorsa, eninde sonunda bu temelden farklı iki sosyalizasyon biçimini *ayrım gözetmeksizin* her yandan kuşatmak gerekir.

14. Her Birinin Bir Diğerini Tamamlama Yeteneği

Sözkonusu çıkar çatışmasının, her iki temel sosyalizasyon biçimini de (bir yanda millîleştirme ve kamulaştırma, diğer yanda ise İşçilerin Kooperatif Üretim Cemiyetleri ve sendikalizm olmak üzere) içeren uygun bir çözümünü bulmak suretiyle, üreticiler ve tüketiciler bütünü açısından tüm mevcut üretim araçlarında gerçek ortak mülkiyeti tümüyle yaratmak eğer mümkünse, o hâlde bu temel biçimlerin *her ikisi*nin de, sosyalist bir komünal ekonomi (*Gemeinwirtschaft*) için uygun kalkış noktaları oldukları ispatlanmış olur. Böylelikle *her iki yol* da, sosyalist düşünceye halel getirmeksizin *yan yana* benimsenebilir.

a) Bilhassa bundan dolayı, İşçilerin Kooperatif Üretim Cemiyetleri (ve sendikalar) tarafından savunulan sosyalizasyona karşı, sıklıkla millîleştirmenin yeminli savunucuları tarafından öne sürülen tüm argümanlar, yanlış varsayımlara dayanmaktadır. Bir işletmeden topluma ait üretim araçlarını kullanmak suretiyle elde edilen kazancı yalnızca o işletmenin işçilerine dağıtmayı, hiç kimse düşünmeyecektir. Bunun yerine, sözkonusu kazancın bir dilimini daha genel amaçlar için ayırmak, doğal olacaktır. Ayrıca bu dilimin mutlak ölçüsünü matematiksel olarak hesaplamak mümkün değilse de, bunun göreceli ölçüsüne ilişkin şu söylenebilir: Bir işletmenin (bir sanayi dalının) toplam kazancının genel amaçlar için ayrılmış dilimi, istihdam edilen işçilerin sayısıyla bağlantılı olarak, üretimde kullanılan üretim araçlarının işletmedeki (sanayi dalındaki) toplam değerinden (arsa ve inşaat değerinden) daha büyük olacaktır. Böylelikle, tek bir işletmedeki (bir sanayi dalındaki) işçilerin, toprak rantını ve sermaye gelirini toplamak suretiyle bizzat kapitalistlere, yani yabancılaşmış emeğin sömürücülerine dönüşmesi, bir olasılık olmaktan çıkar.

b) Bunun tam karşıtının, yani millîleştirmenin (ya da kamusallaştırmanın vs.) eksiksiz uygulandığı durumda, *ücretli emek* sisteminin amansız düşmanları tarafından bu sosyalizasyon tipine karşı bilhassa yöneltilen argümanların da eşit derecede temelsiz olduğu gösterilebilir. Ücretli emek, kendi başına sosyalist komünal ekonomiyle uyumsuz bir şey değildir, ancak "sermaye-ücretli emek" karşıtlığının bir unsuru olarak uyumsuz bir şeydir; burası, kapitalizmin, yani üretim araçlarının özel mülkiyetinin varlık kazandığı ve bu

çeşit bir mülkiyetten dışlanmış olan ücretli emekçileri sömürebildiği yerdir. Özel mülkiyetin ve kapitalist sömürünün artık var olmayacağı yer, ücret ödemesinin, üreticilere tahsis edilen üretim kârlarının dağıtımına ait salt *teknik* bir biçim aldığı yerdir. İster İşçilerin Kooperatif Üretim Cemiyeti'ne ait bir işletme, devlete, topluluğa ve çeşitli kamusal amaçlara ödenen dikkate değer bir meblağı kenara koyduktan sonra kârın geri kalanını işletme iştirâkçileri arasında bölüştürsün, isterse de katıksız bir devlet işletmesindeki emekçilere münasip bir *yüksek* ücret ödensin, bu sadece teknik bir ayrım olacaktır. Üstelik ücret ödemesinin bu teknik biçimi, millîleştirme (kamulaştırma vs.) şeklindeki sosyalizasyon biçimine zorunlu olarak ve ayrılmaz biçimde bağlı da değildir. Katıksız bir devlet işletmesinin –tam da özelci ekonomideki kapitalist bir işletmede çoğu zaman hâlihazırda yapıldığı şekliyle– işletme tarafından üretilen kârın bir dilimini, sabit çalışma ücretine ek olarak kendi işçilerine "kâr paylaşımı" biçiminde ödediği, her iki sosyalizasyon biçimine de girebilecek bir durumda, sözkonusu ayrım da gözden silinecek ve *üretimden gelen kârın* sözkonusu dağıtımı ölçüsünde, bu iki temel sosyalizasyon biçimi birbirinin içinde eriyecektir.

c) Eğer, üretken emekçilerin bakış açısından hareketle, İşçilerin Kooperatif Üretim Cemiyetleri'nin ya da sendikaların temsil ettiği sosyalizasyon biçimine, üretimin denetiminde millîleştirmenin vereceğinden daha etkili bir payı işçiye garanti ediyor diye öncelik vermek istenirse, bu aynı derecede yanlış bir iş olacaktır. Zira, her şey bir yana, bir sosyalizasyon biçimine diğeri karşısında verilecek böylesi bir öncelik, ancak ve ancak, özelci kapitalizm tarafından geliştirilen ve

işletme içersindeki her türlü yönetime katılımdan işçiyi mahrum bırakan demokrasi-dışı işletme örgütlenmesi biçimine devlet işletmesinin (ya da komüniteye ait işletmenin vs.) de bağlı kaldığı durumda varlığını sürdürecektir. Oysa ki aslında, bunu yapmaya kesinlikle gerek yoktur. Özelci kapitalist, yukarıdaki 13b başlığında gördüğümüz üzere, "sosyal yasalar"ımızdaki en son gelişmeler, yani 1916'daki Gönüllü Hizmet Yasası (*Hilfsdienstgesetz*) ve 1918-19 devrimci hareketi aracılığıyla, işletme mensuplarınca seçilmiş "emek komisyonları"nın ("fabrika konseyleri"nin) işletmelerin yönetimine, kamu hukuku tarafından garanti edilmiş belirli bir katılımını kabûl etmesi için hâlihazırda sıkıştırılmış durumdadır. Böylesi bir örgütsel gelişim için daha ehliyetli ve uygun nitelikte olan, artık kapitalist değildir; bilâkis, şimdiden toplumsallaşmış işletme, yani devlet işletmesi, komüniteye ait işletme ya da tüketici kooperatifi işletmesidir! Çalışma koşullarının tesis edilmesi hususunda belirleyici bir etki, kullanılan çalışma metotlarının belirlenmesinde işbirliği ve işletme yönetiminin geri kalan meselelerine en azından tavsiye niteliğinde ve gözlemci olarak (*kenntnisnehmend*) katılma; tüm bu haklar, devlet işletmesindeki, komüniteye ait işletmedeki ya da hattâ tüketici kooperatifine ait üretim işletmesindeki işçilerden ve işverenlerden oluşan seçilmiş işletme temsilcilerine doğrudan doğruya verilebilir durumdadır. Bir başka deyişle: Üretim süreci üzerindeki denetimin hem üreticilerin hem de tüketicilerin çıkarları açısından âdil olan bir paylaşımına, sendikalizasyon yoluyla olduğu kadar millîleştirme yoluyla da kolaylıkla ulaşılabilir.

15. Üreticiler ile Tüketiciler Arasındaki Çıkar Çatışmasının Çözümü

Yukarıdaki açıklamanın en önemli sonucu şudur: Gerek üretim araçlarının kapitalistin özel iktidar alanından toplumun kamusal organlarının iktidar alanına devredilmesi (yani millîleştirme, kamulaştırma vs.), gerekse de özel mülk sahiplerinin mülkiyetine ait olan üretim araçlarının üretimle ilgili tüm tarafların ortak mülkiyetine devredilmesi (yani İşçilerin Kooperatif Üretim Cemiyetleri ya da sendikalar tarafından gerçekleştirilen sosyalizasyon), kapitalist özel mülkiyetin yerine gerçek sosyalist ortak mülkiyetin geçmesini *tek başına* sağlayamaz. Tersine, bu tedbirlere ek olarak, mülkiyet kavramında içsel bir dönüşüme, yani her türlü özel mülkiyeti bütünün ortak çıkarına tümden tâbi kılmaya ihtiyaç vardır. Bernstein tarafından geliştirilen fikir, bu noktada haklı bir itibar kazanabilir: Bernstein, mevcut kapitalist toplumdaki kapitalist özelci ekonominin genel olarak zararlı etkilerini azaltmayı amaçlayan ("sosyal yasalar" denen) tüm bu tedbirlerin uzun soluklu önemine vurgu yapmaktadır. Bu tedbirler, gördüğümüz üzere, özel kapitalist mülkiyetin tümden ortadan kaldırıldığı ve onun yerine, ister tüketici bütününün görevlilerine ait münhasır mülkiyet şeklinde isterse de bir üreticiler ortaklığının münhasır mülkiyeti şeklinde olsun, toplumsal bir münhasır mülkiyetin geçtiği zaman dahi, sosyalizasyonun *tamamlanması* açısından zorunlu olmaya devam etmektedir. Kezâ bu durum, sözkonusu münhasır mülkiyet tipinin *vis-à-vis* (karşısında –ç.n.), üretimden gelen kârların tüm toplum kesimlerinin çıkarlarını âdil bir biçimde dikkate alan bir dağıtımını sağlamak ve genel anlamıyla "üretimi, yani ekonomik yaşamı genel kamunun denetimine sokmak"

için zorunludur. Toplumsal üretim ilişkilerinin gelişimi, ancak bu şekilde tekil kişilerin "özel mülkiyeti"nden tekil toplum kesimlerinin "münhasır mülkiyeti"ne ve oradan da tüm toplumun "ortak mülkiyeti"ne ilerleyecektir.

16. Üretim Araçlarının "Endüstriyel Otonomi" Şeklinde Toplumsallaştırılması

Bu yüzdendir ki "sosyalizasyon", yani üretim araçlarının "toplumsallaştırılması", gerçek ortak mülkiyeti yaratma yolunda, özel kapitalist üretim tarzına yönelik birbirini tamamlayan iki dönüşümden oluşmaktadır. İlkin üretim araçları, bireysel özel mülk sahiplerinin iktidar alanından bir çeşit sosyal görevlilerin iktidar alanına devredilir; ikinci olarak ise, toplumsal üretimin mevcut yöneticilerinin sahip olduğu iktidar imtiyazlarına, bütünün çıkarı adına kamusal yasal bir sınırlama getirilir.

Bu iki dönüşümün eşzamanlı olarak tamamlanması durumunda, ne bugün çoğunlukla mjllîleştirme (kamulaştırma vs.) olarak adlandırılan –ve gerçekte sadece devlet-kapitalizmi (ya da tüketici kapitalizminin bir başka biçimi) demek olan– şey, ne de bugünlerde İşçilerin Kooperatif Üretim Cemiyeti'nin sosyalizasyonu ya da sendikalizm olarak adlandırılan ve gerçekte sadece üretici kapitalizmi demek olan şey vukû bulur. Tüm bunların yerine, birazdan "endüstriyel otonomi" olarak adlandıracağımız şey, yani üretim araçlarının yeni ve daha katıksız bir toplumsallaşması gerçekleşir.

17. "Endüstriyel Otonomi" Nedir?

Her türlü sanayide ("sanayi" kelimesi burada, tarım da dâhil her türlü planlı ekonomik faaliyeti anlatan geniş anlamıyla kullanılmaktadır), üretim sürecinin denetimine,

önceki özel mülk sahibinin ya da onun tayin ettiği yöneticinin yerine, idareci olarak, üretime katılan işçilerin temsilcileri girdiği zaman, endüstriyel otonomi ortaya çıkar. Bununla birlikte, üretim araçlarının kapitalist özel mülkiyetini devletin "sosyal politikası" aracılığıyla hâlihazırda sıkıştırmış olan sınırlamalar da, bütünün etkin bir kamusal mülkiyeti (*Obereigentum der Gesamtheit*) hâline gelecek şekilde daha da genişletilir. Bu, ister tüm bir komünitenin kamu görevlilerine verilmiş denetim haklarına sonradan (doğrudan üretime katılanların çıkarına) sınırlandırma getirilmesi şartıyla millîleştirme (ya da kamulaştırma vs.) şeklinde, isterse de, tam tersine, üreticiler ortaklığının sözkonusu şekilde yaratılmış bağımsız mülkiyetine sonradan (tüketiciler çıkarına) yasal sınırlamalar getirilmesi şartıyla bir sanayideki üretim araçlarının o sanayide bulunanların mülkiyetine devredilmesi şeklinde tasavvur edilsin, endüstriyel otonominin gelişmesinin kendiliğinden bir sonucu değildir.

18. Endüstriyel Otonominin Gerçekleştirilmesi

Bir sanayi dalındaki sosyalizasyonun "endüstriyel otonomi" şeklinde uygulanması, tekil durumlardaki ihtiyaçlara uygun olarak farklı farklı olacaktır. *Tekil* işletmelerin sosyalizasyonunu (Schäffle tarafından adlandırıldığı biçimiyle)[2] "katılımcı organizasyon" (*Veranstaltlichung*) şeklinde başarmak mümkündür ki bu, Jena'da son onyıllardan bu yana varlığını sürdüren "Carl Zeiss Vakfı" tarafından önerilmiş klasik şekliyle, kapitalist bir toplumsal düzen içersinde dahi görülebilecek bir başarıdır. Merkezîleştirilmiş "millîleştirme" açısından henüz vakti gelmemiş ve muhtemelen de asla vakti

[2] Albert Schäffle, *Die Quintessenz des Sozialismus* (Gotha: F.A. Perthes).

gelmeyecek olan bir şey olarak, tüm sanayiler, endüstriyel otonomi yoluyla doğrudan doğruya toplumsallaştırılabilir ve toplumun ortak mülkiyetine devredilebilir ki bu olasılık, hâlihazırda son derece anlamlıdır. Bu biçimde toplumsallaştırılmış bir sanayi içersinde otonomi, birkaç biçimde var olabilir: 1) Sözkonusu sanayi dalındaki tüm işletmelerden oluşan sendika, yalnızca tüketicilerin çıkarlarına dikkat göstermek zorunda olan ulusal merkezî hükümet *vis-à-vis* (karşısında –ç.n.), bir otonomiye sahip olabilir; 2) Tek bir işletme, tüm işletmelerden oluşan ve onların yönetimini merkezî anlamda kısmen belirlemekte olan sendika *vis-à-vis* (karşısında –ç.n.), sınırlı bir otonomiye sahip olabilir; 3) Sendikanın yönetici kadroları (1) ve yanı sıra tekil işletmeler (2) karşısında, muhtelif kademelerde yer alan diğer üreticiler (dar anlamıyla işverenler ve işçiler), üst yönetimden bağımsız olan sınırlı bir otonom haklar alanına, yani kendileriyle ilgili özel meseleleri bağımsızca denetleme hakkına sahip olabilir.

Tüketiciler bütününün çıkarlarının bu "otonom" endüstriler *vis-à-vis* (karşısında –ç.n.) üstünlük sağlama tarzı da, aynı şekilde, tekil durumlardaki ihtiyaçlara uygun olarak farklı farklı olacaktır. Buradaki komünal ekonomik *amaç*, tüketici örgütlenmeleri (devlet, komünite, tüketici birlikleri ve bilhassa yönetimsel amaçla kurulmuş birlikler [*Zweckverbände*]) arasında, taleplerin kamusal olarak *tayin edilmesi* hususunda, hem sendikalar hem de tekil işletmeler açısından bağlayıcı olacak ve mübadele ekonomisine dayalı piyasa için üretimin yerine salt talebe dönük üretimi koyacak olan bir işbirliği kurmaktır. Böylesi salt talebe dönük bir üretim gerçekleştirilemediği ölçüde, birey kişiler arasında bugün varlığını sürdüren mübadele ekonomisinin yerine, sadece geçici olarak, farklı sanayi

dalları arasında varlığını sürdürecek olan bir mübadele ekonomisi geçecektir. Dolayısıyla böyle bir aşamada, tekil sanayi dalları, özel olarak *talep* için değil, ama hâlâ kısmen *piyasa* için (ki bu noktada, bilhassa ihracata dayalı ticaret akla gelebilir) üretiyor olacaktır. Bu yüzden, bir işletmenin aşırı bir şekilde yüksek kâr ürettiği, bir diğerinin ise işçilerine asgarî bir ödeme yapmak için gerekli olan kazancı bile sağlayamadığı bir durumla karşılaşılabilir. Bu sorunun bir ve aynı sendikaya bağlı bir sanayi dalındaki farklı işletmeleri ilgilendirdiği durumda, bir işletmenin neden olduğu zarar, doğal olarak bir diğerinin yarattığı artıkla telâfi edilmelidir; teknik anlamda arızalı işletmeler ise sendika tarafından kapatılmalıdır. Bunun dışında, işletmenin (sendikaya bağlı tüm işletmelerin) toplam ürününün üretimdeki tüm iştirâkçilere sürekli ve yeterli bir geçimlik gelir sağlamasını garanti altına almak için, her otonom işletmenin, ve aynı şekilde her otonom sendikanın, kendi ürettiği ürünlere kâfi derecede yüksek fiyatlar koyması gerekir. Tekil otonom fabrikayı ya da otonom sendikayı oluşturan bağımsız üreticiler grubunun tüketiciler topluluğuna fazla fiyat çekmesi ise, tüketici örgütlenmelerinin fiyat belirlemesine kânunen garantiye alınmış bir biçimde kamusal olarak katılması aracılığıyla önlenmelidir. Üretici gruplarının otonomisini sınırlandıran bir şey olarak tüketicilerin üretimin idaresine katılmasının başka bir biçimi, 14b başlığında vurgulanan ilkeye dayanarak geliştirilebilir: Her işletmenin (her sanayi dalının) toplam kârının, sadece bir parçası emek harcayan üretim iştirâkçilerinin tasarrufunda olmak, diğer parçası ise, sözgelimi *vergilendirme* biçiminde, tüketiciler komünitesinin genel amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere, iki parçaya bölünmesi. Bu noktada

sözkonusu ilke, meydana gelen bu dilimlerin sabitlenmesi açısından, bir kez daha ifade edilmiş olur: Genel tüketici amaçlarını tatmin etmek için yapılan masrafın mutlak miktarı belirlendikten sonra, bu harcamaların miktarı, her sanayi dalının (her işletmenin) kendi kazancından çok daha fazla, yani çalışan işçi sayısıyla bağlantılı şekilde, kullanılan üretim araçlarının toplam değerinden (kaynak ve emek değerinden) çok daha büyük bir katkıda bulunması gerektiği temel ilkesine uygun olarak, tekil sanayi dalları (tekil işletmeler) arasında bölüştürülecektir. Bir sanayi dalının (ya da işletmenin) kazancının ancak bundan geriye kalan kısmı, üreticiler ortaklığının özel amaçları için (örneğin, diğer şeylerin yanı sıra, yeni rezervlerin oluşturulması, işletmedeki düzeltmeler ve genişlemeler, işçilerin ücreti ve emekli maaşı için) kullanılabilir durumda olacaktır. Böylece, hâlihazırda komünal ekonomik gelişim düzeyinde olan ama gerçek talep-ekonomisinin henüz vücut bulmadığı bu gidişat doğrultusunda, toplumun toplam üretimi tarafından tatmin edilecek olan genel tüketici ihtiyaçlarının karşılığı göz önüne alındığında, üreticilerin otonomisinin sınırları ortaya çıkar. Bu sözkonusu sınırları kesinleştirmek, otonom sanayilerin yönetimini paylaşma hakkını bu amaçla almış olan tüketici örgütlenmelerinin (devlet, komünite, tüketici kooperatifleri vs.) görevidir (bu değişimin pratik olarak nasıl uygulanabileceğinin *bir* yolu için bkz. Almanya-Avusturya sosyal demokrasisinin bir bildirgesinden yapılan alıntı ve yanı sıra, bu bildirge yayımlandığı esnada kömür madenciliğindeki sosyalizasyon hakkında kaleme alınan Alman komisyonunun raporundaki ilgili tartışmalar).[3]

[3] Her iki metin de, Almanca baskıda bir ek olarak yayımlanmıştır (İngilizce'ye çevirenlerin notu).

19. "Millîleştirme"den Daha İyi Bir Şey Olarak Endüstriyel Otonomi

"Sosyalizasyon" uygulaması, konuyla ilgisi olmayanlar tarafından sıklıkla, salt *millîleştirme* olarak tasavvur edilir. "Sosyalizasyon"a karşı hep bir ağızdan ileri sürülen iddiaların çoğu, sosyalizasyon ile millîleştirmenin bu şekilde eşitlenmesine dayanır. Bu nedenle; kârlılığı tehlikeye atmaksızın üretim araçlarının millîleştirilmesi, tam anlamıyla ancak daha dar bir biçimde sınırlandırılmış bir üretim dalları grubu içinde mümkün olacaktır, sadece böylesi işletmeler merkezîleştirilmiş yönetim için gerekli "olgunluktadır", şeklinde bir iddia ortaya atılır. Tüm diğer üretim dalları içinse, bir tedricî olgunlaşma döneminin gözetilmesi gerekecektir ve çoğu üretim dalı da, tam anlamıyla merkezîleşmeye dönük tedricî olgunlaşma yönünde değil, daha ziyâde tam karşıt yönde gelişecektir; dolayısıyla bu sonuncular, malî bir zarar ve üretim potansiyelinde bir düşme yaşanmaksızm asla "toplumsallaşamayacaktır". Dahası şöylesi bir iddia da sözkonusudur: Bütün "sosyalizasyon" tipleri, her ne biçimde olursa olsun, bürokratikleşmeye, şematikleşmeye ve dolayısıyla da kişisel inisiyatifin ölümüne ve durgunluğa yol açacaktır.

Tüm bu iddialar, bazı elverişsiz üretim dallarının merkezîleşmiş "millîleştirilmesi"ne karşı yöneltilen itirazlar olarak anlamlıdırlar. Bizzat sosyalizasyonun karşısında, yani hâlihazırda geniş bir ölçekte başlamış olan kapitalist özel mülkiyetin yerine sosyalist komünal mülkiyetin geçmesi olgusu karşısında, hiçbir anlam taşımazlar. Gördüğümüz üzere, bu sosyalist komünal mülkiyet, katiyen devlet mülkiyetiyle eşanlamlı bir şey değildir. Millîleştirme, bizim bakış açımıza

göre, toplumsallaştırma biçimlerinden sadece *biridir* ve her ne şekilde olursa olsun tüm toplumsallaştırma biçimleri, eğer toplumsal üretim ilişkilerinin burada *endüstriyel otonomi* olarak adlandırdığımız şekliyle düzenlenmesine yol açıyorlarsa, ancak o zaman bizim açımızdan gerçek sosyalist "toplumsallaştırma" olarak kabûl edilir.

"Millîleştirme"ye karşı öne sürülen alışılagelmiş tüm iddialar, endüstriyel otonomi şeklindeki bu sosyalizasyonun *vis-à-vis* (karşısında –ç.n.) temelsiz kalırlar. Bürokratik şematikleşme ve durgunluk imkânsızlaşır. Kişisel inisiyatif, öldürülmek şöyle dursun, mümkün olan her yerde daha da geliştirilir; zira böylesi bir inisiyatifin gerçekleşmesini sağlayan fırsatlar, özelci kapitalist ekonomi koşulları altında herhangi bir inisiyatif kullanma ihtimâli olmayan bir işletme iştirâkçileri grubu tarafından otonomi aracılığıyla kullanılır. Kazanç kaybı tehlikesi ise sadece, özel mülk sahibinin üretimden dışlanmasının peşi sıra, *özel kişisel çıkar*ın (*private self-interest* –ç.n.)' mümkün olan en kazançlı üretime dönük sağladığı sabit dürtünün de ortadan kaldırıldığı durumda ortaya çıkabilir bir şey olurdu. Oysa ki, hemen şimdi göstereceğimiz üzere, üretim araçlarının katıksız sosyalizasyonu, özel kişisel çıkarın üretim motivasyonlarından çıkarılmasıyla alâkalı bir şey değildir kesinlikle; tam tersine, komünal ekonominin bu ilk aşamasında kendini gösteren üretim araçlarının toplumsallaştırılması aracılığıyla, özel kişisel çıkar, daha büyük bir üretim ölçeğinde mümkün olan en kârlı ve en verimli üretime dönük bir motivasyon olarak daha büyük bir hizmet dahi görebilir.

20. Emeğin Özgürleşmesi Olarak Üretim Araçlarının Toplumsallaştırılması:

Toplumsallaşmış Emeğe Doğru Kesintisiz Gelişim

Bu çalışmanın ilk kısımlarında, "üretim araçlarının toplumsallaştırılması", sadece komünal ekonominin ilk aşaması olarak tanımlanmıştı. Üretim içinde "sermaye" tarafından sömürülen ve evvelce özgür olmayan "ücretli emek"in bu ilk aşamada sadece özgürleştiği ama henüz toplumsallaşmadığı ifade edilmişti. Aslına bakılırsa, büyük ihtimâlle yakın gelecekte ülkemizde geniş-ölçekli bir gerçeklik hâline gelecek, maddî *üretim araçları*nın komünal mülkiyete ait olduğu bir aşama hayâl edilebilir. Ancak emek harcayan üreticinin kendi emek-gücü üzerindeki özel hakkı (*Eigenrecht*), hatırı sayılır bir dönem boyunca, toplumsal üretimden gelen kazancın bir dilimi, yani kendi emeğinin süresine ve niteliğine *tekabül eden* bir dilim üzerinde sahip olduğu hak olarak varlığını sürdürmeye devam edecektir. Kendi kendini yöneten üreticiler topluluğunun (yukarıdaki başlık 18'de ifade edilen sınırlar içersinde) kendi meselelerini bizzat kendisinin çözeceği, yani örneğin, bir tekil işletmenin sözkonusu çalışan üyelerinden (âmirler, işverenler ve işçilerden) oluşan bütünün, çalışma koşulları (bilhassa çeşitli gruplara ödenecek ücretler) hususunda *otonom bir biçimde* karar vermek zorunda olacağı bir üretimde, sanayi işçi sınıfının güçlü bir biçimde gelişmiş *dayanışma*sına karşın, alınacak kararların, ilgili tüm emek-gücünün *toplumsallaşma*sına bakarak alınmayacağı açıktır. Genel karşılık ilkesi olarak kabûl edilecek olan şey, büyük ihtimâlle, ne basit eşitlik ilkesi ne de eşit iş-zamanına eşit ücret ilkesi olacaktır; hattâ ihtiyaç farklılıklarını (örneğin, bekâr ya da aile reisi olmayı) dikkate alan daha geniş

talepler bile bunu karşılamayacaktır. Tersine, orantılı olarak paylaşılan üretim kârlarının mutlak hacmini en iyi "elleri" ve en iyi "kafaları" cezbetmek suretiyle mümkün olan her yerde arttırmak amacıyla, "eşit başarıya eşit ücret" ilkesi, muhtemelen şimdilik, sanayideki işin karşılığı açısından genel bir temel ilke sağlayacaktır; aynı zamanda bunun tam tersi de geçerli olacaktır: "Farklı başarıya farklı karşılık." Toplumsal ekonominin bu ilk aşamasında, bilhassa sanayi "girişimcisi"nin spesifik becerisi, üretimden gelen kârın büyük kısmının normal koşullarda bizzat girişimciye değil de finans sermayesine gittiği (bkz. yukarıdaki başlık 5) bugünkü kapitalist durumdakinden daha kötü değil ama daha iyi bir maddî karşılık alacaktır. Olağanüstü bir girişimcilik kabiliyetine sahip olan insanların sadece alacakları karşılık değil ama aynı zamanda elde edecekleri güç de, kuvvetle muhtemeldir ki otonom tekil işletme içersinde, bankaların sahip olduğu finans sermayesinin sanayiyi "denetim altına aldığı" ve bu sayede sanayi girişiminin özel bir türünün, yani finansal girişimin tüm diğer sanayi girişimi türleri üzerinde kapsayıcı bir egemenlik kurduğu bugünün kapitalist toplumuna kıyasla, daha büyük olacaktır.

Komünal ekonominin bu ilk aşamasında, üretim araçlarının toplumsallaştırılması, özel kişisel ilginin sağladığı motivasyon gücünü üretimden dışlamak ve bu münasebetle üretkenlikte (toplumsal üretimde) bir azalmaya yol açarak üretici güçleri zayıflatmak şöyle dursun, fiilen emeğin özgürleşmesini ve ekonomik kişisel ilgiden gelen motivasyonun üretim içersindeki hatırı sayılır bir iştirâkçiler topluluğuna doğru yayılmasını sağlayacaktır. Bu ilk aşaması içinde toplumsallaşmış sanayi, işletme iştirâkçilerinden oluşan tüm grupların komünal üretimden gelen kazancı farklı gruplar için farklı farklı

derecelendirilmiş kazanç payları içinde paylaşmasıyla ve farklılaşmış ücretlerle karakterize olacaktır. Kapitalist ruhu kökünden sökülüp atılmış olan mülk sahibi-kapitalizmi, bir işçi-kapitalizmi olarak yeniden doğacaktır; özel mülkiyetin maddî üretim araçları üzerindeki sömürüsünün yerini, bugün için imkânsızlaştırılmış bir şey olarak, her bir işçinin kendi emek-gücü üzerindeki özel hakkını sınırsızca sömürmesi (*Ausbeutung*) alacaktır. Hünerli zihin emekçisinin toplumun en son sömürücüsü (*Ausbeuter*) olduğu durumda, İngiliz sosyalisti Bernard Shaw'ın tahmini belki de gerçekleşecektir. Kapitalist "varsıllar" ile proleter "yoksullar" arasındaki sınıf mücadelesinin bitmesiyle birlikte zararlı maddelerden arınmış olan otonom üretim içersinde, her bireyin sahip olduğu emek-gücünün tıpkı maddî üretim araçları gibi komünal mülkiyete ait olacağı ve bu sayede her bireyin toplumsal üretime kendi yeteneğine göre katkıda bulunup komünal üretimin kazancından kendi ihtiyacına göre pay alacağı toplumsal üretimin ikinci ve üst aşamasını tesis etmek için bir önkoşul olan *topluluk duygusu* tedricî olarak gelişecektir. "Endüstriyel otonomi" şeklindeki spesifik sosyalizasyon biçimi, bu çalışmada (bilhassa yukarıdaki başlık 18'de) önerildiği şekliyle, özel birey egoizmi yerine, hâlihazırda "toplumsallaşmış" olan grup-egoizminin, yani otonom bağımsız grubun egoizminin olanağını yaratmaya dönük bu gelişmeden *yanadır*. Ancak tüm bunların ötesinde, komünitenin birinci aşamadan ikinci aşamaya geçişi, artık sadece ekonomik / politik tedbirlerle gerçekleşemez; bu geçişin hızlandırılması, daha ziyâde, aslen "eğitimin sosyalizasyonu" adıyla özetlenebilecek bir dizi *kültürel / politik* tedbir sayesinde başarılabilir. Bu tedbirlere yönelik ayrıntılı bir tartışma, özel bir yazı konusu olarak bırakılmalıdır.

21. Ne Yapmalı? – Sosyalizm Yolunda Eğitim

Bu çalışma, şimdiye kadar, pratik sosyalizmin hedeflerinin bir resmini sergileme görevini yerine getirdi. Bu hedeflere varmak için, yani sosyalizasyonun fiilen tamamlanması aracılığıyla gerçek sosyalist komünal ekonomiyi yaratmak için muhtelif yollar izlenebilir. Şöyle ki: a) ilk olarak, ulusal yasalar ve yerel yönetmelikler aracılığıyla tekil üretim dallarının sosyalizasyonunu gerçekleştirmeye dönük politik eylem; b) ikinci olarak, serbest rekâbet baskısı olmaksızın yönenilmiş kooperatif (üretici kooperatifi ve tüketici kooperatifi) teşebbüslerini aktif bir biçimde *teşvik etmek*; c) üçüncü olarak, sabit sözleşmeleri devreye sokmak ve ayrıca işçi birliklerinin ve tekil işletmelerde seçilmiş işçi temsilcilerinin yönetime katılma haklarının sözleşmeye dayalı kabûlünü dayatmak suretiyle kapitalist özel mülkiyetin içsel dönüşümünü gerçekleştirmeye çabalayan işçi sınıfının ekonomik / politik eylemi.

Bu sonuncu mücadele araçlarının mantıksal sonucu, devrimci ateşlenme dönemlerinde, kapitalist girişimciyi üretim sürecinin denetiminden çıkarmaya ve onu, işletme iştirâkçilerinden oluşan bütünün denetimine sokmaya dönük bir mücadeledir; bugün bu mücadele, Spartaküs Birliği'nin programına uygun olarak, pek çok tekil işletmede kavgaya dönüştürülmüş durumdadır. Bu son durum, sosyalizm fikrini onaylayanların terörü savunduğu anlamına gelmez. Bir çeşit ahlâkî kural temelinde kınanması gereken bir şey olarak terör, bir sosyalizasyon aracı değildir; o, politik devrimin, ahlâken sakıncalı bir politik kurtuluş aracı olmasından başka bir şey değildir. Bunun tam tersine, işçi sınıfının sözkonusu genel ve "dolaysız"

eylemi, sosyalist ekonomik düzeni yaratma mücadelesi veren diğer toplumsallaştırma yöntemleri karşısında, özel ve paha biçilmez bir avantaja sahiptir; bu eylem, komünal ekonominin birinci aşamasından üst aşamasına geçmek şöyle dursun, onsuz böylesi bir ekonominin bile sözkonusu olmayacağı proletaryadaki psişik dürtüleri, en güçlü ve en etkili biçimiyle uyandırmakta ve geliştirmektedir (bkz. Spartaküs Programı).[4]

Fakat sosyalizasyona dönük böylesi dolaysız bir eylem, ancak devrimci dönemler varlığını sürdürdüğü sürece ve ancak, kapitalizmin boyunduruğundan kurtulan tüm insanların iradesi ile gerçekleştirilmiş bir devrimden sonra ulaşılan egemenliği elinde bulunduracak ve tüm üreticiler ve tüketiciler toplamının karşılıklı çıkarlarını temsil edecek olan en yüksek derecedeki iktidarın, bunun peşi sıra sosyalizasyonun politik-olmayan "dolaysız" eylem aracılığıyla gerçekleştirileceğini kabûl etmesi koşuluyla *başarılı* olabilir. Bu önkoşulun artık var olmadığı ve ortaya çıkmasının da artık beklenemeyeceği durumda, ancak o zaman sosyalist komünal ekonomiye geçiş –politik eylem alanının, kooperatif kendi kendine yetmenin ve sendikaların daha elverişli çalışma koşullarına dönük sözleşme takıntısının dışındaki bir şey olarak–, gelecek kuşaklara yönelik kesintisiz *eğitimsel* çabalar aracılığıyla, etkili bir biçimde gerçekleştirilebilir. Toplumsal üretim ilişkilerinin daima yavaş ve sıklıkla da sendeletici ve geriletici gelişimi karşısında asla tükenmeyecek tutkulu özlemlere ve devrimci coşkuya sahip olan insanların uzun soluklu ve muazzam görevi, işte budur.

Mart 1919

[4] *Was will der Spartakusbund?* (Verlag des Spartakusbundes, 1918).

Marksist Diyalektik *

çev. Engin Abat

Marx'ın teorik başarısının işçi sınıfı mücadelesi için en büyük anlamı, kısaca, onun burjuva ufkunu aşan yeni bakış açılarının bütün içeriğini ilk defa kaynaştırmış olması, ve bunun yanı sıra biçimsel olarak onları bilimsel bir sistemin yaşayan bütünlüğünde, sağlam bir birlik içinde kavramsallaştırmış olmasındadır. Bu yeni fikirler işçi sınıfının sosyal koşullarından işçi sınıfının bilinci içinde zorunluluktan dolayı ortaya çıktı. Karl Marx ne (bazı burjuva şeytana-tapanların ciddi ciddi tasavvur ettiği gibi) işçi sınıfı hareketini yarattı ne de işçi sınıfı bilincini. Daha ziyade Marx, işçi sınıfı bilincinin yeni içeriğine uygun teorik-bilimsel ifadesini yarattı, ve dolayısıyla aynı zamanda bu işçi sınıfı bilincini onun varoluşunun üst bir düzeyine yükseltti.

Teorik kavramlar ve önermeler içinde işçi sınıfının "doğal" sınıf bakış açısının dönüşümü ve tüm bu teorik önermelerin "bilimsel sosyalizm" sistemi içindeki güçlü sentezi, sadece işçi sınıfının somut tarihsel hareketinin pasif bir "yansıma"sı olarak görülemez. Bilakis bu dönüşüm,

* **Orijinal Eser:** "The Marxist Dialectic", *Imprekorr*, 1923.

somut tarihsel sürecin temel bir unsurunu oluşturur. İşçi sınıfının tarihsel hareketi bağımsız ve birleşik bir işçi sınıfı bilincinin gelişimi olmaksızın ne "bağımsız" ne de "birleşik" hale gelebilirdi. Nasıl ki politik ve ekonomik bakımdan olgun, ulusal ve uluslararası örgütlenmiş işçi sınıfı hareketi ilk başta kendisini işçi sınıfının dağınık ve örgütsüz kasılma ve sancılarından ayırmışsa, aynı şekilde "bilimsel sosyalizm" de işçi sınıfı bilincinin olgunlaşmamış ilk ifadesini bulduğu dağınık ve biçimsiz duygu ve görüşlerden işçi sınıfının "örgütlü sınıf bilinci" olarak kendisini ayırır. Bundan dolayı, pratik bir bakış açısından, *Komünist Manifesto*'da ve *Kapital*'de Karl Marx tarafından ifade edildiği gibi bir bilim olma doğrultusundaki sosyalizmin teorik evrimi, işçi sınıfı hareketinin burjuva devrimci "avam" (*third estate*) hareketinden aşama aşama koptuğu ve kendisini bağımsız ve birleşik bir sınıf olarak oluşturduğu büyük tarihi gelişim sürecinin içerisinde tamamen zorunlu bir öğe olarak ortaya çıkar. "Modern sosyalizm"de mündemiç bu kompleks işçi sınıfı bakışı, ancak sahih bir "bilim" biçimi almak suretiyle, başlangıcından bu yana içinden çıkılmayacak bir şekilde ilişkilenmiş olduğu burjuva görüşünden kendisini kökten arındırabildi. Ve ancak bir "bilim" haline gelmesiyle sosyalizm Karl Marx ve Friedrich Engels'in onun için saptamış olduğu görevleri bilfiil yerine getirebildi: Bu görev devrimci işçi sınıfı eyleminin tarihsel koşullarını ve doğasını aydınlatarak devrimci işçi sınıfı eyleminin "teorik ifadesi" olmak, dolayısıyla da "eyleme çağırılan ve bugün baskılanan bu sınıfı, kendi koşullarının ve doğasının bilincine sahip olmaya sevk etmekti."

Yukarıda belirtilen açıklama sırasında biz modern ya da Marksist sosyalizmin *bilimsel biçimi*nin pratik anlamını belirlemekteyiz, ayrıca aynı zamanda Karl

Marx'ın uygulamış olduğu *diyalektik yöntem*in anlamını betimlemekteyiz. Zira Bilimsel Sosyalizmin içeriğinin bilimsel olarak formüle edilmeden önce şekilsiz bir bakış açısı (işçi sınıfı bakış açısı) varlığına sahip olduğu ne kadar kesinse, bu içeriğin içinde yer aldığı bilimsel formun bizden önce sadece Marx ve Engels'in çalışmalarında var olduğu da o kadar kesindir. Dolayısıyla uygun adlandırmayla "bilimsel sosyalizm" denilen şey aslında Marx ve Engels'in "diyalektik yöntem" olarak tanımladıkları bu düşünme biçimini tam olarak uygulamanın ürünüdür. Bazı çağdaş "Marksistler"in tasavvur etmekten hoşlanabileceği üzere, tarihsel rastlantılar yüzünden, Karl Marx'ın bu "diyalektik yöntem"ini uygulayarak ürettiği sözkonusu bilimsel önermeleri, bugün istenildiğinde bu yöntemden koparabilmek ve basitçe yeniden üretmek mümkün değildir. Ne de bu yöntemin bilimlerin ilerlemesi nedeniyle gününün geçmesi diye bir şey sözkonusudur. Ayrıca bugün başka bir yöntemle değiştirilmesi mümkün değildir, hatta gerekli de değildir! Her kim ki bu terimler içersinde konuşuyorsa Marksist diyalektiğin en önemli yönünü kavrayamamış demektir. "Özünde eleştirel ve devrimci olan" bu yöntemin günümüzde –yani, sosyal yaşamın tüm alanlarında, dolayısıyla entellektüel alanda da sınıf mücadelesinin yükseldiği bir dönemde– terk edilebileceği düşüncesine başka türlü nasıl varılabilirdi? Karl Marx ve Friedrich Engels eş zamanlı olarak hem "metafiziksel düşünme biçimi"ne (son yüzyıl düşüncesinin bu spesifik zayıflığına) hem de "diyalektik"in tüm erken biçimlerine (özellikle Fichte-Schelling-Hegel'in idealist diyalektiğine) işçi sınıfı biliminin yeni yöntemiyle kafa tuttular.

Yalnızca Marx'ın "proleter diyalektik"inin, tüm diğer (metafizik *ve* diyalektik) düşünce biçimlerinden temelde

farklı olduğunu ve işçi sınıfının sınıf mücadelesi içinde biçimlenmiş işçi sınıfı bakış açısının yeni içeriğinin kendi gerçek varlığına uygun teorik-bilimsel bir ifadesini bulabildiği yegâne özgün düşünme biçimini temsil ettiğini tamamen gözden kaçıranlar; işte yalnızca bu kişiler, bilimsel sosyalizmin "biricik biçimi"ni temsil eden bu diyalektik düşünce tarzının "tâlî ve konuyla ilgisiz bir şey" olduğu ve dahası aynı maddî düşünce içeriğinin bir başka biçim içersinde de ve hatta daha iyi ifade edilebileceği fikrine kapılabilirlerdi. Bazı çağdaş "Marksistler" işçi sınıfının, devrimci sınıf mücadelesinin barbar, vahşi biçiminden başka "biçimler" altında burjuva ekonomik, politik ve sosyal düzenine karşı kendi pratik mücadelesini başlatıp sürdürebileceği fikrini ileri sürdüklerinde olan şey, tamamen benzer bir şeydir. Ya da aynı kişiler işçi sınıfının proletarya diktatörlüğünden başka araçlar yoluyla, örneğin burjuva devleti ve burjuva demokrasisi yoluyla, işçi sınıfının kati görevi olan Komünist toplumu gerçekleştirmeyi başarabileceğini söylemeleriyle kendilerini ve diğerlerini aptal yerine koyduklarında olan şey, tamamen benzer bir şeydir. Zaten erken dönem bir çalışmada "Biçim kendi içeriğinin biçimi değilse değersizdir" önermesini yazmış olan Karl Marx'ın kendisi bu konular hakkında oldukça farklı bir şekilde düşündü. Olgun Marx sosyo-tarihsel gelişmenin gerçek kavranışının (yani, aynı zamanda hem pozitif ve hem de negatif olan bilinçli devrimci kavrayışın), velhasıl "bilimsel" sosyalizmin kesin ve apaçık özünü teşkil eden bu kavrayışın ancak ve sadece diyalektik yöntemin bilinçli uygulanmasıyla gerçekleşebileceğini daima ve tekrar tekrar vurgulamıştır. Tabii ki, Marksizmin bilimsel biçimi olan bu yeni ya da "proleter" diyalektik sadece sıradan, dar görüşlü metafizik düşünme tarzından taban

tabana farklı olmakla kalmaz. Çünkü bu proleter-diyalektik anlayışı, temel pozisyonu gereği, en kapsamlı biçimini Alman filozof Hegel'de bulan burjuva diyalektiğinden de "oldukça farklı"dır ve hatta belirli bir anlamda Hegel diyalektiğine "doğrudan karşıt"tır. Bu noktada bu farklılıkların ve karşıtlıkların çeşitli sonuçlarına daha derin bir şekilde girmek pratik değildir ve gereksizdir.

Buraya dek altını çizdiğimiz farklılık ve karşıtlıkların bizi istisnasız tekrar Marx'ın "proleteryan" diyalektiğine, yani tam da devrimci işçi sınıfı hareketinin kendi uygun teorik ifadesini bulduğu biçime geri sevk edeceğini görmek, niyetlerimiz açısından yeterlidir. Eğer kişi bunu anlarsa, bu bağlantıya dair salt soluk bir fikre sahip olsa dahi, başka türlü kavranması zor olan koca bir fenomenler dizisini derhal kavrayabilir. Bu kişi, feodal ekonomik düzene ve onun politik-ideolojik üstyapısına (aristokrasi ve kilise) karşı ödün vermeyen ve kahramanca bir şekilde yükselen sınıf savaşının "avam"ı olarak dövüşmüş olduğu zamanları bugünün burjuvasının niçin böyle tamamıyla unutmuş olduğunu derhal anlamakla kalmaz; bu "avam" hareketinin sözcüsü olan Abbe Sieyes'in** tamamen "diyalektik" bir patlamayla egemen sosyal düzene doğru fırlattığı şu soruları da hızla kavrar: "Avam nedir? Her şeydir. Var olan düzen içerisinde avam nedir? Hiçbir şeydir. Neyi talep etmektedir? Bir şey olmak." Feodal devlet çözüldüğünden ve burjuva sınıfı sadece burjuva devlet içinde bir şey değil de aynı zamanda her şey olmaya

** "What Is The Third Estate?"in yazarı olan ve Fransız Devrimi'nin en önemli düşünürlerinden Emmanuel-Joseph Sieyes. Yazmış olduğu "Avam Nedir?" isimli eseri döneminde büyük tartışmalar yaratmıştır. Ayrıca Sieyes, devrimden sonra anayasa yapımına bilfiil katılmış ve devrimin kurucu iktidar perspektifini savunmuştur. Korsch'un, Sieyes'i anmasındaki sebep ise şudur: Feodal ilişkiler içerisinden çıkan ve feodal ilişkilere karşı hemen her alanda son derece devrimci olan burjuvazinin bir örneğini sunmaktır (ç.n.).

başladığından bu yana, bugünün burjuvaları için diyalektik sorun üzerine söz konusu olabilecek iki konum vardır sadece. Bugün diyalektik bakış ya tamamen geçerliliğini yitirmiş ve sadece tarihsel saygınlığını koruyan, gerçekçi bir adamın ya da iyi bir kasabalının hiçbir suretle taraftarı olamayacağı, felsefenin doğal engellerini aşan bir delilik olarak görülür ya da diyalektik akış, burjuva sınıfının son devrimci felsefecisi olan Hegel'in bir zamanlar yaptığı gibi, tüm bir geleceği kapsayacak ve tam da bugünü mutlak son kılacak şekilde dondurulmalıdır. O, burjuva toplumunun kendini yadsımaksızın aşamayacağı sınırları, kendi kavramları içinde aşmamalıdır. Bu kavrayışın son sözü, yani bütün zıtlıkların içersinde çözündüğü ya da çözünebildiği, her şeyi kapsayan şu büyük sentez, devlettir. Burjuva bilinç açısından bakıldığında, kendi tam gelişimi içinde tüm burjuva çıkarlarının eksiksiz gerçekleşmesini temsil eden ve dolayısıyla burjuva sınıf savaşımının nihai hedefi olan bu burjuva devleti karşısında, başka hiçbir diyalektik antitez, hiçbir uzlaştırılamaz karşıtlık söz konusu değildir. Her kim ki bunlara rağmen burjuva dünyanın kutsanmış halesinden ayrılarak pratikte ve teoride burjuva fikrinin bu mutlak tamamlanmasına karşı durabilir; bu kişi kendisini burjuva hukukunun, burjuva özgürlüğünün ve burjuva barışının ve bu nedenle tüm burjuva felsefesi ve biliminin dışında konumlandırmış demektir. İnsanlık adına sosyal yaşamın yegâne düşünülebilir ve mümkün biçimi olarak çağdaş burjuva toplumunu buyuran bu burjuva bakış açısına göre, mümkün ve tahayyül edilebilir tek diyalektik biçimi, burjuva devlet fikri içinde kendi ideal sonucunu bulan Hegel'in "idealist diyalektiği"dir. Yine aynı şekilde, ve anlaşılır sebeplerden dolayı, çağdaş burjuva toplumu içinde yer alan ve tüm bu burjuva dünyaya

ve onun burjuva devletine karşı, "kesinlikle daha fazla reddedilemeyecek ya da gizlenemeyecek yakıcı ihtiyaç, zorunluluğun pratik dışavurumu" sonucu doğrudan isyana yönelmiş diğer sınıf açısından, burjuvazinin bu "idealist diyalektik"i artık hiçbir değere sahip değildir. Bu diğer sınıf aslında zaten, yaşamının tüm maddî koşulları ve tüm bir maddî varlığı içersinde, burjuva toplumunun ve onun burjuva devletinin gerçek antitezini, mutlak karşıtını ifade etmektedir. Bizzat özel mülkiyetin içsel gelişim mekanizması sonucu, yani "özel mülkiyetin iradesine rağmen gelişen meselenin tam da doğası gereği bağımsız ve bilinçsiz bir gelişme" sonucu burjuva toplumu içinde meydana gelmiş bu sınıf için, devrimci hedef ve eylemler "açık ve değiştirilemez bir biçimde kendi yaşam koşulları aracılığıyla ve yanı sıra, tüm bir çağdaş burjuva toplumu örgütlenmesi yoluyla belirlenmektedir. Artık burjuva-idealist değil proleter-materyalist olan yeni bir devrimci diyalektiğin değeri, bu yüzden eşit bir zorunlulukla, bu sosyal yaşam durumundan ileri gelir. Burjuvazinin "idealist diyalektiği", burjuva toplumunda var olan "zenginlik" ve "fakirlik"in yarattığı maddi karşıtlıkları sadece "fikir içinde", yani salt, demokratik, burjuva devleti fikri içinde aştığı için, bu "fikir aracılığıyla" aşılmış karşıtlıklar, boyut ve şiddetlerini durmaksızın arttırdıkları "maddî" sosyal gerçeklikte çözümsüz bir biçimde varlıklarını sürdürmeye devam etmektedir. Bunun tam karşısında, Komünist sınıfsız toplumun maddi gerçekliğini burjuva sınıflı toplumunun ve onun burjuva sınıf devletinin yerine geçirerek burjuva zenginliği ("sermaye") ile proleter sefaleti arasındaki maddi karşıtlığı gerçekten feshedecek olan proletaryanın yeni "materyalist diyalektiği"nin hakikati yer alır. Bu nedenle materyalist diyalektik, işçi sınıfının tarihsel özgürlük

mücadelesinin "teorik ifadesi" olan "bilimsel sosyalizm"in zorunlu metodolojik temelini teşkil etmektedir.

1923

Materyalist Diyalektik Üzerine *

çev. Gülçin Ayıtgu

Vladimir Ilich Lenin iki yıl önce Komünist Enternasyonal dergisinin 21. sayısında yayınlanan "Marksizm Bayrağı Altında" isimli makalesinde, komünizmin ideoloji alanında ilgilenmek zorunda olduğu iki önemli görevinden birisinin "materyalist bir bakış açısıyla Hegel'in diyalektiğine dair, başka bir ifadeyle, Marx'ın sadece *Kapital*'de değil aynı zamanda tarihsel ve siyasal çalışmalarında da somut bir tarzda başarıyla işlettiği diyalektiğe dair sistematik bir çalışma düzenlemek olduğunu" gösterdi. Lenin'in bu programına pratik bir görev üstlenerek kendisini angaje etmeye çalışan pek çok önder yoldaşımız tarafından da dillendirilen, Marksist-komünist kuramın içerisine "yeni Hegelci idealist felsefenin" ideolojik olarak gizlice sızması endişesini, demek ki Lenin paylaşmıyordu. Birkaç örnek bu sızma iddiasını kanıtlayabilir: Seksen yıl sonra ilk kez, Meiner Yayıncılık Hegel'in *Mantık*'ının genişletilmiş bir baskısını yayınladı. Bunun ardından, 20 Mayıs 1923'te *Kızıl Bayrak*'ta bu yeni Hegel'in, Hegel'in diyalektiği üzerine çalışan ama"bütün felsefe tarihine ilişkin eleştirel

* **Orijinal Eser:** "On Materialistic Dialectic", *Internationale*, 1924.

bir bilgi taşımayan ve dahası kesin bir benzerlikle, Hegel'in çağından bu yana doğa bilimlerinin ulaştığı temel sonuç ve yöntemlere dair de eleştirel bilgi yoksunu olan" kişiler türeteceği tehlikesine dair resmi bir uyarı yayımlandı. Sekiz gün sonra yani, 27 Mayıs 1923 tarihinde, o zamanlar teorik ve pratik olarak KPD içinde baskın olan başka bir hizbin temsilcisi *Kızıl Bayrak*'ta Georg Lukacs'ı davranışlarından ötürü, makaleleri topladığı ve "diyalektik yönteme dair zengin bir tartışmayı başlattığı veya sadece içinde olduğu" gerekçesiyle resmen kınadı. Alman Partisinin bilimsel yayın organı olan Enternasyonal (*Internationale*), basit olduğu gerekçesiyle Lukacs'ın kitabının bütününü tamamen görmezden geldi. Bela Kun *Komünist Enternasyonal*'in son basımında (no.33) yayınlanan "Leninizm Propagandası" isimli makalesinde sadece halihazırda olagelen sapmalara dikkat çekmiyor aynı zamanda "bazı komünist gazetecilerin henüz siyasal bir ismi dahi olmadan, yakın bir gelecekte revizyonist yönetmeliklerle beraber ortodoks Marksizmden sapacaklarını" gözlemlediğini belirtiyor"(!)

Bu örneklerin ardından, Lenin'in hem önceleri hem de son olarak 1922'deki makalesinde dile getirdiği, Komünist aydınlanma çabamızda materyalist bir bakış açısıyla yalnızca Marx'ın ve Engels'in diyalektik yöntemini değil ama aynı zamanda "Hegel diyalektiği"ni de sistematik bir çalışmayla düzenlememiz gerektiği düşüncesi, Komintern'in önde gelen teori çevrelerindeki anlayışla ve Alman Komünist Partisi'nin kuramcılarıyla çok fazla uyuşmamaktadır. Bu olgunun nedenlerini ararken ayrımlar yapmak zorundayız. Buharin'in *Tarihsel Materyalizm Teorisi* başlıklı kitabında örneklenen bir fraksiyona göre, "felsefe"nin tamamı gerçekte, yalnızca proleter devriminin nihai zaferinden, yani aydınlanmamış bir geçmiş bakış açısının aşılmasından

sonraki Komünist toplumun ikinci aşamasında ulaşılabilecek noktaya, hali hazırda temel olarak ulaşmıştır. Bu yoldaşlar, doğa bilimlerinin deneysel yöntemlerine ve sosyal bilimlerin pozitif-tarihsel yöntemlerine ilişkin "bilimsel" yöntem sorununun kesin olarak çözüldüğüne inanırlar. Onların pek de farkında olmadıkları şey, tam da bu yöntemin, başlangıçtan beri burjuvazinin savaş çığlıklarıyla giriştiği güç mücadelesini üstlendiği ve bugün de hâlâ özgün *burjuva bilimsel araştırma yöntemi* olduğudur; kuşkusuz bu yöntem, burjuva toplumunun içinde bulunduğumuz gerileme döneminde modern burjuva biliminin temsilcileri tarafından teorik olarak bazen terk edilebilmektedir ama pratikte ona sadık kalacaklardır.

Diğer fraksiyona göre ise, bu sorun daha karışık. Burada insanlar, Hegel'in diyalektik yöntemiyle uğraşmanın her ne kadar "materyalist" bir dönüşüme uğratılsa da "tehlike"sini gördüler çünkü kendi deneyimlerinden bu tehlikeyi çok iyi biliyorlardı ve gerçekten ona maruz kaldıkları kadar sıklıkla farkında olmadan onun kurbanları haline geldiler. A. Thalheimer tarafından *Enternasyonal*'de, (no.9 Mayıs, 1923) yayınlanan "Diyalektik Sorunu Üzerine" başlıklı kısa makale ve Moskova'daki Komünist Akademi'nin bilgi formları bu durumun yalnızca örneği olmakla kalmazlar aynı zamanda dosdoğrudan kanıtıdırlar da. Bu makalede, Yoldaş Thalheimer, Franz Mehring'in benim de paylaştığım ve savunabildiğim savını, yani, somut "maddeden" koparılmış bir "materyalist diyalektik" yöntemle uğraşmanın Marksist diyalektik-materyalist bakış açısından, artık pratik ve hatta olgusal olarak olanaklı olmadığı savını paylaşır. Mehring'in diyalektik yöntemin soyut bir şekilde ele alınmasını reddetmesi doğru bir özü temsil etmesine rağmen, Yoldaş Thalheimer yine de onun "hedefi zorladı"ğını söylüyor.

Diyalektik üzerine çalışmak, diğer hususların yanı sıra "acil bir ihtiyaç"tır çünkü "dünya proletaryasının en ilerici unsurlarında kapsamlı ve düzenli bir dünya görüşü yaratma ihtiyacı hasıl olmuştur (!) ki bu ihtiyaç, mücadelenin pratik taleplerinin ve sosyalizmin inşasının ötesine geçmekte ve kendi içinde "bir diyalektik talebi" barındırmaktadır. Daha sonra Yoldaş Thalheimer, böyle bir diyalektik oluşturmak için, Hegel ile eleştirel bir şekilde "sadece yöntem açısından değil aynı zamanda madde açısından da bağlantı kurmak" gerektiğini ekliyor. Hegel'in hayat dolu ilericiliği, "düşüncenin tüm kategorilerinin içsel, her şeyi kapsayan sistematik ilişkisini ortaya çıkarma" talebinde yatar ona göre. Bu görev, materyalist diyalektik için de aynı ölçüde geçerlidir. Hegel'in yönteminin sadece materyalist diyalektikle ters çevrilmeye, yani düşünce tarafından gerçekliğin değil, gerçeklik tarafından düşüncenin belirlendiğinin ortaya çıkartılmasına ihtiyacı vardır.

Yoldaş Thalheimer'in bütün sözlerinin özünde, Hegelci-idealist yoldan başka bir diyalektik yöntemi hayal etmenin büsbütün yetersiz olduğunu kanıtladığına inanıyoruz. Ancak bu bizi Yoldaş Thalheimer'in idealist bir diyalektikçi olduğunu söylemekten alıkoyamaz. Bizim de başka bir yerde ("Lenin ve Komintern")* belirttiğimiz gibi, Yoldaş Thalheimer, gerçekte diyalektik olmayıp tamamen saf pozitivist olan geç dönem bir çalışmasında, görünüşte materyalist-diyalektik bir yöntem deklare eder. Burada bu iddiamızı, Yoldaş Thalheimer'in bir diyalektikçi olduğu kadar, idealist bir diyalektikçi de olduğunu ve diyalektik yöntemi salt Hegelci-idealist bir biçimde algıladığını söyleyerek destekleyebiliriz. Bu nedenle algımızda ne

* Karl Korsch'un "Lenin ve Komintern" adlı makalesi, bu derlemenin içinde yer almaktadır (editörün notu).

olduğunu belirterek ulaşmayı istediğimiz kesin kanıt materyalist diyalektiğin özünü, yani, *Hegel'in diyalektiğinin Marx ve Lenin tarafından materyalistçe uygulanmış biçimini* devreye sokar. Böyle yaparak, Marksizm ve Felsefe ilişkisi üzerine daha önce yayımlanmış araştırmalarımızın sonuçlarıyla bağlantı kurmuş oluruz.*

Sıradan bir düşünce olan Hegel'in idealist diyalektiğinden Marx'ın materyalist diyalektiğine geçişin basit bir mesele gibi, Marx sadece diğer türlü değişmeden kalacak bir yöntemi "tersine çevirmiş" veya "baş aşağı çevirmiş" gibi yüzeysel olarak kavramsallaştırılmasının, dağıtılmasının zamanı geldi de geçiyordu. Marx'ın kendi yöntemini Hegel'in yönteminden soyut bir tarzda salt bir karşıtlık olarak ayırarak tanımladığına dair bilindik bazı genel pasajlar vardır kuşkusuz. Ancak Marx'ın yönteminin anlamını bu alıntılardan hareket ederek saptamak yerine Marx'ın teorik pratiğini enine boyuna karıştıranlar, yöntemdeki "geçiş"in, tıpkı tüm başka geçişler gibi, salt soyut bir dönüşümü temsil etmediğini, tam aksine zengin bir somut içeriğe sahip olduğunu kısa sürede kolayca fark edecektir.

Klasik iktisadın Ricardo'daki soyut, tarihdışı ve mistik biçimiyle *değer kuramını* geliştirdiği sıralarda klasik Alman felsefesi de, burjuva felsefesinin sınırlarını yıkıp geçmek için yine mistik ve soyut bir tarzda girişimde bulundu. Ricardo'nun değer kuramı gibi, "*diyalektik yöntem*" de burjuva toplumunun devrimci döneminde gelişti ve zaten sonuçları da burjuva toplumunun ötesine giden yolu gösterir (tıpkı önceleri ve proleter devrim hareketiyle "bağımsız

* Korsch burada, Türkçe'ye de çevrilmiş "Marksizm ve Felsefe" (çev. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, 1991) adlı çalışmasına ve yine o kitap içersinde aktarılmış eleştiri ve cevaplara atıfta bulunmaktadır (editörün notu).

olarak" yüzleşene kadar burjuvazinin pratik devrimci hareketinin burjuva toplumunun ötesini amaçladığı gibi). Fakat burjuva ekonomisi ve felsefesi tarafından meydana getirilen bu algı, son tahlilde "saf" algıda, onların "yeniden oluşturulmuş varlık" olan kavramlarında, bu varlığın pasif bir "yansımasından" başka bir şey olmayan kuramlarında ve Marksist ifadenin daha kesin ve dar anlamı ile gerçek "ideolojilerde" kalmak zorundaydı. Burjuva ekonomisi ve felsefesi, burjuva ekonomisinin ve burjuva düşüncesinin "çelişkilerini", "karşıtlıklarını" pekâlâ tanıyabilirdi, hatta onları mükemmel bir açıklıkla aydınlatabilirdi, ama sonunda yine de çelişkiler hüküm sürdü. Bu hükmü yalnızca burjuva biliminin aksine proletarya sınıfının yeni bilimi yıkabilir, bu bilim artık sadece "saf" teorik bilim değildir aynı zamanda *devrimci pratiktir.* Karl Marx'ın politik iktisadı ve proletaryanın materyalist diyalektiği, pratik uygulamada, toplumsal yaşamın gerçekliğindeki bu çelişkilerin ve böylelikle aynı zamanda toplumsal gerçekliğin gerçek bir bileşeni olan düşüncenin gerçekliğindeki çelişkilerin çözülmesi için öncülük eder. Bu nedenle Karl Marx, proletaryanın sınıf bilincine ve burjuva felsefesinin Hegelci gelişmenin en yüksek, en zengin ve en son aşamasında bile hiçbir zaman ulaşamadığı güce sahip olan materyalist diyalektik yönteme güvendiğinde, biz onu anlamak zorundayız. Hegel'in idealist diyalektiğinde aşılamaz "çelişkiler" olarak son tahlilde ayakta duran, saf algılama davranışının çıktıları "dolayımsızlık" ve "soyutlama" yı aşmak, sınıf bilincinin gelişiminin *pratik* bir eğilim haline gelmesiyle, sadece ve sadece proletarya için mümkün olacaktır. Proletaryanın eylemi ve yeni bilimin yöntemi olarak Karl Marx tarafından teorik bir şekilde kavramsallaştırılan ve Lenin tarafından da

teoride ve pratikte benzer şekilde uygulanan materyalist diyalektik, idealist diyalektiğin ve burjuva felsefesinin soyut bir "evirme" ya da "tersine çevirme"si değil, klasik burjuva felsefesinin devrimci idealist diyalektiğinin daha da geliştirilmesidir.

Bu tarihsel bakış açısıyla Hegel'in burjuva diyalektiğinden Marx-Lenin'in proletaryan diyalektiğine doğru olan "değişim"e baktığımızda materyalist diyalektiğin bağımsız bir "sistem" olabileceği düşüncesinin tamamıyla saçma olduğunu doğrudan anlarız Sadece idealist bir diyalektikçi, kısmen bilinçli olarak bilimde, felsefede, pratikte uyguladığımız, kısmen de içgüdüsel ve bilinçsiz bir biçimde zihnimizde yer eden düşünce formları bütünlüğünü (düşüncenin belirlenimlerini, kategorileri), sezgilerimizin, hayal gücümüzün ve özlemlerimizin nesnesi olan ya da örtük hâlde bulunan maddeden koparmaya ve onu kendinde ayrı bir madde gibi incelemeye teşebbüs eder. İdealist diyalektikçilerin sonuncusu ve en büyüğü kasabalı Hegel zaten bu bakış açısının "gerçekdışı"lığını kısmen görmüş ve "mantıksal düşünsemeye içerik sunmuştu" (bakınız Mantık'ın ikinci Lasson baskısının önsözü s.6). Fakat bu soyut yöntem materyalist diyalektikçiler için tamamıyla saçmadır. Gerçek bir"materyalist" diyalektik, kendi somut tarihsel içeriğinden başka, düşüncenin belirlenimleri ve onların aralarındaki ilişkiler hakkında hiç ama hiçbir şey söyleyemez. Diyalektiğin, düşüncenin belirlenimleri arasındaki bağıntıyı "tüm düşünce kategorilerinin içsel, tam tekmil, sistematik bir bağıntısı" olarak planlayabilmesi gerektiğini söyleyen Thalheimer'in bu talebini karşılamak, sadece idealist ve dolayısıyla burjuva diyalektik açısından mümkündür. Oysa materyalist diyalektiğin bakış açısından, Karl Marx'ın bir keresinde "ekonomik kategorilere" ilişkin

söylediği cümlenin, genel olarak düşüncenin belirlenimleri veya kategorileri arasındaki bağıntıya uygulanması gerekir: Bunlar birbirine yaslı şekilde dururlar, ama (Marx'ın feshederek Proudhon'u yıkıp geçtiği) "idea içerisindeki" bir bağla değil," içsel sistematik bir bağ"la da değil. Onların açıkça saf mantıksal ve sistematik ard arda gelişi bile modern burjuva toplumunda birbirlerine yaslandıkları ilişkiler dolayımıyla belirlenir. Tarihsel gerçeklik ve pratikteki değişim ile birlikte, düşüncenin belirlenimleri ve onların bütün bağlantıları da değişir. Onların tarihsel koşullarını dikkate almamak ve düşüncenin belirlenimini ve soyut ilişkilerini bir sistem haline getirmeyi istemek, devrimci proletaryanın, yalnızca teoride "materyalist olarak" ters çevrilmiş ama pratik gerçeklikte burjuva felsefesinin "idealist" eski, değişmeyen diyalektiğinin şeklini koruyan bir düşünce tarzı pahasına, materyalist diyalektikten vazgeçmesi anlamına gelir. Proletaryanın "materyalist diyalektik"i ne sözde örneklerle ne de ona özgü soyut "materyal" ile pratik bir "bilim" olarak öğretilemez. O sadece proleter devrimin pratiğinde ve bu devrimci pratiğin içkin ve gerçek bir bileşeni olan bir teori içersinde *somut olarak* uygulanabilir.

1924

Niçin Bir Marksistim? *

çev. Vefa Saygın Öğütle

Marksizm'i genel olarak tartışmak yerine, öncelikle, Marksist teori ve pratiğin en etkili noktalarından bazılarını ele almayı öneriyorum. Yalnızca bu türden bir yaklaşım, Marksçı düşüncenin temel prensibiyle uyumludur. Bir Marksist açısından, nasıl ki genel olarak 'demokrasi', genel olarak 'diktatörlük' ya da genel olarak 'devlet' diye bir şey sözkonusu değilse, genel olarak 'Marksizm' diye bir şey de sözkonusu değildir. Sadece bir burjuva devleti, bir proletarya diktatörlüğü ya da bir faşist diktatörlük vs. sözkonusudur. Dahası bunlar, ancak tarihsel gelişimin belirli aşamalarında varlıklarını sürdürebilirler ve bu aşamalar da, esasen ekonomik olup, kısmen de coğrafî, geleneksel ve diğer etkenler tarafından koşullanmış olan tarihsel karakteristiklere tekabül ederler. Tarihsel gelişimin farklı düzeylerinden, coğrafî yayılımın yol açtığı farklı çevrelerden ve muhtelif Marksist okullar arasındaki

* **Orijinal Eser:** "Why I am a Marxist", *Modern Monthly*, 1935.

malûm inanç ve temayül farklılıklarından dolayı, hem ulusal hem de uluslararası düzeylerde, Marksizm adını taşıyan birbirinden oldukça farklı teorik sistemler ve pratik hareketler sözkonusu olmuştur. Bu yüzden burada, Marx'ın ve Marksistlerin seksen yıldan fazla bir süredir proleter sınıf mücadelelerinden türettikleri ve devrimci bir teori ve eylem şeklinde bir araya getirdikleri tüm teorik ilkeleri, analiz dâhilindeki tüm bakış açılarını, eyleme dönük tüm yöntemleri, tüm tarihsel bilgiyi, pratiğe dönük tüm ilkeleri ve bunlardan oluşan koca bir gövdeyi tartışmak yerine, bugünkü, burada ve şimdiki, yani Avrupa'da, ABD'de, Çin, Japonya ve Hindistan'da ve SSCB'nin yeni dünyasında, içinde bulunduğumuz 1935 yılında galebe çalan verili koşullar altındaki düşüncelerimize ve eylemimize yol göstereceği için faydalı bir biçimde benimsenebilecek spesifik tutumları, önermeleri ve eğilimleri ayırt etmeye çalışacağım. Bu biçimiyle "Niçin Bir Marksistim?" sorusu, aslolarak, proletarya açısından ya da daha doğrusu proleter sınıfın en gelişmiş ve en enerjik kesimleri açısından kendini gösterir. Bununla birlikte aynı soru; orta-sınıfların çökmekte olan tabakaları, yönetsel işlerde çalışanların oluşturduğu ve son dönemde ortaya çıkmış çalışanlar grubu, köylüler ve çiftçiler vs. gibi, ne yönetici kapitalist sınıfa ne de proleter olarak adlandırılan sınıfa mensup olan ama bununla birlikte ortak bir mücadele için proletaryayla birleşebilecek durumdaki diğer nüfus kesimleri açısından da sorulabilir. Hattâ bu soru; yaşamları tümüyle 'tekelci kapitalizm'in ya da 'Faşizm'in tehdidi altında olan burjuva kesimleri açısından dahi ileri sürülebilir ve şurası kesin ki bu soru, çökmekte olan kapitalist toplumun hesap-kitap gerginliklerinin baskısı altında olup, bireysel olarak yollarını proletaryaya doğru çevirmiş burjuva ideologları

(bilginler, sanatçılar, mühendisler vs.) açısından da kendini gösterir.

Şimdi burada, bana Marksizm'in en temel noktaları olarak görünen şeyleri, yoğunlaştırılmış bir biçimde sıralayacağım:

1. Marksizm'in tüm önermeleri spesifiktir; görünüşte genel olanlar da dâhil.
2. Marksizm, pozitif değil eleştireldir.
3. Marksizm'in araştırma konusu, pozitif hâliyle mevcut kapitalist toplum değil, kanıtlanabilir bir biçimde işleyen parçalanma ve çürüme eğilimleri içersinde ifşa edilmiş şekliyle, çökmekte olan kapitalist toplumdur.
4. Marksizm'in aslî amacı, mevcut dünyaya dönük bir tefekkür hazzı değil, bu dünyanın aktif dönüşümüdür (*praktische Umwaelzung*).

I

Marksizm'in bu niteliklerinden hiçbiri, Marksistlerin çoğunluğu tarafından lâyıkıyla bilinmemiş ve uygulanmamıştır. Defalarca söylendiği gibi, 'ortodoks' olarak anılan Marksistler, bizzat Marx'ın –Hegel'e rağmen– katiyetle reddettiği ve gerçekte modern düşüncenin son yüz yıl boyunca geçirdiği tüm bir evrim tarafından düpedüz çürütülmüş olan 'soyut' ve 'metafizik' düşünme biçimine geri dönmüşlerdir. Bu yüzden, örneğin son dönem bir İngiliz Marksisti, modern tarihin istikâmetinin Marx'ın saptadığı gelişim şemasından saptığı şeklindeki Bernstein ve diğerlerince yöneltilen ithamlardan Marksizm'i 'kurtarmayı' bir kez daha denemiş ve bunu, Marx'ın 'sadece

19. yüzyıl toplumuna dair bir çalışma için değil, ama aynı zamanda insan toplumunun başlangıcından itibaren kendini gösteren sosyal gelişmeye dair bir çalışma için de geçerli olan genel sosyal değişim yasalarını' keşfetmeye çalıştığı ve bu yüzden de onun bulduğu sonuçların 'bunlara ulaştığı dönem için olduğu kadar 20. yüzyıl için de doğru olmasının eşit derecede mümkün olduğu' şeklindeki berbat bir yan-çizme aracılığıyla yapmıştır. Açıktır ki; böylesi bir savunma, Marksçı teorinin gerçek içeriğini, herhangi bir revizyonistin yaptığı saldırılardan çok daha etkili bir biçimde tahrip etmektedir. Bu savunma, her hâlükârda yalnızca, Marksizm'in şu ya da bu parçasının geçerliğini yitirdiği şeklindeki revizyonistlerce ileri sürülen ithamlara karşı, geleneksel Marksist 'ortodoksi' tarafından son otuz yıl boyunca verilen cevaba tekabül etmektedir.

Diğer sebepler bir yana, burada, devletlerinin günümüzdeki avuntusunu sağlayan doktrinleri kutsamak için temel Marksist önermelerin genel ve evrensel geçerliliğini vurgulayan bugünün Marksist Sovyet Devleti yurttaşlarının, Marksizm'in spesifik karakterini unutmaya meyletmesi sözkonusudur. Bu sebepledir ki; günümüz Stalinizminin önemsiz ideologlarından biri olan L. Rudas, Marx'ın doksan yıl önce, yani kendi materyalist diyalektiğini Hegelci idealist diyalektiğin yerine koymayı (*Umstuelpung*) başardığı zaman kaydettiği tarihsel ilerlemeyi şüphe götürür hâle getirmeye ve bunu da Marksizm adına yapmaya çalışmaktadır. Buharin'in mekanik materyalizminin karşısında tamamen farklı bir bağlantı içersinde kullanılmış olan ve Rudas'ın anladığından oldukça farklı bir anlama gelen Lenin'den bir alıntıya dayanarak, o, 'üretici güçler' ile 'üretim ilişkileri' arasındaki tarihsel çelişkiyi, tam anlamıyla gelişmiş sınıfsız toplumun uzak geleceğinde dahi uygulanabilecek 'tarih-

üstü' bir ilkeye çevirmektedir. Marx'ın teorisinde, pratik devrimci hareketin somut tarihsel birliğinin veçheleri olarak kavranan üç temel karşıtlık vardır. Bunlar, iktisatta 'üretici güçler' ile 'üretim ilişkileri' arasındaki çelişkiye; tarihte sosyal sınıflar arasındaki mücadeleye; mantıksal düşüncede ise tez ile antitez arasındaki karşıtlığa tekabül eder. Bunlar bizzat kapitalist toplumun doğası hakkında Marx tarafından ifşa edilmiş devrimci ilkenin eşit değerdeki üç tarihsel veçhesi iken, Marx'ın tamamen tarihsel olan bu kavrayışını tarih-üstü bir şekle büründüren Rudas, savaşan sınıfların kanlı-canlı varlığını temeldeki özsel çelişkinin geçici bir tarihsel biçiminin salt bir 'ifadesi' ya da sonucu olarak görmekle, ortadaki koşulu [sosyal sınıfların mücadelesini –ç.n.] kesip atmış olmakta ve böylece de, 'üretici güçler' ile 'üretim ilişkileri' arasındaki karşıtlığı, kozmik gelişimin ebedî bir yasası hâline getirmek suretiyle, 'materyalist diyalektiğin' tek temeli olarak bırakmaktadır. Böylelikle o, kapitalist toplumun temel çelişkisinin günümüz Sovyet ekonomisinde 'ters çevrilmiş' bir formda varlığını sürdürdüğü şeklindeki absürd sonuca ulaşmaktadır. Ona sorarsak bugün Rusya'da, üretici güçler artık koşar-adım ilerleyen üretim ilişkilerine karşı ayaklanmamakta olup, bunun yerine, "Sovyetler Birliği'ni emsâli olmayan hızlı bir gelişim temposu içersinde ileriye götüren" hâlihazırda ulaşılmış üretim ilişkilerine kıyasla, üretici güçlerin görece geri-kalmışlığı sözkonusudur.

Marx'ın *Kapital*'inin benim tarafımdan yapılan edisyonunda öne sürülen iddia şudur: Gerek Alman gerekse de Rus Ortodoks Marksizm fraksiyonlarının sözcülerince oybirliğiyle reddedilecek bir şey olarak, bu çalışmada [*Kapital*'de –ç.n.] içerilen tüm önermeler, ve özellikle de kitabın son bölümünde ele alındığı şekliyle 'ilkel birikim'

ile ilgili olanlar, yalnızca Batı Avrupa'daki kapitalizmin ortaya çıkışına ve gelişimine dair tarihsel bir çerçeve çizmekte ve yalnızca doğal ve tarihsel biçimdeki her esaslı empirik bilginin ele alınan tekil olaydan daha fazlasına uygulanacağı mezkûr tarz hâriç, evrensel geçerliliği kesip atmaktadır. Doğrusunu söylemek gerekirse benim bu iddiam, bundan elli yıl önce idealist Rus sosyologu Mihailovski'nin *Kapital*'in yöntemine dair geliştirdiği yanlış kavrayışı düzeltirken bizzat Marx'ın açıkça ifade etmiş olduğu bir ilkeyi sadece tekrarlamaktan ve vurgulamaktan ibarettir. Aslına bakılırsa bu, bugün sadece bazı iflah olmaz metafizikçilerin reddettiği bir şey olup, empirik araştırmanın temel ilkesinde zorunlu olarak içerilen bir şeydir. Sözde-felsefî diyalektiğin Rudas'ta bir örneğini bulduğu şekliyle 'modern' Marksistlerin yazılarındaki yeniden-doğuşuyla karşılaştırıldığında, Marksçı iktisatta cisimleşmiş hâliyle materyalist diyalektiğin temel ilkesinin, tüm iktisadî terim ve önermelerin tarihsel olarak belirlenmiş nesnelerle ilişkisini açıkça ifade etmekten daha fazla bir şey anlamına gelmediğini gören R. Luxemburg ve Franz Mehring gibi eski devrimci Marksistlerin benimsedikleri Duruş nasıl da gösterişsiz, açık ve su götürmezdir hâlbuki.

Tarihsel materyalizm alanında ateşli bir biçimde tartışılan tüm sorular –genel biçimleriyle ifade edildiklerinde, tavuk mu yumurtadan yumurta mı tavuktan şeklindeki malûm skolastik tartışmadaki gibi çözülmez ve anlamsız hâle gelen sorular–, somut, tarihsel ve spesifik bir tarzda ifade edildikleri zaman gizemli ve verimsiz karakterlerini kaybederler. Örneğin Friedrich Engels, tarihsel materyalizm üzerine Marx'ın ölümünden sonra yazdığı meşhur mektuplarda, Marx'ın "toplumun ekonomik yapısı, hukukî ve politik üstyapıların üzerinde yükseldiği ve

belirli sosyal bilinç biçimlerine karşılık gelen gerçek temeli teşkil eder" önermesine karşı burjuvazi ve sözde Marksist eleştiriciler tarafından düzülen tek-yanlılık eleştirisine lüzûmsuz bir dikkat gösterdiği için, Marx'ın doktrinini fiilen dönüşüme uğratmaktadır. O, üstyapı ile temel arasında, yani ideolojik gelişim ile ekonomik ve politik gelişim arasında sözüm ona 'tepkime'lerin (*Rückwirkungen*) büyük ölçüde vukû bulabileceğini dikkatsizce kabûl etmekte ve böylelikle de yeni devrimci ilkenin temellerine lüzûmsuz bir kafa karışıklığı sokmaktadır. Zira vukû bulan etki ve tepkimelerin 'ne miktarda' olduğu nicel bakımdan tam olarak saptanmaksızın ve bunlardan birinin ya da bir diğerinin ortaya çıktığı koşullar tam olarak belirlenmeksizin, toplumun tarihsel gelişimine yönelik tüm bir Marksist teori, tam da Engels'in yorumladığı şekliyle, bir geçici hipotez olarak dahi kullanılamaz hâle gelir. Marksist teori, bu hâliyle, sosyal yaşamdaki herhangi bir değişmenin nedenini arayan biri için, ister temelin üstyapı üzerindeki etkisi (*Wirkung*) isterse de üstyapının temele verdiği tepki (*Rückwirkung*) hususunda olsun, en küçük bir ipucu dahi sağlamaz. Yanı sıra, 'aslî' ve 'talî' etkenler gibi sözel kaçamaklar ya da 'doğrudan', 'dolaylı' ve 'nihaî' (yani 'son analizde' belirleyici olanlar) şeklinde yapılan bir nedenler sınıflandırması da, meselenin özünü değiştirmez. 'Başlı başına ekonomi'nin 'başlı başına politika' ya da 'başlı başına hukuk, sanat ve kültür' üzerindeki etkisi mi yoksa bunun tam tersi mi şeklindeki seçimlere dair genel soruların yerine, belirli bir tarihsel gelişim düzeyindeki belirli ekonomik fenomenler ile tüm diğer politik, hukukî ve entelektüel gelişim türlerinde eşzamanlı ya da artzamanlı olarak ortaya çıkan belirli fenomenler arasındaki mevcut belirli ilişkilerin ayrıntılı bir açıklamasını ikâme ettiğimiz

an, tüm problem ortadan kalkar.

Marx'a göre, sözkonusu problemi yerli yerine koymanın tek yolu budur. Marx'ın *Politik iktisadın Eleştirisi*'ne yazdığı ve ölümünden sonra yayımlanan genel nitelikteki girişin çizdiği çerçeve –her ne kadar taslak niteliğinde de olsa–, tüm bu problemler karmaşasına dair açık ve oldukça önemli bir anlatım sunar. Marx'ın materyalist ilkesine karşı sonradan yükselen itirazların bir çoğu, bu metinde öngörülmüş ve cevaplanmıştır. Bu durum, maddî üretimin gelişimi ile sanatsal yaratım arasındaki kasvetli ilişkinin ortaya çıkardığı –ki iyi bilinen bir gerçek olarak; "bir durumun en üst gelişim düzeyinde kendini gösteren kimi devreler ile toplumun genel gelişimi ya da toplum 'örgütlenmesi'nin maddî temeli arasında hiçbir dolaysız ilişki yoktur"– oldukça zor problem açısından özellikle geçerlidir. Marx, belirli tarihsel biçimlerde kendini gösteren bu eşitsiz gelişime iki-kat dikkat göstermiştir: "bizzat sanat alanları içersinde ortaya çıkan farklı sanat biçimleri arasındaki ilişkiler" ve yanı sıra "sanat alanının tümü ile tüm bir sosyal gelişim arasındaki ilişkiler". Sıkıntı, sadece bu çelişkilerin genel biçimlerde ifade edildiği durumlarda ortaya çıkar. Bu çelişkiler, spesifik ve somut hâle getirildikleri an, açıklığa kavuşturulmuş olurlar.

II

İkinci iddiam, Marksçı teorinin tüm önermelerinin, yasalarının ve ilkelerinin spesifik, tarihsel ve somut karakteriyle ilgili ilk iddiam kadar ateşli bir şekilde tartışılmıştır: Marksizm, esasen pozitif değil eleştireldir. Marksçı teori, ne pozitif bir materyalist felsefeden ne de pozitif bir bilimden oluşmaktadır. Marksçı teori, A'dan Z'ye, mevcut toplumun hem teorik hem de pratik

bir eleştirisidir. Kuşkusuz buradaki 'eleştiri' (*Kritik*) kelimesinden, Marx ve Engels'in de dâhil olduğu tüm sol Hegelcilerin son yüzyılın erken-devrimci kırklarında [1840'larda –ç.n.] kullandıkları şekliyle, kapsayıcı ve her hâlükârda kesin kelime anlamı anlaşılmalıdır. Bu kelime, çağdaş bir terim olan 'eleştiricilik'in (*criticism* –ç.n.) yan-anlamıyla karıştırılmamalıdır.* 'Eleştiri', salt idealist bir anlamda değil, materyalist bir eleştiri olarak anlaşılmalıdır. Bu kelime, nesne açısından bakıldığında, nesnenin tüm ilişkilerine ve gelişimine yönelik 'doğa bilimlerinin kesinliğiyle işleyen' empirik bir araştırmayı, özne açısından bakıldığında ise, birey öznelerin 'devrimci pratiğe' (*praksis*) yol açan tarihsel bakımdan etkili bir sınıf yetisi vasıtasıyla geliştirdikleri önsezi ve taleplere –ve karşılığı olmayan isteklere– yönelik bir açıklamayı kapsar. 1848'e dek Marx ve Engels'in tüm yazılarında böylesi başat bir rol oynayan bu eleştirel eğilim, Marksçı teorinin sonraki gelişim safhalarında da canlılığını hep korumuştur. Marx ve Engels'in geç dönem iktisadî çalışmaları, önceki felsefî ve sosyolojik yazılarıyla, ortodoks Marksist iktisatçıların kabûllenmeye razı olduğundan çok daha yakın bir ilişki içersindedir. Bu durum, hem geç dönem hem de erken dönem eserlerinin tüm başlıkları açısından açıkça ortadadır. İki dostun, dönemlerindeki sol Hegelci idealizme karşı kendi politik ve felsefî görüşlerini sunmak üzere ortaklaşa giriştikleri ilk önemli çalışma, *Alman İdeolojisinin Eleştirisi* başlığını taşımaktaydı. Ardından 1859'da, yani Marx planladığı kapsamlı iktisat çalışmasının ilk bölümünü yayımladığında, bu çalışmaya, eleştirel karakterini vurgularcasına, *Politik iktisadın Eleştirisi* başlığını koydu.

* Korsch burada, "*critique*" kelimesi ile "*criticism*" kelimesi arasındaki, kelimelerin tarihselliğinden doğan anlam farkına vurguna yapmaktadır (ç.n.).

Bu vurgu, Marx'ın temel çalışmasının alt-başlığında da korundu: *Kapital: Politik İktisadın Eleştirisi*. Sonraki ortodoks Marksistler, Marksizm'deki eleştirel eğilimin bu üstünlüğünü ya unuttular ya da göz ardı ettiler. Bu eğilimi, o da en iyi ihtimâlle, dışsal bir öneme sahip olmakla birlikte, bilhassa onlara göre Marksizm'in temel bilimini teşkil eden alandaki, yani iktisattaki Marksist önermelerin 'bilimsel' karakteriyle oldukça alâkasız olan bir şey olarak gördüler.

Bu revizyonun kabûl gören en kaba ifadesi, Marksizm'in iktisat teorisini, Sosyalist amaçlardan tamamen koparmak suretiyle –ve aslında pratiğe dönük hiçbir içerim taşımaz şekilde–, iktisadî teorinin kesintisiz sürekliliğinin salt bir evresi olarak ele alan Avusturyalı Marksist Rudolf Hilferding'in *Finanzkapital* adlı meşhur eserinde bulunmaktadır. Yazar, iktisadî olduğu kadar politik de bir teori olan Marksizm'in 'değer yargılarından bağımsız' olduğunu resmen ifade ettikten sonra demektedir ki, "Marksizm ve Sosyalizm'i, *intra et extra muros* [gerek içeriden gerek dışarıdan olsun –ç.n.] genellikle yapıldığı şekliyle, bizâtihî özdeş olarak kavramak, bu yüzden yanlıştır. Mantıksal açıdan konuşursak, tarihsel olarak tercih edilip edilmediğinden ayrı bir şekilde ve bilimsel bir sistem olarak ele alındığında Marksizm, yalnızca, toplumun hareket yasalarının, Marksçı tarih anlayışı ve bilhassa meta-üreten toplum dönemine uygulanan Marksçı iktisat tarafından genel terimlerle formüle edildiği bir teoridir. Fakat Marksizm'in geçerliliğine dönük bir kavrayış, Sosyalizm'in zorunluluğuna dönük bir kavrayışı da içerecek şekilde, kesinlikle değer yargılarıyla ilişkili bir mesele değildir ve benzer şekilde, pratik yordama dönük çok az bir iddiaya sahiptir. Zira bir zorunluluğu fark etmek başka bir şeydir, bu zorunluluk uğruna çalışmak başka bir

şey. Sosyalizm'in nihaî zaferine ikna olmuş birinin, ona karşı savaşması oldukça muhtemeldir".

Şurası gerçek ki; ortodoks Marksizm'in bu yüzeysel ve sözde-bilimsel yorumuna, çağdaş Marksçı teoriler tarafından az-çok iradî biçimlerde karşı çıkılmıştır. Marksizm'in eleştirel, yani devrimci ilkesine Almanya'da Bernstein revizyonistleri tarafından açıkça saldırıldığı ve bu ilkenin Kautsky ve Hilferding gibi 'ortodokslar' tarafından yarım ağızla savunulduğu dönemlerde, Fransa'daki kısa-ömürlü 'Devrimci Sendikalizm' hareketi, Georges Sorel'in yorumladığı şekliyle, Marksçı düşüncenin bu veçhesini, proleter sınıf savaşına dönük yeni bir devrimci teorinin temel unsurlarından biri olarak yeniden canlandırmaya çalışıyordu. Aynı yöndeki daha iradî bir adımı ise, Marksizm'in devrimci ilkesini Rus Devrimi'nin pratiğine uygulamakla birlikte, Marx'ın en güçlü devrimci öğretilerinden bazılarını restore eden ama buradan handiyse önemsiz bir teorik sonuç çıkarmış olan Lenin attı.

Bununla birlikte, özgün Marksçı 'eleştiri'nin tüm gücünden ve etkisinden, ne bir Sendikalist olan Sorel ne de bir Komünist olan Lenin yararlanabildi. Sorel'in irrasyonelliği, bazı önemli Marksçı doktrinleri 'mitler'e çevirme işlevi görerek, taşıdıkları niyetlerin tam tersine, bu doktrinleri, devrimci proleter sınıf-mücadelesi üzerindeki pratik etkileri ne ölçüdeyse bir anlamda o ölçüde 'küçük düşürdü' ve ideolojik açıdan Mussolini Faşizmi'nin yolunu düzledi. Felsefe, iktisat vs.nin önermelerine dair Lenin tarafından yapılan, proletarya için 'yararlı' ya da 'zararlı' olanlar şeklindeki oldukça kaba ayrım ise, Marksist teorinin donmasına, gerilemesine ve kısmen de, günümüz Sovyet Marksizmi'nin kendi otorite alanının dışındaki herhangi

bir gelişmeye yönelmesini oldukça zora sokan bir şey olarak, devrimci Marksizm'in anlamını yitirmesine neden oldu. Şurası gerçektir ki devrimci proletarya, kendi pratik kavgası içindeyken, doğru bilimsel önermelerle yanlış bilimsel önermeler arasındaki ayrımdan vazgeçemez. Nasıl ki pratik bir insan olarak kapitalist, 'kendi iş yaşamının dışında söylemiş olduğu şeyler üzerine her zaman düşünmez ama iş yaşamı sözkonusu olduğunda ne hakkında konuştuğunu bilir' (Marx) ve nasıl ki bir teknisyenin, bir makine inşâ ederken en azından bazı fizik yasalarının kesin bilgisine sahip olması gerekir, aynı şekilde proletaryanın da, devrimci sınıf mücadelesini başarıya ulaştırmak için, iktisadî, politik ve diğer meseleler hakkında yeterince doğru bir bilgiye sahip olması gerekir. Materyalist ve devrimci Marksizm'in eleştirel ilkesi, bu anlamıyla ve bu sınırlar içersinde, tamamen doğa biliminin kesinliğinden anlaşıldığı şekliyle, ekonomik hareket yasalarına, kapitalist toplumun gelişimine ve proleter sınıf mücadelesine ilişkin kesin yani empirik anlamda doğrulanabilir bilgiyi içerir.

III

Marksist 'teori', bağımsız teorik bir ilgiye sahip bir şeymiş gibi, gerçekliğin nesnel bilgisine ulaşmaya çabalamaz. O [Marksist teori –ç.n.], bu bilgiye, mücadelenin pratik zorunluluklarından hareketle ulaşmaya yöneliktir ve bu gerçeği ancak, kendi amacına ulaşmada büyük bir riske girerek, yani temsil ettiği proleter hareketin bozguna uğraması ve çökmesi pahasına göz ardı edebilir. Taşıdığı pratik amaçlara dönük görüsünü asla kaybetmediğinden dolayıdır ki, yaşanan tüm deneyimleri, birleşik bir bilgi sistemi kurmaya dönük monist bir evren inşâsı tasarısının içine sokacak her türlü çabadan kaçınır. Marksist teori,

her türlü şeyle ilgilenmez; kaldı ki, kendi ilgi nesnelerinin tümüne de eşit derecede bir ilgi göstermez. Onun yegâne meselesi, peşinden koştuğu hedefler üzerinde bir etkiye sahip olan şeylerledir; her şeye ve her türlü şeyin her türlü veçhesine ise, ancak kendi pratik amaçlarıyla ilgili bir şeye ait falanca bir tikel şey ya da filanca bir tikel veçhe oldukları ölçüde ilgi gösterir.

Marksizm, her ne kadar dışsal doğanın tüm tarihsel ve insanî olaylar karşısındaki genetik önceliğini (*priorität*) tartışılmaz bir biçimde kabûl ediyor olsa da, aslolarak sadece tarihsel ve sosyal yaşamdaki fenomenler ve karşılıklı ilişkiler ile ilgilidir. Bu demektir ki o, kozmik gelişimin boyutlarıyla kıyaslandığında kısa bir zaman dilimi içersinde vukû bulmuş olan şeylerle ve pratik, etkili bir güç olarak devreye girebilecek bir gelişmenin içersindeki şeylerle, aslolarak sadece bunlarla ilgilidir. Bazı ortodoks Komünist Parti Marksistlerinin bu noktayı kavramadaki başarısızlığı, tam da bu günlerde Marksçı teorisyenlerin doğa bilimine dayanarak muhafaza ettikleri daha ilkel ve geri-kalmış görüşlerden dolayı, Marksçı teorinin sosyoloji alanında tartışmasız bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmek için neden bu denli gayretkeş çabalar harcadıklarını açıklamaktadır. Bu lüzûmsuz istilâlardan dolayıdır ki Marksçı teori, bütününe bakıldığında Sosyalizm'e hiç de dostça davranmadıkları görülecek olan günümüz doğa bilimcilerinin dahi ona 'bilimsel' karakter atfetmesi şeklinde kendini gösteren malûm küçümsenmeye maruz kalmaktadır. Bununla birlikte, son günlerde, çağdaş Leninist-Marksist bilimler teorisinin akıllı ve sorumluluk sahibi temsilcileri arasında –ki bunların ifade tarzları, Rudas ve hempalarından ve Rus Sovyet Hükümeti'nden ne kadar farklıysa, Komünist Enternasyonal'in Rus-olmayan seksiyonlarından da hemen

hemen o kadar farklıdır–, tam da Marksçı 'bilimler sentezi' kavramına dönük daha az 'felsefî' ve daha çok ilerlemeci bir bilim yorumu tezahür etmeye başlamıştır. Böylece, örneğin Profesör V. Asmus, programatik bir makalesinde, tarih ve doğa bilimlerinin oluşturduğu 'amaç ve metodoloji ortaklaşalığının' yanı sıra ve bununla aynı zamanda, 'sosyal-tarihsel bilimlerin, doğa bilimlerininkilerle özdeş problem ve yöntemlere sahip olmalarını ilkece olanaksız kılan bir özgünlüğe sahip olduğunu' da vurgulamaktadır.

Tarihsel-sosyal faaliyet alanı içersinde dahi Marksist araştırma, çoğu zaman sadece bugünkü 'sosyal-ekonomik formasyon'un (*ökonomische Gesellschaftsformation*) dayandığı tikel üretim tarzıyla, yani fiilî tarihsel gelişim süreci içinde ele aldığı modern 'burjuva toplumu'nun (*bürgerliche Gesellschaft*) temeli olan kapitalist meta-üretim sistemiyle ilgilenir. Sözkonusu spesifik sosyolojik sisteme dönük inceleme içersindeyken Marksist araştırma, bir yandan bizâtihî ekonomik temellerle ilgilenmeyi tercih ettiği için, diğer sosyolojik teorilere göre daha esaslı bir biçimde ilerler; diğer yandan ise, burjuva toplumunun ekonomik ve sosyolojik veçhelerinin tümüne birden eşit bir ilgi göstermez. O, burjuva toplumunun yapısı içersindeki tutarsızlıklara, çatlaklara, yetersizliklere ve uyumsuzluklara özel bir dikkat gösterir. Marksizm, burjuva toplumunun sözüm ona normal işleyişiyle değil, tersine, bu tikel sosyal sistemin gerçekteki normal durumu olarak gördüğü şeyle, yani krizle ilgilenir. Burjuva ekonomisine ve ona dayalı olan sosyal sisteme dönük Marksçı eleştiri, fiilî krizin –nüksetme ya da iyileşme safhaları içersinde olsa bile– tüm karakteristiklerini ve aslında, modern sanayinin içinden geçtiği ve zirve noktası evrensel kriz olan periyodik döngünün tüm safhalarını kavramak amacıyla, bu sistemdeki

Krisenheftigkeit'a [krizin şiddetliliğine –ç.n.], yani kapitalist üretim tarzının sürekli artan eğilimine yönelik eleştirel bir analizle birlikte doruğa varır. Marx'ın yazılarının her bir yerinde son derece açık bir biçimde ifade edilmiş olan Marksist iktisadın bu temel eğilimine yönelik hayret verici bir körlük, bazı son dönem İngiliz Marksistlerini, Marx'ın krizlerin yükselmesindeki zorunluluğu ispat etmesine karşın krizlerden çıkmaya dönük ekonomik zorunluluğu saptamakta başarısız olduğunu iddia etmek suretiyle, Marx'ın yazılarındaki 'önemli bir boşluğu' keşfetmeye sürüklemektedir.

Politik üstyapının ve modern toplumun genel ideolojisinin ekonomi-dışı alanlarında dahi Marksist teori, aslolarak gözlenebilir çatlaklarla ilgilenir ve devrimci proletaryanın sosyal yapıda bulunan ve kendi pratik faaliyetinde en etkili biçimde uygulayabileceği bu can alıcı noktaları görebilmesi için ifşa edilmiş gerilimli çatlama noktaları temin eder.

"Günümüzde her şey, karşıtıyla birlikte doğuyor görünmektedir. Makineler, bize, insan emeğini kısaltan ve verimlileştiren muazzam bir güç ihsan ederlerken, biz onları, kıtlık getiren ve aşırı çalıştıran bir şey olarak görüyoruz. Zenginliğin yeni gelişen kaynakları, tuhaf ve esrarengiz bir büyü aracılığıyla, yokluğun kaynaklarına dönüşüyor. Sanatın zaferleri, bir karakter yitimi pahasına kazanılır görünüyor. İnsanlığın doğaya hâkim olduğu aynı yerde, insan, diğer insanların ya da kendi kepazeliğinin kölesi olmuş görünüyor. Bilimin saf ışığı dahi, cehâletin karanlık art-alanını aydınlatamaz görünüyor. Tüm icatlarımız ve gelişmelerimiz, maddî güçlerin entelektüel yaşamı ele geçirmesine ve insanî yaşamın maddî bir güç içinde eriyip gitmesine yol açıyor gibi. Bu, bir yanda modern sanayi

ve bilimin, diğer yanda ise sefalet ve çözülmenin olduğu bir antagonizmadır; çağımızın üretici güçleri ile sosyal ilişkileri arasındaki antagonizma, gerçek, elle tutulur, karşı konulmaz derecededir ve varlığı reddedilemez. Bazı Partiler bunun matemini tutabilir, diğer bazıları ise modern uzmanlığın ve bu münasebetle onun yarattığı çatışmaların ortadan kaldırılmasını dileyebilir. Veya onlar şuna da inanabilir: sanayideki bu dikkate değer ilerleme, tıpkı politikadaki dikkate değer gerileme gibi, tamama ermeyi talep etmektedir" (Marx, Çartist Halk Gazetesi'nin [*People's Paper*] 4. yıl kutlamasında yapılan konuşma).

IV

Marksizm'e ait şimdiye dek tartıştığımız ve Marksistleri devrimci eylemin amacına dönük tüm diğer alt-düzey teorik bilgi türlerine hâkim kılan spesifik özellikler, bunların hepsinde içerilmiş olan pratik ilkeyle birlikte, Hegel'in idealist diyalektiğinden kendini ayırmasına bağlı olarak Marksçı materyalist diyalektiğin temel niteliklerini teşkil eder. Restorasyon çağının burjuva filozofu olan Hegel'in, mevcut düzeni meşrulaştırmanın bir aracı olarak en ince ayrıntılarına dek işlettiği ve olası bir 'makûl' ilerlemeye ılımlı bir müsamaha gösteren diyalektik, Marx tarafından, sadece içerikte değil yöntemde de devrimci olan bir teorinin içersinde gerçekleştirilmiş dikkatli bir eleştirel analizin ardından, materyalistçe dönüştürülmüştür. Marx'ın dönüştürdüğü ve uyguladığı şekliyle diyalektik, şunu ispatlamıştır: Hegel'in mevcut gerçekliğe idealist temellere dayanarak atfettiği 'akla yatkınlık', zorunlu olarak 'akıldışılık'la sonuçlanan gelişim seyri içinde, sadece geçici bir akılsallığa sahip olmuştur. Toplumun bu akıldışı durumu, vakti geldiğinde, 'kapitalist akıldışılığın' bizzat temeline saldıran yeni proleter sınıf

tarafından, teoriyi bizzat kendinin kılması ve kendi 'devrimci pratiği'nde bir silâh olarak kullanmasıyla birlikte, tümden yerle bir edilecektir. Nitelik ve uygulamadaki bu temel değişimin sonucu olarak Marksçı diyalektik –ki diyalektik, 'mistikleştirilmiş' Hegelci biçimiyle burjuva filozoflar arasında oldukça rağbet görmekteydi–, Marx'ın açıkça vurguladığı üzere, artık burjuvazi (*bourgeoisdom* –ç.n.) ve onun doktriner profesörleri açısından bir skandal ve menfur bir şey hâline gelmiştir; zira "o, şeylerin mevcut durumuna dair bir kavrayış ve olumlayıcı bir farkındalık içermekle birlikte, aynı zamanda bu durumun yadsınmasının, yani kaçınılmaz sonunun bilgisine de sahiptir; o, tarihsel olarak gelişmiş her sosyal oluşumu gelip geçen bir hareket içersinde görmekte ve bu yüzden, onların anlık varoluşlarıyla aynı ölçüde geçici doğalarını da hesaba katmaktadır; o, kendisine hiçbir şeyin empoze edilmesine izin vermiyor olup, özünde eleştirel ve devrimcidir".

Pek çok Marksist, Marksçı materyalist diyalektiğin bütünsel karakteriyle birlikte ve aynı ölçüde, Marksizm'in kendine has eleştirel, faâl ve devrimci tüm veçhelerini de göz ardı etmektedir. Onların en iyileri bile, Marksizm'in eleştirel ve devrimci ilkesinin hakkını ancak kısmen vermektedir. Günümüz dünyasındaki krizin evrenselliğinin ve sarihliğinin ve bunun yanı sıra, yoğunluğu ve boyutları bakımından kapitalist gelişimin erken safhalarındaki tüm biçimlerini geride bırakan ve gittikçe de keskinleşen proleter sınıf mücadelelerinin karşısında bugünkü görevimiz, devrimci Marksçı teorimize ona uygun bir biçim ve ifade kazandırmak ve bunu yaptıktan sonra da devrimci proletaryanın kavgasını yaymak ve başarıya ulaştırmaktır.

Londra, 10 Ekim 1934

Marksizm'in Başlıca İlkeleri:

Bir Yeniden İfadelendirme *

çev. Vefa Saygın Öğütle

Sosyolojiye Karşı Marksizm

Marksizm ile modern sosyolojik öğreti arasındaki ilişki nedir? Comte'un başlattığı ve ilk kez ismini verdiği sosyolojiyi eğer kurumsallaşmış bilimler sisteminin özel bir parçası olarak düşünürsek, o zaman Marksizm'le onun arasında hiçbir bağlantı olmadığını görürüz. Marx ve Engels, bu görünüşte yeni bilgi dalının ne ismine ne de içeriğine dikkat etmişlerdir. Marx, Comte'un *Cours de Philosophic Positive* [Pozitif Felsefe Dersleri –ç.n.] adlı eserine, "İngilizlerin ve Fransızların bu adam hakkında bu derece bir yaygara yapmalarından dolayı", yayımlanmasından otuz yıl sonra dikkat göstermeye kendini mecbûr hissettiğinde, yine de 'pozitivizm' ve 'Comteçuluk'tan 'bir politikacı olarak tam karşısında olduğu' bir şey olarak ve Comte'tan

* **Orijinal Eser:** "Leading Principles of Marxism: A Restatement", *Marxist Quarterly*, 1937.

da 'bir bilim insanı olarak son derece zayıf bir görüşe' sahip olan biri olarak söz etmiştir. Marx'ın tavrı, teorik ve tarihsel olarak sağlam nedenlere dayanmaktadır.

Sosyalizmin bilimi, Marx'ın formüle ettiği şekliyle, Comte'un başlattığı ve Mill ile Spencer'ın yaydığı bu 19. ve 20. yüzyıl 'sosyoloji'sine hiçbir şey borçlu değildir. 'Sosyoloji'nin modern sosyalizme karşı bir tepki olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Onların bu bilim içinde son yüz yıl boyunca yapmış oldukları açıklamaların temelindeki çeşitli teorik ve pratik eğilimlerin özsel bütünlüğünü kavramak, ancak bu açıdan bakıldığında mümkündür. Tıpkı St. Simon'la, o 'büyük usta'sıyla ilişkini koparan Comte'un yaptığı gibi, sonraki burjuva 'sosyologları' da, sosyalizmin teorisine ve dolayısıyla da pratiğine yönelik şekilde ilk kez proleter hareket tarafından geliştirilmiş olan bir diğer soru cevaplama tarzına karşı durmuşlardır. Marksizm, modern tarihsel gelişimin günümüz toplumunun gündemine yerleştirdiği meselelerle, Comte, Spencer ve izleyicilerinin tüm bir sözüm ona 'sosyoloji'sinden çok daha özgün ve dolaysız bir ilişki içersindedir. Şu hâlde esas itibariyle, topluma yönelik bu iki doktrin arasında hiçbir teorik ilişki yoktur. Burjuva sosyologlar, proletaryanın devrimci sosyalist bilimine, 'teori ve politikanın bilimdışı bir karışımı' olarak atıfta bulunurlar. Sosyalistler ise, burjuva sosyolojisini, salt 'ideoloji' olarak devre-dışı bırakırlar.

Diğer yandan Marx'ın konumu, bundan önceki yüzyıllarda, yükselen burjuva sınıfının mutlak feodalizme karşı geliştirdiği radikal mücadeleler içinde, devrimci bir slogan olarak yeni Sivil Toplum fikrini ilk kez tesis eden ve Politik iktisadın yeni bilimi içinde, toplumun bu yeni 'sivilleşmiş' formunun maddî temellerini de

günışığına çıkarmış olan 'İnsanın Sosyal Doğasının İlk Araştırıcıları'ndan da oldukça farklıdır.

Politik İktisadın Eleştirisine Katkı adlı eserine 1859'da yazdığı önsözde zikrettiği kendi ifadelerine göre Marx, kendi materyalist toplum teorisini geliştirmeye, on altı önce, Hegel'in *Hukuk Felsefesi*'ni eleştirel bir biçimde gözden geçirerek başlamıştır. Bu, Marx'ın, taşıdığı Hegelci idealist inançla ilişkili olarak o zamanlar Hegel'e yönelttiği bazı ciddi şüpheler sebebiyle önüne koyduğu bir görevdi. Öncesinde Marx, *Rheinische Zeitung*'un (1842-43) bir editörü iken, ilk kez kendini 'maddî çıkarlar denen şeyleri' tartışmaya çağrı yaparken bulmuştu. O, daha şimdiden 'ekonomik sorunları' incelemeye ve Fransız Sosyalizmi ve Komünizm fikirlerine hayal meyal âşina olmaya başlamıştı. Hegel'e dönük eleştirisi, onu şu sonuca götürdü: "Hem hukukî ilişkiler hem de devlet biçimleri, bizzat kendilerinden ya da insan zihninin sözüm ona genel gelişiminden kalkarak anlaşılamaz; tam tersine bunlar, Hegel'in, 18. yüzyıldaki İngiliz ve Fransız öncellerini izleyerek, 'sivil toplum' adı altında bir araya getirdiği maddî yaşam koşullarından köklenirler" –ve sivil toplumun anatomisi de, politik iktisadın içinde aranmalıdır.

Burada, tam da o zaman Hegelci idealizmden sonraki materyalist teorisine geçişini tamamlamış olan genç Marx'ın bize kazandırdığı 'sivil toplum' kavramının şüphe götürmez önemini fark etmekteyiz. Marx, Hegel'in devleti idealistçe kutsamasına yönelik materyalist eleştirisini hâlâ resmen yine Hegel'in *Hukuk Felsefesi*'nde cisimleştiğini düşündüğü sivil toplumun doğasıyla ilişkili (bir idealist filozof için beklenmedik bir şey olan) realist sonuçlara dayandırıyor olsa da, artık Hegel'i ve onun tüm bir idealist felsefesini

kesinlikle terk etmiştir. Bunun yerine o, 'sosyoloji' adının henüz icat edilmediği ama 'toplum'un hâlihazırda 'özel ve bağımsız bir bilgi alanı' olarak keşfedildiği bir dönemde, İngiliz ve Fransız burjuvazilerinin devrimci gelişim döneminde ortaya çıkmış olan toplumun doğasına yönelmiş sözkonusu erken dönem araştırmacılarıyla bağ kurmuştur.

Aslına bakılırsa Hegel, kitabının geri kalanından keskin bir biçimde ayrılan 'sivil toplum'a dönük derinlemesine realist anlayışını, Alman toplumunun o zamanlar son derece geri kalmış durumuna ilişkin bağımsız bir çalışmadan hareketle türetmiş değildir. O, 'sivil toplum'un hem adını hem de içeriğini, Fransız ve İngiliz sosyal felsefecilerinden, siyasetçilerinden ve iktisatçılarından hazır olarak almıştır. Hegel'in arkasında, Marx'ın da söylediği gibi, 18. yüzyılın ortalarından sonraki Sanayi Devrimi'yle ve 1789-1815 yılları arasındaki büyük Fransız Devrimi'yle birlikte doruğuna ulaşan somut tarihsel gelişime dair düşünceler üretmiş ve toplumun yapısı ve hareketine dair yeni keşifler yapmış olan '18. yüzyıl İngiliz ve Fransızları' durmaktadır. Şu hâlde Marx, eğer yeni sosyalist ve proleter bilimini geliştirmişse, bunun ipucunu, her ne kadar ilkin Hegel'le bağ kurmuş olsa da, gerçek anlamıyla burjuvazinin devrimci çağında doğmuş olan erken dönem toplum çalışmalarından almıştır. Marx, ilk elde, 'klasik politik iktisadın' ulaştığı, (Petty ve Boisguillebert'ten Quesnay ve Smith vasıtasıyla Ricardo'ya kadar uzanan) büyük burjuva araştırmacıların henüz neredeyse bilinçsiz bir biçimde sivil toplumun temel yapısı ya da bir bakıma 'iskeleti' olarak kabûl ettikleri ama bilinçli bir biçimde geliştirilen sonuçları benimsemiştir. Hattâ Marx'ın 'sivil toplum'un anatomisi olarak imâda bulunduğu politik iktisadın taşıdığı bu önem, Marx'tan önce, onun dolaysız selefleri olan Alman idealist felsefecileri

Kant, Fichte ve Hegel tarafından da fark edilmiştir. Hegel'in felsefî sisteminde 'sivil toplum', yeni politik iktisat bilimi tarafından incelenen 'ihtiyaçlar sistemi'ne dayanır ve hattâ bu filozof, erken bir çalışmasında, 'ihtiyaçlar sistemi'ni açıkça 'yönetimin ilk biçimi' olarak, yani devlet ve hukuk gibi daha yüksek derecede gelişmiş biçimlerin karşısında tanımlamıştır.

Marx'ın ('vülger iktisat' olarak adlandırılan) klasik-sonrası burjuva iktisadının önemli hiçbir hususta Ricardo'nun ötesine geçemediğini geç dönem yazılarında tekrar tekrar vurgulamasındaki; ve Comte'un Pozitivizminin ortaya koyduğu yeni sosyo-bilimsel sentezi, Hegel'in kıyas kabûl etmez derecede büyük başarısına dayanarak küçümsemeyle reddetmesindeki açık keskinlik, iktisadî ve sosyal düşüncenin bu erken evresinin Marx'ın teorisindeki kalıcı etkisini bir kez daha gösterir ancak. Bu durum, Marx'ın, toplumun yeni gelişimine ve artık bağımsız bir sınıf olarak ortaya çıkmış olan proletaryanın yeni ihtiyaç ve amaçlarına yönelik, sözkonusu eski teorilerin sonuçlarını bir hayli aşmış olan analizlerinde de geçerliliğini sürdürür. Bu yüzdendir ki; Marksist teorinin rehberlik ettiği proleter sınıf, Friedrich Engels'in belirttiği şekliyle sadece 'Alman klasik felsefesinin mirasçısı' değil ama aynı zamanda klasik politik iktisadın ve sosyal araştırmanın da mirasçısıdır. Proleter sınıf, bu sıfatıyla, geleneksel klasik teoriyi tarihsel koşullardaki değişimlere uygun olarak dönüştürmektedir.

Marx artık burjuva toplumunu, ortaçağ toplumunun feodal yapısına karşıtlığı içinde ve gelişiminin ilk safhasındaki hâliyle görmemektedir. O, sadece burjuva toplumunun varlığının statik yasalarıyla ilgilenmemektedir. O, burjuva toplumunu, bütün nitelikleriyle tarihsel ve dolayısıyla sade-

ce geçici bir toplum örgütlenmesi olarak ele almaktadır. O, burjuva toplumunun tüm tarihsel başlangıç ve gelişim sürecini ve daha ileri aşamasında devrimci altüst oluşa yol açacak olan kendine has eğilimlerini incelemektedir. O, sözkonusu eğilimleri iki kısımda kavramaktadır: Burjuva toplumunun ekonomik temeli açısından nesnel kısım ve politika, hukuk, ahlâk vs.den değil de bizzat bu ekonomik temelden kaynaklanan sosyal sınıflar arası yeni bölünme açısından öznel kısım. Böylelikle, o zamana değin sadece feodalizme karşıtlık temelinde homojen bir bütünlük teşkil etmiş olan sivil toplum, artık iki karşıt 'kamp'a yarılmış olur. Farazî 'sivil toplum', gerçekte 'burjuva toplumu'dur; yani sınıflar arası yarılmaya dayanan ve burjuva sınıfının diğer sınıfları ekonomik olarak ve böylelikle politik ve kültürel açılardan denetim altına aldığı bir toplumdur. Böylelikle nihâyet, *la close la plus laborieuse et la plus miserable* [fazlasıyla çalışkan ve ayrıca da sefil durumda olanlar –ç.n.], sosyal bilimin genişleyen ufkuna katılmış olurlar. Marksist teori, günümüz toplumunda baskı altına alınan ve sömürülen ücretli emekçilerin sınıf savaşımını, toplumun bugünkü yapısının yerine çok daha gelişmiş bir toplum biçiminin geçmesi için verilen bir savaşım olarak kabûl eder. Burjuva toplumunun çağdaş gelişimine dönük materyalist bir bilim olan Marksist teori, aynı zamanda, proletaryanın proleter toplumun gerçekleşmesi için verdiği mücadelenin pratik bir tamamlayıcısıdır da.

Bilimsel kökeni Comte'tan gelen ve en iyi ihtimâlle "bu alanda 'müjdeciler' olarak adlandırılacak kadar gerçekten üretken çalışmalar yapmış büyük özgün düşünürlere yol açan" sosyolojinin sonradan özel bir öğrenim dalı olarak yapay bir şekilde kendi kabuğuna çekilişi, içinde bulunduğumuz tarihsel dönemin pratik ve dolayısıyla teorik

görevlerinden bir kaçış olmanın dışında hiçbir şey ifade etmez. Toplum doktrininin klasik kurucularının oluşturmuş olduğu devrimci teorinin, değişen tarihsel koşullara uygun bir tarzda daha da geliştirildiği Marx'ın yeni sosyalist ve proleter bilimi, günümüzün tek gerçek sosyal bilimidir.

Marx, her şeyi, belirli bir tarihsel dönem açısından sosyal olarak kavrar. O, burjuva toplumu teorisyenlerince oluşturulan ve sözkonusu spesifik karakteri yok eden tüm kategorileri eleştirir. Marx'ın, ilk iktisadî çalışmalarında dahi, spesifik bakımdan burjuva bir kavram olan rant kavramını "tüm çağların ve tüm ülkelerin toprak mülkiyetine" uyguladığı için Ricardo'yu azarladığını görürüz. Ona göre "bu, burjuva üretim ilişkilerini ebedî olarak gösteren tüm iktisatçıların düştüğü bir hatadır".

Tarihsel düşünme ilkesinin kapsamı, bu örnekte açıkça görülmektedir. Toprak mülkiyeti, toplumun çeşitli tarihsel dönemlerinde oldukça farklı karakterlere sahiptir ve oldukça farklı roller oynar. Önceleri ilkel komünal toprak mülkiyetinin parçalanmasında kendini göstermiş olan farklı biçimler, toplumun özel mülkiyete dayanan sonraki muhtelif gelişim biçimlerini doğrudan etkilemiştir. Ortaçağa dek toprak mülkiyeti (tarım), Marx'a göre, tıpkı günümüz Burjuva toplumundaki sermaye gibi, tüm diğer üretim kategorilerini belirleyen merkezî kategoriyi teşkil etmiştir. Farklı ülkelerde, kapitalist üretim tarzının zaferinden sonra, feodal toprak mülkiyetinin sermayeye tâbi kılındığı farklı biçimler; rantın kapitalist artı-değerin bir parçasına, tarımın da sanayiye dönüştüğü farklı biçimler: Tüm bunlar, bunlara dayanarak yükselen kapitalist sistemler açısından, bu sistemlerin içinde sonradan gelişen emek hareketinin farklı biçimleri açısından ve sosyalist üretim tarzına geçişin her

bir farklı sistemde nihâyetinde gerçekleşecek olduğu farklı biçimler açısından önem arz ederler. Bu sebepten dolayıdır ki Marx, yaşamının son yıllarına doğru, bir yandan Birleşik Devletler'de diğer yandan da Rusya'da görüldüğü şekliyle toprak mülkiyetinin ve rantın tarihini özel bir dikkatle incelemiştir. Yine aynı şekilde Lenin, 19. yüzyılın sonunda kaleme aldığı *Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi* adlı eserinde, bilhassa bu geçiş sürecinin spesifik tarihsel biçimlerini analiz etmiştir. Ancak muhtelif tarihsel biçimlere dönük tüm bu kapsamlı çalışmalar, hem Marx ve hem de Lenin açısından, yalnızca tam gelişmiş burjuva toplumundaki kapitalist rantın spesifik karakterini anlamak için gerekli bir temel olma işlevini görmektedir.

Kapital'in ilk cildinin inceleme konusunu teşkil eden modern kapitalist üretim tarzına dönük temel analizlerinde Marx, rant kategorisiyle hiçbir biçimde ilgilenmemiştir. Orada tartışılan şey, bizzat emek sürecinin bir unsuru olan toprağın genel işlevini bir yana koyarsak, yalnızca modern kapitalist üretim tarzına geçişin, ilkin gelişmiş kapitalist ülkelerdeki, ikinci olarak İrlanda gibi sanayileşme sürecinde geri kalmış ülkelerdeki ve son olarak da sömürge ülkelerdeki tarım proletaryasının koşulları üzerinde yarattığı farklı etkime tarzlarıdır.

Marx, 'rant'ı, kapitalist bölüşümün spesifik biçimlerinin kapitalist üretimin spesifik tarihsel biçimlerinden türeyen şeyler olarak analiz edildiği *Kapital*'in üçüncü cildindeki bir bölümde, yani tam da yerinde tartışmıştır. Burada dahi, erken tarihsel formların bağımsız bir açıklamasına açılan hiçbir kapı yoktur. Sadece birkaç dağınık değinide, toprak mülkiyetinin modern burjuva biçimi ile geçmiş tarihsel biçimler arasındaki karşıtlığa bir tutam ışık tutulmakta;

Kapitalist Rantın tarihsel Kökenine sadece bir ek bölüm –ve aslında, bunun da sadece bir kısmı– ayrılmaktadır. Aslına bakılırsa, Marx'ın tam da bu bölümün girişinde söylediği üzere, toprak mülkiyetinin muhtelif tarihsel biçimlerine dönük bir analiz, bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır.

Şu hâlde, Marksist teoride tartışıldığı şekliyle 'rant' kavramı, kesinlikle tüm çağlardaki toprak mülkiyetine atıfta bulunan genel bir terim değildir. *Kapital*'de ele alınan toprak mülkiyeti biçimi, spesifik anlamda tarihsel bir biçimdir; o, feodal toprak mülkiyetinin ve küçük köylü tarımcılığının, sermayenin ve kapitalist üretim tarzının etkisiyle içinde dönüşüme uğradığı bir biçimdir. Bu anlamıyla, ama sadece bu anlamıyla, modern kapitalist ranta ya da sanayi sermayesi eliyle üretilen ve kapitalist toprak sahibinin cebine giren artık-değer payına yönelik bir analiz, *Kapital*'in bütününde cisimleşen kapitalist üretim sürecine yönelik bütünsel analizin zorunlu bir parçasıdır.

Tarihsel spesifikleştirme ilkesinin uygulanışı ayrıca, Marx'ın bizzat sermayenin farklı tarihsel biçimlerini ele alma tarzı aracılığıyla da gösterilmiştir. Nasıl ki bugün sanayi sermayesi standart biçimde ortaya çıkmaktadır, aynı şekilde tüccar sermayesi ile onun ikiz biraderi olan faizci sermaye ve bunların (Marx tarafından, 'mal mübadelesine dönük sermaye', 'para mübadelesine dönük sermaye', 'borç para vermeye dönük sermaye' şeklinde açıkça tanımlanan) muhtelif alt-biçimleri de, kapitalist toplum öncesi dönemler ve aslında bizzat kapitalist toplumun ilk safhaları açısından, bağımsız ve belirli bakımlardan belirleyici bir konum işgâl ederler. Günümüzün tam gelişmiş kapitalist ekonomisinde dahi tüccar ve banker, sanayi kapitalisti gibi fiilî üretimin içinde bulunmasalar da, hâlen sermaye dolaşımında belirli

bir işlevi yerine getirmektedirler. Bunlar, toplam 'artık değer'in bölüşümüne iştirâk etmekte, kapitalist sınıfın yıllık tasarruf miktarının hatırı sayılır bir kısmı, ticarî 'kâr' ve 'faiz' olarak bunların cebine girmektedir –tıpkı gördüğümüz üzere, bu miktarın diğer bir kısmının, 'rant' adı altında, fiilî üretimle neredeyse hiçbir ilgisi olmayan toprak sahiplerine gitmesi gibi.

Tefeci sermayesi dahi, burada, modern 'finans sermayesi' olarak adlandırılan şeyin ayrılmaz bir parçası olarak yeni bir biçim içersinde, yani özel ya da devlet kontrolündeki banka sermayesinin tröstlere ait olan ya da devlet kontrolündeki sanayi sermayesiyle kaynaşmasından oluşan oldukça yoğunlaşmış sermayenin teşkil ettiği bir sistem içersinde, –her ne kadar çoğu Marksistin inandığı şekliyle, kesin bir egemenliğe sahip olmasa da– önceki önemli konumunu geri kazanmıştır.

Modern kapitalist üretimin Marksist analizi, şu varsayımla işe başlar: Ticarî sermaye ve malî sermayenin evvelce bağımsız biçimleri, yeni hâkim biçimin salt eklentileri hâline gelmiştir. Açıktır ki kapitalist üretim, kendi tarihsel kökeninin –yani tüccarın feodal üretim dünyasına izinsiz girişinin– damgasını bugün bile taşımaktadır. Tüm bir kapitalist üretim, esasen satışa dönük üretim olarak varlığını sürdürmektedir. Kapitalist üretimin sonucunda ortaya çıkan her eşya, ister kendi üretim sürecini devam ettirmek için ona gereksinim duyan bir başka sanayi kapitalistine isterse de nihâi olarak dolaysız tüketiciye satılsın, bir meta olarak satılmak için vardır. Tekrarlarsak, zengin bireyler, tüccarlar, tefeciler vs. tarafından tedarik edildiği şekliyle 'sermaye'nin ilk kez meydana geldiği ve üretimin kontrolünü para biçimiyle ele geçirdiği tarz,

bugünkü tam gelişmiş kapitalist üretim koşulları altında sürekli olarak kendini tekrarlar. Sahneye çıkan, yani piyasaya –meta piyasasına, emek piyasasına ya da para piyasasına– giren her yeni sermaye birikimi, bugün bile, sermayeye dönüştüğü belirli bir süreçten geçerek para biçiminde korunur.

Bununla birlikte, sadece 'sermayenin nasıl ürettiği'nin değil ama aynı zamanda 'sermayenin nasıl üretildiği'nin de 'sırrı' –ve bu arada, tüm bu kapitalist sömürü ve ücretli köleliğin ilgâ edilmesinin de anahtarı–, teorik olarak hiçbir şekilde, sermayenin bu 'ikincil' biçimlerinin dolaşım sürecinde yerine getirdiği işlevlere yönelik ya da ilgili kapitalistlerde bu şekilde biriken gelirlere yönelik bir analiz aracılığıyla keşfedilemez: Bunların bu alanda sadece Marx'ın "sermayenin temel biçimine, yani onun modern toplumun ekonomik örgütlenmesini belirlediği biçime ilişkin analizimizde (ki *Kapital*'in birinci cildindeki, kapitalist üretimin fiilî sürecine ilişkin analizde de), sermayenin popüler ve bir bakıma tufan-öncesi biçimleri olan 'istifçi sermayesi' ve 'tefeci sermayesi', bugün için tamamen göz ardı edilmektedir" sözündeki anlamıyla bir 'hizmet' yerine getirmiş oldukları dikkate alındığında, bunun nedeni anlaşılır.

Marx, *Kapital*'in ikinci ve üçüncü ciltlerindeki kapitalist dolaşım ve bölüşüme dair analizlerinde bu 'tufan-öncesi biçimlere' geri döndüğünde dahi, bunların tarihsel gelişimini değil de, sadece bunların modern sanayi sermayesinin etkisi aracılığıyla içinde dönüştükleri spesifik biçimi ana tema olarak almıştır. Tıpkı 'rant'la ilgili olanlar gibi, Marx'ın tüm eserlerinde yer alan tarihsel analizler ("Tüccar Sermayesiyle İlgili Tarihsel Veriler" ve "Faizci Sermayenin Kapitalizm-

Öncesi Koşulları" başlıklarıyla ilgili bölümlere eklenen sonuç kısımları da dâhil), ancak ve ancak, ticaret ve para işlemlerinin baştaki belirleyici konumlarını yüzyıllar ve binyıllar boyunca çok büyük oranda kaybettikleri ve bugün, sanayi sermayesinin kendi dolaşım sahası içersinde bazen benimseyip bazen de ıskartaya çıkardığı muhtelif işlevlere iliştirilmiş ve tek-yanlı gelişmiş varoluş tarzları olarak anılır hâle geldikleri büyük tarihsel süreci aydınlatma işlevi görürler.

Marx'ın modern kapitalist üretim tarzına ve buradan temellenen ekonomik biçime dönük analizlerinde, hem ticarî sermaye ve malî sermayenin hem de rantın uygun bir konu olarak ele alınabileceği tek bir görünüm sözkonusu olabilir. Marx, orijinal ve oldukça kapsamlı bir plan uyarınca, üretim, dolaşım, bölüşüm, sosyal sınıflar vs. ile ilgili daha temel iktisadî sorunlara ilişkin tartışmayı –ki bunlar, üç ciltlik *Kapital*'de bulunmaktadır–, şehir ile taşra arasındaki ilişkiler ve uluslararası üretim ilişkileri gibi 'daha üst düzeyde tasniflenmiş sorunlar' olarak adlandırılabilecek şeylere dönük bir inceleme aracılığıyla tamamlamayı düşünüyordu.

Yalnızca bu son türden araştırmalar aracılığıyladır ki Marx'ın analizi, toprak mülkiyeti ile sermaye arasındaki antagonizmaya ve yanı sıra para sermayesi ile sanayi sermayesi arasındaki antagonizmanın günümüz toplumunda varlığını sürdürdüğü noktaya ulaşacaktı; ki bu antagonizmalardan ilki tarımsal sanayi ile şehir sanayisi arasındaki bir ilişki olarak ve ayrıca tarım toplumları ile sanayi toplumları arasındaki uluslararası bir ilişki olarak, ikincisi ise ticaret kentleri ile sanayi kentleri arasındaki bir ilişki olarak ve ayrıca uluslararası ölçekte ticarete dayalı

devletler ile sanayiye dayalı devletler arasındaki bir ilişki olarak tezahür eder.

Yukarıdaki örneklerde sergilendiği şekliyle tarihsel spesifikleştirme ilkesine Marx, tüm iktisadî ve sosyo-tarihsel araştırmalarında tamamen sadık kalmıştır. O, tüm kategorileri, spesifik biçimiyle ve modern burjuva toplumu içersinde ortaya çıktıkları spesifik bağlantılar içinde ele almıştır.

Marx ile öncelleri arasında bu hususta var olan karşıtlık, bir karşılaştırma yapıldığında en keskin hâliyle ortaya çıkar. Klasik burjuva iktisadının son temsilcisi olan David Ricardo'nun çalışması Politik İktisadın İlkeleri adını taşırken, Marx, kendi iktisadî araştırmalarını, kesin bir biçimde "modern burjuva üretimi" ile sınırlandırmış ve sonuçta, geleneksel politik iktisadın tümüne yönelik bütün analiz ve eleştirilerini içeren, açık ve kesin bir başlıkla adı *Kapital* olan bir çalışma ortaya koymuştur. Ricardo, kendi sistemine dönük açıklamasına, genel "değer" kavramı ile başlamıştır; Marx ise modern burjuva ekonomisinin dayandığı teori ve olgulara yönelik eleştirel araştırmasına, dışsal bir nesne olması bakımından elle tutulur bir şeyle, yani "meta" ile başlamıştır. Tekrarlarsak Ricardo, geleneksel ekonomik değer kavramını, kendi öncellerinin hâlâ taşımakta olduğu son dünyevî pisliklerden temizleyedursun; Marx, bunun tam tersine, günümüz burjuva üretiminden başka koşullarda da bulunan ve fazlasıyla soyut bir kategori olan "meta" kavramını bu yalıtılmış hâliyle ele alır ve onu, spesifik bakımdan, 'burjuva zenginliği'nin bir unsuru olarak ya da kapitalist üretim tarzının hüküm sürdüğü toplumlardaki bir şey olarak tanımlar. "Meta", sadece bu spesifik tanımıyla, Marx'ın araştırmalarının konusunu teşkil eder.

'Kullanım değeri' ile 'mübadele değeri' kavramları ve klasik ekonomik sistemin bu temel kavramlardan türetilmiş diğer terimleri, yalnızca böylesi bir metanın nitelikleri olarak Marx'ı ilgilendirir. O, bunları ebedî kategoriler olarak görmez. Ne de bu meseleyi, kendini bir tarihçiye çevirerek ele alır. O, modern burjuva toplumundaki pek çok ekonomik kategorinin, üretim tarzının bütünüyle kurdukları başka spesifik ilişkiler içersinde, tarihin daha erken dönemlerinde de ortaya çıkmış olduklarının tamamen farkında olmasına karşın, 'para'nın, 'meta mübadelesi'nin, 'ücretli emek'in, 'işbirliği'nin, 'işbölümü'nün vs. tarihiyle uğraşmaz. O, tüm bu iktisadî kavramların geçtiği farklı tarihsel gelişim aşamaları üzerine, ancak ana teması için –modern burjuva toplumunda bunlara yüklenen spesifik karakterin analizinde– zorunlu oldukları ölçüde tartışır. Şu hâlde Marx'ın kullandığı tüm iktisadî terimler, klasik burjuva iktisatçılarının kullandıklarının aksine, özgün bir tarihsel üretim dönemine atıfta bulunur. Bu, değerin, Marx'a göre hâlâ 'mübadele değeri'nden ayrı tutulması gereken en genel anlamı için dahi geçerlidir; ki 'mübadele değeri' yalnızca, belirli bir metanın içsel değerinin böylesi metalar arasındaki mübadele ilişkisinde tezahür ettiği dışsal form olarak mevcuttur. Marx'ın geç dönem klasik iktisatçılarından aldığı bu oldukça soyut terim, mübadele değerinden ayrı bir içsel 'değer' kavramının fena halde skolastizm, metafizik realizm, Hegelci idealizm ya da bilmem ne koktuğunu düşünen ve bundan dolayı 'materyalist' bir bilim açısından bu kavrama itibar etmeyen iyi niyetli ama yüzeysel bazı Marx yorumcuları tarafından epey bir şüpheyle karşılanmıştır. Aslına bakılırsa Marx, kendi iktisat teorisindeki bu temel kavramları, bir parça kapalı bir dil içinde ve böylelikle de büyük düşünür, idealist

filozof Hegel'e özgü açıklama tarzlarıyla açıktan 'flört ederek' tartışmıştır. Gelgelelim, mübadele değeri terimini, Marx'ın kendi öncellerinden, yani klasik politik iktisadın kurucularından aldığı şekliyle olduğu gibi kabûl etmenin ve bununla birlikte, Marx'ın sadece klasik yazarlardaki 'değer' kavramının gerçek içeriğini daha açık bir hâle getirmek ve ortaya koydukları tüm bir iktisat teorisinin altında yatan ve kendisinin 'fetişizm' olarak adlandırdığı şeyi eleştirel bir biçimde teşhir etmek için bir araç olarak kullandığı içsel 'değer' kavramını reddetmenin hiçbir anlamı yoktur.

Marx, tüm 'değer' kavramlarının açıkça görece terimler olduğunun tamamen bilincindeydi. Bunlar, ya nesneler ile insan arasındaki (bu nesnelerin fiilen kullanılması ya da tüketilmesi sonucu bir gerçeklik hâline gelen) dolaysız bir ilişkiye ya da (böylesi nesnelerin mübadelesi sonucu gerçekleşen) farklı bir tür ilişkiye, yani bir türden kullanım değerlerinin herhangi bir dönemde başka bir türden kullanım değerleriyle mübadele edildiği niceliksel bir ilişkiye tekabül ederler. Bu son türden ilişkiler, sonraki klasik iktisatçılar tarafından, kesinlikle iktisat biliminin uğraştığı salt 'değer' olarak addedilmiş ve salt faydadan ya da 'kullanım değeri'nden ayrı bir biçimde, mübadele değeri ya da gerçek değer şeklinde adlandırılmıştır. Marx, meta mübadelesi aracılığıyla, yani toplumsal bir süreç sonucu ortaya çıkan niceliksel bir ilişki şeklindeki değer ile; dışsal nesnelerle insan arasındaki salt niteliksel bir ilişki şeklindeki kullanım değeri arasında hüküm süren aynı türden bir farklılığı tesis ettikleri müddetçe, klasik yazarlarla tamamen mutabıktır. Ancak, meta mübadelesinde tesis edildiği şekliyle metalar arası 'değer' ilişkilerinde tezahür eden toplumsal ilişkilerin temel konumu hususunda onlarla mutabık değildir. İktisadî 'değer' kavramına yönelik yapılacak daha dikkatli bir

araştırma gösterecektir ki; bu kavram, piyasada mübadele edilen metalar arasındaki bir ilişkiyi değil, tam tersine, bu türden metaların üretiminde işbirliği yapan insanlar arasında önceden kurulmuş bir ilişkiyi, yani insan ile insan arasında kendini gösteren bir toplumsal üretim ilişkisini ifade eder. Aslına bakılırsa, Marx'ın geleneksel politik iktisat teorisine yönelik geliştirdiği eleştirinin temel getirisi, insanlar arasındaki bu temel toplumsal ilişkilerin –belirli bir tarihsel dönem açısından bakıldığında, sözkonusu nesnelerin, içinde, şeyler arasındaki maskelenmiş ya da bir bakıma çarpıtılmış ilişkiler içindeymiş gibi, yani insanların beraberce ürettiği ve piyasada karşılıklı olarak mübadele ettiği metalar arasındaki 'değer-ilişkileri'ymiş gibi göründüğü ilişkilerin– keşfedilmesinden ve tanımlanmasından ibarettir.

Şu hâlde Marx'a göre 'değer', tüm adlandırmalarıyla birlikte, tıpkı 'meta', 'para', 'emek gücü', 'sermaye' adı verilen ekonomik şeyler ya da ilişkiler gibi, sosyo-tarihsel bir olgu veyahut fiziksel değilse de empirik-bakımdan gerçek bir tarzda verili bir şeydir. Genel olarak tüm sosyo-tarihsel bilimin yanı sıra, iktisat teorisinin gelişimi üzerine düşünürken şunu daima aklımızda tutmalıyız: Araştırma konusu, ki buradaki anlamıyla modern burjuva toplumu, gözlemcinin zihninde, aynen gerçeklikte olduğu şekliyle verilidir ve bu yüzden sözkonusu araştırma konusuna ait kategoriler, bu belirli toplumdaki ya da araştırma konusundaki varlık biçimlerini, varoluş tarzlarını ve çoğu zaman sadece tekil görünümleri ifade ederler. Daha sonra başka bir bağlamda, Marx'ın bilimsel yöntemi ile klasik burjuva iktisatçılarının bilimsel yöntemi arasındaki görünüşte küçük farkın taşıdığı geniş kapsamlı teorik ve pratik imâları inceleyeceğiz. Burada kendimizi, en önemli sonuçla sınırlandırmaktayız. Özel biçimi ve günümüzdeki

'kapitalist meta üretimi' sistemi koşullarında ortaya çıktığı bağlam içersinde meta kavramı, tâ başından itibaren, ücretli emekçilerin el emeği ve göz nurundan müteşekkil, kendine has bir metaı da içermektedir: Meta hâlindeki emek gücü. "Kendilerini parça parça satmak zorunda olan bu emekçiler, diğer tüm ticarî eşyalar gibi birer metadırlar ve dolayısıyla da, rekâbetin tüm âni değişimleri ve tüm piyasa dalgalanmaları karşısında tamamen savunmasızdırlar". Dahası bu özgün metanın satıcıları, bizzat bu satış işleminin koşulları altında, asla özgür fâil konumunda değildirler; zira onlar, ancak iş buldukları müddetçe yaşamlarını sürdürebilirler ve ancak sahip oldukları emek, sermayeyi büyüttüğü müddetçe iş bulabilirler.

Meta üretiminin ya da 'genel' meta üretiminin Marx açısından günümüzdeki kapitalist 'meta üretimi'yle tamamen eşdeğer hâle geldiği bu özel anlamı akılda tutarsak ancak, Marx'ın kitabında kapitalist üretim tarzına yönelik tüm diğer analiz ve eleştirilerden önce gelen genel 'meta' analizinin önemini kavrayabiliriz. Marx, bir ürünün bir 'meta' hâline gelebilmesi ve bunun ileri bir adımı olan 'para'nın da mübadele amacı açısından genel meta olarak ortaya çıkabilmesi için zorunlu olan 'belirli tarihsel koşullar'ın farkındaydı. "Ürünlerin meta olarak ortaya çıkması, toplumsal işbölümünde böylesi bir gelişmeyi öngerektirmekteydi; bununla birlikte, ilkin takasla birlikte başlayan kullanım değerinin mübadele değerinden ayrılma sürecinin de önceden tamamlanmış olması gerekiyordu". Tekrarlarsak, "hem metaların salt eşdeğeri olarak hem bir dolaşım aracı olarak ya da ödeme aracı olarak, hem istif olarak hem de evrensel para olarak iş gören bu kendine has para biçimleri, toplumsal üretim sürecindeki oldukça farklı aşamalara delâlettir". Fakat deneyimle sabittir

ki; toplumun görece ilkel bir gelişim düzeyi dahi, tüm bu formların üretilmesi için yeterlidir. Ancak sermaye sözkonusu olduğunda iş değişir. "Sermayenin varlığının tarihsel koşulları, kesinlikle salt para ve meta dolaşımıyla birlikte verili değildir. Sermaye ancak, üretim ve geçim araçlarının sahibi ile kendi emek gücünü satan özgür emekçinin piyasada karşılaştığı durumda ete-kemiğe bürünebilir. Ve bu, bir dünya tarihi gerektiren bir tarihsel koşuldur. Bu yüzdendir ki sermaye, ilk ortaya çıktığı andan itibaren, toplumsal üretim sürecindeki yeni bir çağın ilânıdır".

Modern kapitalist üretimin doğasını lâyıkıyla temsil eden tek sermaye formu olan sanayi sermayesinin tam önemini ancak bu aşamada kavrayabiliriz. Marx'ın bu hususlaki en son ve en tam ifadesi olarak güvenle kabûl edebileceğimiz sarih bir açıklamasına göre "sanayi sermayesi, üretime kapitalist karakterini veren şeydir. Kapitalistler ile emekçiler arasındaki sınıfsal antagonizma, sermayenin varlığında içerilmektedir. Sermaye toplumsal üretimin denetimini üstlendiği ölçüde, emek sürecinin tekniğini ve toplumsal örgütlenmesini devrimcileştirir ve bu, ekonomik ve tarihsel bir toplum tipini beraberinde getirir. Geçmişte bir yerde sanayi sermayesinden önce veyahut toplumsal üretimin düşüş gösterdiği koşullarda ortaya çıkan diğer sermaye çeşitleri, yalnızca sanayi sermayesine tâbi olmakla ve ona uygun işlevleri yerine getiren yüzer-gezer bozuk paralar olmakla kalmaz, bizzat ona dayanarak varlıklarını sürdürürler; dayandıkları bu temel yaşadığında ya da öldüğünde, yani ayakta kaldığında ya da çöktüğünde, bunlar da yaşar ya da ölür, yani ayakta kalır ya da çökerler".

Somut Uygulama İlkesi

Tarihsel spesifikleştirme ilkesi, sosyolojik analiz ve araştırmanın ileri bir metodu olarak taşıdığı önemin yanı sıra, toplumun mevcut koşullarını savunanlarla buna saldıran eleştiriciler arasındaki tartışmalarda iş gören bir polemik silâhı olarak ekstra bir pratik önem kazanır. Bu silâhın Marksistler tarafından kullanılma tarzı, komünizme yönelik burjuvaca itirazlara karşılık verirken Marx ve Engels'in kullandığı ifadelerde kendini gösterir. Argümanın temel bir formu, tüm bu verilen karşılıklarda yinelenir. Komünistlerin mülkiyeti, bireyselliği, özgürlüğü, kültürü, hukuku, aileyi, 'anavatanı' vs. ortadan kaldırmak istediği suçlamasına cevap olarak Komünistler, bu sözü edilen şeylerin, tüm sosyal yaşamın genel temelleri olmadıklarını, sadece günümüz burjuva toplumunda bunlara atfedilen spesifik tarihsel biçimler olduklarını belirtirler. Burjuva toplumunun spesifik tarihsel karakterini teşkil eden tüm ekonomik, sınıfsal ve diğer türden ilişkiler tartışılır ve sonuçta daima, tüm toplumsal düzenin doğal ve kaçınılmaz temellerinin sözüm ona savunucuları, mevcut burjuva toplumunun özgün koşullarının ve burjuva sınıfının özgün ihtiyaçlarının önyargılı taraftarları konumuna indirgenirler.

Burjuvazinin komünizme yönelttiği ilk itiraz, Komünistlerin mülkiyeti ortadan kaldırmak istediği şeklindedir. *Komünist Manifesto*'da buna şöyle cevap verilir: "Mevcut mülkiyet ilişkilerinin ortadan kaldırılması, kesinlikle Komünizmin ayırt edici bir özelliği değildir. Geçmişteki tüm mülkiyet ilişkileri, tarihsel koşullardaki değişimlerin sonucu olan tarihsel değişimlerle sürekli olarak karşı karşıya kalmıştır. Sözgelimi Fransız Devrimi, burjuva mülkiyeti lehine feodal mülkiyeti ortadan kaldırmıştır.

Komünizmin ayırt edici özelliği, genel anlamıyla mülkiyetin ortadan kaldırılması değil, burjuva mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıdır. Bununla birlikte modern burjuva özel mülkiyeti, sınıf antagonizmasına ve çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesine dayanan üretim ve mülk edinme sisteminin en son ve en eksiksiz ifadesidir. Bu bakımdan Komünistlerin teorisi, tek bir ifadeyle özetlenebilir: Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması".

Daha sonra ise şu öne sürülür: Ortadan kaldırılan mülkiyet, burjuvazinin teorik sözcülerinin ideolojik kavrayışlarına göre "tüm kişisel özgürlüğün, kişisel faaliyetin ve kişisel bağımsızlığın temeli" olan "çalışıp didinerek kazanılmış, yani kişisel olarak edinilmiş mülkiyet" değildir. Böylesi bir mülkiyet aslında, "küçük zanaatkârın ve küçük köylünün mülkiyeti", yani burjuva biçimden önce var olan bir mülkiyet biçimi demektir. Komünistlerin bunu ortadan kaldırmasına gerek yoktur. "Sanayinin gelişimi zâten bunu ortadan kaldırmıştır ve günbegün kaldırmaktadır da". "Bugünkü biçimiyle mülkiyet, sermaye ile ücretli emek arasındaki antagonizmada varlığını sürdürmektedir". Mülkiyet, modern burjuva toplumu içersinde karşı karşıya gelen iki büyük sınıfın –burjuvazi ve proletaryanın– her biri açısından spesifik ve farklı bir anlam taşımaktadır. Kapitalist olmak, üretim içinde sadece kişisel değil ama aynı zamanda toplumsal bir statüye de sahip olmak demektir. Bu ahvâl içersinde ücretli emek, yani proletaryanın emeği ise, emekçi için bireysel mülkiyet yaratmaz: Ücretli emek, sermayeyi, yani emek gücünü sömüren toplumsal gücü yaratır. Dolayısıyla mülkiyetin ortadan kaldırılması, kişisel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüşmesi anlamına gelmez; bir değişim geçiren şey, yalnızca mülkiyetin toplumsal karakteridir: O, sınıfsal karakterini yitirmiştir.

Burjuvazinin ikinci itirazı, komünistlerin bireyselliği ve özgürlüğü yıkmak istedikleri şeklindedir. Komünizm, buna cevaben, burada sözkonusu olan şeyin sadece "burjuva bireyselliği, burjuva bağımsızlığı ve burjuva özgürlüğü" olduğunu söyler.

"Bugünkü burjuva üretim koşulları içersinde özgürlüğün anlamı, serbest ticaret ve serbest alım-satımdır. Oysa ki bezirgânlık ortadan kalkarsa, serbest bezirgânlık da ortadan kalkacaktır. Serbest bezirgânlıktan ve burjuvazimizin genel olarak özgürlükle ilgili tüm diğer palavralarından dem vurmak, ancak ve ancak, kısıtlanmış bezirgânlık karşısında, yani Ortaçağ'ın zincire vurulmuş tüccarları açısından bir anlam taşır; ama bu, Komünistlerin bezirgânlığı, burjuva üretim koşullarını ve bizzat burjuvaziyi ortadan kaldırması karşısında hiçbir anlam taşımaz". Burjuvazi, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasını, 'mülkiyetin ortadan kaldırılması' olarak addeder. Oysa ki mülkiyet, bu yarılma içersinde, yalnızca toplumun büyük çoğunluğundan koparılmış bir biçimde mevcuttur. Emek ne zaman ki sermayeye, paraya, ranta, kısacası tekelleşmeye muktedir bir toplumsal güce dönüşmez, işte o zaman burjuva 'bireyselliğin yıkıldığından' şikâyet etmeye başlar. Böylelikle o, 'bireyselliğin', burjuvanın yani kapitalist mülkiyet sahibinin bireyselliğinden başka bir şey olmadığını itiraf etmiş olur. "Ve doğrusu ya, bu bireyselliğin yıkılması gerekir".

Burjuvazi, aynı şekilde, genel anlamıyla çalışma ve faaliyet kavramları ile, ücretli emeğin spesifik burjuva biçimini, yani emek harcamayan sermaye sahiplerinin buyruğuyla mülksüz işçiye zorla harcatılan emeği birbirine karıştırır. Burjuvazinin, özel mülkiyet ortadan kaldırılırsa tüm faaliyetin duracağı ve evrensel bir tembelliğin hepimizi

ele geçireceği inancına dayanan endişesine karşılık, *Manifesto* şu cevabı verir: "Bu doğru olsaydı, burjuva toplumunun katıksız aylaklık yüzünden çoktan virân olup gitmiş olması gerekirdi: Zira bu toplumda çalışanlar hiçbir şey kazanmıyor, kazananlar ise hiç çalışmıyor. Bu itiraz, şu totolojinin başka türden bir ifadesi olmaktan gayrı bir şey değildir: Sermaye olmadığı taktirde ücretli emek de olmaz".

Bunu takiben burjuvazi, Komünizmin gelmesiyle ortaya çıkacak dehşet verici kültür kaybından yakınır. Marx, bu yakınmaya verilecek spesifik bir cevaba da sahiptir: "Burjuvazi için nasıl ki sınıf mülkiyetinin ortadan kalkması bizzat üretimin ortadan kalkması demektir, aynı şekilde sınıf kültürünün ortadan kalkması da ona göre tüm bir kültürün ortadan kalkmasıyla eşdeğerdir. Burjuvanın kaybından yakındığı bu kültür, büyük çoğunluk açısından, salt bir makine gibi davranmaya dönük eğitim anlamına gelir".

Tıpkı bireysellik, özgürlük ve kültür mevzularında olduğu gibi, devlete ve hukuka Komünizm tarafından sözüm ona gözdağı verilmesi de, geçmişte devlet zoru ve zorlayıcı yasalar aracılığıyla cebren ve gittikçe daha eksik bir biçimde gerçekleştirilen bir şey olarak, toplumun tümünü yaşayan ve gelişen bir bütün içersinde birleştirmeye dönük genel işlevlere yönelik değildir. Bu gözdağı bilhassa, bir bütün olarak burjuva sınıfının meselelerini halletmek için oluşturulmuş bir yürütme kurulundan başka bir şey olmayan bugünkü devlete ve burjuvazinin istencini –bir istenç ki, taşıdığı içerik, mevcut burjuva sınıfının maddî koşulları tarafından belirlenmektedir– herkes için geçerli yasalara dönüştüren modern burjuva hukuk düzenine yöneliktir.

Ailenin ortadan kaldırılması! "En radikaller dahi" diyor *Komünist Manifesto*, "Komünistlerin bu rezil teklifi

karşısında hop oturup hop kalkıyor". Marksistler, bunu da spesifik olarak cevaplandırmaktadır: "Bugünkü aile, yani burjuva ailesi hangi temele dayanmaktadır? Sermayeye ve kişisel kazanca. Bu aile, en gelişmiş biçimiyle sadece burjuvazi için mevcuttur. Fakat kendi tamamlayıcısını, proleterlerin zorunlu ailesizliğinde ve uluorta fuhuşta bulmaktadır"; Komünistler, "çocukların ebeveynleri tarafından sömürülmesini ortadan kaldırmak istediklerini" açıkça itiraf ederler. Komünistler, 'kadınlara ortaklaşa sahip olmak istedikleri' şeklindeki günümüze kadar gelmiş ahmakça itiraza karşı, bunun tam tersine, "bugünkü burjuva evlilik sisteminin gerçekte kadınların ortaklaşalığı sistemi olduğunu" söylerler. Sonuç olarak, "bugünkü üretim sisteminin ortadan kalkmasıyla birlikte bu sistemden kaynaklanan kadın ortaklaşalığının, yani hem resmî hem de gayrı resmî fuhuşun da ortadan kalkması gerekeceği" aşikârdır.

Milliyetçiler tarafından Komünistlere yöneltilen, Komünizmin 'Anavatanı ortadan kaldıracağı' şeklindeki başka bir itiraza karşı, *Manifesto* şöyle cevap verir: Günümüz burjuva toplumunda 'işçilerin Anavatanı yoktur'. Dolayısıyla 'sahip olmadıkları şey, ellerinden alınamaz'. Tam tersine, Engels'in vurguladığı üzere, tüm özgür erkekler açısından gerçek Anavatan, yani babadan kalma özgür komünal mülkiyet olan şey, toprak üzerindeki antik komünal mülkiyetti.

Her bir ülke proletaryasının sözüm ona ulusal çıkarlar karşısındaki tutumu, işçi hareketinin ulusal ve uluslararası ölçekteki gelişiminin ulaştığı spesifik aşamaya bağlıdır: "Bir bireyin diğer bir bireyi sömürmesi ortadan kalktığı ölçüde, bir ulusun diğer bir ulusu sömürmesi de ortadan

kaldırılmış olur. Ulus içersindeki sınıflar arasında var olan antagonizma yok olduğu zaman, bir ulusun diğer bir ulusa düşmanlığı da yok olacaktır". Aynı şekilde, 'Komünizme karşı, dinî, felsefî ve genel olarak ideolojik bir bakış açısından yöneltilen suçlamalara' cevap olarak *Manifesto,* tüm insanî düşüncelerin spesifik tarihsel karaktere sahip olduklarını açıkça vurgular: "Düşünceler tarihi, maddî üretimdeki değişmelerle birlikte entelektüel üretimin de karakter değiştirdiğinden başka neyi kanıtlar? Bir çağın hâkim fikirleri, sadece hâkim sınıfın fikirleri olagelmiştir".

"Antik dünya yıkılmaya yüz tuttuğunda, antik dinler de Hıristiyanlık karşısında bozguna uğramıştı. Hıristiyanlığın fikirlerinin yerini 18. yüzyılda Aydınlanma fikirleri aldığında, feodal toplum da o sıralar devrimci burjuvaziye karşı ölüm-kalım savaşı vermekteydi. Din özgürlüğü ve vicdan özgürlüğü fikirleri, yalnızca, serbest rekâbetin bu bilgi alanı içersindeki egemenliğini ifade ederler".

Burjuvazinin bir kesimi, dinî, ahlâkî, felsefî, siyasî, hukukî vb. fikirlerin tarihsel gelişim seyri içersinde değişiklikler geçirdiğini teslim etmekle birlikte, yine de özgürlük, adalet gibi tüm toplumsal koşullarda geçerli olan ezelî hakikatleri ortadan kaldırdığı ve yanı sıra din ve ahlâkı yeniden şekillendirmek yerine tamamen yok ettiği için Komünizmi suçlarlar. Marx'ın buna cevabı şudur: Geleneksel fikirler, bu en genel biçimleri içersinde dahi, spesifik tarihsel niteliklerini korurlar. Bunlar, sınıf antagonizmalarının belirli bir toplumsal gelişim döneminde aldıkları spesifik biçime artık bağlı değildirler. Ancak, tüm bu dönemler boyunca süregelen tarihsel bir olguya, yani sınıf antagonizmalarının mevcûdiyetine bağlıdırlar: Nasıl bir biçim alırsa alsın, tüm geçmiş çağlarda ortak olan bir

olgu vardır; o da toplumun bir kesiminin diğer bir kesim tarafından sömürülmesidir. Şu hâlde, tüm geçmiş çağların toplumsal bilincinin, sergilediği çoğulluğa ve çeşitliliğe karşın, sınıf antagonizması tümden yok olmadıkça tam anlamıyla ortadan kaldırılamayacak olan belirli ortak biçimler ya da genel fikirler içersinde işlemesinde şaşılacak bir yan yoktur.

"Komünist devrim, geleneksel mülkiyet ilişkilerinden en köklü kopuştur; şu hâlde, onun gelişiminin de geleneksel fikirlerden en köklü kopuş olmasında şaşılacak bir yan yoktur". Yüzyıllara yayılan ve pek çok okul ve akıma ayrılan geleneksel toplum teorisi, günümüz gözlemcisi açısından homojen bir bütünlük arz etmemektedir. Bu durum, burjuva düşüncesinde 19. yüzyılın başlarından bu yana, yani yeni ve ağırlıklı olarak tarihsel bir akımın –ilkin tekelci bir iddiayla, sonrasında ise tamamlayıcı bir ikincil form alarak– o zamana dek hâkim olan teorik yaklaşıma karşı ortaya çıkmasından bu yana kendini gösteren temel yarılmayı göz ardı ettiğimizde dahi geçerlidir.

Burjuva sosyal teorisinin 19. yüzyılın ilk onyılları boyunca süren klasik evresi, yeni burjuva ilkelerinin incelikten yoksun bir şekilde genellenmesiyle karakterize olmuştur. Bu incelikten yoksun tutum, daha sonra 19. yüzyıl 'vülger' iktisatçılarının ellerinde, burjuva toplumunun politikası karşısında bu toplumun ekonomik sistemini – ya da en azından, bölüşümden ayrılmış şekliyle burjuva üretimini– tüm toplumsal yaşamın genel ve değiştirilemez bir biçimi olarak sergileyen az-çok bilinçli bir eğilime dönüştü. Nihâyetinde modern 'iktisat'ın kurucuları ve buna tekabül eden 'genel' ve 'formel' sosyoloji okulları, yeni ve sözüm ona 'çıkardan bağımsız' bilimciliklerinin temel kriteri

olarak, araştırma konularını 'spesifik olmayan' bir tarzda ele almak gerektiğini dahi vurguladılar. Belirli öncüllerin a priori'sinin tüm burjuva biliminin tarihsel ve sınıf-bağımlı konumundan hareketle geliştirildiği, araştırmacının yöntem ve sonuçlarına ve yanı sıra teorisyen tarafından oluşturulan kavram ve önermelere nüfuz eden özel tarzı belirlemek için, modern burjuva sosyal teorisindeki bu akımlardan her biri açısından daha ayrıntılı bir analiz yapmak gerekecektir.

Başka bir güçlük de şudur: Çağdaş burjuva sosyal teorisini ele alırken, onun hâlihazırda proleter sınıfın saldırısına yönelik bir tepkiyi temsil etmekten ne kadar uzak olduğunu kesin bir biçimde belirlememiz, çoğu kez artık mümkün değildir. Bu teorinin sonraki en önemli gelişimlerini sağlayan ve sayıları hiç de az olmayan kişilerin kökeni, doğrudan Marksist teoriye dayanmaktadır. Bu hususta bilhassa Alman sosyologlar, hukukçular, tarihçiler ve felsefecilerden oluşan son iki kuşağı, yani Tonnies ve Stemmier'i, Max Weber ve Troeltsch'i, Scheler ve Mannheim'ı zikredebiliriz; bu grubun iktisatçılar arasındaki en önemli değil ama belki de en tipik temsilcisi ise Werner Sombart'tır. Alman akademik biliminin özel koşulları altında Marksizm'le çatışma içersinde sergilenen türlü türlü bozuk ve çarpık biçimler, adını en son zikrettiğimiz Alman bilgininde en keskin hâliyle kendini gösterir. Werner Sombart başlangıçta, –en azından kendi inandığı kadarıyla– esaslı bir Marksistti ama sonra, 'Nasyonal Sosyalizm' denen bugünkü rejimin Almanya'da yol açtığı değişen politik ve toplumsal koşullarla birlikte, inancını değiştirdi ve neticede, gerçek bir anti-Marksist hâline geldi. Bu bozulmalara karşın, Marx'ın teorisinin tüm çağdaş burjuva sosyal bilimi üzerinde gösterdiği karşı konulmaz etki, Sombart'ın sonraki kariyerinde dahi açıkça ortadadır. 1927 gibi geç bir

tarihte, temel iktisadî çalışmasının üçüncü cildine yazdığı girişte, kaderi Sombart'ı, "bu çalışmadaki güzel olan her şey, Marx'ın sayesinde olmuştur" demeye sürüklemiştir. Bir yıl sonra Zürich'teki Sosyoloji Konferansı'nda ise, 1894'e kadar "inançlı bir Marksist" olduğunu söyleyerek kendi isteğiyle "kişisel bir itiraf"ta bulunmuştur. Sombart, 'gerçek sosyoloji biliminin' sözüm ona 'değerden-bağımsız karakteri' ilkesini yine ilk kez o zaman telaffuz ettiğini iddia etmiş; kendi içinde o erken dönemde ortaya çıkmış olan bir 'çelişki', yani içsel Marksist 'inancı' ile 'Prusya Kraliyet Üniversitesi Profesörü' şeklindeki dünyevî konumu arasındaki 'çelişki' sonucu, çağdaş sosyal araştırmanın bu meşhur doktrinine gerisingeri dönmüştür.

Tüm bu sebeplerden dolayı, Marksist teorinin genel ilkelerini burjuva bilimiyle karşılaştırırken, karşılıklı etkileşim sonucu inatçı ayrılıkları bugün belli bir ölçüde değişmiş olan çağdaş sosyal düşüncenin daha yakın dönemdeki tezahürlerine çok fazla atıfta bulunmayacağız. Burada daha ziyâde, altta yatan temel karşıtlığı, bir yanda 18. yüzyıl ve erken 19. yüzyıl klasik ve klasik-sonrası yazarları diğer yanda ise Marx ve Engels'in yazıları şeklinde kendini gösteren başlangıçtaki katıksız biçimiyle meydana çıkarmaya çalışacağız.

Klasik burjuva iktisatçıları, mevcut burjuva toplumuyla uyum içersindedirler. Onlar, tüm içtenlikleriyle, toplumun temel ilişkilerine gerçek bir doğa yasasının değişmez niteliğine sahip şeylermiş gibi bakmakta ve tam da bu sebepten dolayı, fiilen verili olan bu toplum biçiminden başka herhangi bir şeyi görememekte ya da araştıramamaktadırlar. Burjuva toplumu kuramcıları başka sosyal biçimlerden bahsediyor gibi göründükleri zaman dahi, gerçek meseleleri hâlâ, diğer

tüm biçimlere uygulanan temel karakteristikleriyle hâkim burjuva toplumu biçimidir. Onlar, genel olarak 'toplum'dan bahsettikleri zaman, bu sözüm ona genel toplum resminin sadece küçük değişikliklerle günümüz burjuva toplumunun malûm hatlarına tekabül ettiğini hemen fark edebiliriz. Bu durum, sadece 'toplum' terimini değil 'sivil toplum' terimini dahi ebedî bir kavram olarak çocukça kullanmış olan 17. ve 18. yüzyıl burjuva sosyal biliminin büyük kurucularının ve onların takipçisi olan Kant'tan Hegel'e kadar Alman idealist filozoflarının yazılarında en açık şekliyle ortadadır.

Bu yüzdendir ki burjuva araştırmacılar, toplumun tarihsel bir 'gelişim'inden bahsettiklerinde dahi, burjuva toplumunun büyülü döngüsünün ötesine geçememektedirler. Onlar, tüm erken biçimleri, günümüzün az-çok gelişmiş toplum biçimine doğru ilerleyen 'hazırlık aşamaları' olarak ele almaktadırlar. Onlar, bugünün sosyal koşullarından türetilen kavramları, doğrudan doğruya önceki tarihsel biçimlere uygulamaktadırlar. Onlar, 19. yüzyılda dahi, modern burjuva toplumunun kategorileriyle (yani mülkiyet, devlet, aile vs. ile) kavranılmaları mümkün olmayan ilksel tarihin sözkonusu safhalarını, gerçek tarihe ait şeyler olarak değil de sadece 'tarihöncesi' şeyler olarak tanımlarlar. Gerçek tarihle kendi çağdaşlarının çoğundan çok daha yakın bir ilişki kurmuş olan Johann Gottfried Herder bile, günlüğüne şu satırları yazmıştı: "Bilmek ya da üzerine düşünmek için öğrendiğimiz çağlar hususunda ne kadar geriye gidebiliriz? Fenikeli mi? Ya da Habeş mi? Yoksa hiçbiri mi? O hâlde biz, Musa Peygamberimizle birlikte, acaba doğru yerde miyiz?"

Burjuva toplumu kuramcıları, geçmiş koşullara dönük çalışmalarında olduğu kadar, günümüz eğilimlerine dönük

analizlerinde de burjuva kategorilere bağlı kalmaktadırlar. Günümüz burjuva toplumu düzeninin temel ilkeleriyle hiçbir biçimde çelişmeyen 'evrimci' bir gelişimin sonucu olarak ortaya çıkanların dışında geleceğe dönük hiçbir değişimi, doğrusu ya kavrayamamaktadırlar. Onlar, tüm toplumsal devrimlere, 'normal' toplumsal gelişmeye yapılmış patolojik müdahaleler olarak bakmaktadırlar. Onlar umarlar ki; devrimci 'döngü' devrini tamamladıktan sonra, devrim-öncesi toplumsal koşullar, dayandıkları temeller değiştirilmeksizin yeniden-inşâ edilecektir; tıpkı *ancien regime*'in (Fransız Devrimi öncesinin –ç.n.) politik koşullarının sonuçta 'Restorasyon' tarafından yeniden-inşâ edildiğini söyleyen (ve politikacılar tarafından savunulan) benzer bir teoride olduğu gibi. Onlar, bunun ötesine geçmeyi amaçlayan devrimci sosyalizme ve komünizme yönelik tüm eğilimleri, sadece 'sağlıklı toplumsal ilerlemede kendini gösteren bir rahatsızlık' olarak, teorik açıdan ise 'bilimdışı' fanteziler olarak görmektedirler.

Marx'ın sosyal bilimi, klasik burjuva teorisinin tüm bu geleneksel kavramlarına kökten bir biçimde karşıdır. Ancak bu karşıtlık, İncil'deki "Söyleyeceğiniz söz evetse evet – hayırsa hayır olsun" formülüne indirgenebilecek kadar basit bir karşıtlık değildir. Sözgelimi, burjuva teorisi bir 'burjuva toplumu' doktrini olduğu için, Marx'ın sosyalist teorisinin de zorunlu olarak bir 'sosyalist toplum' doktrini olması gerektiğini düşünmek, tamamen yanlış bir şey olurdu. Aslına bakılırsa bilimsel sosyalizm, gelecek bir toplum durumunu resmetmeyle kesinlikle ilgilenmez. Marx, eski ve yeni Ütopyaların müritlerinden bu hususta ayrılır. O, kendi materyalist ilkesi uyarınca, bugünkü mevcut toplumun, yani burjuva toplumunun somut biçimiyle ilgilenmektedir. Bu yüzdendir ki Marx, 'keşfettikleri' olguları bir biçimde

sürekli genelleştirme eğiliminde olan burjuva 'kuramcılar' ile karşılaştırıldığında, klasik burjuva tarihçilerinin yöntemine daha yakın durmaktadır; her ne kadar başka bir açıdan, yani bilimsel bilginin kesinlikle teorik biçimi hususunda sergilediği sürekli ısrar dolayısıyla bunlardan tamamen uzaklaşsa da.

Diğer yandan gelişimsel aşamalara dönük burjuva kavrayış da Marx tarafından tamamıyla reddedilmiş değildir. Marx, 'Asyatik', 'Antik' ve 'Feodal' toplumların tarihsel biçimlerini açıkça ayırt etmiş ve bunları, modern 'Burjuva' toplumu da dâhil olmak üzere, 'sosyo-ekonomik formasyonun ilerlemeci evreleri' adı altında gruplandırmıştır. O, tüm önceki toplum biçimlerine, burjuva kuramcıların yaptığı gibi, bugünkü ve sonul formasyonun salt hazırlık aşamaları olarak bakmamışsa da, yine de bugünkü toplum biçiminin aslolarak bir dizi hazırlık aşamasının sonu olduğu fikrine katılmış ve onun bir bakıma, "gerçek bir insanî toplumun tarih-öncesi olduğu" sonucuna varmıştır". Marx'ın, günümüz burjuva toplumundan türetilen bilimsel kavramların geçmiş tarihsel dönemlerin koşullarına uygulanmasına temelde bir itirazı yoktur. O, en gelişmiş ve en karmaşık tarihsel üretim örgütlenmesi olan burjuva toplumundaki kategorilerin, sosyal ve ekonomik formasyonun erken dönemlerini anlamada bir anahtar işlevi gördüğü şeklindeki ilkeyi açıkça ifade etmiştir. Hattâ o, erken dönem yazılarında, "insanın ilksel hâlini insan doğasının gerçek hâli olarak kabûl eden 18. yüzyıldaki müşterek yargının" altında yatan "doğru fikri" desteklemiştir. Şüphesiz ki o, 18. yüzyılın bu devrimci sloganını ve ilksel toplumun 19. yüzyıldaki ilk büyük kâşifleri aracılığıyla bu sloganın o zamanlar edindiği zinde dürtüyü sonradan, tam anlamıyla empirik ve materyalist araştırmanın daha ciddi

ilkeleriyle değiştirmiştir. Ancak Marx, o zaman dahi, altta yatan sözkonusu fikri terk etmemiş, daha ziyâde, eleştirel bir ruhla yeniden şekillendirmek suretiyle bu fikre yeni ve verimli bir uygulama alanı sağlamıştır. Aynı şekilde burjuva 'evrim' fikri de, Marx'ın toplumsal devrim teorisinden tam anlamıyla çıkarılıp atılmış değildir. Nasıl ki tarihsel ve 'tarih-öncesi' geçmişten çağdaş burjuva toplum biçimine doğru gelen –tüm müdahaleci devrimlere rağmen ve aslında tam da bu devrimler sayesinde gerçekleşen– ilerlemeci bir gelişim hattı sözkonusuysa, aynı şekilde, Marx'a göre, bir toplumsal devrimden kaynaklanacak olan geleceğin sosyalist ve komünist toplumu da, günümüz burjuva düzeninin kökten bir dönüşümünü içermekle birlikte, mevcut toplum koşullarının bir ürünü olacaktır.

Devrimci Pratik (Praksis) İlkesi

Burjuva sosyal bilimine ait gelişimsel kavrayışın Marksist eleştirisi, "son aşamayı, önceki aşamaların sadece ona hazırlık niteliği teşkil ettiği bir aşama olarak gören ve dolayısıyla da tüm bu aşamaları sadece tek-yanlı olarak kavrayabilen" şu 'sözüm ona tarihsel evrim'in aldatıcı karakterini fark ederek işe başlar. Bu çocuksu sözde-Darwinci evrim metafiziğini –ki sonradan bu görüş, Kautsky gibi ortodoks Marksistler tarafından tümüyle ve kör bir biçimde kabûl edilecek ve bundan dolayı da evrim ilkesinin bilimci sosyolojideki her türlü uygulanışı, Georges Sorel gibi heterodoks Marksistler tarafından tamamıyla reddedilecektir– benimser gibi göründüğü yerde dahi Marx, tüm bir kavramı tersyüz etmiş ve dolayısıyla da kavramın metafizik karakterini tümden ortadan kaldırmıştır. Burjuva evrimcileri, Spencer'la birlikte, daha yüksek tipteki hayvan türlerine ya da toplumsal biçimlere ait daha karmaşık

örgütlenmeleri daha aşağıdaki ve daha basit örgütlenmelere atıfla açıklayabileceklerini hayal ededursunlar, Marx bu yanılsamayı şöylesi paradoksal bir ifadeyle paramparça etmiştir: "İnsan anatomisi, maymun anatomisinin anahtarıdır".

Bu eleştirel bilinç, evrimin 'metafizik akışı' üzerindeki sihri dağıtmıştır. A priori olarak geçerli bir aksiyomdan ötürü, sözkonusu akış, her bir durum için empirik olarak doğrulanması gereken bir geçici hipoteze dönüşmüştür. Burjuva toplumu her ne kadar antik toplumun anahtarını temin ediyorsa da, buradan, meta, para, devlet, hukuk gibi kategorilerin modern kapitalist üretim ve ona dayanan burjuva toplumu açısından taşıdıkları anlamın antik toplum ve onun üretim tarzı için de geçerli olması gerektiği sonucu çıkmaz. Böylelikle kesin şekliyle empirik araştırmanın yolu açılmış olur. Burjuva toplumu, daha önceki toplumlardaki ilişkileri daha gelişmiş bir biçimde içerebilir. Ama o, sözkonusu ilişkileri yozlaşmış, güdükleşmiş ve soysuzlaşmış bir biçimde de içerebilir; tıpkı örneğin ilksel zamanlardaki komünal mülkiyetin, Marx'a göre, Rus '*Mir*'i tarafından soysuz bir biçimde içerilmesi gibi. Hakezâ burjuva toplumu, bugünkü toplumun gelecekte geçireceği gelişmelerin de tohumlarını içinde taşır; her ne kadar bu gelişmeleri asla tam olarak belirlemese de. Burjuva toplum kuramcılarının uyguladığı şekliyle yanlış ve idealist evrim kavramının her iki ucu da kapalıdır ve geçmiş ve gelecekteki tüm toplum biçimlerini yalnızca kendini bulmak adına yeniden keşfeder. Diğer yandan yeni, eleştirel ve materyalist Marksist gelişim ilkesinin her iki ucu da açıktır.

Marx, Asyatik, Antik ya da Feodal toplumları veyahut tüm yazılı tarihten önce gelen sözkonusu ilksel toplumları,

sadece çağdaş toplumun 'hazırlık aşamaları' olarak ele almaz. Onları, kendi bütünlükleri içinde, kendi kategorileri aracılığıyla kavranmaları gereken son derece bağımsız tarihsel formasyonlar olarak görür. Aynı şekilde Marx, proleter devrimden kaynaklanacak olan sosyalist ve komünist toplumu da, sadece burjuva toplumunun daha gelişmiş bir biçimi olarak değil, ama artık esasen herhangi bir burjuva kategorisiyle açıklanamayacak olan yeni bir tip olarak tanımlar. Marx, Ütopik sosyalistlere, çoğu kişinin hayal ettiği gibi, gölgelerin üzerinden atlamak suretiyle çağdaş burjuva toplumundan tamamen farklı bir gelecek fikri taşıdıkları için kabahat bulmaz. Ancak böylesi tüm ütopik projeler, ayrıntılı bir biçimde işlenip pratiğe geçirildikleri zaman, kaçınılmaz olarak yalnızca şu pek iyi bildiğimiz aynı eski burjuva toplum biçimini yeniden üreteceklerdir. Diğer yandan Marksizm, gelecekteki gelişim aşamalarını ayrıntılı bir biçimde resmetmekten özenle kaçınmakla birlikte, her şeye karşın, çağdaş burjuva toplumuna ait spesifik tarihsel özelliklere yönelttiği materyalist analiz ve eleştiri içersinde, ilkin proleter devrimin önünü açacağı geçiş aşamasına ve nihâyetinde de, Marx'ın tam gelişmiş komünist toplum olarak adlandırdığı daha ileri aşamaya gidecek olan ileriye doğru gelişimlerin temel eğilimlerini kavramaya çalışır.

Uzun ve zahmetli sancılardan sonra burjuva toplumunun rahminden doğacak olan 'ilk safha'sı içersinde komünist toplum, ekonomik, politik, hukukî, entelektüel ve ahlâkî yapısı bakımından, henüz pek çok biçimde burjuva ilkelere bağlı olacaktır. Hâlihazırda kendi temelleri üzerinde yükseldiği 'ikinci safha'sında ise komünist toplum, insan toplumunun en erken dönemlerindeki sınıfsız ve sınırsız 'ilksel komünizm' bugünkü toplumdan ne denli uzakta ise, işte o denli günümüz burjuva toplumunun ilkelerinden

uzakta olacaktır. Komünist toplum, tam anlamıyla geliştiğinde, dar burjuva ufkunun çok ötesine geçmiş olacak ve eninde sonunda, ilk kez 19. yüzyılın eşiğindeki ütopik öncüler tarafından henüz soyut bir biçimde beyân edilmiş olan bir slogana gerçeklik kazandıracaktır: "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre". Marx, başka bakımlardan toplumun gelişimsel şekilde ele alınışının mükemmel bir örneği olarak gördüğü Hegel'in felsefî diyalektiğine, Almanya'da revaçta olan 'mistikleştirilmiş biçimi' içersinde mevcut koşulları yücelttiği için karşı çıkmıştır. Diğer yandan, bu Hegelci diyalektiğin Marksist sosyal araştırma içinde kazandığı yeni ve rasyonel biçim, "mevcut koşullara dönük pozitif bir kavrayışı içerirken aynı zamanda bu koşulların yadsınmasına ve zorunlu parçalanışına dönük bir kavrayışı da içerdiği; her şeyi akış içinde tezahür ettiği şekliyle, yani geçici olarak kavradığı ve kendisine hiçbir şeyin empoze edilmesine izin vermeyip özünde eleştirel ve devrimci olduğu için, burjuvazi ve onun doktriner sözcüleri açısından bir skandal ve menfur bir şey" hâline gelmiştir. Marx ile Hegel arasında bu hususta kendini gösteren büyük fark, ayrıntılı bir analize gitmek gerekmeksizin açıkça ortadadır. Mevcut kurumları ve zamanın Prusya Devleti'nin dar sınırları içersinde aşırıya kaçmayan bir ilerlemeyi yüceltmiş olan Hegel, kendi diyalektik ilkesinin geçerliliğini, toplumun geçmiş gelişimiyle açıkça sınırlandırmış ve gelecekteki ilerlemeyi kasten irrasyonel bir biçimde, "toprağını altını oyup duran köstebek"e bırakmıştır. Bunun yanı sıra Hegel, gelecekteki tüm biçimlerin önceki biçimlerde hâlihazırda tamamen içerildiğini söyleyen sözüm ona 'ön-formasyon hipotezi'ne eleştiriler yöneltmesine rağmen, aynı zamanda, bu hipotezin altında yatan fikrin, yani "toplumsal gelişim

kendi süreci içersinde olduğu gibi kalır ve böylesi bir gelişim sonucunda da yeni bir içerik değil olsa olsa bir biçim değişikliği meydana gelir" şeklindeki varsayımın doğruluğunu da vurgulamıştır. Bu yüzdendir ki Hegel'e göre gelişim, "sanki onun tarafından oluşturulmuş herhangi bir plan varmış gibi tasavvur edilen ama aslında hiçbir planı olmayan" bir şeydir. Hegelci acı reçeteye sahip bu bakış açısından bakıldığında, bunun neredeyse burjuva toplum araştırmacılarının kullandığı evrim ilkesinin gayrı ihtiyarî bir eleştirisi anlamına geleceği açıksa da, burada, bugünkü toplum düzenini kökten dönüştürecek ve yerle bir edecek olan bilinçli insanî-sosyal eylemi için hiçbir açık kapı bırakılmadığı da aşikârdır. Hegel, tüm tarihsel eylemin gerçek 'amacı' hususunda şunları söyler: "O aslında zâten tamamlanmıştır ve bize ihtiyacı yoktur". Şu halde onun gerçekleşmesi, "âdeta hiç gerçekleşmemiş gibi, sadece benzerlikler yaratır". Bundan dolayı, bu diyalektik yöntemi fiilen bir devrim aracı olarak kullanmaya çalışan sonraki bazı izleyicilerinin aksine Hegel, felsefesinin tüm amacını, 'her türlü incelik yoksunu bilincin hareket noktası olan' şu kanaati 'yeniden inşâ etmek' olarak saptamıştı: "Aklî olan her şey gerçektir ve gerçek olan her şey aklîdir". Böylelikle Hegel, 'öz-bilinçli zihin olarak akıl' ile 'verili gerçeklik olarak akıl' arasında nihaî bir 'uzlaşma' sağlamayı düşünmüştü.

Tam da bu noktada, Marx'ın Hegelci idealist diyalektiğe yönelttiği materyalist eleştiri içinde anlaşılır hâle gelen bir şey olarak, burjuva evrim metafiziğinin toptan yerle bir edilmesinin en önemli sonucuyla yüz yüze geliriz. Marx'ın toplum incelemesi, tarihsel değişme gerçeğinin tam anlamıyla kabûl edilmesine dayanır. Marx, mevcut burjuva toplumunun tüm koşullarını, sürekli değişen, daha doğrusu

insanî eylemler tarafından değiştirilen bir oluş sürecinin koşulları olarak görür. Marx'a göre burjuva toplumu, tarihsel bir akış içersindeki herhangi bir başka aşamayla yer değiştirebilecek genel bir varlık değildir. Burjuva toplumu, bir toplumsal devrime yol açacak olan toplumsal sınıf savaşının hem erken bir safhasının ürünü hem de yeni bir safhasının başlangıç noktasıdır.

1937

Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı *

çev. Vefa Saygın Öğütle

Burada bir araya toplanan belgeler, bu dergide aylardır yürütülen Marksizm'in lehindeki ya da aleyhindeki tartışmalara bir katkı anlamına gelmemektedir. Bu tartışmalar mevcut bir sosyal mücadelenin bir parçası olmadıkları müddetçe, buradaki belgelerin herhangi bir sosyal teorideki çekişmeli noktaları (bu sosyal teori, genelde din olarak tanımlanan şey olsa dahi) tartışmak açısından da bir kullanılırlıkları yoktur. Gündemdeki bir sosyal teoriye atıfta bulunan bir parti, grup ya da sınıf açısından muhtelif eylem olasılıklarının sözkonusu olması gerekir. Buradaki ayrım, sosyal amaçlarla, taktiklerle, örgütlenme biçimleriyle veya düşmanın, müttefiklerin ve tarafsızların kimler olduğunun tanımlanmasıyla veyahut da belirli bir sosyal durum ya da gelişmeyi muhakeme etmenin çeşitli yollarından birine dayanan (eğer varsa) temel planın ne olduğuyla bağlantılı olabilir. Ancak böylesi herhangi bir

* **Orijinal Eser:** "A Non-Dogmatic Approach to Marxism", *Politics*, New York, May 1946.

materyalist tartışmadan çıkacak sonuç, her hâlükârda, bir bireyin ya da küçük bir insan grubunun değil de, gerçek bir kolektivitenin, yani sosyal bir kitlenin fiilî davranışlarında "bir farklılık yaratmalıdır". Bu materyalist anlamıyla meseleye bakıldığında, Marksizm olarak adlandırılan özgün sosyal teorinin bu ülkede bir tartışma konusu edildiğinden dahi emin değilim.

Çeşitli insanlar, arada sırada, niçin Marksist olduklarını ya da niçin olmadıklarını sormaktalar; tıpkı Tanrı'ya, bilime ya da ahlâka; ırka, sınıfa, demokrasiye, zafere ve barışa; veya tüm bir uygarlığın atom bombası tarafından yakın gelecekte yıkılacağına niçin inandıklarını ya da inanmadıklarını sordukları gibi. Bunun yanı sıra, "Marx aslında ne demek istemişti?" sorusunu çözmeye hasredilmiş filolojik ve yorumlayıcı bazı çabalar da sözkonusu. Son fakat aynı derecede bol bulunan bir şey olarak, Marx ve Engels'in ve yanı sıra Lenin, Stalin ya da sözgelimi Leontov gibi çömezlerden oluşan sonraki birkaç kuşağın teorilerindeki belirli bir hattın Marksist doktrinin en ortodoks versiyonunu sergilediği sonucuna varmayı amaçlayan ve tüm bu tartışmaların en anlamsızı olan başka tartışmalar da bolca var. Ya da bir adım ötede, Hegel, Marx ve Marksistler tarafından farklı zamanlarda kullanılan muhtelif yöntemlerin, hakikî "diyalektik" yöntem olarak adlandırılmaya hakikaten lâyık olduğunu söyleyen tartışmalar mevcut.

Devrimci Marksist teoriyi, Avrupa'daki koca bir yüzyıllık gelişimindeki neredeyse birkaç döneme sıkıştırarak kısırlaştıran ve böylelikle Marksizm'i Birleşik Devletler'e yayma girişimini tâ en başından mahveden bütünüyle dogmatik yaklaşıma karşı, bu yazıda, Marx'ın sosyal teorisinin tamamen ortadan kaldırılması anlamına

asla gelmeyen ve hâkim olduğu birkaç kısa dönem boyunca bu teoriyi proleter sınıf mücadelesinin en etkili silâhı yapmış olan eleştirel, pragmatik ve eylemci öğeyi öne çıkarmak amaçlanmaktadır.

Aşağıda yeniden yayımlanan belgelerin bir kısmı, Marksist teorinin tam da bu öğesini tekrar vurgulamaya dönük erken dönemdeki bir teşebbüsün ürünüdürler –bu metnin yazarı ve onun Almanya'daki bir grup arkadaşı tarafından 30'ların başlarında girişilen ve sonrasında, Hitler hükümetinin anti-Marksist şiddeti sonucu geçici olarak kesintiye uğrayan bir teşebbüs. Aşağıdaki dört belgeden ikisi, Lenin ve Georges Sorel gibi dogmatik olmayan Marksistler tarafından girişilmiş benzer teşebbüsler olup, 1894 ve 1902 gibi daha erken tarihlere aittir. Bunlar, 1931 grubu tarafından, Marksçı teoriyi dogmatiklikten kurtarmaya ve tekrar aktif hâle getirmeye dönük yeni bir teşebbüs başlattıklarında, bir model ve bir kalkış noktası olarak kullanılmıştır.

Lenin'e ait 1894 tarihli pasaj (*Belge III*), doğrudan meşhur Narodnik kuramcı Mihailovski'nin iktisadî ve sosyolojik teorilerini içeren bir kitaba karşı yöneltilmiştir; ki bu kitap, o zamanlar "Marksist" (sonradan burjuva) olan yazar Peter Struve'un eleştirel taarruzlarına daha önce uğramıştı. Lenin'in bu önemli çalışmasının İngilizce'de ne yazık ki sadece küçük bir parçası (*Selected Works of Lenin*, vol. I) gün yüzüne çıkmış olup, bu parçada da, aşağıda yayımladığımız pasajı içeren bölüm bulunmamaktadır. Lenin'in o sıralar sözkonusu Narodnik'in idealist "sübjektivizmi"nin materyalist bir eleştirmeni iken, kendini aynı hararetle Struve'un soyut ve cansız "objektivizmi"nin materyalist bir eleştirisine ulaşmış bir pozisyonda

bulması, bu belgeyi aktarmamızın özel sebebidir. Lenin'in argümanını tam anlamıyla anlaşılır kılmak için, Struve'un Lenin'in öfkesini çeken cümlesini aktaralım. Struve'a göre; Mihailovski'nin "bireyin ve sosyal grupların maksatlı faaliyeti için zorunlu sınırlar ve yanı sıra başlangıç noktaları olarak iş görecek kaçınılmaz tarihsel eğilimler sözkonusu değildir" şeklindeki görüşü hatalıdır. Lenin, Mihailovski'ye dönük Struvecu yorumdaki devrimci olmayan imâları keşfetmekte oldukça hızlıdır. "Bu," der Lenin, "bir Marksistin (materyalistin) değil, bir objektivistin dilidir". Ve buradan hareketle Lenin, "Objektivistler"in ilkelerini, "Marksistler"in (Materyalistlerin) ilkelerinden ayıran önemli farklılıkları göstermeye girişir.

Belge IV, geleneksel Marksist doktrinin Struvecu objektivist versiyonuna karşı Lenin'in geliştirdiği antitezin dogmatik olmayan karakterini daha açık bir biçimde meydana çıkarma çabasındadır. Bu amaçla ve Marksist teorinin belirli kısımlarını gevşetmeye ve dogmatiklikten kurtarmaya dönük bir dizi ilâve girişimin sonucu olarak, 1931 grubu, Sorel'in 1902'de ortaya koyduğu benzer bir girişimden yararlanmıştı. Sorel'e göre; aşağıdaki *Belge II*'de yeniden yayımlanan altı tez, "tarihin harfi harfine bilimsel öğelerinin tarihsel materyalizm teorisinden çıkarsandığı" bir sürecin ürünüdür. Marksizm'in modern zamanlardaki en bilimsel ve en pragmatik yönelimli yorumcularından biri tarafından gerçekleştirilen tarihsel materyalizmin bu eleştirel yeniden-formülasyonunda, Sorel'in hukuk kavramlarının ve hukuk mesleğinin rolü üzerine yaptığı özel vurgu, elinizdeki yazının yazarına göre, metnin en önemsiz kısmını teşkil etmektedir. Buradaki asıl mesele, materyalist teorinin ve hukukun genel terimleri ile hukukun profesyonel uygulayıcıları arasındaki muhtelif bağlantıları aydınlatmaya

dönük olup muhtemel birtakım açıklamalardan sadece biri olarak görünen teşebbüstür. Ancak en önemlisi; o zamana kadar pek çok tarihçi tarafından tarihyazımı kurallarının oldukça otoriter bir şekilde belirlenmesi olarak kabûl edilmesi gereken şeyin, Sorel tarafından, zincirlerden kurtulmuş bilimsel araştırmaya yönelik pozitif bir ilham kaynağına dönüştürülme biçimidir. (Bizzat Marx'ın yeni "eleştirel ve materyalist yöntem"le ortaya koyduğu dikkate değer derecede özgür uygulamaya daha yakın durulsa, belki farklı bir etki yaratılabilirdi. Ancak devrimci sınıf mücadelesinin bu yeni silâhı, Sorel'in yazdığı dönemi de içine alan ilk Marksist âlimler kuşağının ellerinde kazandığı eleştirel keskinliği şimdiden büyük oranda yitirmiştir. Ve bunun, eski ve yeni Marksist ortodoksinin –Kautsky'den Stalin'e uzanan– gelişiminde teorik olarak ifade edilmiş olan "sabitleyici" etkiler karşısında devrimci Marksizm'in tamamen şansını kaybettiği günden beri böyle olduğu, bir sır değildir. Bu yüzdendir ki Sorelci operasyon bir kez daha gerçekleştirilmiştir.)

Son olarak yazıya, Sorel ve Lenin'in tarihsel materyalizm için işletmiş olduğu meşhur "diyalektik yöntem"in ne anlama geldiğini gösteren bir belge ekliyoruz. *Belge I*'de çevrildiği hâliyle "Hegel ve Devrim Üzerine Tezler", ilk kez Hegel'in yüzüncü ölüm yıldönümünde, yani 1931 yılında Almanya'da yazılmıştır. Görüleceği üzere bu tezler, Hegelci diyalektik meselesini ve onun Marx ve Engels tarafından (değiştirilmiş ya da değiştirilmemiş hâliyle) kullanımını çepeçevre kuşatan tüm bir güçlükler yumağına tamamen karşıt bir yönden yaklaşmaktadır. Diyalektik burada, bir üst-mantık çeşidi olarak, yani düşünme süreci içindeki birey düşünürlerin uyguladığı bir kurallar dizisi olarak – tıpkı sıradan mantık gibi; ve sadece, "yüksek matematik"

denen şeyin bugün okullarımızda "temel matematik" olarak öğretilen daha basit ve aslında oldukça demode şeyden ayrımlaştığı biçimde sıradan mantıktan ayrımlaşan bir şeymiş gibi– ele alınmamaktadır. Daha ziyâde o, ardışıklık içinde olmaksızın belirli bir tarihsel dönemdeki düşüncelerin gelişiminde gözlemlenebilecek çok sayıdaki karakteristik fenomen olarak ele alınmaktadır.

Bu değiştirilmiş yaklaşımın ilk "dogmatik olmayan" sonucu şudur: Bir insan, diyalektiği öğrenerek devrimci olmaz; tam tersine, insan toplumundaki devrimci değişim, diğer şeylerin yanı sıra, belirli bir dönemdeki insanların kendi düşüncelerini üretmeye ve değiş-tokuş etmeye meylettikleri tarzı da etkiler. Şu hâlde materyalist diyalektik, belirli bir devrimci dönemde ve bu dönemin farklı safhaları boyunca, belirli sosyal sınıfların, grupların ve bireylerin yeni ifade ve fikirleri oluşturma ve kabûllenme tarzlarının ne olduğuna dönük tarihsel araştırma demektir. O, insanların, mevcut kapalı bilgi sistemlerini parçalayıp bunların yerine başka ve daha esnek sistemleri koymak suretiyle; ya da en iyi durumda, bütünlüklü herhangi bir sistem aracılığıyla değil de, az-çok sürekli ya da kesintili bir gelişimin değişen safhaları arasında hızla dolaşan yeni ve tamamen zincirlerinden kurtulmuş bir özgür düşünce hareketi aracılığıyla kendilerinin ve başkalarının düşünceleriyle bağ kurduğu ve işbirliğine girdiği, sıklıkla olağandışı ve çarpıcı formlarla uğraşır.

İkincisi; (II. ve III. tezlerdeki) imâlarda görüldüğü üzere, hem Marx hem de Lenin'in, eski Hegelci "diyalektik"e dönük şiddetli bir eleştiri ve reddiyeden sonra, bir hayal kırıklığı ve kısmen hüsran ruh hâline bürünerek, sonraki bir aşamaya geçmişken, en iyi hâliyle erken bir dönemdeki

burjuva devrimini yansıtmış olan aynı felsefî yöntemin az-çok kısmî kabûlüne geri dönmelerinde övünülecek hiçbir şey yoktur. Pek çok bakımdan bu yazıda, Marksçı teorinin bağımsız gelişimi, gerisingeri eski burjuva felsefelerine ve düşüncelerine değil, ileriye doğru, yani işçi sınıfının kolektif deneyimine dönük hem Marksçı hem de tüm diğer teorik formülasyonların dogmatik ve otoriter olmayan, bilimsel ve eylemci kullanımlarına doğru yönelmektedir.

BELGE I

Hegel ve Devrim Üzerine Tezler

Karl Korsch, 1931

I. Hegelci felsefe ve onun diyalektik yöntemi, devrimle olan ilişkisi dikkate alınmadan anlaşılamaz.

1) O, tarihsel olarak, devrimci bir hareketten doğmuştur.

2) O, bu hareketin kavramsal ifadesini sağlama görevini yerine getirmiştir.

3) Diyalektik düşünce, bizzat biçiminde dahi devrimcidir:

a) dolaysızca verili olandan uzaklaşma – şimdiye dek var olandan radikal kopuş – "başaşağı durma" – yeni başlangıç;

b) çelişki ve yadsıma ilkesi;

c) sürekli değişim ve gelişim – "niteliksel sıçrama" – ilkesi.

4) Devrimci görevin başarıya ulaştığı ve yeni toplumun tamamen kurulduğu durumda, devrimci diyalektik yöntem, kaçınılmaz olarak kendi felsefe ve biliminden

silinir.

II. Hegelci felsefe ve onun diyalektik yöntemi, zamanındaki devrimci hareketin tikel tarihsel koşullarıyla olan ilişkisi dikkate alınmadan eleştirilemez.

1) O, genel olarak devrimin değil, 17. ve 18. yüzyıl burjuva devriminin bir felsefesidir.

2) Burjuva devriminin bir felsefesi olarak dahi o, bu devrimin tüm sürecini değil sadece sonuçlanma safhasını yansıtır. Bu yüzdendir ki o, bir devrim değil bir restorasyon felsefesidir.

3) Hegelci diyalektiğin iki-kat tarihsel doğası, devrimci karakterinin formel anlamıyla iki-kat sınırlanması olarak kendini gösterir.

a) Hegelci diyalektik, kendisinden önceki tüm saplantıları çözmesine karşın, eninde sonunda kendisi yeni bir saplantı yaratmıştır: O, bizâtihî mutlak hâlę gelmiş ve aynı zamanda, bağlı olduğu Hegelci felsefe sisteminin tüm dogmatik içeriğini de "mutlaklaştırmıştır".

b) Diyalektik yaklaşımın devrimci ucu, nihâyetinde bir "döngü"ye, yani dolaysızca verili gerçekliğin kavramsal iade-i itibarına, bu gerçeklikle uzlaşmaya ve mevcut koşullara şükretmeye düşmüştür.

III. Köklerini Alman idealist felsefesinden koparıp materyalist doğa ve toplum kavrayışına dikmek, yani burjuva devrim teorisinden koparıp proleter devrim teorisine dikmek suretiyle diyalektik düşüncenin üstün yöntemini kurtarmaya dönük bilimsel sosyalizmin kurucularınca girişilen teşebbüs, hem tarihsel hem de teorik bakımdan, sadece geçici bir adım mâhiyetindedir. Böylelikle ulaşılan

şey, kendi temelleri üzerinde yükselen bir proleter devrimin teorisi değil, sadece burjuva devriminden çıkarsanan bir proleter devrimin teorisidir; bu yüzden her hâlükârda, hem içerikte hem de yöntemde, Jakobenizm'den, yani burjuvazinin devrim teorisinden gelen doğum lekelerini hâlâ üzerinde taşımakta olan bir teoridir.

BELGE II

Materyalist Tarih Kavrayışı Üzerine Tezler

George Sorel tarafından Fransız Felsefe Derneği'nin 1902 Kongresi'ne sunulmuştur

1) (Tarihteki) bir dönemi araştırırken, toplumun sınıflara nasıl bölündüğünü ortaya çıkarmak büyük avantajdır; sınıflar, gelirlerin her bir grup açısından düzenlenme tarzıyla bağlantılı olan temel hukukî kavramlar aracılığıyla ayırt edilirler.

2) Her türlü atomistik açıklamayı devre-dışı bırakmak gerekir; bireysel psikolojiler arasındaki bağlantıların nasıl biçimlendiğini araştırma zahmetine değmez. Doğrudan gözlemlenebilecek olan şeyler, bizzat bu bağlantıların kendileridir ki bunlar da, kitlelere atıfta bulunan şeylerdir. Bireylerin düşünce ve faaliyetleri, ancak kitle hareketleriyle olan bağlantıları içersinde tam anlamıyla anlaşılır olur.

3) Üretim güçleri sistemi ve emek örgütlenmesi ile yasaların üretildiği sosyal ilişkiler arasındaki bağlar aydınlatılabilirse, tarihe daha fazla ışık tutulmuş olur.

4) Dinî ve felsefî doktrinler, geleneksel kaynaklara sahiptir; ancak kendilerini dışarının etkilerine tamamen

kapalı sistemler içinde örgütleme eğiliminde olsalar bile, dönemin sosyal koşullarıyla genelde bir biçimde bağlantılıdırlar. Bu bakış açısıyla bakıldığında, yaşam koşullarının zihinsel yansımaları olarak ve sıklıkla da bir inanç doktrini aracılığıyla tarihi açıklama girişimleri olarak ortaya çıkarlar.

5) Bir doktrinin tarihi, ancak bu tikel doktrini geliştirmeyi ve uygulamayı kendine görev edinmiş bir sosyal grubun tarihiyle bağlantılandırılabildiği zaman, tamamen açıklığa kavuşmuş olacaktır (hukuk mesleğinin etkisi).

6) Devrimlerin, eskimiş kanunlar tarafından gelişimleri engellenmiş olan üretici güçlerin daha fazla büyümesini sağlamaya muktedir olmadıklarını düşünürsek, bir toplumsal formasyonu bu bakış açısından hareketle araştırmak ve evrensel olarak hissedilen ekonomik kurtuluş ihtiyacının baskısı altında hukukî düşüncelerin nasıl dönüşümler geçirdiğini sorgulamak olmazsa olmaz bir öneme sahiptir.

BELGE III

Objektivizme Karşı Materyalizm

Lenin, 1894

Objektivist, verili tarihsel sürecin zorunluluğundan bahseder; materyalist (Marksist) ise, toplumun verili ekonomik biçimini ve buradan türeyen antagonistik ilişkileri kesin bir biçimde tespit eder. Objektivist, verili olgu dizilerinin zorunluluğunu ispatlarken, bu olguların savunucusu konumuna girme riskinden daima kaçınır; materyalist ise, sınıflar arası antagonizmaları ifşa eder

ve böylelikle de kendi konumunu belirler. Objektivist, "kaçınılmaz tarihsel eğilimler"den bahseder; materyalist ise, verili ekonomik düzeni "yöneten" sınıftan bahseder ve böylelikle, bununla aynı zamanda, diğer sınıfların çeşitli biçimlerdeki direnişlerinin de yolunu açar. Bu yüzden materyalist, bir yanıyla, objektivistten daha tutarlıdır ve ondan daha esaslı ve daha kapsayıcı bir objektivizme ulaşır. Süreçlerin zorunluluğunu vurgulamak, materyalisti tatmin etmez; bunun yerine o, açıkça, tam da bu sürecin altında yatan ekonomik toplum biçimini ve tam da bu zorunluluğu belirleyen tikel sınıfı ifade eder. Meselâ buradaki durumda materyalist, "kaçınılmaz tarihsel süreçler"e atıfta bulunmakla yetinmeyecek; verili düzenin içeriğini belirleyen bazı sınıfların var olduğunu vurgulayarak, bizzat üreticilerin eylemi dışındaki her türlü çözüm olasılığını dışlayacaktır. Diğer yanıyla ise materyalist ilke, bir bakıma, herhangi bir olayı değerlendirirken bu ilkeyi kullanan politik grup unsurunu, yani belirli bir sosyal grubun konumuna yönelik dolaysız ve açık bir onayı beraberinde getirir.

BELGE IV

Eylemci Bir Materyalizm Tarzı ve Bilimin Sınıfsal ve Partizan Karakteri Üzerine

Karl Korsch, 1931

1) Bireyin tarihsel süreçteki belirleyici rolüne dair sübjektivist doktrini, verili bir tarihsel sürecin zorunluluğundan bahseden aynı derecede soyut bir diğer doktrinin karşısına koymak, büyük ölçüde faydasızdır. Üretime katılan sosyal sınıflar arasında, verili bir

ekonomik toplum biçiminin maddî üretim koşullarından doğan antagonistik ilişkileri mümkün olduğunca kesin bir biçimde açığa çıkarmak, çok daha faydalıdır.

2) Bir tarihsel sürecin her varsayılan zorunluluğunu, aşağıdaki sorularla karşılaştırdığımızda, tarihe daha fazla ışık tutulmuş olur: a) Bu, hangi sınıfların eylemi açısından zorunludur? b) Varsayılan tarihsel zorunlulukla yüzleşen sınıfların eyleminde ne tür değişiklikler zorunlu olacaktır?

3) Bir ekonomik toplum biçimindeki çeşitli sınıflar ve sınıf bölüntüleri arasında var olan antagonistik ilişkiler araştırılırken, böylesi antagonistik ilişkilerin verili ekonomik toplum biçimi içinde vukû bulduğu maddî biçimlerin yanı sıra ideolojik biçimleri de hesaba katmak gerekir.

4) Bir doktrinin (bir teorik sistemin, yani bir teoriyi ya da inancı ifade etmede ve uygulamada kullanılan herhangi bir yargılar ve işlemsel kurallar setinin) içeriği, belirli bir ekonomik toplum biçimiyle ve bu toplumdaki belirli sınıfların maddî çıkarlarıyla bağlantılandırılmadıkça, açıklığa kavuşturulamaz.

5) Bir doktrinin nesnelliğine, belirli sınıfların maddî çıkarları ve pratik faaliyetleriyle yöntemsel bağlantısı var diye halel geleceğini varsaymak için hiçbir neden yoktur.

6) Ne zaman ki bir doktrin, kendi destekçileri tarafından belirli bir sınıfın maddî çıkarlarıyla bağlantılandırılmaz, o zaman o doktrinin destekçilerinin, sözkonusu toplumdaki yönetici sınıfların çıkarlarını savunmayı amaçladıklarını varsaymak, çoğu zaman meşrû olacaktır.

7) Bu ahvâlden ve tüm bu olanlara dönük teorik farkındalıktan hareket edildiğinde, bilimin objektif ve sübjektif partizan doğası hemen ortaya çıkıverir.

Mayıs 1946

Bugün İçin Marksizm Üzerine On Tez *

çev. Vefa Saygın Öğütle

1. Marx ve Engels'in öğretisinin ne ölçüde teorik olarak makbul ve pratik olarak uygulanabilir olduğunu sormanın bugün için bir anlamı yoktur.

2. Bir bütün olarak Marksist doktrini, çalışan sınıfların sosyal devriminin bir teorisi şeklindeki orijinal işlevi içersinde yeniden-inşâ etmeye dönük tüm çabalar, bugün için gerici ütopyalara tekabül etmektedir.

3. Bununla birlikte, Marksçı öğretinin önemli veçheleri, değişen işlevleriyle ve farklı yerlerdeki uygulanışlarıyla birlikte, temelde müphem de olsa, bugüne dek etkililiğini korumuştur. Bunun yanı sıra, eski Marksist sınıf hareketinin praksisinden doğan dürtü, halkların –ve sınıfların– bugünkü pratik mücadelelerine doğrudan doğruya iştirâk etmektedir.

4. Devrimci bir teori ve pratiği yeniden-inşâ etmenin

* **Orijinal Eser:** "Ten Theses on Marxism Today", *Telos* 26 (Kış 1975-76).

ilk adımı, devrimci inisiyatifi ve yanı sıra teorik ve pratik istikâmeti tekeli altına alma iddiasındaki bu türden Marksizm'le tüm bağları koparmaktan geçmektedir.

5. Marx bugün için, işçi sınıfının sosyalist hareketinin çok sayıdaki öncülerinden, kurucularından ve geliştiricilerinden sadece biridir. Thomas More'dan günümüze uzanan ve Ütopik Sosyalistler diye anılan insanların hiçbiri daha az değerli değildir. Marx'ın Blanqui gibi büyük rakipleri ve ayrıca Proudhon ve Bakunin gibi kanlı-bıçaklı düşmanları da daha az değerli değildir. En nihâyetinde, Alman revizyonizmi, Fransız sendikalizmi ve Rus Bolşevizmi gibi daha yakın dönemdeki gelişmeler de daha az değerli değildir.

6. Aşağıdaki hususlar bilhassa Marksizm'e dönük eleştirilerdir: (a) Politik bağ taşıdığı Almanya'daki ve orta ve batı Avrupa'nın tüm diğer ülkelerindeki az gelişmiş ekonomik ve politik koşullara bağlılığı; (b) Burjuva devriminin politik formlarına koşulsuzca bağlılığı; (c) İngiltere'nin gelişmiş ekonomik koşullarının, tüm ülkelerin gelecekteki gelişimi için bir model olduğunu ve eklemek gerekir ki, bunların sosyalizme geçişin nesnel önkoşulları olduğunu koşulsuzca kabûl etmesi; (d) Bu koşulları ortaya çıkarmaya dönük durmadan yinelenen umutsuz ve çelişkili çabaların sonuçları.

7. Bu vaziyetin yarattığı sonuçlar ise şunlardır: (a) Devlete sosyal devrimin şüphe götürmez bir aracı olarak aşırı önem atfedilmesi; (b) İşçi sınıfının sosyal devrimi ile kapitalist ekonomideki gelişimin mistik bir şekilde özdeşleştirilmesi; (c) Marksçı devrim teorisinin bu ilk formunun, iki aşamalı bir komünist devrim teorisine yapay bir şekilde yamanması sonucu, sonraki muğlak gelişimi;

bir yandan Blanqui'ye diğer yandan ise Bakunin'e karşı yöneltilen bu teori, işçi sınıfının gerçek kurtuluşuna ilişkin ne varsa bugünkü hareketten silkeleyip atmakta ve onu belirsiz bir gelecekle baş başa bırakmaktadır.

8. Burası, Leninist ya da Bolşevik gelişimin araya girdiği yerdir; ve sözkonusu gelişim, Marksizm'in bu yeni formu içersinde Rusya ve Asya'ya transfer edilmiştir. Böylelikle Marksizm değişime uğratılmış; devrimci bir teori olmaktan çıkarak bir ideoloji hâline gelmiştir. Bu ideoloji, muhtelif farklı amaçlar için kullanılabilir hâle gelmiş ve kullanılmıştır da.

9. Bu bakış açısından bakıldığında, 1917 ve 1928'deki iki Rus devrimini eleştirel bir ruhla yargılamaya ulaşılır; ve yine bu bakış açısından bakıldığında, Marksizm'in bugün Asya'da ve tüm dünya ölçeğinde yerine getirdiği işlevleri belirlemek gerekir.

10. İşçilerin kendi yaşamlarının üretimi üzerindeki kontrolü, üretim araçlarının tekelci sahiplerinin öz-yıkıcı ve sözde serbest rekâbeti tarafından terk edilen uluslar arası ve dünya ölçeğinde piyasalardaki konumların o işçilerce işgâl edilmesi sonucu gerçekleşmeyecektir. Bu kontrol ancak, hâlihazırda geçerli her biçimiyle tekelci ve planlı bir tarzda düzenlenme eğiliminde olan bugünkü üretimin dışarıda bıraktığı ve bugünün tüm sınıflarınca gerçekleştirilecek olan planlı bir müdahalenin sonucu gerçekleşebilir.

1950

B

Marksizm'de Kriz

Marksizm'in Krizi

Kriz Teorisinin Materyalist Bir Müzakeresi İçin Bazı Asli Önvarsayımlar

Marksçı Ortodoksinin Geçip Gidişi: Bernstein-Kautsky-Luxemburg-Lenin

Marksizm ve Proleter Sınıf Mücadelesinin Güncel Görevi

Marksizm'in Krizi *

çev. Vefa Saygın Öğütle

I

Marksizm bugün, tarihsel ve teorik bir krizin tam ortasındadır. Bu, basitçe *Marksist hareket*in içindeki bir kriz değil, *bizzat Marksizm*'in krizidir.

Bu kriz, dışsal anlamıyla, Marksizm'in I. Dünya Savaşı öncesindeki dönem boyunca Avrupa işçi sınıfı hareketi içinde yakaladığı –kısmen asılsız ama kısmen de gerçek– hâkim konumun tümden çöküşü olarak kendini açığa vurmaktadır. *İçsel anlamıyla* ise kendini, Marksist teori ve pratiğin dönüşümü, yani Marksistlerin, bir bütün olarak burjuva ulus devletler sisteminin yanı sıra, bizzat kendi ulus devletlerinin *vis-à-vis* [karşısındaki –ç.n.] konumlarının da en dolaysız hâliyle değişime uğradığı bir dönüşüm şeklinde açığa vurmaktadır. Günümüzdeki krizin teorik kökenlerini, Marx ve Engels'in devrimci teorilerinin onların halefleri tarafından saptırılmasında ya da aşırı basitleştirilmesinde

* **Orijinal Eser:** "The Crisis of Marxism", *New German Critique*, No. 3 (Güz, 1974). [Yazının yazılış tarihi 1931'dir. Ancak yazı ilk kez, Korsch'un ölümünden on yıl sonra, yani 1971 yılında yayımlanmıştır (ç.n.)].

bulmak, yanıltıcı ve hattâ yanlıştır. Bu yozlaşmış ve çarpıtılmış Marksizm'in karşısına bizzat Marx ve Engels'in "saf teori"lerini koymak da, aynı ölçüde yanlıştır. Bugünün krizi, son tahlilde, başlı başına Marx ve Engels'in teorilerinin bir krizidir. "Saf teori"nin somut tarihsel akıştan ideolojik ve doktriner kopuşu, teorideki başka gelişmelerin yanı sıra, bizâtihî günümüzdeki krizin bir ifadesidir.

II

Hâlihazırda kritik bir aşamaya girmiş olan bu Marksizm formu, 19. yüzyılın ikinci yarısının bir ürünüydü. O, daha erken bir dönemin tarihsel koşulları altında, yani 19. yüzyılın sonralarındaki koşullardan kökten farklı olan koşullarda formüle edilmiş bir teorinin unsurlarınca yaratılmıştı. Bu unsurlar, işçi sınıfı hareketine, Avrupa kapitalizminin henüz tam gelişmediği bir dönemde aktif olarak dâhil olmuştu. Tüm bir Marksizm tarihi açısından, teorinin pratik temelden kopmasının kökeni, tam da buradadır. Bu teori, en başından bu yana, asla "mevcut sınıf mücadelelerinin genel ifadesi" olmamıştır. Daha ziyâde o, önceki bir tarihsel dönemdeki sınıf mücadelelerinin çok parçalı bir ürünüdür ve dolayısıyla da, tamamen yeni koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkan günümüz sınıf mücadeleleriyle herhangi bir somut ilişkisi bulunmamaktadır.

Teorinin pratikten bu kopuşu, tarihsel gelişim içersinde, azalmaktan ziyâde çoğalmıştır.

Günümüzün üç Marksizm formu –"revizyonizm", "ortodoksi" ve orijinal devrimci Marksizm'i kendi saf biçimi içersinde "restore etmeye" dönük periyodik çabalar–, tamamen bu kopuşa dayanmaktadır. Son tahlilde bu, bugünkü krizin de kaynağıdır.

III

1850'den sonra, *yeni kapitalist çağın ve bizzat işçi sınıfı hareketinin değişen tarihsel koşulları*, kanlı-canlı bir Marksist teorinin işçi hareketinin kapsayıcı praksisi içersinde daha fazla gelişmesini engellemiştir.

Kapitalizmin tarihsel gelişimindeki ilk büyük döngü, *1850 yılı civarlarında* sona ermişti. Bu döngü boyunca ve o zamanki *sınırlı kapasitesi* temelinde kapitalizm, proletaryanın sınıf bilincine sahip kesiminin toplumsal devrimi tarih gündemine yerleştirecek bir konum aldığı noktaya varmasını sağlayacak ölçüde, kendi gelişiminin tüm aşamalarını tamamlamıştı. Dolayısıyla *proletaryanın sınıf hareketi*, bu dönemin sınırlı ekonomik temeli özelinde, *görece yüksek bir gelişim düzeyi*ne ulaşmıştı. Bu gelişim pratik ifadesini dönemin devrimci mücadelelerinde, teorik ifadesini ise ütopik denilen sosyalistlerin, proleter sınıf bilincinin içeriği ve proleter devrimin amaçlarıyla ilgili olarak oluşturdukları erken dönem formülasyonlarda bulmuştu.

Marx ve Engels, bu zaman zarfında ve sözkonusu dönemin deneyimlerine dayanan teorilerinin sonraki gelişimi içersinde, *çifte teorik başarı*ya ulaştılar. Onlar, bir yandan, proletaryanın yeni edinilmiş perspektifine dayanarak, mevcut sınıflı toplumun (ekonomik altyapıya ve üstyapıya ait) tüm veçhelerini eleştiriye tâbi tuttular. Böylelikle de, bu yeni proleter sınıf bilincinin gerçek *içeriğini*, teorik olarak ütopik sosyalistlerce formüle edilmiş mevcut sınıf mücadelelerinin gerçekliğinden dolaysızca ayırdılar. Dolayısıyla aynı anda onlar, ütopik sosyalistlerin teorileriyle birlikte proleter hareketin pratiğini de eleştirmiş oldular. Onlar, burjuva biliminin en yüksek başarılarını

kendilerine mâl ederek, mevcut kapitalist toplumun *somut gelişim yasalarını* ve dolayısıyla aynı zamanda *devrimci sınıf eylemlerinin somut koşullarını*, proleter sınıf adına kavramsallaştırmayı başardılar.

1850'den sonra ve (coğrafi, teknolojik ve örgütsel açıdan) *genişleyen bir temel* üzerinde kapitalizm, kendi gelişiminin *yeni bir tarihsel döngü*süne girdi. Bu değişen koşullar altında, devrimci karakterini geçmiş bir tarihsel çağın koşulları altında edinmiş olan bir teoriye, yani orijinal biçimiyle Marksist teoriye *dolaysızca yaslanmak*, proletarya için artık mümkün değildi. İşçi sınıfı, 1870'ler boyunca – yani, sınıf bilincinin gelişimine bilhassa olanak sağlayan bir *kriz ve çöküntü dönemi* içersinde–, bu teoriyi resmen benimseyebilirdi. Ama işçi sınıfı, böylesi bir durumda dahi, Marksist teorinin devrimci içeriğini –hem pratik hem de teorik bakımdan– tam anlamıyla edinemedi.

IV

Avrupa işçi hareketi tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısı içersinde benimsenen Marksist teori, kendi orijinal devrimci karakterini, bu alımlandığı süreç boyunca kısmen değiştirmiştir.

Materyalist tarih anlayışı, mevcut tüm sosyal ilişkilerin yanılsamalarını ve geçici görünümlerini sürekli olarak önce teoride eleştirip sonra da pratikte ilgâ eden devrimci bir sınıfın *öznel eylem*inin ayrılmaz bir parçası olarak, 1850 öncesi devrimci dönemden hareketle oluşturuldu. Bunu izleyen dönemde ise, dışsal yasalarca belirlenen bir şey olarak sosyal gelişimin *nesnel istikâmet*iyle ilgilenen tamamen soyut ve pasif bir teori şeklinde geliştirildi.

Marksist iktisat, başlangıçta, burjuva politik iktisadının radikal bir *eleştiri*si olarak, yani hem teorik hem de pratik nihâyetini gerçek bir devrimde bulan bir eleştiri olarak formüle edildi. Başlangıçtaki bu şema, sonradan Marx tarafından değiştirildi ve Engels tarafından da enikonu dönüştürüldü. Günümüzde, Marksizm'in hem savunucuları hem de eleştiricileri, *Marksist iktisadı*, hemen hemen neredeyse, burjuva toplumunun tüm ekonomik fenomenlerini, teorik olarak, eleştiri-dışı ve aksiyomatik bir "değer" kavramından çıkarsayan *bir bilimsel sistem* olarak görmektedir. Marx'ın politik iktisada dönük devrimci eleştirisi, *fetişizm*in teorik ve pratik *Aufhebung*'unu (ilgâsını) amaçlamaktaydı. Ancak fetişizm, Marksist bilimsel iktisatçıların idolü ve yanı sıra Marksizm'in burjuva ve reformist eleştiricilerinin elindeki bir diken hâline gelmiştir.

Modern işçi sınıfı tarafından salt ideoloji olarak benimsenmesiyle birlikte ve Marx'ın, Engels'in ve onların doğrudan tilmizlerinden oluşan ilk kuşağın ölümünden sonra, Marksist bilimin kanlı-canlı bir teori olarak gelişimi tamamen kesildi. Bu dönem boyunca, Marksist partilerdeki devrimci ilkelerin başlıca temsilcileri, gittikçe baskın hâle gelen reformist teori ve pratik eğilimine karşı savunma hattında savaşmak zorunda kaldılar. Ama aynı zamanda onlar, proleter sınıf mücadelesinin teorik tavrını yeniden canlandırmaya dönük her türlü teşebbüse de karşıydılar. Onlar, geleneksel Marksist teoriye yönelik burjuva tahrifinin yarattığı tehditle karşılaştırıldığında, kendi durgunluklarını ehven-i şer olarak görme eğilimindeydiler. (Bkz. Rosa Luxemburg'un "Stillstand und Fortschritt im Marxismus" ["Marksizm'deki Durgunluk ve İlerleme"] adlı çalışması.) Bu dönemde, proleter sınıf mücadelesinin teorisini daha da geliştirmeye dönük en önemli dürtü, her biri bilinçli *ya*

da bilinçsiz olarak ortodoks Marksist teorinin karşısında konumlanmış olan üç farklı istikâmetten geldi. Şöyle ki: *Sendikal reformizm*, *devrimci sendikalizm* ve *Leninist Bolşevizm*. Aralarındaki büyük farklılıklara karşın, her üçü de ortak bir eğilimi paylaşıyordu. Bunların her biri, şu veya bu biçimde, sosyalist teorinin temel odak noktasına, kapitalizmin nesnel gelişiminden ziyâde işçi sınıfının öznel eylemini yerleştirmeye çabaladılar. Bu açıdan bakıldığında, her üçü de, işçi sınıfı hareketi içersindeki ilerlemeci eğilimler olarak ve aynı zamanda da, yeni bir tarihsel temel üzerinde gelişmiş olan sözkonusu proleter sınıf teori ve pratiğinin müjdecileri olarak kendilerini gösterirler.

V

Günümüzdeki Marksist krizin tarihsel kökenleri ve belirleyicilerine yönelik yaptığımız bu genel incelemeden, bu krizin üstesinden gelme yollarına işaret eden birtakım sonuçlar çıkarılabilir.

Marksizm'deki güncel eğilimlerin hiçbiri, proleter sınıf mücadelesinin –yani, zaman zaman bozguna uğrasa da, araçları ve amaçları bakımından devrimci olarak kalan bir mücadelenin– süregelen pratik ihtiyaçları açısından, uygun bir teorik tavır almamaktadır. Ve kuşkusuz "ortodoks Marksizm" olarak adlandırılan akım, bu hususta ki en uygunsuz çözümü temsil etmektedir. Günümüzdeki tüm Marksizm formları içersinde, proleter sınıfın ilerici gelişimine en büyük hasarı veren akım budur. Çoktan beridir bir ideoloji şeklinde durgunlaştırıldığı için "ortodoks Marksizm", (Kautsky'deki) şekliyle, kendi sonul safhası içine hapsolmuştur. Bugün için o, proleter sınıf

mücadelesinin teori ve pratiğinin gelişimine ket vuran bir engelden başka bir şey değildir.

I. Dünya Savaşı öncesi Marksizmi'nin devamcısı olan diğer iki yönelim ise, bundan farklı bir meseledir. Devrimci proletaryanın perspektifinden bakıldığında, ne sosyal demokrat partilerin *reformist devlet sosyalizmi* ne de *komünist anti-emperyalizm*, gerici hareketler olarak basitçe hurdaya çıkarılabilir durumdadır. Günümüz proletaryasının sosyal demokrat partilerle ve Komünist Parti'yle ilişkisi; Avrupa burjuva sınıfının henüz görece ilerici olduğu dönemdeki radikal ve ilerici burjuva partisinin teori ve pratiği ile o dönemin bir bütün olarak proleter sınıfı arasında var olan ilişkiyle neredeyse özdeştir.

Reddedilemez bir tarihsel gerçektir ki; I. Dünya Savaşı boyunca ve bunun hemen ertesinde, *uluslararası kapitalizmin en güçlü merkez ulusları* –bir başka deyişle, emperyalist uluslar– içinde varlık kazandığı şekliyle sosyal demokrat Marksizm'in daha önceki devrimci ve devlet-karşıtı ideolojisi, bir reformist devlet sosyalizmine dönüşmüştür. Bu durum, devrimci ve devlet-karşıtı Hıristiyanlığın erken Ortaçağ boyunca Roma devletinin resmî dinine dönüşmesi ile benzerlikler arz etmektedir.

Diğer yandan, *uluslararası kapitalist sistemin kıyı bölgeleri*nde, yani kapitalizmin henüz yerel olarak gelişmediği yerlerde vukû bulan mücadeleler sözkonusudur. Bu bölgelerdeki baskılanan ve sömürülen sınıflar, güncel mücadeleleri içersinde, Komünizm olarak adlandırılan akımla bitişik olan teoriler geliştirir gibidirler. Bu teoriler, iki sebepten dolayı, eski Marksizm'i üstlenip sürdüremezler: İlk olarak; eski teori, kapitalizmin kapitalizm-öncesi sosyal-ekonomik formasyonlar karşısındaki zaferine ve bu tarihsel

dönem ile proleter sınıf mücadelesi arasındaki avantajlı ilişkiye dayanmaktadır. İkinci olarak; eski Marksizm, burjuva devrim ile proleter devrim arasındaki dolaysız ve pozitif ilişkiden doğmaktadır. Bu kıyı bölgelerdeki proleter sınıf mücadelelerinin yerli ve yabancı burjuvazinin mücadeleleriyle ilişkisi –kökten olarak değil ama şimdiki biçimiyle– bununla farklılık göstermektedir. Bu hareketler, günümüz dünya kapitalist sistemindeki merkez ülkelerin yayılmacı ve sömürgeci politikalarına ayrılmaz bir biçimde bağlı olmasından dolayı reformizmle bağ kurmaya çalışamazlar. Dolayısıyla bu hareketler, aradıklarını, son derece anti-emperyalist bir Marksist ideoloji formu olan Leninist Bolşevizm ve Komünizm'de bulacaklardır. Bu ideoloji, onların anti-emperyalist sınıf mücadeleleri için bir geçiş ideolojisi olarak iş görebilir durumdadır. Böylesi bir süreç, tekrarlarsak, Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu topraklarının dışında yaşayan barbarlar arasındaki yayılma süreci ile benzerlikler arz etmektedir.

VI

Tarihsel bir fenomen olarak Marksizm, geçmişe ait bir şeydir. O, 19. yüzyılın ilk yarısındaki devrimci sınıf mücadelelerinden hareketle geliştirilmiş ve 19. yüzyılın ikinci yarısında da sadece, devrimci gücünü henüz yeniden kazanmamış olan bir işçi sınıfının devrimci ideolojisi olarak muhafaza edilmiş ve yeniden biçimlendirilmiştir. Ancak meseleye daha kökten tarihsel bir biçimde bakıldığında, tarihin gelecek dönemlerinde yeniden fakat değişik bir biçimde gelişecek olan proleter bir devrim teorisi, Marksizm'in tarihsel devamcısı olacaktır. Karl Marx ve Friedrich Engels, proleter sınıf mücadelesinin ilk

devrimci döneminde, kendi devrimci teorileri içersinde proleter fikirlerin ilk büyük özetini sunmuşlardır. Bu teori, *kendi özgürlüğü için savaşan proleter sınıfın taşıdığı yeni devrimci bilincin klasik ifadesi* olarak, tüm zamanlarda varlığını sürdürecektir.

1931

Kriz Teorisinin Materyalist Bir Müzakeresi İçin Bazı Asli Önvarsayımlar*

çev. Ömer Küçük

I

Kriz tartışmalarının şimdiye dek içinde cereyan ettiği genel formun büyük bir kusuru, özellikle işçi hareketinin sol ve aşırı sol kanat çevrelerindeki, Orta Çağ simyacılarının dokunduğu her şeyi altına dönüştüren felsefe taşının peşinde koşmalarına benzer biçimde seyreden, kendinde "devrimci" bir kriz teorisi arayışında bulunabilir. Hâlbuki tarihsel örnekler, yüksek derecede devrimci olduğu farz edilen böyle bir kriz teorisine malik olmanın, teoriye inanan bir grup ya da bireyin sınıf bilincinin gerçek seviyesi ve eylem için devrimci hazırlıklılığı hakkında çok az şey söylediğini kolayca gösterebilir. Nitekim Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin,[1] 1891'den 1921'e dek otuz yıldır,

---

Orijinal Eser: "Some Fundamental Presuppositions for a Materialist Discussion of Crisis Theory", *Proletarier*, No. 1, 1933.

[1] Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD): 1875'te kurulmuştur. Avrupa'nın işçi sınıfına dayanan en köklü siyasal partilerinden biridir (çevirenin notu).

Erfurt Programı'nın[2] kriz bölümünde, özel olarak devrimci bir kriz teorisine sahip olmuş olduğu bilinir ki radikal saflığı bakımından bu teorinin daha fazla geliştirilmesi bugün bile zordur. Erfurt Programı, krizin köklerini mevcut kapitalist üretim biçiminin "plansızlığı"na ya da sözde anarşisine götürmekle yetinmedi; ki Program'ın Engels tarafından eleştirilen ilk taslağında ya da bugün SPD'nin kabul ettiği 1925 Heidelberg Programı'nda yapılan tam da buydu. Ne de, "geniş insan kitlelerinin mahvoluşuna"na ya da işsiz proletaryanın bu krizlerce yol açılan ezasının ağırlaşmasına yas tutmakla yetindi. Bunun yerine, krizi, "kapitalist üretim biçiminin doğasından kaynaklanan" ve bu üretim biçiminde gerçekleştirilecek birtakım "planlı ekonomi" reformlarıyla da "giderilemeyecek;" fakat ancak bu üretim biçiminin bütüncül devrimci iptaliyle (*Aufhebung*[3]) ortadan kaldırılabilecek olan bir görüngü olarak ele aldı. Erfurt Programı, "mülksüz işçiler ve mülk sahipleri arasındaki uçurumun daha da derinleşmesi" olgusunu, krizlerin en önemli sonucu olarak kaydetti. Dahası, hâlihazırda çoktandır belirmeye başlayan "revizyonist" eğilimlere karşın, bu şekilde açıklanan krizlerin "*kapsam ve yıkıcılık bakımından genişledikçe* genel güvensizlik durumunu toplumun normal durumu hâline getireceklerini, [böylece bu krizlerin] üretici güçlerin mevcut toplumsal yapıya *sığmadığına* ve özel mülkiyet yapısının üretim araçlarının verimli kullanımı ve

---

[2] Erfurt Programı: Edward Bernstein, August Bebel ve Karl Kautsky'nin politik kılavuzluğunda biçimlendirilerek 1891 Erfurt kongresinde SPD tarafından kabul edilmiş ve kendinden önceki Gotha Programının yerini almıştır. Kapitalizmin yaklaşmaktaki ölümünü ve üretim araçlarının sosyalist mülkiyetinin zorunluluğunu ilan eder (çevirenin notu).

[3] Aufhebung: Almancada bozma, feshetme, geçersiz kılma, iptal gibi anlamlara gelen kelime. Hegel felsefesinde önemli bir kavram hâline gelir ve buradaki yeni anlamı da, karşıt tezlerin birbirleriyle diyalektik ilişkileri ile ilgili olarak, "kapsayıp koruyarak aşmak" şeklinde verilebilir (çevirenin notu).

azami gelişimiyle artık bağdaşmaz *hâle geldiğine* ilişkin kanıt sağlayacağını" açıkça belirtti.

Teori ve pratik arasındaki bu çelişki, bakışlarımızı savaş-öncesi sosyal demokrasisinin bazı tanınmış kriz teorisyenlerine çevirdiğimizde daha da şiddetli hâle gelir. 1898'de *Neue Zeit*'ta[4] ilk belirgin yıkılış ve katastrof teorisini kurmuş olan geleceğin baş-reformisti Heinrich Cunow[5] vardır. Temmuz 1906'da, Engels'in *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*'inin[6] beşinci basımına yazdığı önsözde, kapitalist sistemin "bu defa artık kapitalist temelde yeni bir refah dönemiyle geçiştirilmesi mümkün olmayan" hızla yaklaşmaktaki "ölüm krizi"ni bildiren, Karl Kautsky'den[7] başkası değildir. Kriz ve yıkılış teorisi hakkında 1913'ten sonra Rosa Luxemburg'un[8] *Sermaye Birikimi*[9] kitabı üzerinden doğan ihtilafın başlangıcından itibaren tartışmanın *iki tarafında da* hem reformistleri hem de devrimcileri buluruz (taraftarlar arasında, başkalarının yanı sıra, Paul Lensch;[10] rakipler arasında Lenin ve

[4] (Die) Neue Zeit: SPD'nin 1883-1923 yılları arasında çıkan teorik yayını. 1917'ye dek Karl Kautsky, daha sonra Heinrich Cunow editörlüğünde yayımlanmıştır (çevirenin notu).

[5] Heinrich Cunow (1862-1936): SPD'li siyasetçi ve Marksist teorisyen. 1919'dan sonra Berlin'deki Humboldt Üniversitesine atandı (çevirenin notu).

[6] Türkçe baskısı: "Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm," Friedrich Engels, Çev. Sol Yayınları Çeviri Kurulu, 1. Bs. 1970, Ankara: Sol Yayınları (çevirenin notu).

[7] Karl Johann Kautsky (1854-1938): Çek asıllı Alman filozof, gazeteci, Marksist teorisyen. Ortodoks Marksizmi simgeleyen bir figür olarak tanınır, kimilerince Marksizmin "papa"sı olarak anılır (çevirenin notu).

[8] Rosa Luxemburg (1871-1919): Marksist devrimci, teorisyen ve ekonomist. Devrimci etkinlikleri nedeniyle SPD'yle arası açıldı, hapse girdi, sonunda Freikorps tarafından yakalandı ve işkence edilerek öldürüldü (çevirenin notu).

[9] Türkçe baskısı: "Sermaye Birikimi," Rosa Luxemburg, Çev. Tayfun Ertan, 2. Bs. 2004, İstanbul: Belge Yayınları (çevirenin notu).

[10] Paul Lensch (1873-1926): SPD'li siyasetçi. Kendisini Marksist addetmiş, Almanya'yı devrimci ve İngiltere'yi devrim karşıtı olarak görmüş, I. Dünya

Pannekoek[11]). Hatta Luxemburgçu teorinin günümüzdeki en önemli mirasçılarından ikisini; Fritz Sternberg[12] ve Henryk Grossman'ı[13] bile pratik devrimci bir politikanın özel olarak kararlı ve etkili temsilcileri olarak nitelendirmek çok kolay değildir.

Hemen savaştan sonraki dönemde, kapitalist sistemin görünüşte kaçınılmaz olan ve çoktan başlayan dünya ölçeğindeki çöküşü, büyük devrimci kitleler arasında boş hayaller uyandırdı. Bu esnada, zamanın "sol komünist" teorisyeni Buharin,[14] meşhur geçiş dönemi ekonomisinde,[15] çoktan, dünyanın bu beklenen kapitalist yıkımının yeni bir bilimsel teorisi için fanteziler kurmaya başlamıştı. Ancak, devrimci pratisyen Lenin, "kapitalizm için hiçbir çıkış yolunun kalmadığı bir durumun söz konusu olamayacağı" şeklindeki *devrimci* –daha sonra takipçileri tarafından

---

Savaşı'nı desteklemiştir (çevirenin notu).

[11] Antonie Pannekoek (1873-1960): Hollandalı gökbilimci ve Marksist teorisyen. SPD tarafından finanse edilen bir okulda okutman olarak eğitim vermek için Berlin'e taşınmıştır. I. Dünya Savaşı çıktığında Hollanda'da tatilde bulunmaktadır. Bir daha Almanya'ya dönemez ve Amsterdam Üniversitesine profesör olarak atanır (çevirenin notu).

[12] Friedrich "Fritz" Sternberg (1895-1963): Alman iktisatçı, Marksist teorisyen ve sosyal politikacı. SPD'nin Dünya Savaşına yakın durması, kendisini partiye yabancılaştırdı. İlerki dönemlerinde sosyalist Siyonist İşçilere (Poale Zion) katıldı (çevirenin notu).

[13] Henryk Grossman (1881-1950): Polonya asıllı Alman ekonomist, Yahudilik tarihçisi. Politik ekonomiye kilit teorik katkısı, Marksçı politik ekonomiyi eleştirilere karşı savunduğu ve hâlen geçerli olduğunu göstermeye çalıştığı "The Law of Accumulation and Breakdown of the Capitalist System" adlı kitabında geliştirdiği Marksist kriz teorisidir (çevirenin notu).

[14] Nikolay Buharin (1888-1938): Rus Marksist, Bolşevik devrimci ve siyasetçi. Politbüro (1924-1929) ve Merkez Komite (1917-1937) üyesi olmuş ve Komünist Enternasyonal başkanlığı (1926-1929) yapmıştır (çevirenin notu).

[15] Buharin'in Geçiş Dönemi Politikası ve Ekonomisi ("The Politics and Economics of the Transition Period," çev. K. J. Tarbuck ve Oliver Field, 2003, Londra: Routledge) adlı kitabı kastediliyor. Buharin bu kitabı 1920'de yazmış ve proletarya diktatörlüğünü dönemin gerekliliği olarak ileri sürmüştür (çevirenin notu).

oldukça farklı koşullarda ad infinitum[16] yinelenmiş olsa da, zamanın *egemen* koşullarındaki etkisi bakımından *devrimci* olan– ifadeyi ortaya koydu.

II

Şimdiye dek işçi hareketinde ortaya çıkan çeşitli kriz teorileri, gerçekte, yaratıcılarıyla destekçileri tarafından kazanılmış olan devrimci sınıf bilincinin ve eylem yeteneğinin bir işareti olmaktan çok; kapitalist üretim biçiminin topyekûn durumundaki sürekli krizin ya da hatta geçici bir ekonomik krizin *nesnel gerçekliğinin pasif ve geç kalmış bir refleksiyonu*ndan ibarettir. Bu bakış açısıyla birisi kalkıp, Fourier[17] ve Sismondi'den[18] tutun da Marx-Engels külliyatının muhtelif gelişim safhalarına ve sonraki Marksistlere (Sternberg ve Grossman'dan, Lederer[19] ve Naftali'ye[20]) kadar sosyalist kriz teorilerinin bütün tarihsel gelişimini, nihai teorik ayrıntılarına varıncaya değin, sadece kendilerinden önceki nesnel ekonomik gelişmelerin pasif bir refleksiyonu olarak açıklayabilirdi. Aynı kişi, yine bu bakış açısından hareketle ve kriz teorileri çerçevesinin ötesine geçerek, son elli yıldır sosyalist hareket içerisinde

---

[16] Ad infinitum: Latincede "sonsuza dek" anlamına gelen ifade. Burada daha çok, "sonsuz kere", "durmaksızın" gibi bir anlam kazanmaktadır (çevirenin notu).

[17] Charles Fourier (1772-1837): Fransız filozof ve ütopyacı sosyalist. Fikirleri zamanının ötesindeydi; örneğin feminizm terimini 1837 yılında onun icat ettiği söylenir (çevirenin notu).

[18] Charles Fourier (1772-1837): Fransız filozof ve ütopyacı sosyalist. Fikirleri zamanının ötesindeydi; örneğin feminizm terimini 1837 yılında onun icat ettiği söylenir (çevirenin notu).

[19] Emil Lederer (1882-1939): Alman ekonomist ve sosyolog. 1933'te Heidelberg Üniversitesindeki görevinden Yahudi olması nedeniyle tasfiye edildi ve önce Japonya'ya, sonra Amerika'ya gitti (çevirenin notu).

[20] Fritz Naftali (1888-1961): İsrailli siyasetçi, Siyonist aktivist. 1911'de SPD'ye katıldı. Gazetecilik de yapmış, tecrübelerinden yararlanarak yazdığı "Gazetelerin Ekonomi Bölümünü Nasıl Okumalı?" adlı kitabı çoksatarlar arasına girmiştir (çevirenin notu).

güzergâh meselesi üzerine çıkan bütün önemli mücadeleleri, kapitalist krizin her döngüsünde ortaya çıkan hemen önceki *konjonktürün salt sonucu ve yansıması* olarak da açıklayabilirdi.

Yaşlı Engels'in, Marx'ın Fransa'da sınıf savaşı üzerine denemesine yazdığı girişte orijinal Marksizmin temel devrimci politik önermelerinin bir kısmından vazgeçip geçmediği sorusu üzerinde epeyce gürültü koparıldı. Bu soru, Engels'in *Felsefenin Sefaleti*'nin[21] Alman baskısına (1884) önsözündeki (sf. xviii) ve *Kapital*'in üçüncü cildine[22] (1894, 11, sf. 27) bir dipnotundaki (no. 8) belirli açıklamalarına bakılarak daha iyi formüle edilebilir. Burada, modern endüstrinin *döngülerinin* yakın zamanda oldukça değişmiş bir özelliği hakkında; "eski kriz-işaretlerinin ve kriz oluşum şartlarının pek çoğu"nun ortadan kalkışı ya da istikrarlı gerileyişi hakkında bir tartışma vardır. Engels'in buralardaki yorumlarının, yüzyıl dönümünde görünürde yalnızca Bernstein'ın[23] revizyonizmi tarafından temsil edilen; ama günümüzde, artık sosyalist işçi hareketinin görevini kapitalist üretim biçiminin kaldırılışı adına mücadeleyi arttırmak için krizlerden yararlanmaktan çok bu krizlerin etkisinin kapitalist üretim biçimi çerçevesi içinde zayıflatılması ve "hafifletilmesi" olarak gören bütün sosyal demokrat öğreti uzmanları tarafından oldukça açık biçimde temsil edilen mezkûr teorinin ilk ideolojik referans noktasını oluşturmuş olması gayet mümkündür. Tabii ki Friedrich Engels bu tür hükümlerden oldukça uzaktı;

[21] Türkçe baskısı: "Felsefenin Sefaleti," Karl Marx, Çev. Ahmet Kardam, 1. Bs. Ekim 1966, Ankara: Sol Yayınları (çevirenin notu).

[22] Türkçe baskısı: "Kapital Ekonomi Politiğin Eleştirisi Üçüncü Cilt," Karl Marx, Çev. Alaattin Bilgi, 1. Bs. Ağustos 1978, Ankara: Sol Yayınları (çevirenin notu).

[23] Edward Bernstein (1850-1932): Alman sosyal demokrat teorisyen ve siyasetçi, SPD üyesi. Revizyonizmin ve evrimci sosyalizmin kurucusudur (çevirenin notu).

tam tersine, önceki kriz-döngülerinin, geçmiş yirmi yılın koşulları göz önünde bulundurularak öngörülen "yeni bir denge modeliyle" ikamesini, "*modern endüstrinin normal hâli olarak kronik durgunluğa*" geçiş olarak tanımladı. Bu suretle o, yalnızca yukarıda tartışılan 1891 Erfurt Programının kriz teorisinin doğrudan yaratıcısı olmakla kalmadı[24], ama bunun yanında, Erfurt kongresinde Wilhelm Liebknecht[25] ve daha sonra Cunow, Kautsky ve pek çok başkalarınca çağdaş toplumu "demirden bir mantıkla katastrofa, kendi engellenemez yazgısına" sürükleyecek olduğu tahayyül edilen sözüm ona *ölüm krizi* mefhumunun da gerçek babası hâline geldi.

Engels tarafından çoktan "kronik" ilan edilmiş olan durgunluk, yerini doksanların [1890'ların] ortalarında kapitalist üretim biçiminde yeni ve büyük bir iyileşmeye bıraktığında, işler başka türlü gelişti. O zamanlarda ve daha sonra, Edward Bernstein, o güne kadarki sosyal demokratik politika anlayışının bütün devrimci öğelerine yönelttiği esaslı saldırıya yol açanın bu yeni ekonomik olgular olduğunu, ve yine, kendisinin, özelde kriz teorisiyle ilgili olarak, kapitalist sistemin son gelişmelerinden ötürü "*daha önceki örneklerinden sonra, en azından uzun bir süre için, genel ticaret krizleri ihtimal dâhilinde görülmemeli*" şeklindeki kesin ifadesine de bu ekonomik olguların neden olduğunu açıktan deklare etti.

---

[24] Hatırlanacağı üzere yukarıda Korsch, Engels'ın, Gotha Programı'nın ilk taslağını eleştirdiğini aktarmıştı. Burada ise Korsch, Program'ın son ve yukarıda aktarılan saf devrimci hâline (ki metnin hemen devamında görüleceği üzere, bu "saf devrimci hâl"in bizzat kendisinin Korsch tarafından sorunsallaştırıldığını unutmayalım) varmasında Engels'in sözkonusu eleştirisinin rolünü vurgulamaktadır (editörün notu).

[25] Wilhelm Liebknecht (1826-1900): Alman sosyal demokrat, SPD'nin baş kurucularından. SPD onun liderliğinde Almanya'nın en büyük siyasi partisi hâline gelmiştir (çevirenin notu).

Bernstein'ın yorumlarından ve bu yorumlardan çıkarsadığı teorik ve pratik sonuçlardan, Hilferding,[26] Lederer, Tarnow[27] ve Naftali tarafından temsil edildiği şekliyle resmi sosyal demokrat kriz teorisine doğrudan bir hat uzanır. Günümüzün sosyal demokrat kriz teorisinin bu temel duruşunu, kriz meselesine yönelik hâlen tartışılması gereken diğer iki temel duruşla karşıtlık içinde, *sübjektivist* duruş olarak adlandırıyorum. Sosyal demokrat teori, modern "örgütlü kapitalizm"de, bundan sonra, fiili ya da "eğilimsel" olsun, zorunlu ve kaçınılmaz krizlerin meydana gelmeyeceğini bildirir. Başlangıçta Bernstein tarafından yalnızca olgusal bir iddia olarak ileri sürülen bu tezin ilk "bilimsel" argümantasyonu ya da tanıtı, Hilferding'in meşhur "Finans Kapital"[28] teorisinde içerilmiştir. Hilferding, burada, kapitalist krizin üstesinden, işçi sınıfının onayı ve desteği sayesinde oluşturulacak, burjuva tarzı üretimin sermaye ve ücretli emek temelindeki bir planlı tanzimi içerisinden gerçekleştirilecek bir kapitalist "genel kartel" vasıtasıyla gelmeyi tasarlar. Savaştan sonra (1927) Hilferding, daima "her türlü ekonomik yıkılış teorisini reddetmiş" olduğunu bir kere daha açıkça ilan etti. Kapitalist sistemin çöküşü, "*sistemin iç yasalarından değil* işçi sınıfının bilinçli eylemi"nden doğacaktı.

Hilferding'in bu "teori"si, bu güne kadar yalnızca sosyal demokratların değil ama Bolşevik-Sovyet teorisyen

[26] Rudolf Hilferding (1877-1941): Marksist ekonomist, sosyalist teorisyen ve SPD ideologu. Gestapo elinde can vermiştir (çevirenin notu).

[27] Fritz Tarnow (1880-1951): Sosyal demokrat sendikacı, Weimar dönemi Reichstag delegesi. Hitler'in iktidara gelişinden sonraki sürgününde bile sendikacılık faaliyetlerini sürdürmeye çalıştı (çevirenin notu).

[28] Hilferding'in aynı isimli kitabı için bkz. "Finans Kapital Cilt: 1," Çev. Yılmaz Öner, 1. Bs. 1995, İstanbul: Belge Yayınları. Hilferding, kitabında liberal dönemin rekabetçi ve çoğulcu kapitalinin tekelci finans kapitaline dönüşümünü inceler (çevirenin notu).

ve planlama mühendislerinin ve yükselmekte olan başka sübjektivist ve iradeci kriz ve kriz aşma teorilerinin de temeli oldu. Yine de bu teorilerin, yani çeşitlemeleri birkaç yıl öncesine dek hâlen bütün bir sosyal demokrat dergi ve kitaplar ormanında yankılanan hafif geçişlerin, bu teorilerin yaratıcıları ve destekçileri aleyhine, mevcut kapitalist gerçekliğin olgularınca "yanlış çıkarıldığını" düşünmemek gerekir. Deneyimler, söz gelişi, bir sonraki yıl, 1900'de, ekonomik kriz patlak verdiğinde, yedi yıl sonra daha ileri bir kriz patlak verdiğinde, yine yedi yıl sonra, artık çoktan hissedilir hâle gelmiş olan yeni kriz yalnızca I. Dünya Savaşı'nın bitiminden ve onun doğrudan sonuçlarından sonra 1920-1921'de dünya çapında yeniden patlak vermek üzere Savaş tarafından ertelendiğinde, Edward Bernstein'ın, hâlâ 1899'da tasarladığı kriz-aşma teorisine bağlı olduğunu göstermiştir. Hilferdingler ve Ledererler'in, Tarnowlar ve Naftaliler'in tepkileri de, her zaman için tıpkı böyle olmuştur ve daima böyle olacaktır. Kapitalist ekonomilerin gerçek hareketinin *geçmiş* safhasını daima *ideolojik biçimde aksetmek* ve onu, sabit bir "teori" olarak, değiştirilmiş şimdiki gerçekliğe vis-à-vis[29] yerleştirmek, tam olarak bu tür kriz teorilerinin bir özelliğidir. Tabii ki, mevcut dünya ekonomik krizini savaşların, onarımın, savaş borçlarının ve diğer "ekonomi-dışı" etmenlerin sonucu olarak göstermeye çalışmak gibi bir ordu bahane vardır. Bu temel sübjektivist duruşa dayanan bütün bu kriz teorilerinin pratik sonucu, *proleter sınıf hareketinin bütün nesnel temellerinin bütüncül imhası*dır. 1921 sosyal demokrasisinin Goerlitz Programı,[30]

[29] Karşı karşıya, yüz yüze, ilişkili olarak gibi anlamlara gelen Fransızca deyiş (çevirenin notu).

[30] Goerlitz Programı: SPD tarafından 23 Eylül 1921'de kabul edilerek Erfurt Programının yerini alır. Böylece parti artık kendini "ulusal reform gücü" olarak gördüğünü ilan eder ve "nihai hedef olarak devrim" anlayışı terk edilir (çevirenin notu).

sınıf savaşını proletaryanın kurtuluşu için sadece bir "manevi ihtiyaç" olarak ilan etmekle, bu duruşun klasik jargonunu oluşturmaya çoktan başlamıştı.

Ama, kriz meselesi hususunda incelemiş olduğumuz duruşun neredeyse doğrudan karşıtı –Rosa Luxemburg'ın birikim teorisinin adeta *klasik form*daki yetkinliğinde, sayısız öncel ve ardılı arasında rakipsiz ifadesini bulmuş– olan diğer temel duruş bile, pratik verimliliği itibariyle kriz meselesi üzerine gerçek bir materyalist devrimci duruş olarak kabul edilemez. Destekçileri tarafından benimsendiği şekliyle bu teorinin önemi, Rosa Luxemburg'un da paylaştığı şu pozisyonda yatar: "Yeni-denge teorisyenlerinin tahrifat girişimlerine karşı kararlı karşıtlık ve protestoda, kapitalist üretim biçiminin devam eden gelişiminin mutlak *ekonomik sınırı* düşüncesine, '*Kapital*'in temel düşüncesine sıkı sıkıya bağlı kalmak" (Grossman). Bu teoriye dayanan duruşu *mutlak* bir duruş olarak betimlemek uygun olur; tartışmış olduğumuz "sübjektivist" duruşla ve tartışacak olduğumuz "materyalist" duruşla karşıtlık içinde, onu nesnel ya da "objektivist" temel duruş olarak nitelendirmek istiyorum. Burada, kapitalist üretim mekanizmasının hangi varsayılmış nesnel yasalar sisteminden onun yaklaşan yıkılışının nesnel olarak temin edilmiş ekonomik zorunluluğunun ayrıntılı olarak çıkarsandığının hiçbir önemi yoktur. Diğer yandan, hiçbir şey; destekçilerinin proletaryaya hiç de "kendi kendine yıkılış için kaderci bir bekleyiş"i önermediklerinin ama "sadece" (!) proletaryanın devrimci hareketinin "egemen sınıfın direncini başarılı bir biçimde kırmanın şartlarını elde etmek için var olan sistemin gerçek sarsıntılarına ihtiyaç olduğu" (Grossman) fikrinde olduklarının teminatını vermeleri bile, bu teorilerin "objektivizm"ini değiştirmez. *Nesnel olarak verili bütün ekonomik gelişme eğiliminin,*

nihai amacı anlaşılabilen bu tür bir teorisi, net olarak belirlenmiş bilimsel kavramlar yerine resimsel nosyonları işe koşar. Dahası, böyle bir teori, kaçınılmaz biçimde eksik çıkarımlar üzerine kurulmuştur ve bana, kendi hedefleri peşindeki öz-disiplinli işçi savaşı etkinliğinin ciddiyetini – ki böyle bir ciddiyet bütün diğer savaşlar için olduğu kadar işçilerin sınıf savaşı için de gereklidir– eksiksiz olarak ortaya koymak için uygun değilmiş gibi görünmektedir.

Şimdiye dek açıklanan iki temel duruşa karşıt olarak, kriz meselesine karşı bir üçüncü duruş bana mümkünmüş gibi görünmektedir ve yalnızca bu duruş gerçek bir Marksçı *materyalist* duruş olarak gösterilmeyi hak eder. Bu duruş, (proleter devrimin pratik teorisi çerçevesi içerisinde) kapitalist krizin nesnel zorunluluğu ya da kaçınılmazlığı sorusunu, *bu genel formu içerisinde anlamsız bir soru* olarak addeder. Yine bu duruş, Marx'ın kapitalizmin işçi sınıfının isyanı tarafından yaratılacak yıkımı düşüncesi yönündeki –güçlü bir felsefi-idealist "diyalektik" üslupla renklendirilmiş– eğilimini geçerli bir bilimsel teşhis olarak değil ama yegâne anlamını işçi sınıfının *mevcut/ fiili* etkinliğine belirli bir yön vermekle kazanmış bir mit olarak ele alan Georges Sorel'in[31] devrimci Marx kritiğine katılır. Bununla birlikte, materyalist duruş, devrimin gelecekteki herhangi bir sosyal teorisinin yegâne işlevini oldukça genel bir şekilde bu tür mitler oluşturmakla *sınırlamak* istediğinde Sorel'le mutabık değildir. Materyalist duruş, bunun yerine, pratik etkinlik için yeterli ve daima sınırlı olsa da yine de kesin teşhislerin[32], mevcut kapitalist üretim

[31] Georges Sorel (1847-1922): Fransız filozof, devrimci sendikalizm teorisyeni. Mitleri eylem istencinin ifadeleri olarak okuyan ve şiddetin gerekliliğini öne süren düşünceleri, hem sosyalistler hem de faşistler için ilham kaynağı olmuştur (çevirenin notu).

32 Burada, İngilizce'deki anlamıyla "diagnosis" ile "prognosis" arasındaki

biçiminin ve onun ayırt edilebilir içkin gelişim eğilimlerinin daimi, hassas ve dikkatli empirik incelemesi temelinde gerçekleştirilebileceğine inanır. Öyleyse, materyalist, kapitalist üretimin verili durumunu orada bulunan mevcut çelişkiler de dâhil olmak üzere dikkatli biçimde inceler ki bunlar arasında, carî ahval, bilinçlilik derecesi, örgütlenme, işçi sınıfının mücadele için hazır olması ve işçi sınıfının eylemi için gerekli bütün düzlemler bulunmaktadır. Bu *teorik ve pratik materyalist temel duruşun* en önemli asli özellikleri, özel olarak kriz meselesiyle ilişkili olmamak kaydıyla, genç Lenin'in halkçı devrimci Mihailovski'nin[33] sübjektivizmine zamanın önde gelen Marksist teorisyeni Struve'un[34] objektivizmiyle birlikte saldırdığı ve ikisine de kendi aktivist-materyalist duruş noktasından karşı koyduğu 1894 yılının polemiğinde genel bir formda klasik olarak formüle edilmiştir: "Objektivist, verili olgu dizilerinin zorunluluğunu ispatlarken, bu olguların savunucusu konumuna girme riskinden daima kaçınır; materyalist ise, sınıf çelişkilerini açığa çıkarır ve bakış açısını bu yolla kurar."[35]

1933

---

ayrımdan mütevellit bir anlam farkı sözkonusudur ki bu Türkçe'de, sırasıyla, "teşhis"e karşılık "kesin teşhis" olarak karşılanabilir. Ama bu "kesin teşhis", kelimenin tam anlamını karşılayabileceği gibi, tıp benzeştirmesinden devam edersek, bazen otopsiden sonra kesinleştirilebilecek bir teşhis de olabilir; yani kesin olduğu bilinen, ama empirik olarak ancak otopside görülebilecek bir teşhis... (editörün notu).

33 Nikolay Mihailovski (1842-1904): Rus edebiyat eleştirmeni, sosyolog ve Narodnik (Rusçada "halkçılık") hareket kuramcısı (çevirenin notu).

34 Peter Berngardoviç Struve (1870-1944): Ünlü bilim insanları, politikacılar ve diplomatlar yetiştiren Struve ailesinin Rus kolunun en ünlü temsilcilerinden Marksist teorisyen, ekonomist ve sonrasında Bolşevik devrimi eleştirmeni. Revizyonizmiyle Lenin'in karşısında yer aldı (çevirenin notu).

35 Bunun için, yine bu derlemedeki "Dogmatik Olmayan Bir Marksizm Yaklaşımı" adlı makaleye ve sonra da özel olarak bu makaledeki Belge III'e bakınız (editörün notu).

Marksçı Ortodoksinin Geçip Gidişi: Bernstein-Kautsky-Luxemburg-Lenin *

çev. Ömer Küçük

Hiçbir şey, son otuz yıldır *varlık* ve *bilinç* arasında, *ideoloji* ve proleter hareketin *gerçekliği* arasında var olan muazzam tezadı, ilk atışmaları parti kroniklerine "*Bernstein Tartışması*" adı altında geçen büyük ihtilafın nihai sonuçları kadar çarpıcı biçimde ortaya sermez. Sosyalist hareketin hem teorisini hem de pratiğini ilgilendiren tartışma ilk kez bir nesil evvel; Friedrich Engels'in ölümünden kısa süre sonra, Alman sosyal demokrasisinde ve uluslararası sosyal demokraside alenen patlak verdi. O zamanlar, Marksist sahada geçmişteki önemli başarıları elden geçirmeye çoktandır muktedir olan Edward Bernstein, Londra'daki sürgününden ilk kez *Alman ve Avrupalı sosyalist harekette teori ve pratik arasındaki gerçek ilişki* üzerine (temelde İngiliz emek hareketi incelemesinden çıkarılmış) "sapkın" fikirlerini ifade ettiğinde, görüşleri ve planları, o an için ve o andan sonra uzun süre boyunca, hem arkadaşları hem de

* **Orijinal Eser:** "The Passing of Marxian Orthodoxy: Berstein-Kautsky-Luxemburg-Lenin", *International Council Correspondence*, Vol. 3, Number 11&12, December 1937.

muhalifleri arasında benzer tarzda yanlış yorumlandı ve yanlış anlaşıldı.

Çalışması "Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie" (Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri),[1] bütün burjuva basınında ve ilgili literatürde lirik bir neşeyle karşılandı ve övgü yağmuruna tutuldu. O zamanlar yeni kurulmuş olan Nasyonal Sosyalist Partinin lideri –sosyal emperyalist ideolog Friedrich Naumann– lafı dolandırmadan şöyle ilan etti: "Bernstein, bizim sosyal demokrasi kampındaki en uç karakolumuzdur." Yine o zamanlar, geniş liberal burjuvazi çevrelerinde, Marksizmin Marksist kamptaki bu ilk esaslı "revizyonist"inin, kendini sosyalist hareketten resmen ayıracağına ve burjuva reform hareketine katılacağına dair güçlü bir umut vardı.

Burjuvazinin bu umutları, Sosyal Demokrat Parti (SPD) kampında ve zamanın sendika hareketinde güçlü bir duyguyu haiz mukabilini buldu. Her ne kadar, hareketin liderleri, sosyal demokrasinin Marksist programının Bernsteincı "revizyon"unun, *pratikte çoktan gerçekleşmiş* olan ve sosyal demokrat hareketi *devrimci sınıf savaşı hareketinden politik ve sosyal reform hareketine dönüştüren* gelişmenin kamusal bir ifşasından başka bir şey olmadığı konusunda içten içe emin olsalar da, bu gizli bilgiyi dışarıya sızdırmama konusunda oldukça özen gösterdiler. Kitabını, partinin bir "demokratik sosyalist reform partisi olduğunun ortaya çıkması riskini göze alması" gerektiği tavsiyesiyle bitiren Bernstein'ın, parti yürütme kurulunun eski kurnaz demagogu Ignaz Auer tarafından (daha sonra basılan özel

[1] Edith C. Harvey tarafından "Evolutionary Socialism: A Criticism and Affirmation" (Evrimci Sosyalizm: Bir Eleştiri ve Olumlama) başlığı altında çevrilmiş ve Londra'da (1909) Bağımsız Emek Partisi tarafından basılmıştır.

bir mektupta) dostça bir tembihle gizliden sırtı sıvazlandı: "Sevgili Eddy, bu, insanın bildiği, ama söylemediği bir şeydir." Alman ve uluslararası sosyal demokrasinin bütün pratik ve teorik sözcüleri; Bebeller, Kautskyler, Victor Adlerler, Plehanovlar ve bütün diğerleri, kamuya açık ifadelerinde, özenle korunan sırrı ifşa eden bu haddini bilmez boşboğaza karşı cephe aldılar. 1899'da Hanover'daki parti kongresinde, Bebel'in altı saatlik bildirgesiyle açılan dört günlük tartışmada, Bernstein sıkı bir yargılamaya tâbi tutuldu. Partiden resmen ihraç edilmekten kurtulmayı güç bela başardı. Bundan sonra uzun yıllar boyunca, üyeler ve seçmenler önünde, basında ve parti toplantılarında, parti ve sendika kongrelerinde günah keçisiydi. Bernstein'ın revizyonizminin sendikalarda çoktan galibiyetini ilan etmesine ve sonunda partide bile artık ona direnilemez olmasına karşın, *anti-kapitalist devrimci "sınıf-savaşı partisi"* oyunu son âna kadar—yani, ardından 1918'de sermaye ve emek arasındaki ortaklık antlaşmasının peşi sıra geldiği 1914 sosyal barış antlaşmasının sonlanışından hemen öncesine dek, duraksamadan oynanmaya devam edildi.

Sosyal Demokrat Parti yönetimi ve ona bağlı sendika aygıtı tarafından izlenen politikanın pratik ve teorik temsilcileri, *fiili olarak uyguladıkları burjuva emek politikasının gerçek amaç ve araçlarının teorik formülasyonu* yönünde gerçekleştirilmiş olan bu ilk girişim karşısındaki ikiyüzlü tutumları için kendilerince haklı nedenlere sahiptiler. Tıpkı bugün, Komünist Parti aygıtının Rusya'daki ve Komünist Enternasyonal'in bütün tâbi bölgelerindeki temsilcilerinin, politikalarının fiili karakterini maskelemek için, "*Sovyetler Birliğinde sosyalizmin* (hiç bitmeyen) *inşası*" masalına, ve belirli zamanlarda da, tüm ülkelerdeki Komünist Parti

Yönetimlerinin bütün politika ve taktiklerinin "devrimci" karakteri (keşke sadece bu şekilde teminat altına alınabilseydi) hakkındaki kutsal söylene ihtiyaç duymaları gibi, o zaman da, Sosyal Demokrat Parti yönetimindeki ve sendika aygıtı başındaki kurnaz demagoglar, fiili eğilimlerini saklamak için, yönetmekte oldukları hareketin, kendisini, şimdilik sadece her türlü reform yoluyla burjuva devletin ve kapitalist ekonomik düzenin onarımı noktasında sınırlandırmak zorunda olduğu, ama "*nihai hedef*"te burjuvazinin devrilmesine ve kapitalist ekonomik ve sosyal düzenin ortadan kaldırılmasına giden sosyal devrim yolunda olduğu şeklindeki masala ve kutsal söylene ihtiyaç duyuyorlardı.

Öte yandan, Bernstein'ın revizyonizmine karşı sürdürdükleri sözde mücadeleyle sosyalist hareketin ilerleyen reformist ve burjuva yozlaşması tehlikesine katkı sağlayanlar, yalnızca sosyalist parti yönetiminin demagogları ve onların "teorik" yandaşları değildi. Bernstein tarafından ifade edilen eğilime karşı kendi şahsi tasarılarına göre ciddi ve uzlaşmaz bir mücadele sürdüren Almanya'daki Rosa Luxemburg ve Rusya'daki Lenin gibi radikal devrimci teorisyenler de, az çok onlarla aynı istikamette, hatırı sayılır bir süre, bilinçsizce ve maksatlarına aykırı bir biçimde çalıştılar. Şimdi, Alman ve Avrupalı emek hareketi içerisindeki yönelimlerle ilgili bu mücadelelere son otuz yılın yeni deneyimleri temelinde baktığımızda, Luxemburg ve Lenin'in bile, "Bernsteinizm"in, zamanın sosyal demokrat hareketinin esas olarak devrimci olan karakterinden yalnızca bir sapmayı temsil ettiği yanılsamasına ne kadar derinden saplandıklarını, ve sosyalist partiyle sendika politikasının burjuva yozlaşmasına karşı mücadeleyi hangi uygunsuz formüllerle yürütmeye çalıştıklarını görmek biraz trajiktir.

Rosa Luxemburg, Bernstein'a karşı polemiğini, 1900 yılında "Sozialreform oder Revolution?" ("Sosyal Reform mu, Devrim mi?")[2] adıyla yayımlanan kitabında acıklı biçimde yanlış bir tahminle kapattı: "*Bernstein'ın teorisi, oportünizme teorik bir temel sağlayan ilk ve aynı zamanda son girişimdi.*" Luxemburg'un kanaatine göre, Bernstein'ın teorik kitabında ve Schippel'in* uygulamada militarizm meselesi karşısındaki konumunda, oportünizm, "*o kadar ileri gitmişti ki artık onun için yapacak hiçbir şey kalmamıştı.*" Ve her ne kadar Bernstein altını çizerek "sosyal demokrasinin mevcut pratiğini neredeyse tamamıyla kabul ettiği"ni belirtse ve aynı zamanda "*nihai hedef, her ne manada olursa olsun, benim için hiçbir şeydir; hareketse her şey*" şeklindeki aleni teyidiyle *o zamanlar standart devrimci aşama olarak görülen* "nihai hedef"in bütün pratik önemsizliğini tahripkâr biçimde açığa serse de, Rosa Luxemburg, dikkate değer bir *ideolojik göz kamaşması içinde*, eleştirel karşı-atağını sosyal demokrat pratiğe karşı değil ama bu pratiğin fiili karakterinin hakikatli bir ifadesinden başka bir şey olmayan Bernstein'ın teorisine karşı yöneltmeye devam etti. Luxemburg, sosyal demokrat hareketi burjuva reform politikasından ayırt eden unsuru pratiğin içinde bulmak yerine, bunu pratiğe sırf ideoloji olarak, hatta genellikle bir söz öbeği olarak eklenen "*nihai hedef*"te buldu. Hararetli biçimde, "*nihai hedef olarak sosyalizm*in, sosyal demokrat hareketi burjuva demokrasisinden ve burjuva radikalizminden ayırt eden tek

---

[2] "Reform or Revolution?" Three Arrows Press, 21 E. 17th. Street, New York. 25 cents. (Türkçesi: Rosa Luxemburg, Sosyal Reform mu, Devrim mi?, çev. Nihal Yılmaz, İstanbul, Belge Yayınları, 1993).

* Max Schippel (6 Aralık 1859, Chemnitz – 6 Haziran 1928, Dresden): Revizyonist olarak addedilen Alman sosyal demokrat, aynı zamanda editör, gazeteci ve öğretim görevlisi (çevirenin notu).

kesin unsur" olduğunu beyan etti. Bu unsur, bütün emek hareketini, kapitalist düzeni onarmaya çalışan anlamsız bir çabadan bu düzeni bastırmak için onun karşısında yer alan bir sınıf savaşına dönüştüren tek etmendi. Rosa Luxemburg'un sözlerine göre "her şey" olması gereken, ve sayesinde zamanın sosyal demokrat hareketinin burjuva reform politikasından ayırt edildiği bu genel "nihai hedef," tarihin ilerleyen zamanlarında kendisini ifşa ettiği üzere, tıpkı gerçekliğin temkinli gözlemcisi Bernstein'ın tanımladığı gibi, *hiçbir şey*di.

Son on beş yılın bütün olgularına rağmen gözleri henüz açılmamış bütün bu insanlar için olayların tarihsel vaziyetinin ikna edici bir teyidi, son zamanlardaki çeşitli "Marksist" yıldönümü kutlamaları vesilesiyle, mesele hakkında temel katılımcıların bizzat kendilerinden gelen kesin beyanlar tarafından sağlanmıştır. Bunlar arasında, örneğin, "International Working Men's Association"ın* *Kautsky'nin yetmişinci doğum günü* onuruna adanan altmışıncı yıldönümü kutlamaları için Londra'da toplanan sosyal demokrat Marksizmin önemli figürleri tarafından 1924'te düzenlenen anmaya değer şölen vardır. Burada, Kautsky'nin "devrimci Ortodoks Marksizm"i ve Bernstein'ın "revizyonist" reformizmi arasındaki tarihsel "ihtilaf," yetmiş beş yaşındaki Bernstein'ın yetmiş yaşındaki Kautsky'nin onuruna söylediği ("Vorwaerts"** tarafından nakledilen) "dostluk sözleri"nde ve bunu takip

* Uluslararası Emekçiler Birliği (IWA) (1864-1876): Daha ünlü adıyla; Birinci Enternasyonal. Sosyalist, komünist ve anarşist politik grupları ve sol kanat sendikaları birleştirmek amacıyla, 1864 yılında Londra'da Saint Martin Salonu'nda gerçekleştirilen toplantıda işçiler tarafından kurulmuş olan uluslararası organizasyon (çevirenin notu).

** (*Alm.*) "Vorwärts" (*Tr.* İleri): Almanya Sosyal Demokrat Partisinin 1891-1933 yılları arasında Berlin'de günlük olarak basılan merkezi yayın organı (çevirenin notu).

eden sembolik kucaklaşma töreninde, uyumlu bir sonuca kavuşmuştur: "Bernstein sözlerini bitirdiğinde, ve genç kuşaklar için adları çoktan saygın bir mertebeye yükselmiş olan iki yaşlı adam kucaklaşıp birkaç saniye boyunca kenetlenmiş olarak kaldıklarında—böyle bir vaziyette, kim kendini mütehassis olmaktan alıkoyabilirdi, kim kendini bundan alıkoymak isteyebilirdi?" Ve yetmiş beşindeki Kautsky, Bernstein'ın sekseninci doğum günü onuruna, 1930 yılında Viyana sosyal demokrat kampında tamamen aynı duyguyla şöyle yazar: "Parti-politika meseleleri içerisinde 1880'den beri Siyam ikizleri hâline geldik. Ama böyle insanlar bile zaman zaman tartışabilirler. Ve bazen kendimizi buna fazlasıyla kaptırdık. Ancak böyle zamanlarda bile, bir yandan da ötekini aklına getirmeden ikizlerden birinden bahsetmek imkânsızdı."

Bernstein ve Kautsky'nin sonraki tanıklıkları, savaş öncesi dönemde Alman sol radikallerin "*reformist gündelik pratiğe karşı devrimci nihai hedef*" sloganıyla sosyal demokrat hareketin pratik, ve son tahlilde teorik burjuvalaşmasına karşı mücadele ettiklerini sanırken aslında yalnızca Bernstein ve Kautsky'nin kendi rolleri içersinde işlettikleri tarihsel gelişme sürecinin ilerlemesine neden oldukları trajik yanlış tanımayı içten bir biçimde aydınlatır. Aynı şey belki, belli bir çekinceyle, o dönemde Rus Marksist Lenin'in kendi ülkesinde ve uluslararası ölçekte burjuva emek politikası ile "devrimci" emek politikası arasındaki ayrım hattını çizmeye çalıştığı başka bir slogan için de söylenebilir. Tıpkı Rosa Luxemburg'un Bernsteinizmin en sert muhalifi olması ve "Sosyal Reform mu, Devrim mi?" adlı kitabının 1900 yılındaki ilk basımında hâlâ Bernstein'ın Sosyal Demokrat Partiden ihracında ısrar etmesi gibi, Lenin de "Herostratik

şöhret"li * kitabında, "devrimci" Marksist programın saf ve temiz doktrinine göre, "dönek" Bernstein'ın ve onun başının altından çıkan bütün sapkın ayrılıkların ölümcül bir düşmanıydı. Ama tam da Luxemburg ve Alman sol-radikal sosyal demokratlar gibi, Bolşevik sosyal demokrat Lenin de, sosyal demokrat revizyonizm karşısındaki bu mücadele için, tamamen *ideolojik bir platform*u kullandı. Emek hareketinin "devrimci" karakterinin teminatını, gerçek ekonomik ve sosyal sınıf içeriğinde değil, *doğru Marksist teori tarafından kılavuzluk edilen devrimci PARTİ'nin sınıf savaşına önderliğinde* aradı.

1937

* Herostratik şöhret: MÖ 21 Ağustos 356'da, sadece adını tarihe yazdırmak amacıyla dünyanın yedi harikasından biri olan Efes'teki Artemis Tapınağı'nı ateşe veren Herostratus adlı Antik Yunanlı kundakçıdan hareketle, "her ne pahasına olursa olsun adını duyurmak" amacıyla hareket edenlerin "şan deliliği"ni adlandırmak için kullanılan deyim (çevirenin notu).

Marksizm ve Proleter Sınıf Mücadelesinin Güncel Görevi *

çev. Ekrem Ekici

Bırakınız ölüler ölülerini gömsünler.
Proleter devrimi, nihayetinde kendi
içeriğini kazanmalıdır.

Marx

Geoffroy St. Hilaire'nin Darwin için söyledikleri Marx için de söylenebilir; kendisinden önce yalnızca öncülerinin ve kendisinden sonra yalnızca takipçilerinin olması O'nun kaderi ve zaferiydi. Elbette ki, Marx'ın yanıbaşında, yaşam boyu hakiki bir dost ve işbirlikçi olan Friedrich Engels bulunuyordu. Bir sonraki nesli, Alman Marksist partisinin "revizyonist" ve "ortodoks" kanatlarının sancaktarları, Bernstein ve Kautsky ve, bu sahte bilginlerin yanı sıra,

---

*__Orijinal Eser:__ "Marxism and the Present Task of the Proletarian Class Struggle", *Living Marxism*, No. 4, 1938.

İtalyan Antonio Labriola, Fransız Georges Sorel ve Rus filozof Plehanov gibi, Marksizm'in gerçek öğretmenleri temsil ediyordu. Sonraki bir aşamada, Almanya'da Rosa Luxemburg ve Rusya'da Lenin, Marksist düşüncenin uzun bir süredir unutulmuş olan devrimci unsurlarının tam bir restorasyonunu gerçekleştirdi.

Aynı dönemde, dünya genelinde milyonlarca işçi, pratik faaliyet için bir rehber olarak Marksizm'i kucakladı. 1848'deki gizli Komünistler Ligi ve 1864'teki Uluslararası İşçiler Birliği'nden başlayıp tüm önemli Avrupa ülkelerinde, ulusal çapta, güçlü Sosyal Demokrat partilerin yükselişine ve savaş öncesi dönemde bu örgütlerin kısıtlı uluslararası faaliyetlerinin İkinci Enternasyonal çatısı altında nihai koordinasyonuna dek, görkemli bir biçimde, bir örgütün kuruluşu diğerini izledi; ki İkinci Enternasyonal, çöküşünün ardından, dünya ölçeğinde bir militan *Komünist parti* biçiminde yeninden canlandı.

Yine de, tüm bu dönem boyunca Marksist teorinin, Marx'ın kurduğu yeni devrimci bilimin ilk şemasının içermiş olduğu güçlü fikirlerin ötesinde, pratikteki duruma karşılık gelen içsel bir gelişimi söz konusu olmadı.

On dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar olayların gidişatında yanlış bir şeyler olduğunu gören Marksistlerin sayısı çok azdı. Sözde devrimcilerin ilk saldırıları, tam bir radikal burjuva sosyalist olan, daha sonra Çekoslovakya cumhuriyetinin ilk cumhurbaşkanı olacak olan Th. G. Mazaryk'i ortaya çıkardığında dahi – ki bu durum sonraları "Marksizm'in felsefi ve bilimsel krizi" olarak anılacaktır –, Marksistler, kendi kamplarında söz konusu olan durumu "ortodoks" Marksist inanç ile acıklı bir "sapkınlık" arasındaki mücadele olarak gördüler. Yerleşik

bir doktrinin işçi sınıfının devrimci mücadelesi ile bu şekilde toptan özdeşleştirilmesinin ideolojik karakteri, hakiki bir devrimci bilincin tam da işçilerin kendilerinden kaynaklanması olasılığı ısrarla reddedilerek, Almanya'da Kautsky, Rusya'da Lenin de dâhil olmak üzere, dönemin Marksist ortodoksisinin temsilcileri tarafından daha da ileriye götürüldü. Onlara göre, devrimci siyasal hedeflerin, iktisadi sınıf mücadelesine "*dışarıdan*", yani Lassalle, Marx ve Engels gibi, "çağının tüm kültürü ile donanmış" radikal burjuva düşünürlerin teorik çabaları ile iktisadi sınıf mücadelesi içerisine yerleştirilmesi zorunluydu. Böylece, burjuva-doğumlu bir doktrin ile proleter sınıfın tüm mevcut ve gelecekteki hakiki devrimci mücadeleleri arasındaki özdeşliğe tam bir mucize karakteri atfedilmiş oldu. Proleter sınıf mücadelesinin, mevcut Sosyal Demokrat partilerin ve sendikaların önde gelen bürokrasilerinin izlediği sınırlı hedeflerin ötesinde, kendiliğinden gelişimini tanımaya fazlasıyla yaklaşmış olan en radikal Marksistler dahi, Marksist doktrin ile gerçek proleter hareket arasındaki bu önceden-verili uyumu reddetmenin hayalini kurmadılar. Rosa Luxemburg'un 1903'te söylediği ve Bolşevik Rjazanov'un 1928'de tekrar ettiği gibi, "proleter sınıf mücadelesi, her yeni ve daha yüksek aşamasında, Marksist teorinin tüketilemez cephanesinden, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesinin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli yenilenen silahları ödünç alabilir."

Marksistlerin, son kertede bağımsız bir proleter sınıf kültürü olasılığının reddi anlamına gelen, kendi devrimci doktrinlerinin kökenine ve gelişimine ilişkin bu nevi şahsına münhasır teorilerinin daha genel yönlerini tartışmak makalemizin kapsamının dışında kalmaktadır. Biz buna, kendi güncel bağlamımız içerisinde, Marksizm'i, Marx'ın

eleştirel ve materyalist ilkesi ile çarpıcı bir karşıtlık içinde, özsel olarak tamamlanmış ve artık değiştirilemez bir doktrin olarak ele alanlar tarafından yutulan çok sayıdaki çelişkilerden yalnızca bir tanesi olarak gönderme yapmaktayız.

Marksizm'e yönelik, neredeyse dinsel olan bu tutuma ilişkin bir diğer güçlük de, Marksist teorinin hiçbir zaman bir sosyalist parti ya da grup tarafından bir bütün olarak benimsenmemiş olması olgusundan kaynaklanır. "Ortodoks" Marksizm, hiçbir zaman, Alman Sosyal Demokrat partisinin (SPD) önder kesiminin, vaktiyle devrimci olan kendi pratiklerindeki sürekli çürümeyi savaş öncesi dönemde bizzat kendilerinden gizlemelerinin resmi ifadesinden daha fazla bir şey olmadı. Geleneksel Marksist doktrini işçi hareketinin, yeni tarihsel dönemin koşullarından kaynaklanan yeni "ihtiyaçlarına" uyarlamanın seçkin bir "ortodoks" formunu, bu uyarlamanın açık bir biçimde revizyonist bir formundan ayırt eden şey yalnızca bu prosedür farklılığıydı.

1917'deki devrimci mücadele fırtınasının ve geriliminin ortasında, "uluslararası proleter devriminin açık bir biçimde olgunlaşması" ışığında, Lenin, *Marksist devlet teorisini ve proletaryanın devrimdeki görevlerini* yeniden beyan etmeyi görev olarak üstlendiğinde, artık Marksist teorinin mevcut olduğu varsayılan ortodoks yorumu ile yetinmiyordu. Lenin, devrimci Marksizm'in, hem oportünist azınlık hem de eski İkinci Enternasyonal'in tüm Marksist partilerindeki ve sendikalarındaki lafını sakınmayan sosyal-şovenist çoğunluk tarafından bütünüyle yok edilmiş ve terk edilmiş olduğu öncülünden yola çıktı. Kendisi, Marksizm'in öldüğünü alenen dile getirdi ve *devrimci Marksizm'in dahili bir "restorasyonunu"* ilan etti.

Lenin tarafından restore edilmiş biçimiyle "devrimci Marksizm"in, proleter sınıfı ilk tarihsel zaferine götürdüğüne kuşku yoktur. Bu olgu, yalnızca, –Batı'nın "rafine" ve "kültürlü" sosyalizmiyle kıyaslayarak– "barbar" Bolşevik komünizmini küçük düşüren sözüm ona Marksistlere karşı değil; aynı zamanda, Rus işçilerinin devrimci zaferinin, gitgide devrimci Marksizm'den, *Stalinizm* olarak adlandırılan, artık komünist olmayıp, yalnızca "sosyalist" ve demokrat bir mezhebe geçiş yapmış olan bugünkü mirasçılarına karşı da vurgulanmalıdır. Aynı şekilde, proletaryanın, hem "demokratik" hem faşist, hem "Rusya yanlısı" hem Rusya karşıtı olan devletlere karşı sürdürdüğü devrimci sınıf mücadelesinin yerine, gitgide, birleşik cephelerin, halk cephelerinin ve ulusal cephelerin, uluslararası ölçekte yalnızca "anti-faşist" olan bir koalisyonu ikame edilmiştir.

Lenin'in çalışmalarının bu sonraki gelişimleri karşısında, Marksizm'in, savaş süresince ve hemen ardından savaş sonrası dönemde Lenin ve Troçki tarafından savunulmuş olan restore edilmiş eski devrimci ilkelerinin, geçmişte Marx'ın adıyla ilişkilendirilmiş olan proletarya hareketinin hakiki bir yeniden doğuşunda sonuç verdiği düşüncesine bağlı kalmak artık olanaklı değildir. Gerçekten de, sınırlı bir süre için, devrimci Marksizm'in hakiki ruhu doğuya gitmiş gibi göründü. Sovyet Rusya'daki egemen devrimci partinin politikaları içerisinde, hem iktisadi hem de siyasal alanlarda, hemen beliren çarpıcı çelişkiler, yalnızca, Lenin ve Troçki tarafından kesin bir biçimde beklenen "uluslararası proleter devrim"in olgunlaşmamasını ifade eden üzücü olgunun bir sonucu olarak düşünüldü. Yine de, daha sonraki olgular ışığında, devrimci proleter teori ve pratik olarak Sovyet Marksizmi'nin, esas olarak, içerisinden doğmuş olduğu ve

yalnızca savaşın sıra dışı koşulları ve bunun ardından gelen Rusya'daki devrimci patlama yüzünden kopmuş olduğu Batı'nın "ortodoks" Marksizmi ile aynı kaderi paylaştığına kuşku yoktur. Nihayet 1933'te, karşıdevrimci "Nasyonal Sosyalizm"in, devrimci uluslararası sosyalizmin geleneksel merkezindeki tartışmasız zaferiyle birlikte, "Marksizm'in gerekli araçları sağlamadığı", hem Doğu Komünizmi'nin hem de Marksist inancın Batılı Sosyal Demokrat kilisesinin yargılandığı ve ayrı fraksiyonların nihayetinde ortak bozgunda birleştiği söylemi manifesto haline geldi.

Marksizm'in yakın tarihinin bu en önemli dersinin hakiki önemini ve uzun erimli ileri sonuçlarını anlaşılır kılmak adına, "*devrimci proletarya diktatörlüğü*"nün, hem bugünün Stalinist Rusya'sında hem de uluslararası ölçekte, yakın dönem olaylarla iyice belirginleşmiş olan çift katlı karakterini, Marx'ın, kendi döneminin devrimci hareketi içerisinde hem bir *proletarya teorisyeni* hem de bir siyasi önder olarak ulaştığı başarıların değişik veçhelerinde ortaya çıkan orijinal bir çift katlılığa doğru, geriye yönelik olarak izlememiz gerekir. Marx, bir yanda, henüz 1843'te, Fransız sosyalizminin ve komünizminin en ileri tezahürleri ile yakın temas halindeydi. 1847 yılında Engels ile birlikte, Brüksel'de *Deutsche Arbeiterbildungsverein*'ı[1] kurdu ve bir uluslararası proletarya yazışma komiteleri örgütünün inşasına girişti. Hemen ardından, her ikisi de, ilk uluslararası militan proletarya örgütü olan *Bund der Kommunisten*'e[2] katıldı, ki proletaryanın "tek devrimci sınıf" olduğunu öne süren ünlü "Manifesto"yu, bu örgütün isteği üzerine yazmışlardı.

1 Alman İşçi Eğitim Derneği (ç.n.).

2 Komünist Birliği (ç.n.).

Diğer yanda, Marx, 1848 devrimci patlamaları sırasında, bir *Neue Rheinische Zeitung*[3] editörü olarak, ana hatlarıyla burjuva demokrasisinin en radikal taleplerini dile getirdi. Almanya'daki burjuva devrimci hareketi ile o sıralarda Batı'nın daha gelişmiş sanayi ülkelerinde doğrudan sosyalist hedeflere ulaşmak adına hâlihazırda bir mücadele sürdürmekte olan daha ileri formlar arasında bir birleşik cephe kurulması için çabalıyordu. En parlak ve en güçlü makalesini, Paris proletaryasını savunmak adına, Haziran 1848'deki ezici yenilginin ardından kaleme aldı. Fakat Alman proletaryasının spesifik taleplerini, Alman proletaryasının muzaffer 1849 karşıdevrimi tarafından nihai olarak bastırılmasının birkaç hafta öncesine kadar gazetesinde dile getirmedi. O zaman dahi, işçilerin davasını, *Neue Rheinische Zeitung*'daki köşesinde, iki yıl önce Brüksel'deki *Arbeiterbildungsverein*'da vermiş olduğu *Ücretli Emek ve Sermaye* konusunu ele alan derslerini tekrar ederek, soyut bir biçimde savundu. Benzer biçimde, Marx, Horace Greeley yönetimindeki *New York Tribune*, George Ripley ve Charles Dana editörlüğündeki *New American Cyclopedia* yazılarında, İngiltere'deki Çartist yayınlarda ve Alman ve Avusturya gazetelerinde, 1850'ler ve '60'lar boyunca temel olarak, sonunda demokrat Batı'yı, gerici çarlık Rusya'sına karşı bir savaş açmaya götüreceğini umduğu radikal demokrat politikaların bir sözcüsü olarak kendini ifade etti.

Bu belirgin düalizmin bir açıklaması, Marx ve Engels'in Şubat 1848 Devrimi öncesinde benimsemiş oldukları ve devrimin sonucu, coşkun umutlarını enkaza dönüştürdükten

3 Prusya Devleti'nin baskılarından dolayı yayın hayatına sadece Aralık 1849 ile Kasım 1850 arasında devam edebilmiş ve bu sürede altı sayı çıkarmış, Komünist Birliği'nin yayın organı olan gazete (ç.n.).

sonra dahi bütünüyle sadık kaldıkları *Jakoben devrimci doktrin modeli* içerisinde bulunabilir. Taktikleri, değişen tarihsel koşullara uyarlama zorunluluğunun bilincinde olmuş olsalar da, kendi devrim teorileri, en güncel ve en ileri materyalist formunda dahi, proleter sınıfın halen baskın bir siyasal devrim ara aşamasından geçerek kendi toplumsal kurtuluşuna doğru ilerlemek zorunda olduğu, kendine has geçiş dönemi karakterini taşımıştır.

Sendikaların ve dolaysız ve spesifik emek çıkarlarını savunan diğer formların iktisadi savaşının devrimci siyasi etkilerinin, Marx için sonraki yıllarda gitgide önem kazandığı doğrudur; kendisinin 60'lı yıllarda Uluslararası İşçiler Birliği'nin örgütlenmesinde ve yöneliminde oynadığı önder rol ve 70'li yıllarda, değişik ulusal partilerin programlarına ve taktiklerine yaptığı katkılar, durumun böyle olduğunu kanıtlar niteliktedir. Fakat Marx ve Engels'in, devrimci sınıf faaliyetinin tek bilinçli ve tam gelişmiş formu olarak siyasetin belirleyici önemine ilişkin erken dönem görüşlerini hiçbir zaman gerçek anlamda terk etmemiş oldukları da doğrudur ve bu durum, Enternasyonal içerisinde Marksistler tarafından Proudhon ve Bakunin takipçilerine karşı yürütülen, her iki taraf için de ölümcül olan kavgalardan açıkça görülebilir. "Siyasal faaliyet"in 1864 IWMA (Uluslararası İşçiler Derneği) Kuralları içerisinde belirtilen, "işçi sınıfının iktisadi kurtuluşu" nihai amacı için ast bir araç olarak ihtiyatlı bir biçimde kaydedilmesi ile 1848 tarihli *Komünist Manifesto*'daki "her sınıf mücadelesi, siyasal bir mücadeledir" ve "proleterlerin bir sınıf olarak örgütlenmesi" onların "bir siyasi parti olarak örgütlenmesini" gerektirir ifadesi arasında yalnızca bir dil farkı öz konusudur. Dolayısıyla Marx, kendi sınıf kavramını, nihayetinde baştan sona siyasi terimlerle

tanımlamış ve kelimelerle ifade etmese de, kitlelerin günlük sınıf mücadelelerinde uyguladıkları çoklu etkinlikleri, kitlelerin siyasi önderleri tarafından, söz konusu kitleler adına gerçekleştirilen etkinliklere tabi kılmıştır.

Bu, Marx ve Engels'in, daha sonraki yıllarda, yine, bir Avrupa devrimi için yapılan fiili girişimleri ele almaya çağrıldıkları ender ve sıradışı durumlarda daha da açık ve seçik olarak belirgindir. Marx'ın, 1871'de Paris işçilerinin devrimci *Komün*ü'ne yönelik reaksiyonuna bakınız; dahası, devrimci *Narodnaja Volja*'nın, çarlık Rusya'sında 70'li ve 80'li yıllarda egemen olan geri kalmışlık koşulları altında "siyasi ve dolayısıyla toplumsal bir devrim" patlamasını terörist etkinlik yoluyla zorlamaya yönelik, bütünüyle idealist girişimlerine ilişkin, Marx ve Engels'in olumlu ama görünüşe göre tutarsız yaklaşımlarına bakınız. Daha önceki bir makalede (*Living Marxism*, 1938) detaylı bir biçimde gösterildiği gibi, Marx ve Engels, (Engels'in 1883'te Vera Zasuliç'e söylediği) "eğer bir 1789 gelirse, bunu bir 1793 izleyecektir" deyişiyle, Rusya'da yaklaşmakta olan devrimci patlamayı, Jakoben tarzda genel bir Avrupa devriminin işareti olarak görmeye hazır olmakla kalmayıp; gerçekten de, Rus ve Avrupa genel devrimini bir işçi sınıfı devrimi ve Komünist gelişmenin başlangıç noktası olarak selamlamışlardır.

O halde, Menşevikler'in ve Batılı tipteki diğer Marksist ortodoksi okullarının dillendirdiği, *Lenin Marksizmi*'nin aslında yalnızca, daha sonra *daha olgun ve materyalist bir form* ile değiştirilen *Marx Marksizmi*'nin erken dönem bir formuna dönüşten ibaret olduğu yönündeki itirazlarında bir geçerlilik payı bulunmamaktadır. Yirminci yüzyıl başlarında Rusya'da yükselmekte olan tarihsel durum ile 1848 Avrupa

devrimi arifesinde Almanya'da, Avusturya'da ve başka yerlerdeki koşullar arasındaki benzerliğin, başka türlü açıklanamayacak bir olguyu, yani bizim dönemimizdeki devrimci hareketin en son aşamasının, geçmişe ideolojik bir dönüşün paradoksal formu altında temsil edilebilmiş olmasını açıkladığı çok doğrudur. Buna karşın, yukarıda gösterildiği gibi, bütünüyle teorik içerikleri ile Lenin tarafından "restore edilen" devrimci Marksizm, yüksek sesle dile getirilen "ortodoksi"sine karşın, hiçbir zaman Marksist teorinin, gerçek içeriklerini bayağılaştıran ve devrimci uçlarını körelten, sakat ve karikatürize bir formu olan, önceki dönemin Sosyal Demokrat Marksizmi'ne kıyasla, Marksist doktrinin tüm tarihsel aşamalarının hakiki ruhu ile çok daha uyumludur. Tam da bu nedenle, Lenin'in devrimci Marksizm'in "restorasyonu" deneyi, işçi sınıfının devrimci faaliyetinin teorisini bu faaliyetin kendi içeriğinden değil, herhangi bir "mitten" türetmenin bütünüyle faydasız olduğunu son derece inandırıcı bir biçimde kanıtlamıştır. Her şey bir yana, bu deney, şimdiki zamanın devrimci faaliyetinin yetersizliklerinin yerine, mistikleştirilmiş bir geçmişe hayali bir geri dönüşü geçirme fikrinin ideolojik sapkınlığını göstermiştir. Rus devriminin göstermiş olduğu gibi, ölü bir devrimci ideolojinin bu şekilde uyandırılmasının, devrimci "Ekim"in yaratıcılarının kahramanca çabalarının tarihsel sınırlarını, bu yaratıcıların bizzat kendilerinden bir süre için gizlemeye yardımcı olabileceği olası olsa da, bu nihayetinde, bir kez daha önceki devrimci hareketin ruhunu bulmakla değil, sadece onun hayaletini uyandırmakla sonuçlanmak durumundadır. Bu, bizim dönemimizde, Sovyet Rusya'da baskının ve proleter sınıf sömürüsünün yeni ve "devrimci Marksist" bir formunu ve İspanya'daki ve tüm dünyadaki hakiki

devrimci hareketleri ezmenin aynı ölçüde yeni ve "devrimci Marksist" bir formunu ortaya çıkarmıştır.

Tüm bunlar, Marksizm'in bugün bütünüyle farklı bir amaca, aslında, tüm bir değişen siyasal amaçlar çerçevesine hizmet eden saf bir ideolojiye dönüşmesi yoluyla, ancak kendi orijinal formu içerisinde "restore edilebileceğini" açık bir biçimde göstermektedir. Marksizm, bugün tam olarak, egemen partinin şimdiye kadar süregelen etkin rolünün yerle bir edilmesi ve Stalin'in neredeyse faşist kişisel önderliğinin ve her şarta uyum sağlayan hareket tarzının kapsamlı hale getirilmesi için bir paravan işlevi görmektedir. Aynı zamanda, uluslararası sahnede, "Marksist" Komintern'in sözde anti-faşist politikaları, değişik kapitalist güç ittifakları arasındaki güncel mücadelelerde, karşıtlarının, yani Hitler ve Mussolini rejimlerinin ve Japon savaş lordlarının "anti-komünist" ve "anti-Marksist" uluslararası politikalarının oynadığı rolün tam olarak aynısını oynamaya başlamıştır.

Yukarıda dile getirilen tüm eleştirilerin, *yalnızca*, baştan sona mistikleştirilmiş "devrimci Marksist doktrini" ivedi uygulama için "yaşatmaya" ya da "restore etmeye" yönelik, son elli yıl içerisindeki *ideolojik çabalar* ile ilgili olduğunun anlaşılması gerekir. Bu makalede Marx ile Engels'in ve bir avuç takipçisinin toplumsal araştırmanın değişik alanlarında ulaştıkları, bugün birçok bakımdan yürürlükte olan bilimsel sonuçlara karşı çıkan hiçbir şey bulunmamaktadır. Her şey bir yana, bu makalede, son derece kapsamlı bir zeminde, *uluslararası işçi sınıfının Marksist, yani bağımsız devrimci hareketi* olarak adlandırılabilecek olan şeye yöneltilmiş hiçbir karşı tutum bulunmamaktadır. Devrimci işçi hareketinin günümüzdeki ölümcül duraklamasında, yaşayan ya da yaşama geri döndürülebilir bir şey arayışında, *ilk*

Marksist (aynı zamanda Proudhoncu, Blanquici, Bakuninci, sendikalist, vb.) Uluslararası İşçiler Birliği'nin, bağımsız bir proleter sınıf mücadelesi ilkesine sadık kalan tüm işçileri saflarına katmasını sağlayan ve yalnızca ideolojide değil pratikte sahip olduğu açık fikirliliğe "geri dönüş" için iyi bir neden var gibi görünmektedir. Bu birliğin Marx tarafından konulan kurallarının ilkinde de altı çizildiği gibi; "*işçi sınıfının kurtuluşu, işçi sınıfının kendisi tarafından kazanılacaktır.*"

1938

Lenin ve Sovyetler Birliği

Lenin ve Komintern

Rusya ve Komünist Parti Üzerine Görüş

Rusya'da Marksist İdeoloji

Bir Filozof olarak Lenin

Lenin ve Komintern*

çev. Ümit Akıncı **

I

Komünist Enternasyonal 5. Dünya Kongresi gündeminin ilk maddesi "Lenin ve Komintern: Leninizmin Temel İlkeleri ve Leninizm Propagandası Üzerine"dir. Bu, sadece Kongre'nin Leninizm ruhuna bağlılığının değil katılımcıların, gerçek Leninizmin önünde duran tüm meseleleri çözme yolundaki hissedilebilir iradesinin bir göstergesidir. Bu sadece, Komünist Enternasyonal'in geçen yıl Orta ve batı Avrupa'daki mücadelesinin odak noktasına düşen ve gündeme sonradan eklenen belirli meselelerin, gündemin ikinci maddesini oluşturan ekonomik durum analizinden önce ve en baştan itibaren dikkatle ele alınması gerektiğine işaret etmekle kalmaz. Orta ve Batı Avrupa ile Amerikan komünistlerinin tüm görevleri içersinde, Komünist Enternasyonal'in

---

* **Orijinal Eser:** "Lenin and the Comintern", *Internationale*, 1924.

** Çeviri metnin redaksiyonuna sunduğu katkılardan dolayı İclal Ayşe Küçükkırca'ya teşekkür ederiz (editörün notu).

mevcut gelişim dönemindeki en önemli görev, hiç şüphesiz, Lenin tarafından saptanan ve bizlere devredilen "emekçi sınıfların en önemli katmanlarının çoğunluğunu fethetme" görevidir. Dahası, bu mesele henüz çözülmemiştir ve ancak Leninizmin ruhu içinde gerçekten çözülebilir; yani somut bir biçimde söylenirse, Lenin'in "Radikalizm: Komünizmin Çocukluk Hastalığı" klasik yapıtının sonunda yer alan Rusya Bolşeviklerinin tarihinden ve Avrupa partilerinin deneyimlerinden çıkardığı en etkileyici "sonuçlar"ın ışığında çözülebilir ancak. Bugün daha da açıktır ki, "Batı Avrupa ve Amerika'da günümüz (1924 yılı) komünizminin temel görevi", Lenin'in 4 yıl önce, "birleşik cephe taktikleri"nden 3 yıl sonra belirttiği gibi "henüz tümüyle devrimci olmayan önlem ve yöntemleri bulmak, hissetmek ve gerçekleştirmek, kitleleri *gerçek, kararlı ve son büyük devrimci mücadele*ye ulaştıracaktır" ifadesinde yatmaktadır. Fakat, Leninistlerin bu *pratik* temel görevinin içerdiği çözüm, gündemdeki tek ve özel bir madde ile ilgili değil maddelerin tümüyle ilgilidir ve ancak bu anlamda, ilk madde olan "Leninizmin Temel İlkeleri ve Leninizm Propagandası" ile birlikte, tüm diğer görevlere hizmet edebilir. Demek ki bugün tüm Komintern, büyük kurucusu ve lideri olan V. I. Lenin'in kahreden ölümünden sonra, ilk olarak, *hem teorik hem de ideolojik açıdan* onun mirasını devralmaya, Lenin'in "ruhunu" kendi teori ve praksisi içersinde tarihsel gerçeklik olarak, yani Leninizm olarak korumaya, yaşatmaya ve bugünkü durum doğrultusunda geliştirmeye hazır ve istekli olduğunu gösterebilir ve göstermek zorundadır. Bu anlamda Komintern, ölmüş olan Lenin'in yerine, teorik ve ideolojik işlevleri ile bir uçtan bir uca, yaşayan Leninistlerin güçlü kolektifini koymak zorundadır.[1]

[1] Bu konuda daha fazlası, Zinoviev'in makalesinin ("V. I. Lenin: Deha, Öğretmen,

5. Dünya Kongresi'nin "Lenin ve Komintern" gündemi çerçevesinde, yürütme komitesi, dünya tarihinde daha önce ortaya çıkmamış bu devasa görevi tüm dünyada yerine getirmek için, sadece Lenin'in doğal mirasçısı olan Rus Bolşevik partisinin değil, büyük Komünist partimizin, yani Komünist Enternasyonal'in diğer tüm bileşenlerinin teori ve pratikte birlikte çalışacaklarını tüm dünyaya duyurmuştur. Ve bizzat Kongre'nin bu yolda ilk önemli adımları atması gerekecektir; Kongre'nin görevi, "Leninizm propagandası"nın (gündemde belirsiz olarak kalan) sloganlarını açıkça, bütünüyle, tüm ayrıntılarıyla ve tüm Komintern'de geçerli olacak şekilde formüle etmek, Enternasyonal'in her bir bileşenine, kendi durumları ve gelişmişlik düzeylerine göre önemli bireysel görevler vermek ve tüm bu görevlerin yerine getirilebilmesi için genel yol gösterici ilkeleri belirlemek olacaktır.

Ancak 5. Dünya Kongresi'nin ilk gündem maddesinin önemi daha da fazladır. Açığa kavuşturulmalıdır ki "Leninizm propagandası"ndan doğan birçok kısmi işin yakından belirlenmesiyle birlikte Kongre, "Leninizm" meselesine ilişkin sadece –eğer böyle ifade edebilirsek– teknik yönden bir konum alacaktır. Meselenin bu teknik tarafının haddinden fazla öneme sahip olduğu aşikârdır: "Leninizm Propagandası", "Devrim Örgütünün" büyük komünist görevinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Ve tabii ki, tamamen propaganda amaçlı bu görevlerin yerine getirilmesi, Komünist Enternasyonal'in henüz devlet erkini ele geçirememiş bileşenlerinde (yani, halihazırda yasal ancak muhtemelen ilk önce yasal olmayan koşullardaki tüm Avrupalı ve Amerikan bileşenlerde), proletaryanın

Önder ve İnsan," KI, no. 31/32) son kısmında ve Bela Kun'un makalesinde ("Leninizm propagandası," no. 33) bulunabilir.

Sovyetler Birliği'ndekinden fazlasıyla daha zor olacaktır. Dolayısıyla bu ülkelerde –her ülkedeki özel duruma uygun olarak– farklı formlar alabilecek olan araçların Komünist Enternasyonal'in en yüksek organı olan Dünya Kongresi tarafından açıkça tanımlanması ve belirlenmesi zorunludur. Ancak az çok teknik olan bu meseleler, konunun özünü oluşturmamaktadır.

Gerçekte *Bolşevik teorinin yöntemi*, "Lenin ve Komintern: Leninizmin Temel İlkeleri ve Leninizm Propagandası Üzerine" meselesinin içeri buyur edilmesiyle birlikte gündeme yerleşmiştir. "Leninizmin Temel İlkeleri"ni açıklığa kavuşturmak ve bu ilkelere dayalı bir Leninist propaganda sistemini Komünist Enternasyonal'in tüm bileşenleri içersinde geliştirmek suretiyle tüm bir Komintern, "İkinci Enternasyonal Marksistlerinin tahrifat ve karışıklıklarına engel olarak Bolşevizmin teorisyeni Lenin'in inşa ettiği devrimci Marksçı yöntem" ortak zemini üzerinde ideolojik açıdan bir olmalıdır. Gündemin üçüncü maddesi olan Komünist Enternasyonal Programı, devrimci Bolşevist teorimizin yöntemi ile birlikte, "Leninizm" meselesi tartışmasından önce yerleştirilmiştir.

II

5. Dünya Kongresi, bu son derece önemli ama aynı zamanda son derece de zor olan görevi halledebilecek midir? *Leninizmin temel metodolojik ilkeleri*ni keskin ve doğru bir biçimde formüle edip bu temelde düzenli ve sistematik bir Leninist propaganda inşa edebilecek midir? Komünist Enternasyonal içerisinde ilerleyen ideolojik birleşme süreci Komintern'in tüm bileşen ve gruplarını,

herkes için aynı olan esasları barındıran tek bir teorik yöntemde birleştirmeye yetecek midir?

Bu noktada, meselenin radikal bir çözümünü neredeyse dışlayan büyük zorluklar doğmaktadır. Bir yandan hâlâ Komünist Enternasyonal'in çeşitli bileşenlerinin (özellikle Alman Komünist Partisi), Marksçı teorinin tek geçerli yönteminin Leninizm olduğunda birleştiğinden bahsedemiyoruz. Diğer yandan bu sorunla ilgili olarak, yani bir yöntem olarak Leninizmin özünün ne olduğu hususunda (kendisini Leninist sayanlar arasında bile) halen birbirinden özü itibarıyla farklı noktalardan hareket eden çeşitli görüşler mevcuttur. Komünist Enternasyonal üyesi olan ve pratik politikalarını "Lenin'e göre" oluşturan çok sayıda ileri gelen ve başka Marksist teorisyenler ise, Lenin'in yönteminin "bilimsel Marksizm"den oluşturulmuş bir yöntem olduğu ilkesini teoride doğrudan reddetmektedir. Onlar, Leninist yöntemi, günümüz (yani, uluslararası ve Avrupa ile Amerika ulusal alanlarında *henüz siyasi iktidarın ele geçirilmediği*) proleter sınıf mücadelesinin pratik-politik amaçları için yeterli olacak şekilde inşa edilmiş yöntemlerden birisi olarak görmekte, fakat onun devrimci Marksizmden inşa edilmiş, materyalist diyalektiğin en somut ve en doğru yöntemi olduğunu kabul etmemektedirler. Onlara göre ya geçerli yöntem Alman Komünist Partisi'nin kurucusu Rosa Luxemburg'unkidir ya da onlar, Leninist ve yanı sıra Luxemburgçu olan yöntemin tek-boyutlu olduğunu beyan etmekte ve Karl Marx'ın bilimsel olgunluk döneminde uyguladığı yöntemi tek hakiki Marksçı yöntem olarak kabul etmeye meyil göstermektedirler. Bu kısa makalede, Leninist yöntemin bu mutlak tarafları (bilimsel Marksizmin "tek" yöntemi mi, yöntemlerinden sadece birisi mi) arasında bir tartışma başlatmak bile mümkün değildir. Bu

görev, bu derginin ileriki sayılarında olabildiğince fazla sayıda komünist teorisyenin kolektif çalışması olarak üstlenilmelidir. Şimdilik Bolşevizmin politik praksisi ile devrimci Marksist teorinin Lenin tarafından uyarlanmış halinin kaynaşmış bir bütün teşkil ettiğini belirtmekle yetinelim. Öyle kaynaşmış bir bütün ki; nasıl olup da onun sözgelimi hem İkinci Dünya Kongresi'nin sonuç bildirgesinde Komünist partinin proleter devrimdeki rolü açısından "pratik politikacı", Komünist duruş olarak kabul edilebildiğini hem de aynı zamanda Luxemburgçu diyalektik materyalist yöntem formunda ekonomik gelişim ile proleter sınıf mücadelesi arasındaki ilişkiyi kavrayacak "bilimsel Marksist" duruş olarak kabul gördüğünü anlamak mümkün değildir. Bize öyle geliyor ki, sadece Marx'ın, Lenin tarafından "inşa edilip" bir adım ileri taşınan ve *insanın duyusal faaliyetlerini ve praksisini* kendi *nesneleştirici gerçekliğ*inde kavrayan tamamen "maddeci" materyalist bakış açısından baktığımızda, "parti rolünün" Bolşevik yorumu anlaşılabilir. Öte yandan Leninci diyalektik ile kıyaslandığında pratik tarafı pek de "materyalist" olmayan Luxemburgçu diyalektik bakış açısında, yine partinin rolü konusundaki Leninist açıklamasıyla kıyaslandığında, "sübjektivizm"in acı bir kalıntısı bulunmaktadır. Fakat şu açıkça görülüyor: "Leninizmin temel ilkeleri" ve "Leninist propaganda" hakkında 5. Dünya Kongresi'nde Luxemburgçu ve Leninci Marksistlerin (Marksçı yöntemin Leninci inşasını da, onun Luxemburgçu biçimde geliştirilmiş versiyonunu da hakiki ve eksiksiz Marksizm olarak tanımayan üçüncü grubu da buraya eklemeliyiz) ortaklaşacağı bir çözüm, kaçınılmaz olarak, bu aynı teorisyenlerin tüm Komünist Enternasyonal için üzerinde ezici çoğunlukla mutabakata varacakları bir Komünist program kadar yetersiz kalacaktır.

Marksçı teoriye ilişkin Luxemburgçu ve Leninci yöntemler arasındaki ilişkinin tam bir açıklaması, "Leninizmin Temel İlkeleri ve Leninizm Propagandası"nın belirlenmesi için vazgeçilmez önvarsayımları içerir.

Luxemburgçular ve Leninistler arasındaki çatışma ne olursa olsun, bugün teorik bir yöntem olarak Leninizmin özü meselesi üzerine genel bir uzlaşma yoktur; ya da bu uzlaşma bugün öncesinden çok daha zayıftır. Ve aynı zamanda tamamen anlaşılabilirdir ki, şiddetli bir krizin sonucu olarak Bolşevik praksisin en önemli meselelerinin keskin hizip tartışmalarının konusu haline geldiği zamanlarda, Leninizmin teorik yöntemi meselesi de bu çekişmenin girdabına çekilmiş, Marksçı komünist partinin metodolojik bilinci bunun dışında duramamış, partinin praksisi bu devrimci praksisin kendisinin önemli bir bileşeni haline gelmişti. Dolayısıyla, bugün Leninist diyalektiğin yönteminin belirlenmesi adına –birçok farklı cepheden– girişilen çabaların, Komintern içinde taktiksel ve diğer pratik-politik mücadelelerde birbiri ile çekişme içinde olan farklı fraksiyonlar tarafından verildiğini görünce şaşırmamalıyız. Bu bağlamda, yeni bir komünist dergi olan *Arbeiterliteratur*'un 1/2. ciltlerinde yer alan Yoldaş Thalheimer'in bu konuyla ilgili "Lenin'in Materyalist Diyalektiğinin Proleter Pevrimin Bazı Meselelerine Uygulanması Üzerine"adlı makalesi özellikle ilgi çekicidir.

III

Yoldaş Thalheimer, ona göre Lenin'in Marx ile aynı cesaret, öngörü ve titizlikle uyguladığı aynı Marksist materyalist diyalektik yöntemden başka bir şey olmayan

Leninist yöntemi izah etmek istemektedir. Bunu, üç özel meseleyi geliştirerek yapmaktadır: Proletarya diktatörlüğü meselesi, tarım meselesi, ulusal ve emperyalist savaşlar meselesi. Diktatörlük meselesi bölümü, Lenin'in Sovyet devlet biçimini, işçi sınıfı diktatörlüğünün "keşfedilmiş nihai politik formu" olarak değil de, sadece bu tip "türlerden, çeşitlerden, formlardan" sapma olasılığını içinde taşıyan "yeni bir devlet tipi" olarak tanımladığı ifadesiyle bitmektedir. Tarım meselesi bölümünde ise, Lenin'in bu sorunu ele alışının "materyalist-diyalektik yöntemin tam ve özellikle öğretici bir uygulaması" olduğu açıklanmaktadır. (Thalheimer'in betimlemesine göre bu uygulama, Lenin'in, proleter devrim meselesinin özünü –yani politik iktidarın proletaryaya geçişini– muhafaza etmek için geçmiş Bolşevik tarım programının "katı" taleplerinin gevşemesine izin vermesinden ve "hayat"ın seyri içersinde herşeyin "kendi başına", pratik ölçüp biçmelerinin sonucu olarak kendisini bulacağına güven duymasından dolayıdır.) Üçüncü ve son bölümde Yoldaş Thalheimer, Lenin'in ulusal sorunu ele alışını "somut diyalektik analizin doğru bir modeli" olarak tanımlamaktadır. Zira Lenin, bir yandan toplumsal yurtseverliğin yarattığı tahrifatları bertaraf ederken, öte yandan da, Dünya Savaşı Avrupa'sında dahi belirli koşullar altında emperyalist savaşın bir ulusal savaşa dönüşmesinin kuşkusuz "olası olmadığını" ama yine de "teorik olarak imkan dâhilinde" olduğunu vurgulamaktadır.

Yoldaş Thalheimer'ın Lenin'in bu üç zor ve önemli meseleye dair çözümlerini değerlendirişinin arkasında durmak, bize kılpayıyla bile yakın değildir. Ancak derhal şu soruyu gündeme getirmeliyiz: Lenin'in bu meseleleri ele alışı *Yoldaş Thalheimer tarafından betimlendiği gibi* ne ölçüde, "özellikle" öğretici ve Marksizmin materyalist

yönteminin uygulanmasının kesin yöntem örnekleridir? Sözgelimi, tarım meselesine Leninist yaklaşımda "özellikle" öğretici ve diyalektik materyalist yöntemin kesin kullanımı neyden oluşur? Karl Marx belirtmiştir ki, toplumun devrimci çıkarlarını kendinde toplayan bir sınıf başkaldırdığında, o devrimci sınıf "düşmanını yenmek, savaşın zorladığı önlemleri almak, kendi eylemlerinin sonuçlarını bir adım öteye taşıyıp nakletmek için, kendi özel durumunda kendi devrimci eyleminin içeriğini ve araçlarını bulma" kapasitesine sahiptir: O sınıf, "kendi görevlerinin üzerine hiçbir teorik tartışmayı koymaz" (*Fransa'da Sınıf Savaşımları*, Dietzsche basımı, s. 31). Rus devriminin teorisyenleri ve eylemcileri, mücadelenin ortasındayken, hem "hayat"a hem de bu hayatın "kendinden" bir parçası olarak devrimci sınıf mücadelesine nüfuz etmiş içkin, bilinçsiz ve doğal diyalektiğe bihakkın güvenebilirler. Fakat burada Marx'ın kendisi, "teorik girişimleri reddederken", diyalektik yöntemi mi uygulamış oluyor? "Özellikle öğretici" ve "özellikle kesin" formda bir diyalektik mi uygulamış oluyor?

Biz bunun tam tersine şunu ileri sürmekteyiz: Bir hayli gelişmiş olan materyalist diyalektiğin, proleter devrimin tarihsel sürecinin tam olarak anlaşılmasına dair bir kavrayış karşısında sınırına vardığı yerde, bu konum da kesinlikle kendi sınırlarına ulaşmıştır; elbette maddi yaşam gerçekliğinin somut tarihsel süreci diyalektik olarak devam eder, ancak bu sürecin belirli bir noktasındaki diyalektikçi tarafından kavranamaz. Bu, sözkonusu sınırın varlığını gözardı etmemesi gereken sahih bir Marksçı yöntem teorisinin gerekleri arasındadır; nitekim Marx ve Lenin'in "materyalist diyalektik"inin bu gerçek *çekirdeğini* eksiksiz biçimde görmek isteyenler için halihazırda fazlasıyla

ortadadır. Aynı şekilde yoldaş Thalheimer, başka bir biçimde de olsa, Marksçı yöntemin Lenin tarafından uygulanışına dair seçtiği diğer iki örneğini, gerçek materyalizme ait olacak ve herhangi bir metafizik metodoloji için bir anlam ifade etmeyecek şekilde oluşturur ama yine de, Allah bilir neden, bu materyalist diyalektik yöntemin *ilik-özünü*, materyalizmin ve genel olarak Marksizm ve Leninizmin temel özellik ve çekirdeği ile tamamlamaz. Ve Marksist-Leninist yöntemin özüne dair bu çarpıtmayı üç örneğinde somut olarak gerçekleştirdiği gibi, aynı şekilde makalesinin giriş kısmında ve makalesinin içine dağılmış sözlerinde de bu çarpıtmaya devam eder. Hakikatin daima somut olduğunu söyleyen Marksçı temel ilkeyi abartıp karikatürleştirerek şu sonuca varır: Lenin ve aynı zamanda Marx'ın diyalektik materyalist düşüncesinin *sonuçları*, katiyen ve hiçbir surette, kendi türetildiği ve kendisini belirleyen deneyim gerçekliğinin belirli bir ânının ötesinde *genel olarak* geçerli olamaz; sanki Marx (örneğin Mihailovski'ye mektubunda) ve Lenin (örneğin "Radikalizm" kitabının "Rus devriminin uluslararası kapsamından hangi anlamda söz edilebilir?" alt başlığına sahip giriş kısmında) *kendi* materyalist diyalektik araştırmalarının bu tür genel öneme sahip sonuçları ile böyle olmayan sonuçlarını birbirinden kesin bir biçimde ayırt etmemişler gibi. Öyleyse, bize, zaten bilinen deneyimin ötesine uzanmayan şeylerden daha fazlasını vermeyen bir "materyalist diyalektik" yöntemin değeri nedir? Ya da dahası, Thalheimer'in ifade ettiği şekliyle, *tarihsel* sonuçtan fazlasını vermeyen, bir yandan belirli bir ânın analizi gibi teorik düşünceler üreten (!), diğer yandan "yine belirli bir an için" proleteryaya mücadele kılavuzu çıkaran bir "materyalist diyalektik" yöntemin değeri nedir?

Gerçekte yoldaş Thalheimer tarafından yaratılan ve Marksist-Leninist materyalist diyalektikten dönüştürülen bu yeni yöntemin materyalist diyalektikle fazlaca bir ilgisi yoktur. Marx ve Lenin'in materyalist metodolojilerini sadece deneyim ve pratiğin tarihsel biliminin yöntemi olarak, tamamiyle "maddi biçimde" kavrama çabası içersinde yoldaş Thalheimer, materyalist diyalektik denebilecek her şeyin sınırlarını halihazırda aşmış ve tamamıyla diyalektik olmayan bir tarihselciliğe, bir pozitivizme ve bir pratikçiliğe varmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi Rosa Luxemburg'da insan praksisi, pek de materyalist olmayan ve bir yanıyla Hegelci bir diyalektik olarak kalırken, yoldaş Thalheimer ise, bunun tersine, Hegelci diyalektikten arda kalanlardan ve Marksçı bilim yönteminde diyalektik olan her şeyden vazgeçmiştir; temelde proleter devrimin tarihsel süreç olarak ve proleter sınıfın tarihsel eylemi olarak somut bir biçimde kavranması demek olan Marx'ın materyalist diyalektik yöntemi, kendisini Thalheimer'de, zaman ve mekâna göre değişen yalıtık tarihsel gerçekliğin yalnızca edilgen ve ideolojik bir "yansıması" olarak göstermektedir.

Marksist-Leninist diyalektik yöntemin özünün bu teorik tahrifi, Marx, Engels, Lenin ve diğerlerinin bu yöntemlerle elde ettikleri tüm kazanımların değersizleşmesi ile sonuçlanmaktadır. Marksist-Leninist araştırma yönteminin sonuçlarının değersizleştirilmesi eğilimlerinin nereden geldiği ve ne ile sonuçlanacağını görmek oldukça kolaydır. Thalheimer tarafından yüzlerce kez tekrarlanan bir örneği ele alalım: Lenin tarafından tanımlanan Sovyet devleti sadece olası çeşit ve türlerden biridir. Kişi yalnızca, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, *kendisini Marksist-Leninist yöntemin sonuçlarından kurtarmak* isterse, bu sonuçları bu derece değersizleştirebilir. Bir çok olası formdaki

proletarya diktatörlüğünün sadece bir türü olarak Sovyet devleti kavramı, bir "Leninizm" teorisyeni olarak kişinin kendisini konsey diktatörlüğünün (Lenin'e göre sosyalist demokrasinin başlangıç formu olan ve dolayısıyla gelişme potansiyeline sahip) "katı" formundan kurtarmasını ve örneğin Saksonya "işçi hükümeti" gibi olası "tür ve çeşitlere", yani yozlaştırmalara varmasını olanaklı kılar. Bu durumda, Marksist ve Leninist teorinin tüm diğer "sonuçları" için de aynı şey geçerli olur. Eğer tüm bunlar sadece kendi tikel tarihsel önvarsayımlarına bağlı ve sadece belirli zaman ve mekândaki ilişkilere uygulanabilen "tarihsel yaratılar" ise, bu durumda yeni ilişkiler içinde, yeni deneyimler ve değişen politik ihtiyaçlar karşısında Marksizmin tüm bu geçmiş "sonuçları" geçerliliklerini yitirecek ve yeni bilgi ve ilkelerle değiştirilme ihtiyacı ve zorunluluğu doğacaktır ki böylece bu yeni durumlar, materyalist diyalektiğin "Leninist" uygulanımına uygun olarak "yansıtılacaktır". Marx ve Lenin'in devrimci diyalektik materyalizmini artık diyalektik olmayan ve dolayısıyla artık devrimci de olmayan (ve tersi: artık devrimci olmayan ve dolayısıyla artık diyalektik de olmayan), *salt tarihsel, empirik bilime pratiğe* dönüştüren yoldaş Thalheimer, Leninizm'in baştan çıkarıcı giysisine bürünerek, Marksizmin devrimci yöntemi yerine *oportünist* ve *reformist* eğilimli bir *yöntem* yerleştirmektedir.

IV

Yoldaş Thalheimer'in Leninist yöntem anlayışını, 5. Dünya Kongresi "program meselesi" kısmındaki ikinci konuşmacı olması dolayısıyla sadece bu kadarıyla ele almayacağız; bu, metodoloji olarak Leninizmin özü meselesine özellikle

eğilen kongrede ses getirecektir. Daha da önemlisi, tipik bir örnekle ve detaylı, açık bir biçimde, "Leninizmin Temel İlkeleri"nin belirlenmesi çabası ve özellikle 5. Dünya Kongresi'nde Leninist yöntemin özünün tesbit edilmesi çabasının sadece büyük zorlukları değil ama bunun ötesinde, pratik fraksiyon çatışmalarından uzaktaki saf teorik mecrada anlaşılamamış ve izlenememiş belli bazı tehlikeleri de getirdiğini göstermek önemliydi. Yakın geçmişte de "Leninizm"in saygıdeğer, devrimci bayrağı altında, çeşitli revizyonistik, reformistik, oportünistik görüşler devrimci komünizmin *teori ve praksisine* sinsice sokulmak istenmişti. Thalheimer'in bugün formüle ettiği Leninist yöntem teorisi de, sadece yanlış bir politik praksisin yanlış teorisine işaret eder. Oportünist ve reformist birleşik cephe taktikleri nasıl ki Leipzig Parti Kongresi'nden beri Almanya'da uygulanan devrimci ajitasyon ve kitle mobilizasyonu yöntemleriyle ilişkilendiriliyorsa, aynı şekilde Thalheimer ve yakın yoldaşları da kendi "Leninist" yöntemlerini devrimci Leninizmin hakiki yöntemi ile, yani Lenin tarafından tamamlanıp uyarlanan devrimci Marksizmin diyalektik yöntemi ile ilişkilendirmektedir. 5. Dünya Kongresi bu konumun temellerini açıklığa kavuştururken, komünist politikanın diğer tüm dolaysız pratik meselelerinde olduğu gibi, *program meselesinde ve Leninizmin Temel İlkeleri meselesinde komünist revizyonizmin büyüyen istilasına karşı koruyucu duvar* örmek zorundadır. Bu *negatif* fonksiyonun yerine getirilmesi ile, Lenin tarafından inşa edilen ve tamamlanmış olan, özü proleter sınıfın devrimci eylemliliğinin teorik bilincinden başka bir şey olmayan, devrimci Marksist bilim yönteminin çöküş tehdidine karşı durulabilir. Fakat Komintern'in gelişim aşamasında geldiği bugünkü nokta, komünist siyasetin tüm dönemi için geçerli

bu insanların hiçbiri şahsen, Rus işçilerinin devrimiyle, kendilerinin de parçası oldukları bir dünya devrim hareketinin doğrudan bileşeni olarak birleşmemişlerdir. Onları heyecanlandıran, daha ziyade, Rus Devrimi'nden doğan ve sonuçta Rus *devleti* ulusal sınırlarına tabi kalan, ve yine de hâlâ güçlü bir devrimci hareket olma canlılığını sürdüren "yeni Rusya" ve onun öncüsü Bolşevik Partisi, "beş yıllık planlar", eğitimsel alanlarda, hukukta, sanatta ve sinemadaki kültürel ilerlemecilik olmuştur. Onlar, Rusya'da eski Avrupa ve Amerikan dünyasında olduğundan daha güçlü, etkili ve geçerli konuma ulaşan başka bir grup olduğunu görüyorlar ve bu yeni Komünistler, yani benim "yeni Rusya'nın dostları" olarak adlandırdıklarım, Rusya'daki bu grupla, ülkelerindeki bir önceki lider tipinden ya da bu konuma doğru ilerleyen (ve hâlâ eski tipte bir insan grubuna ait olan) yeni faşist lider tipinden daha kolay özdeşleşebilecek durumdalar. Komünizmin yeni dostları bir bakıma zamanında Hegel'in yeni Prusya devletine binaen gösterdiği ilginin aynına sahip: "Bugün o kadar ileridеyiz ki, yalnızca kaynağını Akıldan alan İdeaları geçerli kabul edebiliriz. Yakından bakıldığında, Prusya Devleti Akla tekabül eder".

"Gerçek olan aklidir" Hegelci ilkesinin Rusya Devleti'ne ve onunla ilişkili olan, aynı zamanda başka topraklarda da desteklenen Komünist partilere uygulanması, sadece, yükselen bir devrimci akım zamanında mücadele veren proletaryanın kendi cephesini genişletmek için takviye ve destek aldığı ilerlemeci tabaka ve evrensel özgürlük aşkı açısından değil, bir ölçüye kadar bizzat işçilerin kendileri açısından da geçerlidir. *Hiç kimse soyut bir ilke uğruna bir gerçekliğe basitçe karşı çıkamaz.* Bugün artık dünyanın hiçbir yerinde devrim-yönelimli bir işçi örgütlenmesi, hattâ onu bıra-

kın, "ulusal devlet çıkarlarını uluslararası proleter sınıfın çıkarlarının üstünde tutan" "yozlaşmış" bir Rus Komünist partisinin karşısına gerçek bir devrimci hareket olarak konabilecek, devrimi manevi bir ülkü olarak bünyesinde barındıran bir "güzergâh" bile bulunmamaktadır. Eğer "Sovyet Rusya'da sosyalizmin inşası" inancı sadece metafizik bir teselli, bir mit, ya da Rusya dışındaki ülkelerin komünizmin çekiciliğine kapılmış işçileri için devrimci bir öte-inanç (*Jenseits-Glaubigkeit*) ise, bugün artık bu öte-inanç devrimci bir burada-ve-şimdiye (*Diesseitigkeit*) hiçbir makul surette karşılık gelmemektedir. Şubat 1917'den Ekim 1917'ye ve izleyen yıllarda Rus Devrimi, salt bir hareket olarak düşünüldüğünde, tüm geçmiş tarih boyunca en fazla kitleyi bünyesine katmış bir proletarya hareketi idi. Devrim, Çarlık devletini yok etti ve eski kapitalist egemen Sınıf'ı yıktı. Diğer bütün ülkelerde ise işçiler ya yeniliyorlar, ya da dışarıdan gelen keskin baskı ve içeride giderek artan çürüme sonucu, daha önce kazanılmış makamlarından acımasızca koparılıyorlardı.

Bugün her yerde işçiler, bazı ülkelerde şimdiden keskinleşen bir sömürü ve baskıyla birlikte, bağımsız bir proletarya sınıf hareketinin tüm kalıntılarının, ve hattâ sınıf bilincinin faşizm yoluyla yok edildiği mevcut ekonomik krizin tehdidi altında. Devlet-kapitalist sürekliliği, yeniden yapılandırılması ve Rusya'da hâlihazırda gelişkin kapitalist baskı ve sömürü biçimlerinin keskinleştirilmesi hakkında işçilere söylenen her şey, eski tanıdık düşmanlarının, kapitalistlerin, faşistlerin ve sosyal demokratların ağzından çıkıyor ya da kaçınılmaz bir biçimde muğlak, soyut, anlaşılmaz ve sevimsiz kalıyor. Bütün bu eleştiriler devrimci işçiler için devrimci bir çağrı niteliği taşımıyor ve an itibariyle taşıyamaz da. Bütün bu sebeplerden ötürü yeni,

bağımsız bir uluslararası proleter sınıf hareketi doğana dek, bizzat işçi sınıfının ve tam olarak en devrimci bileşenlerinin bugünün Sovyet Rusya'sını, kendi ülkelerinde hâlâ uygulanmamış olan belirli hedeflerin *gerçek* ve dolayısıyla *devrimci* akılcı tecessümü olarak görmeleri kaçınılmazdır.

Londra, 30 Mart 1935

Rusya'da Marksist İdeoloji *

çev. Pelin Akıncı

Bize göre komünizm, ne yaratılması gereken bir durum, ne de gerçeğin ona uydurulmak zorunda olacağı bir ülküdür. Biz, bugünkü duruma son verecek gerçek harekete komünizm diyoruz.

Marx

Marksizmin tarihsel gelişiminin tüm aşamalarında, biri diğeri ile karşılaştırıldığında çarpıcı tutarsızlıkların bulunduğu örneklere yönelmeliyiz. Bu, Marksist ideoloji ile, verili bir zamanda bu ideolojik maske altına gizlenmiş gerçek tarihsel hareket arasındaki çelişki olarak tanımlanabilir.

Köln yerel yetkililerinin vazifesini devralarak 24 yaşındaki Karl Marx'ın editörlüğünü yaptığı "ultra-demokratik" gazeteyi boyunduruk altına alma görevi için Berlin'den yollanan özel bir denetçinin, Prusya hükümetine

* **Orijinal Eser:** "The Marxist Ideology in Russia", *Living Marxism*, No. 2, 1938.

"tüm girişimin gayretli yöneticisi Dr. Marx"ın işinden tamamen elini çekmesiyle *Neue Rheinische Zeitung'un* artık güvenli bir şekilde devam edebileceğini ve bu "iğrenç onuru" devam ettirebilecek bir halefinin olmasının imkânı olmadığını bildireli neredeyse bir asır oldu. Ancak bu tavsiye, bu hususta direktif almış olan Prusyalı yetkililer tarafından dinlenmediği gibi, şimdi artık bilindiği üzere, tam o sırada Moskova'daki Prusya büyükelçisini "Köln'de yayımlanan *Neue Rheinische Zeitung*'un yakın zamanda Rus kabinesine yönelttiği rezil saldırı"yı haşmetli imparatora duyurmakla tehdit eden, Rus Çarı I. Nikolas'ın başbakan yardımcısı Kont de Nesselrode ve bizzat Çar'ın kendisi tarafından da kâle alınmadı. Bu olay 1843 Prusya'sında oldu.

Otuz yıl sonra, bizzat Çarlık Rusyası sansür idaresi, daha önce Almanca'nın dışında herhangi bir dilde yayımlanmamış olan Marx'ın *Kapital*'inin ilk versiyonunun Rusya'da yayımlanmasına izin verdi. Karar şu incelikli argümana dayanıyordu: "Yazarın siyasi inançları tamamen sosyalist olmasına ve tüm kitabın tamamen sosyalist bir karakter taşımasına rağmen, sunum şeklinin katiyetle umuma açık olmaması ve buna ek olarak matematik biliminin tarzı ile yazılmış olmasından dolayı komite tarafından cezai takibattan masun olarak ilan edilmiştir."

Rus üstünlüğüne karşı herhangi bir Avrupa ülkesinde işlenen ehemmiyetsiz bir suçu bile baskı altına almaya oldukça meraklı ama bir bütün olarak kapitalist dünyanın Marx'ın bilimsel yöntemi ile keşfinin alenen yarattığı tehlikeye karşı bir o kadar dikkatsiz olan çarlık rejimi, aslına bakılırsa, Marx'ın kendi kariyerinin geç dönemleri boyunca "başını St. Petersburg'un çektiği ve Avrupa'daki her kabinede kolları olan bu insanlık dışı iktidarın yoğun

ve karşı konamaz tecavüzleri"ne karşı yönelttiği ateşli taarruzlardan asla etkilenmedi. Yine de, Kutsal İmparatorluk mahalline girmesine dikkatsizce izin verilen Truva atının içersinde gizlice pusuya yatmış, görünüşte tamamen uzak tehdit, tam anlamıyla çarlığın sırtını yere getirdi. Çarlık sonunda, yalnız bir düşünürün, "matematiksel olarak bilimsel" işi *Das Kapital*'den öğrendikleri devrimci dersle, Rus işçi kitlelerinin öncü kolu tarafından yerle bir edildi.

Burjuva devriminin hâlihazırda nihayetine ermek üzere olduğu ve Marksizm'in burjuva devrimci hareketinin ötesine geçen gerçek ve fiili bir eğilimi, yani *proleter sınıfın* eğilimini ifade ettiği bir dönemde Marksist teorinin ortaya çıktığı Batı Avrupa'dan farklı olarak, Rusya'daki Marksizm, tâ başlangıcından itibaren, pre-kapitalist bir ülkedeki kapitalist gelişimi başarıyla tamamlamak için gerekli mücadeleyi üstlenen ideolojik bir formdan başka bir şey olmadı. Bu amaçla Marksizm, tüm ilerici entelijansiya tarafından, Avrupa'nın son sözü olarak kabul edilip hırsla sahiplenildi. Batı Avrupa'da tam gelişmiş olan burjuva toplumu, burada henüz doğum sancıları içersindeydi. Gelgelelim burjuva ilke, bu yeni topraklarda, Batı'daki ilk kahramanlık çağının gelişim mücadelelerinin aslında sınırlı burjuva içeriğe sahip olduğunu gizleyen ve büyük tarihsel olaylar yaratma tutkusunu muhafaza eden şu köhnemiş yanılsamalardan ve kendini aldatmalardan bir kez daha faydalanamazdı. Doğuya nüfuz için, yeni bir ideolojik kostüm gerekiyordu. Ve bu görevi tam da, Rusya'da ilerleyen burjuva gelişimine bu önemli tarihsel hizmeti verme kapasitesine sahip görünen ve Batı'dan devralınan Marksist doktrin üstlendi. Marksizm, Rus yerli malı devrimci Narodniklerle (popülistlerle) kıyaslandığında bu bakımdan çok daha üstündü. Ancak Narodniklerin, Batı'nın

"hiç de kutsal olmayan" ülkelerinde mevcut şekliyle kapitalizmin Rusya'da imkânsız olduğu inancından hareket etmelerine karşın, Marksizm, tam da kendi kökeni nedeniyle, tamamiyle gerçekleştirilmiş kapitalist bir uygarlığı, gerçek bir sosyalist toplumun nihai oluşum sürecinde zorunlu tarihsel bir aşama olarak görmekteydi.

Gelgelelim, Rusya'da yükselen burjuva toplumuna bu tür bir ebelik hizmetinde bulunabilmesi için, Marksist doktrinin, salt teorik içeriği de dâhil bazı değişikliklerden geçirilmesi gerekliydi. Marx ve Engels'in, kendi teorileriyle özü itibarıyla uzlaşmaz olan ama Rus popülistlerinin o zamana dek savunmuş olduğu bir dizi fikri 1870 ve '80'lerde savunarak verdikleri (ve başka türlü açıklanması zor olan) önemli teorik tavizlerin temel sebebi tam budur. Bu tavizlerin nihai ve en kapsamlı hali, *Komünist Manifesto'nun Rusça çevirisine Önsöz*'deki (1882) şu meşhur kehanetvari ifadede bulunmaktadır:

> Komünist Manifesto'nun amacı, modern burjuva mülkiyetinin yaklaşmakta olan kaçınılmaz çözülüşünü ilân etmekti. Ama Rusya'da, hızla gelişen kapitalist vurguna ve henüz gelişmekte olan burjuva toprak mülkiyetine karşılık, toprağın yarısından fazlasına köylülerin ortaklaşa sahip olduklarını görüyoruz.
>
> Şimdi sorun şudur: Büyük çapta zayıflamış olsa bile, gene de, ilkel bir ortak toprak sahipliği biçimi olan Rus köylü topluluğu doğrudan doğruya komünist ortak toprak mülkiyetinin üst biçimine geçebilir mi ya da, tersine, ilk önce, Batının tarihsel evrimini oluşturan aynı çözülme sürecinden mi geçmelidir?
>
> Buna bugün verilebilecek tek yanıt şudur: Eğer Rus Devrimi, Batıdaki bir proleter devrimin habercisi olur ve bunlar, böylelikle, birbirlerini tamamlarlarsa, Rusya'daki mevcut ortak toprak sahipliği, komünist bir gelişmenin başlangıç noktası olabilir.

Bu cümlelerde ve Marx ve Engels'in Rus popülist yazar Nikolai-on* ve Vera Zasuliç'le mektuplaşmalarında ve yanı sıra, zorunlu tarihsel aşamaların, Rus eleştirmen Mihailovski tarafından kaderci bir şekilde yorumlanmasına Marx'ın verdiği cevapları içeren yazışmalarda ortaya çıkan çok sayıda benzer ifadelerde, tüm bir Rus Marksizmi'nin sonraki gelişimi ve dolayısıyla hareketin ideolojisi ile gerçek tarihsel içeriği arasındaki her geçen daha da derinleşen uçurum bir bakıma zaten öngörülmüştür. Marx ve Engels'in, Rusya'da mevcut pre-kapitalist koşulların içkin sosyalist olanaklarına dönük kendi kabullerini bir ihtiyat kaydıyla sınırlandırdıkları, yani Rus Devrimi'nin kapitalist aşamayı atlayıp, egemen yarı-patriarkal ve feodal durumdan doğrudan sosyalist duruma geçmesinin ancak Batı'daki bir işçi devrimiyle birlikte gerçekleştirildiğinde mümkün olabileceğini söyledikleri doğrudur. (Aynı şart daha sonra Lenin tarafından da tekrarlanmıştır.) Ayrıca bu koşulun (ne o zaman ne de Ekim 1917'den sonra) yerine getirilmediği de doğrudur; tersine, Marx'ın 1882 gibi geç bir tarihte böylesine güçlü bir gelecek rolü atfettiği Rus köylü topluluğu [*obşina*], kısa bir süre içersinde varlığını tamamen yitirmiştir. Fakat, Marksizm'i fiili eğilimi kapitalistik olan bir gelişimin ideolojik bahanesi olarak kullanarak suiistimal eden, son dönemin Stalinist tek ülkede sosyalizm "teori"si gibi açıktan anti-Marksçı sloganların dahi, sadece ortodoks Marksist Lenin'in teşkil ettiği örneğe değil, bizzat Marx ve Engels'e de başvurabilecekleri gerçeği yadsınamaz. Nihai eğiliminin sosyalist olduğu iddia edilen ancak fiili süreci kaçınılmaz olarak burjuva sınırlamalarına tabi olan bir devrimci hareketin sadece ideolojik bir süslemesi

* "Nikolai-on", Rus Narodnik iktisatçı ve sosyolog Nikolai Frantsevich Danielson'un yazılarında kullandığı mahlastır. Danielson'un diğer mahlasları ise "N-on" ve "Nik-on"dur (editörün notu).

için eleştirisel-materyalist "Marksist" teorilerini yeniden biçimlendirmek hususunda, onlar da belirli tarihsel koşullar altında oldukça hazırlıklıydı. Sadece şu dikkat çekici farkla: Marx, Engels ve Lenin gelecekteki devrimci hareketi teşvik etmek amacıyla bunu yaparken, Stalin sosyalist olmayan statükonun savunulması adına ve her türlü devrimci eğilimin gerçekleşmesine karşı silah olarak "Marksist" ideolojiye başvurdu.

Ve böylece –Marx ve Engels'in fiilen yaşamları boyunca ve bilinçli ve aktif işbirliği ile–, Rus devrimciler tarafından hazır-yapım bir doktrin olarak benimsenen Marksizm'i, gelişiminin ilerleyen aşamalarında, proleter sosyalist devrimin teorik bir aracı olmaktan çıkarıp, burjuva-kapitalist bir gelişimin salt ideolojik maskesine dönüştüren bu tikel tarihsel *işlev kayması* başlamış oldu. Gördüğümüz üzere bu işlev kayması, tâ en başından itibaren bizzat doktrindeki belirli bir dönüşüme işaret etmekteydi ve mevcut örnekte bu dönüşüme, geleneksel popülist inançlar ile yeni benimsenmiş Marksist ideolojik unsurların birbirine karışması ve kaynaşması vasıtasıyla ulaşıldı. Marksist teorideki bu dönüşüm her ne kadar başlangıçta Marx ve Engels tarafından (tasarladıkları şekliyle) yakında olması beklenen "Batı'daki işçi devriminin" izini takip etmek için geçici bir adım olarak düşünülmüşse de, sonrasında fiilen, onların Marksist teorilerini devrimci olmaktan çıkarıp, devrimin başlangıcının ilk aşamaları için olsa olsa ilham kaynağı olarak kullanılabilecek ancak nihai sonuçları açısından, gerçek devrimci gelişme üzerinde onu daha ileriye götürmek yerine frenleme etkisi yapan salt devrimci bir mite dönüştüren kalıcı bir dönüşümün ilk adımı haline geldi.

Marksist doktrinin ideolojik adaptasyonunu sağlayan bu tarihsel sürecin müteakip on yıllar boyunca bizzat farklı Rus devrimci ekolleri tarafından işletilme biçimi, kayda değer tuhaf bir görünüm arz eder. Şunu güvenle söylemek gerekir: Rus Marksistlerinin kendi ülkelerindeki oldukça sınırlı çevrelerinde ve 1890'lardan savaşın patlak vermesine ve 1917'de çar hükümetinin devrilmesine dek süren göç yollarında, şu kanlı on yıllar boyunca taşımaya devam ettikleri ve en önemli teorik ifadesini Lenin'in temel iktisadî çalışması *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'nde (1899) bulan kapitalist *gelişim* perspektifinden bakıldığında, orijinal Marksist teorinin bağımsız proleter ve sıkı sıkıya sosyalist bir hareketin teorik ifadesi olarak gerçek içeriği, doğrusu artık herhangi bir taraf açısından temsil edilmemekteydi. Bu yargı, Marksist doktrinin objektif yönünü "bilimsel olarak" açımlarken özellikle katıksız bir "saflıkla" övünen, ama gelgelim sınırlı burjuva hedeflerin ötesine geçebilecek Marksist ilkelerin tüm pratik sonuçlarından tamamiyle vazgeçerek bu doktriner dürüstlüğü gani gani telafi eden legal Marksistler açısından kesinlikle doğrudur. Ayrıca, bu dönem boyunca başka akımların temsil ettiği devrimci Marksçı teori formlarından hiçbirisi, Rusya'da kapitalist gelişmenin geçici zorunluluğuna yönelik kabulü, tam da bu gelişmenin yaratacağı gelecek toplum koşullarına karşı öngörülmüş nihai bir mücadele kavrayışıyla şu ya da bu biçimde birleştirmeye çalışmadı. 1890'larda, Marksçı doktrinin doğrudan etkisi altında, *Rusya'da kapitalizmin mutlak imkânsızlığına* dönük ortodoks popülist inançtan vazgeçerek, *Rusya'da kapitalizmin normal ve organik bir gelişiminin imkânsızlığına* dönük Marksistçe revize edilmiş bir popülist teoriye geçiş yapan, *Das*

Kapital'in Rusça çevirmeni, yukarıda zikredilen eğitimli popülist yazar Nikolai-on, işte tam da buraya dâhildir. Popülist "idealizm"in aman vermez materyalist muarızı olan ortodoks Marksist Lenin, ve onun, Batı-kafalı "Menşevikler"den koptuklarından sonraki dönemde, hem teori hem de pratiklerinde, Bolşevik Marksizm doktrini içersinde tekrar hayat bulan Marx'ın teorisinin tüm devrimci içeriğinin tek hakiki mirasçıları olduklarını iddia eden izleyicileri de tam olarak buraya dâhildir.

Tarihsel deneyim ile ulaşılan bugünkü stratejik noktadan kalkarak, o daha erken evredeki hararetli teorik anlaşmazlıklara geri dönüp baktığımızda, (Marksçı Narodnik Nikolai-on'un temsil ettiği ve aynı zamanda "legal" ya da "devrimci", Menşevik ya da Bolşevik olsun tüm nüanslarıyla Marksizm tarafından da cansiperane bir biçimde savunulmuş olan) "*Rusya'da kapitalizmin normal ve organik gelişiminin imkânsızlığı*" popülist teorisi ile, Rus Marksizmi'nin gelişiminin son evresinde iktidarlık biçimi *"Stalinizm"* ve muhalefet biçimi *"Troçkizm"* olarak birbirleriyle karşı karşıya gelen iki birbirine zıt teori arasında oldukça belirgin bir ilişki var gibi görünüyor. Hem Stalin'in tek ülkede sosyalizm fikrine dayanan hâkim "ulusal-sosyalist" teorisinin hem de Troçki'nin bunun taban tabana zıddı gibi görünen, "sürekli devrim"in kaçınılmazlığı [yani, aynı anda Rusya'da ve Avrupa'da (ya da dünya ölçeğinde) burjuva devrimci hedeflerinin ötesine geçecek bir devrimin kaçınılmazlığı] fikrine dayanan "enternasyonalist" tezinin her ikisinin de, Rusya'da kapitalizmin "normal ve organik" gelişiminin yokluğu ya da olanaksızlığına dair neo-Narodnik inancın sağladığı ideolojik temele yaslanmaları, yeterince paradoksaldır.

Hem Troçki ve hem de Stalin'in Marksist ideoloji yorumları Lenin'in otoritesine dayanmaktadır. Gerçekten de, Ekim 1917 öncesinde hem Nikolai-on Narodnizmine hem de Parvus-Troçkist "sürekli devrim" teorisine karşı amansız bir mücadele veren ve aynı şekilde, Ekim'den sonra da 1918-20 Savaş Komünizmi döneminin yetersiz başarılarını kutsamaya dönük zamanın hâkim eğilimine karşı ısrarcı muhalefet yürüten en ortodoks Marksistler dahi, fiilen hâkim koşullara karşı yerli-malı Rus sosyalizmi neo-popülist kavrayışını kritik bir uğrakta destekleyerek, eleştirel-devrimci realizm için uzun soluklu mücadele sonucuna vardılar. İlk yılların sosyalistçe idealize edilmesine karşı olan ve 1921 NEP'inin ilk duyurusunda "işçi ve köylü devletinin bu yeni ekonomi politikası"nın savaş komünizminin ileri giden girişimlerini geriye çevirecek zorunlu bir adım olduğunu halen büyük bir ciddiyetle deklare edenler, birkaç hafta içersinde birden, işbirliği sosuna bulandırılmış ama özünde burjuva olan bir ekonominin ve devlet kapitalizminin sosyalist doğasını keşfediverdiler. Dolayısıyla devrimci gelişmenin o tarihsel dönüm noktasında, yani Rus Devrimi'nin o zamana kadar henüz belirsizliğini koruyan pratik eğilimleri "cidden ve uzun süreliğine" sosyalist-olmayan bir ekonominin restorasyonuna doğru yönlendirildiğinde, bu ekonominin pratik hedeflerinin nihai olarak sınırlandırılması için bir ideolojik tamamlayıcının zaruri olduğunu varsayan kişi, Leninizm taraftarı Stalin değil, bizzat ortodoks Marksist Lenin'in ta kendisiydi. Bizzat kendisinin daha önceki beyanatlarıyla tezat oluşturacak şekilde, ilkin Sovyet devletinin doğası gereği sosyalist karakterine dair ve ardından da yalıtık bir Sovyet Rusya'da tam bir sosyalist toplum inşâsının mümkün ve garantili olduğuna dair yeni

Marksist miti yaratan kişi, ortodoks Marksist Lenin'den başkası değildi.

Marksist doktrinin, fiili eğilimi itibarıyla kapitalistik olan ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak ilerici devrimci proleter sınıf hareketinin baskılanmasına dayanan bir devletin salt ideolojik meşrulaştırılması yönünde yozlaşmasıyla birlikte, Marksist ideolojinin Rusya'daki tarihinin ilk perdesi, ilk safhası kapanmıştır. Bu aynı zamanda, Marksizm'in Rusya'daki gelişiminin bağımsız bir karakter sergiliyor göründüğü yegâne safhadır da. Ancak vurgulamak gerekir ki; daha kapsamlı bir bakış açısından bakıldığında, görünüşe ve farklı ülkelerde farklı zamanlarda hüküm süren spesifik koşulların neden olduğu pek çok gerçek farklılığa rağmen, *Rus Marksizmi*'nin tarihsel gelişimi (Leninist ve Stalinist son aşamalar dâhil), mevcut haliyle bağımsız gibi görünse de gerçekte hâlâ tamamlayıcı bir bileşen olan ve *Batı Marksizmi (ya da Sosyal Demokrat Marksizm)* denilen şeyin tarihsel gelişimiyle özü itibarıyla aynıdır. Rusya nasıl ki Panslavistlerin hayalini kurdukları gibi biricik ve kutsal bir ülke değilse ve Bolşevizm de nasıl ki İngiltere, Fransa ve Almanya'nın sözüm ona incelikli Marksistleriyle kıyaslandığında çarlık rejiminin ilkel koşullarına tekabül eden ham ve geri kalmış bir sözde-Marksist teori değilse, aynı şekilde *Marksizm'in bugün Rusya'da burjuva yozlaşması*nın akıbeti de, asla ve katiyen, savaş ve savaş sonrası dönemler sırasında ve daha gözle görülür biçimde, faşizm ve Nazizmin karşı konulmaz ilerleyişiyle tüm eski Marksist kalelerin nihai imhasının ardından, Batı Marksizmi denen çeşitli akımların uğradığı ideolojik dönüşümlerin akıbetinden farklı değildir. Sözde-sosyalist bir ideoloji kullanarak işçilerin fiziksel ve sosyal varlıkları kadar beyinleri ve ruhlarını da istila etme yarışında nasıl ki Herr Hitler'in

"Nasyonel Sosyalizm"i ve Mussolini'nin "korporatif devlet"i Stalin'in "Marksizm"iyle yarış içersindeyse, aynı şekilde "Marksist" Leon Blum'un ya da bu husus özelinde bizzat Bay Chautemps'ın başkanlığını yaptığı "demokratik" halk cephesi rejimi de, günümüz Sovyet devletinden, özü itibarıyla değil ama sadece Marksist ideolojiyi daha az etkili bir biçimde sömürebilmesinden dolayı farklıdır. Marksizm bugün, proletaryaya ait, proletarya adına ve proletaryanın yürüttüğü bağımsız bir mücadele için teorik silâh olarak hizmet etme görevini, daha önceki herhangi bir döneme kıyasla daha az yerine getirmektedir. Tüm sözde "Marksist" partiler, teori ve pratiklerinde, burjuva başkahramanların küçük ortakları olarak katkı sağlama işine enikonu gark olmuş görünmekte, Amerikalı "Marksist" L. R. Boudin'in bugünlerde sözünü ettiği bir problemin ("kapitalist toplumun içsel mücadeleleriyle ilişkimiz: Marksizm'in en büyük problemi") çözümünde onların alçakgönüllü iştirakçileri olarak çalışmaktadırlar.

1938

Bir Filozof olarak Lenin

Anton Pannekoek'in, Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryokritisizm" kitabı üzerine son eleştirisine dair görüşler *

çev. Asena Pala **

Leninizm Batı Yolunda

Lenin ve Troçki'nin savaşın son döneminde ve savaş sonrası dönem boyunca başarısızca çevrilmiş ve basılmış küçük kitapçıklarının Batı Avrupalı devrimcilerin zihinlerinde bıraktığı etki ile, Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryokritisizm" üzerine 1908'deki felsefi çalışmalarının Rusya dışındaki ilk versiyonlarının 1927'de gecikmeli ortaya çıkışının Avrupa ve ABD'de meydana getirdiği tepki arasında çarpıcı bir karşıtlık bulunmaktadır.

"Marksist Devlet Kuramı ve Proleter Devrimin Görevleri" ve "Sovyet İktidarının Sıradaki Görevleri" üzerine olan

---

* **Orijinal Eser:** "Lenin as Philosopher", *Living Marxism*, November 1938.

** Bu yazının çevirisinin redaksiyonuna yaptığı oldukça önemli katkılardan dolayı Aydın Gelmez'e çok teşekkür ederiz (editörün notu).

bu önceki kitapçıklar, Avrupalı radikaller tarafından muzaffer bir proleter devrimden gelen ilk güvenilir haberler ve kendi eli kulağında devrimci ayaklanmalarının pratik rehberleri olarak hevesle çalışılmışlardır. Bunlar, aynı zamanda burjuvalar ve onların Marksist cephe içindeki reformist ve Kautskyci destekleyicileri tarafından göz ardı edilmiş, yanlışlanmış, karalanmış, küçümsenmiş ve bunlardan ziyadesiyle ürkülmüştür. Lenin'in felsefi çalışmaları ortaya çıktığında ise bu sahnenin tamamı değişti. Lenin ölmüştü. Sovyet Rusya, zamanla savaşın ve savaştan kaynaklanan yoğun fakat geçici ekonomik krizin yaralarını hızlıca saran bir Avrupa'da oluşan çeşitli güç "blokları" arasındaki çekişmeli mücadelenin içine dalarak bir başka devlete dönüşmüştü. Marksizmin yerini Leninizm, ya da daha ziyade, son zamanlarda artık bir proleter sınıf mücadelesi kuramı olarak değil de İtalyan faşizmi ve ABD demokrasisi gibi diğer devlet felsefelerinden ayrı olsa da tamamen de farklı olmayan bir devlet yönetim felsefesi olarak algılanan Stalinizm almıştı. Savaş sonrası proleter "kargaşa"nın son kalıntıları da 1926'daki İngiliz genel grevinin ve madencilerin grevinin yıkıcı yenilgisiyle ve Çin Devrimi'nin ilk ve sözde "komünist" döneminin kanlı bir şekilde sonlandırılmasıyla birlikte sönümlenmişti. Böylece Avrupa entelijansiyası, Marx'ın bugüne dek bilinmeyen ve Moskova'daki Marx-Engels-Lenin-Enstitüsü tarafından görkemli baskıları yapılan ilk felsefi yazılarıyla birlikte, Marx'ın, nihayetinde Çar'ın imparatorluğunu ortadan kaldıran ve ölümüne dek tartışmasız bir diktatörlük sürdüren büyük Rus müridinin eşit derecede "ilginç" felsefi ifşaatlarını kabul etmeye hazır hale geldi.

Fakat Lenin'in 1917-20 yıllarına ait devrimci kitapçıklarının ilk ve en ısrarlı okurları olan Batı Avrupa proleter tabakası, görünüşe göre sahneyi terk etmişti.

Görünürde onların yerini ya hızla üye değiştiren Rusya dışındaki Komünist partilerin hızla yer değiştiren üyeliğinin tek sağlam kesimini oluşturan Stalinizmin uyumlu kariyercileri ya da son dönem İngiliz Komünist Partisi kalkınmasının tipik örneği olarak, egemen sınıfın ilerici üyeleri ve yanı sıra bu sınıfın doğal destekçileri durumunda olup artık proletarya mensubu olmaktan çıkmış ve daha eğitimli, oldukça kültürlü ve varlıklı olan eski ve yeni aydın tabakaları aldı. Devrimci proleter komünizm varlığını yalnızca izole olmuş birey düşünürlerde ve söz konusu kitapçıklara kaynaklık eden Hollanda Konsey Komünistleri gibi küçük gruplarda sürdürüyor gibi görünüyordu.

Lenin'in kitabının, nihayetinde Batı Avrupa ve Amerikan toplumunda şimdiki Rus devletinin ve hâkim Komünist Parti'nin temelini oluşturan Marksizmin felsefi ilkelerini yayma amacıyla ulaşılırlığı sağlandıktan sonra, neredeyse evrensel bir takdir kazanmış olacağı beklenebilir. Ancak böyle bir şey olmadı. Kuşkusuz, katı bir kuramsal bakış açısından bakıldığında bile, bu kitapta ifade edildiği şekliyle Lenin'in felsefesi, eski karşıdevrimci filozofların ve sosyologların eski Hegelci filozof Gentile ve diğer entelektüel yaverlerinin yardımıyla kurulmaya çalışılan Mussolini faşizmi benzeri felsefe sistemi kırıntılarından kesin olarak üstündür. Basmakalıp gündelik muhabbet yığınlarından ve Adolf Hitler 'in "kuramsal" çalışmasında politik-felsefi *Weltanschauung* [dünya görüşü] olarak ifade edilen budalaca saçmalıklardan da kıyaslanamaz biçimde üstündür. Bu yüzdendir ki, Mussolini'nin fikirlerini yenilikçi ve bilgece, Alman önderin boş laflarını da mantıklı bulabilen insanlar, Lenin'in felsefi çabasının kuramsal değerini hedef gösteren ciddi boyutlardaki yanlış yorumlamaları, yanlış anlamaları ve genel geri kalmışlığı yalayıp yutmakta hiçbir zorluk

yaşamadılar. Bugün Lenin'in 1908'de tartıştığı filozoflara ve bilim insanlarına ve genel olarak modern bilimdeki gelişmelere aşina olan az sayıda insan bile, Lenin'in bu eserinden (yazarının en sevdiği tarzda konuşmak gerekirse) eski çağların demode "materyalist" kavramlarının koşulsuz kabulünün ve modern bilim insanlarının materyalist kuramı desteklemek adına gösterdikleri gerçek çabanın eşit derecede koşulsuz istismarının "çöplüğünde gizlenmiş" o berrak ve kararlı devrimci düşünce "cevherini" çıkarmayı başarmış olabilirler. Yine de, genel olarak ilerici burjuva entelijansiyanın Lenin'in materyalist felsefesinin gecikmiş propagandasına tepkisi, kuram meselelerindeki kazanımları için Batı Avrupa ve Amerika'nın felsefi ve bilimsel çevreleri gibi Marksist olarak "kötücül" makamlardan takdir görme arzusunun asla ötesine geçmediklerini birçok kez sergileyen Ruslar için hayal kırıklığı olmuştur. Açık bir düşmanlıktan çok kayıtsızlık havası hâkimdi ve daha da tuhaf olanı, takdiri önemsenenler çevresinde de kibar bir utanç hali söz konusu idi.

Bu utanç verici sessizlik, önceden Lenin ve takipçilerinin Bolşevikler tarafından Rus Devrimi sırasında başarılı bir şekilde uygulanan politik ve taktik ilkelerini, proleter dünya devriminin evrensel olarak geçerli ilkelerine dönüştürmeye yönelik çabalarına vahşice saldıran sol radikal Marksist azınlık tarafından dahi uzun süre herhangi bir etkin saldırıyla bozulmadı. Bu sol eğilimin diğer temsilcileri ise, Lenin'in felsefi ilkelerinin dünya çapında devrimci Marksizmin tek doğru felsefi öğretisi olarak nitelenmesine yönelik benzer çabaya karşı eşit derecede keskin bir saldırı geliştirmek hususunda çok yavaş kalmışlardı. Nihayet Lenin'in kitabının (Rusçada) ilk kez yayınlanmasından otuz yıl ve ilk Almanca ve İngilizce çevirilerinin ortaya çıkmasından

on bir yıl sonra, Lenin'in Marksizmin materyalist felsefesine katkılarının ilk eleştirel incelemesi, bu özel görev konusunda çağdaşı olan diğer tüm Marksistlerden birçok nedenden dolayı ve hiç kuşkusuz daha nitelikli biri tarafından kaleme alındı.[1] Yine de, Lenin'in felsefesinin bu ilk önemli eleştirisinin, asıl hedeflediği görece küçük bir devrimci Marksist azınlığa dahi ulaşacağı konusunda umut azdır. Bu eleştiri anlaşılması mümkün olmayan bir takma adla ve teksir makinesinde çoğaltılmış bir elyazması olarak basıldı.

Demek ki, dünya çapındaki çekişmenin, bir yanda Batı Avrupalı Marksist sol radikalizm, diğer yanda Rus Bolşevizmi olmak üzere her iki tarafının da, politik, taktik ve örgütsel yapılanmalarına ilişkin karşıtlıklarının son kertede pratik bir kavganın hararetinde gözden kaçırılmış olan daha derin ilkelere dayandığının, ve bu temeldeki felsefi ilkelere geri dönüş yapılmaksızın söz konusu karşıtlıkların gerçek anlamda açığa kavuşturulamayacağının farkına varabilmelerinden önce dikkate değer bir süre zarfı bulunmaktaydı. Öyle görünüyor ki yaşlı Hegel "Minerva'nın baykuşu ancak günbatımında uçar" derken haklıydı. Ancak bu, verili bir dönem içinde süregiden toplumsal hareketin bu son "felsefi evre"sinin aynı zamanda en parlak ve en önemli evre olduğu anlamına gelmiyor. Proleter bakış açısından bakıldığında fikirlerin felsefi çatışması, zamanımızın tarihsel gelişimini belirleyen devrimci sınıf mücadelesinin temeli değil, sadece geçici bir ideolojik biçimidir.

---

[1] Anton Pannekoek, *Lenin als Philosoph. Kritische Betrachtung der philosophischen Grundlagen des Leninismus*, Bibliothek der "Ratekorrespondenz" No. 1. Hollanda Enternasyonal Komünistler Grubu Yayını (112 sayfa, 30 cent). ABD'deki dağıtımı *Council Correspondence* (P. O. Box 5343, Chicago, 111) tarafından yapıldı.

Machçılığa Karşı Leninizm

Bu ustalıklı kitapçığın meydana getirdiği çok sayıda önemli sonucu bir makalede tartışmak imkansız. Marksizmin tarihsel gelişiminin, Marx ve erken dönem burjuva materyalizmiyle başlayan kısa ve aydınlatıcı bir dökümünden sonra Pannekoek, bir yandan Joseph Dietzgen'in, diğer yandan Mach ve Avenarius gibi burjuva bilim insanlarının, kendi seleflerinin ortaya attığı materyalist nesnel dünya tasarımlarını, bilme sürecine dair eşit derecede materyalist tasarımlar ile tamamlama yoluyla bir adım öteye geçmeye yönelik çabalarının gerçek kuramsal içeriğini kusursuz bir biçimde yeniden ifade ediyor. Sonuç olarak, daha sonra ortaya çıkan söz konusu kuramların Lenin'in bütünüyle taraflı açıklamalarında maruz kaldıkları inanılmaz çarpıklıkları ortaya koyuyor. Mach ve Avenarius'un çalışmasının temel bilimsel içeriğine dair bu kitapçıkta yer alan yirmi beş sayfalık incelemeye eşit ustalıkta bir inceleme bildiğimiz kadarıyla bulunmamakta. Aynı şekilde, Lenin'in ve takipçilerinin "madde", "enerji", "doğa yasaları", "gereksinim", "uzam", "zaman" gibi terimlerin modern bilimsel tanımlarının naif eleştirisinde düştükleri ve "ortakduyu" denen şeyden, yani aslında çoğu zaman bilimsel gelişmenin yitik çağlarına ait fiziksel kuramların tekrarından başka bir şey olmayan bakış açısından kaynaklanan kuramsal hatalara dair, eşit derecede güçlü bir çürütme metni de bulunmamakta. (Tam da bu yüzden Friedrich Engels ortakduyu denen şeyi "metafizikçilerin en beteri" olarak tanımlamıştı.)

Yine de bu, Pannekoek'in Lenin'in çalışmasına dair eleştirel bakışının muhtemelen çok da önemli olmayan bir yönüdür. Lenin'in Machçılığa saldırısının temel zayıflığı,

eleştirinin genel adaletsizliği, yeni pozitivist felsefenin temelini oluşturan özünde materyalist yaklaşımın açıkça yanlış betimlemesi ya da Marx ve Engels'in döneminden beri modern fizik biliminde gerçekleştirilen hakiki kazanımların tamamen görmezden gelinmesi değildir. Lenin'in kendisinin, Mach ve takipçilerinin sözde materyalist ve bilimsel kuramlarının ardında saklanmış olan idealist (solipsist, mistik ve son kertede açıkça dini ve gerici) olarak tanımladığı eğilimine dair "materyalist" eleştirisinin temel zayıflığı, burjuva materyalizminin yerleşik sınırlarının ötesine geçmekte başarısız olmasıdır. Lenin "modern" Marksist materyalizmin erken burjuva materyalizminin soyut felsefi ve doğalcı yaklaşımına üstünlüğünden bahsederken dahi, eski ve yeni materyalizmler arasındaki bu farkı bir niteliksel farklılık olarak değil, bir derece farklılığı olarak kavramıştır. Son kertede, Marx tarafından inşa edildiği şekliyle "modern materyalizm"i, "içerikte ölçülemez derecede zengin ve materyalizmin tüm diğer eski biçimlerinden kıyaslanamaz şekilde daha iyi temellendirilmiş"[2] bir materyalizm olarak tanımlamıştır.

Lenin, Marx'ın "tarihsel materyalizmi" ile "materyalizmin önceki biçimleri" arasındaki farkı, asla gerçek bir sınıf çatışmasından doğan uzlaşmaz bir karşıtlık olarak kavramamıştır. Daha ziyade bu farkı süregelen tek bir devrimci hareketin daha radikal bir tezahürü olarak açıklamıştır. Bu nedenle Pannekoek'e göre Lenin'in Mach ve Machçılara yönelttiği "materyalist" eleştiri en saf kuramsal amacında bile başarılı olamamıştır; çünkü Lenin, burjuva doğalcı materyalizminin geç dönem çabalarına tam gelişmiş *proleter sınıfa* özgü *tarihsel materyalizmin*

[2] Bkz. Lenin, *Collected Works*, cilt XIII, International Publishers, New York, 1927, s. 291.

bakış açısından değil, burjuva materyalizminin süreçsel ve bilimsel olarak görece daha az gelişmiş bir evresinden hareketle saldırmıştır.

Lenin'in 1908 tarihli materyalist felsefesindeki bu yargı yine Lenin'in felsefi kuramının burada ele alınmayan sonraki gelişmeleriyle de desteklenmiştir.

Lenin'in ölümünden sonra ve son dönem çalışmalarındaki "materyalist felsefe"sinde varsayılan Hegelci felsefi düşüncenin önemi, ilk olarak Marx-Engels-Lenin Enstitüsü'nün yayımladığı Lenin'in 1914 ve sonrasına ait felsefi metinlerinde filizlenmektedir. Hegel'in daha önce kabullenilmeyen idealist diyalektiğinin gecikmeli uyanışı, eski burjuva materyalizmini benimseyen Leninistlerin, bu materyalizmi, açık bir şekilde burjuvazi karşıtı ve proleter bir devrimci eğilimin resmi talepleri ile bağdaştırmalarına hizmet etmiştir. Önceki aşamalarda tarihsel materyalizm yetersiz bir açıklıkla da olsa hâlâ "eski materyalizm biçimleri"nden farklı bir şey olarak tasarlanıyorken, şimdi vurgu artık, "tarihsel" materyalizmden diyalektik materyalizme, ya da Lenin'in konuya son katkılarında da belirttiği gibi "Hegelci (idealist) diyalektiğin materyalist uygulaması"na kaymıştır. Böylelikle sadece burjuva materyalist düşüncesi değil, Holbach'dan Hegel'e kadar burjuva felsefi düşüncesinin tamamı, on sekizinci yüzyıla ait Feuerbachçı materyalizmin Plehanov ve Lenin tarafından savaş öncesi dönemde benimsenmesinden, Lenin'in Hegel ve diğer on dokuzuncu yüzyıl burjuva filozoflarının "akıllı idealizm"ini on sekizinci yüzyıl filozoflarının "akılsız materyalizm"ine yeğlemesine varana dek,[3] Marksist

[3] Bkz. Lenin, *Aus dem Philosophischen Nachlass, Exzerpte and Randglossen*, Almanca baskı, 1932, s. 212.

hareketin Rus egemenliği dönemi boyunca tekrarlanmıştır.

Lenin'in Materyalist Felsefesinin Bugünkü Etkisi

Kitapçığın son kısımlarında Pannekoek, Lenin'in materyalist felsefesinin daha önceki bölümlerde tartışılan özgün kuramsal boyutlarının tarihsel ve pratik önemi ile ilgilenmektedir. Devrim öncesi Çarlık Rusya'sı koşullarında Lenin'in sol bolşevik Bogdanov'a ve Mach'ın iyi devrimci niyetlerine rağmen bütünlüğü tehdit eden ve Marksist partinin kanıtlanmış devrimci enerjisini onun "monolitik" materyalist ideolojisini yeniden gözden geçirmek suretiyle zayıflatan diğer takipçilerine karşı açtığı amansız savaşın taktik gerekliliğini tamamen onaylar. Aslında Pannekoek, Lenin'in 1908'deki felsefi taktiklerini onaylama hususunda, geçmiş geriye dönük olarak analiz edildiğinde bile bu satırların yazarını doğruluyor görünenden fazla ileri gitmiştir. Lenin'in Machçılık-karşıtı kavgasına dair eleştirel değerlendirmesinde, Rus Machçıların ve onların Alman ustalarının sergiledikleri eğilimleri araştırmış olsaydı, 1908'in ideolojik mücadelesinde Lenin'in tavrının çürütülemez doğruluğuna karşı daha sonraki bir olay tarafından uyarılmış olacaktı. Lenin 1908'den sonra bizzat Bolşevik Parti'nin merkez komitesinde ortaya çıkan Machçı muhalefetten elini eteğini çektiğinde konuyu artık kapanmış saymaktaydı. Kitabının 1920 tarihli Rusça ikinci baskısının önsözünde "Bogdanov'un son çalışmalarını inceleme şansı bulamadığı"ndan, fakat başkalarının söylediklerine bakılırsa "Bogdanov'un 'proleter kültürü' adı altına gizlenerek burjuva ve gerici görüşler öne sürdüğüne" oldukça ikna olduğundan bahsetmiştir. Yine de onu bu korkunç suç nedeniyle derhal kurşuna dizilmek üzere G.P.U.'ya göndermemiştir. Lenin, bu Stalin öncesi

günlerde ruhani infazı, makalelerini kitabına iliştirdiği iyi ve güvenilir bir parti emekçisine bırakmaktan hoşnuttu. Böylece sadık bir Leninist olan V. I. Nevsky'den, Bogdanov'un eski Machçı hatalarında iflah olmaz bir şekilde ısrarcı olmakla kalmayıp, bunlara yeni ve daha bariz bir ihmalkarlık suçunu da eklediğini öğreniyoruz. Nevsky, Bogdanov'un proletarya diktatörlüğü dönemi boyunca kuramsal konularda ve proleter kültürün sorunları üzerine yazdıklarının hiçbirinde "proletarya diktatörlüğü sırasında üretim ve üretim yönetimi sistemi" hususunda tek laf etmediği gibi "diktatörlüğün kendisinden de hiç bahsetmemesi"ni "ilginç bir durum" olarak aktarıyor. Aslında bu durum söz konusu "idealist" günahkârın, Lenin ve takipçilerinin materyalist felsefesinin temel ilkelerine karşı düzelmeyen ve düzelmesi imkânsız karakterini kanıtlamaktadır. Burada, Bogdanov'un fiziksel dünyaya ilişkin "sosyal olarak örgütlenmiş deneyim", maddeye ilişkin "kolektif emek çabalarına yönelik direnişten başka hiçbir şey değil", ve doğaya ilişkin "iş deneyiminin açımlanan panoraması" şeklinde yaptığı tanımların, Marx'ın 1845'te *Feuerbach Üzerine Tezler*'inde "şimdiye kadarki materyalizmin temel problemi, verili dünyayı, gerçekliği ve duyumsallığı öznel olarak, yani insanın duyusal bir etkinliği ya da devrimci pratik olarak değil sadece bir nesne ya da bir tasarım şeklinde algılamasıdır" diyerek ortaya attığı soruna gerçek anlamda materyalist ve proleter çözümler getirdiğini söyleme derdinde değiliz. Asıl mesele; şimdi ya da geçmişe yönelik olarak hiçbir koşulda Lenin'in Machçılığa karşı açtığı felsefi savaşa içkin olan ve onun daha önemsiz takipçileri tarafından bugünün bilimsel pozitivizminin materyalist girişimleriyle mücadelelerinde sürekli tekrarlanan hataya taviz vermememiz gerektiğidir.

Bu hata, devrimci materyalist kuramın militan karakterinin açık bir şekilde düşmanca olan diğer kuramsal eğilimlerin zayıflatıcı etkisine karşı, bilimsel eleştiri ve araştırmanın zorunlu kıldığı değişiklikler dışarıda bırakılarak korunabileceği ve korunması gerektiği düşüncesidir. Bu hatalı düşünce, Lenin'in, kendi nazarında Marksist partinin Marx ve Engels'den ziyade onların felsefi üstatlarından, yani Holbach'tan tut Feuerbach'a tüm burjuva materyalistlerinden ve bu burjuva materyalistlerin idealist antagonisti olan diyalektikçi filozof Hegel'den miras aldığı devrimci (ama illa ki proleter devrimci olması gerekmeyen) materyalist felsefenin kanıtlanmış mücadele değerini tehdit eden yeni bilimsel kavram ve kuramları hak ettikleri şekilde tartışmaktan kaçınmasına sebep oldu. Lenin hemen silaha sarıldı ve bunun sebebi, verili bir ideolojinin doğrudan pratik işlevini onun değişen dünyadaki kuramsal doğruluğuna tercih etmesiydi. Aynı zamanda bu doktriner tavır, Lenin'in politik uygulamalarıyla paralel yol almaktaydı. Bu tavır, Lenin'in geçmişte burjuva devriminin amaçlarına uygun düşmüş ve dolayısıyla proleter devrimin amaçlarına da uygunluğuna güvenilebilecek verili bir politik yapıya (bir partiye, bir diktatörlüğe ya da bir devlete) yönelik sarsılmaz Jakobence inancına karşılık gelmektedir. Lenin devrimci materyalist felsefesinde de, devrimci Jakoben politika anlayışında da Rus Devrimi'nin, Batı'daki eşzamanlı proleter devrimci hareketle bağlantılı olarak kendi kabuğunu kırmaya yönelik geçici teşebbüsüne rağmen, geçmişteki büyük burjuva devrimlerinin gecikmeli takipçisi olarak kalmaya mahkum olduğu tarihsel gerçeğini kendisinden saklamıştır.

Lenin'in Mach ve Avenarius'un "idealist" pozitivizmine ve ampiryokritisizmine yönelik şiddetli felsefi saldırısı ile,

pozitivist kanattaki son gelişmelere yönelik, İngiliz Komünist Parti'nin fazla görgülü dergisinde 1938'de yayımlanan rafine bilimsel eleştiri[4] arasında epey bir mesafe vardır. Ne var ki, bu modern pozitivist düşüncenin en ilerici biçimine yönelik bu eleştirel saldırının altında da o bilindik Leninist hata yatmaktadır. Söz konusu eleştirmen, kendini herhangi bir felsefi düşünce ekolüne adamaktan bilinçli bir şekilde kaçınıyor. Muhtemelen yaşamının son evrelerinde felsefenin tamamını bir dizi sorun yerine tedavi edilebilir bir hastalık olarak ele alan Ludwig Wittgenstein'a katılacaktır. Yine de modern pozitivizm karşıtı bütün argümanını, tüm felsefeye karşı şiddetli bir savaş açmış olan eski militan pozitivizmin aslında bizzat özgün bir felsefi tohumdan türediği varsayımı üzerinde temellendirmektedir. Böylelikle modern "mantıkçı pozitivizm"in en son ve birçok açıdan en bilimsel ekolü (ki son zamanlarda R. Carnap tarafından temsil edilmektedir), "bilimin tamamı için geçerli olacak bir homojen yasalar sistemi" inşa etmek yönündeki "felsefi" çabadan geçici olarak vazgeçtiğinde ve "bilimin tamamı için geçerli olacak ortak bir dil"[5] oluşturmak gibi daha alçakgönüllü bir görev üzerine yoğunlaştığında, bu ekolün sözde Leninist eleştirisi, önceki felsefi temellendirmelerinden vazgeçmelerine sebep olan bu aynı sürecin, felsefe karşıtı savaşın ateşli mücadelesini de zayıflatacağını ileri sürecektir. "Her türlü felsefi durgunluğu kaba naralarla saçma olduğu yönünde huzursuz eden pozitivist, en yumuşak ve zararsız deyişle, benim dilim saçmalık demeye varmıştır" diyor söz konusu eleştirmen. Bu argümanın iki türlü kullanılabileceğini görmek kolaydır: Pozitivizmin önceki evrelerinde felsefe ile bilimin

[4] Bkz. M. Black, "The Evolution of Positivism", *The Modern Quarterly*, cilt 1, sayı 1, Londra, 1938.

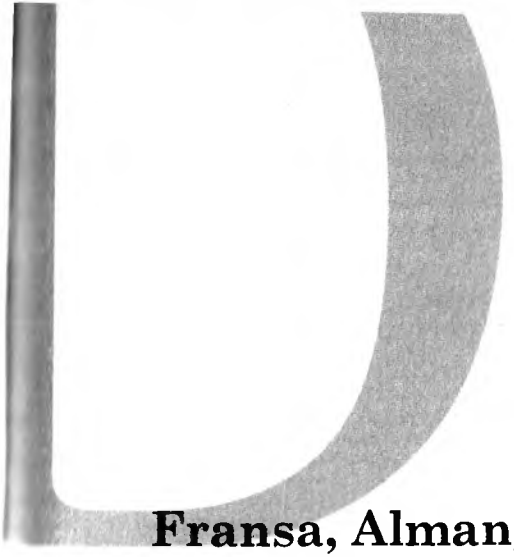
[5] Bkz. R. Carnap, *Logical Foundations of the Unity of Science*, 1938.

birbirine karıştırılmasına karşı kuramsal bir saldırı olarak ve bu felsefi temeli, bilimsel geçersizliğinin gecikmeli keşfine rağmen, hâlâ korumak gerektiğinin pratik bakımdan haklılaştırılması olarak. Yine de, bütün bu tartışma dişe dokunur hiçbir mantıklı ve empirik bir düşünceye dayanmaz. Ne modern burjuva bilim insanı için ne de bir Marksist için, modern toplumun ideolojisinde son yüzyılda "felsefe" adı altında ortaçağın dinî inancının yerini (tamamen olmasa da) almış olan, bütün biçimleriyle idealist bir düşünceler sistemine karşı verdiği savaşta, bütünlüklü ve zedelenmemiş "militanlığını" koruma amacı uğruna, (pozitivist ya da materyalist olsun) hükümsüz bir "felsefe"ye sıkı sıkıya bağlı kalma gerekliliğinden söz edilemez.

Pannekoek, modern proletaryanın devrimci mücadelesi içinde "Marksist bir felsefeye" ihtiyaç olduğu inancından tam olarak vazgeçmese de, günümüz Leninist "materyalizmi"nin bu amaca kesinlikle hizmet etmediği gerçeğinin farkındadır. Bu daha çok, temelde artık antikapitalist değil, en fazla "gericilik karşıtı" ve "anti-faşist" olan, "Halk Cephesi", hatta bazı durumlarda "Ulusal Cephe" sloganıyla hareket eden dünyanın her yerindeki Komünist partilerin öncülük ettiği akımın ideolojik tabanına uygun bir felsefe olarak iş görebilir. Komünist partilerin, prensipte eski Sosyal Demokrat partinin geleneksel ideolojisine uyumluluk gösteren bu mevcut Leninist ideolojisi, proleteryanın amaçlarını artık hiçbir şekilde ifade etmemektedir. Pannekoek'e göre ise bu, yeni entelijansiya sınıfının amaçlarının doğal bir ifadesinden, bu sözde yeni sınıfa dahil edilebilecek çeşitli tabakaların çürümekte olan burjuva ideolojisinin etkisinden kurtulur kurtulmaz seve seve kabul edecekleri bir ideolojiden başka bir şey değildir. Felsefi dile çevrildiğinde bunun anlamı şöyledir: Lenin'in

bu "yeni materyalizm"i, bugün, burjuvazinin önemli bir kesimini yine aynı burjuvazinin yüksek ve bugüne dek egemen tabakasının savunduğu geleneksel dinden ve idealist felsefelerden koparma ve onları, işçiler için sadece bir başka kölelik ve sömürü biçimi demek olan devlet kapitalizmine-dayalı endüstriyel planlama sisteminin tarafına çekme çabasında Komünist parti tarafından kullanılan kusursuz bir araçtır. Pannekoek'e göre Lenin'in materyalist felsefesinin gerçek siyasi anlamı işte tam da budur.

1938

Fransa, Almanya ve İspanya: Devrimci Pratikler

Almanya'da Politik İşçi Konseyleri Sorununun Evrimi

Devrimci Komün

İspanyol Devrimi

Devrimci İspanya'da Ekonomi ve Siyaset

Almanya'da Politik İşçi Konseyleri Sorununun Evrimi*

çev. Önder Kulak

I

Almanya'da, 9 Kasım 1918'den sonraki politik gelişmelerin karşıdevrimci karakteri, en açık politik işçi konseyleri tarihi üzerinden gösterilebilir. Kasım 1918'de iktidar organları olarak tanınmış, Reich'da, eyaletlerde, belediyelerde ve orduda proletarya diktatörlüğünü yürütmüş bu devrimci işçi ve asker konseylerinden Kasım 1919'da geriye kalan tek şey, güçten ve onu kullanacak araçlardan yoksun kalan, "geçmiş" diye bakılan devrimci bir çağın kalıntıları olarak tolere edilen –tam sözcük budur– ama belirli bölgelerde hâlâ saygı gören "yerel işçi konseyleri"nin güçsüz eli oldu. Yerel işçi konseyleri bu acınası varolma biçimiyle ayakta kaldı ve hâlâ belediyenin yönetim organları ile yerel proletarya arasında bir çatışma ortaya çıktığında, kimi küçük kasabalarda tam bir işleyiş göstermekteler. Ancak bize göre, terimin devrimci anlamıyla politik konseyler gerçekte hiç varolmadılar. Şu bir gerçek ki, resmi "İşyeri Konseyleri" ve Konsey ilkesine göre farklı amaçlar için oluşturulmuş ve organize edilmiş mevcut örnekler (Shop Stewards** ve

---

* **Orijinal Eser:** "Evolution of the Problem of the Political Workers Councils in Germany", *Neue Zeitung fur Mittelhüringen*, Vol.3, March 1921.

** İşyeri temsilcileri (editörün notu).

fabrika delegeleri, Konsey Dernekleri ve Federasyonları, İşsizler Konseyleri, Evkadını Konseyleri vb.) tıpkı sendikalar gibi hâlâ önemsiz politik bir işlev üstlenirler; ancak asıl olarak bunlar, sadece ekonomik konseylerdir ve hatta kimi zaman konsey bile değillerdir. Ve devrimci "Asker Konseyleri" herkesin şaşkınlığına rağmen, son mahkeme kararıyla da sınandığı gibi, resmi olarak hâlâ kaldırılmadılar veya yasadışı ilan edilmediler. Ancak esasen asker konseylerinin pratik varlığı üzerinden çok uzun zaman geçti.

Demek ki, Almanya'da gerçek kurumlar olarak politik işçi konseyleri tarihi 1919'un sonlarında biter. Bu noktadan sonra, politik işçi konseyleri sorununun gelişimi, sadece zamanla değişen farklı politik yönelimlere ve bunların iniş çıkışlarına dair çeşitli tavır alışlar biçiminde takip edilebilir.

Eğer Almanya'daki politik konseylerin genel gelişimi için geriye bakarsak, şunları ifade edebiliriz: Konsey kurumlarındaki ani düşüşlerin ve dağılmaların nedenleri konusunda, elbette genel ekonomik ve politik gelişmelere dayanan ve herkesçe bilinen ana nedenlerle birlikte, diğer eşlik eden ideolojik nedenlerin de rol aldıklarından bahsedilmelidir: Almanya'da kısa bir süre, güçlü bir proletarya diktatörlüğü kurmak ve sahici temeller oluşturmak için önkoşullar varken, bu fırsat devrimci proletaryadaki ve hatta onun işleyen "Konseyler"indeki temel bir sorundan dolayı ister istemez heba edildi; devrimci bir Konsey Sistemi'nin örgütsel temelleri ve bunun yerine getirmesi gereken başlıca görevlere dair kavrayış eksikliği vardı.

1. En önemli örgütsel kusur şu gerçeğe dayanmaktaydı: Çoğu durumda, politik Konseyler olması gerektiği gibi fabrika ve sendikalarda örgütlenen proleterler tarafından değil, sosyalist partiler tarafından seçilmişlerdi; ve

eş zamanlı olarak, hemen hemen her gün, Almanya'nın her kasaba ve şehrinde "İşçi Konseyleri" kuruldu (hatta hiç de proleter-olmayan karakterdeki en küçük köylü toplulukları dahi, kendi yerel çıkarlarını komşu, şehirli "İşçi Konseyi"nin müdahalesinden korumak için, bir çeşit politik taklitle kendi "İşçi Konseyleri'ni seçtiler). Yine de, daha sonra gerçek konseyler kurmak için irade açıkça gösterilebilseydi ve hayat bulabilseydi, bu kusur sonraki aylarda pekâlâ giderilebilirdi. Ancak bu pratik olarak hiçbir yerde gerçekleşmedi. Şöyle ki, kimi güvenilmez üyeler "görevlerinden alındılar" ve devrimin romantizmine kapılan diğerleri de kendi inisiyatifleriyle çekildiler; politik işçi Konseyleri üyelerinin çoğunluğu ise, az çok koşulların dayatmasından dolayı, Konseylerin tüm ihtişamı dünyaya düşene dek kendi vazifelerine "saplandılar."

2. Politik konseylerin görevleri hakkındaki bilgisizlikten doğan en ölümcül sonuç, "egemen" Konseylerin esasen yasama, yürütme ve yargı alanlarında tam yetki talep etmeleri gerekirken, hemen hepsinde değilse bile çoğu durumdaki oldukça etkisiz "denetimleri"dir. Bu kendi kendini sınırlamadan ötürü, sadece daha sonraki baskı ortamı hazırlanmakla kalmadı, Konseylerin, Devlet gücünün demokratik olarak kurulmuş yeni organları tarafından dışlanması da olanaklı oldu ve asıl önemlisi, devrim-öncesi güçlerin veya yasaların önemli bir kısmı da tamamen el değmemiş olarak bırakıldı. Böylece, kısa bir bekleme süresinin ardından, devrim-öncesi mahkemeler, eski bürokrasi ve ilaveten devrim-öncesi birçok yasama organı da pek fazla müdahaleye uğramadan eski etkinliklerine geri döndüler. Sadece Büyük Berlin (Berlin ve civarı) bölgesinin "Yürütme Komi-

tesi" olanakları olduğu sürece, eski ilişkilerle tam bir kırılma için uğraştı; eksiksiz bir yasama ve düzenleme gücü talep etti; "Yürütme"yi kurması için sadece Büyük Berlin'in işçi ve asker komiteleri tarafından seçilen altı "Halk Delegesi"ne izin verdi.

Diğer taraftan, şehir ve kırdaki yerel komünal konseylerin çoğu, kendilerini Devlet ve belediyenin "yürütme" organlarına ilişkin önemsiz denetim işleriyle sınırladılar. Böylelikle, sadece yerel yasama kolunun organları (ki Prusya'da ve başka her yerde, Üç Bölge seçim yasası gereğince seçilirlerdi!) ve Reich'ın yasama organlarından, ve bütün büyük eyaletler ve (hepsi olmasa da!) çoğu küçük eyaletten fesholmakla kalmadılar, bir de üstüne yasal tanınmaya da ulaştılar: Gerçekleşen tek tük azletmeler ve her geçen gün daha az etkili olan belirli bir "denetim"le sınırlanmış egemen tutum; tüm bunlar geçmişte, Reich'ın, eyaletlerin ve belediyelerin yürütme organları (bölgesel Konseyler, başkanlar vb.) ile ilgili olarak da tamamiyle aynen yaşanmıştı; ve yine tamamiyle aynı şekilde, "bağımsız yargı"ya tam güvensizlik açıktan tezahür etmiş ve denetim organları, bu yargının, sadece hiçbir hayat belirtisi vermediği ilk dönemde ikna edici olduğunu açıkça beyan etmişti. Konseyin kendi yerel temsilcilikleri üzerindeki gücüne ilişkin muğlaklıkla beraber, hatanın büyük kısmı, Konseyler'e hasım olan "Halk Komiserleri Konseyi"nin ihmallerinden kaynaklanmaktaydı; sonradan oldukça devrimci olan Büyük Berlin'in "Yürütme Komitesi" dahi bütünüyle kusursuz değildi; 11 Kasım 1918'den sonra ilk cümlesi şu olan bir açıklama ilan etmişti: "Muhtelif *Länder*'ların, tüm bir Reich'ın ve ordunun bütün komünal otoriteleri, etkinliklerini sürdürmek durumundadır." Almanya'da devrimci

Konsey düşüncesinin en meşhur savunucuları arasında dahi, Kasım olaylarını hemen takip eden ilk dönem boyunca, Konsey diktatörlüğünün başlıca görevlerine ilişkin bir muğlaklık egemendi.

3. Politik Konseylerin görevlerine ilişkin kavrayışın eksik olduğu ve ayrıca sonrası için yıkıcı sonuçları olan bir diğer nokta da, politik Konseylerin görevlerinin ekonomik Konseylerden nasıl ayrılacağının bilinememesidir; oysa ki bu, kapitalist düzenden sosyalist toplum düzenine geçiş döneminde kesinlikle gerekli bir ayrımdır. Hükümete, burjuvaziye, SPD'ye, sendikalara ve Konsey Sistemi'nin diğer açık veya gizli düşmanlarına, sırasıyla kendi ekonomik ve politik görevleriyle karşı karşıya bırakarak Konseyleri manipüle etme olanağı sağlayan ve bizzat bu ayrımda kendini gösteren muğlaklık, Kasım'dan sonraki aylar boyunca devam etti (böylece, örneğin 1919'un başlarındaki belirli bir dönem için, sağ kanat sosyalist sendika liderleri Konseyleri "politik" görevlerle sınırlandırmak isterlerken, diğer taraftan sosyalist partinin önde gelen bazı sağ kanat üyeleri de Konseylerin ekonomik görevlerle sınırlandırılmasını önerdiler). Yeni Reich Anayasası'nın 165. Maddesine dayanan bu anlayış, işçi konseylerinin sadece ekonomik görevlerle (işyeri konseyleri, bölgesel işçi konseyleri, Reich işçi konseyleri) sınırlandırılmasıyla birlikte, "geniş kapsamlı sosyo-politik yasama tekliflerine" izin verecek ve destekleyecek ve ayrıca belirli "denetim ve yönetim yetkisini" onaylayacak çeşitli ekonomik konseylerin (bölgesel ekonomik Konseyler, Reich Ekonomik Konseyi) kurulmasını da tasarlıyordu. Sonuç olarak; Reich Anayasası'ndaki bu geçici hükümlerde, tüm bir ekonomik konseyler sistemi kendi

yazılı ifadesini bulmakla kalmadı ama aynı zamanda tüm bir politik konseyler sistemi de, devrim sonrası Almanyası'nda, yasal bir kurum haline geldi.

II

Şimdi de politik iktidardaki iniş çıkışları özel olarak izleyecek olursak, şunları ayırt edebiliriz: 1) Kasım 1918'den 16 Aralık 1918'deki Birinci Konseyler Kongresine kadar süren, kelimenin tam anlamıyla Konseyler dönemi. 18 Ocak 1919'daki Ulusal Meclis ve ardından 6 Şubat 1919'daki Weimar Ulusal Meclisi için yapılan seçimlerin ardından, bu dönemdeki geçici Konsey kuralları uygulandı; 2) demokratik ilke ile Konsey ilkesi arasındaki mücadele dönemi. Bu dönem, 1919 Şubat'ının sonu ve Mart'ın başında, Rhineland, Westphalia, orta Almanya ve Büyük Berlin'deki güçlü genel grevlerin baskısı altında Konseylerin ekonomik sistemine hükümetin meydan okumasıyla sonuçlandı. Ardından, 3) 1919'un sonlarına kadar süren bir dönem, Konseylerin politik kurumlarındaki kalıntıların yok edilmesi dönemi (İkinci Konseyler Kongresi 8 Nisan 1919'da düzenlenmişti!); ve 4) politik Konseyler düşüncesinin farklı biçimlerde bugüne kadar varlığını sürdürmesi.

Konseylerdeki politik evriminin bu dört aşaması, daha açık bir şekilde aşağıdaki gibi karakterize edilebilir:

Birinci dönem boyunca, hem SPD'nin merkezi ve aşırı sağı hem de sağ kanat USPD, Ulusal Meclis için hararetli ve endişeli bir şekilde bastırdılar. Ancak bu sırada Konseyler düşüncesi de amansızca yükseliyordu: Aydınların ve zenginlerin en üst katmanlarına dahi ulaşan geniş çevreler konuştular, yazdılar ve demokrasinin kağıttan oylaması ile

mekanik prosedürüne karşıt olarak Konsey ilkesini en yüksek temel ilke olarak düşlediler. Bu, "Hümanist İşçi Konseyleri" ve bunun gibi şeylerin kuruluşuna öncülük etmeye kadar gitti. Ondan sonra Konseylerin egemenliği, Ulusal Meclis anayasasına kadar sürecek, geçici bir şart olarak, evrensel bir biçimde tanındı.

Bu dönem içersinde, kurumlar olarak şunlar vardı:

1. Büyük Berlin'in İşçi ve Asker Konseyleri tarafından seçilen, Yürütme'yi içeren ve daha sonra Yasama gücünü de eline alan Halk Komiserleri Konseyi;

2. belediye sınırlarındaki bir İşçi Konseyi olarak Büyük Berlin Yürütme Komitesi;

3. her eyaletin kalabalık merkezlerinde, Bölgesel İşçi Yürütme Konseyleri;

4. Yerel İşçi Konseyleri; ve

5. tüm kır ve kent topluluklarında, kır ve mülk sahipleri konseyleri.

Yukarıdakilere ek olarak:

a. her büyük fabrika veya endüstri kompleksindeki "İşçi Konseyleri"; bunlar büyük şehirlerde kendi Yürütme Komitelerini seçen, emirleri ve önergeleri uygulamaya koyan genel meclisler içerisinde toplandılar;

b. bölük, tabur vb. tarafından organize ve koordine edilmiş ve her askeri kıtada varolan "Asker Konseyleri". Bunlar, Ulusal Meclis'i hararetle talep ettikleri ve askeri komutayla ilgili "Yedi Hamburg Maddesi"ni kabul ettirdikleri Birinci Konseyler Kongresi'nde temsil

işlerdi.[1] Daha sonra, Mart 1919'un başında, kendi "Reich Genel Asker Konseyleri"ni topladılar. Bundan kısa bir süre sonra da, eski ordunun kalıntılarının çözülmesine ayak uydurarak hemen hiçbir iz bırakmadan hızlıca ortadan kayboldular.

1918'deki Birinci Konseyler Kongresi (Däumig bunu bir "intihar kulübü" olarak tanımlar) politik gücünden neredeyse tamamen feragat etti ve Ulusal Meclis için 19 Ocak 1919'a bir seçim kararlaştırdı; o tarihe kadar Yasama ve Yürütme yetkilerini Halk Komiserliği Konseyi'ne devretti ve eski orta Almanya Konseyler modasını takiben hemen hiç varolmamış denetim gücüne sahip küçük yetkilerle sınırlanmış, hiçbir komünist veya bağımsızın temsil edilmediği (bu, sonuç olarak üç USPD halk komiserinin istifasına da neden oldu) bir Merkez Konsey seçti. Bu Merkez Konsey (ki SPD'nin üyelerinden oluşmakta ve başkanlığını Cohen-Reuss yapmaktaydı) 1919'un sonuna ve 1920'nin başına kadar –tıpkı beklediğimiz gibi– anlamsız ve sıkıcı varlığını devam ettirdi. Konsey kendi yetkilerini Reich üzerinden Şubat'ın başı gibi öylece Ulusal Meclis'e bıraktı ve Prusya'daki gücünü Mart'ın ortasında Prusya Ulusal Meclisi'ne terk etti, ancak yine de varolmaya devam etti; hâlâ İkinci Konseyler Kongresi'ni toplanmaya çağırıyordu, ancak ne zaman ki hükümetin küçük imaları büyüdü ve hükümet kendi inisiyatifiyle Konseyleri durdurmak, görevlerini emek-toplulukları, "emek meclisleri" (bunlar daha sonra SPD genel meclisi

[1] "Hamburg Maddeleri" ordu ve donanma üzerindeki komuta gücünün Merkez Konsey'in kontrolü altında, Halk Komiserliği Konseyleri'ne devredilmesini; rütbe sembollerinin kaldırılmasını; görev dışında silah taşınmasının yasaklanmasını; birliklerin bağlılık sorumluluğunun Asker Konseyi'ne devredilmesini; komutanların seçimle işbaşına gelmesini; mevcut ordunun feshedilmesini; ve en kısa zamanda halk milislerinin oluşturulmasını şart koştu. Kongre bu maddeleri onayladı.

ve Weimar Ulusal Meclisi tarafından reddedildi, ancak bugün yüksek ekonomik Konseylerin, bölgesel ekonomik Konseylerin ve Reich ekonomik Konseyinin kuruluşlarıyla ilgili mevcut hükümet önerilerinde tekrar hortladı) kurarak sadece ekonomik işlerle sınırlamak için kanun çıkarttı, o zaman Merkez Konsey geri çekildi. Bu Merkez Konsey'le beraber, devrimci Büyük Berlin "Yürütme Komitesi", 6 Kasım 1919'da, daha önceden tahsis edilmiş bir devlet binasından Noske'nin birlikleri tarafından zorla sürülene kadar, Büyük Berlin Asker ve İşçi Konseyleri genel meclisi üzerinden az veya çok illegal olarak varlığını sürdürüyordu (SPD, USPD, KPD ve demokratik partilerden ve daha sonra Däumig, Müller vb.nin başkanlığında USPD ve KPD üyelerinden oluşuyordu); sonra taşındı, kısa bir süre tamamiyle illegal kaldıktan sonra, "Merkez Konsey" olarak, bugün "VKPD Sendika Merkezi" olan Münzstrasse'de işlerini yürütmeye devam etti.

III

11 Ocak1919'da Noske Berlin'e girdi. 19. Ulusal Meclis seçimleri! Burjuva çoğunluğu! Her şeye rağmen, Şubat ve Mart'taki görkemli genel grev hareketleri hem sosyalizasyon problemi hem de Konseyler açısından muazzam bir politik öneme sahipti. Bu dönem boyunca, siyasi gazeteler "Konsey Sistemi ve parlamenter-demokratik sistem" arasında olası anlaşma noktalarına ilişkin hararetli tartışmalarla doluydu. Bazı unsurlar (USPD'nin çoğunluğu, SPD'nin kimi üyeleri ve bazı demokratlar) Konseyleri kabul ettirmek için, demokratik parlamentonun yanı sıra (tüketiciler meclisi olarak) Konsey ilkesine uygun bir üreticiler meclisine (emek meclisi olarak) "anayasa içinde bir yer bulmak"

istediler; diğerleri bireysel olarak (örneğin Hamburglu komünist Dr. Laufenberg) tam aksini, burjuva çıkarların bir temsilcisi olarak parlamentoya, Konsey Sistemi içinde bir yer bulmayı önerdiler; ve bu iki bakış açısı arasında kalan değişken başka tutumlar da vardı (bunlardan bazıları bugün çok sayıda insan arasında dolaşır ve zamanı geldiğinde kaybolup yeniden ortaya çıkarlar). Proletarya diktatörlüğünün bir biçimi olarak politik Konseyler sisteminin tutarlı tek destekçisi kısa süre önce kurulan KPD, Däumig ve onun yayını **Der Arbeiterrat (İşçi Konseyleri)** çevresinde gruplaşan USPD seksiyonu idi. Ancak Konseylerin devrimci misyonunun destekçileri bile sonunda, komünal İşçi Konseyleri olarak hayatta kalmak ve devlet desteğini almaya devam etmek için pratikte birçok ödün verdiler. Bunlar gibi komünal İşçi Konseyleri'nin, devrimci Konseyler düşüncesiyle yapacak hiçbir şeyleri yoktu ve bunun yerine bu düşünceyi gözden düşürmeye hizmet ettiler. Bu türden "Politik İşçi Konseyleri" geniş çapta planlanmış herhangi bir illegal projeyi daha fazla kaldıramadılar; kısacası, devrimci taleplerin sözcüsü oldukları, politik ortamın nispeten elverişli olduğu ilk dönemi geçtiler ve devrimci barometrenin düşüşüyle yüzeyden aşağı indiler. Devrime gelince, pratik faaliyetleri oldukça beyhudeydi; genellikle resmi makamlar ve halk arasında aracı rolü üstlendiler ve yiyecek, kömür, konut ve kamulaştırma, hatta yardımcı birim olarak sivil muhafızların oluşumunu bile organize ettiler. Merkez Konsey liderlerinin, devrim için yapılan bu verimsiz "pozitif" uğraşın sona erdirilmesi ve devrimci ajitasyona ve devrimci eylemlerin hazırlığına odaklanılması uyarıları çoğu kesim için önemli bir etki yapmadı.

8 Nisan 1919'da düzenlenen İkinci Konseyler Kongresi bu gidişatın güzergahını etkileyemezdi ve aslında etki-

lemeye çalışmadı bile; içten içe Konseylere düşman olan revizyonist, çoğunluk-sosyalisti unsurlar, artık açıkça başka düzenlemeleri destekliyorlardı. Şu doğrudur ki, Ocak ayında, genel oy hakkının tanınmasının ardından komünal İşçi Konseylerini sönümlenmiş olarak ilan etmeye çalışan Merkez Konsey'e, Kongre kararıyla komünal İşçi Konseylerinin denetim büroları olarak korunması için mücadele etme sorumluluğu verilmişti. Ancak politik Konseylerin bu son kalıntıları da, acınası imtiyazlarını aynı yıl içinde hemen hemen her yerde kaybettiler; çoğu durumda kapatılmaları devlet desteğinin kaybedilmesiyle dayatıldı. Ve bu engebeli mali problemler içersinde, Merkez Konsey'in Ekim 1919'daki güçsüz müdahalesi, Üçüncü Konseyler Kongresi için seçim çağrısı da suya düşmüş oldu.

Bu noktadan sonra, özellikle İşyeri Konseyleri'nde, Konseylerin politik hareketi tamamen ekonomik bir Konseyler hareketine indirgendi. Bu sırada, "saf konsey hareketi"nin destekçileri (sol kanat USPD) "devrimci Konsey örgütlenmesi" aracılığıyla, yasama tarafından oluşturulan yalıtılmış işyeri konseyleri sistemine karşı koymayı sürdürdüler ("devrimci Konsey örgütlenmesi", örgütsel olarak endüstriyel sektörler ve ekonomik bölgelerin eklemlenmesiyle oluşan, parti ve sendika üyeliğine bakılmaksızın, sadece devrimci Konseyler olarak tasarlanmış Konseyler ve bölgesel ofisler birliğidir) ve Konsey örgütünün sadece ekonomik Konsey düşüncesinin değil ama ayrıca politik Konsey düşüncesinin de taşıyıcıları olmaları gerektiğini savundular. Konseylerin hem ekonomik hem de politik düzeylerde, devrimci proleter sınıfın öz örgütleri olmaları gerekiyordu. Ancak komünist partinin oluşumunu hemen sonlandırdığı bu girişimler, sadece belirli endüstriyel merkezler (Büyük Berlin, orta Almanya, Rhineland-Westphalia) üzerinde geçici bir etki

yaptı ve bugün bir başarısızlık olarak değerlendirilebilir. İşçi sınıfını "partinin başında ve sendika liderleri" olarak görmek için devrimci politik İşçi Konseyleri olarak yeni bir seçim talep etmek gibi, KPD ve daha soldaki gruplar tarafından elverişli olarak değerlendirilen durumlarda ara ara üstlenilen diğer girişimler de başarılı olamadı. Bugün Almanya'da "bağımsız bir Konseyler hareketi" artık yok. Politik Konseyler tamamiyle ortadan kalktı; sendikaların etkisi altında olan, çoğunlukla parti siyasetleri üzerinden seçilen ve kimi zaman parti üyeliğine dayalı fraksiyonlar içinde donuklaşan ekonomik Konseyler ise, sadece işçilerin resmi temsil organları (İşyeri Konseyleri) olarak varlıklarını sürdürüyorlar. Böylece parlamentarizm, parti ve sendika sistemi devrimci "Konsey Sistemi" üzerinde, dışarıdan tam bir zafer kazandı. Devrimci Konsey Sistemi düşüncesinin közleri ancak yeraltında, ezilen kitlelerin bilinçlerinde, devrim düşüncesiyle ayrılmaz bir beraberlikle için için yanmaya devam ediyor. Devrimci eylemin günü geldiğinde, bu düşünce yeniden, Zümrüdüanka'nın küllerinden doğuşu gibi yeniden yükselecek.

1921

Devrimci Komün *

*çev. Vefa Saygın Öğütle***

I

İşçi sınıfının kapitalist boyunduruktan kendini kurtarmasını gündemine almış bu içinde bulunduğumuz tarihsel çağda, sınıf bilincine sahip her işçinin devrimci komün hakkında bilmesi gerekenler nelerdir? Bunun yanı sıra, günümüz proletaryasının politik olarak aydınlanmış ve dolayısıyla öz-bilince sahip kesimleri dahi, devrimci komün hakkında ne biliyor?

Marx, Engels ve Lenin'in yapmış oldukları birkaç yerinde değerlendirmenin yanı sıra, bugün artık, I. Dünya Savaşı öncesi Sosyal Demokrat propagandanın yarım asrından ve son on beş yılın yeni ve güçlü deneyimlerinden sonra, hâlihazırda proleter sınıf bilincinin temel bir parçası hâline gelmiş birkaç *tarihsel olgu* da sözkonusudur. Gelgelelim, dünya tarihinin bu kısmı, Kaiser'in eski imparatorluk

---

* **Orijinal Eser:** "Revolutionary Commune", *Die Aktion*, No. 19, 1929.

** Korsch'un zorlu dili ile cebelleşerek çeviriye katkı sunan Sevgi Doğan'a teşekkür ederiz. (editörün notu)

monarşisindeki okulları ne kadar az ilgilendiriyorsa, bugünün "demokratik" (Weimar) cumhuriyetinin okullarını da çoğunlukla o kadar az ilgilendiriyor. Şanlı Paris Komünü'nün tarihi ve anlamından söz ediyorum; o komün ki, proleter devrimin kızıl bayrağını 18 Mart 1871'de göndere çekmiş ve yüksek donanımlı bir düşman ordunun saldırılarına karşı dişe diş muharebelerde, yetmiş iki gün boyunca dalgalandırmıştır. Bu, Paris işçilerinin 1871 devrimci komünüdür ve *Karl Marx'ın, Uluslararası İşçiler Birliği Genel Meclisi'nde, Fransa'da iç savaş üzerine yaptığı 30 Mayıs 1871 tarihli konuşmada dediği gibi*; komünün "gerçek sırrı"nın kaynağında, *özü itibariyle işçi sınıfının hükümeti olması*, "üreten sınıfın mülk sahibi sınıfa karşı mücadelesinin bir sonucu olması ve emeğin ekonomik kurtuluşunun ilerletilebileceği, keşfedilmiş en son politik form olması" yatmaktadır. Öyle ki; yirmi yıl sonra, İkinci Enternasyonal'in kuruluşu ve *1 Mayıs kutlamalarının* doğrudan uluslararası kitle eyleminin ilk formu olarak yaratımı sırasında, mülk sahibi sınıf, kendisini tir tir titreten "proletarya diktatörlüğü" terimi her ne zaman dillendirilse yaptığı gibi, bir kez daha korkunç terörle proletarya diktatörlüğünün üstesinden geldi. Friedrich Engels, donup kalmış cahillerin suratına şu mağrur cümleleri haykırdı: "Pekâlâ beyler, bu diktatörlüğün neye benzediğini mi bilmek istiyorsunuz? *Paris Komünü'ne bakınız. Proletarya diktatörlüğü, işte oydu*". Ve sonra tekrar, yirmi yıldan daha uzun bir zaman geçtikten sonra, zamanımızın en devrimci politikacısı olan Lenin, *Devlet ve Devrim* adlı en önemli politik eserinin temel kısımlarında, Paris Komünü'nün deneyimlerini ve Marx ve Engels'in teorilerine yönelik oportünist gerilemeye ve kafa karışıklığına karşı mücadeleyi en ince detaylarına dek analiz etti. Ve birkaç hafta sonra,

Şubat'ta ulusal bir burjuva devrimi olarak başlamış olan 1917 Rus Devrimi bu ulusal burjuva sınırları aştığında ve ilk proleter dünya devrimine dönüşüp derinleştiğinde, Batı Avrupa'nın işçi kitleleri (ve dünya işçi sınıfının ilerici kesimleri), Lenin ve Troçki ile birlikte, devrimci "konsey sistemi" hükümetinin bu yeni formunu,[1] yarım asır önce Paris işçileri tarafından yaratılmış "devrimci komün"ün kesintisiz devamı olarak kutladılar.

Buraya dek her şey yolunda. Dört yıl savaşlarının yarattığı ekonomik ve politik çalkantılardan sonra daha da yayılan ve tüm Avrupa'yı saran devrimci fırtına ve gerilim dönemini müteakiben, devrimci işçileri "tüm iktidar sovyetlere" sloganı altında toplayan fikirler muğlâk olmasına muğlâktı; ama bu fikirler ile yeni Rusya'da "Sosyalist Sovyetler Cumhuriyeti" adı altında öne çıkan gerçeklik arasındaki yarık da aynı o ölçüde derindi; yine de o dönemde, *konseyler/ sovyetler savaşına, devrimci proleter bir sınıfın gelişmesinin pozitif bir formu olarak başvurulması, gerçekleşme yönünde yükseliş gösterecektir.* Henüz tam anlamıyla gerçekleşmemiş her fikir gibi muğlâk olan, zamanın konseyler/sovyetler fikrinin bu muğlâklığından hayıflanmak için ancak asık suratlı bir cahil olmak gerekir ve ancak kalpsiz ukâlalar, bu kusuru, *Däumig ve Richard Müller*'in rezil "küçük kutular-sistemi"[2] gibi uyduruk "sistemler" aracılığıyla hafifletmeye girişir. O günlerde proletarya, 1919'da geçici olarak Macaristan'da ve Bavyera'da olduğu gibi, her nerede kendi devrimci sınıf-diktatörlüğünü kurmuşsa, (*üreten sınıfın mülk sahibi sınıfa*

[1] "Konsey"in Rusça'daki karşılığının "sovyet" olduğunu, metnin ilerleyen kısımlarını çevirmeye bu karşılığa atıfla devam edeceğimiz için, okura hatırlatalım (ç.n.).

[2] Burada, komünün giderleri için kurulması planlanan bir para biriktirme sisteminden söz edilmektedir (ç.n.).

karşı mücadelesinin bir sonucu olan ve *"emeğin ekonomik kurtuluşu"na ulaşmayı kesin hedefi olarak koyan*) kendi "*işçi sınıfı hükümeti*"ni, *devrimci konsey/sovyet hükümeti olarak* adlandırdı ve inşâ etti.

Ve o günlerde proletarya, sanayileşmiş büyük ülkelerin herhangi birinde, belki 1919 baharındaki büyük ticaret sektörü grevleri sırasında Almanya'da, belki 1920'deki Kapp darbesine karşı koyarken, belki Ruhr işgâli boyunca süren Cunow grevi esnasında ve 1923 yılındaki enflasyonda veya belki de Ekim 1920'deki fabrika işgâlleri sırasında İtalya'da muzaffer olsaydı; işte o zaman kendi iktidarını bir Konsey/Sovyet Cumhuriyeti biçiminde tesis edebilir ve mevcut "Rus Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri Federasyonu" ile *devrimci sovyet cumhuriyetlerinin evrensel federasyonu* adı altında birleşirdi.

Gelgelelim günümüz koşullarında, *konsey/sovyet kavramı* oldukça başka bir anlama sahiptir; tıpkı sözüm ona sosyalist ve *"devrimci" sovyet hükümetinin* varlığı gibi. 1921 dünya ekonomik krizinin atlatılmasının ve Alman, Polonyalı ve İtalyan işçilerin bununla bağlantılı yenilgilerinin (ki bunu, proletaryanın, Britanya'daki 1926 madenci grevi ve genel grev gibi yenilgileri takip etti) ardından, bugün *Avrupa kapitalizmi, bozguna uğramış işçi sınıfından geriye kalanlar üzerinde kendi diktatörlüğünün yeni bir aşamasına geçmiştir.* Bu değişmiş nesnel koşullar altında bizler, yani proletaryanın tüm dünyadaki savaşçıları, konsey/sovyet kavramının devrimci anlamı hususunda ve Paris komünarlarının yarım asır önce "keşfettikleri" *proletarya diktatörlüğü biçiminin* doğrudan gelişimi demek olan *konsey/sovyet hükümetinin* devrimci karakteri hususunda değişmeden ve elden geçirilmeden kalmış eski

inançlarımıza bağlanıp kalamayız.

Rus "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği"nin adı ve gerçek durumu arasında bugün varolan bâriz *çelişkilere* bakıldığında, günümüz Rusyası'nda iktidarda olan insanlar *başlangıçtaki "devrimci" konsey/sovyet ilkesine* "ihanet etmiştir" gibi bir ifadeyle kendimizi tatmin etmemiz, yüzeysel ve yanlış olacaktır; bu tıpkı, Almanya'da *Scheidemann, Müller ve Leipart*'ın, *savaş öncesi günlerdeki kendi "devrimci" sosyalist ilkelerine* "ihanet ettiklerini" söylemeye benzer. Her iki iddia da şüphesiz doğrudur: Scheidemann'lar, Müller'ler ve Leipart'lar, kendi sosyalist ilkelerine ihanet etmişlerdir. Ve fazlasıyla kendine has bir devlet-parti aygıtının (ki sadece adından dolayı, "Komünist" ve "Bolşevik" partiyi andırır) en üst zirveye varmasından beri, proletaryanın ve tüm Sovyet Rusya'nın tepesine binen milyon-başlı bir bürokrasi vasıtasıyla bugüne dek işlemiş olan Rusya'daki "diktatörlük", 1917 ve 1918'in devrimci konsey/sovyet fikriyle, önceden devrimci Sosyal Demokrat olan Mussolini'nin Faşist partisiyle aynı ölçüde, yani çok az ortak özelliğe sahiptir. Gelgelelim her iki durum da "ihanet"e dayalı açıklamalarla açıklanamaz; çünkü *bizzat ihanet olgusunun kendisi açıklanmayı gerektirir.*

Önceki "Tüm İktidar Sovyetlere" devrimci sloganından, bugünkü sosyalist sovyet-devleti denen kapitalist-faşist rejime doğru kendini gösteren çelişkili gelişimin bizim gibi sınıf bilincine sahip devrimci proleterlere yüklediği gerçek görev, daha ziyâde, *devrimci bir özeleştiri* görevidir. Bizler, *devrimci diyalektiğin* sadece geçmiş feodal ve burjuva fikir ve kurumlara değil ama aynı şekilde, bizzat işçi sınıfının tarihsel özgürlük mücadelesinin bugüne kadarki aşamalarında ileri sürülmüş tüm düşüncelere

ve örgütsel formlara da uygulanması gerektiğini fark etmeliyiz. Goethe'nin *Faust*'ta söylediği dünün *sevabını* bugünün ıstırabı hâline getiren şey, Karl Marx'ın açık ve kesin bir biçimde ifade ettiği gibi şudur: Her tarihsel form, gelişiminin belirli bir noktasında, devrimci üretim güçlerinin, devrimci eylemin ve gelişen bilincin *gelişen bir formu* olmaktan çıkıp, ilgili gelişen formun *prangalarına* dönüşür. Ve diyalektik gelişimin bu *zıtlığı* nasıl ki tüm diğer tarihsel fikir ve oluşumlara uygulanıyorsa, aynı şekilde, yaklaşık 60 yıl önceki Paris komünarlarının işçi sınıfı hükümetini bir *devrimci komün* biçiminde "en son hâliyle keşfettikleri" *devrimci sınıf mücadelesinin belirli bir tarihsel safhasındaki felsefi ve örgütsel sonuçlara* da uygulanmalıdır. Aynısı, Rus işçi ve köylülerinin devrimci hareketinin yeni ve Paris Komünü'nü takip eden tarihsel mücadele safhasına ve "*devrimci konseyler/sovyetler iktidarı*"nın yeni formlarını vücuda getiren uluslararası işçi sınıfına da uygulanabilir.

Konsey/sovyet kavramına "ihanet edilmesi"ne ve sovyet iktidarının "yozlaştırılması"na hayıflanmak yerine, illüzyondan-kurtulmuş, ciddi ve tarihsel bakımdan nesnel bir gözlem vasıtasıyla, tüm bu gelişimin *total bir tarihsel panorama* içindeki başlangıcını, ortasını ve sonunu bir araya getirip kavramak ve şu *eleştirel soruyu* sormak zorundayız: Tüm bu tarihsel deneyimlerden sonra; ilk kez (her ne kadar 72 gün sonra zorla bastırıldıysa da) 1871 *devrimci komününde* ortaya çıkan ve ardından *1917 Rus Devrimi'nin* somut ve nihai şeklini verdiği *bu yeni hükümet biçiminin gerçek tarihsel ve sınıfa-dönük anlam ve önemi* nedir?

Devrimci komünün ve onun daha ileri adımı olan devrimci konseyler/sovyetler sisteminin tarihsel ve sınıfa-

dönük karakterine temelden bir kez daha odaklanmak bugün çok daha elzemdir; zira en yalın tarihsel eleştiri dahi, kökeni ve hedefleri bakımından bir burjuva kurumu olarak gördükleri parlamentoyu teoride reddeden ve pratikte "yıkmayı" arzulayan ama aynı zamanda konsey/sovyet sistemini ve onun önceli olan "*devrimci komün*"ü, burjuva devletinin özüyle uzlaşmaz karşıtlık içinde bir öze sahip proleter hükümetin temel formu olarak gören devrimcilerin bu oldukça yaygın kavrayışının nasıl tamamen temelsiz olduğunu gösterir. Oysaki aslında "komün", neredeyse bin yıllık tarihsel gelişimi içersinde, parlamentodan *daha eski* bir burjuva hükümet formunu temsil eder. Komün, on birinci yüzyıldaki başlangıcından 1789/93 Fransız Devrimi'ndeki devrimci burjuva hareketinde vardığı en üst zirvesine kadar, neredeyse tamamen, *tüm bu tarihsel dönemde zamanın devrimci burjuva sınıfının, o zamana dek mevcut feodal toplum düzeninin devrimci dönüşümü ve yeni burjuva toplum düzeninin kurulması için çeşitli biçimlerde sürdürdüğü mücadelenin saf sınıf-yönelimli tezahürüdür.*

Marx, "Fransa'da İç Savaş"tan daha önce alıntıladığımız cümlede gördüğümüz üzere, *Paris işçilerinin 1971 Komünü'nü "emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşebileceği, keşfedilmiş en son politik form" olarak* selamlarken, aynı zamanda, *eğer komün önceki tüm doğasını radikal bir biçimde değiştirmek istiyorsa*, ancak ve sadece bu yeni karakteri takınarak, burjuva özgürlük mücadelesi içersinde geçen yüzyıllarda edindiği geleneksel formdan kurtulabileceğinin de farkındaydı. Marx, "*modern devlet iktidarını parçalayan bu yeni komün*"ün, "bu devlet iktidarından önce gelen ve dolayısıyla komünlerin temelini oluşturan ortaçağ komünlerinin yeniden dirilişi" olduğunu düşünme heveslisi olanlarda kendini gösteren yanlış

yorumlamalarla açıktan uğraşmıştı. Ve onun, başlı başına politik komün anayasası *formunun* proleter sınıf mücadelesi için harikulâde etkiler yaratabileceği beklentisini boşa çıkarmak ve Paris işçilerinin belirli bir tarihsel momentte bu politik forma kattığı, mücadele aracılığıyla ulaştıkları ve kendi ekonomik kurtuluşlarının hizmetine soktukları kesin proleter sınıf-yönelimli içerikten bu politik formu koparmak gibi bir niyeti asla yoktu. Bunun tam tersine, Marx'a göre; Paris işçilerinin geleneksel "komün" formunu, komünlerin ilk başlangıçtaki hedeflerinin tamamen zıddı bir amacın aracı hâline getirebilmelerinin asıl sebebi, komünlerin *görece azgelişmiş ve belirsiz* olmalarıdır. Özellikle Fransa'da klasik biçimiyle geliştiği gibi tam gelişmiş burjuva devleti durumunda (örneğin, *merkezileşmiş modern temsilî-devlette*), yüksek devlet iktidarı, "Komünist Manifesto'daki meşhur cümle hatırlanacaktır, *"bir bütün olarak burjuva sınıfının ortak işlerini idare eden bir yürütme komitesi"nden başka bir şey değildir*; dolayısıyla, sahip olduğu burjuva sınıf karakteri hâlihazırda ortadadır. Gelgelelim, burjuva devlet kurumlarının azgelişmiş erken tarihsel formlarında ki buna ortaçağ "özgür komün"ü de dâhildir, aslında her devlette var olan bu burjuva sınıf karakteri, oldukça farklı bir formda kendini gösterir. Burjuva devlet iktidarının sonradan çok daha açık bir biçimde ortaya çıkmış ve çok daha saf bir biçimde tecessüm etmiş ["işçi sınıfını baskılamaya dönük bir yüksek kamusal iktidar, sınıf hukukuna bağlı bir makine" (Marx) şeklindeki] karakterine karşıt olarak, bizler bu gelişimin erken safhalarında, burjuva sınıfı örgütlenmesinin ilk başlarda konmuş hedefinin hâlâ baskı altındaki burjuva sınıfının ortaçağ feodal hukukuna karşı verdiği devrimci özgürlük mücadelesinin bir aracı olarak hüküm sürdüğünü görürüz. Ortaçağ burjuvazisinin

bu mücadelesi her ne kadar proletaryanın günümüzdeki kurtuluş mücadelesiyle çok az benzerlikler gösterse de, yine de *tarihsel bir sınıf mücadelesi* olarak kalır. Ve o zamanlar burjuvazi tarafından devrimci mücadelesinin gerekleri için yaratılmış olan araçlar, belirli bir ölçüde (ama sadece belirli bir ölçüde), *proleter sınıf* tarafından başka bir temelde, başka koşullar altında ve başka amaçlarla sürdürülen günümüz devrimci kurtuluş mücadelesinin oluşumuyla bazı belirli formel bağlara sahiptir.

Karl Marx, zâten daha erken bir tarihte, burjuva sınıf mücadelesinin bu erken dönem deneyim ve başarılarının (ki *ortaçağların devrimci burjuva komününün* muhtelif gelişim safhalarında en önemli ifadelerini bulmuşlardır) modern proleter sınıf bilincinin ve sınıf mücadelesinin oluşumunda özel bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştı; aslına bakılırsa Marx, bu gerçeği, Paris işçilerinin bu yeni devrimci komününü emeğin ekonomik kurtuluşunun keşfedilmiş en son formu olarak methetmesine yol açan şanlı 1871 Paris Komünü ayaklanmasından çok daha evvel vurgulamıştı. O, ortaçağ feodal devletinde özgürlük mücadelesi veren baskılanmış sınıf olarak *burjuvazinin politik gelişimi* ile *proletaryanın modern kapitalist toplumdaki gelişimi* arasındaki *tarihsel benzerliği* saptamıştı. İşte tam da bu perspektif, *sendikaların ve sendika mücadelesinin önemine ilişkin kendi özel diyalektik devrimci teorisi* için gerekli temel teorik desteği Marx'a sağlamıştır; ve bu öyle bir teoridir ki, gerek sol gerek sağ kanattan pek çok Marksist bugün hâlâ tam anlamıyla ve doğru bir şekilde anlayamamıştır. Marx bu teoriye, işçilerin modern birleşmelerini ortaçağ burjuva komünleriyle karşılaştırarak ve *burjuva sınıfının feodal toplumsal düzene karşı mücadelesine birleşerek başladığını* vurgulayarak ulaşmıştır. Zâten Proudhon'a karşı polemik

çalışmasında, bu hususa ilişkin kaleme alınmış ve bugün klasik hâle gelmiş şu pasajı buluruz:

> Burjuvazide, ayırt etmemiz gereken iki safha vardır: Biri, feodalizm ve mutlak monarşi rejimi altında kendisini bir sınıf olarak inşâ ettiği safha; diğeri ise, hâlihazırda inşâ olmuş bir sınıf olarak, toplumu bir burjuva toplumuna dönüştürmek için feodalizmi ve monarşiyi yıktığı safha. İlk safha daha uzun sürdü ve büyük çabalar gerektirdi. Bu safha tâ feodal lordlara karşı parçalı birleşmelerle başlamıştı.
>
> Burjuvazinin geçirdiği, komünden başlayıp bir sınıf olarak oluşumuna varan farklı tarihsel safhaları izlemeyi başaran epey araştırma mevcuttur.
>
> Gelgelelim, proleterlerin gözlerimizin önünde bir sınıf olarak örgütlenmelerini sağlayan grevler, birleşmeler ve diğer formların sahih bir incelemesini yapmak sözkonusu olduğunda, bazıları gerçek bir dehşete kapılırken, diğer bazıları ise *deneyüstü* bir küçümseme sergiliyorlar (Marx, *Felsefenin Sefaleti*, Bölüm 2, Kısım 5).

Proleter sosyalizmi saflarına henüz yeni geçmiş, 1840'ların genç Marx'ının burada teorik olarak telaffuz ettiklerini ve bilahare, birkaç yıl sonra *Komünist Manifesto*'da, burjuvazi ve proletaryanın farklılaşan gelişim safhalarını sergileyerek benzer bir formda tekrar söylediklerini, aynı Marx yirmi yıl sonra bir kez daha, Uluslararası İşçiler Birliği'nin Cenevre Kongresi'ndeki meşhur tebliğinde sendikalarla ilgili olarak da telaffuz etmiştir. Marx orada, "*nasıl ki ortaçağ ilçe ve köyleri burjuvazinin toplanma merkezleri hâline gelmişse*", bugüne kadarki gelişimleri sonucu sendikaların da "*aynı şekilde işçi sınıfı örgütünün toplanma merkezleri hâline geldiğini*" savunmuştur. Her ne kadar sendikalar, sermayenin durmak bilmez azgın taleplerine karşı işçilerin

ücretlerini ve çalışma saatlerini savunma günlük görevi dışında, bu toplanma merkezi olmaktan kaynaklı önemlerinin farkında olmasalar da, bu yine de böyledir. Dolayısıyla sendikalar, gelecekte, *tüm işçi sınıfı örgütlenmesinin bu tür toplanma noktaları olarak davranmak ve bunu bilinçli bir şekilde yapmak zorundadırlar.*

II

Marx'ın *Parisli işçilerin devrimci komünüyle* ilgili geç dönem pozisyonunun gerçek anlamı kavranmak isteniyorsa, bu durumda onun ilk kavrayışını, modern proleter sınıf mücadelesinin örgütsel formları ile erken dönem burjuva sınıf mücadelesi arasındaki tarihsel ilişki üzerinden, bir başlangıç noktası olarak almak gerekir. Komün, üreten sınıfın sömüren sınıfa karşı mücadelesinden doğdu ve egemen burjuva devlet makinesini devrimci bir eylemle parçaladı. Marx, bu yeni komünü emeğin kurtuluşunun keşfedilmiş en son formu olarak selamladığında, (bazı izleyicilerinin daha sonra iddia ettiği ve hâlâ edegeldiği üzere) *belirli bir politik örgütlenmeyi*, ister *devrimci komün* olarak isterse de *devrimci konsey/sovyet sistemi* olarak adlandırılsın, proletaryanın devrimci diktatörlüğünün uygun ve potansiyel yegâne formu olarak tanımlamayı ya da adlandırmayı asla ve asla arzulamadı. Yukarıda aktardığımız pasajın hemen önce gelen cümlesinde Marx, "komünü destekleyen yorumların çeşitliliğini ve komün içersinde ifade edilen çıkarların çokluğunu" açıkça vurguladı; ve bu yeni hükümet formunun hâlihazırda tesis olmuş karakterini de "*tamamen gelişime açık bir politik form*" olarak açıkladı. İşte tam da bu, Paris komünarlarının ateş altında yarattıkları yeni politik iktidar formunun *sınırsız gelişme kabiliyetidir*; bu, komünarların deneyimini, "burjuva hükümetinin klasik

gelişimi"nden, yani modern parlamenter cumhuriyetin merkezileşmiş devletinden ayırt eden şeydir. Marx'ın temel önvarsayımı şu olmuştur: İşçi sınıfının gerçek çıkarları yılmaz bir biçimde izlendiğinde, bu form, nihâyetinde, sınıfları, sınıflara dayalı hukuku ve devleti var eden ekonomik temeli yerle bir edecek bir kaldıraç olarak dahi kullanılabilir. Böylelikle *devrimci komün anayasası*, belirli tarihsel koşullar altında, bir *gelişme sürecinin*, daha açık ifade edersek, temel hedefin artık herhangi bir devlet hukuku formunu korumak ve hattâ yeni bir "yüksek devlet tipi" yaratmak değil, tam tersine "her türlü devletin toptan yıkılması" için gerekli maddî koşulları asgari bakımdan da olsa yaratmak olduğu *devrimci bir eylemin* politik formu hâline gelir. Marx'ın bu bağlamda tüm arzu edilen açıklığıyla dediği gibi; "*bu son koşul olmaksızın, komün anayasası tam bir imkânsızlık ve tam bir yanılsamadır*".

Yine de Marx, bir yandan Paris Komünü'nü işçi sınıfının ekonomik ve sosyal kurtuluşu için keşfedilmiş en son "*politik form/biçim*" olarak tanımlıyor, ama öte yandan da, komünün bu hedefe uygunluğunun aslen onun *biçimsizliğine*, yani belirsizliğine ve çoklu yoruma açıklığına dayandığını vurguluyor; burada dengesiz bir *çelişkinin* var olduğu aşikâr. Marx'ın pozisyonunun mükemmelen açık olduğu, aynı anda karşı çıktığı belirli teorilerin etkisi altında açıkça ifade ettiği ve (kısmen bizzat büyük Paris Komünü deneyiminin pratik etkisi altında) bu orijinal politik kavramı işin içine dâhil ettiği sadece tek bir nokta var gibi görünüyor. Marx, 1847-48'de *Komünist Manifesto*'da ve benzer şekilde Uluslararası İşçiler Birliği'nin 1864 Kongresi'nde yaptığı açılış konuşmasında hâlâ sadece "*proletaryanın politik iktidarı fethetmesinin*" zorunlu olduğundan söz ediyorken, şimdi, Paris Komünü deneyimlerinin sağladığı

kanıtlar ışığında şöyle demektedir: "İşçi sınıfı, hazır devlet makinesini basitçe ele geçirip onu kendi hedefleri yönünde kullanamaz; *işçi sınıfının mevcut devlet makinesini devrimci bir tarzda parçalaması gerekir*". İşte bu cümle, o günden bu yana, Marksizm'in bütün politik teorisinin temel önermesi ve çekirdeği olarak kabûl görmüş ve bilhassa 1917'de *Lenin, teorik olarak "Devlet ve Devrim" adlı çalışmasında katıksız Marksçı devlet teorisini restore ettiğinden ve pratik olarak da bunu Ekim Devrimi'nin bizzat mimarı olarak gerçekleştirdiğinden beri sözkonusu kabûl yerleşmiştir.*

Gelgelelim, "devlet iktidarı önceki burjuva devletinin devlet makinesini işçi sınıfı adına basitçe ele geçirip işçi sınıfının hedefleri doğrultusunda kullanamaz" şeklindeki *negatif belirlemeden*, proletaryanın yeni devrimci yüksek devlet iktidarının *formel karakteri* hakkında hiçbir pozitif önerme çıkmayacağı aşikârdır. O hâlde şu soruları sormalıyız: Marx'ın *İç Savaş*'ta önümüze koyduğu ve Engels'in otuz yıl sonra *İç Savaş*'ın üçüncü baskısına yazdığı Giriş'te bir kez daha uzun uzadıya tanımladığı üzere, kendi tikel ve belirli formu içersinde "Komün", hangi nedenlerden dolayı, işçi sınıfı hükümetinin keşfedilmiş en son politik formunu temsil eder? *Büyük Fransız Devrimi'nin gerçekleştirdiği devrimci burjuva diktatörlüğünün merkezî sisteminin* ateşli hayranı olan Marx ve Engels, "Komün" bu sistemin tam karşıtı gibi görünüyorken, ne olmuştur da "Komün"ü kesinlikle *proletaryanın devrimci diktatörlüğünün* "politik formu" olarak gören düşünceye ulaşmışlardır?

Aslına bakılırsa, bilimsel sosyalizmin kurucuları olan *Marx ve Engels*'in, sadece *Paris Komünü ayaklanmasından önce* değil *sonrasında da* önerdikleri şekliyle varılan politik programı ve hedefleri daha sahih bir biçimde analiz

edersek, 1871 Paris Komünü'nde gerçekleşen proletarya diktatörlüğü formunun herhangi bir anlamda sözkonusu politik teorilerle uyumlu olabileceği iddiası savunulamaz hâle gelir. Aslında, Marx'ın Birinci Enternasyonal'deki büyük hasmı *Michael Bakunin*, Marx'ın Paris Komünü'ne geriye dönük bir şekilde eklediklerini alaycı bir üslupla yorumlarken, bu hususta kendi payına tarihsel bir hakikate işaret etmektedir:

> Komünist ayaklanmanın etkisi o denli büyüktü ki, tüm düşünceleri bu ayaklanmayla ıskartaya çıkan Marksistler dahi, ayaklanma karşısında şapka çıkarmak zorunda kaldılar. Hattâ bundan daha fazlasını yaptılar: Mantıklarıyla ve içten içe taşıdıkları duygularla çelişkiye düşerek, Komün'ün programını ve hedeflerini kendilerinin gibi benimsediler. Bu komik fakat zorunlu bir parodi idi. Bu devrimin tüm dünya üzerinde açığa çıkardığı tutku o denli güçlüydü ki, eğer böyle yapmasalardı, her şeyi inkâr edecek ve her şeyden vazgeçmek zorunda kalacaklardı (bkz. Fritz Brupbacher: *Marx and Bakunin*, s. 114-115).

1871 Paris komünarlarının devrimci düşünceleri, kısmen Bakunin ve Proudhon'un federalist programından, kısmen Blanquicilik'te varlığını sürdüren devrimci Jakoben düşünce ikliminden, sadece çok küçük bir kısmı da *Marksizm'den* hareketle vücuda gelmişti. Yirmi yıl sonra Friedrich Engels, Paris Komünü'nde çoğunluğu oluşturan Blanquicilerin, düpedüz olguların ağır basması sonucu, "tüm iktidarın yeni devrimci hükümetin ellerinde müsamahasız ve diktatörce merkezileşmesi"ni savunan kendi programlarının yerine, bunun tam tersini, yani *Paris Komünü de dâhil tüm Fransız komünlerinin özgür federasyonunu* deklare etmek zorunda kaldıklarını iddia etti. Gelgelelim aynı çelişki, Marx ve

Engels'in o güne dek savundukları politik teori ile, şimdi komünü, işçi sınıfı hükümetinin "keşfedilmiş en son politik formu" olarak kayıtsız şartsız kabul etmeleri arasında da mevcuttur. Lenin'in, 1917 tarihli "Devlet ve Devrim" adlı eserinde, Marksçı devlet teorisinin evrimini, sanki Marx'ın 1852'ye kadarki geçiş döneminde (1847-48'de *Komünist Manifesto*'da) ileri sürdüğü devrimci proletaryanın politik görevi soyut formülasyonu ile "muzaffer proletarya mevcut yüksek burjuva devlet iktidarını '*tahrip*' ve '*imha*' etmelidir" şeklindeki sonraki önermesi birebir uyumluymuş gibi tarif etmesi yanıltıcıdır. Sadece *1871 Paris Komünü deneyiminin* ilk kez "*işçi sınıfı, hazır devlet makinesini basitçe ele geçirip kendi hedefleri doğrultusunda kullanamaz*" önermesine etkili bir *kanıt* sağladığını tekrar tekrar beyan eden Marx ve Engels'in bizzat bu şahitlikleri, Lenin'in tezinin doğru olmadığını anlatır. Marx ve Engels'in devlet üzerine görüşlerini bu husus hariç tarihsel bakımdan oldukça doğru ve felsefî bakımdan da oldukça sahih bir biçimde yeniden üretmesine rağmen, *20 yılcık bir zamanı hızla atlayıverdiği* için, devrimci Marksist devlet teorisinin gelişimine ilişkin sunumunda mantıksal boşluğa neden olan bizzat Lenin'in kendisidir. O, "*Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*"nden (1852) doğruca "*Fransa'da İç Savaş*"a (1871) atlamış ve böyle yaparak da, başka şeylerin yanı sıra, Marx'ın Birinci Enternasyonal Açılış Konuşması'ndaki şu özlü cümlesinde işçi sınıfının bütün "politik program"ını özetlediği gerçeğini gözden kaçırmıştır: "*Dolayısıyla işçi sınıfının bugünkü büyük görevi, politik iktidarı ele geçirmektir*".

Hattâ Paris Komünü deneyimi üzerine izahatlarında, burjuva devlet makinesinin parçalanmasının ve proleter sınıf diktatörlüğünün kurulmasının kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu çok daha açık ve kesin bir tarzda savunduğu 1871

sonrası dönemde dahi, Marx, *devrimci Paris Komünü'nde biçimlenen hükümet formunun* proletarya diktatörlüğünün *politik formu* olarak propagandasını yapmaktan oldukça uzaktı. Marx, tam da, kanla bastırılan komünün kahraman savaşçıları ve kurbanları adına kayıtsız şartsız ve tereddüt göstermeksizin söz aldığı bir tarihsel dönemde bu duruşu sergilemiş ya da sergiliyor görünmüştür; bunu derken, devrimci proletaryanın ilk uluslararası örgütü adına kan ve ateşle kaleme alınmış bir metne, yani Marx'ın Uluslararası İşçiler Birliği Genel Meclisi'nde "Fransa'da İç Savaş" üzerinde yaptığı konuşmaya atıfta bulunuyorum. Marx, kendi bakış açısından hareketle komünün tarihsel tezahürünün bu özgün *formu* üzerine geliştirmesi gereken eleştiriyi, Paris Komünü'nün devrimci *özü* hatırına bastırmıştır. Marx eğer bunun bir adım ötesine geçip, devrimci komün anayasası politik formunu proletarya diktatörlüğünün "keşfedilmiş en son formu" olarak kutlamış olsaydı dahi, yaptığımız açıklama yanlış olmaz, sadece Marx'ın Paris'in devrimci işçileriyle doğal olarak *dayanışma* içersinde olduğunu ama bunu sadece özel, *tâlî amaçlarla* yaptığını eklememiz gerekirdi. Marx, Paris komünarlarının kutlu savaşlarından ve yenilgilerinden hemen sonra Uluslararası İşçiler Birliği Genel Meclisi'ne yaptığı konuşmayı kaleme alırken, *sadece Marksizm'i Komün'e uygulamak değil ama aynı zamanda Komün'ü Marksizm'e katmak* arzusundaydı. Bu oldukça önemlidir: Çünkü eğer bu belgenin anlamı ve önem derecesi doğru biçimde kavranacaksa ve eğer onu sadece bir kahramanlık destanına yönelik klasik bir tarihsel bir metin ya da bir ölüm ağıdı olarak görmek istenmiyorsa, bu dikkate değer belgeyi iyice anlamak şarttır. Bu belge, tüm bunların çok ötesinde, Marx'ın, *zâten daha önce patlak vermiş ve hemen ardından Birinci Enternasyonal'in çökmesine neden*

olacak keskin mücadelelerde en samimi ve içli dışlı olduğu muhaliflerine karşı kaleme aldığı fraksiyonel bir polemik inceleme olarak kavranmalıdır. Bu fraksiyonel hedef, Marx'ı, *1870 Lyon ve Marseilles Komünlerindeki ayaklanmalarla* başlayan ve 1871 Paris Komünü ayaklanmasıyla zirveye ulaşan ve birbiriyle bağlantılı Fransız devrimci proletarya hareketini tarihsel bakımdan doğru ve eksiksiz bir biçimde değerlendirmekten alıkoydu. Bu durum, ayrıca Marx'ı, proleter sınıf diktatörlüğünün "keşfedilmiş en son formu" olarak selamladığı *devrimci komün anayasasını* aynı zamanda (gerçek tam tersi olsa da) *merkeziyetçi* bir yönetim biçimi olarak açıklamaya da zorladı.

Bizzat Karl Marx ve Friedrich Engels, ve tabiî daha çok da Lenin, Paris Komünü'nün özünde federalist bir karaktere sahip olduğunu hâlihazırda reddetmişlerdir. Eğer Marx, Paris Komünü'nün yarattığı Tüm-Fransa Komün Anayasası taslağına dair kısa incelemesinde, bu anayasanın açık federalist veçhelerini izah etmekten başka bir yardımda bulunamıyorsa, o hâlde böyle yaparak, bu komün anayasası aracılığıyla "*ulusun birliğinin parçalanmadığı tam aksine tesis edildiği*" gerçeğini (ki Proudhon ve Bakunin gibi federalistlerin doğallığında reddetmedikleri bir gerçektir) hâlâ bilinçli bir biçimde vurguluyor demektir. Marx, bu komün anayasasında, *"merkezî bir hükümet" açısından hâlâ ilgilenilmesi gereken "küçük ama önemli işlevler"* olduğunun altını çizmektedir. O, Komün'ün planına göre, bu işlevlerin *"(bazılarının reddetmeye niyetli olduklarının aksine) ortadan kalkmadığını ama komünün (katı bir biçimde sorumlu tutulmuş) sivil görevlilerine devredildiğini*" belirtmektedir. Buna dayanarak Lenin, daha sonra, Marx'ın Komün örneği üzerine yazılarında, "*federalizmden hiçbir iz olmadığını*" deklare etmiştir: "Marx bir merkeziyetçiydi

ve burada alıntılanan açıklamalarında, merkeziyetçilikten hiçbir sapma sözkonusu değildir" ("Devlet ve Devrim"). Bu doğrudur doğru olmasına ama Lenin, bu hususta, Marx'ın Paris Komünü'yle ilgili açıklamasının, Paris komünarlarının ilham kaynağı olduğu ve ilk kez gerçeklik kazanan devrimci komün anayasasının tarihsel bakımdan doğru bir biçimde tanımlanmasından daha öte şeyler içerdiğini gözden kaçırmıştır.

Paris Komünü'nün federatif ve merkeziyetçilik karşıtı karakterini elden geldiğince defetmek için Marx ve Engels, ve tabiî Lenin de, her şeyi bir yana koyup, komünün başlı başına sadece *egemen burjuva devlet iktidarının yıkımını* temsil ettiğini, yani negatif veçheyi vurgulamışlardır. Devrimciler arasında bu hususta bir ihtilâf sözkonusu değildir. Marx-Engels ve Lenin, haklı olarak, Komün'de ifadesini bulduğu şekliyle yüksek politik iktidarın proleter devrimci karakterinin kesin tesisinin, toplumsal varolma koşulunu ancak ve sadece proletarya diktatörlüğünün gerçekleştirilmesinde bulabileceğini vurguladılar. Onlar, hırçın "federalist" hasımlarına karşı, *merkezsizleştirilmiş, federatif devlet formunun bizzat kendisinin, aynen modern burjuva devletinin merkeziyetçi formu kadar burjuva bir içeriğe sahip olduğunu* belirttiler. Ama gelgelelim onlar, bu denli güçlü muhalefet ettikleri karşıtlarıyla aynı hataya düştüler: Her iki taraf da, komün anayasasının "federalist" karakterine odaklanarak, *Paris Komünü'nü parlamentarizmden ve burjuva devlet kuruluşunun diğer hâkim formlarından ayıran başka formel farklılıkları* tamamen gözden kaçırdı (örneğin, *sabit ordu yerine milislerin geçmesi, yasama ve yürütme erklerinin birleştirilmesi, "komün" görevlilerini görevden alma sorumluluğu ve hakkı*). Böylelikle Marx-Engels ve Lenin,

sadece *Marksizm'in Paris Komünü karşısındaki duruşuna ilişkin zararlı etkiler yaratmakla kalmayıp benzer şekilde devrimci Marksist güzergahın yeni bir tarihsel fenomen olan devrimci konsey/ sovyet sistemine yönelik sonraki duruşunu da* kötü etkileyen, hatırı sayılır bir kavram kargaşası yarattılar.

Proudhon ve Bakunin'e uyarak, burjuva devletinin üstesinden "federatif" bir biçimde gelineceğini kabul etmek ne kadar yanlışsa, aynı şekilde, devrimci konsey/sovyet sistemi üzerinden devrimci komüne bakan günümüzün bazı Marksistlerinin, Marx-Engels ve Lenin tarafından yapılan bu tür yanlış anlaşılmış açıklamalara dayanarak, kısa-zamanlı parlamenter temsiliyete dayalı bağlayıcı ve her an geri alınabilir bir vekâletin ya da görevlilerin özel mukaveleyle ve ortalama "ücretler"le çalıştırıldığı bir hükümetin seçimlere dayalı parlamenter bir hükümetten daha az burjuva bir düzenleme olacağına inanmaları da bir o kadar yanlıştır. Hele bu Marksistlerin, devrimci proleter parti tarafından yönetilen devletin zamanı gelince bu (her devletin sahip olduğu, sınıfsal baskının aracı olma) karakterinden tamamen feragat etmesini sağlayabilecek herhangi bir "komünal" ya da "konsey-benzeri" anayasa formunun var olduğuna inanmaları ise tamamen yanlıştır. Marx ve Engels'in ütopik sosyalizm geleneğinden devraldıkları ve zamanlarının proleter sınıf mücadelesinin pratik deneyimlerine dayanarak daha da geliştirdikleri, "devletin Komünist toplumda nihai ortadan kalkışı"na ilişkin tüm teori; azınlığın artık çoğunluğu baskı altına almadığı, tam tersine "halkın bizzat çoğunluğunun kendilerini baskılayanları baskı altına aldığı" bir devlet biçiminin varolduğu ve *hakiki proleter demokrasinin "uygulayıcısı" olma kapasitesine sahip olan bu tür bir proletarya diktatörlüğü devletinin "zaten devletin*

ortadan kaldırılması demek olduğu" ("Devlet ve Devrim") Lenin'le birlikte beyan edildiği an, bütün devrimci anlamını kaybeder.

Gerçek devrimci proleter teoriye dâhil *iki temel teorinin*, 1871 Paris Komünü ayaklanması ve 1917 Rus Ekim Devrimi gibi belirli mücadele safhalarının pratik gerekliliklerine *geçici uyum* sağlayalım derken sonunda fesholma tehlikesine girdiklerini tüm açıklığıyla ortaya koymak, gereksiz zaman harcamaktır. Proleter sınıf mücadelesinin nihai temel hedefi, ister "demokratik" ister "komünal" hattâ ister "konsey-benzeri" karakterde olsun, herhangi bir *devlet* değildir; nihai hedef, tam tersine, sahip olduğu kapsayıcı *form* artık belirli bir politik iktidar türü olmayıp, "*her bir insanın özgür gelişiminin tüm toplumun özgür gelişiminin koşulu olduğu bir birlik*" ("Komünist Manifesto") türüdür.

Proleter sınıf, ister Marksist reformistlerin yanılsamalarını takip ederek baskıcı devlet aygıtını az çok değişmemiş biçimiyle "fethedebilecek" olsun, ister devrimci Marksist teori uyarınca, ancak devletin baskıcı formunu kökten "*parçalamak*" ve *onu iradeyle yaratılmış yeni bir formla "ikame etmek"* suretiyle devleti gerçekten ele geçirebilecek olsun, *o zamana kadar* her iki durumda da bu *devlet*, kapitalist toplumdan Komünist topluma devrimci dönüşüm döneminde, *burjuva devletinden, politik formu sayesinde değil ancak ve sadece sınıfsal doğası ve sosyal işlevi sayesinde farklı* olacaktır. Öyleyse *devrimci komünün, devrimci konsey/sovyet sisteminin ve işçi sınıfı hükümetinin tüm diğer tarihsel tezahürlerinin "gerçek sırrı"*, yapay bir biçimde tasarlanmış herhangi bir *politik formda* ya da belirli tarihsel koşullarda daha önce gerçekleştirilmiş

olabilecek birtakım özel kurumlarda değil, *bu sosyal içerikte yatmaktadır.*

1929

İspanyol Devrimi*

çev. Pınar Artar

I

Yıkılan İspanyol monarşisinin son dışişleri bakanı Kont Romanones der ki (12 Nisan 1931 belediye seçimlerinde 51 eyalet başkentinin 47'sinde yani neredeyse tüm eyalet başkentlerinde oyların ezici bir çoğunluğunu alan) cumhuriyetçi partilerin yıkıcı zaferi ve yalnızca birkaç saat içerisinde gerçekleşen Bourban monarşisinin yıkılması "herkes için sürpriz" olmuştur. İspanyol muhalefetinin en gizli sırlarına hâkim olan "New Europe" gazetesi muhabiri Leon Rollin ise bunu açık bir biçimde onaylamıştır. Bu durum, seçimleri "içtenlikle" isteyen (ve aynı zamanda servetinin büyük bir kısmını da sınır ötesine aktaran) kral için de, daha birkaç hafta öncesinde "İspanya'nın ilk devlet adamı" olarak Paris ve Londra'ya yaptığı kısa ziyaretleri sırasında İspanya diktatörünü tebrik eden Avrupa basını için de sürpriz olmuştur. Ve tabi ki yalnızca büyük şehirlerde

* **Orijinal Eser:** "The Spanish Revolution", *Die Neue Rundschau,* September 1931.

kazanılacak zafere inanan ve hâlihazırda yeni bir devrimsel eylem hazırlığında olan zafer kazanmış muhalifler için de bu durum tam bir sürprizdir.

Bunun yerine, tüm eski düzen hiçbir direnç göstermeden bir yumrukta yerle bir olmuştur. Şimdiye kadar monarşinin en güvenilir dayanakları ordu ve kilise ise neredeyse anında kralı terk etmiş, zulüm görmüş göçmenlerin ve bugünün devrimci hükümetini oluşturan daha dünün hüküm giymiş vatan hainlerinin emrine hazır hale gelmişlerdir. 1808'de VII. Ferdinand'ın Napolyon tarafından tahttan çekilmeye zorlanmasından sonra İspanyol asilzadelerinden oluşan temsilciler heyetinin yine Napolyon tarafından tahta oturtulan yeni Kral Joseph'e: "Majesteleri, İspanyol asilzadeleri her zaman hükümdara sadık kalmıştır, siz majesteleri de bu sadakat ve bağlılığı göreceksiniz." sözlerindeki gibi onlar da yeni hükümete aynı geleneksel sadakat ve bağlılıkla yaklaşmışlardır. Adı kötüye çıkmış olan monarşi yanlısı sivil koruma amiri General Sanjurjo da tıpkı böyle davranmıştır. Monarşinin çökmesinin ardından monarşi yanlılığından anında cumhuriyet yanlılığına dönüş yapan bu general yeni cumhuriyetçi güçler tarafından kucaklanmıştır; oysa daha sonra parlamento (Cartes) seçimleri esnasında muhafazakâr cumhuriyetçi içişleri bakanı Mauro adına popüler devrimci kahraman Ramon Franco hakkında iddia edilen komployu hasır altı eden ve bundan bir hafta sonra da Sevilla ve Andalusia'da şehirlerde ve kırsal kesimlerde çıkan genel grev ve isyanları bastıran da yine aynı kişidir. General Sanjurjo o kadar gaddar önlemler almıştır ki muhafazakâr İngiliz gazetesi "Daily Mail" söz konusu olayda kanıtladıkları güçlü karakterleri nedeniyle devrimci İspanyol hükümetini tebrik etmiştir.

Ancak tüm bunlar hâlâ Nisan'ın gelecek güzel bahar günlerinde olacak olanlar idi. Söz konusu Nisan 1931 devrimi, daha sonra, liderler ve buna tanıklık edenler tarafından bir savaşımdan çok bir bayram olarak tanımlanmıştır. Bu devrim tıpkı Karl Marx'ın 1848 Fransız Devrimi için kullandığı tanım gibi İspanya için "güzel devrim" olarak tanımlanabilirdi; oysa Fransız Devrimi'nden hemen sonra aynı yıl içerisinde Paris proletaryasının Haziran mağlubiyeti ve bundan hemen sonra da 2 Aralık 1851'de 3. Napolyon'un darbesi gelmiştir. Marx'ın çok iyi bilinen bu tanımlaması bir önceki yüzyılın ortalarında devrimci Fransa için yazılmıştı: "Güzel devrim, evrensel iyi niyetin devrimi olarak tanımlanıyordu çünkü devrim esnasında monarşiye karşı oluşan çatışmalar tam gelişmemişti ve uyuklama dönemindeydi ve yine çünkü devrimin evveliyatını oluşturmuş olan toplumsal savaş yalnızca yüce bir varoluş içersinde gelişmiş, yani yalnızca kelimelerde ve kelime öbeklerinde varlık kazanmıştı".[1]

Esasında Nisan ayındaki belediye seçimleri ile Haziran ayındaki seçmenler meclisinin toplantısı (Cortes) arasında geçen o ilk aylarda "Economist" gazetesinde çok yerinde bir şekilde "cumhuriyetçi-muhafazakâr ve ılımlı sosyalist" olarak gösterilen yeni oluşmuş geçici hükümetin proletaryanın acil ve kati bir şekilde yerine getirilmesi gereken toplumsal ve sınıfsal talepleri ile ne kadar az ilgili olduğu gerçekten dikkat çekicidir. Benzer şekilde son iki Avrupa devrimi arasında; 1917 yılında dünya savaşı krizi esnasında Rusya'da patlak veren devrim ile 1929 yılından beri dünyayı ele geçiren "barışçıl" ekonomik kriz esnasında İspanya'da çıkan devrim arasında da dikkat çekici bir fark vardır. Bu fark kısmen 1917-1920 yılları Avrupası

[1] Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri* 1848-1850.

ile günümüz Avrupasındaki genel durumun değişmesi ile açıklanabilir. Bir diğer yandan da, aslında hiç de yeni olmayan ve hatta geçtiğimiz 60 yıl içerisinde kendini bulmuş İspanyol işçi hareketinin tamamen kendine özgü karakterine bağlıdır.

Her şeyden önce o güne kadar İspanya'da hiçbir zaman Komünist bir parti var olmamıştır. Böyle bir partinin yakın zamanda var olacağına dair bir işaret bile yoktur. Andalusia'da* ve Estremadura'da tarif edilemez bir yoksulluk içinde kıvranan tarım işçileri ve Galiçya ve Asturia'da ufacık arazilerinden acınası bir destek alan ve bilinmeyen bir arazi sahibine karşı nefret ("fuero") besleyip sürekli fazla mesai yapan köylüler, Sovyet Rusya'daki tarım topraklarının paylaşıldığını duyduklarında bunu can kulağıyla dinlemişlerdir. Ancak tüm bunlar bugün artık geride kalmıştır. Bugün İspanya'daki devrimci harekette "komünizm" adı altında olup biten her şey, 28 Haziran'daki kurucu meclis (Cartes) seçimlerinin yabancı şüphelilere bile kanıtlamış olması gerektiği gibi, yalnızca bir gölgenin gölgesinden ibarettir. Mevcutta yalnızca üç zayıf Komünist grup vardı ve bunlar da düşmanları olan burjuva sınıfı ile savaşmak yerine daha çok kendi içlerinde ve İspanyol proletaryasının gerçek devrimci örgütleriyle savaşmaktaydı. Bu üç gruptan biri Stalin'in, ikincisi ise Troçki'nin izinden giderken, İspanyol Maurin'in öncülüğündeki Katalan Federal Komünistlerinden oluşan üçüncü grup İspanyol işçi hareketinin nispeten kendi içinde büyüyen bir ürünü olarak görülebilir. Bu üç yöndeki gruptan hiçbirisi İspanyol işçi hareketi üzerinde pratikte tesirli bir etki gösterememiştir.

* "Andalusia" her ne kadar Türkçe'de "Endülüs" anlamına gelse de, İspanya'da bugün bir bölgenin adı olduğu için, orijinal hâliyle bırakmayı uygun bulduk (editörün notu).

Ve yine hiçbirisi kurucu mecliste (Cortes) tek bir bakanlıkla bile temsil edilmemektedir.

Ne var ki, İspanya'da bulunan işçi hareketlerinin iki kolu -ki bunlar aynı zamanda kuvvetli toplumsal güçlerdir- dekendilerine özgü sınıf taleplerini radikal bir şekilde çoğaltan genç İspanyol devriminin mutlu bahar sabahının ışığını ilk aylarda söndürememişlerdir. Bu iki taraftan birisinin Sosyal Demokrat reformist parti ve sendika hareketi olması şaşırtıcı değildir ki zaten bu hareket, savaştan önceki dönemde oluşan kendi devlet adamına yakışır ve devleti korumacı geleneği içerisinde söz konusu radikal talepleri gündeme getirmeyi reddetmiştir. Ancak diğer tarafın, yani sendikalist devrimci hareketin, bu hareketin kendi tarihsel karakteri göz önüne alındığında, söz konusu radikal talepleri gündeme getirmemesi aşırı derecede tuhaf ve şaşırtıcı olsa gerektir. "Eğer ki kişi işçi hareketine, Pyrenelerin güneyine* yalnızca tehdit bakış açısıyla bakarsa bu durum toplumsal barışa katkıda bulunur ve o takdirde tehlike anarşizm kadar sosyalizmden de geliyor gibi görünmez; kuşkusuz bundan daha birkaç yıl öncesine kadar sahip olunan ideolojik yapı ve Enternasyonal'den kendini kurtarmış bazı kişilerin kendilerini adadıkları karşılıksız teoriler ve hatta birkaç fanatiğin kişisel amelleri göz önüne alındığında, işçi hareketinin kendini yeniden örgütleyebileceği devrimci sendikalizmin yeni bakış açısından geliyor gibi de görünmez".

Burjuva toplum siyasetçisi Angel Marvaud tarafından 1910 yılında ortaya atılan bu tarihi öngörü, gerçek gelişme

* Korsch burada, Blaise Pascal'ın "Pirene Dağları'nın bu yanında doğru olan, öteki yanında yalandır" sözüne atıfta bulunmaktadır ki bu sözü, elinizdeki derlemenin bir sonraki makalesi olan "Devrimci İspanya'da Ekonomi ve Siyaset"te zikretmektedir (editörün notu).

ile şaşırtıcı derecede doğrulanmıştır. Başlangıçtan itibaren devlet korumacılığı eğilimini benimseyen ve daha sonra diğer tüm Avrupa sosyal demokrat partilerindeki aynı devlet korumacı eğilimin savaşının başarı kazanmasıyla birlikte hız kazanan İspanyol sosyal demokrasisinin daha da ilerlemesinden yirmi yıl sonra bugün, oldukça az sayıda üyesine rağmen İspanyol sosyal demokrat partisi 130 vekillik ile seçmen ulusal meclisinde (Cartes) en kuvvetli parti olarak karşımıza çıkmaktadır. Üç bakanı ile yeni burjuva-cumhuriyetçi hükümet iktidarını doğrudan paylaşmakta ve sadece koalisyon tarafı olmasına rağmen, resmen hâlâ solda olsa da fiilen daha çok sağda yer almaktadır. Mevcut kabinede dışişleri bakanı Lerroux tarafından temsil edilen radikal burjuva-cumhuriyetçi eğilimin sağında yer almaktadır. Aynı zamanda Katalonya, Andalusia ve Galiçya'daki federalist cumhuriyetçi partilerin de en sağında ve hatta özellikle de halen kendi bölgesinde Madridli düzen bekçilerinin demagojik emirlerine dik başlı ve başarılı bir direnç göstererek karşı koyan Katalonya devlet başkanı Macia'nın halkçı-federalist partisinin de sağında yer almaktadır.

Bu karakterin günümüz İspanyol yönetimindeki sosyalistlerden en dikkat çekici örneği, şu anki cumhuriyetçi çalışma bakanı ve aynı zamanda Sosyal Demokrat Ulusal Sendikalar Birliği'nin (UGT) başkanı olan Largo Caballero'nun Primo de Rivera'nın diktatörlüğünde devlet danışmanı olarak hükümete katıldığına dair şüphelerin yayılmış olmasıdır. Tüm radikal burjuvaların, küçük burjuvazinin ve işçi sınıfının devrimci kesiminin var gücüyle diktatörlüğün anayasaya aykırı rejimine karşı savaş verdiği ve diktatörlük öncesi dönemden liberal ve muhafazakâr bir eski bakanın bile diktatörü ve onun girişimlerini boykot ettiği bir zamanda devlete sadık kalmayı başarmış

bir parti vardı: İspanyol Sosyal Demokratlar. Kendileri diktatörün Mussolini'nin çalışma sözleşmesini taklit ederek yürürlüğe koyduğu sözde birleşik komiteleri (bir tür hakem komitesi) dahi desteklemiş ve diktatörlüğün yasakladığı ve kovuşturduğu sendikalist sendika birliklerini yok etmeye yönelik mücadeleleri içersinde, bugüne dek nispeten zayıf kalmış söz konusu sendika birliklerine çıkar sağlayacak fiili tekelciliğin zorla tesis edilmesi adına, bu şekilde yaratılmış dolaysız devlet örgütlenmesini kullanmışlardır.

Diktatörlüğün ve monarşinin çöküşü bu durumu pek de değiştirmemiş ve hatta işçilerin devrimci kesiminin hiç de yararına olmamıştır. Diktatörlüğün "birleşik komiteleri" bugün halen cumhuriyet tarafından olduğu gibi korunmaktadır; bu komiteler, günümüz "cumhuriyetçi" hükümetlerinin göze çarpan sendikalist işçileri diktatörlükten kalan Sanjurjolar ve Pistolerolar* aracılığıyla baskı altında tutmak için uyguladıkları doğrudan önlemler olarak aynen varlıklarını devam ettirmektedir. Ancak yine bu birleşik komiteler, "devleti savunma" genel amacına hizmet etmekten çok daha fazla, Ulusal İşçi Federasyonu'na (CNT) ** bağlı sendikalist sendika birliklerinin sürekli baskı altına alınmalarını sağlayarak, cumhuriyetçi çalışma bakanı Largo Caballero'nun reformist sendika birliklerini -zira kendisi aynı zamanda bunların sekreteridir- güçlendirmek gibi daha açık bir göreve hizmet etmektedirler.

---

* İspanya Cumhuriyeti esnasında hükümet gücünü işçileri baskılamak için kullanmış ve Primo de Rivera diktatörlüğü altında generallik ve polis şefliği yapmıştır. Sanjurjo, daha sonra, Franco döneminde askeri şef olmuştur (editörün notu).

** The Confederacion National del Trabajo (CNT) 1910'da Barselona'da kurulmuş olup 1931'de 500.000 üyeye sahiptir ki bu sayı, 1936'da bir milyona ulaşacaktır. Bu sendika, burjuva kurumlarına katılmayı reddeden anarşist-sendikalist fikirlerden kuvvetli bir biçimde etkilenmiştir. Korsch'un bu sendikanın program ve pratiğine oldukça sempatiyle yaklaştığı bilinmektedir (editörün notu).

Günümüz İspanyol sosyal demokrat partisinin proleter sınıfın herhangi bir talebini canlı bir şekilde takip etme konusundaki isteksizliği o kadar ileri boyutlara kadar uzanmıştır ki parti kurucu meclis seçimlerinde elde ettiği zaferi çok yersiz bulmaktadır. Koalisyon partilerinin gizli planına göre Sosyal Demokratların Ulusal Meclisin oluşturulmasına muhalif olması beklenmekteydi; oysa şimdi bu rol belki de bir süre sonra sağ kanat tarafından üstlenilecektir. Sosyalistler hatırı sayılır bir süre boyunca burjuva bir koalisyon hükümetinin bir parçası olmamayı tercih edeceklerdir çünkü daha yeni altüst olmuş devrimci zemin, doğası gereği, toplumsal güçlerin hızla yeni bir konum almasını gerektirmektedir. Ne var ki; bir yandan şaşırtıcı derecede büyük seçim zaferlerinden sonra artık kapitalist bir hükümetin bir parçası olmayı reddettiklerini ilan etmeleri gerekirken, diğer yandan da eş zamanlı olarak üç sosyalist bakanın yeni anayasanın resmi şekilde nihai ilanına kadar görevlerinin başında kalmalarını sağlamak zorundadırlar. Aslında seçimlerde mutlak çoğunluğu kazanmadıkları için kendilerini şanslı bile sayabilirler çünkü sosyalist söylemleri ile kapitalist eylemleri arasındaki çelişki epey bir can sıkıcıdır. Ve aksi takdirde, kitlelerin burjuva politikacılardan ayrılma ve proleter sınıfın sosyal devriminin peşinden gitme yönündeki baskısı çok daha kuvvetli olacaktı.

İspanyol işçi hareketinin diğer çizgisindekilerin uyguladığı taktikler şu aralar sona yaklaşmakta olan ya da en azından öyle görünen İspanyol devriminin ilk gelişme safhası esnasında Sosyal Demokratların "ılımlı" duruşundan çok daha dikkate değerdir. Söz konusu haftalar içinde İspanya'nın devrimci işçileri ile biraz zaman geçiren ve onların yalnızca teorik programlarını değil aynı zamanda

pratik hayattaki eylemlerini ve Nisan devrimi ile ortaya çıkan yeni duruma karşı fiili duruşlarını gözlemleyen birisi şu fikre kapılmadan edemeyecektir: Belki de yeni oluşmuş bir iktidar bilinci vardı ya da daha ziyade şöyle diyebilirim ki işçi hareketinin yeni kazanılmış özgürlüğü, safiyane bir biçimde, baskıyla geçen bunca yıldan sonra hâlâ örselenmeden varlığını sürdürebilecek yeni bir çağ olarak görülmekteydi. Durum ne olursa olsun, bu koca işçi kitlesi, devrimci propaganda ve doğrudan eylemle geçen altmış yıldan sonra ve etkisi gittikçe daha da artan ve onları yeni bir hayat için ayağa kalkmaya sevk eden şu sekiz yıllık baskı döneminin ardından, yine de hâlâ eski devrimci hedeflerine ateşli bir biçimde bağlıydı. Bu işçi kitlesi, halen bağımsız, aktif ve her şekilde kendini kurban etmeye hazır olmasına ve dahası, kendi geleneksel enerjisiyle ve sürekli artan bir ısrarla her türlü devlet biçimine teoride karşı olduğunu açıkça beyan etmesine rağmen, söz konusu tarihsel uğrakta yeni cumhuriyetçi devlete karşı "açık savaş" yürütmeyi ta başından beri asla aklından geçirmemiştir. Burjuva cumhuriyeti onların program niteliğinde taleplerine hiçbir zaman karşılık vermemiş, yalnızca yoğun baskıdan anlık bir kaçış ve mahkûmların serbest bırakılması, sonu gelmeyen işkencelerde bir nefeslik ara ve örgütlerinin kısmen tanınması gibi az sayıdaki ancak insani açıdan faydalı ve önemli taleplere rıza gösterilmesini sağlamıştır. Bu nedenle; devrimci işçiler yeni cumhuriyete hemen düşmanca bir tavırla karşı koymamış, öncelikli olarak tamamen dağıldıktan sonra iki aydan kısa bir süre içerisinde üye sayısını 600,000lere çıkaracak kadar güçlenen ve üye sayısını hâlâ hızla arttıran, bir yandan da anlayışlarına uygun olarak gerçekten özgür ve özerk bir işçi yaşamı kurma yönünde tüm ihtimalleri deneyen devrimci kitle örgütleri sendikalist

CNT'yi güçlendirmekle uğraşmışlardır. Haziran ortasında Madrid'de İspanya'nın dört bir yanından 432 delege sanayi ve tarım işçilerini temsil etmek üzere ilk ulusal kongreleri için bir araya geldiğinde geleneksel ilkelerini tekrarlamış ve CNT'nin bu kongresinin "tıpkı baskı uygulayan her iktidar gibi kurucu meclis (Cortes) ile de ilgili olduğunu" açıkça ifade etmişlerdir. Ancak aynı zamanda, tam da aynı kurucu meclise, minimum düzeyde talepler içeren bir plan sunmuşlardır. Hazırlanan bu plan toplumsal hayatın o zaman için en önemli gördükleri alanlarını; eğitim ve okul sistemini ("devlet var olduğu sürece cehalet canavarının yok edilmesi talep edilmelidir!"), birey özgürlüğünü, basın ve konuşma özgürlüğünü, ittifak ve greve gitme hakkını, şehir ve ülkede işsizliğin ortadan kalkmasını ve bu tür üretken taleplerinin yerine getirilmesinin önünü tıkayan dar kafalı burjuva mülkiyet anlayışının yıkılmasını kapsamaktadır.

İlk bakışta hemen fark edilecektir ki bu talepler arasında, kendi ilkelerine sadık bir radikal burjuva ve demokratik devrimle sağlanamayacak bir tane bile talep yoktur. Aslında bunların arasında, devrim öncesi rejimin liberal monarşistlerinin bile teorik olarak meşru görmeyeceği herhangi bir talep de yoktu. Ancak ne var ki, şu an itibariyle devrimci İspanya'da bu taleplerin tek bir tanesi bile henüz karşılanmamıştır, hatta söz konusu taleplerin yerine getirilmesi ciddi bir şekilde ele alınmamıştır bile. Eski güçlerin kesin ve ani yıkılışıyla dehşete kapılan geçici hükümet daha ilk saatinde eski güçlerle birlik olup hiç vakit kaybetmeden hükümetin zorlu devriliş hareketinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan devrimci güçlerin bu özgürlük hareketine ket vurmaya çalışmıştır. Önceleri basit bir sendika sorunu gibi 6 Haziran'da Barselona'da baş gösteren ve daha sonra ülkenin geri kalanında

dayanışma grevleriyle devam eden telefon işçilerinin grevinden faydalanarak Seville'de ve Andalusia'nın tamamında çıkan ayaklanmaları provoke etmiştir. Daha sonra bu hareketi gaddarca bastırmış ve nihayetinde 24 Temmuz 1931'de İspanya'nın her köşesindeki sendikalist örgütlenmeleri kararname ile yasaklayarak, sendikalist hareketleri "yasadışı" ilan etmiştir. Yeni İspanyol devletinin geçici hükümeti, bu eski militarist-gerici baskı sisteminin yöntemlerine tam bir geri dönüş sergileyerek, arzu ettiği ve amaçladığı üzere, burjuva devrimden memnun olmayan proletaryanın süregelmekte olan eğilimlerine set çekmiştir. Bu vesileyle, ve aynı zamanda, kendisi tarafından kabule edilen ve bugün İspanyol halkının tüm sınıflarının ezici bir çoğunluğu tarafından ertelenemez olarak görülen ve bizzat kendisinin de daha önce tanımış olduğu acil görevlere yönelik ilerlemeye de engel olmuştur.

II

İspanya'daki mevcut burjuva devrimin acil görevleri her şeyin ötesinde şu şekilde özetlenebilir: (1) modern üretimin gelişimine uygun geniş ve tek tür bir ekonomik alanını derhal korumaya alacak ve aynı zamanda da Katalanların, Galiçyalıların ve Basklıların eğitim, kültür, kamu işleri, taşımacılık, hukuk ve polisiye alanlarında kendi özerk hükümetlerini kurma yönündeki şiddetli ve sonu gelmeyen taleplerini karşılayacak yeni bir devlet biçiminin oluşturulması. (2) Kilise ile devletin ve kilise ile okulun acilen ve tamamen birbirinden ayrılması ve bunun yanı sıra, kişilerin bugün kilise tarafından sahip olunan taşınabilir ve taşınamaz mallarının (binlerce manastır ve elden çıkarılamaz diğer tüm kurumlar) tazminat almaksızın

iadesi. (3) Son olarak da en temel ve en önemli görev, 1789 büyük Fransız Devrimi'nden 1917 Rus Devrimi'ne kadar son yüzyıllardaki tüm büyük devrimlerin gelişimine, zaferine ya da yenilgisine katî surette bağlı olduğu devrimci ilkenin çözümüne yöneliktir ve her şartta tarım devriminin uygulanmasını esas alır. 1868'deki son İspanyol devriminin çökmesine ve 1873 İspanyol cumhuriyetinin süresinin dolmasına sebep olan da zaten bu görevin başarısızlıkla sonuçlanmasıdır.

Bugün karşımıza çıkan ve İspanyol devriminin gündemini oluşturan sorular arasından en kolay cevaplandırılabilecek olanı, federalizm ile ilgili olandır. Dışarıdan yüzeysel bir gözle bakıldığında, Madrid merkezi hükümeti (ki parlamento içinde federalist Katalonya'nın destekçileri de bulunmaktadır) kurucu meclisin artık yalnız üniteryen değil aynı zamanda aşırı merkeziyetçi bir anayasal anlayışa da boyun eğmesine izin verince ama aynı zamanda Katalonya "devlet başkanı" Macia kendi bölgesinde ezici bir çoğunlukla ve neredeyse oybirliğiyle birleşmiş Katalonya şehirleri yani bizzat Katalonya Devleti için tamamıyla farklı bir anayasal anlayışla belirlenen resmi bir halkoylaması düzenleyince, federalizm, yeni cumhuriyetçi devlet olma hali karşısında feci bir tehlike gibi durmaktadır. Oysa halihazırda İngiliz "Economist" gazetesi haklı olarak, "İspanya Cumhuriyeti'nin içindeki bağımsız Katalan Devleti"ne yönelik bu kararnamede fiilen talep edilen ve Britanya İmparatorluğu'nun yazılı olmayan anayasasında "dominyon konumu" adı verilen durumun bile ölçüt olamayacağı ayrıcalıkların nasıl görülmedik biçimde sulandırıldığına dikkat çekmektedir. Başka bir yavan İngiliz de, (devlet ile yalnızca çıkarcı bir şehirler birliğinin kesiştiği nokta olarak) "Katalonya Generalitat" adı altında

halihazırda oluşan şeyi oldukça saygısız bir tavırla "bir tür abartılı ülke-meclisi" olarak adlandırmaktadır.

Her ne olursa olsun, eski aşırı ayrılıkçı Macia ve kendisinin takipçilerinin bağımsızlık yönündeki ilk taleplerinin çoktan büyük oranda azaldığı görülebilir. Sopa köpeğin dibinde duruyor. Katalonya devletinin dış ilişkiler, savaşların ve görevlerin ilan edilmesi, "dolaylı vergi ve gümrük vergilerinin" duyurulması gibi konularda devlet meselelerini merkezi İspanyol devletine bırakması bir tesadüf değildir. Katalan burjuvazisi Katalonya'nın sırf sanayi bakımından İspanya'nın en gelişmiş bölgesi olduğu için bugün gümrük vergilerinin güvencesinde olan ürünlerinin satışında gelecekte de İspanyol piyasasına bağımlı olacağının gayet farkındadır. Bundan yıllar önce tanınmış devrimci ideolog Miguel de Unamuno, Katalonya burjuvazisini benzer bir durumda, Katalonya'nın özerkliği için görüşmelerin yapıldığı sırada "ruhlarını bir gümrük vergisine satmakla" suçlamıştı.*

Diğer yandan, söz konusu Katalonya taleplerinin zekice yumuşatılmasıyla Madrid merkezi hükümeti bu oldukça kabul edilebilir teklif karşısında anlaşmayı geri çeviremeyecek bir konuma yerleşmiştir. Şimdiye kadar bu teklifi reddetmişse ve bugün Madrid ve Barselona bu konuda sanki iki düşman kutupmuş gibi birbirine muhalif bir tavır takınmaktaysa, o halde bugün bu hususta söz konusu olan yalnızca resmi bir siyasi ilke ayrılığı değildir. Buradaki mesele yalnızca geç kavrayan bir yancı ile bir bürokrat arasında ve Madrid'in zarif atmosferi ile Katalonya'nın

* Korsch burada, *The Tragic Sense of Life* [Hayatın Trajik Anlamı] adlı eserin yazarı olan ve faşizme sonradan boyun eğmeden önce diktatörlüğün keskin bir karşıtı ve ateşli bir İspanya Cumhuriyeti taraftarı olan dinî yazar Miguel de Unamuno'ya atıfta bulunmaktadır (editörün notu).

(ki burada işçi sınıfı kamu hayatında tamamen İspanya'nın diğer her yerinden çok daha farklı bir yerde durmaktadır çünkü burada insanlar hiç bölünmeden devrimci sendikalist ve anarşist yoldan gitmektedirler) bundan oldukça farklı ve yalnızca sanayi bakımından değil sosyal açıdan da çok daha fazla gelişmiş atmosferi arasındaki daha genel bir zıtlaşma değildir. Madrid merkezi hükümeti tarafından verilen kararla İspanya'nın her yerinde sendikalist örgütlenmelerin yasaklanması bugün Katalonya'da resmen ve fiilen göz ardı edilmektedir.

İspanyol devriminin sürdürülebilmesi için merkeziyetçilik ile federalizm arasındaki çekişmeden çok daha önemli olan; eski cumhuriyetçi devlet ile eski monarşist İspanya'nın gerçek irticai gücü olan Katalonya kilisesi arasındaki kaçınılmaz mücadeledir. Bu, sanki kilise yeni cumhuriyetçi devlet iktidarına açık bir düşmanlıkla muhalifmiş gibi bir şey değildir; tam aksine Katolik kilisesi (ki diktatör Primo de Rivera'nın çöküşüne kadar diktatörlük rejiminin sadık bir takipçisi ve XIII. Alphonso'nun tahttan inmesine kadar da monarşisinin gerçek bir müttefiki olmuştur) monarşinin çöktüğü günden itibaren sıkı bir şekilde yeni cumhuriyetçi devletin arkasında durmuştur. Yine kilise, Mayıs ayında manastırlarda çıkan kargaşayı görmezden gelen bir hükümete olan güvenini hiçbir zaman kaybetmemiştir ki o hükümette Katolik kilisesinin iki sadık oğlu önemli mevkilerde (devlet başkanı Aleala Zamora ve içişleri bakanı Miguel Maura) hizmet vermektedir. Ve Toledo'nun irticai Başpiskoposu kötü şöhretli Kardinal Segura talihsiz bir açıklama nedeniyle İspanyol topraklarını terk etmek zorunda kalınca, Katolikliğin imparatorluk altında hiçbir yerde olmadığı kadar huzurlu bir şekilde filizlendiği yeni Alman Cumhuriyeti'ne ruhani bir mektup yazarak hemen İspanyol

Katoliklerine seslenen de Taranza Piskoposu olmuştur.

Tam da kilisenin Katolik monarşik devlet düzeninin çökmesiyle yaşadığı mağlubiyetine ilişkin bu açıkgöz uyumunda, İspanyol devriminin gelecekteki gelişiminin önünde duran en büyük tehlike yatmaktadır. Hem ulusçu bir İspanyol hem de uluslararası bir Avrupa gücü olarak Katolik kilisesi kritik 12 Nisan'dan çok kısa bir süre sonra ustaca bir ricat muharebesi başlatmış ve bu aynı zamanda yeni bir taarruzun da tohumlarını atmıştır. Katolik taraf, 12 Nisan seçimlerinde bozguna uğrayan ilk ve tek eski parti olmuştur ama 28 Haziran'da kurucu meclisi (Cartes) oluşturmak için yapılan seçimlerde eski monarşistlerin büyük bir kesimini (ve bunun yanı sıra yine onların önde gelen gazeteleri "El Debater" ile "Accion National" adlı parlamento gruplarını) ve kendi takipçilerini bir araya toplamış olan da aynı partidir. Aynı zamanda kilise uluslararası düzeyde Avrupa'nın tüm önde gelen gazetelerini -ki bunlar arasında Fransız Dominikanlarının "Vie Intellectuelle"si, "Montalernbert" Katolik okulunun "Correspondent"i, Cizvitlerin "Etudes"i, Alman "Hochland" ve Milan Katolik Üniversitesi hocalarının editörlüğünü yaptığı "Vita e Pensiero" da yer almaktadır- Katolik İspanya'da yeni cumhuriyetçi devlet işlerinin korkutucu bir şekilde sekülerleşmesine karşı müşterek bir koruyucu savunma kampanyası ile örgütlemiştir. Tüm bu modern Katolik gazetelerinin temsil ettiği eğilim en iyi 10 Mayıs tarihinde yeni ortaya çıkmakta olan bu durumu açık, kısa ve öz bir şekilde anlatan "Vie Intellectuelle"'de ifade edilmiştir: "Kilisenin savaşı kaybettiği söylenmektedir. Ve bu çok sert bir şekilde ifade edilmektedir. En kötüsü de kilise, kendi savaşını değil, müttefiki olan monarşinin savaşını kaybetmiştir. Şimdi önünde yeni bir savaş vardır

ve bu seferki savaş kendi alanında, *democracia cristiana** savaşıdır". Bu beyan, yeni cumhuriyetin kurulmasını takip eden ilk günlerde devlet başkanı Aleala Zamora'nın yaptığı açıklamalarla kıyaslanabilir: "Düzenin, kapitalizmin ve ruhban sınıfının unsurlarının işbirliği halinde hareket etmesi olmazsa olmazdır çünkü bunlar olmaksızın cumhuriyet, başarısız olup rejimi dengede tutma ihtimalini sonsuzluğa havale edeceği için, kısa ömürlü olacak ve nihayetinde lanetlenecektir". Dolayısıyla, mevcut cumhuriyetçi güçlerin şimdiye dek gayretli bir şekilde kaçındıkları irticai güçten kökten kopuş, olayların seyri içersinde yeni ve daha kuvvetli toplumsal güçler tarafından zorlanmaz ve gerçekleştirilmezse, cumhuriyetin gelişebileceği ve gelişeceği muhtelif yollardan birine dair oldukça net bir resim çizilebilmektedir.

İspanyol devriminin bugünkü durumunda bu tür yeni toplumsal kuvvetlerin açığa çıkmasının beklenebileceği tek biçim, Andalusia'daki son dönem devrimci ayaklanmaların açıkça ortaya koyduğu şekliyle, tarihi gerekçelerle beklemede olan tarım sorunuyla yüzleşmektir ve muhtemelen de bu şekli alacaktır. İspanyol tarım işçilerinin en berbat ve baskı altındaki durumları ile umutsuz sefaletleri aslında topraksız işçilerinkiyle aynı olan sözde bağımsız ve küçük toprak sahiplerinin ortalama bir resmini çizecek olsak bunun için apayrı bir yazı yazılabilirdi. Aynı şekilde, büyük mal sahiplerinin dev mülkleri ile tarım

* "Democracia cristiana" (Hıristiyan Demokrasisi), Roma Katolisizmine ve onun sosyal ve ekonomik adalet öğretisine oldukça yakın duran bir politik harekettir. Hem geleneksel kilise ve ailevi değerlerle hem de sosyal adalet gibi politik değerlerle bağlantı içersindedir. Bu akım 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa'da ortaya çıkmış bazı Hıristiyan Demokrat partileri (İtalyan Demokrat Partisi, Fransız Halkçı Cumhuriyetçi Hareket, Alman Hıristiyan Demokrat Birliği vs.) ve Latin Amerika'da çıkmış bazı Hıristiyan Demokrat partileri kapsamına almıştır (editörün notu).

işçilerinin ("braceros") köle gibi yaşamları arasındaki korkunç tezat, sonu gelmeyen işsizliklerin, gösterişli ve umutsuzca kana bulanmış başkaldırılarının ve bu yüzden tarım üretimi kapasitesinin israf içersinde geri bırakılmış büyümesinin düzenli aralıklarla baş göstermesi ile halen heyecanını korumaktadır. İspanya'nın kamu bilincini temsil eden tüm taraflar bu dayanılmaz şartların uzun zamandır farkındadırlar. Ancak; 1876-1923 arası durmadan değişen yenilenme döneminin kralının, polis birliklerinin, kilise ve sözde parlamenter hükümetin taraflarının tüm yetki ve ayrıcalıkları ve kazançları ile bulundukları yere kök saldıkları bir ülkede, reformun anlamlı tüm projeleri tekrar tekrar boşa gitmektedir. Tüm bu kuvvetler ve bunlara rıza gösteren aracılar toplumu resmi ve gayrıresmi şekillerde yönetmiş, sıradan kırsal bölgeler ile küçük ve orta ölçekli kasabalar kişisel çıkarlar için acımasız bir fırsatçılıkla ve Madrid'deki yönetici kurumlar adına seçim zeminini hazırlayan kötü şöhretli "kaziks" tarafından sömürülmüştür. İspanya'daki tüm tarım şartları 500 yıldan beri aynı acımasız değişmezlikte kalmış, radikal bir reformun teknik imkanları ve ekonomik üretkenliğine dair çok sayıda bilimsel ve deneysel kanıt yüzünden son zamanlarda çok daha baskılı ve kışkırtıcı hale gelmiştir. Bunun dışında, sanayi alanındaki kalkınmanın yalnızca doğu ve kuzeydoğudaki birkaç ilde gerçekleştiğini ve bu yüzden İspanya'daki tarım üretiminin ülkedeki sosyal ve ekonomik yaşam üzerinde sanayinin gelişmiş olduğu ülkelerden çok daha fazla belirleyici olduğunu da dikkate almamız gerekir. Dolayısıyla tarım sorunu, günümüz İspanyol devriminin kaderinde olmazsa olmaz bir önemi haizdir. Nitekim devrimci bir hükümetin can sıkıcı ortaçağ ayrıcalıklarının üzerine giderek bu sorunları çözmeye çalışmak yerine yapılacak herhangi

bir müdahaleden kaçınırken yüzleşeceği ölümcül ve çözülemez sorunlar da tahmin edilebilirdir. Tıpkı şu anki "geçici hükümet" gibi herkes, sosyal reforma yönelik anlık ve yetersiz projelerin yalnızca hükümetin kanlı bir şekilde bastırdığı ve halihazırda devam eden tarım ayaklanmaları sırasında ve sonrasında kazanılabileceğini görebilir.

İspanya cumhuriyetinin geçici hükümetinin gözle görülür bir şekilde tekrar tekrar tuzağa düştüğü durumları, hükümetin açık bir düşmanının –ki bu kişi aynı zamanda İspanya'nın en büyük toprak sahibi Kont Romanones'dir ve daha önce bahsettiğimiz "Revue des Deux Mondes" isimli makalenin de yazarıdır- yaptığı tasviri tekrarlamaktan daha iyi tanımlamayız.

> Son örnekte, tüzüklerini yeni siyasi düzene uyduracak olan büyük şehirler değil kırsal kesimlerdir. Kırsal kesimlerdeki insanlar siyasi rejimin ne olacağı sorusundansa toprağın nasıl paylaştırılacağı sorusuyla daha çok ilgilenmektedirler. Ve bu soru, içinde bulunduğumuz âna dair en büyük tehdit olan tarlalardaki günlük işçiler arasında yaygındır.
>
> İnsanlar tarihten ders çıkaracaklarsa, özellikle Endelüsya illerindeki kırsal ajitasyon gözden kaçırılmamalıdır. İspanya'nın güneyinde bir tür Camorra mafyası olan "Siyah El" ile, Jerez'de tarım işçilerinin ayaklanması ile, Cordoba, Espejo, Mpntjlla'daki karışıklık ile 1870-92 arasında bu illerde yaşanan her şey şimdi daha da yıkıcı bir kuvvetle tekrarlanacaktır. İspanya'da kırsal kesimdeki halk tabakasının zihniyeti bugün altmış yıl öncekiyle aynıdır; hayatlarındaki ekonomik şartlar daha iyiye gitmemiş ve bunları elde etme şekilleri artık eskiye oranla çok daha zordur. Kırsal kesimdeki bu halk tabakası yarım yüzyıl öncekine kıyasla çok daha az izole durumdadır. Şehirlerdeki kardeşleriyle iletişim halindedirler, bazı yerlerde toplum içerisinde en uç fikirler çerçevesinde örgütlenmişlerdir ve şiddetli ve çalkantılı eylemlere 1873'den çok daha fazla eğilimlidirler. Bunun için Rusya'nın dürtmesine de gerek yoktur, zira bu kişilerin zihinleri Rusya'nın rüzgarları üzerlerinde esmeye başlamadan önce korkunç fırtınalar yaşamaya zaten başlamıştır: Ne de Sovyet propagandası onları ayaklanmaya götürebilir, çünkü onları buna götürecek olan yüzyıllardır yaşadıkları sosyal şartlarda geliştirdikleri kendi eğilimleridir.

Kont Romamones'in tek bir amaca hizmet etmekten öteye giden bu özenle seçilmiş kelimeleri aslında sadece mevcut durumun tanımlanmasından ibarettir ve bunlara ekleyeceğimiz hiçbir şey yoktur. Ancak bu tanımlamanın dile getirilmeyen amacı cumhuriyetin tereddütlü ve kararsız devlet adamlarını görevlerini yerine getirmelerinin dehşetengiz zorluklarına karşı korkutmak ise, o halde günümüz tarım sorununa bugünün İspanya'sında radikal çözüm getirme görevinin küçük diplomatik aldatmacalar ve sihirbazlıklarla gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı dile getirilmelidir. Söz konusu görev tüm bir nesnel duruma oturtulduğunda ve tüm sınıflardan insanların ezici bir çoğunluğu tarafından ivedilikle dikkate alındığında da durum böyledir. 12 Nisan ve 28 Haziran seçimleri ile İspanyol devriminin ilk aşamasının önderliğine çağırılan adamlar ister bunu ilerletmek isterse de engellemek arzusunda olsunlar, bu devrimin ikinci aşamasının başlangıç noktası ve içeriği yine de tarım devrimine dair mücadele olacaktır.

1931

Devrimci İspanya'da Ekonomi ve Siyaset*

çev. Nihat Koçyiğit

Katalonya ve İspanya'nın diğer bölgelerindeki devrimci proletaryanın yapıcı girişimlerine yönelik gerçekçi bir çözümleme yapabilmek için, buralardaki kazanımları, bir takım soyut ideallerle ya da bütünüyle farklı tarihsel koşullar altında elde edilmiş sonuçlarla karşılaştırmamalıyız. "Kamulaştırma"nın fiili çıktılarının Barselona'nın sanayi bölgelerinde ve bunların en sağlıklı biçimde incelenebileceği Katalonya'nın daha küçük kasaba ve köylerinde bile ortodoks sosyalist ve komünist teorilerin ve hatta Bakunin zamanından bu yana İspanya'daki devrimci sendikalist ve anarşist işçi kuşaklarının ulvi hayallerinin çok çok gerisinde kaldığına kuşku yoktur.

Tarihsel benzerliklere gelince... Devrimci işçilerin Franco işgaline ve O'nun faşist, Nasyonel-Sosyalist ve burjuva-demokrat yandaşlarına karşı hızla geliştirdikleri karşı atakla başlayan ve şimdilerde yine aynı hızla son aşamasına ulaşan İspanyol devriminin bu dönemine ait kazanımlar ne Ekim 1917'den sonra Rusya'da ne 1918-20

---

* **Orijinal Eser:** "Economics and Politics in Revolutionary Spain", *Living Marxism*, Volume 4, Number 3, May 1938.

arasında Savaş Komünizmi diye adlandırılan dönemde ne de NEP'in sonucu olarak ortaya çıkan aşamada olan biten hiçbir şeyle karşılaştırılmamalıdır. 1931'de monarşinin devrilmesiyle başlayan devrimci hareketin herhangi bir aşamasında, işçilerin ya da işçilere önderlik eden herhangi bir parti ya da örgütün siyasal iktidara sahip olduğu bir tek an bile olmamıştır. Bu sadece ulusal değil bölgesel ölçekte de böyledir; hükümetin gücünü geçici olarak yitirdiği fakat sendikalar tarafından uygulanan yeni ve henüz tanımlanmamış otoritenin kendine özgü bir politik karaktere bürünmediği Haziran 1936'dan sonraki ilk aylar boyunca Katalonya'da sendikalistlerin çok güçlü ve etkili olduğu koşullar için de aynen geçerlidir. Yine de bu koşulların ortaya çıkardığı durum "ikili iktidar" anlamına gelecek biçimde ve layığınca tanımlanmamıştır. Bu "ikili iktidar" durumu, kendisini daha ziyade, daha önce işçilere geçmiş olan (ekonomik) töz ile bunun (siyasal) kabuğu arasındaki ayrışmadan, Madrid-Barselona uzlaşmazlığı olarak da ifade edebileceğimiz Franco'nun güçleri ile "Kralcılar"ın güçleri arasındaki çeşitli içsel uzlaşmazlıklardan ve son olarak da temel işlevi işçileri baskı altında tutmak olan kapitalist devletin bürokratik ve askeri mekanizmalarından hiçbirinin hiçbir koşul altında silahlanmış işçilere karşı işe yarayamayacağı gerçeğinden kaynaklanan tüm devlet iktidarındaki geçici tutulmada göstermiştir.

Birçoklarının yaptığı gibi, son yedi yıldaki devrimci gelişmenin birçok evresinde İspanya birleşik devrimci işçilerinin devlet iktidarını ele geçirebileceği bir "nesnel durum"un birden çok kere olmak üzere –Ekim 1934'de, Temmuz 1936'da ve Mayıs 1937'de– oluştuğu ama ya teorik çekinceleri ya da devrimci tutumlarında var olan içsel bir zayıflık nedeniyle bunu yapmadıkları yönünde bir

tartışma yürütmenin hiçbir faydası yoktur. Bu, Barselonalı sendikalist anarşist işçiler ve milislerin hükümetin mühimmat depolarına saldırdıkları ve daha sonra da bozguna uğramış faşist isyancılardan ele geçirdikleri silahları kuşandıkları 1936'nın Temmuz günleri için geçerli olabilir; tıpkı, Petrograd'da devrimci işçi ve askerlerin "*Tüm İktidar Sovyetlere*" ve "*Kahrolsun Kapitalist Bakanlar*" gibi Bolşevik sloganlar atarak gösteri yaptığı ve nihayet onyedisini onsekizine bağlayan gece tereddütlü Bolşevik Parti Merkez Komitesi'nin geri adım atarak daha önce içinde yer almak istemediğini ilan ettiği "olgunlaşmamış" devrimci girişimin bir parçası olmaya mecbur kaldığı ve bunun sonucunda da oybirliğiyle askerlere ve halka silahlanma ve kendilerinin hâlâ "barışçıl bir gösteri" diye nitelendirdiği gösterilere katılma çağrısında bulunduğu 1917'nin Temmuz günleri için de geçerli olabileceği gibi.

Bu olaydan yirmi yıl sonra bugün, 1936-38'lerin uzlaşmazlık ve tedirginlik içindeki İspanyol sendikalist ve anarşistlerinin "kaotik kararsızlığı"nı hiçe sayarak, 1917'deki Bolşevik önderliğinin devrimci tutarlılığını yere göğe sığdıramayanlara, tam da bu noktada, Temmuz 1917'nin o kara günlerinde, Sovyet Rusya'daki Kızıl Ekim zaferinden üç ay önce, kendisi de bir Bolşevik olan ve daha sonra Sovyet hükümetinde üst düzey bir konuma atanan ama o zamanlar sanayinin kurulmasından sorumlu olan S. B. Krassin'in aşağıda dile getirdiği durumu, Lenin'in ve O'nun Bolşevik partisinin de engelleyemediği ya da bir zafere dönüştüremediği gerçeğini anımsatmak gayet yerinde olacaktır: "Ağırlıklı olarak askerlerden ve az sayıda holigandan oluşan o sözde kitleler iki gün boyunca, çoğunlukla dehşetengiz biçimde, birbirine ateş ederek, en küçük hareketlenmeyle ya da yeni bir söylentiyle oradan

sıvışarak ve tüm bu olan bitenin neyle ilgili olduğu hakkında en ufak bir fikri olmadan başıboş ve amaçsızca dolaştılar".[1]

Kayda değer bir zaman sonra bile, başarıya ulaşmış Bolşevizmin yüceltildiği ama yine de iktidar partisinin yüksek mevkilerindekilerin arasında ılımlı "özeleştirinin" hâlâ mümkün olduğu zamanlarda Bolşevik halklar komiseri Lunacharsky Temmuz 1917'deki durumu şu sözlerle dile getirdi: "Partinin bu zorlu durumu nasıl aşabileceğini o zamanlar bilmediğini itiraf etmek durumundayız. Parti, organik olarak hükmedemediği ve partinin de beklediği türden bir muhalefetle karşılaşacağını bildiği bir gösteri yüzünden, Menşeviklerden ve Sosyalist-Devrimcilerden destek talep etmeye mecbur kalmıştı ve nasıl devam edeceğini bilmiyordu; göstericileri Taurida Sarayı çevresinde ne yapacaklarını bilmez bir halde bıraktı; bizimkiler darmadağın olurken ve biz yaşadığımız geçici bozgunu fal taşı gibi açılmış gözlerle izlerken muhalefete güçlerini örgütlemesi için zaman kazandırdı".

Ayrıca, İspanyol sendikalistler tarafından ortaya atılan ve ortada devrimci bir önderlik bulunmadığına yönelik sıkça tekrarlanan ithama cevap olarak, burada *devrimci Bolşevik partinin objektif devrimci koşullarda siyasal iktidarı ele geçirme konusundaki "başarısızlığı"* olarak adlandırılabilecek olan şeyin dolaysız sonuçları da, 1917'nin Rus Bolşevikleri için 1934, 1936 ve 1937'lerin İspanyol sendikalist ve anarşistlerinin karşılaştıklarından çok da iyi olmamıştır. 1917 yılının 18 Haziran'ında, Lenin'e karşı, Rusya'ya ayak bastığından beri süregelen eylemlerinin özellikle de geçen son iki gün içindeki silahlı gösterilerin

[1] Bu ve bunu izleyen alıntılar J. Bunyan ve H. H. Fisher'ın *The Bolshevik Revolution 1917-1918* (Hoover War Library Publications, no. 3, Stanford: Stanford University Press, 1934) adlı kitabından alınmıştır.

gizliden gizliye Alman Genelkurmayı tarafından idare edildiğine dair şeytani bir suçlama yapılmıştı. Bolşevik karargâhlarına baskınlar yapılmış, gazete merkezleri kapatılmıştı. Kamenev ve Troçki ile birlikte çok sayıda Bolşevik lider tutuklanmıştı. Lenin ve Zinoviev izlerini kaybettirmeyi başarmıştı ve hatta Lenin, neredeyse iki ay sonra Rus Ordularının Genelkurmay Başkanı General Kornilov'un karşıdevrimine karşı Kerensky'nin halk cephesi hükümetine verilen koşulsuz destek ile devrimci bağımsızlığın tehlikeye atılmasına karşı yoldaşlarını uyardığı sırada hâlâ gizlenmekteydi.

Bu yüzden, İspanyol işçilerin ve onların devrimci sendikalist ve anarşist önderliklerinin, Rus Bolşevik partisi gibi gerçekten devrimci bir partinin yapabileceği koşullar altında, siyasal iktidarı ulusal ve hatta Katalan bölgesi ölçeğinde bile ele geçirmeyi umursamadıklarını söylemek insafsızlık olur. Rus Bolşeviklerinin Temmuz 1917'deki taktiklerini "ihtiyatlı ve gerçekçi bir devrimci politika" olarak kabul etmek ama aynı politika birebir aynı koşullarda İspanyol sendikalistleri tarafından tekrarlandığında "devrimci öngörü ve kararlılıktan yoksun" olduğunu ilan etmek saçmadır. O zaman birisi çıkıp da Pascal'ın iki yüz yıl önceki paradoksal önermesini önünüze koyuverir: "Pirene Dağları'nın bu yanında doğru olan, öteki yanında yalandır."

Bu demek değildir ki Katalan işçilerin devrimci eylemleri yalnızca ekonomik ve toplumsal meselelerde değil neredeyse tüm politik konularda geleneksel ilgilenmezlik tavırlarından dolayı etkisizleşmemiştir. Ortaya çıktıkları ve kendilerini bu durumun sınır tanımayan efendileri olarak gördükleri bir zamanda, ekonomik yeniden yapılanma alanında attıkları en radikal adımlarda bile, Rusya'daki

Bolşevik diktatörlüğün ekonomik ve politik önlemlerinin kendi topraklarındaki ve dünyanın dört bir yanında her bir burjuva ülkesindeki düşmanlarını hem kızdırmasına hem de korkudan titretmesine yol açan hedefe kilitlenememenin ve amaç tutarsızlığının sıkıntısını yaşıyorlardı. Devrimci İspanya'daki şartlar hakkındaki burjuva raporlarında, "karantina bölgesi" zamanında yabancı gözlemcilerin Rusya'daki Bolşevik Devrimi'nin sözde "mezalimi"ni incelerken hissettikleri türden bir huzursuzluk yok denecek kadar azdır. (Eski devrimci Marksist Karl Kautsky bile o günlerde Rusya'daki Bolşevik diktatörlüğün kamulaştırma önlemlerini "burjuvazinin eşlerini kamulaştırarak" taçlandırdığını defalarca söylemiş ve bu yöndeki haberlere kanımca cidden inanmıştı.) O coşkuyla karşılaştırıldığında, Negrin hükümetinin Barselona'ya vardığı saatte, *Times*'ın (Londra) özel bir muhabiri tarafından yapılan İspanyol "kamulaştırmaları" haberinde, biraz espri ve muhabirin İspanyolların inatçı "bireyciliği" olarak adlandırdığı biraz keyifli bir güven bile vardır.

Merkezi hükümetin iktidara gelişi Barselona'ya yeni bir hayat getirdi. Bu büyük şehir kamulaştırma yükünün altında eziliyordu. Bireylerin kendi efendileri olarak kalmakta ısrar ettikleri İspanya'da mutluluk kolektifleştirilemez. Kendi otelinde garson olmaya katlanamayan otel sahibi herhangi bir yerde sıradan garsondur. Sürekli başrolde oynamaktan bıkan ve aldığı maaşı da umursamayan ünlü bir Katalan aktörün tiyatronun dekorcusuna kendisiyle yer değiştirmeyi önerip "Aynı parayı kazanıyoruz; sen sefasını sür, ben de cefasını çekeyim" dediği söylenir. Konservatuar profesörlerinin orkestrada ikinci keman çaldığını söylemek, konserlere giden insanlar arasında iyiden iyiye espri (gerçi kötü bir espri) konusu olmuştu.

New York Times'ın Barselona muhabirinin bir ay sonra geçtiği daha ayrıntılı ve çok daha düşmanca haber bile "İspanya'da Kamulaştırılan Dükkanlar"daki yaşamı ve çalışmayı gösteren bazı oldukça ilgi çekici resimlerle desteklendi ve bu resimler *Times*'ın devlete tapan ve kraldan çok kralcı yorumlarda bulunan okurları için "Kralcılar devlet kontrolünü işçilerin kontrolüne tercih ettikleri ve İspanya'daki yabancı ülke çıkarlarını korumak istedikleri için kamulaştırma –gazetede yayımlanan resimdeki giysi fabrikalarında olduğu gibi– sınırlandırılıyor" sözleriyle daha çekici hale bile getirildi. Aynı anlayışla, "İspanya'nın Güçlü Adamı"nın (kralcı hükümetin artık foyası meydana çıkmış savunma bakanı Indalecio Prieto) bir fotoğrafı basıldı ve 7 Mart 1938 tarihli *Evening Standard*'ın küçük burjuva okurlarına "idareli konuşan, koca göbekli bir gazete sahibi" olarak, "yılan balıklarına olan düşkünlüğü salt midesine olan düşkünlüğünden" kaynaklanan, tabii bu arada "fiyatı" "General Franco tarafından bile biçilmiş" ve "Franco hareketinin finansörü" meşhur Juan March ile kişisel ve yakın arkadaşlığı olan bir adam olarak tanıtıldı.

Bizzat CNT ve FAI'nin giderek artan acı tecrübeler sonucunda başka devletlerin işlerine karışmama politikasını sonunda tam tersine çevirmeye mecbur kaldıkları gerçeği, herkese ama özellikle de İspanyol yoldaşlarının umutsuz mücadelesine kalpten destek vererek kendi anti-siyasal saflıklarına bugün bile leke sürmeyi reddeden bazı iflah olmaz derecede sekter ve yanlışa düşmüş yabancı anarşist gruplara, *ekonomik ve siyasal eylemler arasında her anlamda, özellikle de işçi sınıfı mücadelesinin dolaysızca devrimci aşamasında, yaşamsal bir bağ olduğunu* göstermiştir.

O halde bu, yani İspanyol devrimi, savaş sonrası Avrupası'nın tüm devrimci tarihini sonlandıran aşamanın ilk ve en önemli dersidir. Bu ders, İspanyol işçi sınıfı hareketlerinin karakteriyle bir yüzyılın neredeyse dörtte üçünü kapsayacak bir sürede örülen Avrupa ve Amerika'daki diğer tüm işçi sınıfı mücadelelerinin karakteri arasındaki büyük farklılığı da göz önüne alırsak, çok daha önemli ve özellikle de etkileyici hale gelir.

Bu dersin geçerliliği, CNT tarafından mevcut konjonktürde dile getirilen politik taleplerin görece ılımlı içeriğinden dolayı değerinden bir şey kaybetmez. "Sosyalist cumhuriyette özlemi duyulan halkçı açılımları kucaklayacak, demokratik ve federal nitelikli yeni anayasal dönem" önerisinin halk cephesi hükümetinin, prensipte, bugüne kadar sürdürdüğü burjuva politikasını kökten değiştirmeksizin karar veremeyeceği herhangi bir şeyi talep etmediği su götürmez bir gerçektir. "Sosyal Demokrat UGT ve sendikalist CNT'nin eşit biçimde temsil edildiği, politik ve sendikal tabanlı bir Ulusal Ekonomi Konseyi'nin oluşturulması" önerisi de hükümetin şimdiye kadar sürdürdüğü burjuva-reformcu eğilimi devrimci-proleter bir eğilime dönüştüremeyecektir. Ancak, yine burada günümüz İspanya'sındaki sendikalistler tarafından benimsenen taktikler ile Kornilov isyanına ve hatta isyan sonrasındaki çöküşe kadarki Rus Bolşevik Partisi'nin sergilediği tutum arasında yakın bir benzerlik olduğu görülmektedir. Eğer bu benzerlik doğruysa ve eğer Rusya'daki Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren parti kadar hâkim ölçüde siyasi ve siyasi açıdan deneyimli bir devrimci partinin bile tamamen farklı bir tarihsel durum ortaya çıkmadan nihai mükemmelliğine ulaşmadığını gözler önüne serebilirsek, o zaman İberyalı Kornilov'un karşıdevrim isyanının çökmediği, tam tersine

başarılı bir biçimde bütün ülkede yayıldığı ve şimdi de sanayileşmiş İspanya'nın tam da kalbine, anti-faşist ve anti-kapitalist güçlerin son kalesi olan proleter Barselona'ya saldırdığı günümüz İspanyası'nın olgunlaşmamış şartları altında, şimdiye kadar siyasi düşünce yapısına sahip olmayan ve siyasi açıdan neredeyse deneyimsiz olan bir grup proleter devrimciden nasıl böylesi bir insanüstü ve tarih ötesi mükemmellik bekleyebiliriz?

Doğrusu ya, ağırbaşlı bir tarihsel araştırma açısından meseleye bakıldığında, 1917'nin devrimci Bolşevik önderliğinin de her devrimci eylemde doğası gereği bulunan bu insanî yalpalamalardan ve basiretsizliklerden kesinlikle muaf olmadığı ayan beyan ortaya çıkmaktadır. Bolşeviklerin Ağustos ve Eylül 1917'deki Kornilov-mevzuu günlerinde yürüttüğü ve Lenin'in öncülük edip ilham kaynağı olduğu şu politik strateji şaheserinin (ki Bolşevikler o tarihlerde, Lenin'in en kurnazca talimatları uyarınca, "tıpkı *Kerensky'nin birliklerinin yaptığı gibi* Kornilov'la savaşmaya" girişmişler ama Kerensky'yi desteklemeyerek *tam tersine onun zayıflığını gözler önüne sermişlerdir*) zaferle sonuçlanmasından sonra dahi, Lenin hâlâ, Geçici Hükümet'in Kornilov'un yenilgisinden sonra son derece zayıf düşeceği ve Kerensky hükümetinin yerini Sovyetlere karşı sorumlu ve sosyalist-devrimcilerden ve Menşeviklerden oluşacak bir hükümete bırakmasını sağlayacak barışçıl bir devrimci geçiş için fırsat sunacağı varsayımına göre hareket etmekteydi. Böylesi bir hükümete Bolşevikler katılmayacaktı; ancak, "*iktidarın proletaryaya ve en fakir köylülere devredilmesi talebini uluorta öne sürmekten ve bu talebin gerçekleştirilmesine yönelik yeni mücadele yöntemlerinden uzak duracak*"lardı. Tabii ki, Eylül 1917 tarihli ünlü "Uzlaşma Üzerine" adlı eserinde bu

hareket hattını öneren Lenin, mesela günümüz Rusya'sında Stalin'in veya günümüz ultra-kapitalist Hollanda'sında devleti tanımayan anarşistlerin yaptığı gibi kusursuz bir devrimci doğrulukla davrandığını söyleyerek böbürlenmedi. Yine de gerçek tarihten alınan bu küçük parça Lenin'in küçük takipçilerinin, mücadelelerinin birinci ve daha sonraki aşamalarında İspanya'daki devrimci işçilere Komünistler ve Rusya devleti tarafından İspanya'da ve İnsani Müdahale Komitesi'nde verilen "desteğin" gayet de iyi bilinen muğlâklığı bir tarafa dursun, devrimci Katalonya'daki sendikalist kazanımların eksiklerini eleştirmeye ne kadar az hakları olduğunu gösterir.[2]

Böylelikle, sendikalist ve anarşist bir slogan olan "kamulaştırma"nın Sosyal Demokrat ve Komünist sloganı olan "*millîleştirme*" ve "*devlet müdahalesi*"ne karşı üstün geldiği İspanya'nın dört bir yanındaki devrimci işçilerin kahramanca çabaları ve de fedakârlıkları sayesinde ortaya çıkan yapıcı girişimlerin üzerine karanlık bir gölge çöktü. Tüm bu yapıcı girişimler sadece bir ön hazırlıkmış gibi yapıldı. Bu girişimin ilerideki gelişimi ve olağan varlığını sürdürmesi, devrim hareketinin ilerlemesine ve her şeyden önce de Franco ile onun güçlü faşist ve yarı-faşist müttefiklerinin karşıdevrimci hareketlerinin kesin bir bozguna uğratılmasına bağlıydı. Bu son aşamada bile, şimdilerde kralcı ordu olarak reklâmı yapılan ordunun yenilgisi Negrin hükümetinin kendi içindeki zayıflığını o kadar açığa çıkardı ki, faşist ve kapitalist güçlerin halk cephesi

[2] Stalinist "yoldaşlar"ın yaptığı ve tamamen "Bolşevikleştirilmiş" İspanya'da yapmak niyetinde oldukları şeylere tanıklık eden aşağıdaki alıntıyı, Rusya'daki o büyük "tasfiyeler"den yeni yeni ders çıkarmaya başlayan Stalin'e-tapınan-Komünistler'e ithaf ediyoruz. 17 Aralık 1936 tarihli *Pravda*'dan: "Katalonya'daki tüm Troçkist ve anarko-sendikalist unsurların tasfiye edilme süreci başlamıştır; hâlihazırda SSCB'de yerine getirilmekte olan bu görev, orada da en az aynı hız ve kararlılıkla yerine getirilmektedir".

içindeki baş temsilcisi olan ve adını yukarıda zikrettiğimiz Indalecio Prieto utanç verici bir biçimde iktidardan indirildi ve "solcu" yönelimli bir hükümetin "yeniden kurulması" kaçınılmaz oldu: Barselona'da yükselişe geçen devrimci proleter güçlerin son anda gelen –ve 1871'in kuşatma altındaki Paris'indeki komünar isyanının prova edilmesiyle ya da provasız kazanılan– zaferi, son 2 yıl boyunca işçiler ve sendikaları tarafından başlatılan ve yürütülen, hakiki proleter sanayi kamulaştırmasına ilişkin büyük deneyin tarihsel ve pratik önemini büyük ölçüde artıracaktı.

Böylesine avantajlı bir dönüm noktasından yoksunken, CNT-FAI tarafından yayımlanmış ve bugüne kadar İngilizce'ye çevrilmemiş bir kitapçıkta[3] en tarafsız ve etkileyici bir biçimde anlatılan ve bir sonraki bölümde İspanya deneyimlerine dair çözümleme ve eleştirilerimizi üzerine kuracağımız Katalan *kamulaştırması* hikâyesinin, 1871 devrimci Paris Komünü işçilerinin ekonomik deneyimleri hakkında Marx'tan, Engels'ten, Lissagaray'dan ve diğer yazarlardan öğrendiklerimizden daha değerli olduğu söylenemez. Bunlar, korkuya kapılmış İtalyan toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin desteklediği Mussolini'nin peşinden giden koyun sürüsü tarafından sonraları yok edilmiş olan 1920'deki devrimci İtalyan işçilerinin girişimlerinde ve Alman ve Macar işçilerin öncüleri tarafından 1918 ve 1923 arasında defalarca yapılmış ve aynı oranda hayal kırıklığına uğramış girişimlerde olduğu gibi, mazide kalmışlardır. Aynı şekilde, 1918-20 yılları arasında, komünizmin gerçek anlamda deneyimlendiği dönemde, Rus işçilerin elde ettiği daha kapsamlı ve oldukça da meşhur olan ancak sonuç olarak geçici olmuş

[3] *Collectivization* – L'oeuvre constructive de la Revolution Espagnole- Recueil de Documents-Editions CNT-FAI, '937'.

başarılar da, Sovyet Rusya'da daha sonra görülen sözüm ona sosyalist yapılanma açısından pratik anlamda bir önem taşımamıştır. Kısa bir süre sonra bu başarılar da zaten, yine bizzat Bolşevikler tarafından, savaşın ve iç savaşın getirdiği acil durumlar nedeniyle zorla ve geçici olarak, gönülsüz bir Bolşevik liderliği altına sokulmuş "negatif bir komünizm şekli" olarak adlandırılmıştır. Böylece, aslında NEP, NEO-NEP veya Leninizm-sonrası ve Stalinist bürokrasinin farklı kombinasyonları ile oluşturulmuş ancak artık sosyalist ve proleter olmayan politikaların içerdiği önlemlere kıyasla, Komünist topluma yönelik çok daha olumlu bir hareketi temsil eden ve Savaş Komünizmi olarak da adlandırılan bu müthiş tarihî tecrübe, bugün bile uluslararası proletaryanın karşısına tek ülkede sosyalizm inşası masalıyla çıkan kendi ülkesinde unutulmuş ve terk edilmiş bir serüven halini almıştır.

Bolşevik ekonomi politikasının bu dönüm noktasından da önce, 4 Aralık 1919'da, yani devlet iktidarının tam olarak ele geçirilmesinden iki sene sonra, *Birinci Tarım Komünleri ve Tarım Artelleri Kongresi*'nde yaptığı bir konuşmada, Bolşeviklerin komünizm mücadelesinde o ana kadar elde ettiği sonuçlarla ilgili olarak Lenin şunları söylemiştir: "Komünizm, insanlar, kamu yararı için çalışmaları gerektiğinin farkına varıp çalıştıklarında hayata geçirilebilir. Şu anda sosyalist bir sistem kuramayacağımızı biliyoruz; ama umarım çocuklarımızın, ya da belki de torunlarımızın zamanında böyle bir sistem kurulabilir".[4]

"*Devrim tarihine katkıda bulunmak*", Barselona'nın devrimci işçileri ve Katalonya'nın birçok küçük

[4] *Selected Works* adlı kitabın 8. cildinden alıntılanmıştır; ed., Marx-Engels-Lenin Institute, Moscow (İngilizce çevirisi, New York: International Publishers: s. 205).

kasabasında ya da uzak ve unutulmuş köyündeki sanayi ve tarım emekçileri tarafından ekonomik alanda elde edilmiş olumlu sonuçlar hakkında yukarıda kaynak gösterilen, dürüstçe ve kapsamlı olarak kaleme alınmış raporun ön sayfasına görünmez bir biçimde yazılmış programdır. Hepimiz ve tabii elinizdeki yazının yazarı için, "eski" sosyalist, komünist ve anarşist emek hareketlerinin bütün biçimlerinin kriz ve gerileme dönemlerindeki karamsar dünyada mücadele eden devrimci işçiler için "*tarihe katkıda bulunmak*" demek, gelecek için geçmişin deneyim ve hatalarından dersler çıkarmak ve devrimci işçi sınıfının amaçlarını gerçekleştirebilmesi için izlenecek yolları ve araçları bulmak demektir.

1938

Faşizm ve Karşıdevrim

Faşist Devlet Kavrayışının Eleştirisine Yönelik Tezler

Devlet ve Karşıdevrim

Faşist Karşıdevrim

İşçilerin Faşizme Karşı Mücadelesi

Britanya için Savaş, Demokrasi için Savaş ve İşçi Sınıfının Savaş Hedefleri

Faşist Devlet Kavrayışının Eleştirisine Yönelik Tezler *

çev. Vefa Saygın Öğütle

1. Serimleme

"Modern devlet, biçimi her ne olursa olsun,
özü gereği kapitalist bir makinedir, kapitalistlerin devletidir.
bütünlüklü ideal kapitalistin ta kendisidir"
(Engels, Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm).

1. Faşist devlet, modern bir devlettir. O, burjuva-öncesi devlet yapılarına dönüş anlamına gelmez. Korporatif devlet tipinin, "reform-karşıtı" olan "mülklerin devleti"-faşizm** ile hiçbir ilişkisi yoktur.

2. Faşist devlet kavrayışı, erken dönem burjuva devlet idealinin yadsınmasına dayanır. O, her türden liberalizmin

* **Orijinal Eser:** "Theses toward a Critique of the Fascist Conception of the State", *Gegner 6*, No. 4-5 (Mart 1932).

** "Mülklerin devleti" olarak çevirdiğimiz terimin İngilizce'si "the state of estates"dir ki Korsch burada, ortak etimolojik kökene dayalı bir kelime oyunu yapmaktadır (ç.n.).

ve sosyalizmin taşıdığı politik idealler karşısında, bir büyü bozumuna işaret eder. Bu devlet kavrayışı, restorasyonun, Marksizm'in ve sendikalizmin (Proudhon/ Sorel) politik kurumlara yönelttikleri eleştiriyi ve erken dönem burjuva çağının ideallerini yerle bir eder.

3. Bu kavrayış, bilinçli bir biçimde ifade edilmiş yeni bir devlet-mitosuyla katîyen çelişmez, bilâkis tam da buna tekabül eder. Faşizm, Pareto'daki anlamıyla ("seçkinler" tarafından yerine getirilen) yanılsamadan-kurtulmuş, rasyonel hedef-güdümlü bir devlet pratiğini, (devletin halkı, ırk ve kitlenin temsil ettiği) tamamen irrasyonel bir devlet mitolojisiyle birleştirir.

2. İçkin Eleştiri

"Tekel rekabeti, rekabet de tekeli doğurur...
Buradan varılacak sentez, tekelin doğası gereği ancak
kesintisiz rekabetçi mücadeleye girerek
kendini idâme ettirebiliyor olmasıdır"
(Marx, Felsefenin Sefaleti).

1. Kapitalistler arası çelişkilerin devlet tarafından istikrara bağlanması, nasıl ki rekabetin parlamento ve demokrasi biçimi altında yürüdüğü önceki dönemi karaya oturtmuşsa, aynı şekilde bugün de, kapitalistler topluluğunun ve bireysel çıkarların kaçınılmaz inkişâfını baltalamakta ve tekele dayalı bir diktatörlük ve korporatif oluşum biçimini almaktadır: Devlet iktidarının tekelci büyük burjuvazi tarafından tekelleştirilmesi, "bütünlüklü ideal kapitalist"e karşılık gelmektedir.

2. Ancak "bütünlüklü ideal kapitalist"in ulusal temelde yaratılması, mevcut evrede zâten kapitalizmin dolaysız uluslararası yönelimi tarafından engellenmiş durumdadır. Dolayısıyla faşizmin mevcut yeniden-düzenlenmesinin bir "ihraç malı"na dönüştüğünü, İtalya-Fransa karşıtlığının Avrupa-Amerika karşıtlığına doğru genişlediğini kavramak gerekir.

3. Faşist devlet otoritesinin tekelci iddiası, eski otoriter güçlerle, özellikle de devlet otoritesinden bağımsız olan Katolikliğin otorite iddiasıyla rekabet hâlindedir.

3. Aşkın Eleştiri

"Gelgelelim sınıfın sınıfa karşı mücadelesi,
politik bir mücadeledir"
(Marx, Felsefenin Sefaleti).

1. Faşist yeniden-düzenleme, ekonomik bir devrim veya eski üretim ilişkilerinin radikal ilgâsı veyahut da yeni üretici güçlerin özgürleşmesi anlamına gelmez. Bu, (maddî olasılıklar arasındaki mevcut ayrımlar ve mertebe farklılığı bir yana) faşizm ile Bolşevizm arasındaki temel farklılıktır.

2. Faşist devlet, burjuvazinin ekonomik ve politik iktidarının proletaryaya karşı birleştirilmesi anlamına gelir; dolayısıyla sınıflı-devletin ilgâ edilmesine değil, sınıflı-devletin sınıflı-devlet formunda yeniden yapılandırılmasına işaret eder.

3. Burjuvazinin ekonomik ve politik sınıfsal iktidarını faşist "total devlet" formunda birleştiren bu yeni devlet

biçimi, proletaryanın ekonomik ve politik eylemini birleştirecek yeni formları icap ettirir.

1932

Devlet ve Karşıdevrim *

çev. Ekrem Ekici

I

Bizim dönemimiz bir devrim dönemi değil, daha önceki herhangi bir dönemden çok daha fazla ve çok daha geniş ölçekte bir karşıdevrim dönemidir. Biz bu nispeten yeni terimi ister önceki bir devrimci sürece yönelik bilinçli bir karşı-faaliyet olarak tanımlayalım, isterse de bu terimi bazı İtalyanlar ve bu İtalyanlar'ın savaş öncesi dönemdeki Fransız öncüleri gibi, özsel olarak bir "engelleyici devrim" olarak betimleyelim, bu doğrudur. Bu, savaşla parçalarına ayrılmış Avrupa'nın proleter güçlerinin ilk büyük ayaklanmasının 1917 Rus Ekimi'nde doruk noktasına ulaşan sonuçlarından geriye kalan her şeye karşı, birleşik kapitalist sınıfın karşı-faaliyetidir. Bu, Fransa'da ve İspanya'da yakın dönemde yaşanan olaylarda en bariz biçimde ortaya çıktığı gibi ve aslında, "kızıl" Sovyetler Birliği'nde olsun, faşist İtalya'da, Nazi Almanyası'nda veyahut bütün eski "demokratik" ülkelerde olsun, tüm bir Avrupa kıtasının kapsamında bulunduğu biçimiyle, aynı zamanda, egemen azınlığın, bu

* **Orijinal Eser:** "State and Counterrevolution", *Modern Quarterly*, 1939.

ölçüde bunda başarılı olmuştur.

Altta yatan tarihsel yasa, *günümüzün bütün yönleriyle gelişmiş karşıdevriminin yasası*, şu şekilde formüle edilebilir: Devrimci güçlerin tamamen yenilmesinden ve tüketilmesinden sonra faşist karşıdevrim, yeni devrimci yöntemler aracılığıyla ama alabildiğine farklı bir formda, sözüm ona reformist partilerin ve sendikaların gerçekleştirmeyi vaat ettiği ancak verili tarihsel koşullar içerisinde artık gerçekleştiremeyecekleri toplumsal ve politik görevleri yerine getirmeye girişir.

Devrim, toplumsal gelişmenin keyfi bir noktasında değil ancak sadece kati bir aşamada vuku bulur. "Gelişimlerinin belirli bir aşamasında toplumun maddi üretici güçleri o ana dek içerisinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkileriyle (ya da mülkiyet ilişkileriyle) çelişirler. Mevcut gelişim biçimi içersinde bu ilişkiler üretim güçleri üzerindeki prangalara dönüşürler. *İşte o zaman toplumsal devrim dönemi başlar*". Ve yine Marx, bir dereceye kadar abartsa da, materyalist devrim kuramının nesnelci ilkesini vurgular ki, buna göre "bir toplumsal formasyon tüm üretim güçleri, kendisi için yeterince geniş olacak ölçüde gelişmediği sürece hiçbir zaman yok olmaz". Aslında bunların tümü işler böyle gittiği müddetçe doğrudur. Ama evrimci sosyalizmin dayanma gücünün sonuna nasıl vardığını hepimiz gördük, biliyoruz. Serbest rekabete ve onun tüm bir uçsuz bucaksız politik ve ideolojik üstyapısına dayanan eski kapitalist sistemin nasıl kronik bir bunalımla ve çürümeyle karşı karşıya kaldığını gördük, biliyoruz. O zamanlar, başka ve daha gelişmiş bir toplum formuna topyekûn geçmek dışında, proleter sınıfın toplumsal devriminin tesir edeceği hiçbir yol yokmuş gibi görünmekteydi.

Ancak son yirmi yıl boyunca kendini gösteren yeni tarihsel gelişme, başka bir güzergahın açık olduğunu gösterdi. Artık geleneksel sosyalizmin ve sendikalizmin demokratik ve barışçıl araçlarıyla erişilemeyecek olan yeni bir kapitalist toplum tipine geçiş, karşıdevrimci ve proleter karşıtı ama yine de nesnel olarak ilerici, ideolojik olarak anti-kapitalist ve avam olan bir hareket, önceki devrim süresince geliştirilmiş sınırsız yöntemleri kendi sınırlı evrimci hedefleri için uygulamayı öğrenmiş bir hareket tarafından yürütüldü. (Özellikle de hem Hitler hem de Mussolini Rus Bolşevizminin okullarından çok şey öğrenmiştir). Böylece yönetici sınıflar ve reformist sosyalistler –"kapitalizmin hasta yatağındaki" şu kıymeti kendinden menkul "doktorlar"–kendi evrimsel olanaklarının sınırlarına ulaşırlarken kapitalist toplumun evriminin azami sınırına ulaşmadığı görüldü. Barışçıl demokratik reformlar aşamasını, gelişmenin başka bir evrimci safhası, yani politik formunda devrimci ama nesnel toplumsal içeriklerinde evrimci olan faşist bir dönüşüm takip etti.

Toplumun kapitalist formasyonunun Birinci Dünya Savaşının çöküşünün ardından yok olmamasının belirleyici nedeni işçilerin kendi devrimlerini yapmamalarıdır. En yakın düşmanı "faşizm hiçbir zaman meydana gelmeyecek bir devrime karşı bir karşıdevrim yapmaktır" demiştir.[4] Kapitalist toplum yok olmadı, ancak bunun yerine faşizmin karşıdevrimci rejiminin altında yeni bir devrimci safhaya girdi, çünkü başarılı bir işçi devrimiyle yıkılmadı ve aslında tüm üretim güçlerini de geliştirmemişti. Nesnel ve öznel öncüller karşıdevrimci bir sonuç için eşit derecede önemlidir.

[4] Ignazio Silone, *School of Dictators*, 1938.

Bu bakış açısından hareketle, eski Marksistlerin çoğu kez müsamaha gösterdikleri, karşıdevrimin çağdaş zaferindeki gizli devrimci anlam hakkındaki tüm yanılsamalar bütünüyle terk edilmelidir. Eğer karşıdevrim toplumsal bir devrimle sadece yöntemleri gereği uç noktada ve üstünkörü bir biçimde ilişkiliyse ama gelgelelim fiili içeriği içinde verili toplumsal sistemin daha ileri bir evrimiyle çok daha yakından bağlantılıysa ve aslında toplumsal evrimin tikel bir tarihsel safhasından ibaretse, artık bir devrim kılığında daha fazla görülemeyecektir. Onu hakiki bir devrimin doğrudan başlangıcı olarak ya da devrimci sürecin kendisinin içsel bir safhası olarak selamlamak için bir neden yoktur. Karşıdevrim bütünlüklü bir gelişim sürecinin tikel bir safhası olarak görünmektedir; devrim gibi kaçınılmaz değilse de belirli tarihsel koşullar altında verili bir toplumun gelişimi içerisinde kaçınılmaz bir adım halini almaktadır. Avrupa'nın günümüzdeki faşist yenilenişi ve dönüşümü içinde şu ana değin en kapsamlı ve en önemli formuna ulaşmıştır ki, temel ekonomik çehresi içinde rekabetçi kapitalizmin özel ve anarşik formundan planlı ve örgütlü tekelci kapitalizm ya da devlet kapitalizmi sistemine geçiş olarak görünüşe gelmektedir.

III

Eğer biri rekabetçi kapitalizmden planlı ekonomiye ve devlet kapitalizmine doğru giden tarihsel gelişimin dünya üzerindeki herhangi bir güçle lağvedilebileceğini umuyor olsaydı bu, en büyük budalalık, sosyal bilimler alanında azıcık da olsa Marx'ın muazzam keşifleriyle aşılanmış insanlar için de materyalist ve bilimsel bir düşünme tarzının öncesine toptan bir şekilde tekrardan sapmak olurdu. Özgün

ideallerini toptan terk etmeye utanmazca razı olmalarından yüz yıl sonra bir yandan yangından mal kaçırır gibi ve acizce faşizmin kendi eski kapitalist fikirlerinin son artıklarını ilga etme biçimini elden geldiğince taklit ederken bir yandan da bugün kapitalist çağın başlangıcını özgürlüğe, eşitliğe, kardeşliğe ve serbest ticarete olan inancıyla birlikte yeniden canlandırmak için acele eden insanlar faşizmi zerre kadar yenilgiye uğratamaz. Onlar Fransız Devrimi'nin 14 Temmuz'unu kutlamak için apansız ve beklenmedik bir arzu duyarlarken aynı zamanda faşizmi faşist yöntemler benimseyerek yok etmenin hayalini kurarlar.

Eski ütopyacı sosyalizmin zanaatkâr ve küçük burjuva ruhuna karşıt olarak bilimsel ve proleter sosyalizmin ilk sözü, büyük sanayi ve makine çağının kalıcı bir biçimde gelmek zorunda olduğu, modern sanayi işçilerinin, sanayi çağının kötülüklerine karşı bizzat yeni sanayi güçlerinin daha ileri bir gelişme düzeyi temelinde şifa bulmaları gerektiği olmuştur. Aynı şekilde zamanımızın bilimsel ve proleter sosyalistleri de tekelci kapitalizmin ve faşist diktatörlüğün yanlışlarına, bizzat tekelci kapitalizm ve devlet kapitalizmi temelinde çareler bulmayı denemelidirler. Ne serbest ticaret (işçiler için hiç de öyle serbest falan değildir) ne de geleneksel burjuva demokrasisinin diğer yönleri – özgür tartışma, özgür basın ve özgür radyo- eski haline getirilecektir. Bunlar hiçbir zaman baskı altında ve sömürülen sınıflar için olmamışlardır. İşçileri ilgilendirdiği kadarıyla bunlar yalnızca serfliğin bir formunu diğeriyle değiştirmişlerdir.

New York Times ile –varolan imtiyaz, tehdit ve riyakarlık koşulları altında- "basılması uygun olan tüm haberler"i günlük olarak yayımlayan Nazi basını arasında özsel

anlamda fark yoktur. Dev kapitalist şirketlerin –Amerikan radyosu üzerinden suskun dinleyici ordularına müzik, savaş, beysbol ve yurt içi haberleri ve dramatik skeçlerle beraber Ex-Lax, Camels ve mahalle bakkallarını kullanmayı tavsiye eden– seksen küsur sesi ile Sayın Goebbels'in silahlanmayı, saf ırkı ve Führer hayranlığını tembihleyen tek bir hoş sesi arasında ilkece fark yoktur. Hatta müzik dinlemelerine –ve yanı sıra, bol miktarda müzik, spor haberi ve alabilecekleri apolitik olan ıvır zıvır ne varsa almalarına– müsaade etmek konusunda o da oldukça gönüllüdür.

Günümüz anti-faşizminin acemice ve aşırı duygusal yöntemlerinin bu eleştirisi, işçilerin, her ne şekilde olursa olsun burjuvazinin sözde anti-faşist mücadele maskesi altında yaptığı şeyi alenen yapması, yani faşizmin zaferini kabullenmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Mesele faşizmle faşist araçlarla değil ama onun zemininde mücadele etmektir. Mevcut yazara bu, Alpha tarafından *Living Marxism*'in[5] bahar sayısında, anti-faşist mücadelede "hücum kıtaları"nın özgül görevi biçiminde kısmen gizemli bir tarzda tarif edilen şeyin rasyonel anlamı olarak görünmektedir. Alpha mevcut çatışmanın ilk yedi ayı boyunca yürütülen yerelleştirilmiş kuşatma savaşının genel bir faşist dünya savaşına doğru genişlemesi durumunda dahi bunun bir "topyekun savaş" olmayacağını ve varolan üretim güçlerinin yıkım niyeti doğrultusunda kısıtlanmamış bir şekilde salıverilmesi manasına gelmeyeceğini önceden görmüştü. Bilakis bu savaş, mevcut üretim (yıkım) güçlerinin ayrıcalıklı grupların ve sınıfların tekelci çıkarlarının yararına pek çok yoldan zincirlendiği tekelci bir savaş olarak kalacaktı. Bu savaş, üretici güçlerin (yıkım amacıyla sınırlandırılmış olsa dahi) topyekûn

[5] *Living Marxism*, cilt V, no. I, s. 44-58.

seferber olmasının, işçiler açısından ya da günümüzün bütünüyle makineleştirilmiş savaş koşulları altında, bu makineleştirilmiş savaşın asıl işini icra eden hücum kıtacıları açısından yaratacağı özgürleştirici etkiden korkan bir savaş türü olarak kalacaktı.

Alpha'nın bu argümanı, daha genişçe ve çok daha ikna edici bir şekilde uygulanabilir. Öncelikle argümanın "hücum kıtaları"yla ve savaş koşullarıyla kısıtlanmasına (sonraki bir aşamada geri dönmek zorunda olsak da) şimdilik aldırmayabiliriz. Barış ve savaş, üretim ve yıkım arasındaki bütün geleneksel ayrım, modern kapitalist toplumun daha erken bir döneminde sahip olduğu hakikat suretinin büyük bir kısmını yakın zamanlarda kaybetmiştir. Son on yılın tarihi, görünürdeki saadetle sarhoş olmuş bir dünyada, Amerikan Kellogg Paktı savaşı yasadışı ilan ettiğinden beri barışın yürürlükten kaldırıldığını göstermiştir. Başlangıcından beri Marksizm, kullanım-için-üretim ile kâr-için-üretim arasında dolaysız ve belirgin bir fark olduğuna inanan safdillilikten görece muaftır. Mevcut kapitalist koşullar altında kullanım için üretimin yegâne formu tam da kâr için üretimdir. Marx için üretken emek, Smith ve Ricardo için de olduğu gibi, kapitalist adına kâr ve bu arada insani ihtiyaçlar bakımından da kullanışlı olabilecek bir şey üreten emektir. "İyi" ve "kötü", kurucu ve yıkıcı fayda arasında daha öte bir ayrımı tesis etmenin olanağı yoktur. Emek "üretkenliği"nin Goebbelsci savunusu içinde, "kullanışlı" emeğin miktarına gönderme yapmak yoluyla Almanya'da silahlanmaya harcanan emeğin Birleşik Devletlerde kozmetik adına harcanıyor oluşunun bir Marksist'e ilginç gelebilecek hiçbir yanı yoktur. İşçi sınıfını devrimci savaşı içinde "üretici güçlerin en büyüğü" olarak tarif eden Marx, savaşın kendisini bir üretim edimi

olarak, makineleştirilmiş modern savaşın yıkıcı güçlerini de olduğu gibi modern kapitalist toplumun üretici güçlerinin bir parçası olarak teşhis etmekten korkmayacaktır. O da Alpha gibi "hücum kıtaları"nı savaştaki "yıkıcı" etkinlikleri içinde olduğu kadar sanayideki (silahlanma ve diğer alanlar-savaş sanayinin tümü) üretici etkinlikleri içinde de gerçek işçiler olarak, modern işçi sınıfının devrimci öncü kolu olarak teşhis edecektir. Tarihsel olarak askerin (paralı askerin) ilk modern ücretli işçi olması köklü bir olgudur.

Böylece üretici güçlerle verili üretim ilişkileri arasındaki kadim Marksçı çelişki, hem savaşta hem de modern faşizmin barışçı etkinliklerinde yeniden zuhur eder. O zaman bir sınıf olarak üretici güçlerin tam bir uygulaması ve gelişimiyle ilgilenen işçilerle ayrıcalıklı sınıflar, maddi üretim araçlarının tekelcileri arasındaki kadim karşıtlık tekrar görünür hale gelir. Politik iktidar tekeli kendisini toplumsal üretim sürecini yönetme ve kontrol altına alma iktidarı olarak daha önce hiçbir zaman bugün olduğu kadar çok açığa vurmamıştır. Bu aynı zamanda, mevcut koşullar altında –hem barıştaki sanayi üretimi hem de savaş zamanındaki yıkıcı üretim olarak– üretimi kısıtlama ve tekelci sınıfın çıkarı doğrultusunda düzenleme erki anlamına gelir. Hitler ve Mussolini tarafından yürütülen günümüz faşist savaşın temelini oluşturduğu varsayılan "ulusal" çıkar dahi savaşın bizzat kendisi tarafından ifşa edilmiştir ve yaklaşan barış sayesinde nihai olarak uluslararası kapitalist ve tekelci sınıfın çıkarı olduğu çok daha açık bir biçimde ifşa edilecektir. Bu savaşın her iki taraf –faşistlere saldıranlar kadar "demokratlar"ı savunanlar– açısından da, işçilere ve barış ve savaştaki emekleriyle tam anlamıyla intiharvari bir savaşa hazırlanan ve çarpışan askerlere karşı birleşik bir karşıdevrimci mücadele biçiminde yürütüldüğü

Birinci Dünya Savaşının sonunda çok daha açık bir şekilde gün yüzüne çıkacaktır.

O halde mevcut Avrupa savaşına karşı çıkan ve yaklaşan yarımküre savaşına karşı çıkacak olan anti-faşistler için geriye kalan umut nedir? Elcevap: Nasıl ki yaşam savaşın kapısında son bulmuyorsa, aynı şey modern sanayi üretiminin maddi işleyişi için de geçerlidir. Faşistler bugün –hakiki bir sosyalist ekonominin yerine ikame edilmiş– ekonomilerinin bütününü "savaş ekonomisi" (*Wehrwirtschaft*) perspektifinden oldukça doğru bir biçimde kavramaktadırlar. Demek ki işçilere ve askerlere düşen görev; bu işin günümüz kapitalist, tekelci ve tahakkümcü toplumu içinde insan emeğine dayatılan kısıtlayıcı kurallar içerisinde daha fazla yapılamayacağını görmektir. Bunun kullanılan tikel enstrümanların tayin ettiği, yani endüstriyel gelişimin şimdiki aşamasında istifade edilen üretici güçlerin tayin ettiği bir tarzda yerine getirilmesi gerekir. Bu tarz içinde –her işçinin ve her askerin bildiği gibi– günümüz toplumunun hem üretici hem de yıkıcı güçleri ancak mevcut tekelci yöneticilerine karşı kullanılırlarsa kullanılabilirler. Üretici güçlerin toplu seferberliği en büyük üretici gücün yani bizzat devrimci işçi sınıfının toplu seferberliğini gerektirir.

1940

İşçilerin Faşizme Karşı Mücadelesi *

çev. Çiğdem Çıdamlı

Günümüz kapitalist toplumunun geleneksel kuruluşunun kendinden menkul ismi olan "demokrasi", faşizmin (Nazizm, falanjizm, demir muhafızlar* ve benzeri gibi) saldırgan güçleri karşısında yenik bir savaşı yürütüyor. İşçiler beklemedeler. Sanki haleflerinin, yani Paris'in devrimci işçilerinin, 1849'da, liberal demokrasinin kendi kendisini yenik düşüren liderleriyle, yeni Napolyonik emperyalizmin yarı-faşist şefi Louis Bonaparte arasında cereyan eden nihai mücadele hakkında söylediklerini bir kez daha tekrarlıyor gibiler.

Marx ve Engels'in yorumuyla, "*C'est une affaire pour Messieurs les bourgois*" –Bu, burjuva beyler arasındaki bir mesele– diyorlar. (Bu kez bu, patronlar arasında halledilecek bir mesele.)

"Totalitaryenizm" ve "anti-totalitaryenizm" arasında cereyan eden sözlü muharebelerle, Mihver ve Anglo-

* **Orijinal Eser:** "The Workers' Fight against Fascism", *Living Marxism*, Winter 1941.

* Demir Muhafızlar (*Garda de fier*): Romanya'da 1927 ile 2. Dünya Savaşı'nın ilk yarısında varlığını sürdüren, aşırı milliyetçi, anti-semitist, anti-komünist Ortodoks Hıristiyan faşist hareket ve siyasi parti. (ç.n)

Amerikan emperyalist güç grupları arasında cereyan eden bundan daha kayda değer diplomatik ve askeri mücadelelerin arkasında yatan "sır", günümüzde demokrasinin en berbat ve en acil düşmanının Bay Hitler değil, "demokrasinin" ta kendisi olduğu tarihsel gerçeğidir.

Yine de bu mesele, ne bir "kişilik bölünmesi" meselesidir, ne bir "aşağılık kompleksi" ve "baba kompleksi" meselesi; ne de Freudcu psikolojinin diğer muazzam yaratılarından herhangi biriyle açıklanabilir. Hatta bu durum, yaşlılıkla gençlik ya da Bayan Lindbergh'in ileri sürdüğü gibi, "geçmişin güçleriyle geleceğin güçleri" arasındaki bir çatışma da değildir.

Yüksek perdeden söylenen bütün bu cümlelerin altında yatan gerçek olgular, başka herhangi bir yerde değil, – yeniden Marx'a dönersek– tüm ideolojik çatışmaların altında yatan maddi temelde; yani günümüz toplumunun ekonomik yapısında ya da modern kapitalizmin tarihsel gelişiminin mevcut evresinde varmış olduğu açmazda aranmalıdır.

Demokrasinin Belirsizlikleri

Ne var ki, hemen sonuçlara sıçramamalıyız. "Demokrasinin" faşist meydan okuma karşısındaki mevcut "savaşımının" barındırdığı belirsizliklerin ana nedenlerini açıklamadan önce, görüngünün kendisiyle biraz daha yakından ilgilenmeliyiz. Varsayılan bölünmenin, herhangi bir psikolojik, antropolojik ya da kozmik anlamda var olmamakla birlikte, daha iyi bir terim arayacaksak, günümüz toplumunun egemen sınıf katmanının "sınıf bilinci" olarak adlandırmaya devam edeceğimiz şeyde yine de son derece gerçek bir bölünme olarak var olduğunu göstermeliyiz.

Vaktimizi, bu durumun çok daha aşikâr ifadeleri olan –günümüzde dünyayı yönetmekte olan tek bir büyük kapitalist gücün aynı ölçüde kapitalist parçaları arasındaki dünya çapındaki savaş, ya da savaşan tarafların her birinin açıkça karşılıklı düşman fraksiyonlara bölünmesi gibi– formları tartışmakla harcamayacağız. Sahiden de "Çinli" olan şu çağımızda, tarafların ve fraksiyonların her birinin kendi sloganlarını gizleyip karşıtlarının sloganlarını ödünç alarak ve "hiçbir çözüm önermiyor"muş gibi davranarak her şeyden önce "yüzünü korumaya" çalıştığı gerçeğine karşın, Norveç'in, Hollanda'nın, Belçika'nın ve Fransa'nın çöküşünde görünür hale gelen bölünmelerin aynısının, hem sahiden savaşan hem de sözüm ona yansız kalan "demokrasiler"de çeşitli biçimler altında var olduğu ve geliştiği bugün artık yeterince açıklık kazanmıştır. Bu bile, mevcut "savaşın" temelde bir "iç savaş" olduğunu ve şimdiye kadar olduğu gibi gelecekte de, savaşan ülkelerin göreli askeri ya da hatta ekonomik gücüyle değil, faşizmin saldırgan gücünün "demokratik" ülkeler içindeki müttefiklerinden elde edeceği destekle belirleneceğini kanıtlamak için yeterlidir. İzleyen paragrafların başlıca görevi bu içsel sürtüşmenin günümüz "demokratik" toplumunun her bir grubunun, her bir kurumunun ve tabiri caizse tek tek her bir üyesinin "vicdanına" sinmiş olan daha az aşikâr biçimini değerlendirmektir.

Bugün Amerikan kamuoyu, büyüyen faşizm tehdidinden korkmakta ve ondan nefret etmektedir. "Truva atları" ve "beşinci kolcular"* bulmaya yönelik çeşitli resmi ve gayrı resmi araştırma biçimleri konusunda ateşli bir ilgi sergilemektedir. Nazi savaşının Avrupa, Afrika ve Asya'daki ilerleyişiyle birlikte burnumuzun dibine

* Burada, 'gizli faşistler'den ve 'ajanlar'dan söz edilmektedir (editörün notu).

kadar sokulan saldırı karşısında demokratik geleneklerin savunulması için kılıç kuşanmaktadır. Ama aynı zamanda, bu Amerikan kamuoyunun giderek büyüyen bir bölümü de gizliden gizliye, iktisat, siyaset alanlarında ve hatta belki de sözüm ona yüksek kültürel ve ideolojik menfaatlerin korunması adına faşist yöntemlerin kabulünden, sözüm ona seçkinler ve daha sınırlı ölçüde de halk kitleleri için çeşitli maddi yararlar elde edilebileceğine ikna olmuş durumdadır. "Savaşmaya" hazırlanılan kurumların ve düşüncelerin bizzat kendisini, etkin modern yönetimde ve modern bir savaşın sürdürülmesi işinde ortaya çıkmış bir tür üretim "hatası" olarak görme eğilimi söz konusudur. Bu kamuoyu zaten, "demokratik" yöntemlerin önemli özel ticaret işlerini ya da bir bakıma ticarethane benzeri sendikaları yönetmekte yeterli bir araç olduğunu hiçbir zaman ciddi olarak düşünmemiştir. Toplamda, hem nalını hem de mıhını isteyecek, yani, bu şaşırtıcı biçimde başarılı yeni yöntemleri en büyük faydayı elde ederek uygulamayı ama buna karşın aynı anda geleneksel "demokratik" hoşlukların elverişli bir "azamisini" de bir şekilde korumayı tercih edecektir.

Büyük demokratik geleneğe duyulan bu az çok platonik bağlılığın, faşist yöntemlerin daha da büyük olduğu varsayılan maddi avantajları karşısında, ciddi ve henüz aşılamamış olan bir kriz döneminde, demokrasinin sahici imkânları açısından pek az avuntu sunduğu kolaylıkla görülebilmektedir. Aslında, en önde gelen sözcülerin, en çığırtkan "uzmanların" ve demokrasinin en vefalı dostlarının giderek artan bir bölümü, "demokratik Amerikan geleneğinin altında yatan değerlere" olan sarsılmaz sadakatlerinin, çoktandır, uzun vadede ülkenin kaldırıp kaldıramayacağı belli olmayan pahalı bir hobiye dönüşerek yozlaşıp yozlaşmadığı hakkında duydukları bazı

ciddi kuşkuları ifade etmeye başlamışlardır. (Bu duygu, Amerikan "demokratik" kamuoyunun büyük bir bölümünün Anne Lindbergh'in broşürüne* gösterdiği aşırı tepkide son derece belirgin bir hal almıştır.)

Faşist ilkelerin acımasızlığı karşısındaki en ateşli muhaliflerin bile totaliter kazanımların inkâr edilemez üstünlüğünü kabul ettiği kimi belirgin alanlar mevcuttur. Örneğin, Nazi propagandası tarafından gerçekleştirilen muhteşem eserler hakkında evrensel bir takdir söz konusudur. Modern demokratik toplumun en tedavi edilemez vebalarına yönelik Nazi saldırısının tam anlamıyla başarılı olacağına dair yaygın bir inanç mevcuttur. Faşizmin kalıcı kitlesel işsizliği ortadan kaldırmış olduğu ve ücret ihtilaflarıyla emeğin hoşnutsuzluğunun serbest girişimin tekerine koyduğu frenleri tek bir darbede gevşettiği varsayılmaktadır. Savaş döneminde faşist yöntemlerin topyekûn benimsenmesi gerektiği konusunda örtük bir anlaşma bulunmaktadır.

Ekonomik Bir Kehanet

Günümüz demokrasisinin, faşist yöntemlerin ezici üstünlüğü konusunda beslediği örtük inançla ilgili en çarpıcı tanıklık, 1939 yılı Haziran ayında, Amerikan Ekonomi Yapısı'nın temel karakteristiklerini değerlendiren Ulusal Kaynaklar Komitesi tarafından yayımlanmış olan resmi bir belgede bulunabilir.[1] Mevcut araştırmamızın ana sorusuna yaklaştığımızda bu rapordan bolca yararlanacağız.

* Korsch burada, Anne Morrow Lindbergh'in "The Wave of the Future" adlı broşürüne atıfta bulunmaktadır. Lindbergh bu broşüründe, ortak iyi adına geliştirilen büyük hükümet programlarının bir tür Amerikan totalitaryenizminin nüvelerini içinde taşıdığını iddia etmektedir (editörün notu).

[1] Belgeler Sorumlusu tarafından 1 dolara satılmaktadır (Washington, D.C.; vii; 396 sayfa).

Ancak Dr. Gardiner C. Means ve ekibinin Amerikan ekonomisinin mevcut durumu hakkında yaptıkları muazzam keşifleri şu an için görmezden geleceğiz. Sadece giriş ve sonuç bölümlerindeki genel beyanlarda ortaya konulan, demokratik ilkenin hayatta kalma şansı hakkındaki tahminleri ele alacağız.[2]

Raporun yazarları işe, mevcut ekonomik sistemin devasa kaynaklarını etkin biçimde kullanma konusundaki iyi bilinen "başarısızlığının" etkileyici bir tasviriyle başlamaktadırlar:

> Organizasyonların parçaları birbirleriyle uyum içinde olmaktan çıkar ya da organizasyon yeni koşullara uyum gösteremezken; bireyler en yararlı faaliyet alanını bulamaz ya da bulmaları engellenirken; maddi kaynaklar kullanılmaz ya da etkin biçimde kullanılmaları insani engellerce kösteklenirken ve en etkin teknoloji kullanılmaz ya da kullanılması engellenirken, kaynaklar israf edilmekte ya da etkin olmayan biçimlerde kullanılmaktadır.

Yazarlar, hem buhran yıllarında hem de buhranın olmadığı daha önceki yıllarda bu başarısızlıktan kaynaklanan *"israfın büyüklüğünü"* tahmin etmeye ve resmetmeye girişmektedirler. Bu tahmine göre 1929'dan 1937'ye kadar geçen sürede insanların ve makinelerin atıllığına bağlı olarak ulusal gelirde ortaya çıkan buhrana dayalı kayıp *"200 milyar dolar değerinde mal ve hizmet büyüklüğünde"* idi. Bu fazladan gelir *"ülkedeki bütün ailelere 6,000 dolarlık yeni bir ev"* sağlamak için yeterli olacaktı. Bu maliyet düzeyinde, *"ülke demiryolu sisteminin tamamı beş kez sökülüp yeniden yapılabilirdi"*. Bu, aynı zamanda ülkenin mevcut *"tarımsal ve sınaî tesislerinin"* tamamının yeniden inşa

[2] Bkz. s. 1-5, 171. İzleyen paragraflardaki bütün alıntılar, aksi türlü belirtilmedikçe, bu sayfalardan alınmıştır [Vurgular Karl Korsch'a aittir].

edilmesi maliyetinin de eşdeğeridir.[3] Buhran öncesindeki zirve yıl olan 1929'da bile, hem üretim hem de ulusal gelir, geliştirilmiş üretim teknikleri devreye sokulmadan bile, sadece o yıl atıl kalan insanların ve makinelerin işe koşulmasıyla yüzde 19 artırılabilirdi.[4]

Yazarlar daha sonra bu israfın topluluk üzerinde, "sosyal engellenmişlik duygusu"nun gelişmesi ve "meşru toplumsal rahatsızlık ve kaçınılmaz ihtilafın" ortaya çıkması gibi yansımaları olan "etkisini" değerlendirmeye koyulmaktadırlar. Ancak, izleyen paragrafta, tam da bu kaynak ve işgücü israfının bugün Amerikan toplumu açısından ortaya koyduğu "muazzam fırsatı" ve "büyük daveti tartışmaya geçtiklerinde, demokratik inançlarında bir erime sergilemeye başlamaktadırlar. Demokrasiye yönelik "büyük davet", bir anda, yaklaşmakta olan bir trajedinin tekinsiz özelliklerini kazanmaktadır: *"Bu fırsatın Amerikan demokrasisi için daha ne müddet açık kalacağı ciddi bir soru barındırmaktadır. Daha yüksek bir yaşam standardı fırsatı o kadar büyük, bunu elde edememekten kaynaklanan sosyal engellenmişlik duygusu o kadar gerçektir ki, demokratik çözümün işe yaramaması halinde kuşkusuz farklı araçların peşinde koşulacaktır. Böyle bir çözümün bulunmasına kadar geçecek vakitse sınırsız değildir"*. Ve nihayet araştırmalarının sonuçlarından doğan "sorunu ifade" ettikleri dille, bu devasa görevin "demokratik çözümü" olasılığı konusunda besledikleri en derin duyguları açığa vurmaktadırlar:

> Bu sorun, bugün ekonomik devlet adamlığının karşısında duran ana sorun, aşağıdaki gibi ifade edilebilir: Nasıl kaynaklarımızı etkin biçimde kullanıp, YİNE DE AYNI ZAMANDA özgürlük ve

[3] Bkz. s. 27.

[4] Bkz. *America's Capacity to Produce*, Brookings Institution, s. 422. alıntı– s. 3.

> demokrasi geleneğimizin altında yatan değerleri koruyabiliriz? Nasıl işsizlerimizi istihdam edebiliriz, nasıl tesis ve ekipmanlarımızı tam kapasite kullanabiliriz, nasıl modern teknolojiden yararlanabiliriz; ve nasıl YİNE DE BÜTÜN BUNLAR bireyi değerin kaynağı ve toplum içinde elde edilecek bireysel tatmini başlıca hedef haline getirebilir? Nasıl kaynakların etkin organizasyonuna ulaşabilir, YİNE DE AYNI ZAMANDA bireysel eylemin azami özgürlüğünü koruyabiliriz?

Bu aynı yenilgi duygusu, adeta, diğer türlü son derece değerli olan bu resmi belgenin tamamına sinmiş durumdadır. Hiçbir yerde demokratik ilkelere, kapitalizmin eski güzel günlerine kavuşmak ya da Amerikan ekonomik toplumunun üretken güçlerinin daha da fazla genişlemesini sağlamak adına herhangi bir önemli değer ya da yararlılık atfetmeye yönelik açık bir çaba göze çarpmamaktadır. Burada söz konusu olan, "demokratik" ve "liberal" geleneklerin küçük kırıntılarına yönelik az çok sözel bir sadakatle bütünüyle uyumsuz kaçmayacak ve yine de asla sorgulamadıkları faşist yöntemler kadar iyi işleyebilecek bir siyasete duyulan duygusal özlemden başkası değildir. Yani Amerikan demokrasisi için yeni bir zenginlik ve tam kaynak ve insan gücü kullanımı dünyasını fethetmeye çıkan tüm bu mağrur girişim, demokrasiyle faşizm arasındaki mücadelenin sonucu hakkında vara vara, tekinsiz belirsizliği bakımından Delfi rahiplerinin kehanetleriyle yarışan bir beyana varmaktadır. "Krezüs, Kızılırmak'ın ötesindeki ülkeyi fethetmeye girişirse, büyük bir imparatorluğu imha edecek" demişti bir Antik Yunan kâhini. Zamanımızın iktisatçı kâhinleriyse, bunu, *"Eğer mevcut ABD yönetimi kullanılmayan kaynaklar ve kitlesel işsizlik sorunlarını fethetmeye hazırsa, önemli bir yönetim biçimini yok edecek"* diye tekrarlamaktadırlar.

Yeni Bir Savaşım Zemini

Buraya kadarki gözlemlerden, işçilerin, eski liderlerinin çoğu dâhil olmak üzere hemen her çevreden kendilerine yöneltilen, sermaye karşısındaki kendi şikâyetlerini şu an için unutma ve bütün kalpleriyle ortak düşmana karşı verilen savaşa katılma yönündeki yüce gönüllü çağrılara kulak kabartırken iki kez düşünmekte oldukça haklı oldukları görülmektedir. İşçiler tam da böyle bir savaşın mevcut olmaması basit gerçeği yüzünden, "demokrasinin faşizme karşı yürüttüğü savaşa" katılamazlar. İşçiler için bugüne kadar demokratik olan ülkelerde faşizme karşı savaşmak, öncelikle faşizmin kendi ülkelerindeki demokratik koluna karşı savaşmak demektir. Kapitalizmin, bugün kendilerine teklif edilmekte olan çeşitli sahte-sosyalizm biçimleriyle üstü örtülmüş yeni ve daha saldırgan biçimine karşı kendi savaşımlarını başlatmak için, kendilerini öncelikle, günümüz kapitalizmi açısından "saatleri geriye almanın" ve geleneksel, faşizm-öncesi kapitalizme geri dönmenin hâlâ mümkün olduğu düşüncesinden kurtarmalıdırlar. Faşizmle kendi zemininde savaşmayı öğrenmelidirler; ancak bu zemin, daha önce de dile getirdiğimiz gibi, anti-faşistlerin faşizmle faşist yöntemleri benimseyerek savaşmayı öğrenmesi gerektiği biçimindeki son derece popüler ancak aslında öz yıkımcı tavsiyeden bütünüyle farklı bir zemindir.

İşçi sınıfı mücadelesinin kapitalizme karşı önceki dönemde yürütüldüğü zeminden bugün yürütülmesi zorunlu olan zemine doğru ilerlemek, faşizmin iddialarının teorik temelini oluşturduğu için hiç de daha az gerçek haline gelmemiş olan tarihsel bir olgu hakkında tam bir öngörüye sahip olmayı ön gerektirir. Bugün nihayet ortaya çıkmış olan bu tarihsel olgu, bir ilk yaklaşım olarak, olumlu ya da

olumsuz anlamda, aşağıdaki terimlerin herhangi biriyle tarif edilebilir: Piyasanın Sonu, Rekabetçi Kapitalizmin Sonu, "Ekonomik İnsanın Sonu"; Bürokrasinin, İdari Düzenin, Tekelci Kapitalizmin Zaferi; Rus Beş Yıllık Planları, İtalyan Buğday Savaşları, Alman "Savaş Ekonomisi" *(Wehrwirtschaft)* çağı; Devlet Kapitalizminin Özel Mülkiyet ve Bireysel Girişim üzerindeki Zaferi.

Bu dönüşüm eğilimi ilk kez, ilk sosyalistler tarafından serbest ticaretin burjuva havarilerinin milenyumcu umutları hakkında yapılan eleştirilerde öngörülmüştü. Daha sonralarıysa sosyalist yazarların teorilerini burjuvazinin ilerici fraksiyonlarının ihtiyaçlarına uyarlama girişimleri içinde giderek ihmal edildi. Bu yüzyılın başlarında nihayet canlandırıldığındaysa, bugün görebildiğimiz gibi, çoktan, sosyalist devrimin amaçlarına değil, telafi edilemez ölçüde büyüyen karşı devrimin hedeflerine hizmet etmeye yazgılanmıştı. Günümüzdeyse artık gerçekleşmiş olan bu olgunun, burjuva ekonomisinin geleneksel hayallerinin en pişkin savunucuları tarafından bile daha fazla inkâr edilmesinin mümkün olmaktan çıktığını göreceğiz.

Şirket Toplumu

Bu genel beyanın daha ayrıntılı bir tasviri ve olgusal anlamda teyidi için, elinizdeki metnin yazarının görebildiği kadarıyla şu ana kadar konu hakkında yazılmış en kapsamlı, en güvenilir ve aynı zamanda en çarpıcı tarzda sunulmuş olan bilgileri içermekte olan yukarıda tartışılan belgeye bir kez daha geri döneceğiz. Amerikan ekonomisinin yapısı hakkındaki bu hükümet raporu, Amerikan kamuoyu tarafından ilk kez duyulduğunda, en çok gürültü kopartan şey, daha önce yapılmış olan en abartılı tahminlerin bile Amerikan ekonomisinin gerçekte ulaşmış olduğu tekelci

yoğunlaşma derecesinin çok altında kaldığını gösteren özenli istatistiksel kanıtları oldu. Raporun 7. ve 9. Bölümlerinde ve Ekler 9-13'de verilen ve izah edilen –1930'da Berle ve Means tarafından *The Modern Corporation and Private Property* isimli kitapta yayınlanmış olan rakamları güncelleyen– istatistiklere göre, bu ülkenin en büyük yüz imalat şirketi 1935'te imalatla uğraşan işgücünün tamamının yüzde 20,7'sini istihdam ediyor; imalat tesislerinin tamamı tarafından bildirilen ürün değerlerinin yüzde 32,4'ünü temsil ediyor ve imalat faaliyetlerindeki katma değerin tamamının yüzde 24,7'sine katkıda bulunuyordu.

Bu büyük anonim şirketlerin tek bir sanayinin neredeyse tamamını oluşturduğu kimi örnekler (çelik, petrol, rafineri, kauçuk ve sigara imalatı) mevcut olmakla birlikte, imalat sanayileri ortalamada demiryolları ve kamu hizmetleri tarafından ulaşılmış olan çok daha yüksek yoğunlaşma dereceleriyle yarışamamaktadır. Raporda sıralanan, toplam sayısı iki yüz olan "*en büyük finans-dışı şirketlerin*" yaklaşık yarısı demiryolları ve hizmetlerdir; 1935'te bu listeye dâhil edilmiş olan demiryolları ülke demiryolları ağının yüzde 90'dan fazlasını işletirken, elektrik hizmetleri elektrik enerjisi üretiminin yüzde 80'ini, ABD çapındaki telefon ve telgraf hizmetlerinin çoğunu ve New York, Chicago, Philadelphia, Boston ve Baltimore hızlı transit hizmetlerinin önemli bir bölümünü temsil etmektedir. Her biri 200 milyon doların üzerinde varlığa sahip olan otuz bankayı, on yedi hayat sigortası şirketini ve üç yatırım bankasını içeren elli adet "*en büyük finansal şirket*" ile ilgili rakamlar da daha az çarpıcı değildir. Otuz banka hep birlikte, Federal Reserve Bank'ı hariç ülkenin bankacılık varlıklarının yüzde 34,3'ünü ellerinde tutarken, on yedi hayat sigortası şirketi bütün

hayat sigortası şirketlerinin varlıklarının yüzde 81,5'ten fazlasını temsil etmektedirler. Devlet faaliyetleri alanında da buna benzer yüksek bir yoğunlaşma derecesi mevcuttur. Yirmi adet "*en büyük devlet birimi*" hep birlikte, çalışma-yardım programları hariç, devlette istihdam edilen insan gücünün tamamının yüzde 46'sını istihdam etmektedir. Bunların en büyükleri olan federal hükümet, ülkenin açık ara en büyük tek "şirketi"dir; tek başına posta müdürlüğü 1935'te neredeyse en büyük şirket-işveren kadar insanı istihdam etmektedir.

Ancak, bütün bu rakamlar, Amerikan iş dünyasının yoğunlaşma öyküsünün yarısını bile dile getirmemektedir. Toplam sayının ana sınaî kategorilere bölünmesiyle ve finansal olmayan bütün şirketlerin 1909'da sahip oldukları göreli önemin 1933'te yüzde elli dördün üstüne çıkan artışının incelenmesiyle çok daha fazlası gösterilebilmektedir. Üstelik rapor "büyük şirketlerin çoğunun yönetimlerini *şirket toplumu* [italikler Karl Korsch'a ait] olarak adlandırılabilecek bir topluluk içinde bir araya getiren" muazzam karşılıklı ilişkilerin derecesini göstermeye giriştiğinde, resmin tamamının sahip olduğu sahici önemi sergilemeye başlamaktadır. Bu, sahiden de, "serbest girişim ruhunun", "totalitaryenizmin" tekinsiz tehditlerinden "savaş hariç bütün yöntemlerle" korunması gerektiği konusunda en masumane inançlara sahip olanların yanılsamalarını bile giderebilecek bir resimdir. Muzaffer nazizmin, faşizmin ve bolşevizmin siyasal kararnameleriyle elde edilen ve bazen de elde edilemeyen ekonomik "koordinasyon" ile; bu ülkede "birbirine kilitlenmiş yönetimler" aracılığıyla, başlıca finansal kurumların faaliyetleri aracılığıyla, özel menfaat kümelenmeleri aracılığıyla, büyük şirketlere

* ABD Merkez Bankası (ç.n.).

yasal, muhasebe ve benzeri hizmetler kiralayan firmalar aracılığıyla, "şirketler arası hisseler" aracılığıyla ve bir dizi başka araçla işleyen yavaş ancak amansız süreç aracılığıyla yaratılmış olan bu yeni "şirket toplumu" arasında çok az fark mevcuttur.

Rapor, bu farklı araçların tamamının işleyişi hakkındaki özenli bir çalışmanın ardından, sözü edilen 250 en büyük sınaî ve finansal şirketin en az 106'sının ve bunların birleşik varlıklarının yaklaşık üçte ikisinin yalnızca "sekiz adet az çok belirgin şekilde tanımlanmış menfaat grubu" tarafından kontrol edildiğini açıklayarak zirvesine ulaşmaktadır. (Bu tahmin bile, yazarların kendilerinin de belirttiği gibi, gerçeğin çok gerisinde kalmaktadır: "Bu tür birçok şirketin adının verilebilmesi mümkün olmakla birlikte, aynı etki alanında bulunan daha küçük şirketlerin varlıklarını tabloya dâhil etme girişiminde bulunulmamıştır". Daha önemli diğer eksiklikler aşağıda tartışılacaktır.) Bu olgunun önemi hakkında bir fikir vermek üzere, kendimizi bu sekiz dev grubun her biri hakkındaki bir parça veriyle sınırlandırmalıyız.

(1) *Morgan-First National.* On üç sınaî şirketini, on iki kamu hizmetini, (ülke demiryolu ağının yüzde 26'sını kontrol eden) on bir büyük demiryolu ya da demiryolu sistemini ve beş bankayı kapsamaktadır. Toplam varlıkları:

	(Milyon dolar)
Sınaî	3,920
Hizmetler	12,191
Demiryolları	9,678
Bankalar	4,421
Toplam	30,210

(2) *Rockefeller.* Tasfiye edilen Standard Oil Co.'nun

ardılı olan, 4,262 milyon doları ya da petrol sanayinin toplam varlıklarının yarısından fazlasını temsil etmekte olan altı petrol şirketini ve ülkenin en büyük bankası olan bir bankayı (Chase National) kontrol etmektedir. Toplam varlıkları: 2,351 milyon dolar.

(3) *Kuhn, Loeb*. On üç büyük demiryolu ya da demiryolu sistemini (ülke demiryolu ağının yüzde 22'si), bir kamu hizmeti ve bir bankayı kontrol etmektedir. Toplam varlıkları: 10,853 milyon dolar.

(4) *Mellon*. Yaklaşık dokuz sınaî şirketini, bir demiryolunu, iki kamu hizmetini, iki bankayı kontrol etmektedir. Toplam varlıkları: 3,332 milyon dolar.

(5) *Chicago group*. Birbirine kilitlenmiş yönetimler temelinde dört sınaî şirketini, üç kamu hizmetini ve dört bankayı kontrol etmektedir. Toplam varlıkları: 4,266 milyon dolar.

(6) *Du Pont*. En büyük üç sınaî şirketi ve bir bankadan oluşmaktadır. Toplam varlıkları: 2,628 milyon dolar.

(7) *Cleveland group*. Ana hisseleri, Clevaland-Cliffs Iron Co. kanalıyla dört sözüm ona bağımsız çelik şirketini kontrol etmektedir; ayrıca başka iki sınai şirketini ve bir bankayı kontrol etmektedir. Toplam varlıkları: 1,404 milyon dolar.

(8) *Boston group*. Dört sınaî şirketi, iki kamu hizmetini ve bir bankayı içermektedir. Toplam varlıkları: 1,719 milyon dolar.

Okur, bu listeyi yorumlarken, eksiksiz olmanın çok uzağında olduğunu akılda tutmalıdır. Gördüğümüz gibi, yazarlar, ilkesel olarak, yalnızca 250 en büyük finansal

olmayan ve finansal şirket arasındaki karşılıklı bağlantıları ele almışlardır. Bu sınırlar içinde dahi, "bu grupların biri ya da diğeriyle oldukça yakından ilişkili olan" birçok şirket, teknik nedenler yüzünden dışarıda bırakılmıştır. Örneğin, Boston ve Rockefeller ile yakından bağlantılı olan devasa *International Paper and Power Corporation* bu durumda ne Boston ne de Rockefeller gruplarına bağlanmıştır. Sekiz büyük menfaat grubu arasındaki benzer öneme sahip on bağlantıya ekte yer verilmiş ancak bunlara raporun ana metninde yalnızca hafiften değinilmiştir.

Bu kısıtlar içinde dahi, bu raporda tasvir edilen biçimiyle *şirket toplumu* muazzam bir ekonomik ve elbette ayrıca politik güç yoğunlaşması olarak ortaya çıkmaktadır. Rapor, şirket toplumunun "büyük şirketlerin siyasetleri üzerinde sahip olduğu, onlar aracılığıyla Amerikan ekonomisinin tamamını etkilediği" kontrolün önemini inkâr etmemektedir. Bunların sahip olduğu politik önemin de farkındadır. Tıpkı örgütlü menfaat grupları –büyük sermaye ve emek birlikleri, çiftçi ve tüketici örgütleri– tarafından icra edilen kontrollerin hükümet üzerinden işlemesi gibi, yine "şirket toplumu tarafından icra edilen kontrollerin bazıları da hükümet üzerinden işlemektedir". Rapor, yine de şöyle demektedir: *"bu sermaye topluluklarının bireysel ya da oligarşik bir diktatörlükler düzenine tabi birimler olarak çalıştıklarını ima etme niyeti asla söz konusu değildir. Bunları birbirlerine bağlayan ilişkilerin sosyal ve ekonomik içeriği bundan çok daha incelikli ve değişkendir."* Denetimsiz iktidarın demokratik icrasıyla diktatoryal icrasını birbirinden tam olarak hangi incelik ve çeşitlilik derecesinin ayırdığını belirlemek kolay olmasa gerektir. Bunun yerine, bugün ABD'de mevcut olan biçimdeki şirket toplumunun diktatörlük olmadığını söylediklerinde

uzmanlarımızın yargısına güvenmek durumundayız; onlara sorarsak durum, yalnızca "ekonomik liderliğin küçük bir grubun ellerinde yoğunlaşması"ndan ibarettir.

Piyasanın Sonu

Amerikan kapitalizminin ulaştığı yoğunlaşma derecesi hakkında yapılmakta olan tasvir, kendi başına, bu ekonominin mevcut yapısının hâlâ "demokratik" kapitalizmin geleneksel ilkeleriyle uyumlu olup olmadığı ya da bu ekonominin çoktan, günümüzün Nazi, faşist ya da Bolşevik ekonomilerinin karakteristik özelliklerine bürünüp bürünmediği yaşamsal sorusuna yanıt vermemektedir. Yakın tarih "totaliter" yönetim biçiminin tıpkı Almanya'da mevcut olan en yüksek yoğunlaşmaya sahip kapitalist ekonomi tipine olduğu kadar Rusya, İtalya, İspanya ve benzerlerinin görece daha geri kalmış ekonomilerine de dayatılabileceğini göstermiştir. Öte yandan, yine de yüksek düzeyde yoğunlaşmış bir kapitalist ekonominin, on dokuzuncu yüzyıl kapitalizminin içsel yapısını, değişmemiş bir formda korumaya devam edeceği bir gelişmenin hayal edilmesi "teorik olarak" mümkün olabilir.

Dr. Means'in raporunun bir başka ve benim açımdan en önemli bölümünün açığa çıkardığı sahici hakikatse, bu mucizenin gerçekleşmemiş olduğu ve tam tersine, Amerikan ekonomisinin yapısındaki dışsal değişime, içsel yapısı ve işleyiş siyaseti bakımından daha da keskin bir dönüşümün eşlik ettiğidir.

Günümüzde Amerikan ekonomisi artık belirleyici güdüsünü denetimsiz ("serbest") bir piyasadaki bireysel girişimlerin rekabetinden türetmemektedir, tersine önemli ölçüde güdümlenmiş bir sistem haline

gelmiştir. Mallar hâlâ metalar olarak üretilmektedir. Hâlâ "fiyatlar" olarak adlandırılan bir şeyler mevcuttur ve hâlâ üç kapitalist "piyasa"; mal, emek ve hisse senetleri piyasası bulunmaktadır. Hatta "bir ürünün fiyatının, gelip geçen bir modadan sonra, hâlâ bir üretim düzenleyicisi olarak iş gördüğü" birtakım genişçe alanlar da varlığını sürdürmektedir: "Arkansas tarlalarında ekilmiş olan pamuk ve mısır oranı yıldan yıla bu ürünlerin fiyatlarındaki değişen ilişkilere göre farklılaşmakta ve örgütleyici bir etken olan piyasaların işleyişini yansıtmaktadır". Yine de, bu giderek sınırlanan alanlar –tarımsal ürünler ve borsada işlem gören hisse senetleri– dışında, "fiyatların" ana gövdesi, emek ücretleri de dâhil, artık serbest piyasalarda oluşmamaktadır. Bunlar, değişen düzeylerde etki altında olan idari kararlarca güdümlenmekte, artık –eskiden olduğu gibi– dar ve kesin anlamda piyasa koşulları tarafından belirlenmemektedir. Bu durum, örneğin, zaman zaman ilgili imalatçılar tarafından belirlenip değiştirilen ve dolayısıyla da "idari" kararlardan kaynaklanan otomobil ve tarımsal alet toptan fiyatlarında görülmektedir.

Okur burada üretimin "idari" organizasyonu içinde uzun zamandır var olan ve yalnızca önem derecesi bakımından değişime uğrayan öğelerle, bütünüyle yeni olan ve geleneksel bir kafa yapısına sahip iktisatçılarca hâlâ yaygın olarak görmezden gelinen diğer yön arasındaki farkı ayrıştırmak için dikkatli olmalıdır.

Tek bir girişimin sınırları içindeki ekonomik etkinliklerin koordinasyonunda idari düzenin piyasa mekanizmalarının yerini almakta olduğu basit gerçeği Marksistler açısından hiç de yeni bir icat değildir. Amerika'nın en büyük girişimi olan, 450,000'den fazla insanın faaliyetlerinin tek bir idari

sistem içinde koordine edildiği A.T&T. örneğinde olduğu gibi, bu gerçeğin bile modern yoğunlaşma koşullarında yeni bir önem kazandığı doğrudur. Üretken topluluğun ekonomik faaliyetlerinin, hâlâ piyasadaki fiyat kayması ve çok sayıdaki bağımsız satıcı ve alıcının etkileşimi yoluyla koordine edilen bölümü karşısında (tek tek işletmelerin içinde) idari olarak koordine edilen bölümünün oranında büyük bir artış olduğu da doğrudur.

Ancak, Amerikan toplumunun geleneksel demokratik karakterinin altını yakın geçmişte oymuş olan süreç kavranmak isteniyorsa araştırılması gereken belirleyici sorun, bu orantısal değişimin kendisini günümüz Amerikan ekonomisinin bütünsel yapısı ve işleyişi içinde ne ölçüde yansıtmakta olduğu sorusunda saklıdır. Bu raporun yazarlarının en kıymetli tarafı, bu belirleyici sorunu sonuna kadar incelemiş olmaları ve incelemelerinin sonuçları hakkında kesinlikle belirsizlikten uzak ve açık sözlü davranmış olmalarıdır. Onlara göre Amerikan ekonomisi bir bütün olarak "gayrı şahsi rekabet tarafından düzenlenen bir ekonomiden siyasetlerin idari olarak belirlendiği bir ekonomiye" dönüşmüş durumdadır.

Yazarlar, bu son derece önemli sonucu tekrarlamaktan ve "modern ekonomiye içsel" olduğu ve "ekonomik faaliyetin yapısının bütünsel bir parçasını" oluşturduğu görünen "idari fiyatların yaygın rolünün önemini" en çarpıcı biçimlerde tasvir etmekten asla yorulmamaktadırlar. Tekrar ve tekrar ısrar etmektedirler ki, "fiyat idaresi bu yüzyılın ilk yıllarında nasıl bir rol üstlenmiş olursa olsun, bugün hâkim bir rol oynadığı kuşku götürmez durumdadır".[5]

Burada, güya açık bir piyasadaki arz ve talep yasası

[5] Bkz. s. 116, 145, 155, 333, vs.

tarafından belirlenen fiyatların aslında "şirket toplumu"nun belirleyici katmanlarının son derece kesin "fiyat siyasetleri" ile güdümlenip kontrol edilmesini sağlayan 101 yöntemi ayrıntılı biçimde tarif edecek genişlikte yere sahip değiliz. Bu idare tek ya da birbirinden farklı kontrol odaklarından kaynaklanıyor olabilirler. "Emek siyaseti üzerindeki kontrol birimleri şirket ve işçi sendikası arasında paylaşılıyor olabilir; kimi birimler şirket yönetiminde odaklanırken, kimisi sendika yetkililerinde odaklanabilir; asgari çalışma standartları ya da kamu hizmetleri düzenlemeleri örneğinde olduğu gibi, emek siyasetinin bazı öğeleri üzerindeki kontrol birimleri hükümet organlarına ait olabilir; bazı başka birimlerse hâkim bazı hammadde, hizmet vs. alıcı ya da tedarikçilerinin elinde olabilir". Dahası bunlar, dolaysız ve elle tutulabilir ya da dolaylı ve elle tutulamaz nitelikte de olabilir. "Bunlar basitçe bu siyasetlerin içinde geliştirildiği düşünsel iklimin yaratılması yoluyla da işleyebilirler".

Bütünüyle gayrı resmi olabilir ya da resmi bir düzenlemeyle gerçekleştiriliyor olabilirler; ve birçok örnekte, resmi ve fiili kontrol kanalları birbirlerinden farklı olacaktır. Bunlar üç ana kaynaktan doğmaktadırlar: "üretim faktörleri"nden bir ya da daha fazlasının mülkiyeti, paraya kolayca çevrilebilir varlıkların mülkiyeti ve en önemlisi, yürürlükte olan işleyişle bağlantılı bir konum.

Anlaşılması gereken temel şey, bu çeşitli piyasa dışı kontrollerden kaynaklanan yeni kontroller yapısının (1) bütünüyle modern zamanların çocuğu olduğu ve (2) epey uzun bir zamandır var olageldiğidir.

Fiyatlar ve piyasalar üzerinde sınaî topluluğun önde gelen üyeleri tarafından bu biçimde ulusal ölçekte uygulanan kontroller, önemi bakımından, şimdiye kadar

finansal kurumlar tarafından yatırım fonlarını elde tutarak uygulanmakta olan iyi bilinen piyasa dışı kontrolleri (yani, finans sermayesinin sözüm ona egemenliğini) kat be kat aşmaktadır. Aslında, bu rapor tarafından henüz kapsanmamış olan yeni araştırmaların da gösterdiği gibi, en büyük ticari firmaların çoğu bugün "kendi kendilerini finanse etmektedir" ve artık para ödünç verenlerin ve bunların örgütlerinin yardımına bağımlı değillerdir. Şirket toplumunun üyeleri tarafından uygulanan tam anlamıyla "özel" kontroller, (federal, eyalet ve yerel) hükümet tarafından maliye politikaları yoluyla, mülkiyetin korunması yoluyla ve sözleşmelerin uygulatılması yoluyla vesaire uygulanan eski ve yeni piyasa-dışı kontrollerden bile daha büyük öneme sahiptir.

Ayrıca kimi güçlü baskı gruplarının eylemlerinin piyasa üzerinde nüfuz sahibi olması da artık normal ticaret faaliyetlerine uygulanan geçici ve "normal" olmayan bir tecavüz olarak görülemez – tıpkı Washington'daki politik baskı gruplarının ABD Kongresi üzerindeki nüfuzunun anormallik olarak görülemeyecek olması gibi. Şirket toplumunun anayasası ABD'nin gerçek anayasası haline gelmiştir.

Geriye bu yeni sistemin işleyişi sorusu kalmaktadır. Zaman zaman değişiklikler gösteren "idare hâkimiyetindeki fiyatlar", gerek sınaî çevrimin farklı evrelerine (bolluk ve buhran) gerekse teknoloji tarafından koşullanan yapısal değişimlere gösterdikleri tepkilerde nasıl piyasa fiyatlarının pratik anlamdaki sınırsız esnekliğinin yerini alacaktır? Dr. Means ve ekibi idare hâkimiyetindeki yeni tip fiyatların işleyişi hakkında oldukça iyimser bir yaklaşım beslemektedirler. Onlar, son buhran ve onu izleyen

"toparlanma" yıllarında, Amerikan ekonomisinde bir arada var olan iki fiyat türünün ayrımlaşan davranışlarından ileri gelen bazı "şiddetli sapmalar" olduğunu açıkça görmektedir: "1929 ile 1932 arasında toptan fiyat endeksinde kayda değer bir düşüş oldu, ancak bu düşüş piyasa hâkimiyetindeki malların fiyatlarındaki şiddetli bir düşüşten kaynaklanmaktaydı; yaygın idari kontrole tabi fiyatların ana gövdesinde ya çok küçük bir düşüş oldu ya da hiçbir düşüş olmadı. 1932 ile 1937 arasındaki toparlanma döneminde, bu sapmanın çoğu, piyasa hâkimiyetindeki fiyatlardaki yüksek artışlarla ve idarenin hâkimiyetindeki fiyatların ana gövdesindeki görece düşük artışla birlikte ortadan kaldırıldı [belki de yeni sapmalar yaratıldı? –K.K.]".

Yine de kendileri bu rahatsızlık için idarenin hâkimiyetindeki yeni fiyatlar görüngüsünü suçlamamaktadırlar. Daha ziyade, piyasanın, hâlâ örgütleyici bir etki olarak hareket etme yetisine "teorik olarak" sahip olmasına karşın, fiilen artık böyle yararlı bir tarzda hareket etmediğini veri almaktadırlar. Öte yandan, malların, emeğin ve menkul kıymetlerin ana gövdesi hakkındaki idari düzenlemelerden kaynaklanan esneklik derecesinin, "*ekonomik faaliyet düzeyinin makul ölçüde korunabilmesi halinde* [vurgular K. Korsch'a ait], fiyat ilişkilerinin taleplerdeki, kaynaklardaki ve üretim tekniklerindeki tedrici değişimleri yansıtacak şekilde tedricen yeniden düzenlenmesine olanak sağlamaya yeterli göründüğünü" kendilerince tatmin edici biçimde kanıtlamışlardır. Dolayısıyla bu raporun yazarlarına göre, "fiyat yapısında, fiyatların buhranın etkileri karşısındaki farklı duyarlılıklarından kaynaklanan ciddi sapmalar, piyasanın oynayabileceği örgütleyici bir rolü değil örgütsüzleştirici bir rolü yansıtmaktadır" (s.152).

Bu cümle –tamamen tersten bir bakış açısıyla bile olsa– kapitalist ekonominin geleneksel biçimlerinin korunmasının ya da onarılmasının imkânsızlığına aynı biçimde inanmakta olan bizler için kabul edilebilir olabilir. Ancak Dr. Means ve ekibi, eğer ekonomik etkinlik düzeyinin mevcut "demokratik" toplum koşullarında da makul biçimde muhafaza edilebileceğini varsayıyorlarsa, epeyce bir şeyi verili kabul ediyorlar demektir. Zira bizlere bu koşulun yakın gelecekte geçmiş yıllardakinden daha iyi yerine getirileceğini ne anlamda düşündükleri hakkında hiçbir şey söylememektedirler. Bu ihmalin yazarlar bakımından Amerikan ekonomisinin yapısındaki bu bariz boşluğu dolduracak olan gelecekteki bir diktatöre dair bilinçsiz beklentiyi açığa vuruyor olması kuvvetle muhtemeldir. Raporda bu yaşamsal sorunun çözümüne dair bulabildiğimiz tek ipucu, "sorunun ticaret dünyasının liderleri, işçi liderleri, çiftçi liderleri, siyasi liderler ve diğer kamuoyu liderleri tarafından daha derinden anlaşılması" için yapılan dokunaklı çağrılardır.

İşçilerin Bakış Açısı

Biz, işçilerin "görevini" tartışmayı önermiyoruz. İşçiler zaten çok uzun bir zamandır başkalarının, cafcaflı isimlerle insanlık adına, insani gelişme adına, adalet adına, özgürlük ve daha kim bilir neler adına kendilerine dayatılmış olan görevlerini yerine getirmektedirler. İşçi sınıfı arasında, geçmişte burjuvazinin feodal topluma karşı devrimci savaşına katılması nedeniyle bugüne kadar varlığını sürdürmüş olan yanılsamaların bir bölümünün nihayet tamamen yok olması, kötü durumun telafi edici öğelerinden biridir. Tıpkı diğer bütün sınıflar için olduğu gibi, işçilerin de tek "görevi" kendilerini düşünmektir.

O halde işçilerin yapabileceği ilk şey, eski "serbest ticaret", "serbest rekabet" ve "demokrasi" sisteminin fiilen sona erdiğini kendileri açısından mutlak anlamda berrak kılmaktır. Bunların yerini almış olan yeni sistemi "tekelci kapitalizm" olarak mı, "devlet kapitalizmi" olarak mı yoksa "şirket devleti" olarak mı tanımladığımız fazlaca önemli değildir. Elinizdeki metnin yazarına göre en son adlandırma en uygunu gibi görünmektedir çünkü hemencecik, İtalya'da faşizmin yirmi yıl önceki yükselişini takip eden yeni totaliter toplum biçimine verilen ismi akla getirmektedir. Ancak, bir farkla! ABD şirket toplumu tam anlamıyla gelişmiş totaliter bir sistemin henüz sadece "ekonomik temelini" temsil etmektedir, politik ve ideolojik üstyapısını değil. Öte yandan, İtalya ve İspanya gibi geri kalmış ülkelerde tam anlamıyla gelişmiş ekonomik bir temel olmaksızın, henüz sadece totaliter bir üst yapının mevcut olduğu da söylenebilirdi.

"Tekel"e gelirsek, kuşkusuz ki sermayenin yoğunlaşmasındaki her artış tekeldeki artışa eşittir. Ancak, ağırlıkla rekabetçi nitelikteki bir ekonominin ağırlıkla tekelci bir sistem tarafından aşılmasından bu yana, terimin kendisi de değişmiştir. "Tekel"e bir suistimal değilse bile bir istisna olarak bakıldığı sürece, aslında rekabetçi olan bir ekonomide tekelci konumdan dolayı elde edilen "aşırı" ve "adil olmayan" kârlar vurgulanmaktaydı. Marx'ın erken bir dönemde Proudhon'a yönelik eleştirisinde yapmış olduğu bir gözlem, bu yakınlarda giderek artan sayıdaki burjuva iktisatçısı tarafından da bilinçsizce kabul edilmiştir. "Rekabet" diyordu Marx, "tekeli ima eder; tekelse rekabeti". Demek ki "tekel" ve "rekabet" terimleri yakın zaman önce, ayrı ayrı durumlar olmaktan ziyade, bir bütün olarak ne bütünüyle tekelci ne de bütünüyle rekabetçi olan

"bir durumun öğelerine" atıfta bulunmak üzere yeniden tanımlanmıştır. Öyleyse bugün için bir anlamda denebilir ki; nasıl ki fiyatların ana gövdesi tekelci fiyatlar haline gelmişse, aynı şekilde kârların bütünü (ya da çoğu) da temelde tekelci kârlardır. Tekel, günümüz ekonomisinin istisnai değil genel koşulu haline gelmiştir.

Dolayısıyla burada tartışılan tarihsel süreci rekabetçi kapitalizmden tekelci kapitalizme geçiş olarak tarif etmek oldukça doğru olacaktır; ancak tekel terimi, atıfta bulunduğu koşulun son derece genelleşmiş olmasıyla birlikte, artık herhangi bir ahlaki öfke yaratmayan, bütünüyle tasviri bir terim haline gelmiştir.

Aynı biçimde, Amerikan ekonomisini bir "devlet kapitalizmi" sistemi olarak tasvir etmekte de hiçbir ciddi sakınca yoktur. Ancak bu tasvir Amerikan koşullarına Alman toplumunun ve diğer Avrupa toplumlarının genel kalıbına uyduğu kadar uymamaktadır. Yalnızca politik makamlara verilmiş olan özel baskı güçleri bir yana, hükümet kontrolündeki çeşitli ekonomik girişimlerin verdiği idari kararlar, hükümetin ABD ekonomisinin işleyişi üzerinde kullandığı nüfuzun en önemli biçimlerine dönüşmüş durumdadır. Bunlar, piyasa kontrolünün hâlâ mevcudiyetlerini sürdürmekte olan kalıntılarıyla birlikte, mevcut ekonomik sistemin "kontrol yapısının" yaşamsal özelliklerini oluşturan diğer piyasa dışı kontrol biçimleriyle bir arada koordine edilmektedir. Raporun yazarları ister hükümet organlarından, ister ticari menfaatlere (ya da bu bakımdan işçi, çiftçi ve tüketici menfaatlerine) dayalı farklı örgütlenme türlerinden, isterse özel firmalar ve birliklerden kaynaklansın, piyasa dışı bütün kontrol türlerine atfen "idare", "idari kural" ve benzeri terimleri gelişigüzel

kullanmaktadırlar. Hükümetin pozisyonunun savaş durumunda hayli güçleneceğine kuşku yoktur. Ancak bu bile mevcut Amerikan ekonomisi sistemini "devlet kapitalizmi" olarak adlandırmakta belirleyici bir neden olmayacaktır çünkü aynı durum ister geri kalmış isterse tam anlamıyla gelişmiş, "rekabetçi" ya da "tekelci" olsunlar, ister dağınık isterse yoğunlaşmış bir kapitalist üretim sistemine dayalı olsunlar, savaş durumundaki bütün ülkelerde meydana gelecek olan bir durumdur.

Kapitalist ekonominin temel koşullarındaki değişimin önemi bir kez kendileri tarafından tam olarak tecrübe edilip kavrandığında, işçilerin yapması beklenebilecek olan ikinci şey, bugüne kadarki en değerli devrimci ve sınıfsal ideallerini yeniden düzenlemek olacaktır. Marx, kapitalist toplumu temelde bir "meta üretimi" olarak tasvir ettiğinde, bu terim, onun açısından bir bütün olarak, işçilerin tam anlamıyla gelişmiş kapitalist bir toplumda ezilmesi ve sömürülmesini, kapitalizmin devrimci biçimde devrilmesine ve yerini sosyalist bir toplumun almasına kadarki sınıf mücadelesini ve bu mücadelenin giderek daha da güçlenen biçimlerini içeriyordu (ki eski Hegelci felsefenin özgün "diyalektik" jargonunu anlayabilenlerin tümü için de bunları içeriyor sayılıyordu). Buraya kadarkilerin hepsi geçerli olmakla birlikte bugün bunun çok daha az gizemli ve çok daha berrak ve açık bir dile tercüme edilmesi gerekmektedir. Ancak Marx'ın "meta üretimi" hakkında yaptığı vurgu, bir başka şeyi daha içermekteydi ki bu, işçilerin bugün faşist ve sözüm ona demokratik ülkelerde mevcut olan "şirket devleti"nin iki türü karşısındaki savaşımı için artık pekâlâ yetersiz hâle gelmiş olabilecek bir şeydir.

Meta üretimi ilkesi, yani anonim ve hep genişleyen bir

piyasada mübadele için yapılan üretim üzerine yapılan vurgu, bir yandan da, kapitalizmin, modern "uygar" toplumu tüm dünyada yaygınlaştırarak ve Marx'ın söylediği gibi, "Tüm dünyayı kapitalist üretim için tek bir devasa piyasa haline dönüştürerek" yerine getirecek olduğu olumlu ve ilerici işlevler hakkında da yapılmış olan bir vurguydu. Bütün yanılsama türleri, sanki insanlığın ta kendisi tarafından yönetilen bu büyük teşebbüse kaçınılmaz olarak bağlıydı. Bütün sorunlar çözülebilir, bütün çatışmalar ve çelişkiler geçici, ve en fazla sayıdaki insan için en büyük mutluluk nihai olarak elde edilebilir gibi görünüyordu.

İşçiler, bütün kollarıyla, meta üretimi hakkındaki bu yanılsamalardan ve onun politik ifadesi olan demokrasi yanılsamalarından büyük ölçüde nasiplerini aldılar. Bu durumu kapitalist toplumun diğer bütün ezilen azınlıkları ve ilerici katmanlarıyla paylaştılar: Yahudilerle, Zencilerle, pasifistlerle. İşçilerin enerjisini devrimci amaçlarından saptıran "reformizm" ve "revizyonizm" bütünüyle bu yanılsamalara dayanıyordu. Faşizmin dünya çapındaki ilerleyişi ve geleneksel demokrasinin içsel katmanlarına nüfuz edişinin ta kendisi sonunda bu yanılsamaların gücünü imha etti. Daha sonraki bir makalede* işçilerin yeni ve daha baskıcı, aynı zamanda da daha şeffaf ve karşı saldırılarına daha açık giysisine bürünmüş sınıf düşmanlarına karşı savaşımlarında yeni bir programın olumlu öğelerinin izini sürmeye çalışacağız.

1941

* Korsch'un burada, elinizdeki derlemede de yer alan "İngiltere İçin Savaş, Demokrasi İçin Savaş ve İşçi Sınıfının Savaş Hedefleri" adlı makaleye atıfta bulunması kuvvetle muhtemeldir (editörün notu).

Britanya için Savaş, Demokrasi için Savaş ve İşçi Sınıfının Savaş Hedefleri (Politik bir Tartışmaya Prolegomena) *

*çev. Mehmet Özyiğit ve Ali Özgür Öztürk***

19. yüzyıl işçi hareketinin Birinci Dünya Savaşının tufanında çöküşünden bu yana ne kadar yol kat ettiğimizi anlamanın, günümüz uluslararası işçi sınıfının savaş amaçlarının ne olduğunu sormaktan daha iyi bir yolu yoktur. 1914'ün sosyal demokrat partilerinin sınıf bilinci gelişmiş çoğunluğu açısından doğru ya da yanlış savaş probleminin kapitalist savaşa kayıtsız şartsız bir direncin devrimci görevlerine sapmaz bir bağlılıkla buna bütünüyle ihanet etmek arasındaki tercihte çözümlendiği yanıltıcı sadelikten 1941'te geriye eser kalmadı. Almanya'da Liebknecht, Rusya'da Bolşevikler ve Avrupa'daki belirli diğer Marksist gruplarca her yerde takdir gören muazzam bir örnek tutum sergilendi. Almanya'daki sosyal demokrat işçilerin

---

* **Orijinal Eser:** "The Fight For Britain, The Fight For Democracy, And The War Aims Of The Working Class (Prolegomena to a political discussion)", *Living Marxism*, Spring 1941.

** Bu yazının çevirisinin redaksiyonuna yaptığı oldukça önemli katkılardan dolayı Onur Kartal'a çok teşekkür ederiz (editörün notu).

dirençlerini tüketmek için daha fazla acı ve tam bir askeri yenilgi gerekmişse de, sağ kanat ve sözüm ona Marksist merkez tarafından izlenen tam ters yöndeki politikalar, proleter kitleler tarafından asla can-ı gönülden kabul görmedi. Yine de bu yıkım noktasına ulaşıldığında bile, işçilerin büyük çoğunluğu Rusya'da Bolşevikler tarafından gösterilen devrimci tutarlılığın yeni örneğine hayran kalmaktan daha fazlasını yapmaya hazır değillerdi. Sosyal demokrat işçiler, o zamanlar kapitalist savaşa devrimci direnişi aşıp kapitalist devleti ve kapitalist üretim sistemini gerçek anlamda devirmeye çalışan Spartaküs Birliği ve İşçi Konseyleri etrafında toplanmış sınıf bilinçli işçilerin küçük gruplarına katılmadılar. Mevcut pratiklerinde Alman işçilerinin büyük bölümü, sosyal demokrat partinin ve sendikaların sağ kanat önderliklerinin savaş dönemindeki kavgacı vatanseverliklerini Weimar Cumhuriyeti'nin sahte demokrasisine ve Milletler Cemiyeti'nin alay konusu pasifizmine dönüştürmeleri gibi devasa bir sahtekârlığı önlemek için hiçbir şey yapmadılar. Gelecek on beş yıl boyunca bu durum faşizmin yeni anti-demokratik ve anti-pasifist gücündeki kuvvetli büyüme için uygun bir ortam sağladı.

Böylece 1914'ün sosyal demokratlarının sosyal nasyonalizmi, 1933'ün nasyonal sosyalizmine dönüştü.

İşçi sınıfının savaş politikalarının bu kısa tekrarından öğrenilecek ilk ders, savaşa yönelik hakiki bir proleter bir tavrın içsel zorluklarının daha gerçekçi bir idrakidir. Son devrimciler kuşağının bu dersle ilgili nispi iyimserliğini takip eden muazzam cesaretsizliği göz önünde tutulacak olursa, bu zorlukların oldukça büyük bir kısmının 1914–18 arasında zaten var olduğunu vurgulamaya değer. Bu

zorluklar o zamanlar, proleter bir politikadan yoksun güçlü işçi sınıfı örgütleri ile sınıf bilincine sahip ama son derece güçsüz azınlığın devrimci sloganları arasındaki tezatta ifadesini buldu. Bu tezadın her iki tarafının da Alman işçi sınıfının savaş politikasını kendilerinde cisimleştirdikleri söylenemez. Geçmişe bakarak bu iki taktikten hangisinin, Marx ve Engels tarafından Avrupa savaşı için önerilen taktiklerle daha açık bir uyum içinde olduğunu dahi söyleyemeyiz. Hem sol kanadın muradına erdiği Sovyet Rusya'da hem de ezildiği Almanya'da daha sonraki gelişmeler açıkça gösterir ki, bir bütün olarak Avrupa işçi sınıfı, kapitalist savaşı bir proleter devrime çevirmeye olanak verecek ya da en azından faşist karşıdevrim tarafından burjuva sınıfı düzeninin güçlendirilmiş bir biçimde yeniden tesis edilmesini engelleyecek bir politika geliştirmemiştir.

II

Son savaşın devrimci sloganlarından hiçbiri bugünün karmakarışık gidişatından doğan, çok daha girift problemlere doğrudan doğruya uygulanamaz. 1914'ün en cesur devrimci sloganında işçi sınıfının nihai amacı olarak tarif edilen -işçilerin kendi istikrarlı çabalarıyla- "kapitalist savaşın bir iç savaşa dönüştürülmesi", 1941'in devrimci işçileri için artık bir ihtiyaç değildir. Mevcut savaş en başından beri (ve hatta hazırlık aşamalarında, Mançurya'daki Japon hücumuna karşı protesto aşamasında, İtalya'nın Etiyopya'yı işgaline karşı yaptırımlarda, İspanya'daki "müdahale etmeme politikası"nda dahi) hem Avrupa ölçeğinde hem de evrensel ölçekte gerçek bir iç savaş oldu.

Bugünkü Nazi Almanya'sının, Faşist İtalya'nın,

Rusya'nın, Japonya'nın ve bozgun ve zor koşulları altında başa geçebilecek başka totaliter devletlerin mevcut görünüşlerinin arkasında neler olduğunu yeterince bilmiyoruz. Fakat aslında Danimarka'nın, Norveç'in, Hollanda'nın, Belçika'nın gasp edilişlerini ve Fransa'nın çöküşünü önceleyen koşulları araştırmak için olayın öncesinde ve sonrasında oldukça bol fırsatımız vardı. Savaşın patlak vermesiyle ya da hatta "Dunkirk mucizesi"yle birlikte, "ödünler"in ve İngiltere'de o zamana kadar Cliveden ve Chamberlain grupları tarafından temsil edilen bütünüyle Nazi öncesi eğilimlerin, büyük bir amaç birliği lehine yok edildiğine inanmak için hiçbir nedenimiz yok. (Şunu da açıkça kabul etmeliyiz ki daha I. Dünya Savaşı günlerinden beri "kutsal birliğin" bütün biçimleri giderilemez bir kuşku içerisinde kıvranıyordu). Son ama bir o kadar da önemli olarak, günümüz Amerikan politikalarının güçlü dip akıntılarının da farkındayız. Dolayısıyla şunu güvenle söyleyebiliriz ki; günümüzde her bir "demokratik" ülkenin yönetici sınıfı kendi içinde ayrışmıştır. Şimdiye kadarki tüm Hitlerci zaferler, iç savaş zaferleridir. Bugün iki Norveç, iki Hollanda, iki Fransa var ve yeniden kurulacak "barış"ın ilk günü (evvelki Alman istilası var kalsın ya da kalmasın), iki Büyük Britanya'nın var olduğunu da gösterecektir.

Böylesine koşullar altında, işçi sınıfının bağımsız savaş politikası için tasarlanacak hiçbir slogan egemen sınıfın politikalarında dikkat çekici bir biçimde görünür olan aynı muğlâklıkla bulandırılmaktan kaçamaz. Savaş, bir ülke burjuvazisinin birleşik iradesinin en üst biçimi olarak, onun endişe verici bir proleter ayaklanmaya karşı ve diğer ulusların burjuva sınıflarının düşmanca rekabetine karşı sürdürdüğü mücadelede hayatta kalma ve zafer elde etme iradesini temsil ettiği sürece, "Kahrolsun

Emperyalist Savaş!" sloganı, proleter sınıfın makul bir savaş hedefi olabilirdi. Burjuva savaş-yatıştırıcılarının ve tecrit yanlılarının eğilimlerine gayet kusursuz bir biçimde uyduğu günümüzde ise bu slogan tüm devrimci gücünü yitirmiştir. "Kendi Ülkeni Yen!", devrimci bozguncular tarafından 1914'te Rusya ve Almanya'da bir slogan olarak kullanıldığında, sınıf savaşının bütün silahlarının en sinsisi olarak görülmüştü. Daha sonraları, ekonomik ve politik üstünlüğün kaybı yerine faşizmin zaferini tercih eden, çeşitli Avrupa ülkelerindeki egemen sınıfların önemli bir kısmının pratik bir politikası haline geldi.

İşçi sınıfının mevcut koşullar altında tasarlanabilecek savaş hedeflerinin her bir tarifindeki aşikar belirsizliğe rağmen, proleter sınıfın katı bağımsız bir savaş politikasının şu ya da bu "sınıfsız" ikameye dönüşmesi için hiçbir neden yok. Günümüzün en acı verici deneyimi, neredeyse otuz yıldır, işçi sınıfına, işçi sınıfının bağımsız sınıf eylemlerini, "vatanlarının" hatırı için ya da burjuvazinin güya "ilerici" kesimlerini aynı burjuva sınıfının daha az ilerici kesimlerine karşı savunmak için feda etmelerini biteviye öğütleyen ve eski oyunlarını ifade tarzlarını hafifçe değiştirerek sürdüren, şu kökleşmiş emek liderlerini hâlâ görüyor olmaktır. Hatta daha acı vereni ise, daha önceden sınıf bilinci olan pek çok sosyalistin günümüzde bu ünlü insanlara katılmış olduğunu görmektir. Hem eski profesyoneller hem de inancını yitirmiş yeni gelenler işçilerden, işçi sınıfının bağımsız devrimci politika girişimleri nedeniyle geçmişte yaşanan hayal kırıklıklarına ve yenilgilere işaret ederek, şu ya da bu müdahaleciye, anti-faşiste ya da "Önce Demokrasiyi Kurtar" programına katılmalarını talep etmektedirler. Bu "tarihsel kanıtın" su katılmadık abesliği yukarıda gösterilmiştir. Savaşta ve savaş sonrası dönemde işçilerin

yenilgisi, azınlığın devrimci girişimlerinin başarısızlığı kadar çoğunluk liderlerinin politikalarının da bir sonucuydu. İki hakiki teşebbüs de, yani hem devrimci savaş politikası hem de bu politikanın sınıfsızlık politikasıyla ikame edilmesi, aynı sonucu doğurdu. Alman işçilerinin fedakârlıkları 1914-18'de hiçbir vatanı yenilgiden kurtarmadı. Weimar Cumhuriyeti dönemi boyunca işçilerin gösterdiği fedakârlıklar hiçbir demokrasiyi korumadı. Milletler Cemiyetinin uluslararası burjuva politikalarının işçiler tarafından kabul edilmesi de barışı falan sağlamadı.

III

Bugün işçilere her kesimden verilen acil tavsiye –yani kendilerini savunmak için, öncelikle faşizmin ölüm saçan saldırılarına karşı demokrasiyi savunmak yönündeki ortak göreve katılmaları gerektiği–, günümüzün savunma düzenindeki başka birçok sloganıyla göze çarpan bir benzerlik göstermektedir. Bu yedeklemeler döneminde, bir kazanım elde edebilmek için önce başka bir şeyi yapmaya çabalamak gerektiği düşüncesi oldukça moda olmuştur.

Amerikan burjuvazisinin müdahaleci kesiminin sloganı, "Britanya'ya yardım ederek Amerika'yı savun!"dur. Bu sloganın Amerikalıların nihai amacının Amerika'yı savunmak olduğunu farz etsek dahi mevcut şartlar altında, "önce Amerika" programının savunduğu basit ve kestirme yöntemlerle bu amaca layıkıyla hizmet edilemeyeceği ve fakat sadece mevcut savaşa Büyük Britanya saflarında aktif müdahalelerde bulunmak yoluyla hizmet edilebileceği düşüncesini yaygınlaştırdığı görülmektedir. Biz bu planlardan herhangi birinin göreli marifetlerini sınırlı bir stratejik ba-

kış açısından hareketle yargılama durumunda değiliz. Fakat güçlü bir biçimde şüphe ediyoruz ki, iki sloganın tarafları arasındaki gerçek bölünme stratejik sebeplere dayanmamaktadır. Bunlar, (Amerikan halkının çıkarları şöyle dursun) bir bütün olarak Amerikan burjuvazisinin ortak çıkarlarını öteye taşımanın iki farklı yolunu dahi ifade ediyor değiller. Daha ziyade Amerikan burjuvazisinin belli başlı iki kesiminin farklı maddi çıkarlarını ve bunların sonucu olan politika felsefelerini ya da büyüyen Amerikan İmparatorluğunun iç ve dış politikalarının arzu edilebilir gelişmelerine dair iki farklı kavrayışı dışavurmaktadırlar. Egemen sınıf içi çatışmanın her bir tarafı –tecrit yanlısı tarafa karşı müdahaleci taraf– kendi konumunu başka bir başvuru üzerinden daha fazla kuvvetlendirmeye çalışmaktadır ki bu, bu tartışmanın amaçları açısından en iyi şu sloganla özetlenebilir: "Britanya'yı savunarak demokrasiyi savun!" (Bu arada burada işçilerden demokrasiyi savunarak kendi haklarını savunmalarını talep eden diğer sloganın nihai niyeti de açığa çıkmış oluyor. Günümüzün müdahaleci "sosyalizm" inancı, benzer biçimdeki kötü ikamesi olan günümüz Stalinist "komünizm"inin özüne indirgeniyor: Belirli bir devletin iktidar politikalarının savunusu.)

Günümüz Britanya İmparatorluğunu demokrasi mücadelesinde (dolayısıyla aynı zamanda sosyalizm mücadelesinde de) uluslararası şampiyon yapan ustaca hazırlanmış planda bir hata vardı. Bu hata kendisini Britanya'nın savaş hedefleri resmi bildirgesinin uygulanabilirliği hakkındaki son dönem tartışmalarda gösterdi.

Gerçek dostluk karşılıklı olmalıdır. Madem ki Britanya için yapılan savaş demokrasi için yapılan savaştır, o halde

Britanya hükümeti, açık seçik sözcüklerle ifade edecek olursak, bu dünya şampiyonluğunun beraberinde getirdiği yükümlülükleri de alenen üstlenmelidir. Demokratik savaş amaçlarını açıkça ilan etmelidir.

Bu yeterince basit görünüyor. (Gözden kaçmaması gereken, şu ana kadar hiç kimsenin Churchill hükümetinden yazılı resmi bir deklarasyondan fazlasını istememiş olmasıdır. Kimse demokrasinin dostlarına ve işçilere, doğrudan doğruya pratik bir adıma, haydi söyleyelim Hindistan'daki Britanya yönetiminin vadesi fazlasıyla geçmiş olan "demokratikleşmesi"ne bağlı olan Britanya zaferi için katkı sunmadı).

Yine de demokrasinin dostları, demokrasinin daha fazla ilerlemesi için yapılan hiçbir ek talebe asla ihanet etmemiş bir hükümet için argümanlarını kabul edilebilir kılmak adına bu meseleye başka bir açıdan yaklaşmaktadırlar. (Kim herhangi bir meseleye düz mantıkla yaklaşmalarını bekler ki?) Hepsi, Britanyalılar için Britanya'nın zaferinin asıl amaç olması gerektiği konusunda hemfikirler. Fakat yürüdükleri bu amaca şu anki şartlar altında sadece askeri mücadeleyle ulaşılamaz. Bu amaca sadece insanlığın tüm ilerici güçlerinin, gerçek anlamda demokratik bir Britanya savaş programının görkemli bir ilanının sonucu olabilecek, etkili bir seferberliğiyle ulaşılabilir.

Bütün bunlara rağmen, Britanya'nın savaş hedeflerinin erkenden ilanı yönündeki talep, oldukça tartışmalı olan bu sorun açık bir biçimde tartışmaya açılmış olsaydı Britanya (ve Amerikan) kamuoyunun görünürdeki birliğinin muhtemelen zayıflayacağına vurgu yapan muhalif akıl yürütmeyi ikna etmedi. Bir kere daha münakaşanın asıl amacının daha derinde yattığını görmek kolaydır. Britanya

savaş hedeflerinin açıkça ilan edilmesinin uygunluğu hakkındaki tüm tartışma yalnızca Britanya (ve Amerikan) burjuvazisinin içerisindeki büsbütün farklı bir bölünmenin ideolojik bir dışavurumundan ibarettir. Muhafazakâr Britanya hükümeti, Amerika'daki egemen sınıfın önemli bir kesiminin Britanya'nın mevcut yapılanmasındaki demokrasi eksikliğinden çok Büyük Britanya'nın asıl savaş hedeflerinin hiçbir zaman mevcut kapitalist sistemin güvenliğini tehlikeye atacak kadar "demokratik" bir karakter üstlenmeyeceğinin güvence altına alınmasıyla ilgilendiklerini gayet iyi biliyordu. Tamamen gelişmiş kapitalist ülkelerin egemen sınıfları artık, tıpkı "demokratik gelişme"yle "muhafazakâr iktidar politikaları" arasında olduğu gibi böylesi genel siyasi konular hususunda birbirleriyle bozuşmamaktadır. Çünkü tamamen bozuşurlarsa, çatışan maddi çıkarlarla ilgili çok daha gerçekçi sorunlarda da bozuşmak zorunda kalacaklardır.

Küçük ve nispeten güçsüz politik idealistler grubunun aksi yöndeki yanılsamalarına rağmen, Nazi işgalcilerine karşı umutsuz mücadelesinde Britanya İmparatorluğunun nihai kaderi, bugün dünya çapında var olan "demokratik" ve "faşist" ilkeler arasındaki ideolojik çatışmanın neticesine bağlı değildir. Bu, savaşan orduların birbirlerine karşı üstünlüğü üzerinden veya Amerikanın Britanya'nın hizmetine sunduğu üstün teknik donanım üzerinden dahi belirlenemez. Mevcut savaşın neticesi, ilk başta bizzat Britanya'daki kapitalist egemen sınıfın kendi içerisindeki içsel ayrışmanın derecesine, sonra da savaş öncesi yatıştırıcılarla Churchillciler arasındaki geçici ateşkesin Britanya'nın savaş hedeflerinin ilanı adına ya da ona karşı başlangıçtaki mücadelede bizzat yeniden tesis edilmesine bağlıdır. Son tahlilde bu, çatışan kapitalist gruplar arasında

şimdilerde hem savaşla hem de her bir ülke içinde cereyan eden mücadelelerle sürdürülen şiddetli kavgaların üreteceği bugüne dek seferber olmamış üçüncü bir kampın, proleter sınıf kampının vereceği tepkilerle karara bağlanacaktır. Zamanımızda insanlığın en yüce addedilen amacına – Hitlerin yenilmesi ve faşizmin yok edilmesi– ulaşılacaksa, bunun işçi sınıfının en temel, en dar tanımlı ve en somut sınıf hedefleri için yürüteceği bağımsız bir savaş dışında sağlanamayacağını söylemekten çekinmemeliyiz. İnsanlığın faşizm belasına karşı verdiği devrimci mücadelenin dünya şampiyonu, Büyük Britanya ve "demokrasi" değil, proleter sınıf olacaktır.

1941

Çeviri Ekibi

Engin ABAT

Pelin AKINCI

Ümit AKINCI

Pınar ARTAR

Abdurrahman AYDIN

Gülçin AYITGU

Bekir BALKIZ

Çiğdem ÇIDAMLI

Ekrem EKİCİ

Ersin Vedat ELGÜR

Onur KARTAL

Nihat KOÇYİĞİT

Önder KULAK

Ömer KÜÇÜK

İclal Ayşe KÜÇÜKKIRCA

Vefa Saygın ÖĞÜTLE

Yılmaz ÖNER

Kemal ÖZDİL

Ali Özgür ÖZTÜRK

Mehmet ÖZYİĞİT

Asena PALA

Engin ABAT: Ege Üniversitesi Felsefe Bölümünü bitirdi. Çeşitli dergilerde kitap değerlendirme yazıları ve makaleleri bulunmaktadır. Politika felsefesi/bilimi, epistemoloji, metodoloji, ontoloji, Batı Marksizmi ve Marksizm ile ilgilenmektedir. Şu anda (halen) Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisans eğitimi görmektedir.

Pelin AKINCI: 1982 yılında Sivas'ta doğdu. 2004 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını 2007 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri bölümü, istatistik anabilim dalında tamamladı. Kamuda memur olarak çalışmakta. 1990 yılından beri İzmir'de yaşıyor.

Ümit AKINCI: 1978 yılında Hollanda'da doğdu. 1999 yılında Ege Üniversitesi Fen Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisansını 2002 yılında ve doktorasını 2010 yılında Dokuz Eylül Üniversitesinde, Fizik alanında tamamladı. Halen Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışmakta. 1982 yılından beri İzmir'de yaşıyor.

Pınar ARTAR: 2003 yılında Hacettepe Üniverstesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nden mezun oldu. Başta Türk-Amerikan Derneği olmak üzere birçok özel/kamu kurumunda İngilizce Öğretmeni olarak görev yaptı. Eylül 2008'den bu yana İzmir Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda çalışmaktadır.

Abdurrahman AYDIN: 1979 Adıyaman doğumlu. Lisans öğrenimini Hacette Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde, yüksek lisansını Ankara Üniversitesi SBF Siyaset Bilimi bölümünde tamamladı. Halen Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde doktorasını yapmaktadır.

Gülçin AYITGU: 1986 yılında Edirne'de doğdu. 2008 yılında Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu, halen aynı bölümde bütünleşik doktora eğitimine devam etmektedir.

Çalışma alanları tarih felsefesi, 19. yüzyıl felsefe tarihi, Hegel ve Marx'tır.

Bekir BALKIZ: 1964 yılında Siverek'te doğdu. İlk ve Orta öğrenimini burada tamamladı. 1982 yılında yüksek öğrenime başladı. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünden 1987 yılında mezun oldu. 1992 yılından itibaren Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim elemanı olarak görev yapmakta olup, lisans düzeyinde Bilgi Sosyolojisi, Modernliğin Sosyolojisi ve Çağdaş Sosyoloji Teorileri derslerini vermektedir. Sosyal bilim alanında yaptığı çeviri çalışmaları ve çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Çiğdem ÇIDAMLI: Sömürgesiz Emperyalizm (Harry Magdoff), Emek ve Tekelci Sermaye (H. Braverman), Kapitalizmin Malileşmesi ve Kriz (J.B. Foster, Emperyalizmin Yeniden Keşfi (J.B. Foster) gibi birçok kitap çevirdi; Monthly Review Türkçe baskısı editörlüğü yaptı.

Ekrem EKİCİ: 1982 yılında Adana'da doğdu. 2005 yılında Kocaeli Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde lisans, 2008 yılında aynı bölümde "Spinoza'nın Doğal Hak Kuramı" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. Halen Berlin Freie Universität Felsefe Bölümü'nde Louis Althusser'in "Rastlantısal Materyalizm" kuramı üzerine doktora çalışmasını sürdürmektedir.

Ersin Vedat ELGÜR: Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden "20. yy Marksizminde Bir Gerilim: Bilim mi Felsefe mi? başlıklı yazısıyla uzmanlığını almış, aynı bölümde "Kendi Geçerliliğini Kanıtlayan Bir Tarih: Diyalektiğin Diyalektik Gelişimi ve Onto-Politika" başlıklı doktora tezini yazmaya devam etmektedir. Dicle Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olan Elgür'ün Felsefelogos, Baykuş, MonoKL ve Felsefeyazın dergilerinde yayınlanmış birçok yazısı bulunmaktadır. Notabene yayınları felsefe dizisinin editörlüğünü de devam ettiren Elgür 1977 İzmit doğumludur.

Onur KARTAL: 1983 Ankara doğumludur. Lisans eğitimini tamamlamış olduğu Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde doktora yapmakta ve araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Nihat KOÇYİĞİT: 1995 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Adnan Menderes Üniversitesi'nde öğretim elemanı olarak çalışmaya başladı. 1999'da İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yabancı Diller Bölümü'ne geçiş yaptı. Ağustos 2008'den bu yana da İzmir Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır.

Önder KULAK: 1986 yılında İstanbul'da doğdu. 2009 yılında Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. Daha sonra *Marx, Lukacs ve Adorno'da Yabancılaşma ve Şeyleşme* başlığıyla hazırladığı tezi ile Sussex Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden yüksek lisans derecesi almaya hak kazandı. Alman İdealizmi, Marksizm, Frankfurt Okulu ve Alman Tarih Okulu konuları üzerine çalışan Kulak'ın; *FelsefeYazın*, *Doğu Batı*, *Yeditepe'de Felsefe*, *Baykuş* gibi çeşitli dergilerde yayınları ve çevirileri bulunmaktadır. Kulak, halen Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir.

Ömer KÜÇÜK: Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden 2008 yılında mezun oldu. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalında yüksek lisansını 2011 yılında tamamladı. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalında doktora öğrenimine devam etmekte ve Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

İclal Ayşe KÜÇÜKKIRCA: Mardin Artuklu Üniversitesi felsefe bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. "Evsizlik ve Ev Kurma" başlıklı doktora tezini Binghamton Üniversitesi'nde yazmıştır. İlgi alanları feminist felsefe, siyaset felsefesi ve sosyal teoridir.

Vefa Saygın ÖĞÜTLE: 1976'da İzmir'de doğdu. 1993'te girdiği 9 Eylül Üniversitesi Maden Mühendisliği ve 1994'te girdiği Ege Üniversitesi Ziraat Mühendisliği bölümlerindeki eğitimini yarıda bırakarak müziğe ve sosyal bilimlere yöneldi. 1996-99 yılları arasında profesyonel olarak müzikle uğraştı. 2002'de, Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak doktora çalışmalarını sürdürmektedir. İlgi ve çalışma alanları; bilgi sosyolojisi, bilim sosyolojisi, sosyal bilimler metodolojisi, tarih ve sosyoloji bağıntısı, toplumsal sınıflar, Marksizm-içi tartışmalar ve müziktir. Çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makalelerinin ve tercüme ettiği kitapların yanı sıra, "Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği" (Güney Çeğin'le birlikte, Tan Yayınları, 2010) adlı bir telif eseri ve "Bilim Sosyolojisi İncelemeleri: Temel Yaklaşımlar, Kavramlar ve Tartışmalar" (Bekir Balkız'la birlikte, Doğu Batı Yayınları, 2010) adlı bir derleme çalışması bulunmaktadır.

Yılmaz ÖNER: 12 Eylül 1928 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun oldu. Önce İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde, ardından Almanya'da Göttingen Üniversitesi'nde matematik ve fizik öğrenimi gördü. Bir yandan da Batı'nın bilim tarihi ve felsefesini inceledi. "Metafizik Şuur ve Matematik-Metafizik Hakkında" adlı ilk çalışmasını 1951'de yayımladı. Kuramsal kitapların yanı sıra edebiyat çevirileri de yaptı. Oxford Üniversitesi'nde ve Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde bilim tarihi ve felsefe konulu konferanslar verdi ve bu konularda eserler yayımladı. "Şiirin Lüzumu Yok!" adlı tek şiir kitabını ise 1982'de yayınlandı. Karl Korsch'un "Marksizm ve Felsefe"sini ve Georg Lukacs'ın "Tarih ve Sınıf Bilinci"ni Türkçe'ye kazandırmasının yanı sıra, bazı çalışmaları şunlardır: Canlıların Diyalektiği ve Yeni Evrim Teorisi (Prodeterministik-1) (1978); Pozitivizmi Eleştirmek ve Doğa Bilimlerinde Pozitivizm (1985); Bilimlerde ve Sanatta Diyalektik (Prodeterministik-2) (1992); Prodeterminizm -Yaşar-Kalma Olasılığı ve Zamanın Doğası (2000). Öner, 31 Ekim 2003'te hayata gözlerini yumdu.

Kemal ÖZDİL: 1981 doğumlu. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde lisans eğitimini tamamladı. Halen aynı üniversitede Siyaset Bilimi dalında yüksek lisans yapmaktadır.

Ali Özgür ÖZTÜRK: 1979 Burdur doğumlu. İlk, orta ve lise öğrenimini Aydın, İzmir, Burdur ve Ankara'da tamamladı. 1997 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat bölümüne girmiş, önce aynı yıl tiyatro calışmalarında bulunmasından, sonra da 1999 -2008 yıllarında profesyonel iş hayatında olmasından dolayı bu bölümü 2011 yılında bitirmiştir. Profesyonel çalışma hayatına ara verdiği bu dönem içinde 2009 yılında Londra'da Cavendish College'da *film and video* bölümünü bitirmiş olup halen aynı dalda İzmir'de profesyonel iş yaşamına devam etmektedir.

Mehmet ÖZYİĞİT: 1987 İzmir doğumlu. Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi İktisat bölümünde tamamladı. Halen Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Tarihi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Asena PALA: Hacettepe Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümünden 2010 yılında mezun oldu. Hacettepe Üniversitesi Antropoloji bölümünde Sosyo-Kültürel Antropoloji alanında yüksek lisans yapmaktadır. Mardin Artuklu Üniversitesi'nde araştırma görevlisidir.

Kavramlar Dizini

A

açık faşizm	186
âdem-i merkeziyetçilik	83
akıllı idealizm	189,428
akılsız materyalizm	189,428
altyapı	42,97,98,99,100,102,103,109,124, 126,204,208,209,349
Amerikan demokrasisi	545,546
Ampiryokritisizm	55,136,421,432
anarko-sendikalist	82,500
anarşi	57,196
anarşizm	83,183,475,516
ancien regime	319
anonim şirket	230,549
antagonist	47,336,338,431,526
antagonizma	287,302,308,310,314,315,336,515
anti-faşist	381,387,433,499,534,547,569
anti-faşizm	534
anti-semitizm	25
antitez	262,263,277,330
antropoloji	95,97,99,104,109,109,111,113,123, 124,127
artık değer	234,299,300

asker sovyetleri 30
Asyatik 320,322
aşağılık kompleksi 540

B

baba kompleksi 540
beş yıllık plan 406, 548
bırakınız yapsınlar 82,93,207
bilimsel sosyalizm 46,73,159,174,257,258,259,260, 260,263,319,334,359,461,507
bireycilik 496
birleşik cephe 32,190,381,383,392,403
Bolşevik 12,51,65,70,78,80,81,86,87,88,96,161 164,185,186,188,193,207,342,343, 352,354,360,364, 368,376,379,381, 392,393,394,396,397, 398,406,416, 418,424,425,429,453,493, 494,495, 496,498,499,500,502,509,514,515, 527,531,550,554,565,566
Bolşevizm 65,78,88,164,185,188,193,207,342, 352,354,394,396,418,425,494,509, 531,550
bölüşüm 163,225,230,298,300,301,302,315
braceros 487
buhran 544,558,559
burjuva demokrasisi 82,260,373,383,524,533

burjuva devrimi 56,57,58,74,75,83,84,85,86,88,175, 333,334,335,342,411,431,451,481, 519

burjuva felsefesi 73,75,137,137,138,138,138,138, 172,175,262,269,270,271,271,272

burjuva hukuku 262

burjuva materyalizmi 177,426,427,427,428,428

burjuva sınıfı 46,188,261,262,292,296,309,312, 353,455,456,457,474,567,569

burjuva toplumu 12,13,27,46,74,75,89,92,103,107, 112,113,117,138,139,140, 151,169,173,179,190,219, 262,263,267,269,269,270,272,286, 295,296,298,303,304,306,309,310, 312,313,315,317,318,319,320,322, 323,325,326,351,411,412,458,515

burjuva-demokrat 86,491

burjuvazi 46,49,55,73,74,84,85,86,87,90,103, 116,137,138,155,156,157,160,172, 174,178,182,262,263,267,270,278, 289,294,309,310,311,312,313,314, 324,335,354,37,372,428,434,441, 456,457,458,476,483,496,508,509, 519,534,548,560,568,569,570,571, 573

bürokratik kolektivizm 186,187

C

coup d'etat 525,529

cumhuriyetçi-muhafazakâr 473

Ç

çakışma 47,48,67,103,103,103,117,129,129, 139

çarlık 25,86,383,385,407,410,410,411, 418,429

D

darbe 10,33,186,452,473,516,517,519, 525,543

Darstellungsweise 200

değer yasası 91

demir muhafızlar 539,539

democracia cristiana 486

devlet kapitalizmi 81,154,162,193,198,207,244,417, 434,515,524,532,533,548,561,562, 563

devrimci komün 43,385,449,450,451,452,454,455, 456,457,458,459,460,462,464,465, 466,467,468,518

devrimci Marksizm 11,69,70,71,72,74,76,78,80,82,83, 84,86,88,90,92,164,283,331,348, 380,381,386,395,403,424,529

devrimci proletarya 93,138,149,165,272,283,287,289, 353,382,438,463,464,465,491

Devrimci Sendikalizm 162,283,352,367,475

diyalektik felsefe 74

diyalektik materyalizm 48,73,91,168,177,189,402,428

diyalektik yöntem 13,45,58,61,105,105,142,174,174, 175,207,259,260,266,267,268,269, 270,325,328,331,333,397,398,399, 400,401,403

dogmatizm 10,79

doğa yasaları 426

doğalcı materyalizm 55,76,427

dolayım 104,122,129,130,131,132,145,189, 191,194,195,200,203,204,205,206, 208,209,272

E

ekonomik yapı 47,48,78,278,540

ekonomist 121

eleştirel teori 140,141,142,208,210

emek gücü 118,150,151,223,227,251,253,306, 307,308,310

emperyalist uluslar 353

emperyalizm 80,353,539
empirist 115,116,128
empirizm 59,115,120,153,179
endüstriyel otonomi 161,162,244,245,246,249,250, 253
entelijansiya 83,91,411,422,424,433
epistemoloji 97,105,124
epistemolojik kopuş 172
evrimci 96,126,126,133,321,362,531

F

faiz 300
falanjizm 539
faşist devlet 54,54,148,187,507,508,509,515
faşist diktatörlük 273,519
faşizm 16,54,96,147,148,150,152,154,155, 156,186,193,198,209,274,283,407, 418,422,423,483,507,508,509,509, 517,523,524,529,531,533,534,536, 539,540,541,542,543,544,546,547, 548,550,552,554,561,564,566,569, 570,574
federalizm 466,482,484
federasyon 57,228,438,452,463,477
feminizm 127,361,361
feodal toplum 314,320,322,455,457,560
feodalizm 292,296,458
fetişizm 110,114,118,190,305,351

finans 252,300,364,549,550,551,553,558
Forschungsweise 200

G

Geist 198,199
gelişim yasaları 350
gündelik hayat 117,180,196,209

H

halk cephesi 419,433,495,498,500
halkoylaması 482
hareket yasaları 282,284
Hegel diyalektiği 112,116,261,266
Hegel felsefesi 46,49,50,74,115,144,174,325,358
Hegelci Marksizm 144,153,185,199,209,211,212
Herkesten yeteneğine göre,
herkese ihtiyacına göre 324
hermeneutik 148,152,153
hücum kıtaları 534,535,536

İ

iç savaş 88,187,450,502,523,541,567,568
idealist diyalektik 47,118,259,262,263,269,270,271,
276,288,325,428

idealizm 103,105,138,189,281,293,304,416, 428

ideoloji kuramı 55

ikili iktidar 492,492

ilişkisel 115,173,182,189

ilkel birikim 87,277

insan özü 108,140,142

işbölümü 222,304,307

işçi sınıfı 12,13,15,43,46,52,57,60,63,64,65, 71,73,75,82,83,84,85,112,114,116, 129,132,133,134,149,152,155,160, 161,162,179,180,181,182,193,204, 208,209,231,251,254,257,257,,258, 259,260,261,263,333,342,343,347, 348,349,350,351,352,354,357,364, 367,368,379,384,385,386,387,388, 398,408,450,451,452,453,454,456, 458,459,460,461,463,468,476,484, 497,498,503,512,536,537,565,567, 568,569,574

işçi konseyleri 130,146,154,161,437,438,438,439, 441,446

işçi sovyetleri 31,43,51,58

işsizlik 148,480,487,543,546

J

Jakoben 57,384,385,431,431,462

Jakobenizm 13,75,147,148,182,335,518,519

K

kamu hukuku 226,227,228,234,238,242

kamulaştırma 31,31,228,233,239,241,243,244, 245,446,491,496,497,500,501

kapitalist toplum 40,77,89,94,118,143,183,221,243, 252,274,275,277,284,299,350,419, 457,468,521,531,535,536,539,563, 564

kâr 196,196,225,230,231,237,241,243, 247,249,250,252,300,535,561,562

karşıdevrim 12,16,53,54,57,64,66,77,78,79, 80,83,85,88,93,94,138,147, 148,154,155,157,383,495,498,511, 512,513,514,515,516,519,574,521, 523,524,526,528,529,530,531,532, 534,536,567

kendi kaderini tayin hakkı 81,83

kendinde sınıf 212

kendine-yabancılaşma 118

kendisi için sınıf 212

kesinlik 102,194,203,205,281,284

kişilik bölünmesi 540

kolektif özne 209,211

komün 43,450,451,452,454,455,456,458, 459,460,461,462,464,465,466,467, 468,518

komün anayasası 456,460,464,465

komünal 198,220,232,239,240,246,248,249, 250,251,252,253,254,255,297,313, 322,440,446,447,467,468

komünar 452,454,459,460,462,464,466,501

komünist toplum 323,324

konsey komünizmi 161,186,192

konsey sistemi 445,446,448,451

konseyler 43,58,163,437,438,439,440,441, 442,443,444,445,446,447,448, 451, 454

korporatif devlet 419,507

Kralcılar 492,497

kriz 16,80,114,164,176,196,210,286, 347,350,357,358,,359,360,361,362, 363,364,365,366,367,368,473,503, 542

kriz teorisi 196,357

kullanım değeri 111,304,305

kurucu meclis 474,478,480

kültür endüstrisi 208

L

Leninizm	92,96,136,146,204,266,391,392, 393,394,395,397,402,403,417,421, 422,426,502
Leninizm propagandası	266,391,392,393,394,397
liberalizm	507

M

Machçılık	426,427,429,430
madde	268,271,392,426
mantıkçı pozitivizm	432
Marksist materyalizm	432
Marksist teori	70,72,77,90,133,186,207,273,279, 284,287,296,347,350,376,418,476
materyalist bilim	150,156
materyalist diyalektik	47,60,61,130,131,136,138,143,144, 152,203,263,265, 266,267,268,269, 270,271,272,276,277,278,288,289, 332,395,397, 398,399,400,401,402
materyalist felsefe	428
materyalist tarih anlayışı	72,350
meclisler	443
mekanist	47,50,96
Menşevik	385,416,494,499

merkeziyetçi 465,466,482
meta fetişizmi 110,190
meta mübadelesi 151,305
meta üretimi 107,307,563,564

metafizik 26,53,58,106,165,177,180,181,203, 205,206,259,260,275,278,304,321, 322,325,400,407,426,579
metalaştırma 150
metodoloji 105,115,286,400,402
militarizm 25,373,481
millîleştirme 163,228,233,235,236,239,241,242, 243,244,245,249,250,500
mistik varlık 141
modern devlet 455,507
modern sosyalizm 258
monad 22,24
monarşi 458,472
mutlak tarihselcilik 202,212
mutlakçı 59,178,180
mübadele değeri 304,305
mülkiyet ilişkileri 309
mütekabiliyet 103,104,119

N

Narodnik	329,368,413,416
Nasyonal Sosyalizm	316,382
Nazizm	539
nesnel durum	492
niteliksel sıçrama	333

O

objektivist	191,330,336,337,366,368
objektivizm	206,366
obşina	413
ontoloji /ontolojik	61,104,123,169,575
oportünist	70,380,402,403,450
oportünizm	373
ortak mülkiyet	232,233,236,237
ortakduyu	117,167,180,426
ortodoks Marksizm	159,160,166,277,352,353,374,380
ortodoksi	77,92,164,169,276,348,385,386
otonom/otonomi	162,246,247,248,250,251,252,253

Ö

örgütlü kapitalizm	364
örgütlü tekelci kapitalizm	532

özel hukuk 226,227
özel mülkiyet 224,226,231,232,311,358,548
özne-nesne birliği 112,123,190

P

para-militer 33
planlı ekonomi 92,358
politik iktisadın eleştirisi 73,74,98,100,110,112,117,133,280, 293,351,529
politik iktisat 73,83,89,90,102,104,111,112, 122,133,139,144,270,292,293,394, 295,303,305,306,351
popülist 413,414,415,416,417
Pozitivist Marksizm 167,177,179
pozitivizm 14,47,50,291,295,401,430,432,433
pragmatizm 55
praksis 143,166,167,168,173,189,199,212, 281,321
praksis ilkesi 166,173
pre-kapitalist 411,413
proletarya 47,49,59,60,61,77,86,93,107,119, 143,152,154,156,161,172, 174,175,182,190,194,260, 270,273,274,283,350,360,381,382, 398,402,407,419,423,430,437,438, 446,450,451,452,462,463,464,465,

466,468,512,513,514,517,518,519,
520,524

proletarya bilinci 61

proletarya diktatörlüğü 77,86,260,273,382,398,430,430,438,
450,450,452,462,468,518

proleter devrim 12,84,87,90,91,147,269,334,354,
381,398,516

proleter sınıf 63,73,74,82,84,91,114,136,162,
274,283,284,288,289,295,329,349,
350,351,352,353,354,355,365,377,
379,380,382,384,386,388,395,396,
408,418,422,449,456,457,459,463,
465,467,468,574

proleter sosyoloji 168

R

radikalizm 392,400,425

rant 297,298,299,300

reformizm 80,159,352,564

rekabetçi kapitalizm 154,208,532,548,562

Restorasyon 54,134,288,319,334,378

Revizyonizm 72,77,139,160,164,172,348,376,564

Rus Marksizmi 146

S

sanayi toplumu	187
Savaş Komünizmi	88,417,492,502,520
seçkinler	508,542
sendikalist	13,43,82,160,163,283,388,475,477, 479,481,484,491,493,494,495,498, 500
sendikalizm	82,162,239,244,283,352,367
serimleme	58,200,507
sermaye	81,85,92,103,117,118,119,141,142, 180,196,223,224,225,226,240,251, 263,297,299,300,301,302,306,308, 310,311,364,371,405,547,553
sermaye birikimi	142,301
sınıf bilinci	84,124,125,181,199,258,540,565, 569
sınıf çatışması	124
sınıf deneyimi	165,180,182
sınıf hareketi	103,349,408
sınıf kültürü	379
sınıf mücadelesi	34,57,63,73,105,111,112,116,119, 121,122,150,151,156,162,181,194, 207,238,260,283,354,379,384,388, 396,422,456,457,459
sınıf mülkiyeti	312

sivil toplum 141,174,175,176,292,293,294,295, 296,318

sol Hegelci 281

somut dolayım 129,194,204

sosyal demokrasi 72,133,188,193,204,207,248,359, 365,369,369,370,371,373,476

sosyal demokrat 31,32,34,37,72,130,188,353,357, 362,363,364,365,370,371,372,373, 374,375,376,378,379,380,382,386, 407,418,433,449,453,475,476,477, 478,498,500,517,527,565,566

sosyal devrim 49,50,63,65,341,342,372,478

sosyal faşizm 147,517

sosyal politika 228,229,231,245,360

sosyal teori 94,95,111,315,316,327,328,367

sosyal-ekonomik formasyon 286

sosyalist devrim 414,527,529,548

sosyalist toplum 91,92,319,412,417,441

Sosyalist-Devrimciler 494,499

sosyalizasyon 43,162,163,198,199,219,220,211, 222,228,229,230,231,232,233,235, 236,239,240,241,242,243,244,245, 246,248,249,250,253,254,255,445

sosyoloji 69,73,95,167,198,197,206,220,285, 294,315,317

Sovyet Marksizmi 55,146,283,381

soyutlama 105,117,119,122,180,270

sömürge uluslar 13,39
Spartakist 30
spesifikleştirme 91,114,140,299,303,309
Stalinizm 15,96,186,189,198,209,276,381, 416,422,423
stratejik oyun 64
sübjektivist 337,364,365,366
sübjektivizm 329,368,396
sürekli devrim 35,416,417,518

Ş

şeyleşme 100,150,219
şirket devleti 561,563
şirket toplumu 548,550,551,553,554,557,558,561

T

tarım devrimi 482,489
tarih kıtası 170,172,174
tarihsel materyalizm 54,89,97,98,103,107,120,122,126, 132,146,149,167,168,203,206,207, 266,278,330,331,427,428
tarihsel materyalizmin sosyolojikleştirilmesi 89,98,107,122,149,168,207,330,428
168

tarihsel özne 13,99,112,133,189
tarihselcilik 14,97,104,106,108,109,121,122,127, 202,401
tarihsellik 49,63,94,121,123,124,125,126,128, 207,281
tefeci 300,301
tek ülkede sosyalizm 413,416,502
tekelci kapitalizm 66,154,208,274,532,533,548,561,562
teleoloji 127,145,151,199
toplumsal devrim 74,84,94,137,138,139,145,319,321, 326,349,516,517,524,525,527,530, 530
toplumsallaştırma 31,228,233,234,237,250,255
toprak mülkiyeti 297,298,299,302,412
totalitaryenizm 53,54,57,83,148,539,543,550
totaliter 53,82,86,127,148,513,543,554,561, 568
Troçkist 187,417,500,514
Troçkizm 416
tüccar 299,300,301,311
tüketici kapitalizmi 162,233,235,244
Tüm İktidar Sovyetlere 77,451,453,493
türsel varlık 123,124

U

ulus devlet	347
ulusal cephe	381,433
uluslararası proletarya	382,502
uluslararası proleter devrim	380,381
uzam	426

Ü

ücretli emek	103,141,221,223,224,226,227,230, 234,235,240,240,251,296,304,307, 310,312,364,383
üçüncü dünya halkları	183
üretici güçler	46,47,56,63,94,109,112,122,153, 252,276,277,287336,358,509,530, 534,535,536,537
üretici kapitalizmi	162,233,236,244
üretim araçları	66,148,163,219,220,221,222,223, 224,225,226,227,228,229,230,231, 232,233,234,236,238,239,240,243, 244,245,248,249,250251,252,253, 343,358,536
üretim güçleri	87,97,122,145,148,335,454,530, 531,534

üretim ilişkileri 46,47,48,56,63,87,97,103,106,112, 122,139,148,150,153,219,220,224, 226,232,233,244,250,255,276,277, 297,302,509,530,536

üretim süreci 42,152,163,187,220,221,223,225, 229,230,234,236,237,242,244,254, 299,300,307,308,536

üretim tarzı 42,78,89,92,93,104,120,133,153, 155,205,244,286,297,298,299,302, 303,304,307,322,527

üstyapı 45,48,74,87,97,98,99,100,102,103, 109,124,204,208,209,261,278,279, 287,349,520,530,561

ütopik 64,164,323,324,342,349,359,467, 507

ütopya 319,341

ütopyacı 73,92,361,533

W

Weltanschauung 91,423

Y

yabancılaşma 100,106,118,119,124,126,145,196, 200,219

yadsıma ilkesi 333

yanlış bilinç 53,79,102,191,219
yeni insanlık 198
Yeni Sol 145,185,186
yozlaşma 135,204,372,418,513,520,542

Adlar Dizini

A

ABD	60,186,274,405,421,422,425,546,549, 550,553,558,561,562
Adler, Victor	371
Adorno, Theodor W.	201,202,208,211,212
Alpha, Y. Klesher	534,535,536
Althusser, Louis	170,171,172,173,174,175
Asmus, V.	286
Auer, Ignaz	370
Avenarius, Richard	426,432

B

Bakunin, Mihail	57,64,164,342,343,384,388,462,465, 467,491,516
Bebel, August	358,371
Bela Kun	266,393
Bernstein, Eduard	71,79,160,189,228,229,231,243, 275,283,358,362,363,364,365, 369,370,371,372,373,374,375, 376,377
Birinci Enternasyonal	83,85,374,462,463,465
Bismarck	526
Blanqui, Louis Auguste	64,147,164,342,343,388,462,518

Blum, Leon 419
Bogdanov, Alexander 429,430
Bologna, Sergio 186,187
Bonaparte, Louis 147,187,463,517,519,525,526,539
Bordiga, Amadeo 35,212
Boudin, L. R. 419
Brecht, Bertolt 35,36,38
Breines, Paul 96,130,190,192
Buharin, Nikolai 167,168,266,276,360
Bunyan, J. 494
Burschenschaften 25

C

Caballero, Largo 476,477
Cacciari, Massimo 186,187
Carnap, Rudolph 432
Castoriadis, Cornelius 193,194
Ceppa, Leonardo 103,119,120,122,150,152,153,200, 205,206,208
Chamberlain, Neville 512,568
Chautemps, Camile 419
Churchill, William 572
CIA 187
CNT (İspanya Ulusal İşçi Federasyonu) 477,480,497,498,501

Comte, August 168,291,292,295,296
Cunow, Heinrich 359,363,452

Ç

Çan Kay Şek 39
Çin Devrimi 39,67

D

Daladier, Edouard 512
Dana, Charles 383
Danielson, Nikolai Frantsevich 413
Darwin, Charles 321,377
Däumig, Ernst 444,445,446,451
Diederichs, Eugen 27
Dietzgen, Joseph 426

E

Eagleton, Terry 166,183
Engels, Friedrich 13,46,47,50,75,91,98,139, 259,278,291,331,349,351, 355,358, 359,361,362,363, 377,379,382,385, 401,414, 422,426,428,449,450,461, 462,465,466,467,502,507, 516,567
Erfurt Programı 221,358,363,365

F

Fabian Topluluğu	28,42
Fabianlar	28
FAI (İber Yarımadası Anarşistler Federasyonu)	497,501
Feuerbach, Ludwig	76,105,108,118,172,189,428,430,431
Fichte, Johann Gottlieb	259,295
Fisher, H. H.	494
Fourier, Charles	361
Franco, Francisco	185,477,491,497,500
Franco, Ramon	472
Fransız Devrimi	54,86,147,309,319
Freud, Sigmund	540

G

Gentile, Giovanni	423
Gerlach, Erich	131,135,163,166,176,178,179,180, 182,188,219
Goerlitz Programı	365
Goethe, J. Wolfgang	26,454
Gotha Programı	358,363
Gramsci, Antonio	160,161,167,168,198,200,202,204, 211,212
Greeley, Horace	383

Grossman, Henryk 196,360,361,366
Grosz, Georg 36
Guizot, François 516,517,525,529

H

Habermas, Jürgen 50,99,109,113,123,176,178,198, 206,211
Hegel, G. W. F. 46,49,50,57,59,74,105,112,115,116, 144,174,180,200,261,262,266,268, 271,294,295,324,325,328,331,333, 358,425,428
Heidelberg Programı 358
Herder, Johann Gottfried 318
Hilferding, Rudolf 197,282,283,364,365
Hitler, Adolf 33,37,70,71,329,364,387,418,423, 512,515,516,517,527,529,531,536, 540,568,574
Hobbes, Thomas 521
Holbach, Paul H. T. 189,428,431
Horkheimer, Max 183,208,209

İ

İkinci Enternasyonal 44,49,55,80,81,96,100,134,146,197, 378,380,394,450
İngiliz Komünist Partisi 423

İspanyol Devrimi 471,475,478,482,484,485,486,487, 489,491,498

K

Kamenev, Lev 495

Kant, Immanuel 26,103,104,122,206,212,295,318

Kautsky, Karl 55,71,73,78,109,131,134,159,188, 189,205,230,283,321,359,363,369, 371,375,377,379,496

Kellner, Douglas 96,114,116,136

Kerensky, Alexander 499

Keynes, John Maynard 193,195,196

Komintern 51,80,193,268,391,392,393,394, 396,397

Komünist Enternasyonal 70,265,266,285,360,371,391,393,394, 395,396

Kont Romanones 471,488,489

Kornilov, Lavr Georgiyevich 495,498,499 498

KPD (Alman Komünist Partisi) 31,32,33,34,37,52,130,147, 266,445,446,448

Krassin, S. B. 493

L

Labriola, Antonio	56,378
Lassalle, Ferdinand	379,526
Laufenberg, Heinrich	446
Lederer, Emil	361,364,365
Lefort, Claude	194
Leibniz, G. W.	22,26
Leipart, Theodor	453
Lenin, Vladimir Illich	14,16,51,66,72,79,83,86,91,135, 137,186,188,189,190,193, 205,265,268,269,270,283, 298,328,329,330,336,359,360,369, 372,375,376,378,379,380, 381,385,386,391,392,394, 396,398,400,401,402,403,404,413, 414,416,421,422,424,425,427,428, 429,430,431,432,434,450,451,461, 465,466,467,495,499,500,502,527, 529
Lensch, Paul	359,527
Leontov, Sergei	328
Lerroux, Alejandro	476
Lewin, Kurt	58,62,200
Liebknecht, Karl	527,565
Liebknecht, Wilhelm	363
Lindbergh, Anne Morrow	540,543

Linkskommunismus 212

Lissagaray, Prosper Olivier 501

Lukacs, Georg 14,21,32,100,187,190,191,192,200, 202,211

Lunacharsky, Anatoly 494

Luxemburg, Rosa 72,133,189,278,359,369,372,373, 376,378,401,527

M

Mach, Ernst 426,427,432

Macia, Francesc 482,483

Mannheim, Karl 316

Mao 67

March, Juan 497

Marcuse, Herbert 195,196,211

Marvaud, Angel 475

Marx, Karl 13,17,22,36,37,38,42,46,47,48, 50,51,52,53,56,57,59,61,63,64,66, 71,73,75,82,90,91,92,98,102,106, 107,110,111,112,117,118,119,120, 121,130,131,133,137,138,139,140, 141,143,144,147,148,149,150,151, 154,155,156,157,159,164,166,168, 172,174,175,176,193,194,195,196, 197,203,204,205,206,213,221,257, 258,259,260,269,270,271,277,280, 281,284,288,291,293,294,295,297,

298,299,301,302,303,304,305,307,
309,312,317,319,332,341,342,347,
348,349,351,361,362,367,377,379,
382,383,384,385,387,388,397,399,
400,401,402,409,412,413,414,422,
426,427,428,431,449,450,455,456,
457,458,459,460,461,462,463,464,
465,466,467,473,502,508,509,516,
517,518,529,530,535,539,561,563,
567

Mattick, Paul 11,12,69,190,192,193,195,196,206

Maura, Miguel 484

Maurin, Joaquin 474

Mazaryk, Th. G. 378

Means, Gardiner C. 544,549,554,558,560

Mehring, Franz 267,278

Mihailovski, Nikolay 278,329,330,368,400,413

Mill, John Stuart 168,292

More, Thomas 64,342

Mussolini, Benito 162,283,387,419,423,453,477,501,
512,516,527,529,531,536

Müller, Hermann 445,453

Müller, Richard 451

N

Naftali, Fritz 361,364,365

Naumann, Friedrich 370

Negrin, Juan 496,500
Negt, Oskar 121,153,192,199,206,207
NEP 417,492,502
Neue Rheinische Zeitung 293,383,410,526
Nevsky, V. I. 430
Nikolai-on 413,416,417

P

Pannekoek, Anton 190,360,425,426,429,433
Pareto, Vilfredo 508
Paris Komünü 450,454,457,460,461,462,463,464, 465,466,467,468,501
Partos, Paul 155,211
Pascal, Blaise 475,495
Paschukanis, Evgeny 56
Platon 515
Plehanov, Georgi 56,172,189,371,378,428
Pollock, Friedrich 210
Pozzoli, Claudio 130,155,192,207
Pravda 136,500
Prieto, Indalecio 497,501
Primo de Rivera 476,477,484
Proudhon, Pierre-Joseph 64,342,384,388,465,467,508,516,517, 525,526

R

Rauschning, Hermann	529
Ricardo, David	269,294,295,297,303,535
Ripley, George	383
Rjazanov, David B.	379
Rollin, Leon	471
Rudas, L.	190,276,277,278,285
Rus Devrimi	12,31,52,71,76,77,78,86,87,88,189, 283,343,386,399,400,406,407,412, 413,417,424,431,451,454,482
Rusconi, Gian Enrico	192,197,199,207,212,213

S

Sanayi Devrimi	294
Sanjurjo, Jose	472,477
Sapranov, Timotei	35,81
Scheidemann, Philipp H.	453
Scheler, Max	316
Schelling, Friedrich W. J.	259
Schiller, J. C. Friedrich	24,26
Schippel, Max	373
Segura, Pedro	484
Shaw, Bernard	253
Shuster, Ernest	28,38

Sieyes, Emmanuel-Joseph 261
Silone, Ignazio 531
Sismondi,
Jean Charles Léonard de 361
Smith, Adam 198,294,535
Socialisme ou Barbarie 186,187,193
Sombart, Werner 316,317
Sorel, Georges 62,160,161,162,197,283,321,329, 330,331,335,367,378,508
Sovyet Rusya 136,381,386,405,407,408,417,422, 453,474,493,502,513,518,520,527, 567
Sovyetler Birliği 16,34,39,54,57,145,277,371,394, 511
Spartaküs Birliği 254,566
SPD (Alman Sosyal
Demokrat Partisi) 26,31,357,358,360,362, 363,364,365,370,380,444,445
Spencer, Herbert 292,321
Spinoza, Benedicto 172
St. Hilaire, Geoffroy 377
St. Simon, Claude Henri de 292
Stalin, Joseph 39,66,67,98,189,328,414,417,430, 527
Sternberg, Fritz 360,361
Struve, Peter B. 329,330,368

Studentenkorps 25

Subirats, Eduardo 191

T

Tarnow, Fritz 364,365

Thalheimer, A. 201,267,268,397,398,400,401,402, 403

Thompson, E. P. 98,99,125,180,181

Touraine, Alain 124,181

Troçki, Leon 35,381,417,421,451,474,495,516

Troèltsch, Ernst 316

U

UGT (İspanya Ulusal Sendikalar Birliği) 476,498

Unamuno, Miguel de 483

USPD (Bağımsız Alman Sosyalist Partisi) 30,31,32,52,130, 442,444,445,446,447

Ü

Üçüncü Enternasyonal 70,79,80,81,135,146,209,212

V

Vacca, Giuseppe	191,192
Vajda, Mihaly	108,137,140,144,145,150
Varşova Paktı	187
VII. Ferdinand	472

V

Weber, Max	100,316
Weill, Felix	32,36,219
Wittgenstein, Ludwig	200,432

X

XIII. Alphonso	484

Z

Zamora, Aleala	484,486
Zasuliç, Vera	385,413
Zeiss, Carl	26,27,245
Zinoviev, Gregory	131,392,495